www.e-rara.ch

Philonis Judaei ... operum, quotquot ad hunc diem haberi potuerunt, tomus prior[-alter]

Philo

Lugduni [Lyon], 1561

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: Online

Persistent Link: https://doi.org/10.3931/e-rara-8084

Tomus prior.

www.e-rara.ch
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Visual Library

2581
19

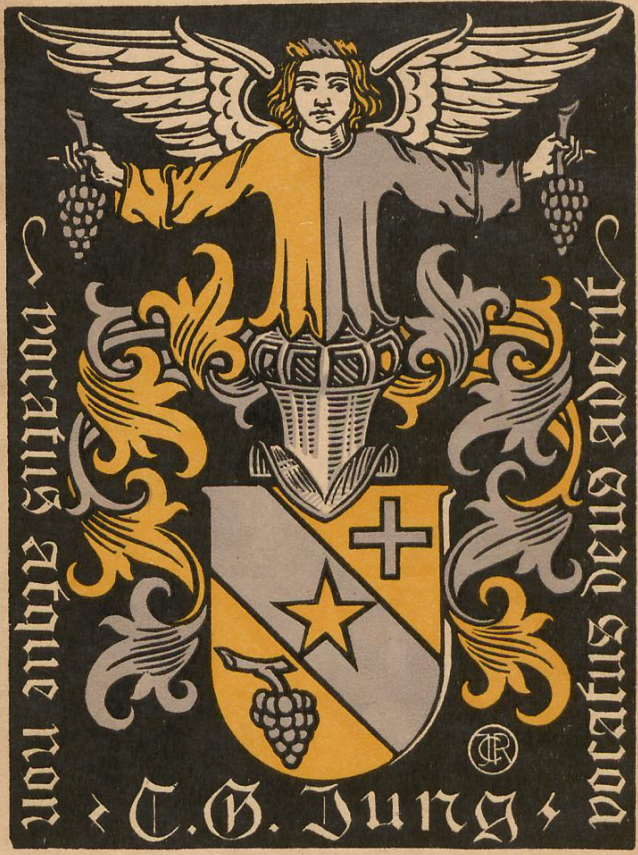
vocatus atque non vocatus deus aderit
C.G. Jung
vocatus deus aderit

M-75

2 Vols

P2

PHILONIS
IVDAEI, SVMMI PHILOSOPHI, AC SCRIPTORIS eloquentissimi;

Operum, quotquot ad hunc diem haberi potuerunt,

TOMVS PRIOR.

INTERPRETE,

Sigismundo Gelenio, Ioanne Christophorsono & Ioanne Veureo.

Cum vtriusque Tomi singularibus & amplissimis Indicibus.

LVGDVNI,
Excudebat Nicol. Petronillus.
MDLXI.

PHILONIS *Opera quæ inuestigari potuerunt, omnia vobis, Amici Lectores, exhibemus in duos Tomos diuisa: tum facilioris gestationis ergò, tum magis decoræ libri formæ. In quibus cùm nonnullæ partes sint à diuersis in Latinum sermonem traductæ, quanquam dissimili interpretandi genere, ac dicendi charactere, vt ab hominibus diuersæ nationis, Germanicæ, Anglicæ, Gallicæ, & idcirco diuersi ingenij. cùm vnus quidem verba scrutatus, fidelem præstiterit versorem: alter ambitiosior paraphrastes neglectis singularibus verbis, sententiarum vim, cum amplitudine sit sectatus: alius deniq; orationis ornatu & splendore, lucem philosophicæ, & Philonianæ obscuritati admouere sit conatus: neminem horum sua laude fraudandum duxi. sed omnes eodem iure censendos, & emittendos existimaui. Germanum quippe Sigismundum, & Anglum Christophorsonum, ne nostra exteris detrahere gentibus Gallia videatur. Vœurœum item Gallum, quo non melior alter erat, neq; linguarum peritior fortasse futurus: si ad viridem saltem ætatem peruenisset bonus ille iuuenis longiori vita dignior. Itaq;, Lectores grati, his tribus ad collationem, iudicium, & delectum simul oblatis, nō magis grauabimini: quàm si vobis in cōiuio assidentibus quispiam tria varia eiusdem cibi condimenta apponat, pro suo cuiusq; gustu assumenda.*

GENEROSO ADOLESCENTI D. IOANNI A BALMA PERANO RE. PROTONOTARIO.

Sigiſ. Gelenius S.

SCIO equidē, adoleſcens generoſe, ex quo poſt illos giganteos conatus diuiſæ ſunt linguæ μιρόπων ἀνθρώπων, earum cuiq; ſuam datā gratiam, vt ſemper vel barbarum hominē melius intelligamus, libētiúsque audiamus propria lingua loquentē quàm per interpretem. Vertit olim Timæum Platonis eloquētis philoſophi librū M. Tullius orator eloquētiſsimus: ſed etiáſi hoc opus extaret, nemo qui Græcè ſcit non mallet illū in ſua lingua legere. Fuit tamen ſuperiorū ſeculorū, poſt tranſlatū euerſumq; à barbaris imperiū, & vaſtatā literarū altricē Italiam, tāntā infelicitas, vt ne hiſtoriæ quidem Romanę maneret ſeries, fœde interrupta, mutilis & magna ſui parte laceris relictis præcipuis eius autoribus. ergo huic & cæteris diſciplinis ſuccurrēdū erat propter eos qui latinè tantū ſciūt, verſis ſat multis per noſtri ſeculi eruditos voluminibus: mihi ſacris profanisq; hiſtoriis manus admoliri libuit, quantū potui ſucciſiuis & interdū furtiuis horis in hoc meo vitæ genere, quo ſaxū Siſyphiū, vel potius Plautinā molā, iā per decē ferè luſtra voluo reuoluóq; lectione tumultuaria, verſans Græcos Latinósq; codices. Pergem⁹ igitur quādo & nos manū ferulæ ſubduxim⁹, inuēturi aliquos qui hęc nō faſtidiant, vt ſunt varia mortaliū iudicia, quomodo autē ætatē laturi ſint hi noſtri partus, viderit poſteritas, mihi interim patroni eorū quærēdi ſunt, ne fortè ſim tā μινυνθάδιος, vt parentē ſuū relinquāt ſuperſtitē. In eorū numero tu adoleſcēs generoſe iādudū deſignatus es animo, vt nihil hacten⁹ præter occaſionē deſuerit. nō poſſum em̄ non exoſculari tuū elegātiſsimū ingeniū, quod ſub idoneo formatore do. Gilberto Cognato viro doctiſsimo gnauiter excolis, nec cōtentus imitari viros literatos, etiā epiſtoliis amātiſsimis ad mutuā inuitas beneuolētiā: quæ omnia mihi optimę frugis maturæ ſecuturę ſpē faciūt. Debeo igit & ipſe in hoc virtutis ſtadio anhelanti aſpergere frigidā: & inuenies hic exempla egregia hominū, quos Chriſtus ipſe iā tunc ante carnē aſſumptā colloquio dignatus eſt, vt Abrahami, Iacobi Moſisq;, & cū primis Ioſephi in omni ætate omniq

fortuna in similis.quãuis nõ desint tibi exẽpla domestica, quæ solẽt acriores addere stimulos: vt qui nobilissima Burgundiæ familia & cũ aliis æque nobilibus cõiuncta ortus sis.in quib⁹ vt ꝓximi sic præcipui sunt,pater Philibertus à Balma,Peræ Corgenonisq; in Seguſiis dominus,& maternus auus illustris baro Diogoni⁹ Ioãnes à Damis:præterea duo auũculi,totidẽ vestrę Burgũdiæ fidera,reuerend.dominus G.à Poupet.abbas Balmæ Balernæ Goillæq;,& frater huius illustris d.I.à Calce, vnus ex intimis aulæ Cæsareæ,tãto monarchæ suo merito charissim⁹. Vadit igitur ad te Philo,ducẽs secũ Mosem illũ antiquissimũ, Ogygio seculo natũ,& Cadmo multo superiorẽ,quandoquidẽ eius tẽpore illiteratã Græciã fuisse testãtur Chronographi.affe runt autẽ hi viri diuina placita,& eorũ interpretamenta iuxta priscorũ sententiã. nõ est tamẽ ꝙ te maiestas hæc rerũ absterreat,sed alliciat potius,præsertim cũ sacris functionib⁹ destinatus,iã nunc te his parare debeas,& vt facis,respõdere spei cõceptæ de tua indole.inueniẽtur hic multa quæ sacros sensus ostẽdant certius,nõ tã obscuros aliqua caligine.quàm ꝓstringẽtes mẽtis oculos splẽdore nimio.licebit etiã hic pleraq; agnoscere,quæ post sũmi theologi trãsferẽda putarũt in suos cõmẽtarios.certe nõ debet esse ingrata huius lectio,cũ Platonẽ nõ tã prope ad nostros accedẽtẽ,& alieniorẽ Aristotelẽ,Auerroémq; scriptis ac religione barbarũ,in scholas admittãt etiã theologi,habẽda tantũ est ratio tẽporũ,simúlq; cogitandũ,hæc fuisse scripta cũ nondũ satis vulgata esset lux euãgelica habuit & pietas religióq; suã infantiã,iuuentũ,virilitatẽ,& visa est aliquãdo ad semũ vergere.sed nescit senũ res immortalis,& Deo charissima.Qualis autẽ quãtúsq; vir fuerit hic Philo,docebũt subiũcta aliquot testimonia.Fuit certè inter suos primarius.Tiberij Alexandri Alabarchæ (sic in Aegypto Iudæorũ summũ magistratũ vocant)frater,eius qui Romæ inter cõsulares Vespasiani amicos statuã habuit,sicut Iuuenalis cũ stomacho meminit,eruditione nõ minus celebris,quã germanus opibus.vnde illud vulgatũ, ἢ φίλωμ πλατωνίζειν, ἢ πλατωμ φιλωνίζειν.mihi Plato potius φιλωνίζειν videt.id est Mosẽ æmulari, cuius Philo fuit discipulus,constat em̃ Platonẽ in Aegypto peregrinatũ,ibi audisse nõ magis Aegyptiorũ quã Iudæorũ ἱερογραμματεῖς. Hæc apud te adolescẽs generose præfari libuit,quo magis accendaris ad operis visẽdi cupiditatẽ,quod te aĩmi nostri erga te propẽtissimi admonebit.Bene vale.Basileę Cal.Feb. An.M.D.LIIII.

TEST

TESTIMONIA SANCTISSIMORVM VIRORVM DE PHILONE IVDAEO.

EVSEBIVS HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBRO II.

AII Cæsaris temporibus, Philo magna famæ celebritate apud plurimos fuit, vir sanè qui non nostrorum hominum solùm, sed etiam Gentilium, qui humanitatis ac politioris literaturæ elegãtia excellebãt, facilè principem locum obtinuit. Genus autem antiquitus ex Hebræorum stirpe duxit: atq; illis viris, qui Alexãdriæ in summis honorũ gradibus locati, magnum splẽdorem acquisiuissent, nulla ex parte inferior putabatur. In diuinas præterea & patrias disciplinas quantum & quàm magnum laborem contulerit, inter omnes liquidò constat. Quinetiam in studiis philosophicis, liberaliúmque artium cognitione qualis & quàm excellens fuerit, non necesse habeo dicere: præsertim cùm Platonicæ & Pytagoricæ disciplinæ formam ardentiore studio imitatus, omnibus suæ memoriæ & ætatis viris antecellu isse prædicetur.

Ac rursus de eo sic loquitur. Philo quidem verbis copiosus, sententiis locuples, in diuinis scripturis explicandis altus, & in sublime se tollens, variam ac multiplicem sacri eloquij interpretationem pertexuit. Et paulò pòst. Istum, Caio regnãte Romam profectum esse, & librum de Caij impietate ac scelere à se cõpositum (quem facetè admodum & dissimulanter. De virtutibus, inscripsit) posteà. Claudio imperium gerente, corã vniuerso senatu recitasse memoriæ proditum est. Quapropter nõ illud opus solùm, verumetiam alia ab eo edita tãtopere admirabantur Romani, vt digna existimarent, quæ in ipsorum bibliotheca, tanquam monumenta quædam reponerentur.

AVGVSTINVS CONTRA FAVSTVM MANICHAEVM, LIB. XII. CAP. II.

VIdit hoc, inquit, Philo quidam, vir liberaliter eruditissimus, vnus, eorum, cuius eloquium Græci Platoni æquare non dubitant.

PHilo Iudæus, natione Alexãdrinus, de genere sacerdotum, idcirco à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci euangelistæ apud Alexandriam scribẽs ecclesia, in nostrorum laude versatus est: non solùm eos ibi, sed in multis quoq; prouinciis esse memorans, & habitacula eorũ dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidũtur, orationi vacatur & psalmis, doctrinæ quoq; & cõtinentiæ: quales & Lucas refert primũ Hierosolymæ fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romę periclitatũ, quò legatus gentis suæ missus fuerat. Cùm secũda vice venisset ad Claudiũ, in eadem vrbe locutũ esse cum apostolo Petro, eiúsq; habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam ecclesiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriã sectatores ornasse laudibus. Extant huius præclara & innumerabilia opera. In quinq; libros Moysi: De confusione linguarum liber vnus: De natura & inuẽtione liber vnus: De his quæ sensu precamur & testamur liber vnus: De eruditione liber vnus: De hærede diuinarum rerũ liber vnus: De diuisione æqualiũ & contrariorũ liber vnus: De tribus virtutibus liber vnus: Quare quorũdam in scripturis mutata sint nomina liber vnus: De pactis libri duo: De vita sapientis liber vnus: De gigãtibus liber vnus. Quòd somnia mittãtur à deo libri quinq;: Quæstionũ & solutionum in Exodo libri quinq;: De tabernaculo & decalogo libri quatuor: Necnon de victimis & repromissionibus, siue maledictis: De prouidentia: De Iudæis: De conuersatione vitæ: De Alexandro dicente quod propriam rationem muta animalia habeant, & quòd omnis insipiens seruus sit: Et de vita nostrorum librum, de quo suprà diximus, id est, de apostolicis viris, quem & inscribi sit περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν, quòd videlicet cælestia contemplentur, & semper deum orent. & sub aliis indicibus: De agricultura duo: De ebrietate duo. Sunt & alia eius monumenta ingenij, quæ in nostras manus non peruenerunt. De hoc vulgo apud Græcos dicitur, ἢ πλάτωνα φιλωνίζει, ἢ φίλωνα πλατωνίζει, id est, aut Plato Philonem sequitur, aut Philonem Platonem: tanta est similitudo sensuum & eloquij.

RAPH

PHilo Iudæus, Alexandriæ natus, disciplinisq; omnibus eruditus, in nostra & Græcorum philosophia facilè cæteros antecellit, eloquentiæ Platonis, adeo æmulator, vt prouerbium fuerit, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id est, aut Plato Philonizat, aut Philo Platonizat. In diuinis autē legibus & patriis institutis quantus fuerit, ex his quæ nobis librorum suorū tradidit monumentis palàm est. Igitur temporibus Caij principis quanta acciderint Iudæis mala, voluminibus absoluit: in quibus & suam legationē pro Iudæis apud ipsum Imperatorē refert: vnde suggillatus nec sine periculo domum rediit. Sed & Iosephus huius legationis meminit lib. 18. his verbis, Et quidē cùm seditio apud Alexādriam fuisset inter Iudæos & Græcos. terni ab vtrisq; legati partibus mittūtur ad Caium, in quibus pro parte Græcorū erat quidā Appion grāmaticus, qui cū in cæteris insimularet eos, tum q honores diuinos (vt mos est apud alios) Cæsari non deferrent: quapropter iratū reddidit Caium. Philo, qui legationi præerat Iudęorum, vir in omnibus magnificus, philosophiæ non ignarus, vehemētissimè omnia cōfutauit, tādem absterritus ac repulsus, bono nos, inquit, animo esse oportet, quibus est Caius infestus. Necesse nāq; diuinū adesse, vbi humanū cesset auxilium. Hæc quidē ille. Sed Philo in ipso libro, quem de sua legatione scripsit, omnia exequitur, Iterū ergo reuertens legatus ad Claudium in vrbe, cum apostolo Petro sic primū congressus est, venitq; in eius & Marci discipuli amicitiam, ob quam causam postea Alexandrinā ecclesiam, cui Marcus præfuit, & Christianos ea tempestate laudibus prosequitur, vt Hieronymus testatur. Volumen eius ingens plures continens libros ad nos peruenit, cōuersum Sixti IIII Pontificis tempore à Lilio Tiphernate meo præceptore, bibliothecéque Vaticanæ dicatum.

CATALOGVS ET ORDO librorum in hocce Philonis Iudæi Tomo contentorum.

1 De mundi opificio. pagina 1
2 Legis Allegoriarum liber primus. 35
3 Legis Allegoriarum liber secundus. 53
4 De Cherubim. 95
5 De sacrificiis Abelis & Caimi. 115
6 Quòd deterius potiori insidiari soleat. 137
7 De agricultura. 165
8 De plantatione Noe. 188
9 De temulentia. 210
10 De his verbis, Resipuit Noe. 239
11 De Gigantibus. 248
12 Quòd Deus sit immutabilis. 256
13 De confusione linguarum. 278
14 De Abhramo. 303
15 De migratione Abrahami. 336
16 De congressu quærendæ eruditionis gratia 367
17 De profugis. 389
18 Quis rerum diuinarum hæres sit. 415
19 De Ioseph. 453
20 De somniis. 454

PHILONIS IVDAEI DE EA QVAM MOSES DESCRIBIT MVNDI CREATIONE Liber,

Sigismundo Gelenio interprete.

CAETERI Legislatores partim nullo ornatu adhibito nudũ ius præscripserũt: partim ad exaggerãdam apud vulgus rem, fabulosis figmentis veritatẽ prętexerũt. Moses verò vtraq; ratione posthabita, altera vt rudi ac ignaua parúmq; decora philosopho, altera vt mẽdace plenáq; præstigiis, perpulchrũ ac honestissimum legũ suarum fecit initium: neq; statim quæ facienda, quæúe nõ, admonens: neq; quoniam formandæ prius erant mentes accepturorũ has leges, affingẽs fabulas, aut aliorũ figmenta recipiens: sed admirãdum (vt dicere cœpi) est hoc principium creationẽ mundi complexum: vtpote cùm & mundus legi & lex mundo conueniat: & homo legi obnoxius mox ciuis mundi euadat, dirigens sua facta ad arbitriũ naturæ gubernãtis hãc rerum vniuersitatẽ, eam sublimitatem sensuum quibus mundi creatio traditur, nullus poẽta, nullus scriptor laudare queat pro dignitate: superant enim omnẽ dicendi audiẽdíve facultatem, vtpote sublimiores quàm vt mortali quopiam vase possint cõuenienter percipi: non tamẽ ideo cessandum est, sed studio pietatis vel vltra vires audendum: nõ vt priuatim afferamus aliquid proprium, sed è multis pauca quædam, ad quæ humanã mentem penetrare fas est, deductam amore ac desiderio sapientiæ. Quẽadmodum enim colloquorũ similitudines vel in exiguo exprimuntur anulo: ita fortasis etiã scripturæ creationẽ mundi prodentis pulchritudo eximia splendore quodam percellens lectorũ animos, mediocri stilo enarrabitur: si prius admoneãtur, quod admoneri operępretiũ fuerit. Quidam enim mũdum magis admirati quàm eius conditorem, hunc quidem nõ factum æternúmq; asseuerãt: Deum verò in alto otio degere mẽtiunt impij: cùm debuissent cõtrà,

huius vt conditoris ac parentis admirari potentiam, illum nō supra modum venerari. At Moſes tum philoſophiæ faſtigium aſſecutus, tum oraculo de præcipuis naturæ arcanis edoctus, animaduertit duo eſſe in rebus neceſſaria: alterū cauſam agentem, alterum quod ab agēte afficitur, prætereà agens illud eſſe huius vniuerſi mentē ſinceriſsimā ingentiſsimāmq;, præſtantiorē quàm ſit virtus aut ſcientia, imò quàm ipſum ſummū bonum & ipſum ſummū pulchrum: alterum autē illud paſsioni obnoxium, inanime & ſuapte natura immobile, motū, formatum animatúmq; à mente illa redditum eſſe opus abſolutiſsimum. Cæterùm qui mūdum factū negant, non animaduertunt ſe tollere quod eſt in vita vtiliſsimū, & ad pietatē ſummè neceſſarium, nēpe prouidentiam, nā opificiū non negligi ab opifice ſuo parentéq; docet ratio. Etenim pater hoc agit vt permaneat ſua progenies, cōditor item diuturnitati à ſe conditorum conſulit, arcens quicquid noxā damnúmve illaturū videtur, cōtra quicquid vtile cōmodúmq;, modis omnibus proſpiciēs. At quod factum nō eſt, nihil cōmercī habet cum eo qui ſe nō fecit. Eſt autē abſurda opinio atq; inutilis, mūdum tanq; rempu. ſine magiſtratu inducere, cui non præfectus, nō præſes, non iudex præſit, quem omnia diſpēſare gubernaréq; deceat. At magnus ille Moſes longiſsimo interuallo diſtare exiſtimās rem viſibilem ab infecta: quādoquidem quicquid ſenſuī ſubiectum eſt, generationi, mutationiq; obnoxium, nunquā eodem ſtatu manet: inuiſibili & mente ſola prehenſibili naturæ æternitatē tanquam germanā cognatámq; attribuit: de ſenſibili verò generationem tanquam proprium vocabulum prædicat: quoniā igitur viſibilis ſenſibiliſq; hic mundus eſt, factū eſſe conſequitur neceſſariò. quapropter nō alienum fuit ab autoris propoſito, generationē eius ſcripto prodere, idq; admodum grauiter ac theologice. Sex autem diebus fabricatum ait mundum, non q̄ tēporis ſpatio opus habuerit conditor. Deum enim nō iuſſu ſolùm, verùm & cogitatu operari creditur: ſed quoniam opus erat rescreari quodā ordine: ordini autē numerus eſt ꝑprius. inter numeros verò lege naturæ aptiſsimus generationi eſt ſe narius. nam poſt vnitatē primus occurrit perfectus parilibus cōſtans partibus è quibus conficitur: è ternione, ſcilicet ſui dimidio, è binario parte tertia, & exvnione parte ſexta: qui (vt ita loquar) maſcula ſimul ac fœminea natura præditus eſt, & cōpoſitus ex vtriuſq; viri bꝰ. maſculus enim in rebus cēſetur impar

num

numerus, sicut par fœmina: imparium aũt principium ternio, parium binarius: ex amborũ verò viribus constat senio. oportet enim mũdum cùm sit creaturarũ omnium absolutissimus, iuxta perfectum numerũ compingi, nempe senarium: & quia in seipso complexurus erat generationes è binaria copula formari ad numerũ mixtum, eum qui primus pariter impar est, vt in se cõtineret tum pro seminantis masculi, tum fœminę genituram susceptura speciẽ singulis autem diebus attribuit ali quã vniuersi portionem, excepto primo die, quem ne nominat quidem primũ, ne cõnumeretur cæteris: sed vnum nominans, apto vtitur vocabulo, considerata vnionis natura, appellationéq; eius hic cõuenientissima. Differemus igitur quæ his verbis continẽtur quantum fieri potest, quãdo impossibile est dici omnia. Inest enim hic eximius ille mũdus intellectu solo cõspicuus, sicut procedẽre sermone patebit in enarratione huius diei. Deus enim vbi pro sua deitate præuidit, imitamentũ pulchrum non posse absq; exemplari pulchro existere, nec sensibile quicquam citra exceptionẽ probari posse quod non archetypo intelligibilis ideæ respõdeat, post quã decreuit visibilem hunccę mũdum condere, prius formauit simulacrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei deóq; simillimi, corporeum absolueret mundum recentiorem hunc antiquioris effigiem, totidem complexurum sensibilia genera, quot in illo intelligibilia. mũdum autem illum qui ex ideis cõstat, nefas est loco vllo dicendo, cogitãdóve circunscribere: sciemus tamen quo pacto consistat, si considerauerimus aliquã rerum nostrarum similitudinem, quoties cõdenda est vrbs cura regis alicuius aut imperatoris pro fortuna magnifici, prẽsto est quispiam peritus architectonicæ, qui contemplatus loci opportunitatẽ, primùm intra seipsum partes futurę vrbis propemodũ omnes deliniat, tẽpla, gymnasia, curias, fora, portus, naualia, vias angiportúsq;, mœniorum situm, & ædificiorum tam priuatorum quam publicorũ, deinde impressis velut in ceram in suum animum singularũ rerum imaginibus, effingit vrbem intelligibilem, cuius effigiem innata retractans memoria, atque ita impressis sibi magis etiam simulacris, vt bonus artifex, ad semel propositum exemplar respiciens, aggreditur designatã suam structuram è saxis & materie, representans incorporeas illas ideas singulis operis partibus. Eodẽ fermè modo de Deo sentiendum est, qui vbi decreuit ingentem hanc vrbem condere,

prius formas eius cõcepit:ex quibus postquam intelligibilem mundum cõstituit,ad illius exemplar sensibilem hũc cõdidit. Quẽadmodum igitur illa in architecto præsignata vrbs locũ extra nullum habuit,tãtum impressa artificis animo:eodẽ modo ne ille quidem ex ideis constãs mũdus alibi locum habere poterat quàm in Dei verbo quod adornauit hæc omnia. Quis enim alius possit esse locus virtutũ Dei, idoneus ad cõcipiendas,nõ dico omnes ideas,sed vel vnã quampiam earũ simplissimam?est autem virtus etiã mundi effectrix, à vero bono ceu à fonte oriũda.nam si quis vellet causam huius vniuersalis opificij perscrutari,nõ aberraret opinor à scopo,si diceret ꝙ quidam priscus sapiens:bonum esse patrem conditorémq;,ideóq; suapte naturæ bonitate nõ inuidisse substãtiæ,nihil boni ex seipsa habẽti,quæ tamẽ quiduis fieri poterat.erat enim ex seipsa expers omnis qualitatis,indigesta,inanis,plena ruditate, cõfusione,atq; discordia:sed capax alterationis mutationisq; in cõtrarium statũ optimum,videlicet ordinẽ,qualitatẽ, animationem,similitudinem,identitatẽ,coaptationẽ atq; conspnãtiam, cæteráq; quæ ad potiorem ideam attinent.Tum Deus nemine monẽte(quis enim erat alius?)suopte cõsilio decreuit diuitias gratiæ suæ copiosé largitérq; profundere in naturã nullius bonæ rei per se capacem sine diuina munificẽtia.attamen nõ pro magnitudine gratiæ suæ beneficus est,nimirũ infinitæ ac incõprehensibilis:sed attemperat se ad vires eorum,quos dignatur sua beneficentia.nec enim sicut Deus ad benefaciẽdum naturã propensus est,ita creatura ad accipienda beneficia.illius enim potentia longé superat,at huius infirmitas impar est eorũ magnitudini,succũberétq; nisi Deus pro cuiusq; portione moderaretur suã gratiam,quod si cui libeat apertioribus vti vocabulis,nil aliud dixerit esse mũdum intelligibilem,quàm verbum Dei iam mundum condentis.nec enim intelligibilis vrbs est aliud quid,quàm illa architecti ratiocinatio,cogitãtis iam vrbem mente conceptã condere.Mosis enim est opinio hæc, non mea.ergo hominis generationẽ aggressus scribere, procedẽte sermone,diserté fatetur,formatũ eum vtiq; ad Dei imaginem. quod si pars imago est imaginis,patet ꝙ etiã tota hæc species videlicet vniuersus hic mundus,qui magis quàm homo refert diuinã imaginẽ.liquet autẽ ꝙ archetypũ sigillum, quem dicimus esse mũdum intelligibilem,ipse sit archetypũ illud exemplar,idea idearũ,verbum Dei.narrat enim quomodo in princi-

pio

pio fecit Deus cœlum & terram, principium vsurpans, non vt quidam putant, iuxta significationẽ temporis. tẽpus enim antẽ mũdum nõ erat, sed aut vnà factũ est, aut post eum. Cùm enim tempus sit spatiũ motus cæli, fieri nõ potest, vt motus rem motam præcesserit: sed necesse est hũc aut pòst, aut simul existere. necessariò igitur colligitur, tẽpus aut æquæuum esse mũdo, aut recentius. affirmare autẽ illud esse antiquius, re vera alienũ est à philosophia. quod si principiũ non accipitur nũc iuxta significatum temporis, cõueniens fuerit id significari iuxta numerũ, vt hæ voces, IN PRINCPIO FECIT, idem valeant quòd PRIMVM fecit cælum. Est enim reuera consentaneum ratio nĩ, primũ in generatione illud prouenisse. cùm sit præstantissimum ex his quæ facta sunt, & è purissima cõstet essentia: quãobrem Deorũ tam nõ apparentium, quàm sensui patẽtium, destinatum est domicilium sacratissimũ. Nam si omnia simul & semel fecisset cõdita, minus ordinis fuisset in rebus tã pulchré conditis. nec enim est quicquã pulchri in cõfuso ordine. Ordo verò est cõsequentia seriésq; rerũ precedentium & sequẽtium, si nõ ipso opere, certè cõsiliis opificum, si modò caueatur vt ea certa inconfusáq; sint. Itaq; ante omnia conditor fecit in mundo intelligibili cælum incorporeũ & terrã inuisibilẽ, & aëris ideam & vacui, hũc vocauit tenebras, vtpote atrũ naturaliter. vacuum verò abyssum: profundissimũ enim est, & dehiscit patentissimé. deinceps fecit aquę incorpoream essentiam, itémq; spiritus. deniq; postremam lucis septimam æquè incorporeã, & exemplar solis intelligibile, omniúmq; stellarũ quæ cælo lucem crant illaturæ, dignatus priuilegio lucem & spiritũ. Hũc enim nominauit Dei, quia spiritus plurimũ ad vitam cõferat, quæ ab autore Deo proficiscitur. lucẽ verò appellauit valde bonam: hæc enim intelligibilis visibili tanto est lucidior ac splẽdidior, vt existimo, quãto sol antecellit tenebras, dies noctem, quãtóq; mẽs totius animi imperatrix sensus quibus res discernimus, & oculi reliquas partes corporis. cæterùm inuisibile illud & intẽlligibile diuinũ verbum, & Dei verbũ, imaginem dicit Dei: & huius imaginem lucẽ illam intelligibilem, quæ facta est imago diuini verbi, suæ generationis interpretis: quę est supercælestis stella, fons stellarũ sensibilium: quã non temerè appellare possemus vniuersalẽ lucem, à qua sol, luna, cæteræq; stellæ tam fixæ quàm erraticæ hauriũt singule pro viribus cõuenientes sibi splẽdores sinceræ illius & puræ lucis, quæ obscur

ratur quàm primùm vergit ab intelligibili ad sensibilem. Sincerum enim nihil sensu percipitur. Recté autẽ se habet illud quoq; dictum, quod Tenebræ erãt super abyssum.] Aër enim quodãmodo existit suprà vacuũ, quãdoquidem omnẽ illam immensam regionem vacuã disertámq; explcuit, quæ ad nos vsque à lunari orbe pertinet. cæterùm postquã effulxit lux illa intelligibilis sole antiquior, cesserũt aduersæ tenebræ, dispensante Deo dirimentéq;, cui perspicuæ sunt cõtrarietates rerũ, & natiua quædam certamina ne igitur perpetuis laborarent seditionibus, néve bellum pulsa pace prævaleret cõfuso in mundo ordine, nõ solùm separauit lucem à tenebris, verùm & terminos in mediis spatiis posuit, quibus vtrũq; arceatur ab extremitatibus alterius. Alioqui propter vicinitatẽ inductura erant confusionem contentionibus de principatu mutuis, pertinaci ambitione luctã appetẽtia, nisi præfixi in medio termini ad pugnam gestientia dirimerẽt. hi sunt vesper & mane, quorũ alterum prænũtiat lætum aduentum solis orituri, sensim tenebras submouens. vesper autem occidentẽ solem subsequitur, ingruẽtes tenebras leniter excipiens. atque hæc ipsa, mane inquam & vesper, in ordine incorporearum intelligibiliúmq; rerum ponẽda sunt. nã nihil omnino sensibile est in his, sed omnia ideæ mensuræq; ac loci & sigilla incorporea, ad generationem aliarum rerum corporearum. Facta autem luce & succedente tenebris, fixísq; in medio terminis vespera ac mane, necessariò temporis mensura mox effecta est, quem diem nominauit opifex eúmq; nõ primum, sed vnũ: qui sic dicitur propter singularitatẽ intelligibilis mũdi habentis naturã vnitatis. Iamq; perfectus erat mũdus ille incorporeus, situs in diuino verbo, cùm sensibilishic ad exemplar alterius absoluebatur: & ante alias eius partes potissimã omniũ faciebat cõditor, cælum videlicet, quod aptè firmamentũ appellauit, vt rem corporeã. corpus enim naturaliter firmum est solidúmque, tres dimensiones habens. solidi autem & corporis quæ potest esse alia cogitatio, quàm quaqua versum dimensio? Meritò igitur suppositio pro incorporeo sensibili hoc corporeóq; firmamẽtũ id vocauit: quod mox οὐρανὸν id est cælum aptè valdéq; propriè appellauit: siue quia omniũ ὅρ Θ', id est terminus, siue quia primũ ὁρα]ῶμ, id est visibiliũ factum sit, post cuius generationẽ nominat diem secundũ, integrum diei spatium, mensurámque ad cælum referens, ob eius inter sensibilia dignitatem honorémq;. Post hæc quoniam vniuersa

uersa aqua in totam terram diffusa erat, omnésque eius partes penetrauerat, quemadmodum spongia humorem cõbibit, vt ceu palus quædam cœnosa ex vtroq; elemento macerato confunderetur. & quodammodo fermentaretur in vnam indiscretam informémq; naturam: iubet Deus quicquid aquarum salsum erat ac proinde offecturum fertilitati satorum & arborũ, collectum in vnum confluere ex omnibus terræ foraminibus: tum aridã emergere, dulci humore in ea relicto ad eius perpetuitatem. humor enim hic moderatus pro glutine est iungẽdis partibus distantibus. quo fit etiã, ne omnino exsiccata terra infrugifera & sterilis reddatur, vtq; tãquam mater, nõ solùm alterum alimenti genus, cibum, sed vtrũq; ceu natis suis cibum ac potum præbeat. quapropter venis mãmarum similibus exũdauit, que per cauernas editæ fluuios fontésque profunderent. nihilo secius tamen latentes quoq; humores indidit omnibus aruis & latifundiis, ac fertilitatem fructuum copiosissimam. his ita dispositis autor nomina imposuit, aridæ terram, aquæ verò inde secretæ mare. atq; ita ornare terram aggressus, iubet eam proferre herbas & spicas, omnigenáq; olera producere, tũ prata fœno virentia. & quicquid cessurum erat pecuariis in pabulum, aut in cibum hominibus. Eodem iussu & arborũ species omnes sunt editæ, nulla omissa vel mitiũ vel syluestrium: eáq; omnia fructibus suis abũdabãt in ipso statim ortu, secus quàm hodie. nunc enim singula gignũtur suis vicibus, non simul omnia. Quis enim nescit primã esse sementem & plantationem, tum sequi incrementa satorum plantarúmq; deorsum radices ceu fundamenta demittentiũ, sursum item altas stirpes attollẽtium? Deinde frondes foliáq; germinãt, postremò fructus profertur, ac ne is quidem perfectus, sed varias subinde facies recipiens, & nunc formã mutãs, nunc magnitudinem. Nam primò tam minutus est, vt penè visum fugiat, similis atomis corpusculis, quæ nõ temerè vocari possunt prima sensibilia. Post hæc paulatim accedente alimẽto quod rigat arborẽ, & affluentibus tẽperatis ac tepidis auriscq; mollibus nutricãtibus augescit & ad iustã magnitudinem peruenit. cum qua etiã qualitates variat, ceu picturæ artificio iam his iã illis tinctus coloribus. At in prima huius vniuersitatis generatione (vt dixi) Deus omnem stirpiũ syluã è terra produxit perfectã, fructibus non inchoatis, sed maturis refertã, sine dilatione inuitãtẽ ad fruẽdum affutura mox animalia. Terra verò ad illi⁹ iussum tãquã

dudum prægnans & parturiens, parit omnes fatorũ arborum atque fructuũ inenarrabiles species: qui quidem fructus nõ solùm in alimoniã facti sunt animãtibus, verùm etiam in hoc præparati, vt in perpetuũ propagaretur similiũ generatio, quippe qui cõtinebant vim seminariã, obscuris & incertis rationibus insitã, quæ se tãdem proferret statis tẽporum circuitibus. Voluit enim Deus naturã certis horarũ spatiis decurrere, consulens immortalitati specierũ, & reddens eas æternitatis participes, Quapropter inchoata perduxit ad finem properè, rursùmq; à fine reflexit ad initiũ, è plãtis enim fit fructus tanquã è principio finis: & è fructu semen, intra se denuo plantã continens, tãquam è fine principiũ. Quartò autem die, cælum picturis exornauit, non quòd terræ id posthaberet, dãs inferiori naturæ priuilegiũ, potiorem verò ac diuiniorem secũdo loco ponens, sed vt euidentissimè imperij sui potentiam ostenderet. Quippe qui præuidens opiniones nondũ creatorum hominũ, cõiecturas verisimiles & credibiles libenter sequentium quæ multam quidẽ rationis speciem habent, non item syncerã veritatẽ: & quod suis oculis magis crediturí essent quàm Deo, admiratores sophisticæ potius quàm sapiẽtiæ: quòdq; solis ac lunæ cursibus tũ æstiuis, hibernis, vernis autumnalibusq; mutationibus, annuorũ terræ prouentuum omniumq; nascentium causas acceptũ laturi essent syderum cælestium ambitibus: ne cui creaturæ asscribere primas causas auderent, siue per impudentiam, siue per ignorantiã nimiam: recurrant, inquit, mentibus ad primã huius vniuersitatis generationem, meminerítq; ante solem & lunam omnigenas stirpes, omnigenôsq; fructus è terra proditos. Atque ita sibi persuadeãt, & in posterum eam prolaturã eos ex cælestis patris arbitratu, quoties ei placuerit non expectato cæli fauore, cui dedit quidem potentiã, sed non liberam. Nam ipse quemadmodũ auriga habenas, aut gubernator clauũ tenens, dirigit quà vult recto more ac lege singula, nullius ope indigens: omnia enim Deo posibilia. Atq; hæc est causa cur terra prior germinarit, & herbã protulerit: cælũ verò pòst sit ornatũ in numero perfecto quaternario, quem denarij omnium absolutissimi causam fontémq; non falso dicere licet. Quod enim actu est denarius, hoc quaternarius potentia esse videtur. Si igitur ab vnitate vsq; quaternionem deinceps cõponantur numeri, denarium conficient: qui est immensitatis numerorum terminus, ad quem ceu metam circũaguntur &

tur & se reflectunt. Quin & musicas symphoniarum rationes idem quaternio continet, videlicet diatessaron diapente diapason, disdiapason, è quibus concentus fit absolutissimus. Nam diatessaron proportionẽ habet supertertiam, diapente sesqualteram, diapason duplã. Eas proportiones omnes quaternio in se continet, super tertiam in quatuor ad tria: sesqualterã in tria ad duo, duplã in duo ad vnum, aut quatuor ad duo. Quadruplã verò in quatuor ad vnum: est & alia vis quaternarij, dictu cogitatúq; miranda. Primus enim hic solidi naturam ostẽdit, cùm præcedẽtes numeri incorporeis rebus dicati sint. Nam in vnitate censetur punctũ quod vocant geometræ, in binario linea. Ea est longitudo sine latitudine, quæ vbi accesserit, fit superficies, ad ternarium pertinens. Hæc quominus sit corpus natura solidũ, vna destituitur altitudine: qua iuncta ad ternariũ, fit quaternarius. Vnde multum existimationis cõtigit huic numero, qui ab incorporea intelligibiliq; essentia duxit nos ad cõsideratio nem corporis trifariam patentis, quod suapte natura primum sensu percipitur. Id qui parum intelligit, è lusu quodam vulgato cognoscet. Qui nucibus ludunt, solent positis prius in plano tribus quartam superimponere, in formam pyramidis. Triangulus igitur ille in plano consistit intra ternarium: cui superimposita quaternariũ in numero facit, in figura verò pyramidem, solidum iam corpus. Præterea nec illud ignorandum, quòd primus numerorũ quatuor, quadrãgulus est pariter par, mensura æquabilitatis ac iustitiæ: quódque solus ex eisdem & compositione & innata potẽtia consistit. Compositione ex duobus & duobus. Rursum potẽtia ex bis duo, pulcherrimã quandam cõsonantiæ speciem præ se ferens, quæ nulli ineſt ex aliis numeris. Mox enim senarius cõpositus è duobus ternariis, non amplius gignitur his per se multiplicatis, sed aliis, nempe nouenarius. Aliis quoq; multis viribus præditus est quaternio, quæ accuratius & copiosius in proprio tractatu indicãdæ sunt. Nunc illud addidisse sat erit, eum totius cæli mundiq; generationi dedisse initiũ. Nam quatuor elementa ex quibus vniuersum hoc conditum est, tanquam à fonte manauerunt à numero quaternario: atque adeò hæc quatuor, quibus annus distinguitur, tẽpora, vnde animantes plantæq; prouenium, scilicet hiẽs, ver, æstas & autumnus. Cùm igitur tot priuilegiis à natura honoratus sit modo dictus numerus, necessariò conditor rerũ ornabat cælũ, quarto die, adhibitis ornamentis pulcherrimis ac

diuinis

diuinissimis, hoc est stellis luciferis: & gnarus lucē esse omniū rerum prestantissimam, fecit eam instrumentū visus, sensuum excellētissimi. Quod enim mens in animo est, id oculus in corpore. Videt enim vterq; altera intelligibiles res, alter sensibiles. Vsus autem mentis in scientia ad noscenda incorporea, cæterùm oculi in luce ad contēplationem corporū, quæ res & ad alia multa bona prodest hominibus, & in primis ad id quod maximum est, scilicet philosophiam. visus enim à luce subductus in superna, consideratáq; natura stellarum & motu earum tam concinno, tum fixarum ac erraticarum statis circuitibus, dum illæ eodem semper modo circūferuntur, hæ verò dissimiliter & in contrarium duplici cursu vtuntur: ad hæc chorea vniuersarum modulata, & ad musicæ leges pulchrè conueniente, ineffabilem delectationem voluptatémq; in animo excitat. atque ita inescatus aliis atque aliis spectaculis (nam vnū ex alio nascitur) nullam contēplandi satietatem consequitur. Posthæc, vt fieri solet, vlterius procedente curiositate scrutatur quænam sit rerum harum visibiliū essentia: & vtrum generatæ sint, an nullū habuerint principium: quisve modus sit motus earum, quæue causæ quibus dispensantur singula. Ex huiusmodi verò disquisitionibus philosophia nata est, qua nullū perfectius bonum introiuit vitam hominum. Cæterùm opifex respiciēs ad intelligibilis lucis ideam, de qua dictū est in mentione mundi incorporei, condidit has sensibiles stellas, simulachra diuina & pulcherrima, quas tanquam in tēplo inter corporeas essentias pulcherrimo collocauit in cælo multis de causis. Primū lucis inferendæ deinde signorū, tum temporum quibus annus distinguitur, postremò dierū, mensium, annorum, quæ sunt mensuræ tēporis, ex quibus nata est natura numeri. quem autē singula hæc vsum, quámve vtilitatem prebeant, liquet ex eorum effectibus. Sed quo diligentius animaduertātur, non alienū fortasse fuerit etiam differēdo veritatem vestigare. Cùm vniuersum tempus distributū sit in duas partes, diem & noctem, diei præfecit pater ille solem tanquam magnū regem: nocti verò lunā cum cæterarum stellarū multitudine, magnitudini autē virtutis ac potestatis solaris præclarè attestantur quæ modo dicta sunt. Vnus enim cùm sit & solus, priuatim & peculiariter dimidium totius tēporis sortitus est, scilicet diem: reliquæ verò omnes stellæ vnà cum luna alterū dimidium, quod vocatum est nox. & illo exorto tot stellæ quæ apparebant, non obscurantur

solum,

solùm, sed euanescunt etiam præ splendore diffuso. post occasum verò eius, vno momẽto incipiũt ostentare suas species. Factæ sunt autem, vt ipse ait, non solùm ad lucem emittẽdam in terras, sed etiã vt futura præsignificent. aut enim exortu earum & occasu deliquióve, aut emersione occultationéve, aut aliis motuũ differentiis, homines de futuris coniiciunt, & præsagiunt copiã inopiámve fructuũ, prouentum vel pestem animantium, serenũ & nubilum, tranquillitatẽ aëris & procellas ventorum, inũdationes & exilitates fluminũ, molliciem maris & tempestatem, horarũ anni vices præposteras, dum aut æstas hybernat, aut hyems æstuat, aut ver autumnũ refert, aut cõtrà autumnus vernam temperiem. Nec defuerunt qui concussionem terræ motúmq; ex cæli obseruatione prædicerẽt, aliáque multa euentu certissimo: ita vt verisimè dictũ sit, in signa esse factas stellas, atq; etiam in tempora. tẽpora porrò de quatuor annuis vicibus horarum intelligenda sunt. Et quidni? tempus enim quod aliud esse potest, quàm tẽpus rei bene gerendæ? at horæ anni omnia perficiunt & ad bonũ euentum perducũt, sationes, plantationes, genituras & incremẽta animalium. Factæ sunt etiam stellæ ad mensuras tẽporum. nam solis lunæq; & aliorũ siderũ recursus, dies & menses annósq; cõficiunt. móxq; res vtilissima, numeri natura exstitit, tempore illam proferente. Ex vna enim die fit vnũ è duabus duo, è tribus tria: è mẽse triginta, ex anno tãtus numerus, quantũ dierum continetur duodecim mẽsibus: & ex infinito tempore infinitus numerus. Tantas & tã necessarias vtilitates afferũt naturæ motúsq; stellarum cælestiũ: ne quid dicam de rebus nobis incognitis (nec enim mortalibus nota sunt omnia) attamen ad perpetuitatem mundi cõferentibus, quas legibus à Deo præfinitis haud quaquã violabilibus oportet semper & vbiq; administrari. Postquam autẽ terra & cælũ suis ornamẽtis exculta sunt, altera tertio die, alterũ (vt dictum est) quarto, mortalia genera animaliũ fingere aggressus est rerum opifex, exorsus ab aquatilibus die quinto, existimans nullã esse inter duo quæpiã tantam cognationem, quantã inter animalia & quinariũ. Differunt enim animata ab inanimis non alia re magis quàm sensu. is verò in quinq; diuiditur, in visum, auditũ, gustum, odoratum & tactũ: quorũ singulis Deus attribuit certas materias, & instrumenta propria ad subiecta iudicanda: colores visui, voces auditui, sapores gustui, vapores odoratui, tactui verò mollicies & duri-

cies,

cies, tum quicquid calidum est & frigidũ, leue & asperũ. iussit igitur omnifaria piscium genera, ceterorumq; suis locis existere, tũ quantitate, tum qualitate inter se differentia. Sunt enim in alio mari alia, interdũ etiam eadẽ. Nec tamen vbiq; omnia fingebantur, & formasse meritò. quædã enim amãt paluſtre ac vadosum mare, quædã cloacas & portus, q̃ nec in terrã prepere: nec longè à terra natare valent. quædã in alto mari degentia, vitãt promontoria in id procurrẽtia & insulas & scopulos. & alia serenitate trãquillitatéque delectãtur, alia fluctibus & tempestate. Nam continuis iactationibus exercita, & vi cõtra impetũ reluctantia, firmiora euadunt, pinguescúntq; amplius. mox autem etiam genera volucriũ creauit, tãquam germana aquatilium. Vtraq; enim natatilia: nec vlla species per aërem meantiũ, vt imperfecta omissa est. Iámq; aqua & aëre cõueniẽtium sibi animantiũ ceu sortẽ adeptis, rursum prouocatur terra ad generationis partem reliquã. reliqua autẽ erant post stirpes animalia terrestria, & dixit: [Producat terra pecudes & feras & reptilia in suo quæq; genere.] Illa verò cõtinuò emisit quæcũq; iussa est, eáque ornata eximiè, tum robore, tũ innatis nocendi iuuandíve viribus. Vltimus autem omniũ homo creatus est. modũ verò creationis eius paulò pòst dicam, vbi prius ostendero pulcherrimã consequentiam in creationis animaliũ ordine. anima enim inertissima & rudissima generi piscium obuenit: absolutissima autem & lõgè optima generi hominum: cæterum inter vtrasq; media generi terrestrium ac volucriũ. Hæc enim acutiores sensus habet quàm illa piscibus indita, hebetiores tamẽ quàm humana. ideóq; primi creati sunt pisces, corporeæ plus quàm animalis essentiæ participes, quodámodo animalia & non animalia, mobilia inanima, ad solã corporis conseruationẽ vi animali eis addita, sicut vulgò salẽ inspergunt carnibus, ne facilè putrefiãt. Post pisces verò secuta sunt volucria & terrestria, videlicet acrioribus iã sensibus prædita, & animales proprietates habitu ipso præ se ferẽtia, postremus (vt dixi) homo creatus est: cui conditor mentem eximiã donauit, quæ sit ceu animæ anima, quẽadmodum pupilla in oculo. nam hanc quoq; scrutatores naturæ dicunt esse oculi oculum. tũ igitur omnia simul sunt cõdita. in quo quidẽ vniuersali opificio necesse erat seruari ordinẽ, propter futurã generationem aliarum rerũ ex aliis, in his autem quæ succesiuè generãtur, ordo hic est, vt natura incipiens à vilissimis, desinat in præstantissima

tissima omniũ.id verò quid sit,dicendũ apertius.Semen genitale est principiũ animalium.hoc esse vilissimũ videmus, spumæ simile.cæterùm vbi invuluam iniectũ hæserit,motus mox particeps,in vesicam quandam muratur:ea semine est melior. & quoniã motus placidus ineſt fœtibus tanquã artifex, vel vt magis proprie dicã,irreprehensibilis ars, finxit animal ex humida essentia,in corporis mẽbra partesq; eam distribuẽs: sicut spirituale essentiã in virtutes animæ, nutritiuã & sensitiuam. nam de rationali nũc supersedendũ est dicere, propter eos qui aiunt eam externè aduenire diuinã sempiternámq;. atque ita generatio quã natura cœpit à vili semine, in res prestantissimas desiit,animal & hominẽ.idẽ hoc & in vniuersi huius creatione contigit.quãdo enim res effingere placuit opifici,in ordine primi fuerunt,qui & vilissimi,pisces:postremi verò, qui & optimi,homines.reliqua verò inter extremitates media,potiora prioribus,deteriora posterioribus,terrestria & volucria.Cæterùm post alia omnia(vt dixi)hominẽ ait iuxta imaginẽ factũ & similitudinem.valde pulchrè.nihil enim è terra genitũ Deo similius quàm homo.hanc porrò similitudinẽ nemo estimet figura corporis.nam neq; Deus humana forma est conspicuus, neq; humanũ corpus refert Dei speciẽ. sed dicitur imago iuxta mentem rectricẽ animæ, ad illud enim singulare ceu archetypum,in vnoquoq; mens effigiata est,quodamodo Deus eius, qui ipsam circũfert vt statuã, sicut enim se habet magnus ille Imperator ad vniuersum mundũ,ita se habere videtur humana mens ad hominẽ.inuisibilis enim est,vidẽs ipsa omnes res: & ignotam habet essentiam suam,cũ alienas intelligat:& instructa artibus scientiisque multifariis,aperit sibi vias omnes terra marique,vtrunq; elementũ perscrutans.móxq; sublimis euolans,& aërem eiúsq; mutationes cõtemplata, profert se ad summũ æthera:vagatáq; circa stellarum tum fixarũ, tum erraticarum cursus ac choreas iuxta musicæ præcepta absolutissimas,trahitur amore sapientiæ se deducentis: atque ita emergens supra omnem sensibilem essentiam, demũ intelligibilis desiderio corripitur,illic cõspicata exemplaria ideásq; rerum quas hic vidit sensibilium,eximias illas pulchritudines, ebrietate quadam sobria capta,tanquã corybantes lymphatur, alio plena amore longè meliore, à quo ad summum fastigiũ adducta rerum intelligibiliũ ad ipsum magnũ regem videtur tendere.tum verò in videndi cupidam purissimus ac merissimus

diuinæ

diuinæ lucis radius more torrentis effunditur, ita vt ad eũ ſpẽ dorem caliget mentis oculus. Sed quoniam nõ quæuis imago refert exemplar archetypũ, ſuntq; multæ diſsimiles, poſt hæc verba IVXTA IMAGINEM, additum eſt ſignificantius ET SIMILITVDINEM, vt intelligatur exactũ ſigillum, formã habẽs euidentiſsimã. introducit enim propheta patrem huius vniuerſitatis, dicẽtem hæc: Faciamus hominẽ iuxta imaginem noſtram & iuxta ſimilitudinẽ.] Dicat aliquis: nõ quid opus eſt quopiam ei, cui obediunt omnia? an cũ cælum faceret, terrã & maria, nullo egebat cooperatore: hominem verò tã paruum animal ac fragile facturus, non poterat abſque alieno adiutorio ſuiſmetipſe viribus effingere? Huius rei cauſam veriſimã neceſſe eſt Deum ſolũ ſcire: cæterùm quæ per coniecturas credibiles videtur rationi cõſentanea, non eſt cælanda: eſt autem hæc. Rerum quæ ſunt in natura, aliæ nec virtutis participes cenſentur nec vitij, vt ſtirpes & bruta: illæ quia inanimæ, & ſuapte natura imaginationis expertes: hæc quia carẽt mente ac ratione: vitij verò ac virtutis tanquam domiciliũ videtur mẽs & ratio, in quibus cõmodè inhabitent. aliæ itẽ ſola virtute præditæ, nihil omnino habent vitij, vt ſtellæ. nã hæ animalia eſſe dicũtur, & quidẽ intelligentia: vel potius mentes ſingulares, totæ quãtę probæ, nec vllius capaces vitij. rurſum aliæ mixtæ ex vtraq; natura, vt homo, qui contrariorũ eſt capax, prudẽtiæ, & imprudentiæ, tẽperantiæ & incõtinentiæ, fortitudinis & timiditatis, iuſtitiæ & iniuſtitiæ: & vt cõpendio dicã boni & mali, turpis & honeſti, virtutis & vitij. ergo cõueniebat vt vniuerſalis ille pater Deus bona quidem per ſeipſum ſolũ faceret, quippe ſibi cognata: ſicut nec indifferentiũ creatio fuit aliena ab eo, quandoquidem hæc quoq; expertia ſunt vitij Deo inimici. cæterùm mixtorum creatio, partim erat ei propria, partim impropria. propria propter admixtam eis meliorem ideam: impropria verò, propter contrariam & deteriorem. quamobrẽ de ſola hominis generatiõe ſcriptũ eſt: Dixit Deus, Faciamus hominẽ: quod indicat aſſumptos alios tãquam cooperatores: vt irreprehenſibiles tã voluntates quàm actiones hominis rectè ſe gerentis acceptũ ferantur Deo rectori omniũ: cõtrariæ verò alijs ipſi ſubditis. oportebat enim patrẽ non eſſe cauſam malorũ ſuis filiis. malũ autem eſt vitiũ, vitioſaq; actiones. Pulchrè autem cũ dixiſſet in genere hominem, mox diſcreuit ſpecies, dicens: Marẽ & fœminam conditos, licet nondũ ſua cuiq; forma contigerat,

quand

quandoquidē extremæ ſpecies cōtinentur in genere, & tanquā in ſpeculo apparēt cernētibus acutius. Quærat hic aliquis cauſam, cur vltimū operum ſit homo in mūdi creatione. nā poſt omnia alia cū conditor ac pater fecit, vt docēt ſacræ literæ. Qui legem rimantur profundius, eámq; quàm maximè fieri poteſt excutiunt ſumma diligentia, dicunt quod poſtquā Deus hominem in ſuam cognationem admiſit, ratione donatū dono lōgè optimo, ne cætera quidem ei inuidit: ſed vt animali familiariſſimo amiciſſimóq;, omnia quæ mūdo cōtinentur præparauit, volens vt recens creatus nulla re careret, quæ ad vitā, atq; adeò bene viuendū conferat. quorum alterū præſtat copia vbertáſq; rerum ad fruendū parata: alterū contemplatio cæleſtium, qua quidem perculſa mens, amorem ac deſiderium ſcientiæ rerum huiuſmodi concipit: vnde prognata eſt philoſophia, per quā homo quāuis mortalis, immortalitatē adipiſcitur. quēadmodum igitur conuiuatores non prius ad cœnam vocāt quàm inſtructo bene conuiuio: & qui edūt ludos aut athletarum ſpectacula, priuſquā ſpectatores vocati conueniant in theatra vel ſtadia, parant copiam concertatorum, earúmq; rerum quæ ad oculos auréſve oblectādas pertinent: ita etiam mūdi totius Imperator, tanquā cōuiuator ludorúmve præfectus, vocaturus hominem ad conuiuiū ſimul & ſpectaculū, quicquid ad vtrumq; pertinebat præparauit: vt ille in mundū ingreſſus mox inueniret & conuiuiū & theatrū ſacratiſsimum: alterū refertū copiis, quas terra fluuij mare aër ſuppeditāt ad vſum ſimul & voluptatem: alterū ſpectaculis, quorū tum eſſentia, tum qualitates ſtupendæ ſint, necnon motus choreæq; admiratione digniſsimæ, Propter ordinem couuenientiſsimum, numerum proportione aptiſsimū, curſus recurſusq; mirè concinnos: in quibus omnibus veram illam & exemplarē muſicam ineſſe non falſo quis dixerit: quam poſteà homines animis ſuis impreſſam prodiderunt, artem vtiliſsimā vitæ ſummæq; neceſſariam. Hæc quidē prima cauſa eſt, ob quā homo rebus omnibus præpoſitus eſſe videtur. altera quoq; non abſurda dicenda eſt. Mox vt natus eſt homo, paratum inuenit quicquid ad vitam opus erat, vt futura diſceret: tantūnon diſerte clamante natura, fore vt ſi autorem ſui generis imitarentur, vitā ſine dolore & ſine labore in vberrimis copiis degerent. id ita futurum, ſi nec voluptates rationi cōtrariæ dominationē in animā occupauerint, vētris veneríſq; ſtudio ceu arcibus cōmunitis in eam nec gloriæ, honorum, pecuniarum,

niarum,cupiditates in vita sibi potentiam vsurpauerint: nec mœrores mentem depressam curuatámq; sibi subdiderint:nec timor malus consultor præclaros ad virtutem impetus repressérit:nec imprudentia,timiditas,iniustitia,cæterorúmq; vitiorum turba ingruerit. nã in hæc omnia mala, quæ modò dixi, abutentium felicitate hominũ, & affectibus prauis deditorũ, effusorúmq, in cupidines,quas ne nominare quidẽ fas est, animaduertit iustũ iudiciũ,de impiis studiis pœnas exigens.Itaq; criminũ reos necessariò sequitur inopia.ægrè enim proscindẽtes arua,& fontanos fluuialésq; riuos inducentes, adhæc seminantes plantantésq;,& agriculturæ laborem noctu atque interdiu obeuntes,quotannis comportant necessaria, eaque interdum tenuia,nec admodum suffectura,vtpote læsa ex causis variis.aut enim perpetuis imbribus abripuit inundatio,aut grãdo vno impetu delata perfregit, aut nix adduxit frigore, aut procellæ subuerterunt radicitus. multæ enim aëris & aquarũ inexpectatæ mutationes inopiam fructuũ afferunt.quòd si per temperantiam lenirentur affectus immodici,& iustitiæ subderetur honorũ iniustíq; lucri studium,vtque cõpendio dicam, actionibus ad virtutẽ compositis vitiosæ ac proinde inanes decederent,sublato ex anima bello verè omniũ difficillimo grauissimóq;,& pace prævalẽte cõstituentéq; dotes nostras cũ lenitate ac modestia:sperare liceret Deum vtpote boni honestíq; amãtem,& insuper humani generis,affluentiam bonorũ vltro largiturum hominibus. Liquet enim facilius esse prouentum rerum absq; agricultura largiter suggerere,quàm res ipsas ex nihilo producere,atq; hæc altera causa dicta sit: tertia verò est hæc. Principium & finem Deus volens inter se coaptare,vt res necessitudine cõiunctas & amicitia,principium quidem fecit cælum,finem verò hominẽ:illud inter se sensibilia & incorruptibilia perfectissimũ,hunc inter ex terra genita & corruptibilia optimum,paruum(si vera dicenda sunt)cælum, multarũ naturarũ stellis similium simulacra intra se gestantem,in quibusdam artibus & scientiis,singulisq; celebrium virtutum cõtemplationibus.nam cũ contrarias naturas habeãt, id quod est corruptibile,& id quod incorruptibile,vtriusque speciei quod pulcherrimum est,principio finiq; attribuit:principio cælum, vt dixi,fini hominem.Præter has illa etiam causa reddi solet à quibusdam.necesse erat omnium rerũ creatarum postremum produci hominẽ,vt nouissimus repentè inter alias animantes existens

existens, terrorem eis incuteret, sic enim futurũ erat vt ad primum eius conspectum obstupefactæ, adorarent tanquam rectorem à natura datum & dominum. quapropter hoc viso omnes ad vnam cicuratæ sunt, & vel ferocissimæ primo statim intuitu mansuescebant, rabiem qua in se inuicem efferabantur, erga solum mitigãtes hominem. quamobrem opifex eius & pater animal hoc naturaliter ratione præditum, non re solùm, sed & verborũ autoritate regem constituit omnium sub luna terrestrium, aquatilium, volucrium. quicquid enim est mortale in his tribus elementis, terra, aqua, aëre, totũ ei subiecit, cælestia tantùm excipiens, vt diuiniorem partem sortita. huius autem regni fides apparet euidentissimè, dùm pecorum multitudo maxima ductatur à vulgari quopiã homine, nec armis instructo, nec ferro accincto, nec vllum telũ gestante, sed mastrucam tantùm habente pro velamine, & baculum quo ea dirigat, & inter viam lassitudine tentatus subnitatur. itaq; frequentissimos greges ouium, caprarũ, boum, præ se agit opilio, caprarius bubulcus, homines ne corporibus quidem robusti & vigentes, vt saltem habitudine bona stupendi sint suis pecudibus: sed tanta illa robora virésq; armis instructæ (plerisque enim instrumenta quibus se defendãt à natura sunt addita) tanquam serui dominũ reuerentur, & imperata faciunt. tauri sub iugum missi ad terræ culturam, profundos sulcos proscindunt tota die, nonnunquam etiam per longum spatium, subsequente quopiam agricola. arietes ægrè sustinentes onus vellerum, verno tempore iussu pastoris stant quieti, & libenter se prębẽt tundẽdos, assuefacti velut populi annuũ tributum pẽdere suo regi à natura imposito. quid equus animal animosissimũ? hic quoque facilè recepto freno regitur, quominus lasciuiat, vtq; habenis pareat: simulq; tergum aptè sessori accõmodat, móxque sublimem fert cursu concitatissimo, quocunq; ille peruenire cupit cum rectore suo properans. isq; insidens absque labore, admodũ quietus, alieno corpore, pedibúsq; alienis cursũ conficit. Liceret & alia multa dicere, si liberet esse prolixũ, quibus euidẽs fieret, nullum animal sibi libertatem vsurpare detrectando obsequiũ homini debitum: quare iam dictis exemplis cõtenti erimus. nec illud tamen ignorare oportet, non statim quia postremus homo factus est, esse inferiorẽ ordine. id quod testantur aurigæ gubernatorésq;, nam alteri post quadri fas locati à tergo cursum earum moderãtur habenis vtcũque

visum fuerit, nũc laxando eas ad celeritatem, nunc reducẽdo si videatur iusto maior impetus. gubernatores item in nauis postrema parte puppi consistentes, omnibus omnino præstantiores habentur vectoribus: quippe quorũ in manu nauis ipsius sarcinarúmq; salus sit posita. sic & hominem ceu aurigã quẽdam & gubernatorem conditor rebus præfecit omnibus, vt regat & gubernet quicquid terra continetur, curam gerendo stirpiũ animaliúmq;, tanquã quidam subpræfectus illius primarij summíq; regis. Postquam autẽ vniuersus hic mundus perfectus est iuxta perfectã naturam numeri senarij, sequenti diei septimo pater honorẽ addidit, quẽ vbi laudauit, mox sanctum appellare dignatus est, est enim festus non vnius populi regionísve, sed in vniuersum omniũ: quæ sola digna est vt dicatur popularis festiuitas, & mundi natalis. Cæterùm septenarij naturã nescio an quis satis laudare queat, cũ ea sit præstãtior quàm vt vlla facundia possit exprimi. nec tamen quia miranda quædam de eo prædicãtur, ideo silere debemus. imò audendum potius, si nõ omnia aut magis, propria possumus, certè ea prodere, quæ mente valemus assequi. Dupliciter septenarius dicitur: alter intra denariũ, quẽ vnitate sola septies metimur constantẽ ex septẽ vnitatibus, alter extra denariũ, cuius omnino principium est vnitas iuxta duplices aut triplices aut vtiq; proportionales numeros, vt se habet L X I I I I. & D C C X X I X. prior ab vnitate duplicãdo crescẽs, posterior triplicãdo. vtraq; autem species nõ obiter considerãda est. secunda certè manifestissimum habet priuilegium. semper enim qui ab vnitate cõponitur in duplis aut triplis aut vtiq; proportionalibus septimus numerus, cubitus est simul & quadrangulus, vtrãque speciem cõtinens, tum incorporeæ, tum corporalis essentiæ. incorporeæ quidem planiciem, quam cõficiunt quadranguli, corporalis verò iuxta aliam dimẽsionem, quã cõficiunt cubi. id euidentissimè patet in modò dictis numeris. mox enim ab vnitate dupla ratione crescens septimus. scilicet L X I I I I, quadrangulus quidem est, octies octo multiplicatis; cubus autẽ quater quatuor quater, rursum tripla ratione crescẽs ab vnitate septimus, videlicet D C C X X I X, quadrãgulus quidem est multiplicato per seipsum X X V I I, cubus autẽ multiplicato nouies nouem nouies, sempérq; à septimo incipiens vt prius ab vnitate, & eadẽ proportione augens vsq; septimum, inuenies omnino eum crescere in cubum simul & quadrangulũ. Ergo à L X I I I I

com

compositus dupla ratione faciet septimum MMMMXCVI, quadrangulum simul & cubum, quadrãgulum quidem latus habentẽ ipsum LXIIII, cubicumverò numerum XVI. Trãseundum iam & ad alterã septenarij speciem quæ cõtinetur in denario, mirificam præ se ferentem naturam nõ minus quàm prior. Septem ipsa cõficiuntur ex vno & duobus & quatuor habentibus duas rationes cõcinnissimas, duplã videlicet & quadruplã. alteram diapason cõsonantiæ: alterã verò scilicet quadruplam, cõsonantiã disdiapason cõficientem. cõtinet & alias diuisione septenarius, cõstans ex quibusdam cõiugationibus. diuiditur enim primùm in vnitatem & senionẽ, deinde binarium & quinarium, postremò in ternionẽ & quaternionẽ. Est autem hæc quoq; proportio numerorum admodum musica, sex enim ad vnum habent rationem sexcuplã. sexcupla autem ratio maximum inter tonos interstitium facit, quo distat grauissimus ab acutissimo, sicut demõstrabimus, cùm à numeris ad harmonias sermonem traduxerimus. cæterùm quinque ad duo maximã in harmonia vim ostendunt, fermè æquipollentẽ harmoniæ diapason, quod in regulis eiꝰ artis apparet liquidissimè. quatuor autẽ ad tria primam harmoniam efficiũt supertertiam, quæ est diatessaron. Præterea aliam quoq; pulchritudinem suam profert septenarius, eámq; sacræ cõsiderationis. Cùm enim constet è ternione & quaternione, rectam in rebus & nusquam vergentem figurã naturaliter exhibet. id quomodo fiat declarandum est. rectangula forma, quandoquidem est Principium qualitatũ, cõstat ex numeris his, III & IIII & V. tria autem & quatuor, quæ quidem est essentia septenarij, rectum angulum efficiunt. nam obtusus & acutus inæqualitatẽ, cõfusionem & imparitatem præ se ferunt. cũ sint iusto acutiores obtusioréve, at rectus collationem nõ admittit, nec fit recto rectior, semper sui similis, nec vnq̃ propriã naturã varians. Iã si rectangulus triãgulus figurarũ & qualitatũ est principiũ: in hoc autem rem maximè necessariam rectum angulũ essentia septenarij præbet, ternio simul & quaternio, meritò censendus est hic fons omnis figuræ & omnis qualitatis. Huc accedit & illud, quòd III planæ figuræ est numerus, quandoquidẽ iuxta vnionem est punctũ, linea iuxta duernionẽ, superficies verò iuxta ternionem ordinatur. quaternio porrò ad solidũ corpus pertinet, per accessionẽ vnitatis accedente ad superficiem altitudine, vnde liquet essentiam septenarij geometriæ & solida

metiendi esse principiũ,& vt cõpendio dicã, incorporeorum simul corporeorumq;,tanta in septenario sanctitas est sita,vt præeminẽtiam habeat præ omnibus numeris nõ excedẽtibus denarium.nã ex illis alij gignunt nõ gignũtur, alij gignũtur quidẽ non gignunt tamen.alij tum gignunt tum gignũtur,solus septenarius in nulla harũ parte consideratur id ita esse demõstratione cõfirmandum est.Vnum quidẽ gignit omnes deinceps sequentes numeros,ipsum à nullo omnino genitũ.octo autẽ gignuntur quidem à bis quatuor,sed nullum gignunt,ex his qui sunt intra denariũ.item IIII eundẽ locum inter genitores & prognatos obtinet. repetitus enim VIII gignit, ipse gignitur à repetito II.soli vt dixi VII nec gignere natura dedit,nec gigni.quam ob causam cæteri quidem philosophi numerum hunc assimilãt natæ sine matre Virgini Victoriæ, quã ex Iouis capite exortã narrant fabulæ: Pythagorici verò vniuersitatis huius imperatori.nã quicquid nec gignit nec gignitur,immotum manet.in motu enim generatio, quãdoquidem & id quod gignitur,nõ caret motu.mouetur enim alterũ vt gignat,alterũ vt gignatur,solus autẽ nec mouet nec mouetur antiquus ille princeps & autor,cuius imago meritò dici potest septenarius.Attestatur meis dictis Philolaus verbis his:Est,inquit,autor & princeps rerum omniũ Deus,semper vnus, stabilis,immobilis,ipse sui similis,aliorũ dissimilis,Ergo in rebus intelligibilibus immobilis& impassibilis apparet septenarius, in sensibilibus quoq; declarat suam magnã latissimẽq; patentem vim,natã ad profectũ omnium terrestrium,vel lunæ certis recursibus.Quo autẽ modo considerãdum est: Septenarius ex vnitate & reliquis deinceps numeris compositus, gignit XXVIII.perfectum numerũ æquatũ suis partibus. is ita natus numerus aptus est ad restituendam lunã in id momẽtum ex quo primùm cœpit crescere sensibiliter,& ad quod decrescendo solet recurrere:ea crescit à prima lunata facie vsq; dimidiatã diebus septenis,móxq; totidem aliis ad plenum orbem proficit:deinde rursum à meta per eandem viam à pleno orbe ad dimidiatum aliis septenis diebus recurrit, totidémq; ad lunatã faciem,quibus deinceps additis conficitur modo dictus numerus.Vocatur autem septenarius à proprietatis vocabulorũ studiosis etiã absolutorius:quia hoc absoluuntur vniuersa & perficiuntur. Id inde coniectare licet, quia omne corpus actiuũ tres habẽt dimensiones, longitudinem, altitudinẽ,

& latitu

& latitudinem, quatuor autem fines, punctum, lineam, superficiem, solidum, ex quibus cõpositus conficitur septenarius. Impossibile autem erat corpora septenario metiri, iuxta illam è tribus dimensionibus suisq; finibus cõpositionem, ni contigisset primorum numerorum ideas, videlicet vnius, duorum, trium, quatuor, in quibus fundatur denarius, in se complecti naturam septenarij. nam modo dicti numeri quatuor quidem habent terminos, primum, secundum, tertium, quartũ: dimensiones verò tres, primam ab vno ad duo, secundã à duobus ad tria, tertiam à tribus ad quatuor. Præterea clarissimè demonstrant vim perfectiuã rerum insitã septenario vel ętates ab infantia senectutem vsq;, quas septimanis annorũ metimur. nãq; primo septennio dentes proueniunt, secũdo tẽpestiui ad genituram emittẽdam reddimur, tertio barbã promittimus, quarto augmentũ roboris consequimur, tum quinto tẽpus nuptias postulat, sexto vix intelligendi maturatur, septimo tum mens seipsa melior auctiórq; euadit tum ratio, octauo vtraq; plenè perficitur, nono verò æquitas ac mansuetudo, affectibus maiore ex parte perdomitis: porrò decimo finis vitæ optimus, integris etiamtum instrumentis sensuum. solet enim longa senectus vnumquenq; supplantare & affligere. quas ætates etiam Solon Athenienſium legislator descripsit his Elegiacis.

Impubes pueri septem voluentibus annis
Claudunt enatis dentibus eloquium.
Post alios totidem, diuorum numine dextro,
Occultum pubis nascitur indicium.
Annis ter septem prima lanugine malas
Vestiet, ætatis robore conspicuus.
Quartus id augebit iam septenarius, isq;
Optima virtutis proferet indicia.
Adde alios totidem, festinans ocyus ætas
Coniugio monuit quærere progeniem.
Sexta ætas animo si quid deest addet, eáque
Discet quid deceat, quid quoque dedeceat.
At quæ succedunt per proxima ter duo lustra,
Ornabunt linguam dulcibus eloquiis.
Nona ætas languet, tum frigida membra retardant
Virtutem non vnquam interituram animi.
At quisquis decimam poterit contigere metam,
Iam tempestiuo funere conciderit.

Ita quidem Solon modo dictis decẽ ſeptimanis humanã vitam dinumerat. Hippocrates verò medicꝰ ait ſeptẽ eſſe ętates, infantis, pueri, adoleſcẽtis, iuuenis, viri, ſenioris, ſenis. Harum menſurã ſeptimanas annorum, non tamẽ deiuceps. Sic autem dicit: In hominis natura ſeptẽ ſunt tẽpora, quas ætates vocant, infans, puer, adoleſcẽs, & reliquæ. Infans eſt donec intra ſeptẽnium dentes amittat. Puer vſq; genituræ excretionẽ, ad geminatum ſeptenniũ. Adoleſcens vſq; barbæ hirſutiem, ad annum ter ſeptimum. Iuuenis vſq; dum creſcit totũ corpus, ad quater ſeptimũ. Vir vſq; vndequinquageſimũ, ad ſepties ſeptimũ. Senior vſq; ſextum ſupra quinquageſimum, ad octies ſeptimum. Quicquid verò deinceps ſequitur, ad ſeniũ pertinet. Illud quoque ad peculiarem ſeptenarij cõmendationẽm affertur, quòd mirum habeat in natura ordinẽ, cõſtans ex tribus & quatuor. Tertiũ quidem ab vnitate ſi quis duplicet, inueniet quadrãgulum. quartũ verò cubum. ex vtroq; autem compoſitũ, cubum ſimul & quadrãgulum. Itaq; ab vnitate tertius, in dupla ratione quadrangulus eſt. Quartus verò, ſcilicet octo, cubus, ſeptimus autem quatuor ad ſeptẽ, cubus ſimul & quadrangulus, ita vt omnino pfectus ſit ſeptimus numerus, ambas æqualitates promittens, & ſuperficiale per triangulum, iuxta ternionis cognationẽ: & ſolidam per cubũ iuxta familiaritatẽ quam habet cũ quaternione. Ex ternione autẽ & quaternione fit ſeptenarius. Eſt autem nõ ſolùm perfectiuus, ſed vt verbo dicam, maximè harmonicus, & quodãmodo fons pulcherrimi diagrãmatis, qꝫ omnes harmonias, ſcilicet diateſſaron, diapente, diapaſon: omnes itẽ proportiones, ſcilicet arithmeticã, geometricã, & inſuper harmonicã cõtinet. Is laterculus conſtat ex his numeris, ſex, octo, nouem, duodecim. octo quidẽ ad ſex ratione ſupertertia, quæ eſt harmoniæ diateſſaron. Nouem verò ad ſex ſeſquialtera, quæ eſt diapẽte. At duodecim ad ſex ratione dupla, quę eſt diapaſon. Cõtinet autẽ (vt dixi) etiã proportiones omnes: arithmeticam quidẽ in his numeris, ſex, nouẽ, duodecim. ſicut enim medius primũ tribus ſuperat, ita totidẽ ſuperatur ab vltimo. Geometricã verò ex his quatuor numeris, ſcilicet ſex, octo, nouem, duodecim. Qua enim ratione ſe habent octo ad ſex, eadẽ duodecim ad nouẽ. Eſt autẽ ratio ſupertertia. Harmonicã porrò ex his tribus, ſex, octo, duodecim. eſtq; harmonicæ proportionis duplex iudiciũ. Vnum, quando quam rationẽ habet vltimus ad primũ, eãdem habet id quo ſuperat vltimus mediũ, ad

id

id quo primus superatur à medio. Id euidentissimũ fiet ex modò propositis numeris, qui sunt sex, octo, duodecim. Vltimus enim primi duplus est, & partes quibus se inuicem hi numeri superant, itẽ duple. Nam duo denarius octonariũ superat quatuor, & octonarius senarium duobus. Quatuor autẽ duorum duplum est. Alterum autẽ iudicium harmonicæ proportionis, quãdo medius æqua portione & superat & superatur ab extremis. octo enim consistẽs in medio, superat primum portione tertia. subtractis enim sex, reliqua duo sunt primi tertiã portio. superatquoq; ab vltimo æqua portione. Subtractis enim octo à duodecim, reliqua quatuor fient vltimi portio tertia. Hæc necessariò dicẽda habuimus de pulchritudine quã habet hoc diagramma siue laterculus, siue quocunq; alio lib et appellare nomine. tot ideas atq; etiam plures septenarius ostẽdit in rebus incorporeis & intelligibilibus. extendit autẽ se eius natura & in omnem visibilem essentiam. quæ cælum ac terrã, id est, huius vniuersi fines occupat. quæ enim mundi pars erga septenariũ non afficitur, amore & desiderio eius domita? Primò cælum ipsum aiunt septẽ cinctũ circulis, quorũ nomina sunt hæc, arcticus, antarcticus, tropicus solstitialis, tropicus brumalis, æquinoctialis, signifer, & insuper lacteus. nam horizon nostrum est accidẽs, quatenus quisq; aut acutè cernit, aut contrà, sensu circũquaq; protendente se vlterius aut citerius. certè erraticarũ cohors aduersum fixis cursum tenẽs, septẽ distinguitur ordinibus, maximum præ se ferens affectum erga terrã & aëra. nam hũc quidem quaternis quotãnis temporibus variat, per singula infinitas mutationes afferẽs, trãquillitatibus, serenitatibus, nubilationibus, procellarũ violẽtia. Fluuios quoq; inundant & minuunt, campósq; stagnare aut contra squalere faciunt. Quin & in mari easdem vices inducũt, accedẽte recedentéq;. Licet enim videre sinus marinos vbi refugiente æstu amplum repentè littus existit: & paulò pòst reuertẽte mare se reddit altissimum, nõ paruis onerariis, sed cẽties cẽtenas amphoras vehentibus nauigabile. Nec minus terrenis omnibus tum animãtibus tum stirpibus largiũtur incremẽta maturitatémq; fructuũ, singulorum naturam fouendo ad cursus recursusq; indefatigabiles, vt noui flores succedant móxq; matureſcant ad præbẽdam indigẽtibus copiã. Vrsa quidẽ quã vocant nautarũ deductrix, è septẽ stellis constat: quã spectãdo gubernatores mille viis sulcãt maria, tentãtes rem arduã & maiorẽ

quàm pro humana ſapientia.hoc enim ſcopo vſi, ſcrutãdo inuenerunt regiones ignotas maioribus, continentis quidẽ incolæ inſulas,inſulani verò in cõtinente ſitas.oportebat enim à puriſsima cæli eſſentia animali Deo charo terræ ſimul marisque receſſus abditos oſtendi,videlicet humano generi.Huc accedit etiam pleiadum chorus ex ſeptem ſtellis abſolutus,quarum emerſus & occultationes magnorum cõmodorum cauſa fiũt omnibus:his enim occidentibus ſulci proſcindũtur ad ſementẽ. ortu verò earum inſtãte,lætum futuræ meſsis nuntiũ afferunt. exortę item agricolas geſtientes ad cõportationem rerũ neceſſariarũ excitant.illi verò libẽter recundunt cibaria, quæ mox in quotidianos vſus depromant. Sol ipſe diei dux,bina quotãnis æquinoctia faciens,vere atq; autumno,vernũ in ariete, autumnale in libra,euidentiſsimã probationẽ exibet diuinæ maieſtatis in ſeptenario.vtrũq; enim æquinoctiũ ſit mẽſę ſeptimo. qbus tẽporib⁹ etiã feſta indixit lex duo maxima & celeberrima,quãdoquidẽ vtroq; quicquid terra fert perficit,vere quidẽ frumentum & quæcunq; ſeminamus alia: autumno verò vitis fructus & plerarúmq; aliarum arborũ. & quoniã à cæleſtibus terrena dependent iuſta quendã naturalem cõſenſum,ſeptena rij ratio ſupernè orta,deſcẽdit & ad nos, vt mortales inuiſeret. Iãprimum noſtræ animæ,excepta mente rectrice, partes ſeptẽ ſunt,accedẽte ad quinq; ſenſus organo vocis, & poſtrema vi genitali.quæ ſanę omnia,ſicut fit in miraculoſis machinis,à mẽte tanquã occultis quibuſdã neruis trahẽte,nunc mouentur,nunc ſinũtur quieſcere,vtcũq; motus aut quies cõpetit, Similiter & corporis ſiquis internas externásve partes examinet, ſeptenas inueniet.in propatulo quidẽ haſce:caput,pectus,ventrẽ,manus geminas & pedes:inteſtinas verò ſtomachũ.cor, pulmonẽ, lienẽ,iecur,renes duos.itẽ quod regnũ obtinet in animãte caput, maximè neceſſariis inſtrumentis ſeptẽ vtitur, geminis oculis auribúsq; & totidẽ naribus,ſeptimóq; ore, per quod mortalia (vt ait Plato)intrãt,exeũt immortalia. Intrant enim id cibi & potus,corruptilis corporis alimẽta corruptibilia:prodeũt autẽ à ratione immortalis animę immortales leges,per quas rationalis vita regitur.Itẽ quæ per viſum præſtãtiſsimũ omniũ ſenſuum iudicãtur,ad eũdem numerũ pertinẽt in genere. Septena enim ſunt quæ cõſpiciũtur,corpus,diſtãtia,figura,magnitudo, color,mot⁹,ſtatus,præterea nihil,Vocis quoq; mutationes,vniuerſæ cadunt in ſeptenariũ, acuta,grauis,circũflexa,quarto lo-

co vox

co vox aſpera, quinto lenis, ſexto lõga, breuis ſeptimo. Quin & motus ſeptẽ eſſe animaduertũtur, ſurſum, deorſum, dextrorſũ, ſiniſtrorſumq;, prorſum, retrorſumq;, & in orbẽ, ſicut clariſsimè liquere poteſt ex ſaltationibus. Aiunt inſuper excrementa quoq; corporis ſubiici modo dicto numero. nãq; ex oculis promanant lachrymæ, ſicut per ambas nares purgationes capitis. per os item ſaliuæ quas exſpuimus. Inſunt etiã geminæ cloacæ per quas deriuãtur ſuperfluitates corporũ, altera antica, poſtica altera. Sextũ eſt per totũ corpus ſudoris profluuiũ, adhæc naturaliſsima ſeminis effuſio per membra genitalia. Rurſum mulierũ fluxus mẽſtruus ad diem vt plurimũ ſeptimũ durat: & fœtus intra vterũ mẽſibus ſeptẽ animãtur naturaliter, vt quiddam valde mirãdũ accidat. Fiunt enim ſeptimeſtres partus viales, cùm octimeſtres omnino impoſsibile eſt viuere. Acuti quoq; morbi corporũ, præſertim cùm ex mala tẽperatura virium in febres cõtinuas incidimus, ſeptimo fermè die iudicãtur. Hic enim in tali de vita certamine, aliis ſalutẽ, aliis mortẽ decernit. Eiuſdem numeri vis non ſolùm in iam dictis, verùm etiã in optima quaq; ſcientiarũ verſatur, vt grãmatica & muſica. Lyra enim ſeptẽ tenta fidibus, proportione reſpõdens ſeptẽ erraticarũ choreæ, memorabiles harmonias perficit, princeps inter omnia, ppemodũ inſtrumẽta muſica, inter elemẽta quoq; grãmaticæ, vocales quæverè ſic dicũtur, ſeptẽ ſunt, quãdoquidẽ & per ſe vidẽtur ſonare, & aliis cõiunctæ, voces articulatas effi ciunt. nã in ſemiuocalibus ſupplẽt quod deeſt, reddendo ſonos integros. mutarũ verò vertũt & mutãt naturas, afflando eis virtutes proprias, vt ineffabiles anteà, iam fiãt effabiles. Quãobrẽ mihi vidẽtur primi nominũ impoſitores, quippe ſapientes, vocaſſe hũc numerũ ἀπὸ τὸ σεβασμὸν, id eſt ab inſita maieſtate honeſtatéq;. Romani certè addito ſigma quod deeſt in Græco vocabulo, clarius etiã exprimũt vim etymologicã, SEPTEM eũ appellando, à maieſtate (vt dictum eſt) honeſtatéq; ipſius. Hæc aliáq; plura à philoſophiæ ſtudioſis dicũtur de ſeptenario, propter quæ ſummo honore in natura ſuperna dignatus eſt. nec minus honoratur apud præcipuos vel Græcos vel Barbaros. q exercẽt diſciplinã mathematicã: in honore eſt etiam apud virtutum amãtiſsimũ Moſen, qui eius pulchritudinẽ inſcripſit ſacratiſsimis legis tabulis. eandémq; animis poſterorũ cũctorũ cũctis inſculpſit, poſt ſex dies iubẽs feſtũ agi ſeptimo, ab aliis abſtinẽdo operibus quæcunq; ad quærẽdum parãdúmq; victũ

attinent, interim vocãdo vni philosophiæ studio corrigẽdísq; moribus & examini cõscientiæ: quod insitum in anima, tanquã iudex obiurgare nõ veretur, aliis intẽtãdo minas vehemẽtius, alios admonẽdo modestius: eos quidẽ qui spõte sua cõtumaces sunt, minis territãs, eos verò qui peccãt inuiti per imprudẽtiã, ciuiliter admonẽs, ne posthac labãtur similiter. Deinde per epilogũ creationẽ mundi summatim memorãs, inquit propheta: Hic est liber generationis cæli, & terræ, quando creata sunt, die quo fecit Deus cælum & terrã, & omne virgultũ agri antequã oriretur in terra, omnẽq; herbã agri prius quàm germinaret.] An nõ manifestè ícorporeas & intelligibiles ideas memorat, quibus tanquã anulis signatoriis exprimi res sensibiles cõtigit. prius enim quàm terra virgultũ proderet, ait in rerum natura virgultũ ipsum fuisse, & prius quàm herba in agro existeret, herbã fuisse inuisibilẽ: subintelligendũ autẽ quod & ante singulas res alias quas sensus indicant, antiquiores effigies mẽsureq; quibus effigiãtur & metiuntur, iã fuerant. nam etiãsi pticulariter percẽsuisset omnia, vir alioqui breuitatis studiosus siquis alius, nihilominus iam dicta pauca hæc essent exẽplaria naturæ vniuersorũ, quę absq; incorporeo exẽplari nihil in rebus sensibilibus perficit, deinde ordinẽ sequẽdo, & obseruãdo rerũ cõsequentiã dicit: Fõs autẽ ascẽdebat è terra, & irrigabat omnẽ superficiẽ eius.]Nam alij philosophi vniuersam aquã aiũt esse elementũ vnum ex quatuor, ex quibus mundus creatus est. sed Moses acrioribus oculis etiã lõginqua diligenter cõtemplari & cõprehendere solitus, elemẽtum quidẽ opinatur esse magnũ hoc mare, partem quartã vniuersi, quã posteriores oceanũ nominãtes, maria quæ nos permeamus ad illũ collata habere portuum magnitudinẽ existimant. dulcem autem aquã & potabilem secreuit à marina, quã terræ attribuit, ratus huius partem nõ illius. vel ob causam dictã superius. vt tanquã vinculo cõtineatur dulci qualitate pro glutine insita. arida eñ relicta nullo subintrante humore, q foramina ipsius varia permearet, fortasse fathiscęret. nunc cõtinetur & permanet, partim vi vniẽtis spiritus, partim humore qui nõ sinit arefactã abire in fragmẽta maiora minoráq;. & hæc quidã vna est causa. iam dicenda & altera, à veritate tanquã scopo nõ aberrans. Nihil è terra genitum absq; humida essentia cõsistere natura patitur. id semina iacta indicant: quæ quidem aut humida sunt vt animaliũ, aut sine humiditate non germinãt, qualia sunt stirpiũ. Vnde liquet

necessa

necessariò dictã humidam essentiã partẽ esse terræ omnia pa-
rietis, sicut mulieres opus habent mẽstruis. Aiunt enim naturę
perquisitores hanc esse fœtuũ essentiã in vtero, nec dissentaneũ
est ab his quæ diximus quod mox dicetur. Cuilibet matri tan-
quã partẽ sum mè necessariã natura scaturientes mãmas ãddi-
dit, prępara's alimenta nascituris infantibus. Mater autẽ etiam
terra esse videtur, quapropter & prisci illis placuit vt vocare-
tur Μητηρ, composito è matre & terra nomine. nõ em terra
mulierem (vt dixit Plato) sed mulier terram imitatur: quã ve-
rè poëtica gens omniparentẽ, frugiferã, Pandorámq; nomina-
re solita est: quippe causam generationis & perpetuitatis tã stir
pium quàm animalium. Meritò igitur terrę quoq; antiquisi-
mæ matrum ac fœcundissimæ natura tanquã mammas dedit,
animãtium fluenta fontiumq;, vt stirpes rigentur, & omnia ani-
malia potum copiosum habeant, Post hæc autem inquit: For-
mauit Deus hominem. humo sumpta de terra: & inspirauit in
faciem eius spiritum vitæ.] Hic quoq; manifestissimè docet,
plurimum differre inter eum qui nũc formatus est hominem,
& eum qui ad imaginem Dei factus est antea. Qui enim nunc
formatur, sensibilis est, particeps qualitatis, ex corpore cõstans
& anima, vir & mulier, natura mortalis. Illè verò ad imaginẽ
factus, idea quædam aut genus aut signaculum, intelligibilis,
incorporeus, nec mas, nec fœmina, naturaliter incorruptibilis:
sensibilis autem & specialis hominis structurã cõpositam esse
ait ex terrena essẽtia & diuino spiritu. Factũ enim corpus qui-
dem ex humo quã sumpsit artifex, & formam humanã inde ef-
finxit. anima verò ex nullã omnino re creata, sed ex patrẽ atq;
rectore rerũ omniũ. Nã quod dicit Inspirauit, nihil erat aliud
quàm spiritus diuinus è beata illà & felice natura in coloniam
hãc missus ad vtilitatẽ nostri generis: vt quamuis mortalis sit
iuxta partẽ conspicuã, saltẽ iuxtà inuisibilẽ immortalis redda
tur. Quamobrẽ, priè dicere licet, hominẽ mortalis & immor
talis naturæ esse cõsiniũ, vtriusq; quãtũ necesse est participẽ, sa
ctumq; mortalẽ simul & immortalẽ: mortalẽ iuxta corpus, iu-
xta mentẽ immortalẽ. Ille autẽ primus homo terrigena, prin-
ceps totius nostri generis, vtraq; parte præstãtissimus & anima
& corpore factꝰ mihi videtur, lõgéq; posteros suos antecellere
vtraq; præstãtia. hic ipse enim erat re vera pulcher atq; bonus.
Coniecturã autẽ formositatis eius corporis vel ex tribus causis
licet capere, quarũ prima est hæc. Cùm terra tũ recẽs extitisset

secre

secreta ab aquarum mole, quod mare appellatū est, sequebatur vt materia rerū sincera & infuçata purāq; esset, ex qua quicquid cōficiebatur, meritò erat inculpabile. Altera verò, quia non ex quauis terræ parte humo sumpta videtur Deus hanc humanā speciē statuam formare voluisse summa cum diligentia: sed selecta vndequaq; optima, ex pura materia ad id quod inerat purissimū excolasse accuratè, quod maximè ad hoc opus aptum erat. Domus enim quædam aut templū sacratum fabricabatur rationali animæ, quam illa diuina imago circūferre debebat. Tertia ne cōferenda quidē cum iam dictis. Opifex bonus erat arte quoq; inter cætera, vt singulæ corporis partes & priuatim cōuenientibus absoluerētur numeris, & aptè in vniuersum cohærerent. Ad eam per omnia quadrantē cōmensionē accessit & habitudo bona & color appositissimus, vt quàm maximè fieri potest pulcherrimus idē qui primus homo aspiceretur. Quod autem in anima quoque par inerat præstantia, manifestum est. nullo enim creato exemplari in ea faciēda vsus videtur, sed solo (vt diximus) suoipsius verbo. ideóq; narratur effigiem & imitamētum fuisse hunc hominem inspiratum in faciem, vbi sensus locātur, quibus corpus animauit Opifex. deinde ratione in partem principalem imposita circundedit ei satellitium, vt colores & sonos, itidémque sapores atque vapores & cetera similia tractaret, quæ sine ope sensuum per seipsam percipere non poterat. sequitur autē necessariò, omnibus modis pulchri exēplaris pulcherrimam esse imaginem. nam Dei verbum etiam eam quę in natura est pulchritudinē superat, quippe non ornatum pulchritudine, sed ipsum ornamentum illius (si vera fatēda sunt) decentissimum. Talis mihi videtur factus primus homo tum corpore tum anima, omniū quotquot sunt fuerúntve præstantissimus. Nos enim ex hominibus gignimur, illum verò Deus condidit. quanto autem melior autor, tāto etiam opus melius: quemadmodum sanè quicquid viget senescēte melius est, siue animal, siue planta, siue fructus, siue aliud quid ex his quę natura cōtinet. itaq; par est illum recens creatum hominē robur fuisse vniuersi nostri generis, posteros verò eius non ita viguisse, degenerantibus vsq; formarum & viriū successionibus: quod quidē & in plastarū & in pictorum arte vidi fieri. deteriora enim sunt quę exprimuntur ad exēplar propositū. quod si hæc ipsa imitetur plastes pictórve, multò magis degenerant: quippe lōgè remota à principio. simile quiddā in magnete spectatur

ctatur.nã qui è ferreis annulis ipsum tãgit, hæret tenacissimè: qui verò hunc deinceps,minus.pẽdent tamẽ & tertius à secũdo & quartus à tertio,& quintus à quarto,& alij ab aliis per longã seriem vna vi trahente cõtinentéq;,sed nõ eodẽ modo. Semper enim quo lõgius absunt à principio laxãtur, eò quòd remittatur vis attractoria,nec iã pariter astringere valeat. Tale quiddã & humano generi accidisse videtur, per singula secula succedentibus exilioribus & corporis & animæ viribus ac qualitatibus. Quod si principem illum nostrũ,non tantùm primũ hominem,sed & solum mundi ciuẽ dicamus,dicemus verissimè. erat enim domus ei mũdus & ciuitas, haudquaquã manufacta ex modo creata saxorum lignorúmq; materia, in qua tãquam in patria securissimè habitabat,alienus ab omni metu, vtpote dignatus dominatione rerum terrestriũ,& formidandus cæteris mortalibus animãtibus,vt domino doctis obedire aut coactis,pacatéq; viuebat in iucunditatibus innocens. quoniã autẽ omnis legitima ciuitas habet instituta sua,necesse erat mundi ciues vti institutis cum toto mundo cõmunibus. Ea sunt recta ratio naturæ,quæ ratio magis propriè cognominatur ius, lex diuina,suum cuiq; ita vt debetur & cõuenit tribuens. huius ciuitatis ac reipublicæ opportebat esse quosdam ante hominem ciues,qui meritò dici possent magnæ vrbis ciues,amplissima pomœria sortiti ad habitandũ,& asscripti in ius ciuitatis maximæ perfectissimæq;. hi verò quinã alij possint esse quàm rationales diuinæ naturæ,partim intelligibiles incorporeæque, partim nõ sine corporibus,quales stellæ sunt.cum his cõuiuendo & colloquendo,verisimiliter in felicitate sinceriſsima degebat ille cognatus summi regis recens in lucẽ proditus:qui plenus largissimo spiritu diuino omnia tũ dicere tum facere studebat ad placitum patris regisq; sui,sequens eius vias eisdem vestigiis,quâ virtutes viam publicã muniunt:per quas vias solis animabus fas est incedere,eum finẽ affectantibus,vt tãdem reddãtur genitori Deo similes. Atq; ita primi hominis vtraq; pulchritudo tã corporis quàm animæ,& si multò infra veritatem,certè pro nostra virili,quantũ fieri poterat,dicta est.Postea autem eiusdẽ ideę particeps,necessariò tametsi obscuras, seruat tamen adhuc formas cognationis quæ sibi cũ patre illo intercedit.cuiusnã cognationis?omnis homo iuxta mentẽ diuino verbo est cognatus,beatæ illius naturæ sigillũ siue particula quædã,siue splẽdor & quasi radi°:itẽ mũdo vniuerso iuxta

structur

structurã corporis, est enim cõtemperatus ex eisdem elemẽtis terra, aqua aere, igne, singulis portionẽ suam conferentibus ad supplementũ materiæ sufficientissimæ: eam oportebat sumere opificem, vt fabricaret hanc visibilem imaginem. præterea in omnibus modò dictis regionibus tanquã in domesticis cognatisq; versatur, locum loco mutans, & aliàs aliò se conferens, vt proprie dicere liceat hominem esse omnia, terrenũ, aquaticũ, volucrem, cælestẽ: quatenus enim habitat & ingreditur in terra, terrestre est animal: quatenus vrinatur, natat, & sæpe nauigat, aquaticum. cuius rei testes sunt naucleri, negotiatores purpurarum captatores, cæterorúmq; cõchyliorum atq; piscium, quatenus autem sublime in pensilibus degit cœnaculis, merito dici potest aëricola. atq; insuper cæleste, propter principem interi sensus visum, quo solem adv sq; & lunã cæterarúmq; stellarum tum erraticarum tum fixarũ singulas euadit. Perpulchrẽ autẽ & impositio nominũ assignatur primo homini. ad sapientiam enim & regnũ pertinet. at ille sapiens est suimetipse discipulus & doctor per Dei gratiã, & insuper rex quoq;. Decet autẽ rectorem vt appellet vnumquenq; subditorum. eximiam verò oportet fuisse imperãdi vim in primo illo homine, quem accuratè formatũ Deus secũdo post honore dignatus, subpręfectum sibi, rectorem aliarum rerũ omnium constituit. quãdoquidem etiam tot seculorũ posteritas eius. euanescẽte iam per tã longũ spatium genere, nihilominus adhuc brutis dominatur, seruãs tanquã scintillã principatus & potentiæ hereditariæ. Ait igitur scriptura: Omnes animãtes à Deo adductas ad hominẽ. vt videret quas hic appellationes singulis inderet.] non q̃ dubitaret. ignotum enim Deo nihil, sed sibi conscius q̃ rationalẽ in mortali naturã fecerit suaptè vi mobilem, ne ipse esset vitij particeps. itaq; periculũ faciebat iam noti tanquã præceptor, insitũ ei habitũ excitans, & ad cõtemplationem operũ suorũ prouocans: vt eis ex tempore nomina imponeret, nec impropria nec incõuenientia, sed disertè rerũ proprietates exprimentia, cùm enim rationalis natura etiamtũ pura maneret in anima, nullo turbãte lãguore, aut morbo, aut affectu, purísq; vteretur tã corporũ quàm rerũ imaginationib⁹, nõ aberrabat à vero dũ nomina eis inderet, appositè significatis applicãdo, vt ad primũ vocabuli sonũ mox natura cuiusq; intelligeretur. tantũ omnigenarum virtutum inerat homini, cõtendenti ad ipsum finẽ humanæ felicitatis. Verùm quia nihil est in rebus genitis firmũ, sed

omnia

omnia mortalia necessarias mutationes admittunt, oportebat & primum hominẽ experiri aliquam infelicitatẽ. vt autẽ obnoxius viueret, occasio fuit mulier. donec enim solus erat, simi litudine referebat creatũ mundũ & Deum, gestãs vtriusq; natu ræ formas expressas in anima, non omnes, sed quotquot earum mortalis ipsa capere poterat. vbi verò formata est & mulier, cõ spicatus germanã speciem, & cognatã formam, gauisus eo spectaculo, & accedens eam cõplexus est. at illa cùm nullũ animal videret sibi similius, libẽter eum resalutauit, & reuerẽter. deinde superueniẽs amor, tãquã vnius animalis duo dimidia prius distãtia collecta tũc in vnum coaptauit, indita vtriq; cupidine gignẽdi similem prolẽ per mutuã consuetudinẽ. ea cupido etiã corporum voluptatẽ peperit. Vnde est origo iniquitatũ præuaricationúmq; omnium: quãdo talis voluptas mutauit mortalẽ & infelicẽ vitam beata immortaliq;. Viro autẽ adhuc solitariã vitam degente, necdum formata muliere, paradisus à Deo plãtatus dicitur, nostris his nequaquã similis. nostrorũ enim inani mata sylua est, arboribus plena omnigenis, aliis semper viren tibus ad amœnitatẽ perpetuam, aliis primo vere pubescẽtibus ac germinãtibus. rursum aliis mites fructus in vsum humanũ ferẽtibus, nõ modò ad necessitatẽ, sed & ad superfluas voluptates vitę delicatioris: aliis dissimilem, qui necessariò feris relinquitur. at Dei paradisus animatas omnes arbores habet rationéq; Præditas, quarũ fructus virtutes sunt & incorruptus intellectus atq; sagacitas, quid turpe sit, quid honestũ, diiudicãs. ad hæc vita sana & incorruptibilitas, & quicqd est simile. hæc autẽ philosophia per similitudines magis quàm ꝓpriè, loqui videt. arbores em̃ in terra nec vnquã prius natæ sunt, nec nascituras est credibile, vitæ aut intellectꝰ feraces, sed vt puto subindicat: per paradisum quidẽ principalis vis animæ, quæ est plena ceu plantis, innumeris opinionibus: per arborem autẽ vitæ, pietas inter omnes virtutes eminentissima, per quã immortalis redditur anima: sicut per dignotionem boni maliq; arbitra prudentia, quæ discernit res naturaliter contrarias. his ceu terminis in anima positis, Deus tanquã iudex considerabat vtrò esset propensior, & postquam vidit eam vergere ad calliditatem, sanctitate pietatéq; posthabita, ex quibus immortalis vita prouenit, meritó eiecit pulsam è paradiso in exilium, præcisa omni spe reditus, propter eius erratum difficile sanatu & incurabile, quandoquidem etiam deceptionis occasio non mediocriter

ter fuit culpabilis, non dissimulãda hoc loco per silentiũ. Fertur antiquum illum venefícũ & terrigenã serpentem humana voce vsum esse. is olim conditi ante omnes viri vxorẽ aggressus, opprobrauit ei stupiditatẽ & numinis reuerẽtiam nimiã, q cunctando procrastinaret carpere fructũ aspectu speciosissimum omnium, gustu verò suauissimum: ad hæc vtilissimum. quippe cui vis insit dignoscẽdi bona & mala, ibi mulier ppter mẽtis incõstantiam incõsideratè assentiens, gustatũ pomũ viro cõmunicauit. itáq; ambo repente ex innocentia simplicitatéq; morum, in calliditatẽ mutati sunt. Id indigné ferés ille pater (merebatur enim iram facinus, quandoquidem neglecta vitæ immortalis arbore, hoc est virtute absolutissima, vnde longæuam ac beatã vitã carpere potuerãt, breuem mortalémq;, non dico vitã, sed tẽpus erũnosum prætulerãt) pœnæ meritæ sententiam eis intulit. Sunt autẽ hæc nõ figmenta fabulosa, qualibus poëtæ ludunt & sophistæ, sed figurata documenta, ad allegorię scrutationem inuitantia per latentes coniecturas, quas si quis sequatur vt decet, serpentẽ haud absurdè voluptatẽ subindicare interpretabitur: primũ quia pedibus carẽs pronus vẽtre nititur: deinde quia terræ glebis pro cibo vtitur: tertio, quia venenum gestat in dentibus, quo solet morsos tollere. Quibus omnibus malis obnoxius est homo voluptati deditus: quippe qui ægrè caput attollit, grauatus depressũsq;, subuertente supplantantéq; ipsum intemperantia. Vescitur quoq; non cibis cælestibus, quos sapiẽtia viris contẽplatiuis per sermones & opiniones porrigit: sed his qui quotannis ę terra proueniant: vnde ortę æbrietates & cupedinarij gulosíq; appetitus ventris, postquam auctæ totum hominem dediderũt huiusmodi studio, ea quoque quæ sub ventre sunt excitant, & in furores quosdã erũpere faciunt. qui enim coquorum & popinariorũ laborẽ abliguriunt, attacti caput nidoribus ex condimentis exhalantibus, participes huius turpitudinis fieri cupiũt. & vbi quis sumptuosam mensam viderit, toto corpore in apposita irruit, dátq; operam vt expleatur omnibus, hoc solum spectãs, vt nihil è tanto apparatu sinat reliquũ. Quamobrem nõ minus quàm serpens in suis dẽtibus venenũ circũfert: hi sunt enim insatiabilitatis ministri & operarij, nihil nõ ad cibũ secãtes cõterentésq;: qui primò linguæ diiudicandos sapores offerant, deinde gulæ. Est autem immoderata ciborũ congestio lethifera naturaliter & venefica, vtpote concoctionẽ præ multitudine non admittentibus

bus quæ ingesta sunt, quãdo adduntur alia super alia priusquã priora digesta sint. Vocem autem humanam serpẽs emisisse dicitur, quia plurimos sui studiosos propugnatorésq; voluptas habet: qui defensione huius suscepta, nouam audent afferre doctrinam, tribuentes ei potentiam in rebus omnibus magnis ac paruis absq; vlla exceptione. quãdo & primi maris fœminæq; congressus sequestram habent voluptatem, & genituræ absque hac non perficiuntur. tum quæ genita sunt nullius prius cõsuetudinẽ affectant quàm huius, quippe gaudentia voluptate, contrarium verò huic dolorem ægreferẽtia. quapropter plorat infans recens editus, nimirum dolẽs propter frigus. nã è calidissimo loco vuluæ, in qua lõgo tempore habitauerat, progressus repentè in aërem frigidum & inassuetũ sibi, velut ictus eo sentit, doloris ac vexationis manifestissimum fletu præbens indicium. festinat enim, vt aiunt, ad voluptatem, tanquam ad maximè necessarium & cuncta complectẽtem finem omne animal, præcipuè homo. Nam reliqua per solum gustum & genitalia frui hac expetũt, homo per alios quoque sensus, quicquid spectatu auditúq; delectare potest cõsectans auribus atque oculis. Quin & alia dicuntur in laudẽ huius affectus plurima, & quòd sit animalibus familiarissimus atq; cognatissimus. Verùm satis sint exempli causa iam dicta, propter quę humanam vocem serpens emisisse visus est. ideo, vt puto, Moses etiam in legibus quas priuatim scripsit de animalibus quæ sint cibis apta, quæ nõ, maximè laudat eum qui vocatur ophiomacus. Est autẽ reptile subnixum lõgis cruribus, quibus à terra pro ingenio suo prosilit & sublime fertur, quemadmodum cætera locustarũ genera. nam hic ophiomacus nihil aliud mihi esse videtur, quàm tẽperantiæ symbolum, quæ implacabile absque vllis induciis bellum gerit cum voluptate atque intemperantia, altera enim frugalitatẽ, parsimoniã, sola necessaria, subrigidã honestámq; vitã eximiè cõplectitur: altera operositatẽ sumptuositatémq;, quæ lautitias delitiásq; afferunt animæ atq; corpori, & vitã reddunt obnoxiam, morte molestiorẽ his qui rectè sapiunt. Cæterùm voluptas suas præstigias ac fraudes viro nõ audet admoliri, sed fœminæ, & per hanc illi, idq; admodum appositè efficaci térq;. in nobis enim quasi vir est mẽs, sensus quasi fœmina. Voluptas verò prius appellat pertentátq; sensus, per quos id quod principale est mentẽ illicit. Postquam enim singuli sensus eius veneficiis subiecti fuerint, adlubescẽtes his quæ offeruntur, co-

loribus figurisq; variis visus, vocum cõcentibus auditus, saporum suauitatibus gustus, exalantiũ vaporum ftagrantiæ odoratus, acceptis his donis tanquã famuli afferunt ea veluti dominę ratiocinationi, aduocatã adhibẽdo suadelã, ne repulsam vlla in re patiãtur. Ratio porrò ineſcata, iámq; ex regina facta ſubdita & ſerua ex domina, & exul ex ciue, mortalis fit quę immortalis antea fuerat. Omnino enim ſcire oportet, quòd voluptas tãquã laſciua meretricula amatorem appetit, quærẽs ſtupri conciliatores per quos illũ ceu hamo capiat. ſunt autẽ huius cupidinis ſequeſtri ſenſus, quos poſtquam ineſcarit, facilè mentẽ ſubiugat: quæ res externas introò admittat, illis internuntiis & oſtentãtibus ſingularũ formas, & ei ſuum affectum imprimentibus. nam ceræ ſimilis, recipit per ſenſus imaginationes, quibus apprehendit corpora, quod per ſeipſam non valet, vt antè dixi. Cõtinuò autem mercedẽ voluptatis habuerunt, qui primi ſeſe in ſeruitutẽ dediderũt moleſto huic morbo & inſanabili: mulier quidẽ vehemẽtes dolores parturitionis, & in reliqua vita cõtinuas triſtitias, præſertim in gignẽdis educãdísq; liberis, ægrotis ſanísq;, in ꝓſperitate & aduerſitate degẽtibus, quominus libertate frueret, vitæ ſociũ agnoſcẽs pro dño, cuius mãdata exequi neceſſe habeat. viro itẽ pro parte ſua labores exãtlandi ſũt ꝓpoſiti, ſudorésq; cõtinui, vt acquireret neceſſaria victui. præterea mulctat vbertate terræ ſpõtanea, quę prius abſq; agricolæ opera artéq; fertilitatẽ didicerat: iã verò inexauſtis laboribus ſuccurrẽdũ eſt inopiæ, ne fames internetionẽ afferat. Opinor eñ quẽadmodũ ſol & luna perpetuò lucẽ miniſtrãt ſemel iuſſi in rerũ primordio, & diuinũ mãdatũ indeſinẽter faciunt, nõ ob aliã cauſam q̃ quia malitia procul terminis cæli exulat: eodẽ modo terræ quoq; latifundia frugifera ſine arte curáque agricolarũ latura fuiſſe ingẽtes rerũ copias annuis prouẽtibus. nunc autẽ perrẽnes illi fontes Dei gratiarũ retẽti ſunt, poſtquã cœperũt vitia maiores q̃ virtus profect⁹ facere, ne in indignos profunderetur beneficẽtia. Itaq; debuerat humanũ genus, ſi pœna par culpę luenda eſſet, omnino deleri propter tantã erga benefactorem ſeruatorémq; Deũ ingratitudinẽ. at ille ſuoptè ingenio clemẽs, miſeratione vindictã moderat⁹ eſt, genus quidẽ manere ſinẽs, victũ autem nõ æquè vt antea præbẽs, ne duobus malis accedẽtibus, otio ſaturitatéq;, proni ad vim & peccatũ fierent. Talis erat vita innocẽter ab initio ſimplicitérq; viuentiũ: talis item poſtquã virtutẽ poſthabuerunt vitiis, à quibus abſtinendum

porrò ex superiore de mũdo cõdito narratione
ta nos discere, præcipuè quinq; res omniũ pul-
timas. primũ, esse & præesse numẽ, ne nos fallãt
j dubitarũt, ambigẽdo an sit: alij verò his auda
frõte negauerũt esse, sed verbis tantũmodo ce-
nibus per figmẽta fabularũ veritatẽ adumbrã
eum vnũ esse, ne fallamur à multorũ deorũ as-
nõ pudet deterrimã reip. speciem ex terra in
e vulgi potentiã. Tertiõ (sicut iam dictum est)
, aduersus eorum opinionẽ qui eum infectum
esse cõtendunt, nihil Deo tribuentes amplius.
um creatum mundũ esse vnũ, quando & vnus
i hac vnitate opus suũ simile sibi reddidit, ad
fectionẽ vsus est omni essentia. integrũ enim
tũ & constitutũ fuisset ex omnibus partibus.
ui credãt plures mundos esse, quidam etiam
ntes sine modõq; ignorãtiæ, & ad veritatem
sse caueréq; bonũ est. Quintò, præesse mundo
emper enim autor curã gerit operis sui. com
lege naturę: quemadmodũ & parentes curãt
tc quicunq; non tã auribus quàm cogitatio-
rit, & in animũ suum mirandas, omníq; stu-
es impresserit: esse Deum præesséq; rebus, &
erè sit, & ab ipso mundũ conditũ credi opor
st) vnicũ, hac vnitate autori suo similem, po-
õ gubernari eum ab opifice suo: is beatam
tus est, decretis pietatis diuinis formatus.

PHILONIS IVDAEI,
Sacræ legis allegoriarum post sex dierũ opus, liber primus.

ET perfecti sunt cæli & omnis eorum mili-
tia.] Postquam de mẽtis sensusq; generatio-
ne dudum dixit, nunc ex vtroque perfectionẽ
mãdat literis. Sed neque mentẽ indiuiduam,
neq; sensum particularẽ perfectũ esse ait, ve-
rum ideas: alteram mentis, alteram sensus. Tecte quidẽ men-

nendũ est. Licet porrò ex superiore de mũdo cõdito narratione alia quoq; multa nos discere, præcipuè quinq; res omniũ pulcherrimas & optimas. primũ, esse & præesse numẽ, ne nos fallãt impij: quorũ alij dubitarũt, ambigẽdo an sit: alij verò his audaciores perfricta frõte negauerũt esse, sed verbis tantũmodo celebrari ab hominibus per figmẽta fabularũ veritatẽ adumbrã tibus. Secũdò, Deum vnũ esse, ne fallamur à multorũ deorũ assertoribus: quos nõ pudet deterrimã reip. speciem ex terra in cælum transferre vulgi potentiã. Tertiò (ficut iam dictum est) mundũ esse factũ, aduersus eorum opinionẽ qui eum infectum sempiternúmq; esse cõtendunt, nihil Deo tribuentes amplius. Quartò, hunc ipsum creatum mundũ esse vnũ, quando & vnus eius opifex est, qui hac vnitate opus suũ simile sibi reddidit, ad cuius vniuersi perfectionẽ vsus est omni essentia. integrũ enim nõ esset, nisi cõpactũ & constitutũ fuisset ex omnibus partibus. nam non desunt qui credãt plures mundos esse, quidam etiam infinitos, ipsi carentes sine modóq; ignorãtiæ, & ad veritatem indociles: quos nosse caueréq; bonũ est. Quintò, præesse mundo Dei prouidentiã. semper enim autor curã gerit operis sui. communi necessariáq; lege naturę: quemadmodũ & parentes curãt suã progeniem. Hæc quicunq; non tã auribus quàm cogitatione maturè perceperit, & in animũ suum mirandas, omniq; studio petendas, species impresserit: esse Deum præesséq; rebus, & hunc vnũ esse qui verè sit, & ab ipso mundũ conditũ credi oportere, eũq; (vt dictũ est) vnicũ, hac vnitate autori suo similem, postremò nunquam nõ gubernari eum ab opifice suo: is beatam felicémq; vitã acturus est, decretis pietatis diuinis formatus.

PHILONIS IVDAEI, Sacræ legis allegoriarum post sex dierũ opus, liber primus.

ET perfecti sunt cæli & omnis eorum militia.] Postquam de mẽtis sensusq; generatione dudum dixit, nunc ex vtroque perfectionẽ mãdat literis. Sed neque mentẽ indiuiduam, neq; sensum particularẽ perfectũ esse ait, verũm ideas: alteram mentis, alteram sensus. Tecte quidẽ men-

porrò ex superiore de mũdo cõdito narratione
ta nos discere, præcipuè quinq; res omniũ pul-
timas. primũ, esse & præesse numẽ, ne nos fallãt
j dubitarũt, ambigẽdo an sit: alij verò his auda
frõte negauerũt esse, sed verbis tantũmodo ce-
nibus per figmẽta fabularũ veritatẽ adumbrã
eum vnũ esse, ne fallamur à multorũ deorũ as-
nõ pudet deterrimã reip. speciem ex terra in
e vulgi potentiã. Tertiõ (sicut iam dictum est)
, aduersus eorum opinionẽ qui eum infectum
esse cõtendunt, nihil Deo tribuentes amplius.
um creatum mundũ esse vnũ, quando & vnus
i hac vnitate opus suũ simile sibi reddidit, ad
fectionẽ vsus est omni essentia. integrũ enim
tũ & constitutũ fuisset ex omnibus partibus.
ui credãt plures mundos esse, quidam etiam
ntes sine modõq; ignorãtiæ, & ad veritatem
sse caueréq; bonũ est. Quintò, præesse mundo
emper enim autor curã gerit operis sui. com
lege naturę: quemadmodũ & parentes curãt
tc quicunq; non tã auribus quàm cogitatio-
rit, & in animũ suum mirandas, omníq; stu-
es impresserit: esse Deum præesséq; rebus, &
erè sit, & ab ipso mundũ conditũ credi opor
st) vnicũ, hac vnitate autori suo similem, po-
õ gubernari eum ab opifice suo: is beatam
tus est, decretis pietatis diuinis formatus.

PHILONIS IVDAEI,
Sacræ legis allegoriarum post sex dierũ opus, liber primus.

ET perfecti sunt cæli & omnis eorum mili-
tia.] Postquam de mẽtis sensusq; generatio-
ne dudum dixit, nunc ex vtroque perfectionẽ
mãdat literis. Sed neque mentẽ indiuiduam,
neq; sensum particularẽ perfectũ esse ait, ve-
rum ideas: alteram mentis, alteram sensus. Tecte quidẽ men-

nendũ est. Licet porrò ex superiore de mũdo cõdito narratione alia quoq; multa nos discere, præcipuè quinq; res omniũ pulcherrimas & optimas. primũ, esse & præesse numẽ, ne nos fallãt impij: quorũ alij dubitarũt, ambigẽdo an sit: alij verò his audaciores perfricta frõte negauerũt esse, sed verbis tantũmodo celebrari ab hominibus per figmẽta fabularũ veritatẽ adumbrã tibus. Secũdò, Deum vnũ esse, ne fallamur à multorũ deorũ assertoribus: quos nõ pudet deterrimã reip. speciem ex terra in cælum transferre vulgi potentiã. Tertiò (ficut iam dictum est) mundũ esse factũ, aduersus eorum opinionẽ qui eum infectum sempiternúmq; esse cõtendunt, nihil Deo tribuentes amplius. Quartò, hunc ipsum creatum mundũ esse vnũ, quando & vnus eius opifex est, qui hac vnitate opus suũ simile sibi reddidit, ad cuius vniuersi perfectionẽ vsus est omni essentia. integrũ enim nõ esset, nisi cõpactũ & constitutũ fuisset ex omnibus partibus. nam non desunt qui credãt plures mundos esse, quidam etiam infinitos, ipsi carentes sine modóq; ignorãtiæ, & ad veritatem indociles: quos nosse caueréq; bonũ est. Quintò, præesse mundo Dei prouidentiã. semper enim autor curã gerit operis sui. communi necessariáq; lege naturę: quemadmodũ & parentes curãt suã progeniem. Hæc quicunq; non tã auribus quàm cogitatione maturè perceperit, & in animũ suum mirandas, omniq; studio petendas, species impresserit: esse Deum præesséq; rebus, & hunc vnũ esse qui verè sit, & ab ipso mundũ conditũ credi oportere, eũq; (vt dictũ est) vnicũ, hac vnitate autori suo similem, postremò nunquam nõ gubernari eum ab opifice suo: is beatam felicémq; vitã acturus est, decretis pietatis diuinis formatus.

PHILONIS IVDAEI, Sacræ legis allegoriarum post sex dierũ opus, liber primus.

ET perfecti sunt cæli & omnis eorum militia.] Postquam de mẽtis sensusq; generatione dudum dixit, nunc ex vtroque perfectionẽ mãdat literis. Sed neque mentẽ indiuiduam, neq; sensum particularẽ perfectũ esse ait, verũm ideas: alteram mentis, alteram sensus. Tecte quidẽ men-

tem cælum, quoniã intelligibiles in eo sunt naturæ, vocat: sensum verò terram, quia constitutionem corpori similẽ & fermè terrenam sensus sortitus est. Ornant autẽ mentem quidem intelligibilia incorporeáq; omnia: sensum verò corporea & quęcunq; sensibilia. Et cõpleuit Deus die sexto opus suum quod fecerat] Rusticanæ simplicitatis est putare, sex diebus, aut vtiq; certo tempore mundũ conditum: quia totus mundus vicissitudo est dierũ ac noctium, quam solis motus super terrã sub terráq; meantis necessariò conficit. Sol autem pars cæli cẽsetur, vt fatendũ sit tempus posterius mundo esse, quippe quod mũdi est effectus: nã cæli motus indicauit naturã temporis. Ergo cũ audis: Cõpleuit sexto die opera, intelligere nõ debes de diebus aliquot, sed de senario perfecto numero, quia primus in tres partes æquales diuiditur, dimidiã, tertiam, sextã, & ex æquilateris duobus cõstat, bis tribus. binarius quidẽ & ternarius excedunt iuxta corpus æqualitatẽ: alter materiæ imago, quę diuiditur secatúrq; tanquã mortalis, alter verò solidi corporis, quod iuxta triplicẽ dimensionẽ potest diuidi. quin & organicorũ animaliũ motibus cognatus est. sic enim organicũ corpus natũ est vt suoptè ingenio moueri queat prorsum, retrorsum, sursũ, deorsũ, dextrorsum, sinistrorsúmve. Vult igitur indicare propheta, tũ mortalia, tũ incorruptibilia genera ex ppriis cõstitisse numeris, mortalia (vt dixi) senario metiẽs, beata verò & felicia septenario. Primũ igitur septimo die requiescens à mortalibus operibus, alias diuiniores formationes incipit. nunquã enim Deus operari desinit: sed sicut proprium ignis est vrere, & niuis refrigerare: ita Dei quoq; operari: idq; multò magis, eò quòd ipse aliis etiam rebus omnibus operandi autor est. Rectè sanè dicitur Quiescere fecit, non Quieuit. quiescunt enim quæ videtur operari, ipsa non agẽtia. at factor ille nõ quiescit. ideo subinfertur, Quiescere fecit quæ exorsus est.] Quæcunq; enim nostris artibus fabricantur, ea semel absoluta stant manéntq;. at quæ Deus perficit sua sciẽtia, mouẽtur denuo. fines enim eorũ, aliorũ sunt principia: vt diei finis, noctis initiũ. menses quoq; & annos desinẽtes, initia sequẽtiũ cogitare debemus. itidem dũ alia corrũpũtur, gignuntur alia: & dũ alia gignuntur, corrumpũtur alia: vt verè dictũ sit, perire nihil eorũ quæ generata sunt. sed aliud accedẽs ad aliud, aliã formã repręsentat. gaudet autẽ natura septenario. erraticæ septẽ sunt, in cõtrariũ nitẽtes quotidiano cæli cursui. vrsa septẽ stellis cõpletur, cõmerciorũ, consocia-

tionis

tionis hospitalitatisq; hominū causa præcipua. mutationes quo
que lunæ singulis septimanis fiūt, sideris rebus terrestribus fa-
miliarissimi: q; quascunq; in aëre mutationes operatur, maxi-
mè iuxta suas hebdomadarias figurationes efficit. mortalia cer
tè (vt dixi) omnia quæ diuinius principiū cælitus sibi cōtrahunt,
iuxta septenariū mouētur salutariter. Quis enim nescit infan-
tiū septimestriū felices partus: si verò tempus vteri producatur
in mensem octauū, plerosq; omnes infelices? rationem quoq;
aiunt in homine absolui primo septēnio, quādo iā idoneus est
interpres vsitatorū nominum ac verborū, rationalem habitudi
nem, sibi cōparans: itē sequenti septennio ad summā pfectionē
peruenire, nimirū ad potentiā progignendi sui similē: id quod
accidit circiter annum ætatis quartūdecimū. tertiū deinde se-
ptenniū incrementi finis est. nam vsq; primū supra vigesimum
annū augetur proceritas hominis: quod tēpus à multis vocatur
ætatis maturitas. animæ quidē bruta pars septifariā diuiditur,
in quinq; sensus, & vocis instrumentū, & genitalē vim suis mē-
bris insitā. Item corporū motus septē sunt, sex pro ratione mē-
brorū, in orbem septimus. septē item interiora viscera, stoma-
chus, cor, lien, iecur, pulmo, renes gemini: totidem quoq; mem
bra corporis, caput, ceruix, pectus, manus, vēter, inguen, pedes.
certè principalis pars hominis septem habet foramina, oculos
duos, totidem aures narésq;, os septimū. septē sunt & excremē-
ta, lacryma, mucus, saliua, genitura, quæq; per geminas corpo-
ris cloacas deriuantur, sudorq; totius corporis. in morbis sanè
septimus dies maximè iudicat: & mulieribus menstruæ purga
tiones vsq; septimū diē protendūtur. quin & ad vtilissimas ar-
tes vis huius numeri peruenit, scilicet grāmaticā & musicam:
quādoquidem in grāmatica vocales optimæ elementorū potē-
tissimæq; septem sunt: & in musica lyra chordarū septem, præ-
stātissima est instrumentorū fermè omniū: quoniā harmonia-
rum ratio, quæ quidē in melico genere pulcherrima est, in hac
cōsideratur maximè. tonorū quoq; septē sunt, discrimina, acu-
tus, grauis. circūflexus, asper, tenuis, lōgus, breuis. & primus nu
merus nascitur ex perfecto, id est senario, & vnitate. præterea
iuxta quandā rationem qui intra denariū sunt numeri, aut gi-
gnūt eos qui sunt intra denariū, aut gignūtur ab eis, aut vtrūq;.
at septenarius nec gignit vllum eorum nec gignitur à quo-
quā, quapropter in suis fabulis Pythagorici eū semper virginē
sine matre natæ assimilant, quia & illa nec partu est edita, nec

vnquá pariet. Itaq; quieſcere fecit die ſeptimũ ab operib⁹ ſuis quæ fecit.] Id autem ſic intelligendũ, mortalia genera tũ Deus ceſſat fingere, cũ incipit facere diuina, & ſeptenarij naturę familiaria. id ad mores pertinet hoc modo: quãdo in animã ſubintrauerit illud iuxta ſeptenariũ verbũ ſanctũ, cõpeſcit ſenarius, & quicquid occupatũ videtur in faciẽdis hiſce reb⁹ mortalib⁹. Et benedixit Deus diẽ ſeptimũ, & ſanctificauit eũ.] Mores qui iuxta ſeptimã veréq; diuinã lucem facti ſunt, benedicit Deus, móxq; ſanctificat. ſúma eñ cognatione benedictus ſãcto iũgit, ideo de illo q magnũ votũ vouit ſcriptura dicit, quòd ſi mutatio repẽtina polluerit eius mentẽ, nõ erit ſanctus. Cęterũ dies prio res meritò irrationales ſunt. irrationalis eſt eñ quivis nõ ſanctus mos. ideóq; qui benedictus ſanctus. Rectè igitur dictũ, ꝙ ſeptimũ benedixit ſimul & ſanctificauit, quia in eo ceſſauit ab omnib⁹ operibus ſuis quę cœpit Deus facere.] Cauſa reddit ob quam benedictus ſanctúsq; factus ſit, qui iuxta ſeptimã perfectãq; lucem degit. quãdoquidem in hac natura quieſcit mortalium cõſtitutio. ita enim ſe res habet. poſtquã ſplendor virtutis exort⁹ fuerit, clarus reuera diuinúsq;, ceſſare facit generationẽ naturæ cõtrariæ. docuimus autẽ ꝙ Deus facere nõ ceſſat, ſed aliarũ rerũ generationẽ aggreditur, quippe nõ opifex modo, verũ & pater rerum cõditarũ. Hic eſt liber generationis cæli & terræ, quãdo creata ſunt.] Hæc quæ iuxta ſeptenariũ mouetur perfecta ratio, principiũ eſt tũ ordinati iuxta ideas intellectus, tũ generationis intelligibilis rerũ iuxta ideas ordinatarũ: vel vt propriè loquar, ad ſenſum pertinentiũ. Librũ autẽ vocat Dei verbũ, in quo inſcriptæ inſculptæq; habẽtur cæterarũ rerũ ſubſtãtiæ. Ne autẽ ſuſpiceris intra certa tẽporis ſpatia numen facere aliquid, ſed ignota, incerta, inſcrutabilia, incomprehẽſibilia humano generi eſſe eius opera, ſubinfert has voces, Quãdo creata ſunt. nõ definiẽs diſertè quãdonã. Incircũſcriptè eñ fit quicquid ab hac cauſa fit. atq; ita negatur hoc vniuerſum intra ſeptem dies cõditũ. Die quo fecit Deus cęlũ & terrã, & omne virẽs agri antequã oriretur in terra, omnẽq; herbã agri prius q̃ germinaret. Nõ eñ plura Deus ſup terrã, & homo nõ erat q operaretur terrã.] Diem hunc ſuperius librũ dixit, ſiquidẽ vtrobiq; cæli & terræ deſcribit generationẽ. nã illuſtriſſimo ſplendidiſſimóq; ſuo verbo, vno edicto Deus vtrũq; creat, & ideã intellectus, quã figuratè cælũ vocauit: & ideã ſenſus, quã ſignificauit terræ nomine. Duobus autẽ agris aſſimilat ideã intellectus, & ideã ſenſus,

sus.intellectus enim fructus sunt quę intelligũtur: sicut sensus ea quæ sentiũtur.Quod autẽ dicit tale est.sicut particulari indiuiduóq; intellectu prior est quædã idea tanquã archetypũ huius exẽplaritẽ pticularis sensus alia,ad exprimẽdas formas vicem signaculi obtinẽs:ita priusquã fierẽt idiuidua intelligibilia, erat idipsum intelligibile,ob cuius participationẽ cętera quoq; sic nominãtur.Virens quidẽ agri,intelligibile dixit mẽtis.sicut enim in agro virẽtia germinãt florentq;, ita mẽtis germen est intelligibile.itaq; prius quàm indiuiduũ intelligibile crearetur,illud ipsum intelligibile absolutũ erat, generale iã tũ vniuersaléq;,quippe cõplectum. Et omnẽ,inquit,herbã agri prius quàm germinaret.] id est prius q̃ germinarẽt indiuidua sensibilia,iã erat generale sensibile per creatoris prouidẽtiam. Hic quoq; addidit Omnẽ.decẽter sanè sensibile cõtulit cum herba, quia animæ parti brutæ forte obuenit. alioqui cur supradixit, virẽs agri & omnẽ herbã,ac si herba nequaquã virereț? sed virẽs agri est intelligibile mẽtis germẽ:herba verò sẽsibile, ipsũ quoq; germẽ brutæ partis animæ. Nõ em̃ pluerat Deus super terram,& homo nõ erat qui operaretur terrã.] Valde naturaliter.nisi enim Deus pluerit super sẽsum perceptiones subiectorum,ne intellectus quidẽ circa sensum operabitur& occupabitur.Cũ enim ipse ex seipso,nõ sit idoneus ad irrorãdos visui colores,voces auditui,gustui sapores,cæterisq; sua perindè subiecta sensibus,quàm primũ Deus sensibilibus sensum rigare cœperit, mox intellectus tãquã vberrimæ terræ cultor prẹsto est. at idea sensus,quæ figuratè vocatur pluuia,nullo alimẽto indiget.sed alimẽtũ sensuũ sunt indiuidua sensibilia,quæ vtiq; corpora sunt.idea autẽ aliud q̃ corpus est.cæterũ prius quã existerẽt indiuidua,nõ pluerat Deus super ideã sensus, quæ terra hic nominatur,hoc est nullũ alimẽtũ ei præbuit. nã ea nullo prorsus opus habebat sensibili.quod autẽ sequit: Et homo non erat qui operaretur terrã,idẽ est q̃ idea intellectus ideã sensus non exercebat.mẽs enim eiusq; intellectus exercet sensũ per sensibilia.intellectus autẽ idea,prius q̃ vllũ existat indiuiduũ illi familiare corpus,nõ exercet ideã sensus.si enim exerceret, exerceret per sensibilia. nã in ideis nihil est sensibile. Fons autem ascẽdebat de terra,& irrigabat eius faciem.] Hic intellectũ docuit terræ fontẽ,sensus verò faciẽ eius.hũc enim locũ ex vniuerso corpore ad exercẽdas ideas aptissimũ, natura omnia prouidens eis attribuit. Fontis autẽ modo intellectus sensum quẽq;

irrigat,immittẽs riuos cõuenientes singulis.& vide quomodo analytica ratione potẽtiæ animalis inuicẽ cõnexæ sunt, cũ ẽm tria sint,intellectus,sensus & sensibile.medius est sensus,vtrãq; autem extremitatem occupãt intellectus & sensibile. atqui ne intellectus quidẽ potest operari, hoc est exercere se per sensũ, nisi autem Deus pluerit & rigarit sensibile,ne cõplutæ quidẽ rei sensibilis vlla est vtilitas,ni terræ modo intellectus extendens se vsq; sensum mouerit eum quiescentẽ, & adduxerit ad subiecti sui cõprehensionẽ.itaq; intellectus & sensibile semper par pari referre conãtur,hoc quidẽ subiectũ sensui tanquã materia:ille verò mouens sensum ad externa tanquã artifex, vt fiat impetus.animal enim nõ animali præstat rebus duab⁹, imaginatione & impetu: imaginatio fit progressio intellectu per sensum ad extera:impetus verò imaginationis germanus per intellectus vim intensiuã,quam intẽdens per sensum attingit subiectũ,& accedit ad id, cupiens cõprehendere. Et finxit Deus hominẽ de humo terræ, & inspirauit in faciem eius spiritũ vitæ:& factus est homo in animã viuentem.] Duplex hominum genus.alter est celestis,terrestris alter: cælestis quidẽ, vtpote ad imaginẽ Dei factus,expers corruptibilis & in totum terrenæ essentiæ.terrestris verò è seminali materia, quam humum vocat,cõpactus est:ideo cælestẽ non fictum dicit, sed formatum ad imaginẽ.terrestre verò figmentũ, irrationalis progeniẽ esse artificis.cæterùm homo terreus accipiẽdus est intellectus qui inseritur corpori,nõdum ei cõcretus.is terrenus reuera est & corruptibilis, nisi q̃ Deus inspirauit illi vim veræ vitæ.ac tum demũ fit iam,non amplius fingitur, in animã non otiosam & ignauã,sed intelligentẽ veréq; viuentẽ.ait enim:In animã viuẽtem factus est homo.Quærat aliquis,cur Deus terrigenã & corpori additã mentẽ spiritu diuino dignatus sit, & non potius illã iuxta ideam factã,& iuxta imaginẽ ipsius Dei. Secũdò,quid sit quod dicit,inspirauit.Tertiò,quã ob rem in faciem inspirat.Quartò,quamobrem vtatur spiritus vocabulo: num ita,sicut quãdo dicit.Et spiritus Dei ferebatur super aquã: flatus nunc non spiritus fit mentio. Ad primũ respondendum, primò, quòd benignus cùm sit Deus, largitur bona omnibus etiam nõ perfectis,inuitãs eos vt æmulatores virtutis atq; participes fiant,ostẽtánsq; immensas suas diuitias, quod sufficiãt etiam his qui non magnam vtilitatem inde capiunt.Hoc autẽ etiam aliis rebus declarat manifestissimè.Quoties enim pluit in

in mare,fontes producit in locis desertissimis,tenuem & aspe
ram sterilémq; terram rigat inundans fluminibus, quid aliud
exhibet quàm nimietatem diuitiarum benignitatísq; suæ,Ea-
dem est causa,ob quam nullam animã sterilem boni creauit,
quamuis sint quædam quibus hoc est inutile. Altera responsio
commẽdat diuinam iustitiam.Inspiratus aliquis vera vita,sed
virtutis expers,puniendus propter peccata,iniquè secum iniu-
stéque agi diceret,quandoquidem per ignorantiam boni pro-
lapsus sit in ea.Esse autem in causa ipsum,qui nullam ei mentẽ
inspirasset.& forsitan negaret omnino se peccasse, siquidẽ quæ
ab imprudentibus fiunt, ne in peccatorum quidem rationem
competere quidam asseuerant.hæc quidem vox Inspirauit,idẽ
valet quod afflauit animauítq; in anima, absit enim vt pute-
mus Deum oris aut narium instrumentis vsum ad inspirandũ.
expers enim qualitatis Deus, tantùm abest à forma humana.
quin & aliud naturæ arcanũ hæ voces proferunt.Tria enim hic
requirũtur,quod inspirat,quod inspirationẽ capit, & quod ex
inspiratione accipitur.Deus inspirat, mens inspirationẽ capit,
spiritus ex inspiratione accipitur.quid ergo ex his colligitur?
vnitio fit horũ trium,porrigẽte Deo à seipso manantẽ vim per
medium spiritum vsq; subiectum:ad quid aliud nisi vt cogita-
tione percipiamus eum?alioqui quomodo anima Deum intel
lexisset, nisi ipse inspirando attigisset eam quantũ fieri potuit?
nec enim ausa fuisset humana mens tam altè ascendere, vt at-
tentaret Dei naturã,ni Deus ipse trahendo subleuasset eam ad
seipsum,quatenus fas erat humanum intellectum subleuari.
Quin & formauit eum pro ipsius viribus.Cæterùm faciem in-
spirat naturaliter & moraliter:naturaliter quia in facie sensus
creabat:quæ pars corporis maximè animata est & inspirata.
moraliter sic: quẽadmodum principalis pars corporis est fa-
cies,ita animæ pars principalis est mens.hanc solam inspirat
Deus,aliàs hoc honore nõ dignatur,sensum,ratiocinationem,
gignendiq; vim,nam hæ secundum locum obtinent.à quo igi-
tur hæ quoque inspirantur?Dubio procul à mente. Quicquid
enim hæc accipit à Deo,brutis animæ partibus communicat.
quo fit vt mens animetur à Deo,brutũ verò quod inest animæ,
à mente. Est enim mens tanquã Deus partis brutæ,& ideo Mo
sen quoq; scriptura nõ grauatur Deum Pharaonis dicere. Nã
quę fiunt,partim à Deo & per ipsum fiunt:sicut procedente cõ
textu legetur,Plãtauit Deus paradisum.inter ea mẽs censetur:

Bruta verò pars à Deo quidē facta est,nō autē per Deū, sed per rationalē partē præsidentē regnātémq; in anima. Spiritū porrò non flatū dixit,quasi interſit aliquid.Nā in ſpiritu intelligimus robur,tenorē,& vim:flatus tanquā aura quædā est & exhalatio lenis ac ſedata.Quapropter mēs facta ad ideā & imaginē dici potest cōmunicare cū ſpiritu.robur enim hic intelligitur procedēs autē à materia leuiore,aura dicitur exhalatióq;.qualis fit ex aromātibus:quę aſſeruata vel ſine ſuffitu emittūt quādam fragrantiā. Et plātauit Deus paradiſum in Edē ad orientem,& poſuit ibi hominē quē finxerat.] Diuinā & cæleſtē illā ſapientiā cū nominaſſet multis nominib⁹,& varias appellationes eā habere oſtēdiſſet,vt quā principiū & imaginem & viſionem Dei vocauit:nunc eius tanquā exēplaris imitamentū terrenā ſapientiā inſinuat per paradiſi plātationē.abſit ēm vt tāta rationē noſtrā inuadat impietas, vt ſuſpicemur Deū plātare & terrā colere.cur enim id faceret,ſtatim occurrit dubitatio.non ēm vt amœnos ſeceſſus & voluptates ſibi quæreret,quę fabuloſitas ne in cogitationē quidem admittenda eſt.nā Deo ne totus mundus dignū eſſet domiciliū:qui ſibiipſe locus eſt,& ipſe ſeipſo plenus ſibiq; ſufficiēs,cū Deus alienā indigentiā,ſolitudinem inanitatēq; impleat & cōtineat, ipſe verò à nullo alio cōtineatur,vtpote vnus & totū ipſe ens.ergo terrenā virtutē ſeminat ac plātat Deus humano generi,quæ ſit imago effigiésq; cęleſtis virtutis.miſeratus ēm noſtrū genus, & cōſpicatus id plurimis refertū vitiis,auxiliatricē & depultricē animę morborū virtutē terrenā radicauit,ad imitationem formāq; cęleſtis exēplaris,eāq; nō vno vocat nomine.Paradiſus certè figuratè dicitur virtus.locus autē proprius paradiſo Edē,id eſt deliciæ. virtuti autē cōuenit pax,voluptas,gaudiū,in quibus ſunt veræ deliciæ.quin & ad orientē est huius paradiſi plātatio.nā nec occidit nec extinguitur,ſed perpetuò ſuaptè natura lux eius oritur: & vt puto,ſicut ſol exortus caliginoſū aērē replet luce: ſic etiā virtus exorta in anima caliginē eius illuſtrat,& multū tenebrarum diſcutit. Et poſuit,inquit,ibi hominē quē finxerat.]Cùm enim bonus ſit Deus, & ad virtutē tanquā peculiare ſuū opus, exerceat genus noſtrū,mētē collocat in virtute, videlicet vt nihil aliūd quàm hanc colat curétq; ceu bonus agricola.Quærat hic aliquis.quare cū fas piūq; ſit imitari opera Dei. ego vetor plātare lucū apud ſacrariū,Deus autē plātat paradiſum?ait ēm lex:Nō plantabis tibiipſe lucū,omnē arborē apud ſacrariū Dei

tuū

tui nõ facies tibiipſe.quid igitur dicendũ:Decẽs eſſe Deo plãtare & ædificare virtutes in anima.mẽs aũt ſui amãs & impia, volẽs videri æqualis Deo,dum ſe facere putat,reuera patitur, cęterùm cùm Deus ſeminat & plãtat in anima quicquid honeſtum eſt,mẽs ſi dicat,ego plãto,impiè facit. nõ plãtabis igitur qñ Deus plantat.q̃ ſi & plantas in anima poſueris,ô onime,fructiferas plãta omnes,& nõ lucũ.In luco eñ tũ ſyluęſtres quàm mites ſunt arbores.vitiũ aũt ſterile in anima cũ miti fructiferáq; plãtare virtute,lepræ eſt biformis & cõfuſę propriũ,ſi tñ ea quæ miſceri nõ debẽt in vnũ coẽgeris,ſepara ſecernéq; à pura & incõtaminata natura,quæ ſolet offerre Deo res irreprehẽſibiles.hæc autẽ eſt ſacrariũ.ab hoc enim alienũ eſt dicere,op⁹ aliquod eſſe animæ,cũ ad Deũ referãtur omnia, & permiſcere fructifera infructiferis.reprehẽdendũ eñ hoc:tu offer Deo res irreprehẽſibiles. ergo ſiqd in his præuaricata fueris ô anima, teipſa lædes,nõ Deum.ideo dicitur:Nõ plantabis tibiipſe.Deo enim nemo operatur,præſertim vilia.móxq; additur,Non facies tibiipſe.dicit autem & alibi ſcriptura,Nõ facietis mecum deos argẽteos,& deos aureos non facietis vobiſipſi. quiſquis enim vel qualitatem putat habere Deum,vel nõ vnum eſſe. vel nõ ingenitum & incorruptibilem,vel non immutabilem,ſibiipſe iniuriã facit nõ Deo.& quiſquis aliter ſentit,ſuam ipſe animã implet opinione falſa & impia.nõ vides q̃ etiam ſi nos inducat in virtutem,& inducti plãtemus, nihil quidem infructiferum,ſed omnem arborẽ cibo vtilem, iubet tamẽ purgare præputium:id autem eſt,videri plantare.eam arrogãtiam abſcidere præcipit. nã impura eſt naturaliter. Hunc recens fictũ hominẽ poſuit in paradiſo] inquit ſcriptura nil addẽs preterea.quis igitur eſt de quo poſt dicit:Apprehẽdit dãs Deus hominem quem finxerat,& poſuit eũ in paradiſo vt operaretur eum & cuſtodiret?] Nũ fortè alius eſt hic homo iuxta imaginem & ideã factus? vt duo homines in paradiſum introducãtur,alter ſi ctus,alter iuxta imaginẽ.ergo qui iuxta ideã factus eſt,nõ ſolũ inter plãtationes virtutũ cẽſetur,verùm etiã,operarius eſt earũ & cuſtos,id eſt memor eorũ quę audiuit & exercuit.at fict⁹ ille nec operatur virtutes nec cuſtodit,tantũ introducitur in decreta Dei faũente ipſo,mox virtutis trãsfuga futurus.ideo quẽ tãtũmodo ponit in paradiſo,fictũ vocat:illum verò quem operarium cuſtodémq; cõſtituit,non fictũ,ſed quẽ fecit.& hũc quidẽ apprehẽdit,illũ verò expellit,eũ aute m quem apprehẽdit, tribus

bus dignatur ex quibus cõstitus est, bonitate naturæ,tangẽdi facultate,diuturnitate memoriæ.ergo tãgẽdi facultas, est posi tio in paradiso,memoria verò custos seruatrixq; sanctorũ decretorum:sicut bonitas naturæ, actio rerum honestarũ & operatio.at ficta mens nec meminit honestatis,nec operatur eam, contenta facultate tangẽdi.ideo posita in paradiso, paulò pòst fugitiua expellitur. Et emisit Deus è terra omnẽ arborẽ pulchram visu,& bonam ad cibum,& arborem vitæ in medio paradisi,& arborẽ sciẽtiæ boni maliq;.] Arbores virtutis quæ in anima nascũtur nunc describit.hæ sunt indiuiduæ virtutes,harúmq; operationes & rectè facta,& quæ dicũtur apud philosophos officia.hæ sunt stirpes paradisi huius. exprimit tamẽ has ipsas, docẽs q̃ bonum illud tum ad spectandũ tum ad fruendũ sit præstãtissimum.Quædã enim artes cõtemplatiuæ sunt,non item actiuæ,geometria,astronomia:quædã actiuæ,at non contemplatiuæ,materiaria,æraria,& illiberales cæteræ. at virtus cõtemplatiua simul & actiua est. habet enim contẽplationem, quãdoquidem ad hãc deducit nos philosophia per tres sui partes,rationalẽ,moralem,naturalémq;.habet itẽ actiones.est em̃ virtus ars totius vitæ omnes actiones in se cõtinentis.& quamuis cõtemplationem & actionẽ habeat,tamen in vtraq; est prę stantissima.est enim contẽplatio virtutis pulcherrima,vsus verò & actio sectãda omni conatu.ideóq; dicit arborem esse aspectu pulchram,,quod cõtemplationem significat: & bonã ad cibum,quod vsus & actionis signũ est.Cęterum arbor vitę est illa generalissima virtus,quam quidã bonitatem vocant,à qua indiuiduæ virtutes procedũt.quamobrem etiã media paradisi locatur habẽs regionem capacissimã,vt ab vtroq; latere ceu rex stipetur satellitio. Alij dicunt cor intelligi nomine arboris vitæ,quia causa viuendi est,mediam corporis regionem sortitũ, vt princeps secundũ ipsorum opinionem.verùm hi falluntur, medicam sententiã afferentes pro physica,nos autem,quemadmodum & antea dictũ est. illam generalissimã virtutem dici arborem vitæ affirmamus. hæc verò diserte in medio paradisi esse traditur,sed altera,scilicet sciẽtiæ boni maliq; nõ declaratur intra paradisum sit an extra.sed postquã dixit,& arbor sciẽtię boni maliq;,mox desiit,nec declarauit vbinã erat,ne alieno à physiologiæ mysteriis moueret admirationẽ sciẽtię suę.quid ergo dicendum est?esse eam & intra paradisum & extra,essentia quidem intra,potẽtia verò extra.quomodo ? principalis vis

nostra

noſtra omnicapax eſt,& ſicut cera omnes formas vel pulchras vel turpes recipit:ſicut & ſupplãtator ille Iacob fatetur dicẽs: Super me facta ſunt hæc omnia.nam vnica anima innumeras formationes rerũ quæ in natura ſunt capit omniũ: quę quoties characterem perfectæ virtutis recipit,vertitur in vitæ arborẽ: quoties vitij,ſit arbor ſcientiæ boni maliq;.at vitium à diuino choro exulat.Ergo principalis illa vis,quæ hoc intra ſe admiſit,in paradiſo eſt iuxta ſuã eſſentiam:ineſt enim in ea vi character ille virtutis proprius,qui in paradiſo eſt:at iuxta potentiã nõ eſt ibi,quia forma vitij aliena eſt à præceptis Dei. Quod dico,vel ſic potes diſcere.nũc in meo corpore principalis illavis eſt iuxta eſſentiam,potentia verò in Italia Siciliáve,quoties de his regionibus cogitat:itẽ in cælo,quoties de cæleſtibus ſpeculatur.qua ratione interdũ quidã in profanis locis cõſtituti iuxta eſſentiam,ſunt in ſacratiſsimis,imaginãtes ea quæ ad virtutem pertinẽt. Ecõtrà cõſtituti in ſacris penetralibus,cogitatione profanãtur,ꝙ ea ſit ad deteriores viliorésq; formas mutabilis.Itaq; nec ineſt paradiſovitium,nec abeſt.poteſt eñ ibi eſſe iuxta eſſentiã,potentia verò nõ poteſt. Fluuius autẽ exit ex Edem,vt irriget paradiſum,qui inde diſterminatur in quatuor capita:nomen vni Phiſon,ipſe eſt qui circuit omnem terram Euilat,vbi eſt aurum:& aurum terræ illius bonũ eſt. Ibi carbunculus inuenitur & lapis praſinus.Et nomen fluuio ſecũdo Geon.is circuit terrã Aethiopiæ.Tertius fluuius eſt Tigris. ipſe vadit cõtra Aſſyrios.Quartus fluuius ipſe eſt Euphrates.] Per hos vult particulares virtutes deſignare. hæ ſunt numero quatuor,prudentia,temperantia, fortitudo, iuſtitia. Cæterùm maximus ille fluuius,à quo deriuantur alij quatuor,generalis eſt virtus,quam quidam bonitatem nominant. Quatuor autẽ eius deriuationes,virtutes totidem. Sumit igitur initia generalis virtus ab Edem,nempè à Dei ſapientia:ab ea inquã, quæ gaudet deliciatúrq; ſolius Dei patris maieſtate ſeſe oblectando.Ab hac vniuerſali quatuor hæ deriuantur,quæ quidem fluminis in morem rigat benefacta ſingularum, inundans ea largis fluentis honeſtarũ actionum. Inſpiciamus etiã vocabula. Fluuius, inquit, exit ex Edem ad irrigandũ paradiſum.] Fluuius eſt illa generalis bonitas . exit hęc ex Dei ſapiẽtia:hoc eſt ex verbo Dei.iuxta hoc eñ virtus vniuerſalis facta eſt. Rigat autem paradiſum hæc vniuerſalis virtus,id eſt particularesvirtutes irrigat .Capita verò accipiuntur nõ localiter.ſed principaliter.

paliter.nam vnaquæque virtus princeps reuera & regina est. Hæc autē vox Disterminatur,idē valet quod finitur terminis. Prudentia quid agēdum determinans,fortitudo quid sustinendum,tēperantia quid eligēdum,iustitia quid cuiq; tribuendū.

Nomen vni Phison.ipse circuit omnē terrā Euilat,vbi est aurum:& aurum terræ illius optimū est.ibi carbūculus inuenitur, & lapis prasinus.] E quatuor virtutibus vna species est prudētia, quæ Phison hic nominatur, ἀπὸ τῶ φείδεσθαι,id est,q; parcat animæ seruans eam à peccatis.circuit autem choreę modo terrā Euilat,id est,placidam,mitem propitiámq; cōstitutionē cōseruat.sicut autē metallorum optimū probatissimúmq; est aurum,ita inter animæ virtutes prudētia habetur probatissima.hæc autem verba,Vbi est aurū, significāt, vbi est res aureo fulgore igneóq; prædita illa pretiosa prudentia, inter opes diuinas citra cōtrouersiam pulcherrima.huic virtuti attribuunt duæ qualitates,eius qui habet prudentiā,& eius qui vtitur ea, quas carbunculo prasinóq; cōparat. Et fluuio secundo nomē Geon.is circuit omnem terrā Aethiopiæ.] Figuratè hic fluuius est fortitudo.interpretatur enim Geon pectus aut cornu pera:vtrunq; fortitudinē significat.nam circa pectus,vbi & cor habet domicilium,& ad defensionē sui parata est.est enim scientia sustinendorū non sustinendorúmq; & neutrorū. circuit aūt & obsidet hostiliter Aethiopiā,cuius nomē si interpreteris,idē est quod humilitas.humilis autē & abiecta timiditas, cui fortitudo semper aduersatur.Tertius fluuius Tigris,qui vadit cōtra Assyrios.] Tertia virtus est tēperantia,reluctans voluptatibus istis quæ sibi videtur imbecillitatē humanā cōrigere.nā Assyrios incorrigētes licet vertere.confert autē concupiscentiam cū immanissimo animali tigride,cū qua perpetuò negotium habet tēperantia. Oritur hic dubitatio,cur secūda fortitudo,tertia tēperantia,prima prudētia recensetur,omissa mētione virtutū cæterarum.animaduertēdum igitur tripartitam esse nostram animā,haberéq; partes,rationalē,irascibilē,& cōcupiscibilem:quarū rationalis regionē capitis inhabitat,irascibilis verò pectus,sicut cōcupiscibilis inguina,harū cuiq; apposita esse virtutem propriā, rationali prudentiam ratiocinationis enim est scientiā habere faciēdorum & nō faciendorū. Irascibili fortitudinē,cōcubiscibili tēperantiā, hac enim medicamus & sanamus concupiscentias.Quēadmodum igitur caput prima summáq; pars est in animali,secūda pectus,inguen ter-

tia:

tia:rursumq; in anima.prima pars rationalis, secũda irascibilis,tertia cõcupiscibilis:ita & virtutũ prima est,quæ circa præcipuum animæ quod est rationale versatur,& circa summũ caput habitat,prudentia:secũda fortitudo, quia circa secundam partẽ,animæ quidem irã,corporis verò pectus stabulatur. tertia tẽperantia,quia circa inguẽ,tertiã regionẽ corporis, & circa vim cõcupiscibilẽ.quæ tertium locũ habet in anima, occupatur. Quartus, inquit, fluuius ipse est Euphrates.] Figuratè verò quarta virtus est iustitia,reuera fructifera & mentẽ exhilarans.hæc ergo quãdo exoritur:cùm tres partes animæ inter se consonãt.hæc consonãtia fit.dum penes præstantiorẽ est imperiũ,vt quãdo ambæ irascibilis cõcupiscibilisq; parent habenis partis rationalis, tũc sequitur iustitia. iustũ enim est vt qđ præstat,semper & vbiq; imperet:quod deterius est,imperata faciat:atqui rationale præcellẽtius est,viliora concupiscibile & irascibile.sed vbi hæ duæ partes retrogradæ cõtumacésq; auriga,id est,rationẽ impetu vehementi abstractũ superauerint ,& vtravis earum momorderit frenũ,ibi summa est iniustitia.necessum est enim vt ignauo auriga regẽte ferãtur in voragines & præcipitia : sicut contra vt virtute huius peritiàq; seruentur. Prætereà sic quoq; consideremus rem propositã. Phison interpretatur oris mutatio. Euilat parturiens , per quæ significatur prudentia,nam vulgus prudẽtem existimat eum qui more sophistarum inuentione ac elocutione pollet plurimùm. Moses verò talem agnoscit pro studioso eloquentiæ,pro prudẽte nequaquam.nam in mutatione oris,hoc est eloquendi facultatis, consideratur prudentia:quod quidem est nõ verbis sapere, sed opere spectatum esse actionibúsq; ad virtutem cõpositis. Euilat verò quasi circũscribit imprudentiã , ne parturiat exitium prudentiæ.est enim proprium imprudẽtiæ nomen parturiens, quoniam imprudens mens interdum res inconcessas parturit. itidem cùm pecunias amat,parturit:aut cùm gloriã , voluptatem,& id genus alia concupiscit.cæterùm cùm parturit, nondum parit.ideo non est apta ad gignẽdum quicquã perfectum ignaua anima.Quod si quãdo videtur fœtus gignere,abortiui deprehẽdũtur deuorãtes dimidiũ eius carniũ,pares morti animæ.Quapropter in sacra scriptura Mosen amicum Dei rogat Aarõ,vt sanet leprã Mariæ,ne fiat in partu:itione malorũ eius anima.& ideo dicit:Ne fiat hæc quasi mortua,& vt abortiuum qđ proiicit de vulua matris suæ,& deuorat dimidiũ ei° carniũ.

Vbi

Vbi est aurũ,inquit.In mẽtione auri dicit,Vbi est, nã prudẽtia quam assimilauit auro,metallo sincero,puro,pretioso,examinato igne probatóq;,illic quidẽ est in Dei sapientia ,& cũ illic sit,non posidetur à sapiẽtia:sed vbi sapiẽtia,ibi & ipsa est possessio Dei cõditoris & opificis. Et aurũ terræ illius bonum est. Ergo est aliud aurũ non bonũ?certè est. Nam duo sunt genera prudentiæ,alterum vniuersale,alterũ particulare.Itaq; prudẽtia mea cùm sit particularis,non est bona.nam me pereunte simul interit.Vniuersalis autem illa quæ Dei sapiẽtiã inhabitat,ceu domiciliũ,bona est.Incorruptibilis enim in domo incorruptibili permanet.Ibi est carbũculus & lapis prasinus.Differunt hi duo,prudens,& prudẽter agens.alter ornatus prudẽtia,alter exercens eã. Ob hæc enim duo prudentia terrigenæ homini à Deo est insita,vt sapiat & bonus sit.Quæ enim eius est vtilitas, nisi à ratione recipiatur,& ei formas imprimat? itaq; rectè virtus iungitur prudentiæ,& prudens cum exercente prudẽtiam, duo pretiosi lapides.Et fortè hi sunt Iudas atque Issachar.alter enim diuinæ prudentiæ cultorẽ se cõfitetur, gratias agens ei à quo bonum hoc accepit largiter. alter exercet se in virtute honestísq; actionibus.Itaq; Iudas confitentẽ significat,in quo Lia parere desiit:Issachar verò bona operantẽ.suppositi enim suos humeros ad laborandũ,& factus est vir agricola:cuius merces est(vt ait Moses)anima seminibus plãtísq; consita,hoc est, non labor inutilis,sed coronatus à Deo & mercedem accipiẽs,Hæc autem sic intelligi oportere indicatur per alia,quãdo de talari veste scribitur : Et intexes in ea gemmarum ordines quatuor. Vnus ordo erit,sardius,topazius,smaragdus,in quo Rubim,Simeon,Leui.Et ordo secundus,inquit,carbunculus sapphirúsq; Sapphirus autem est lapis prasinus,carbunculo Iudas insculpitur,quia quartus sapphiro Issachar. Cur igitur nõ dixit lapidẽ carbunculum,sicut lapidem prasinum?quia Iudas confessionis figura caret materia & corpore. Nam ipsum confessionis nomen declarat eam esse rem externã.Cùm enim mens extra se ipsam cõstituta,Deo seipsam obtulerit,sicut ille risus Isaac,tũc confitetur ei qui solus verè est,quàm diu verò se causam rei cuiuspiam existimat,multum abest quin cõfiteatur cedátq; Deo. nam & ipsa confessio debet intelligi non animę opus,sed Dei, qui ostendit ei hanc ingratitudinẽ. Caret igitur materia Iudas cõfitens.laboriosus autẽ Issachar opus habet materia corporea, alioqui quomodo lectioni dabit operã studiosus virtutis absq;

oculis?

oculis? aut quomodo audiet sermones exhortatorios absq; auribus? aut quomodo cibum potúmq; desiderabit absq; ventre & huius curiositate? ideóq; simulatur lapidi. Quin & colores eorum differunt. nam illi confessorio viro cõuenit color carbunculi. is enim Deo gratias agẽs, igne quodã accendit, & inebriatur ebrietate quadam sobria. alteri verò etiãnum laborãti, color prasini lapidis. pallẽt enim qui se exercẽt præ labore, & præ timore ne forte ad optatũ finem nõ perueniãt. Quærendũ etiã, cur duo fluuij, Phison Geónq;, regiones quasdã circũeunt, alter Euilat, alter Aethiopiã, è reliquis verò neuter: sed Tigris dicit meare cõtra Assyrios, de Euphratis meatu siletur. atqui re ipsa Euphrates, & circũfluit quasdã regiones, & ex aduersõ sitas habet multas. verũ nõ fit hic sermo de fluuio, sed de morum correctione. Dicẽdum igitur prudentiã fortitudinẽmq; posse murum & vallũ aduersus cõtraria vitia ducere, imprudentiã timiditatémq;, expugnaréq; sic ea. infirmæ enim ambo capiũtur facilè. nam imprudens nõ ægrè in potestatem prudentis redigitur. timidus itidem in fortis. at tẽperantia nõ valet cõcupiscentiamvoluptatémq; circũuallare. graues enim sunt aduersariæ, nec facilè expugnantur. num vides vel tẽperatissimos necessitate mortalis corporis ad cibos ac potus adigi? vnde ventris voluptates procedũt: satius igitur est resistere ac repugnare cõcupiscentiarum generi. Quapropter cõtra Assyrios vadit Tigris fluuius, id est cõtra voluptates tẽperantia. porrò iustitia quam nobis refert Euphrates flumẽ, nec oppugnat quenquã nec circumuallat, nec habet aduersariũ, quare? quia huius est suũ cuiq; reddere, & est loco nõ accusatoris, sed iudicis. Quemadmodum igitur iudex, nec vincere vult quemquã nec habere aduersariũ, sed lata sentẽtia pondus addit parti iustiori: ad eundẽ modum iustitia quoq; cùm nemini aduersetur, cuiq; rei quod suũ est tribuit. Apprehẽdit dominus Deus hominẽ quem fecit, & posuit eum in paradiso ad colẽdum operãdo custodiendùmq;. Is qui fictus est homo differt ab eo quem Deus fecit, vt dixi, ille mens est terrena magis: hic verò factus, expertior materię, & alienus ab huius corruptibili genere, cõstitutione puriore sinceriorẽq; præditus. hanc igitur purã mentẽ Deus apprehẽdit, non sinens extra seipsam excedere: apprehẽsamq; collocat inter radicatas germinantésq; virtutes, vt operetur eas & custodiat. Multi qui se applicarunt ad virtutis studium, circa finẽ defecerũt. sed cui Deus largitur firmã scientiam, ei dat vtrunq;: operari virtutes

indesinenter,& asseruare has tanquam in promptuario. itaque operari ponitur pro facere,custodire autem pro meminisse. Et præceptum dedit dominus Deus Adamo,dicēs: Ex omni ligno paradisi comedens comede:de ligno autē scientiæ boni & mali ne comedatis, quocunque enim die comederetis ex eo, morte moriemini.] Quali Adamo præcipitur? quærēdum quisnam sit hic. Nulla enim prius eius mentione facta, nunc primùm eum nominat. num fortè vult tibi illius facti hominis nomen tradere? Appellat,inquit,eum terram. sic enim vox hæc Adam interpretatur. Itaq; nunc cùm audis nomen hoc Adam, terrenū corruptibilémq; intellige. nam ille ad imaginem factus, non terrenus est,sed cælestis. Quærendum item,cur qui omnibus reliquis imposuit nomina,sibi nullū imposuit. Quid igitur dicendum? mens quæ inest nostrum vnicuique,cætera potest comprehendere,seipsam nosse non potest. Quemadmodum enim oculus alia videt seipse non videns: sic & mens intelligit alia, seipsam non comprehendit: aut dicat quæ & vnde sit, spiritúsne, an sanguis, an ignis, an aër, corpúsve aliud: vel hoc saltem, corporeáne sit an incorporea. & posteà non sunt habendi stulti qui de essentia Dei disserunt? Qui enim animæ suæ nesciunt esse tiam, quomodo huius vniuersitatis animam exactè pernoscere poterunt? Deus enim anima huius vniuersitatis intelligitur. Meritò igitur Adam, id est mens, alia nominans & comprehēdens, sibiipse nomen non imponit, quando seipsum ignorat naturámq; propriam. huic præceptum datur, nō illi facto ad ideā & imaginem. nam ille vel absq; hortatu virtutem per se ipse didicit: hic citra operam præceptoris nunquam potest prudens euadere. interest autem inter hæc tria, præceptum, interdictū, mandatum siue monitum: interdictum ad peccata pertinet, & fit vel apud nequam hominem: præceptum ad recte facta: mandatum ad medium hominem pertinet, qui neq; nequā fit neq; virtute præditus. Nec enim peccat vt interdicto habeat opus, neq; rectè facit, ita vt recta ratio postulat: sed indiget admonitione, quę abstinere à prauis doceat, exhortans ad desiderium virtutum ciuilium. Ergo homini ad imaginem perfecto nec iussis nec interdictis opus est. Perfectus enim homo nullius indiget. vilis autem homo tum præcepto tum interdicto indiget. stulto verò admonitione doctrináque opus est. Quemadmodum perfecto grammatico musicóve nullis harum artium præceptis opus est: ei verò qui aberrauit in harum cōsideratione

ne,leges præceptáq; adhibenda sunt: institutio verò recens in disciplinam tradito. Meritò igitur menti terrenæ,nec inter vitiosa, nec inter virtute præditas censendæ sed mediæ, dantur præcepta hæc & monita, sed tam præceptum quàm monitum vtriusq; nomine adhibetur,domini Deiq;. Præcepit enim dominus Deus,vt siquidem paruerint præceptis,dignarētur diuina beneficētia:quòd si contumaces fuerint, à domino tanquam hero potestatē habente pellerentur in malam rem,ideóq; dum è paradiso eiicitur,eadē repetūtur vocabula.dicit em̄:Et emisit eum dominus Deus è delicato paradiso,vt operaretur terrā ex qua assumptus fuerat.] Vt quoniā & pro potestate dominus,& pro merito Deus præceperat,rursum vtroq; modo in cōtumacē animaduerteret.per quas enim potestates eū deduxit,per easdē inobedientem ablegauit.Præcepta autem sunt hæc:Ex omni arbore paradisi comedens comedes.] Hortatur animā vt fruatur nō vna quapiam arbore,nec vna quapiam virtute,sed omnibus virtutibus. Nam istud comesse alimoniam animæ significat. Alitur autem anima tractatione rerum honestarum,& actione bonorum operum.Conduplicauit autē rem,dicens,Comedens comede,hoc est commanducatum contritúmq; cibum, nòn vt quivis è vulgo, sed amore athletarū ad parandam fortitudinē. Etenim athletis pædotribæ præcipiunt, ne cibos cōcidant dētibus,sed per otium cōmoliāt,quo advires proficiāt.nā aliter ego aliter athleta nutrimur.ego,tātum vt viuā:athleta vt etiā crassescat, & robur acquirat:ideóq; vnū est ex præceptis ad virtutē se exercentium,cibum subtrahere.tale quiddam est comedēdo comesse.representemus tamen id etiam diligentius. Honorare parentes,cibus & alimētum est.hos tamen aliter boni aliter mali honorant.alteri propter vulgarem cōsuetudinem,qui nō comedendo comedunt,sed tantum comedunt. Quando igitur etiam comedēdo?cùm explicatis perscrutatísq; causis, sic vtro iudicant esse hoc officium honestissimum. causæ autē sunt hæc: genuerunt nos illi,aluerunt,erudiuerunt, omnium bonorū nobis causa fuerunt. Item comesse est summum illud ens colere: comedendo verò comesse,quando ad caput nostrum causamq; respicimus,& ad referendam gratiam. Ex arbore autem scientiæ boni maliq; non comedetis.] Ergo non est in paradiso arbor hæc:quandoquidem hortatur vt edant ex omni paradisi arbore:idq; naturaliter.est enim in eo per essentiam,vt dixi, non est per potentiam.sicut enim in cera per potentiā insunt sigilla

omnia,actu verò solum id quod impressum est: ita & in anima quę est ceræ similis,omnes formæ continentur potentia: reuera autem vnicus character præsens eam occupat,donec aboleatur ab alio efficacius impressio atque manifestius. Deinceps illud quoq; perquirendum esse videtur. Dum hortatur vt ex omni arbore paradisi comedat,vnicum hortatur. dum verò interdicit vsum arboris eius quæ boni malíq; causa dicitur,vt plures alloquitur. Illic enim inquit:Ex omni comedes:hic,ne comedatis, & quocunq; die comederitis,non comederis: & morieminí nõ morieris:Dicendum igitur:primò rarum esse quod bonum est, malum cõtrà multiplex.ideo sapiente vno inuẽto reperitur fatuorum multitudo innumera. itaq; meritò vnum hortatur inutriri virtutib⁹: multos verò vt à nimia calliditate abstineãt. hac enim vtuntur innumeri.prętereà ad virtutem percipiendã tractãdámq; vna solum re,videlicet ratione opus est: corpus verò etiam impedit hanc,tantum abest vt adiuuet.hæc enim ferè summa est sapientiæ,alienare se à corpore,atq; eius concupiscẽtiis,vt autem quis fruatur vitio,nõ solùm mente, sed & sensu & ratione & corpore opus est.his enim omnibus malus opus habet ad explendã suam malitiam. alioquin quónam modo proditurus est arcana,si instrumẽto loquendi careat? quomodo autem voluptatibus fruetur absq; vẽtre cæteríq; sensibus? Rectè igitur vnam solam rationẽ de quærẽda virtute alloquitur. sola enim hac,vt dixi,ad eius acquisitionẽ opus est. cõtrà de vitio ad plures verba facit,animã,rationem.sensus corporis.nã hoc apparet in his omnibus,addit tamen: Quocunq; die comederetis ex ea,morte moriemini.]Atqui post esum non solũ nõ moriuntur,verũ etiã progignunt liberos,& aliis viuendi autores fiunt. quid ergo dicendum?duplicem esse mortem,alteram hominis alteram animæ propriã. hominis mors est animę à corpore separatio:animæ verò mors,corruptio virtutis, & assũptio vitij. ideóq; non contentus moriturũ dicere,morte,inquit,moriemini,indicans non communem hanc.sed illam æternam quæ per excellentiam mors dicitur: quæ est quoties anima insepelitur affectibus vitiisq; omnibus, atque hæ mortes sunt inter se ferè contrariæ.nam illa corpus animámq;, quæ prius concreta fuerant,separat. hæc contrà,vtriusque conuenientibus fit,sed prævalente deteriore,videlicet corpore:subiecta verò anima quæ est pars potior hominis. Quoties autem dicit,morte mori,obseruandum pœnalem mortem,non naturalem significari,natura-

lis

ralis porrò est per quam anima separatur à corpore: pœnalis verò cum anima è virtutis vita emoritur, & viuit in vita vitij. quam opinionem Mosis secutus propemodum Heraclitus ait: Viuimus illorum mortem, mortui sumus illorum vitam. ac si dicat, nunc cum viuimus, mortuam esse animam, & tanquam monumẽto insepultam corpori. quod si mortui fuerimus, tum demum animam viuere vitâ propriâ, liberatam à malo, mortuo vinctóque corpore.

PHILONIS IVDAEI, Sacræ legis allegoriarum liber secundus.

EXT abscondit se Adam & vxor eius à facie domini Dei in medio arboris paradisi.] Hic introducitur dogma, quo docemur, omnem malum esse exulem. ciuitas enim sapiẽtum propria, virtus ipsa est, in hãc quisquis admitti nequit exulat. & nemo malus vnquam in eam admitti potest. ergo solus malus hinc pellitur & exulat. Virtutis autẽ exul statim abscondit se à Deo. nam si sapientes cõspiciuntur à Deo, vtpote amici eius: liquet abscondi malos & cælare se, tanquam inimicos hostésq; rectæ rationis. esse autem quemque malum exulẽ careréq; domicilio testatur scriptura dum de illo hirsuto & vitiis vario Esau loquitur: Erat autẽ Esau gnarus vẽnãdi, & ruri degebat. non est enim apta malitia morum populatrix vt virtutis ciuitatem inhabitet. ex qua inclementer fugatur rusticitas, ac ruditas. at ille sapientia plenus Iacob & ciuis est, & propriam virtutem inhabitat: de quo mox subiicitur: Iacob autem vir simplex domũ habitabat. ideo & obstetrices quoniam timebant Deum, fecerunt sibi domos. nã quæ scrutantur occulta Dei mysteria, quod est conseruare viuos masculos, ædificant virtutis opera, in quibus habitare statuerũt. atq; ita iam demõstratum est, omnem malum ciuitate carere domóq;, cum à virtute exulet. Qui verò virtute ornatur, ei pro ciuitate & domo obtigisse sapientiã. Nunc videamus deinceps, quomodo dicatur aliquis absconditus à Deo. Quod nisi per allegoriam accipiamus, nequaquã potest intelligi. Nam Deus implet omnia,

 pẽtẽ

penetrat omnia, nihil omnino relinquēs seipso vacuum. & quē locum occupabis, in quo non sit Deus? attestātē nobis alibi propheta his verbis: Deus in cælo supra, & in terra infra, nec est alius prēter ipsum. & rursum sic: Ego iam ante constitui te. Deus enim omni creatura est antiquior, & vbiq; est. itaque nemo potest se ab eo abscōdere. & quid mirū? quando etiam creaturarū capacissimas, quicquid nobis contigerit, effugere lateréq; non possumus. aut effugiat quispiam terram, aquam, aërem, cælum, vel mundum hunc vniuersum. in his enim cōtineamur necesse est. cērte extra mundum nemo exulare potest. & poterit aliquis abscondi à Deo, cùm nec mundum nec partes eius effugere valeat? minimè gentium. Quid est igitur illud, Absconderunt se? Malus quivis putat esse Deum in loco, nec contineré, sed contineri: ideóque putat se abscondi: tanquam illa summa causa absit ab ea parte, in quam ipse illatebrare se decreuit. id ita potest intelligi. in malo homine opinio de Deo vera obscuratur cælatúrque. est enim plena tenebris, nullam habens illustrationem diuinitus. per quam res circūspiciat. talis autem à diuino choro exulat, tanquam leprosus & laborās profluuio seminis: alter, Deum & creaturam contrarias naturas diuersi coloris in idem cogens vt causas, cùm vnica sit causa efficiēs: alter gonorroicus, ex mundo ducens, & in mundum omnia, à Deo nihil factū existimans, Heraclitī opinionis socius, satietatem indigentiámq; vnū introducēs, & vniuersum, vicésq; rerū omniū. Quapropter diuina lex ait: Eiiciant è castris animæ omnem leprosum, & omnem qui semine fluit, & omnē pollutum in anima tam masculum quàm fœminam, eosq; quibus fracta exectáq; sunt animæ genitalia, scorta quoq; vnius dominationem fugiētia, quibus diserte interdictū est ne concionē Dei frequentent. at sapientes cogitationes tantum abest vt abscōdantur, vt manifestæ esse cupiant. Non vides quòd Abrahā stabat adhuc in loco domini, & accedēs ait: Ne perdas iustum cum impio, manifestū tibi notúmq;, vnà cum fugitiuo proripiente se abs te. hic enim est impius: iustus autē qui stat in cōspectu tuo non fugiens. te enim solum domine honorari iustū est. non sic autē impius vt pius eripitur, sed satis est solum iustū seruari: quapropter dicit: Ne perdas iustū cum impio. satis dignè enim nemo Deū colit, sed iustē tantùm. cum enim ne parētibus quidē dignā referre valeamus gratiam, quandoquidē non possumus eis gignēdi vicē reddere, an nō impossibile est Deo vicem reponere mutuā, aut laudem

illo

illo dignã,qui omnia ex nihilo condidit?omnem enim virtutẽ largitur.tribus igitur tẽporibus ô anima,id est tripartito tempore,tota coram Deo semper cõpareas, non fœmineum vllum affectum tecum trahens,sed virilem,fortem exercitatámq; rationem ceu sufficum offerens.tribus enim anni temporibus cõparere omne masculinum corã domino Deo Israëlis, sacra lex præcipit.Quamobrẽ Moses quoq; quando manifestus Deo constitit,fugit morem Pharaonis dispẽditoriũ, qui iactat se quòd nesciat dominum. Secessit,inquit, Moses à facie Pharaonis ,& habitauit in terra Madiam,id est,iudicio naturæ operũ,sedítq; super puteũ.]expectans quídnam boni Deus ad potum ceu pluuiam immissurus esset sitienti,desiderátiq; animæ.secedit sanè à Pharaone,hoc est ; ab opinione impia qua reguntur affectus, & secedit in Madiã,id est iudicium, deliberans vtrum quiescere satius sit,an cum illo malo aduersario subire iudicium capitis.dispicit autem an non aggressus valeat euincere. & ideo cũctatur,expectans vt dixi ; daturúsne sit Deus profundæ nec leuì cogitationi fontem idoneum ad inundandum impetum regis Aegyptij,hoc. est ipsius affectuum.impetrat tamẽ gratiã.quippe virtuti militans nõ cessat à bello,ptiusquàm videat prostratas voluptates & defectas viribus.quapropter non fugit Moses à Pharaone:alioqui nunquam reuerteretur :sed secedit,hoc est inducias facit athletæ more paulùm respirantis & recolligentis spiritum , donec acciti prudentiæ cæterarúmque virtutum auxiliis , per sermones Dei eum validissima potentia rem aggrediatur.Iacob autem,vt supplantator,compendiariis artibus virtutem adeptus sine puluere, alioqui non vocãdus Israël mutato nomine,fugit Labanis negotia,id est colores,figuras,& inuniuersum corpora ; quorum natura est vt mentem per sensibilia vulnerent. nam quia conflictando non poterat ea deuincere,modo vincat mauult fugere.laudandus sanè hoc nomine. Cautos enim,vt inquit Moses,faciet filios prophetæ, non audaces , & rerum ad se minus pertinentium cupidos. Noluit , inquit,aperire Iacob Labani Syro quòd fugeret:& fugit tam ipse quàm omnia quæ iuris sui erant , transmissóque amne perrexit contra mõtem Galaad.] Naturaliter enim montes ad cælandos fugitiuos sunt appositissimi , & ad non prodendos Labani pendenti à cogitationibus sensibilibus: quale est , si pulchritudine cõspecta captus periclitaris ne offendas ad eã, fugeclam ab eius imaginatione,nihil amplius mẽti renũtians, hoc

est caue mediteris eam & cogitatione repetas. Nam continuæ reminiscẽtiæ veras formas imprimẽdo lędunt mentẽ & inuitã cõcitant. Atq; eadem est ratio sensuũ omniũ quicũq; nos attrahũt ad aliquid. in his enim clãcularia fuga saluti esse solet: cũctatio verò, enuntiatio, dilatióq; superat rationẽ, & in seruitutẽ redigit. Quapropter caue anime ne vnquam rem sensibilem à qua peciculum imminet tibi ipse renũties, néve retractes eam, ne forte succumbens ei, reddaris infelissimus: fuge potius manumittens teipse, libertatẽ ferocem seruituti mansuetæ præferens. Sed cur nunc quasi Iacob nesciret Labanẽ Syrum esse loquitur sic: Noluit Iacob aperire Labani Syro. habet id quoq; rationem non prętereũdam obiter. Syria sublimis interpretatur. itaq; Iacob mens exercita cùm videt affectum humilẽ, non cedit, reputãs fore vt vincat egregiè. Quando verò videt sublimẽ & erecta ceruice tumidum, aufugit primùm ipse, mox singula eius exercitia, lectiones, meditationes, curationes, rerum honestarum memoria, cõtinentia, officia, atq; ita traiicit rerum sensibilium fluuiũ, qui inundat & mergit vi affectuũ animam, quo traiecto pergit ad altam ac sublimẽ rationẽ perfectæ virtutis. perrexit enim ad montẽ Galaad, qui interpretatur migratio testimonij, postquã Deus migrare fecit animã ab affectibus Labanicis, & autoritate sua confirmauit eam migrationẽ, vt conferentem ipsi ac perutilem, vt quæ eã ab humilibus vitiis & à terra se attollere nõ sinentibus adducat ad celsitudinẽ virtutis & prẽminentiã, ideo qui sensus amat Laban, eósq; magis quàm mentẽ in actionibꝰ suis sequitur, indignatur, persequitur, & increpat: Cur inscio me fugam moliris. Jac non potius manes in deliciis corporis, opinionibúsq; quæ ad corpus pertinẽt, & res externas diiudicant: tu verò non cõtentus ab eis fugere, prędatus es meam quoq; prudẽtiam, Liam vnà cum Rachele. nã hæ quandiu manserunt in anima, prudẽtiam gignebant in ea: núc postquam migrarunt, reliquerunt ibi ruditatẽ & ignorãtiam, ideo addit, Cur furatus es res meas? id est furto subtraxisti. quã autem dicat, ipse indicabit, addens: Et abegisti filias meas tanquam captiuas: quod si indicasses mihi, prosecutus fuissem te. Imò non fuisses prosecutus cũ rebus tam aduersis & pugnantibus. nam si prosecutus fuisses reuera & liberasses animã, amouisses ab ea sonos omnes corporeos & sensibiles. sic enim intellectus liberatur à vitiis & sensibus. nũc ais quidẽ te liberã eam emittere, re autẽ ipsa fateris, quòd detineris eam in carcere.

nam

nam si eam cũ instrumẽtis musicis,tympanis citharísq;,aliisq; singulorũ sensuum voluptatibus prosecutus fuisses,nõ verè deduxisses.nec enim te solum ô Laban corporũ colorúmq; socie fugimus, sed etiã tua omnia, inter quæ sensibiles quoq; voces actionibus affectuũ consonant.meditati sumus enim,siquidem virtutem exercemus,meditationem necessariam, quã & Iacob ante nos perdere corrũperéq; deos alienos animæ, istos inquã deos fusiles,quos Moses ne faciamus vetuit.hi sunt virtutes ac bonorũ affectuũ interitus,vitij verò malorúuq; affectuũ cõfirmatio.quod enim liquatur,semel dissolutũ cõsistit denuò. nam sic legimus:Et dederunt ei omnes deos alienos quos habebant in suis manibus & inaures quæ erãt in auribus suis:& defodit eas Iacob subter terebinthũ quæ est in Sicimis.] hi sunt dij malorũ hominũ.at Iacob nõ dicitur hos accipere, sed defodere & abolere penitus.nã homo ciuilis nihil superfluũ accipiet à malitia,sed è medio tollet clã & defodiet. Sicut Abrahã cũ rex Sodomorũ conaretur ei bruta reddere pro rationalib⁹,equos pro viris,negat se quicquã accepturũ ex rebus illius: sed extensurũ animæ actionẽ,quam figuratè manu nominat,ad Deum altissimum.nec enim accepturũ se quicquã suum à funiculo vsq; ad corrigiã caligæ,ne ille diceret prophetã à se ditatũ : & ne ipse videretur paupertatẽ cum virtute coniunctã posthabuisse diuitiis.cælantur autẽ & asseruãtur semper affectus in Sicimis:quę vox interpretatur succollatio. nã qui laborat ob voluptates,libẽter asseruator earũ est.apud sapientẽ verò corrũpuntur,& pereunt,nõ intra breue tẽpus,sed hodie.hoc est semper. nã æuum omne hodierno metimur.est enim totius tẽporis mẽsurę diurnus ambitus.& ideo Iacob dat Iosepho Sicima tanquã portionem eximiam res corporeas sensibilésq;,exercẽti se in talibus. Iudæ autẽ cõfessori nõ dona,sed laudes hymnósq; & cãtationes quibus celebret à suis fratribus. Cepit autẽ Iacob Sicima nõ à Deo,sed arcu gladióq; suo,verbis vim secãdi repugnãdíq; habentibus:nã etiã secũdarias res sapiẽs sibi subiicit, sed eas non asseruat,malẽs largiri natis ad talia.nõ vides ꝙ nec deos acceperit,quãuis visus accipere,sed defodit occultauítq; , & abolerit in omnia secula?Cuinã igit animæ cõtigit defodere abolereq; vitiũ,nisi cui Deus apparuit,& quã ineffabilibus arcanis dignatus est?ait enim:Num cælare potero Abrahã seruũ meum, quæ gesturus sum?Euge seruator,quia tua facta ostẽdis desiderãti res honestas animę,& nihil clam operaris in ea.ideo valet

fugere malitiã,& cælare atq; tegere, & interimere semper cupiditates noxias. Postquam declarauimus quomodo malus omnis exulsit,& abscondat se à Deo,cõsideremus iam, vbinã abscõdatur. In medio,inquit,arboris paradisi.]Hoc est in medio intellectu,qui & ipse est tanquam medius paradisi, videlicet totius animæ.Nam quisquis à Deo fugit,confugit ad seipsum.Cũ enim duo sint intellectus,alter vniuersalis, qui est Deus, alter suus cuiusq;,quisquis à proprio fugit, cõfugit ad vniuersalem. Talis autem relicto intellectu proprio,fatetur nihil esse intellectum humanũ,ad Deum omnia referens.cõtrà quisquis fugit à Deo,negat eum causam vllius rei, sibiipse quid facit tribuens. Multi enim multa loquuntur, quòd totus mũdus suopte impetu feratur sine prouidentia:artes autẽ,studia,mores,leges, instituta priuata publicaq;,ius cõmune hominũ quo erga se inuicem & erga bruta vtuntur,humanæ tãtùm mentis esse inuenta. Sed vides ô anima harum opinionũ diuersitatẽ.altera relicto particulari intellectu vt generationi ac morti obnoxio,verè ascribit illi vniuersali tam ingenito quàm incorruptibili omnia.econtrà altera Deum reiiciens,eum qui ne seipsum quidẽ iuuare potest intellectum,per errorem trahit in auxilium.Ideoq; Moses pronũtiat:Si fur parietis perfossor in ipso facto ictus moriatur, non imputatur cædes.quòd si exorto sole fur occisus sit,percussor quoq; morietur reus homicidij.nam si quis incolumem sanam rectámq; rationem pertundat dirumpátq;, quæ attestatur Dei omnipotentiæ.& in hoc facto deprehẽdatur,scilicet perfregisse cõcidisseq; propriæ menti plus autoritatis quàm Deo tribuendo,is fur est res alienas furtim subtrahens. Deus enim omnia possidet.itaq; quisquis sibi aliquid tribuit,alienavsurpat,simúlq; vulnus accipit grauissimum & insanabile,arrogãtiam cognatã ruditati & ignorantiæ.percussor autem securus sit. nec enim est alius quàm ipse percussus.sed sicut is qui seipse fricat, fricatur quoq;:& qui seipse extẽdit,extẽditur quoq;: quippe qui tum agentis vim,tum patientis affectionẽ obtinet:sic is qui furatur res Dei sibi ascribens,ab impietate simul atq; arrogantia discruciatur.talis vtinã percussus moriatur, hoc est inefficax perpetuò maneat.minus enim peccare videbitur. Nã vitiũ partim in habitu, partim in motu cõsideratur. Quod autem mouetur, id ad effectum vergit,ideo peius quàm id, quod tantũ est in habitu.ergo si talis cogitatio moriatur, quæ existimat se causam rerũ non Deũ,id est quiescat seq; cõpescat,nulla est cædis actio.

nec

ne e enim sustulit viuam opinionem illam quæ omnipotẽtiam Deo tribuit. Quod si sol oriatur, id est clarus intellectus qui nobis ineſt, videatur omnia dispicere præsseq; rebus omnib⁹, ita vt nihil ipsum lateat, reus erit, & talionem mortis feret ob viuam opinionem quam sustulit, asserentem Deum, causam rerũ omnium: cùm ipse deprehendatur inefficax veréq; mortuus, & mortuę inanimis erroneęq; opinionis inuẽtor. Ideóq; sacra lex execratur eum qui ponit sculptile in absc̃dito, aut fusile opus manuũ artificis: nimirum prauas opiniones, quòd in Deũ qualitatis expertẽ cadat qualitas sicut in sculptilia: & quòd corruptibilis sit, sicut fusilia, ille incorruptibilis. Reponis ô cogitatio thesaurizásq; intra te, sed grauaris in mediũ proferre indoctas persuasiones quas didicisti apud veritatis aduersarios. deprehẽderis tamẽ proculdubio in graui morbo animę, videlicet ignorantia, cuius curationem nõ admittis. Quòd autẽ homo malus in illum vulgarẽ suum intellectũ absc̃datur, veritatẽ fugiens, testis erit Moses, qui percussum Aegyptium defodit in sabulo, id est, conuicit eum qui se putabat regimẽ habere corporis, animam nihili faciẽs, & voluptatem finem experendum iudicans. Cùm enim animaduertisset laborẽ videntis Deum, impositum ei à rege Aegypti, hoc est ab affectuũ duce malitia, vidit hominem Aegyptium, humanam fragilémq; affectionem, quę pulsabat cædebatq; videntem. cúmq; circũspexisset totam animam hac & illac, nec vidisset quenquam ibi stare præter verũ Deum, cætera verò in agitatione iactationéq;, percussum cõuictúmq; voluptatis amatorẽ defodit in intellectu vulgari & collectitio, nullam habente cognationẽ familiaritatém-ve cum honestate. hic in seipsum abditur. at huic contrarius à seipso fugiens cõtigit ad Deum rerum omnium. ideo dicit scriptura: Eduxit eum foras & dixit: Suspice in cælum, & dinumera stellas eius] quas vellemus quidem cõprehendere numero & circunspicere, quippe cũ simus amatores virtutis insatiabiles: sed impossibile est nobis permetiri Dei diuitias. Nihilominus gratias agimus largitori, qui sic immisit in animã semina plæclara splendida perpetuóq; vigentia, sicut stellas in cælum. nõ temerè autem addit, Eduxit eum foras. quis enim intrò educitur? sed fortasse quòd dicit tale est: eduxit eum in extimam regionem, nõ in aliquem externum locum, qui potest contineri ab alio. sicut enim in ædibus intimo conclaui matronali exterior est ea pars in qua viri versatur, item hac exterius atriũ, inde vestibulũ, mox ianua:

sic

sic & in anima aliud alio potest esse exterius. itaq; intelligere debemus mentem eductam esse in extima. Quid enim prodesset reliquisse corpus, & ad sensum confugere? quid sensui valedicere, & rationi sese submittere? oportet enim vt qui mentem educturus est relinquat eam liberam, immunem ab omnibus corporeis necessitatibus, instrumentis sensitiuis, ratiocinationibus sophisticis persuasionibusq;, deniq; à seipsa. quapropter alibi gloriatur, dicens: Dominus Deus cœli & Deus terræ, qui desumpsit me de patre meo. impossibile est enim habitantem in corpore & mortali genere, cum Deo colloqui, sed eum solum quem Deus erit ex hoc carcere. quãobrem & Isaac ille gaudii animæ, meditaturus & priuatim acturus cum Deo egreditur relicto seipso mentéq; propria. Egressus est, inquit, Isaac in cãpum vt meditaretur sub vesperã. Moses quoq; propheta dicit: cùm egressus fuero ciuitatem, id est animam (nam hæc quoque est animantis ciuitas, mores legés præscribens) extendam manus] extẽdam & explicabo meas actiones Deo, testem inspectorẽq; singularũ inuocãdo, cũ malitia suoptè ingenio quærat latebras. est aũt explicari, videre manifestè, cùm igitur anima in omnibus sermonibus ac operibus explicata fuerit & spectãdam se præbuerit, cessant voces sensuum, omnésq; infausti sonat atq; turbulenti. inclamat enim & ad seipsum vocat, visibile quidem visum, vox autẽ auditũ, & vapor odoratũ, & in vniuersum sensibile quodq; suũ sensum inuitat. hęc autẽ omnia quiescũt: cùm egressa animæ ciuitatẽ cogitatio, meditationes actionésq; suas refert ad Deum. Sunt enim manus Mosis graues. nam cùm hominis mali actiones subuentaneæ leuésq; sint, meritò sapientis graues habẽtur, immobiles incõcussæq; : ideóq; fulciuntur ab Aarone ratione, & ab Or lumine, q̃ nulla lux in rebus sit clarior quàm veritas. Vult igitur scriptura figuratè docere te, sapientis actiones necessariò fulciri veritate rationéq;. & hæc est causa cur Aaron ad finẽ, hoc est perfectionẽ tendẽs, montẽ Or, id est lucem, ascẽdit. finis enim rationis veritas est, quę longius quàm vllum lumen splendorẽ suum emittit, in quã ratio conatur ingredi. Non vides q̃ etiam acceptum à Deo tabernaculũ, id est sapientiam, sub cuius vmbra sapiens habitat, fixit, firmauit, consolidauitq;, nõ in corpore, sed extra corpus? castris enim id facit simile, exercitui occupato armis & molestiis quas secũ bellum trahit, cui non sit integrum pacem admittere. Et vocatum est tabernaculum testimonij] sapientia testimonium

habens

habens à Deo. Etenim omnis quærens dominũ egrediebatur. Egregie: nam si quæris Deũ anima, à teipsa egressa illũ quære. donec enim manes in molibus corporeis aut mẽtis opinationi bus, non es apta ad quærendas res diuinas, etiamsi præ te feras quærendi studium, an autẽ quærẽdo inuẽturus sis Deum, incertum est: multis enim non manifestat seipsum. Dices te simplici ter sedulóq; dare operam vt eum cognoscas. conducit sanè ad fruẽdum rebus bonis vel solũ quærendi studium. semper enim appetitio rerum honestarum etiamsi ad metam nõ perueniat, tamen homines studiosus alacritate præoccupat. eodem modo malus fugiens virtutem, & abscõdens se à Deo, ad infirmũ auxilium confugit mentem propriam. probus cõtrà fugiens à seipso vertit se ad cognitionẽ illius vnius, vincẽs cursu certamineque omnium longè præstantissimo. Et vocauit dñs Deus Adamum, & dixit ei, Vbi es?] Cur solus Adam vocatur, quãuis vxor vna lateat? dicẽdum igitur primũ quid sibi velit illa vox, Vbi es? quando mens redarguitur & ad mutationem trahitur, non solùm ipsa vocatur? verùm etiam omnes eius potẽtiæ. nam absque suis potẽtiis mens ipsa nuda nihil esse inuenitur. ex iis potẽtiis & sensus est, nimirũ mulier. Vocatur ergo cũ Adamo mente vxor quoq;, sensus scilicet: seorsum autem non vocatur. Quid ita? quia cùm sit brutus, per seipsum redargui nõ potest. nã nec visus nec auditus, nec vllus alius sensus est docilis. proinde non potest res percipere: eò q; ei sola corpora discernendi facultatem opifex indidit. mens autẽ ipsa est quæ doctrinam admittit: qua de causa hanc, non sensum, Deus vocat. quod autem dicit, vbi es? plures interpretationes recipit: vnã, vt non interrogatio sit, sed affirmatio, ac si dicat. In eo loco es, accentu graui Vbi proferẽs: putabas Deum in paradiso deambulare, continríq; ab eo, discere hoc esse tuum accidens, & audi sentẽtiam verissimam ab eo cui cũcta sunt cognita, Deum esse nusquã. nã ipse non cõtinetur, sed vniuersa cõtinet. quicquid autẽ in loco est, id contineri, non cõtinere, necessariò sequitur. secũdo modo dictũ id perinde valet ac si dicat, quò deuenisti ô anima, pro qualibus bonis qualia elegisti mala? à Deo vocata vt fieres virtutis particeps, vertis te ad vitiũ? & cùm frui datum sit arbore vitæ, id est sapiẽtia, saturata es ignorãtia corruptionéq;: quia maluisti mortis animæ infelicitatẽ, quàm veræ vitæ felicitatem. tertius modus est per interrogationem, ad quam responderi potest dupliciter: primùm si quærenti vbi es, respondeatur nusquã. nullum

enim

enim locum habet mali hominis in anima, cui vel insistat vel insidat. ideo malus Græcis dicitur ἄλοπος. sic enim appellant malum cuius nusquam vsus est. talis autem est homo inciuilis, fluctuans semper & agitatus, vagúsq; in morem incerti flatus, nullius omnino amicus constantis sententiæ? altera autem responsio talis esse potest, qua etiam Adam vtitur: Vbi sim audis vbi hi qui Deum videre nõ possunt, vbi qui Deum nõ audiunt, vbi qui ab autore omnium rerum volunt se abscõdere, vbi qui virtutem fugiunt, vbi qui exuti sunt sapientia, vbi qui metuunt tremúntq; præ infirmitate timiditatéq; animæ. cùm enim dicit: Vocem tuam audiui in paradiso: & timui eò quòd nudus essem, & abscondi me.] omnia quæ modo memoraui dicit, sicut supra declarauimus prolixius. quamuis nudus non sit nunc Adam. Fecerunt sibi perizomata, paulò antè dictũ est: sed vult scriptura sic quoq; te docere, nuditatem nequaquam corporis huic intelligendam, sed iuxta quam mens nuda & virtutis expers deprehenditur. Mulier, inquit, quam dedisti mecum, ipsa dedit mihi de arbore, & comedi.] Bene quòd non dixit, mulier quam dedisti mihi, sed mecum. nõ enim mihi vt possessionem sensum dedisti, sed & ipsam sciuisti solutam ac liberam, & quodammodo non subiectã decretis meis mãdatísq;. Quod si voluerit mens imperare visui ne videat, nihilominus is subiectũ suum videbit. itidem auditus quotiescunque vox illabetur. eam omnino percipiet, etiamsi mens contentiosè interdicat ne audiat. odoratus quoque vapores ad se venientes olfaciet, etiamsi mens velit obsistere, propterea Deus nõ dedit sensum animali, sed cum animali. cunctas autẽ res mens nostra cũ sensu cognoscit, simúlq; cum eo iudicat. Quale est quod visus vnà cum mẽte percipit rem visibilem: & quamprimum oculus vidit corpus aliquod, mox mẽs rem visam percipit esse nigrã albámve, aut giluam vel puniceam, aut triangulam, quadrangulam, rotundámve, aut quouis alio colore figuráve præditam. item mox vt auditus à voce ictus est, mens etiam præsto fit, vel hoc argumẽto, quòd continuò vocẽ eam iudicat, exilísne an grandis sit, modulatáne concinnáq;, an contrà inconcinna, & aliena ab harmonicis legibus, idem licet obseruare in aliis sensibus. Quin & illud quàm appositè dictum: ipsa mihi dedit de ligno. id enim quod ligneũ sensibiléq; ineſt in mente, nemo nisi sensus ei dat. Quis enim ei dedit cognoscere corpus aut albedinẽ, nisi visus? quis vt voces dignoscat, nisi auditus? quis vt vapores, nisi odoratus

tus? quis vt sapores, nisi gustus? quis vt asperum à molli, nisi tactus? Rectè igitur & verissimè dicit mēs, vt corpora percipiam solus sensus mihi dedit. Et dixit Deus mulieri, Quare hoc fecisti? quę respondit: Serpēs decepit me & comedi.] Aliud à sensu scitatur Deus, aliud sensus respondet. De viro enim interrogatus, nō de hoc respondet, sed de seipso, fatendo se comesse, nō comedendum præbuisse. Quid si per allegoriā soluamus quæstionem, & ostendamus mulierem rectè ad interrogationē respondisse? consequitur enim necessariò, vt postquam ipsa comedit, edat vir quoq; Quoties enim sensus subiectum suum appetens, satiatus imaginatione fuerit, confestim & mēs accedit simúlq; fruitur, quodammodo explēs se cibo accepto ab eo. hoc est quod ait, Inuita marito dedi. nam ille me contrectante subiectum meum, pro ingenio suo cōcitabili, imaginationem impresit sibi. Obserua autem quòd vir quidem ait mulierē sibi dedisse: mulier verò serpentem nō dedisse, sed decepisse. Sensus enim proprium est dare, voluptatis autem variæ serpentinæq; fraudare ac decipere. Verbi gratia, album naturaliter nigrúmque, calidum & frigidum dat sensus menti, non decipiendo, sed veraciter. Nam talia sunt hæc subiecta, qualis & inde procedēs imaginatio, sicut plerique aiunt, qui minus accuratè scrutātur physiologiam. At voluptas nō quale est subiectum, tale id agno scit cogitationes, sed addit arte mendacium, rem inutilem trāsferens in ordinem vtilium: sicut meretrices deformes videre licet fucantes pingentésq; faciem, vt tegant suam deformitatē: & intemperantem pronum ad ventris voluptates. hic meri cōpiam & ciborum apparatum amplectitur, tanquam rem bonā, lædēs interim horum abusu tam corpus quàm animā. Rursum amatores videre licet sæpe insanire in mulierculas aspectu turpissimas, voluptate decipiente & tantum nō percensente, quòd bona forma, bonus color, bona habitudo & membrorum proportio his insit quæ habent omnia cōtraria. itaq; verè pulchras in quarum forma nihil desideres contemnunt, illas verò quas dixi depereūt. ergo omni voluptati decipere est proprium: dare autem sensui. Nam illa circunuenit mentem seducítque, non qualia sunt subiecta ostendens, sed qualia non sunt. at sensus planè sic offert corpora, vt sunt à naturā facta. semotis technis fucisq;. Et dixit dominus Deus serpenti: Quia hoc fecisti maledictus es inter omnes pecudes, & omnes bestias terræ: super pectus & ventrem tuum gradieris, & terram comedes

cunctis

cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponã inter te & mulierẽ, & inter semen tuum & semen illius. Ipse seruabit caput tuum, tu eius calcaneũ.] Quam ob causam non expectata defensione execratur serpẽtem: cùm iubeat alibi, audiri ambos inter quos res controuertitur, non præmaturè alteri credere? at qui videt & Adamo nõ credidit prius quàm mulieri, sed inuitat eam ad defensionem percõtando, quare hoc feciſti? at illa errasse se fatetur, deceptã à voluptate serpentina & varia. Quid igitur verabat etiam muliere dicente, serpẽs me decepit, percõtari ipsum deceperit ne, potius quàm indicta inauditáque causa execrari? Dicendum igitur & sensus nec inter bona nec inter mala censetur: cùm sit medium quiddam sapienti stultóq; commune, & in stulto fiat malus, sicut cõtrà in sapiẽte bonus. Meritò igitur quandoquidem naturã per se malam nõ habet, sed vtriq; partifauẽs & ad bonum & ad deterius propendet, non prius damnatur quàm confessus secutum se deteriora. at serpẽs voluptas sub opte ingenio mala est: eam ob rem in bono ne inuenitur quidẽ omnino, sed solus malus est eius particeps. itaque iure optimo non permissam respondere execratur Deus, vtpote nullũ semen virtutis in se habẽtem, sed semper & vbiq; sceleſtam atq; reprehẽsibilem. Quapropter etiam illum Ir absque causa manifestam malum nouit Deus & interficit. videlicet corpus molẽ nostram coriaceam. Ir enim coriaceus interpretatur. quem malũ esse & insidiatorẽ animæ nõ ignorat, & insuper cadauer semper mortuum. Quid enim aliud vnusquisq; nostrũ facit, quàm quòd corpus suaptè natura cadaueroſum circunfert, excitante id & sine labore gestante anima: cuius robur si libet cõsidera. vel robustissimus athleta non valet breui tempore suam baiulare statuam: anima verò interdum vsq; centesimum annum indefessa fert statuam hominis leuiter. non enim nũc eum interemit, sed iam inde à principio mortuũ corpus factum est. Est autem suaptè natura malum, vt dixi, & insidiãs animæ, sed corã solo Deo, & si quis amicus Deo. ait enim: coram domino malus Ir.] nam mens quando in sublimibus versando initiatur domini mysteriis, malum & inimicũ corpus iudicat. Quãdo autem absistit à scrutandis rebus diuinis, amicum sibi cognatum germanúmq; existimat. confugit igitur ad ea quę huic cara sunt, Quapropter athletæ anima differt ab anima philosophi. nã athleta omnia refert ad bonam corporis habitudinem, cui vel animã ipsam impenderet, vtpote amator corporis. at philosophus cùm sit honestatis

nestatis amator,curam gerit eius quæ in se viuit animæ,negle-
cto mortuo corpore, non aliud spectans quàm nequid optima
anima patiat à colligato sibi malo cadauere.Vides quòd hunc
Ir interficit non dominus, sed Deus? non enim quatenus impe-
rat & regnat liberam exercens potentiam,interficit corpus:sed
quatenus bonitate humanitatéque vtitur.Nam Deus bonitatis
nomen est,vt scias quòd eiam res inanimas non potentia, sed
bonitate condidit, eadem qua animatas. oportebat enim quò
magis elucerent meliora, etiam deteriora produci à potentia
huius ipsius bonitatis summæ causæ,quæ Deus est.Et quando ô
anima videberis tibi maximè cadauer baiulare? num quando
initiaberis & præmiis coronisq; dignaberis? tũ certè amatrix
eris Dei non corporis.consequeris autem præmia,quando vxor
tibi contigerit illa Iudæ sponsa Thamar,quæ interpretatur pal
ma victoriæ symbolum. argumento est,quòd quando eam du-
cit Ir,mox & malus inuenitur & interficitur.ait enim:Dedit Iu
das vxorẽ primogenito suo Ir,nomine Thamar.& subdit,fuitq;
Ir malus coram domino,& interfecit eum Deus.] Mens enim
quãdo præmia virtutis accipit,mulctatur morte istius cadaue-
rosi corporis. Viden' vt & serpentem inauditũ execratur?volu-
ptas enim est. & Ir absque causa manifesta interficit? est enim
corpus.quod si consideres ô bone, inuenies Deum feciſſe in ani-
ma quasdam naturas reprehensibiles ex se obnoxias q;, quasdã
vsque quaque bonas & laudabiles,itidem sicut in stirpibus ani-
malibusq;.an non vides quòd stirpium alias mites,vtiles, salu-
tiferas creauit opifex?alias siluestres,noxias, morbiferas simul
& mortiferas? & animalia similiter:vt hũc ipsum serpẽtem de
quo nunc loquimur,animal suaptè natura letiferum & factum
ad perniciem.hoc sic afficit hominẽ,vt voluptas animã. ideóq;
serpenti voluptas assimilatur. ergo sicut voluptatem & corpus
Deus nulla certa de causa odit:ita etiam naturas bonas absque
manifesta causa extulit,nihil potius aut prius habens quàm vt
eas laudaret.Nam si quis roget,cur Noë dicatur inuenisse gra-
tiam corã domino Deo,priusquam aliquid boni feciſſet,qu an-
tum quidem nos scire possumus,rectè respondebimus, liquere
quòd laudator sit creationis & generationis. Nam Noë inter-
pretatur requies aut iustus. necesse est autem eum qui cessans à
peccatis & iniquitatibus, requiescit in honestate & viuit cum
iusticia,gratiam inuenire apud Deum.porrò inuenire gratiã,
nou id tantum significatum habet quod quidam vsurpant, pro

placere:sed & tale quid:Iustus quærens rerum naturam in hoc inuenit inuētum optimū,quòd gratia Dei sint quæ sunt omnia, sibi enim creando gratificatus est nihil, quando illi nihil inde accesit. idcóque tantùm gratiam profundere proprium est ei. Quærentibus igitur principium creaturæ rectè respōdebitur, bonitas & gratia Dei, quā largitus est humano generi:nā munus,beneficium, gratia Dei sunt omnia quæ mūdo cōtinentur, & mūdus ipse insuper. Melchisedec quoq; regem pacis,hoc est Salem(sic enim interpretatur)sacerdotem sibi constituit Deus, non expresso eius aliquo merito,sed quia talem ipse fecerat,regem,pacatum,primum dignū suo sacerdotio.nominatur enim rex.rex autem aduersatur tyranno,quòd ille ius & æquum, hic iniquitatem introducat in rempublicam.ergo tyrannica mens mandat mandata infesta tum animæ tum corpori ac noxia,magnásq; molestias inferētia,vitiosas actiones, & voluptates quæ nascuntur ex affectibus.altera verò mens est rex:quæ nō imperat tantū,sed paret etiam:quando præcepta eius talia sunt,vt anima his adiuta ceu nauis per totam vitam prosperè nauiget, gubernante illo bono peritóque gubernatore:qui non alius est quàm vera ratio.vocetur igitur tyrannus quidē,princeps belli, rex verò,dux pacis Salem:offeratq; animæ alimenta plena lætitiæ gaudiique.panes enim & vinū offert,quæ Ammanitæ Moabitæque illi videnti præbere noluerant.quā ob causam arcētur à cōtione cœtúque diuino. Ammanitæ enim è genitrice sensualitate nati,& Moabitæ ex intellectu genitore, figuræ duæ sunt per quas significātur qui res istas ab vniuersitate contentas pensitant,scilicet intellectū sensumque, Deum autem nō cogitant.

Non ingredientur,inquit Moses,contionē domini,quia non occurrerunt nobis cum panibus & aqua,exeūtibus ex afflictionibus Aegypti. Cæterùm Melchisedec pro aqua vinum offerat, potétq; ac cōfirmet animas, vt occupētur diuina ebrietate,quæ est omni sobrietate magis sobria.sacerdos enim est ratio sortē habens Entem ipsum,de quo sublimiter sentit & admodū magnifice:est enim sacerdos altissimi:nō quòd alius sit non altissimus.nam Deus cū sit vnus,tum in cælo est supra, tū in terra infra,nec est vllus præter ipsum. sed vt nō submisse humiliterq; verùm celsius sublimiúsq; quàm de quauis materia sentiamus de Deo,adhibet appellationē altissimi. Quid porrò boni fecerat Abraham,quādo iussus est migrare procul patria cognatione;& habitare terrā quā Deus ipse dederit?ea verò est ciuitas

bona,

bona, ampla, felicissima. nã dona Dei magna pretiosaq; sunt. verũtamen hæc quoq; figura fuit nõ contẽnenda. interpretatur enim Abraham, pater sublimis, laudãdus vtroq; nomine. Mens enim quãdo nos herili more animam territat, sed paterno imperat, non indulgens ei suauia, sed vel inuitæ obtrudens vtilia: omissisq; omnibus rebus humilibus & ad mortalia ducẽtibus, sublimis immoratur contemplationi mundi eiúsq; partiũ: atq; etiam altius ascendẽs numen ipsum scrutatur eiúsq; naturam propter immẽsum amorẽ scientiæ: non potest manere in decretis pristinis, sed cupit migrare ad meliora: nõnullos autẽ Deus vel ante natiuitatẽ pulchrè fingit disponitq;, destinans ad sortẽ optimã. an nõ vides quid de Isaac loquatur Abrahamo, ne speraãti quidem ex se patre talem progeniẽ, atq; adeò ridenti promissionem, dicentiq;: Itáne gignet homo centũ annos natus, & Sarra nonagenaria pariet? sed annuit asseueráteq; q dicit: profectò Sarra vxor pariet tibi filiũ, & vocabis nomẽ eius Isaac: & statuam testamentũ meum cũ eo testamẽtum sempiternũ. Quid igitur est cur hic antequã nasceretur laudatus sit? Quædã bona representata iuuant, vt sanitas, sensuũ integritas, opes si contingãt, gloria. liceat enim hæc quoq; abusiuè bona dicere. quędam non solũ cũ adsunt, sed etiã promissa oraculo, qualis est lætitia, bonus affectus animæ. hæc enim non presens tantũ lætificando vim suam exerit, sed etiã sperata hominem præoccupat: habet enim hãc prærogatiuã. alia bona priuatam vim habent. lætitia tũ priuatim exultat, tum publicè. lętamur sanitate, libertate, honore, cæteríq; bonis: vt propriè dicatur, nullũ esse bonum non coniunctũ cum lætitia: lætamur autẽ non præteritis solũ bonis & præsentibus, sed & futuris quæ expectamus: vt quando speramus diuitias, imperiũ, laudem, morborũ finẽ, virium roboríq; accessionẽ, scientiã succesſuram in locũ ignorantiæ, gaudemus nõ mediocriter. ergo quoniã lætitia non præsens solùm, sed & sperata laxat exhilarátq; animã, meritò Isaac prius quàm nascerẽtur, nomine donóq; magno donatus est. per hunc enim significatur animæ risus & gaudiũ atq; lætitia. Rursũ Iacob & Esau, illum principẽ, ducem & dominũ, hunc obsequẽtem & seruum, prius quàm vterũ exirẽt pronũciauit. Deus enim animatorum operũ figulus egregiè nouit, quæ ipse facit, etiam antequã perficiat, vires quoque quibus vtẽtur in posterum, & in vniuersum quicquid actura passuráve sunt. Cùm enim anima de futuro sollicita Rebecca petit oraculum, respondet Deus: Duæ gentes

sunt in vtero tuo,& duo populi ex eo discedent: superabítq; alter alterũ, & maior minori seruiet.] sic enim Deus cõparauit, vt id quod brutum est deteriúsque potiori seruiat:quod verò ci uilitate rationéque præstat,libertate fruatur atque principatu, nec solùm cum vtrũque absolutum est in anima, verùm etiam cũ res adhuc est ambigua. prorsus enim vel leuis quæpiã aura virtutis principatũ & imperium, ne dum libertatẽ præ se fert, econtrà qualiscunq; indoles malitiæ,rationẽ vel nõdum adulta in seruitutem redigit. Præterea quid sibi voluit Iacob,cum Iosepho admouente duos filios suos,natu grãdiorem Manassem, minorem Ephraim.decussatis brachiis iuniori dextram impo suit,siniſtrã verò grandiori.moxq; Iosepho grauiter id factum ferente, & putante patrem errasse imponendis manibus, dicit: Non erraui fili,sed sciens prudénsque facio quod facio. fiet hic quoque in populum,extollendus est hic quoque:sed frater eius iunior,maior futurus est.] Quid igitur dicendũ?nisi quòd duæ naturæ diuinitus in anima conditæ sunt,valdè necessariæ, memoria,reminiscentiáque.Quarum altera quicquid sensibus recens impressum est retinet,ne falli possit per ignorantiã.reminiscẽtiam verò vtique præcedit obliuio, res surda cæcâque. hic quod antiquius est apparet deterius, id est memoria quàm reminiscentia;vtcunque cohærent nec seperantur facile,nam qui primùm in artes introducimur,comprehendere speculationes earum statim nõ possumus,itaq; quicquid obliuiscimur initiò, rursum reminiscimur:donec iterum atq; iterum reminiscẽdo, atque obliuiscendo,denuò cõfirmetur memoria,atq; ita iunior hæc,vtpote serius nata,cõficitur ex reminiscentia.Figuratè igitur Ephraim dicitur memoria. fertilitas enim interpretatur: quia tunc animæ discendi cupidæ contingit sua portio,quando in memoria confirmantur eius contemplationes, at Manasses reminiscentia dicitur,quasi translatus ex obliuione.qui autem obliuionem effugit,certè reminiscitur.itaq; rectissimè ille supplantator affectuum & meditator virtutum Iacob dextrã porrigit Ephraimo:id est fertili memoriæ.secũdas verò partes reminiscẽtiæ tribuit,scilicet ipsi Manassæ.Sic & Moses ex his qui pascha sacrificant priores laudat maximè,quòd traiectis flumi nibus Aegypti perrexerunt,nec amplius ad ea reuersi sunt: posteriores verò habet pro deterioribus.nam hi cursum suum retrorsum flexerunt,& quasi oblitι rerum agendarum, rursum se accinxerunt,vt eas aggrederẽtur. at illi priores cursum tenue-

sunt perpetuũ.itaq; sacrificãtibus pascha posterius assimilatur Manasses obliuionis filius:priorib⁹ autẽ Ephraim fertilis.ideo & Beseleelẽ nominatim Deus euocat,promittitq; daturũ se illi sapientiam & scientiam, & constituturũ se illum opificem architectumq; omnium quæ sunt in tabernaculo, hoc est animæ operum:quãuis nullum eius opus hactenus extaret laudabile. Dicendum igitur quòd hãc quoq; figuram Deus impressit animæ,ceu probato nomismati.eam figuram quænam sit cognoscemus, si nominis interpretationem diligenter excusserimus. Beseleel interpretatur, in vmbra Deus.vmbra verò Dei verbũ eius est,quo tanquam instrumẽto assumpto mundum creabat. hæc vmbra & quasi effigies exẽplar est alterũ.sicut enim Deus exemplũ imaginis,quã vmbram nunc vocauit,sic hæc imago fit aliorum exemplum:quemadmodũ in principio legis significauit propheta,dicẽs:Et fecit Deus hominẽ ad imaginem Dei, quasi imago ipsa ad effigiem Dei facta sit, homo verò ad eam imaginem quæ iam vicem exemplaris acceperat. quis igitur accesserit character cõsideremus. Quæsiuerũt prisci,quomodo numen intelleximus: ex his qui optimè philosophari visi sunt, dixerunt, quòd ex mundo partibusq; eius & harũ innatis viribus, Deũ vt causam animaduertimus.nam sicut si quis videat domum affabrè factam instructamq; vestibulis,portibus,aulis virorum,mulierũ conclauibus & id genus cæteris, cogitatione percipiet artificem: nec enim sine arte opificéq; putabit domũ esse absolutã:quod & de ciuitate aut nauigio, & de quo vis minore maioréve opere sentiendũ est: ita sanè etiã quiuis ingressus ceu in maximã domum aut ciuitatẽ hunc mundum,conspicatus cælum in orbẽ volui continéreq; omnia :erraticas verò fixásq; stellas pariter moueri modulatè summáq; cum harmonia,ad vtilitatẽ rerum vniuersarum:terrã deinde meditullium sortitam,aquam aëremq; latè vtrunq; fusum suisq; contentum terminis: ad hæc animalia tã mortalia quàm immortalia stirpium fructuũq; varias species:certè ratiocinabitur hæc non sine perfectissima arte condita,sed fuisse esseq;Deum huius vniuersitatis opificẽ. Qui ita colligũt,per vmbrã Deum pcipiunt, animaduertẽtes artificẽ per ipsius opera. Sed est & alius perfectior puriórq; intellectus,magis mysteriis initiatus, qui nõ ex operibus causam cognoscit,quasi ex vmbra solidũ corpus: sed emergẽs supra creata omnia,manifestè increatũ cõtẽplatur,vt & ipsum per se cõprehendat,& vmbrã eius: hoc est & verbum

eius,& mundum hunc vniuersum,hic est Moses ille, qui sic loquit:Ostẽde mihi teipsum,manifestè tevideã,nolo mihi te ostẽdas per cælum,terrã,aquam,aërẽ,aut quidquã creatum: nec in vlla re alia tãquam in speculo contẽpler tuã ideã,præter quàm in te Deo,nã quæ in creaturis apparentiæ sunt dissipantur:quæ autẽ in increato,stabiles,firmæ sempiternæq; pmanẽt.Quamobrem Mosem vocauit,& loquutus est ei Deus, Beseleelẽ item vocauit,sed nõ similiter:verùm illũ cognitionẽ dei percipientẽ ex ipsa summa causa,hũc autem tanquã ex vmbra ex creaturis opificẽ tatiocinatione colligentẽ. Quapropter inuenies tabernaculũ & vasa eius omnia prius à Mose,deinde à Beseleele deliniata paratáq;. Moses enim exemplariorũ est artifex,cæterùm Beseleel imagines eorũ exprimit.Nã Moses Deo monitore vtitur,qui dicit:Iuxta exẽplar quod ostendi tibi in monte omnia facies:Beseleel autẽ Mose:& meritò.Quia & Aaron,id est ratio, & Maria,hoc est sensus, insurgentes contra eũ disertè audiunt: Si quis fuerit inter vos propheta domini,in visione& in vmbra apparebit ei Deus,nõ manifestè.Mosi verò qui fidelis est in tota domo mea,ore ad os loquetur,non per enigmata.Quoniam igitur duas naturas inuenimus creatas factas & elaboratas à Deo,alterã ex seipsa noxiam,reprehensibilẽ,execrabilem,alteram vtilem laudabilẽq;:illam notatã falso charactere,hanc verò probato.pulchram cõuenientẽq; precationem vna cũ Mose precabimur:vt nobis Deus aperiat suũ thesaurũ, sublime illud refertumq; diuina luce verbũ,quod suprà vocauit cælũ. in quibus autem mala recõduntur occludat.sunt enim ex bonorũ ita etiã malorum thesauri apud Deũ sicut habetur in magno cãti co:Nónne ecce collecta sunt hæc apud me, & obsignata in thesauris meis,in die vltionis, quãdo lapsus fuerit pes eorũ. vides thesauros esse malorum? Et bonorum quidẽ vnicus.Quoniam enim Deus vnus,etiã thesaurus bonorum vnus.multi verò malorum,quia & peccatores immẽso numero. Sed hic quoq; consi dera eius qui est bonitatem,bonorũ quidem thesaurum aperit: cõtrà malorum claudit astringítq;.est enim Dei propriũ bona offerre & præuenire nos liberalitate:mala verò non facilè immittere. Moses verò exaggerãs etiã Dei liberalitatẽ & gratificandi studiũ,non solùm reliquo tẽpore ait thesauros malorum obsignatos,sed & cum anima lapsa fuerit in via rectæ rationis, quãdo meritò pœna digna videri poterat.ait enim in die vltionis obsignatos malorũ thesauros:docente diuino eloquio,quòd

ne ia

ne in peccãtes quidem cõfestim Deus animaduertit,sed indulget tẽpus ad pœnitentiam & errati curationem. Et dixit dominus Deus serpenti: Execratus tu inter omnes pecudes & omnes bestias terræ.] sicut lætitia iucundè nos afficiens,fausta ominatione digna est,ita execratione voluptas malus affectus, quæ turba terminos animæ, pro virtutis studio amorẽ affectionum in ea generãs.ait autem Moses in execrationibus,execratũ esse qui trãsmouet terminos proximi. terminũ enim & legẽ Deus animæ præscripsit virtutẽ,scilicet arborẽ vitæ.hunc trãsmouit, qui fixit terminum malitiæ,scilicet arborẽ mortis. execrabilis ille quoq; qui cæcũ errare facit in via. Facit & hoc voluptas impia. est enim sensus naturaliter cæcus,quia brutus.quoniã quicquid rationale est,habet oculos,ideo ratione sola res cõprehẽduntur,sensu nõ item. per sensum enim sola imaginamur corpora.hũc cæcũ sensum voluptas fallit,quò minus res percipiat: siquidẽ vetat ne se ad mentem,à qua regi poterat,recipiat regátuŕq; ab ea,seducens illũ ad sensibilia,illiciénsq; suis operibus: vt cæcus sensus sequatur cæcum ducem,rem sensibilẽ.ibi mens cũ ambos cæcos duces sequitur,impotẽs sui abit in præcipitiũ. alioqui consentaneũ erat ordini naturali,vt rationem cõpotem visus sequerentur ea quæ cæca sunt: sic enim leuius ferrẽtur noxiæ res.nunc in eã fraudem inducitur anima,vt cogatur vti cæcis ducibus,decepta persuasaq; mutare virtutẽ vitio.& suo labore malũ sibi quærere.prohibet autẽ & hanc permutationem sacra lex his verbis: Non mutabis bonũ malo.his de causis voluptas sit execrabilis.nunc non alienũ à proposito fuerit cõsidera re quæ sit hæc maledictio. execratum esse ait inter omnes pecudes.ergo pecuinum quiddã brutúmq; sensus est.certè vnusquisque sensus voluptatem execratur, vt inimicissimam & infensissimam. est enim re vera hostis sensui. id inde colligitur, quòd saturati voluptate immodica,nec videre, nec audire, nec olfacere,nec gustare,nec tãgere sincerè possumus.sed his omnibus obscurè atque debiliter afficimur.id quod patimur ea iam cessante: alioquin inter ipsum vsum voluptatis, omnino priuamur vi sensuum, vt non magis agant in res sensibiles, quàm si eis mulctati essemus. Et qui fieri potest, vt non meritò sensus execretur voluptatem à qua sic mulctatur? quæ præ omnibus quoque bestiis est execrabilis, præ omnibus, inquam, affectibus animæ. His enim mens fauciatur & perditur. Cur igitur etiam aliis affectibus videtur deterior? Quia propemodum

omnibus est obnoxia,tanquam principium eorum fundamentúmq;.Nam & concupiscentia nascitur ex amore voluptatis,& dolor existit per eius priuationem.timor quoq; tum fit cum veremur istius absentiã. itaque liquet omnes affectus apud voluptatem habere suũ receptaculum:& fortasse nulli vsquã essent, ni voluptate ceu fundamento niterentur. Super pectus & ventrem tuũ gradieris.] circa has enim partes stabulatur affectus hic,pectus ventrẽq;.quando præstò est copia materiáque voluptatis,circa ventrẽ & quæ sub ventre sita sunt. quando autẽ his caret,circa pectus, vbi sedes iræ est. amatores enim voluptatũ si his destituantur,irascuntur & exacerbãtur. Inspiciamus rem diligẽtius.Tripartitam esse animam nostram.haberéq; partes, vnam rarione præditam,alteram ad iram natam,tertiã ad concupiscentiam.has partes nonnulli philosophi potẽtiis tantummodo differre existimãt,quidã locis etiã: hi rationali parti caput sedem attribuunt,reddẽtes causam,quòd ibi sit rex, vbi satellitiũ.satellites autẽ mẽtis sensus collocatos in capite. proinde rex habitare ibi tanquã in arce probabiliter creditur.iidem iram locant in pectore:aiúntq; hac de causa à natura munitam hanc partẽ densis ac validis ossibus, nõ secus ac strenuũ militẽ instructũ thorace ac clypeo,ad repellẽdos aduersarios. postremus locus assignatur cõcupiscentiæ,circa iecur & ventrem.hic enim vis hæc habitat,appetitus ratione careos.Quando igitur quæres ô anima,quã regionẽ voluptas sortita sit, ne spectes capitis locũ,qui rationis est:non inuenies enim.resistit enim huic affectui ratio,nec potest vnà cohabitare:quod hac vincẽte voluptas pessum eat:sicut ediuersò,dũ voluptas vincit, exulat ratio. proinde illã quære in pectore vẽtréq;, vbi partes brutæ domiciliũ habent,ira cõcupiscentiáq;.nam in his locis inuenitur & iudicium nostrũ,& affectus ipsi.non vetatur tamen mens relictis suis septis dare se deteriori.id fit quando in anima bellũ exoritur,tunc necesse est in potestatẽ aduersæ partis deuenire rationem paci non bello natam.itaq; sacra lex gnara quãtum possit vtriusq; affectionis impetus,vel iræ,vel cõcupiscentiæ,cõpescit vtrũq;,aurigã gubernatoremq; rationem his præficiens.ac primùm de ira, curaturus eã & sanaturus legislator, loquitur sic: Et impones super rationale iudiciorum,doctrinã & veritatem: quæ erũt in pectore Aaron, quãdo ingredietur sacrariũ coram domino.id rationale est in nobis instrumentũ vocis,hoc est sermo quo vtimur. qui aut incõsideratè & improbatus emittitur,

aut

aut cum iudicio probatúſq;. hic ſcriptura vult nos cogitare de ſermone diſcreto.ait enim rationale,non inexaminatum falſatúmq;, ſed rationale iudiciorum,ac ſi dicas iudicatũ examinatúmq;. huius probati ſermonis duas ait eſſe virtutes ſummas, doctrinam & veritatẽ,rectè ſanè. nã præcipuus ſermonis vſus eſt,docere & manifeſtare aliquid, cùm non poſſimus alioquin affectus animi exprimere,& quales ſint,oſtendere:quæ res coëgit nos ad ſigna vocalia cõfugere,nomina verbáq;, quæ vtique nota eſſe oportet,vt manifeſtè,claréq; percipiãtur à proximo. ſecũda cura eſt vt verè enũtientur.quid enim prodeſt planã manifeſtámq; elocutionẽ facere,ſi alioqui falſa ſit:nam hoc modo fieri nõ poteſt quin auditor decipiatur cũ ſuo magno incõmodo,ruditate,ignorãtiáq;.quid enim ſi mõſtrans puero A elemẽtum diſertè claréq; dicã id eſſe G:aut E mõſtrans dicam O? aut muſicus rudimenta eius artis diſcenti harmoniam monſtrans colorem dicat,aut colorẽ toniſticum dicat diatonicũ: aut quæ ſumma eſt chorda dicat mediã,aut quę cõiuncta ſunt,dicat diſiuncta,aut hyperbolæan dicat proslambanomenon? dicet fortaſſe dilucidè apertéq;,at nõ verè:ſed hac parte vitiũ admittet in ſermone.quando autẽ vtrunq;, doctrinã ſimul & veritatem adhibebit,ſermonẽ faciet diſcẽti vtilem,vſus ipſe duabus eius virtutibus,quæ forſitan ſolæ ſufficiũt. itaq; propheta dicit ſermonem iudicatum,habẽtem ſuas virtutes,ſitum ſupra pectus, nimirum Aaronis,id eſt ſupra irã,vt ſic regatur primũ à ratione,ne lædatur per ſuã imprudẽtiam:deinde à doctrina, à cuius conſuetudine furor libenter abſtinet. ideóq; iratorũ nõ ſolùm cogitationes,ſed & verba,perturbatione confuſionéque plena ſunt.æquum igitur erat iræ confuſionẽ per doctrinã corrigi,& per veritatẽ inſuper.nam & hoc iræ propriũ eſt, quòd facilè fallitur fallítq;.itaq; iracundorũ fermè nemo verax eſt,vtpote deuictus ebrietate animæ,nõ corporis. Hæc remedia Deus huic parti parauit,ſermonem cum doctrina veritatéq;. nã hæc tria vim vnã obtinẽt, ſi ſermoni iungatur doctrina & veritas,præſentanea medicina iræ,morbi animæ grauiſsimi. Sed cuiúſnã eſt geſtamen iſtud rationale?non meum nec vulgaris alicuius mentis,ſed ſacerdotalis purè ſacrificantis,qualis Aaronis erat. ac ne huius quidem ſemper:nam ſæpe mutatur: ſed quãdo ſine mutatione degit,quãdo ingreditur ſacrariũ,quãdo ratio ſimul intrat ſanctæq; ſentẽtiæ,quando his comitibus nõ deſtituitur. accidit tum plerunq; vt mẽs penetret in ſacras ſanctas puráſq;

opiniones,sed humanas,quales sunt de officiis, de benefactis, de legibus publicè receptis, de virtute quatenus homo potest eam assequi:atqui ne sic quidem dispositus aliquis idoneus est ad rationale gestandum in pectore cum suis virtutibus,sed solus qui ingreditur coram domino:hoc est,qui propter Deum facit omnia,nec ei præfert quicquam ipso inferius, inferioribus quoq; rebus tribuēs quod æquū est, nō tamen in eis immorās, sed recurrens ad cognitionem,scientiam cultúmq; illius vnius. nam hominis sic dispositi vis irascibilis regetur & à ratione purgata puráque à brutis affectibus,& à doctrina sanante obscuritatē cōfusionemq;,& à veritate retegēte mēdacium. Ergo Aarō,vt alter Moses,exciso pectore,hoc est ira,nō sinit eam efferri impetu absq; iudicio,veritus ne quādo sibiipsi permissa, in equi morem exultans,totā proculset animā:sed curat refrenátq; primùm ratione,vt sub auriga optimo discat non admodum habenas cōtemnere:deinde & rationis virtutibus doctrina veritatéq;,si enim sic erudiatur ira,vt & rationi cedat ac doctrinæ,& nō mētiri assuescat,tum seipsam liberabit ab efferuescentia nimia,tum animā totam reddet placidam. Verùm hic vt dixi,nō carens hoc affectu,conatur eum sanare iam dictis salutaribus remediis.at Moses totā iram excidendam & resecandam censet ex anima,non moderationem affectuū, sed prorsus privationem amans.attestatur his meis verbis sanctissimū oraculum. Sumptum, inquit, Moses pectusculum separauit vt offerret coram domino,de ariete consecrationis:& obtigit Mosi in portionem suam, valde pulchrè. illum enim virtutis Deiq; amatorem decebat cōsiderata tota anima pectus desumere ex ea quod ad iracundiam pertinet,adimeréq; id & abscidere, vt exacta parte bellaturiēte,de cætero anima in pace degeret. auferetur autē non à quouis animali,sed ab ariete consecrationis. atqui & vitulus imolatus fuerat,sed hoc præterito, venit ad arietem.est enim animal natura cornupetum,iracundū & assultorium.quapropter & fabri machinarij plerunq; inter instrumenta oppugnationis vtuntur arietibus, sic & in nobis arietinum,assultorium,indomitū quiddam est, id quod contentionē appetit.contentio verò materia est iracundiæ:& ideo cōtentiosiores quiq; in dissertationibus, cæterisq; colloquiis ad irā mouentur.hoc igitur litigatricis cōtentiosæq; animæ superfluum germen iracundum meritò propheta execat: vt sterilis facta desinat noxias res parere,fiátque inde portio conueniens amatori

fori virtutis,non pectus aut ira,sed aurum priuatio.hanc enim optimam portionem Deus sapienti tribuit, posse affectiones excidere.viden' quomodo perfectus perfectam immunitatem ab affectibus semper meditatur? qui autem adhuc proficit Aaron,secundus ab illo,mediocriter, vt dixi, in eis se habet.nondum enim potest pectus & iram excidere. gestat tamen supra id aurigam cum agnatis rationis virtutibus rationale, in quo doctrina est & veritas.hanc differentiam manifestius etiam docebit nos his verbis,dum ait: Pectusculum enim superpositionis,& brachiũ ablationis accepi à filiis Israël, de victimis quæ offeruntur pro salute vestra: & dedi hæc Aaroni eiúsq; filiis. Vides quòd hi nõ sunt contenti solo pectore, sed assumunt etiã brachium?Moses verò accipit id sine brachio. cur ita? quia hic cùm sit perfectus,paruum & humile nihil sapit, ac ne mediocriter quidẽ vult indulgere affectibus, sed eos egregiè omnes omnino excidit.at illi non admodum vehementer ruunt ad repugnandum eis, sed fœdus & inducias cum eis faciunt,conditiones offerendo, quatenus cohiberi per aurigam debeant ab impetu nimio:est autem brachium etiam signũ laboris & afflictionis.talis verò debet esse curator ministérq; sanctorum,exercitiis ac labore occupatus. cæterùm cui Deus perfecta bona abundanter largitus est,sine labore agit. hoc autem minor reperitur atque imperfectior,qui labore parat virtutem,quã sine labore & negotio Moses accepit à Deo. Nam & labor ipse minor & vilior est quàm quies:sicut & imperfectum quàm perfectum,& à doctore quæsitum, quàm id quod per nos ipsi discimus,hæc causa est cur pectus accipiat Aaron cum brachio.Moses sine brachio. vocat autem pectusculũ superpositionis ideo, quia super vim iræ debet imponi & ei præsidere ratio,quæ aurigæ more duriceruicem cõtumacémq; equũ dirigat. brachiũ autem non itidem superpositionis vocatur, sed ablationis,ob hanc causam:quia debet virtutis studium non sibiipsi tribuere anima,sed auferre à se,& ad Deum auctorem referre: confitendo nõ suis viribus nec potentia honestatẽ acquisitam,sed illius munere,qui amorẽ eius indidit.nec pectusculũ autem nec brachium sumitur,nisi devictima pro salute,& meritò id quidem; tũc enim anima seruatur,quando irã domat ratio,& ex labore non prouenit arrogãtia,sed totum imputatur Dei beneficẽtiæ. Quod autẽ nõ solùm supra pectus,sed & supra ventrẽ ingrediatur voluptas,iã dixi, declarauíq; maximè ,ppriũ eius locũ esse

ventrem

ventrem.hic est enim voluptatũ fermè omnium receptaculũ nam hoc repleto vehementes appetitus excitãtur aliarũ quoq; voluptatum.rursum vacuato,quietiores illæ redduntur cõpositioresq;.ideóq; dicit alibi:Quisquis super ventrem quadrupes graditur,& multos habet pedes,impurus est.talis aũt est amator voluptatis,semper super ventrẽ gradiẽs,& eas quę inde nascuntur voluptates.cum repentè autẽ supra ventrem coniunxit quadrupedem,nõ immeritò.quatuor enim sunt affectus voluptariorũ,sicut egregius quidam liber docet.impurus igitur,tũ qui vna voluptate fruitur,tum qui se volutat in omnibus quatuor.his dictis vide iterũ quo differat pfectus ab eo qui adhuc proficit:certe vt iam ante cõpertũ est, perfectus excidit totam irã è cõtentiosa anima,reddẽs eam cicurẽ mãsuetámq;, pacatã mitémq; per omnia,tũ verbo tum opere:qui autẽ proficit, non valet quidẽ hũc affectũ excidere:gestat enim pectus,sed erudit eum rationis iudicio,habẽtis duas virtutes,doctrinã & veritatem.ita nũc quoq; inuenietur sapiẽs quidẽ perfectè voluptates abiiciens & excutiẽs Moses.qui autẽ proficit, nõ vniuersas: vt qui necessarias simplicésq; admittit,curiosas & superfluas cauens,tanquã additamẽta inutilia.nam de Mose sic scriptura loquitur:Et ventrẽ atque pedes holocautomatis aqua abluit.Vas de pulchrè.Totam enim animã dignam quæ offeratur Deo,qa nihil reprehensibile nec inuita nec vltro admisit, sapiẽs sacrificat.qui autẽ ita est dispositus,totum ventrẽ eiúsq; voluptates, cum aliis quę inde nascuntur,eluit & repurgat à sordibus, non vnam aliquã partem,sed in tantũ ista cõtemnit, vt vel necessarios cibos potúsq; aspernetur:rerum diuinarũ contemplatione se sustinẽs.Quapropter alibi de illo fertur testimoniũ:per quadraginta dies panẽ nõ comedit,nec aquã bibit,quãdo in mõte Dei oracula Dei legislatoris audiebat.Nec cõtentus ventri valedixisse,pedes quoq; purgat à sordibus,hoc est fulcra voluptatis.sunt autem fulcra voluptatis,res quę gignunt eam.de proficiente enim dicitur,quòd intestina ventris & pedes abluat, nõ totum ventrẽ.non sufficit enim ad repellẽdam totã voluptatẽ: satis est si aduersetur eius interanea,id est auctaria: quæ voluptarij dicũt esse quedã additamẽta præcedentium voluptatum, inuẽta curiosa ministrorũ gulę popinariorúmq;, & affectuum irritamenta modum excedẽtium:quia ille vltro totam vẽtris voluptatem ablegat:hic verò qui adhuc proficit,nõ nisi monitus.nã de sapiente sic scriptũ est: Ventrem & pedes aqua lauat,

iniussus

iniussus & sua spõte.de sacrificis verò sic:intestina autem & pedes,nõ lauerunt sed lauant:quod valde cautè dictũ est. Oportet enim perfectũ quidem sua spõte moueri ad virtutis opera:eum verò qui etiãnum meditatur,rationem monitricẽ sequi:cuius præceptis parere bonũ est.Nec illud ignorandum,quòd Moses totum ventrem,hoc est ventris repletionem reiiciens, cæteros quoq; affectus propemodum ablegat: dum legislator per vnã partem de vniuerso manifestè docet:& de eo quod cærera cõtinet docens,eadem opera subindicat de his quæ silentio præterit,quãdoquidem vẽtris repletione cõprehẽduntur reliqua,ceu fundamẽto aliorum affectuũ.nullus enim eorũ potest cõsistere, nisi ventre subnixus,quem basim omniũ natura posuit.quapropter post præcedentẽ Liæ bonã progeniem,quãdo fœtus ad animam pertinẽtes in Iuda,id est cõfessione desiuerãt, Deus vt in posterum corporis etiam profectibus prospiceret, Ballam Rachelis ancillam voluit vel ante hærã suã parere.est autẽ Balla irrigatio. sciebat enim q̃ nihil corporeum subsistere possit absq; ventris rigatione:sed hic esse principatũ regimẽq; totiꝰ corporis,curæq; tantũ hoc agẽtis,vt vita sit incolumis.sed cõsiderare oportet omnia verba subtilius,quãdo nihil hic nõ accuratè dictũ esse inuenies.Moses pectusculum aufert,ventrẽverò nõ aufert,sed tantũ lauat,cur ita?quia perfectus sapiens irascẽdi vim totã potest excidere,alienatus ab ira:ventrẽ execare nequaquã potest.Nam necessario cibo potúq; vti natura cogitur etiam si quis paucissimo cõtentus necessarium quoq; cõtemnat & meditetur inediam.lauet igitur ventrẽ & repurget à cõdimentis impuris & superuacaneis.Hoc enim domũ diuinitꝰ oblatum virtutis auido satis est. & ideo de animæ adulteratæ suspecta dicitur:quòd si relicto recto rationalíq; sermone, qui maritus legitimus eius est,deprehensa fuerit cõsuetudinẽ habere cum affectu polluente animã,disrumpetur eius vẽter, id est inexplebilis & insatiabilis erit vẽtris voluptatibus ac concupiscẽtiis,nec vnquã eis expleri poterit propter suã imprudẽtiam & institutionẽ pessimã:sed aliis super alias affluẽtibus. eodem affectu laborabit perpetuò. nam nõ paucos noui adeò ventris cupiditatibus deditos,vt quãuis imminente aliquo negotio,reuocẽtur ad meracas cõpotationes aliáq; similia. malè enim cõuenit corporeis molibus cum ingenuis animæ desideriis,sed corpora tanquã vasa ad mensurã facta,nihil admittũt immodicum,quicquid superfluit eiicientia.at concupiscentia

aua-

nunquam expletur, semper indiga, nunquam non siticulosa. Et ideo vt consequens post diruptum ventrem additur femoris laxatio. nã affecta hoc pacto anima simul excidit recta ratio, cui est inlita vis seminalis gignendi bonũ aliquid. Quòd si, inquit, pollutа non fuerit, non lædetur, & habebit liberorum liberos: videlicet si ab affectibus impolluta pudicitiam seruauerit legitimo marito, qui sanam rectamq; rationẽ significat: fœcundam habebit animã & fructiferam, progenitiuam prudentiæ, iustitiæ & cuiuscunq; virtutis, ergo possumus deuincti corpore non vti necessariis corpori? Est aliquis modus, vide quis. Is qui nos sacris initiat, præcipit cuiuis à quo suũ debitũ exigit corpus, vt contentus sit necessariis. Ante omnia locus, inquit, sit tibi extra castra. castra vocans virtutẽ, in quibus militat anima. nec enim in vna sede morantur, prudentia, & corporis curãdi necessitas. mox addit: Egredieris inde foras. quamobrem? quia non potest anima cohabitans cum prudentia, & contuberniũ habens cum sapientia, frui deliciis corporis, tunc enim diuinioribus alimẽtis nutritur, scilicet scientiis, propter quas carnẽ negligit. egressa enim sacratis virtuti ofsibus, tum demũ vertitur ad hoc corpus grauantes prementésq; materias. quomodo igitur his vtendum? Paxillus, inquit, in zona tibi pendeat. quo cauum fodias. hoc est, præstò sit tibi ratio quæ affectum effodiat, astringens. affectus enim postulant nos acciuctos esse, non vti cinctura laxiore. quapropter etiam de trãsitu per eos, qui pascha nominatur. præceptum extat, quo monemur lumbos accingere, siue astringere cõcupiscentias. hic igitur paxillus, hoc est ratio, comitetur affectum, obstaturus ne se effundat. Sic enim fiet, vt solis cõtenti necessariis, abstineamus à superfluis: vt vel in conuiuiis atq; parata rerũ copia, quæ ad vsum simul & luxum satis sit, rationem adhibeamus, quæ nos tanquam scutum protegat: vt nequeultra modum cibos lari more ingurgitemus, neque nimio mero expleti, per ebrietatẽ in delirationem prolabamur. Nam ratio cõpescet refrenabitq; procliuiorem talis affectionis impetũ. ipse quidẽ sæpe hoc mihi vsu veniſſe memini, accedens enim ad indisciplinata conuiuia, cœnásq; sumptuosas, nisi rationem mecũ adduxissent, mancipabar rebus apparatis, abstractus à dominis immanibus, videlicet qui spectatu, auditu, odoratu gustúq; voluptatem pariunt. Sed quoties accedo cũ rationis delectu, iam non seruus fio sed dominus, & egregiè vinco victoriã honestissimã in certamine cõstantiæ tẽperantiçq;, resistens opponensq;

me

me omnibus cupiditatibus, quę solent immoderatos pessundare. Fodies, inquit, paxillo, id est, put tibi est ingeniũ proclivè ad cibum, potũ, aut ea quę sub ventre sunt, ratione aperies & distingues, vt vbi discreueris, verũ cognoscas. tunc enim scies in horũ nullo inesse bonũ, sed necessarium tantum & vtile. Mox addit: Operies turpitudinem tuam. admodum rectè. Adhuc enim ô anima rationem ad omnia, qua operitur, obumbratur, occulaturq; omnis turpitudo carnis & affectuũ, quicquid enim ratione caret, turpe est: sicut decorum, quicquid cum ratione coniunctũ. itaq; voluptatis amicus supra ventrẽ graditur: perfectus autem ventrem totũ eluit: quiverò proficit, intestina. at qui adhuc in rudimentis hæret, foras exit, quando ad requisita vẽtris afferens rationem, cohibiturus est affectum: quod figuratè paxillus significat. Rectè quoq; additur: Gradieris supra pectus & supra ventrem.] Voluptas enim non est quiescentium & stătium, sed commotorum & perturbatione plenorũ: & sicut flamma continuè mouetur, ita cuiusdam flămæ more affectus hic in anima excitus, non sinit eam quiescere. ideo reclamat his qui aiunt sedandi vim inesse in eo. quies enim ligno & cuiuis inanimato est propria, voluptas verò aliena ab hoc genere. titillationem enim & conuulsionẽ quandam appetit: & interdum non quietẽ sed continuum vehemensq; exercitium postulat. Illud autem: Terrã comedes omnibus diebus vitæ tuæ] appositè dictum est. nam corporalis voluptatis alimẽta terrena sunt, nec immeritò. Duo sunt ex quibus constamus, anima & corpus. hoc è terra factum, illa Dei figmentũ æthereũ. Inspirauit enim in faciẽ eius spiritũ vitę, & factus est homo in animã viuentẽ. pulchrè igitur cõuenit vt factũ è terra corpus cognatis alatur cibis quos terra producit: at illa æthereæ naturæ portio, scilicet anima, habeat alimẽta diuina ætherea q; nã sciẽtiis nutritur, nõ cibo aut potu, quibus corpus indiget. Ali porrò animã non rebus terrestribus sed cælestib⁹, restabitur amplius sacra scriptura: Ecce ego pluo vobis panes de cœlo, egrediatur popul⁹ & colligat quæ sufficiũt in diẽ: vt tentem eum vtrũ ambulet in lege mea, an nõ.] Videntur alimẽta animæ nõ terrena & corruptibilia, sed verba quę Deus pluit de sublimi puráq; natura: quã nũc cælũ nominauit? Egrediatur sanè populus & omnis cœtus animæ, incipiátq; colligere scientiã, nõ aceruatim, sed quantũ sufficit in diẽ. sic enim fiet primùm vt ne simul & semel exhauriátur immẽsę opes gratiarum Dei, sed exundẽt torrẽtis in morẽ. deinde vt quisq; sumpta

mensura

mensura quæ sufficiat,reliquorũ dispensationẽ permittat Deo. qui verò vult omnia colligere,desperationẽ sibi parat & molestiam maximã.desperat enim,si nũc tantũ, non etiã in posterũ, sperat Deum sibi pluiturũ cõmoda: & infidelis est si non credit & nunc & semper gratiã copioseè dandam his qui digni sunt: & demens est, si putat se posse inuito Deo seruare quæ collegerit. paruo enim momento eum qui securitatem constantiámque mentis sibi arrogat per iactantiam,infirmum reddit incertũq; custodem rerũ quas seruare sibi videbatur.collige igitur ô anima quæ sufficiunt & cõueniunt, vt neque plus satis exuberent, neq; infra modum collecta inopiam afferant: vt iusta mensura vtendo,nihil iniquè facias.meditantem enim te migrationem ab affectibus & pascha immolantẽ oportet modicos profectus non nimios facere.Colligat,inquit, vnusquisque ex eo quãtum sufficit ad vescendũ. Ergo & in mãna & in quolibet dono quod Deus largitur nostro generi, decet contentũ esse certa mensura certóq; numero,nec plura quàm pro capacitate sumere per auaritiam.colligat potius anima quantũ quotidie sufficit,& custodiam bonorũ suorũ munificentissimo Deo credat magis quàm sibi.id cur ita censeam, dicere nunc non alienũ à proposito fuerit.Per diẽ lux intelligitur. Lux autem animæ est eruditio.multi igitur animæ lumina parauerũt sibi in noctẽ & tenebras, nõ in diem & lucem:qualia sunt prima rudimenta disciplinarum omnia,& encyclopedia quam vocant, ipsaq; philosophia propter delicias expetita & autoritatem apud principes. at homo ciuilis diurnũ parat in diem,& lucẽ in lucem,& honestatẽ propter ipsam solam nõ propter quicquam aliud. ideóq; additur: Vt tentem eos vtrum ambulent in lege mea,an nõ.] hoc enim Dei lex iubet,virtutẽ propter ipsam colere. itaq; studiosos virtutis tãquam nummos examinat recta ratio,vtrum vitium habeant,animæ bona referendo ad res exteras:an probæ monetæ sint,conseruãdo ea in sola anima. hi non terrenis cibis aluntur sed scientiis cælestibus:quod aliis etiam verbis docet sacra scriptura, cùm dicit: Mane quoq; ros iacuit per circuitũ castrorũ: & ecce in superficie terræ in solitudine tanquã coriandrum albũ in similitudinẽ pruinæ super terrã. quod cũ vidissent, dicebãt alius ad alium,quid est hoc? ignorabãt enim quid esset.quibus ait Moses:hic est panis quem dominus dedit ad vescendum:hic est sermo quem præcepit dominus.]Viden' cibũ animæ qualis sit? verbum Dei cõtinuum,rori simile,per circuitũ totam com-

plectens,

plectens.& nullam partem eius expertē sui relinquens.hic sermo non vbiq; apparet,sed vbi desertū est vacuum vitiis & affectibus:estq; tenuis qui percipiatur & intelligatur,pellucidúsq; valde ac purus aspectus,& coriano similis. aiunt autē rei rusticæ periti,etiamsi semen hoc cōcidatur minutissimè, singulas portiunculas & micas satas germinare,nō secus quàm corianū solidum. Huiusmodi est etiā sermo Dei:qui vel integer iuuare potest,vel quacunq; sui particula. Quid si κερίῳ,id est pupillæ oculi,similis dicitur?sicut enim hęc quāuis minima particula, videt hos cælestes orbes,& immensum mare,& aēris amplitudinem.præterea solis tam occidentis q̄ orientis terminos: pari modo sermo quoq; diuinus cernit acutissimè,qui sufficit inspiciendis rebus omnibus,per quē videbūtur quæcunq; digna spectatu:ideóq; albū est mānna.Quid enim fulgidius Dei sermone aut radiātius?cuius participatione & alię res caliginē ac tenebras excutiunt,quę appetunt lucē animarū:huic sermoni quiddam peculiare accedit.nā quādo animā ad se aduocat, gelu excitat in omnibus rebus terrenis,corporeis,ac sensibilibus. ideo dicitur,tanquam pruina super terrā. Quoties enim homo Deū videns,fugā meditatur ab affectibus,congelantur vndę,hoc est impetus ac moles eorū & iactantia. cōcreuerunt enim vndæ in medio mari,vt transiret affectū Israël videns Deum. Itaq; percontātur se inuicem animæ,quæ admiserunt quidē iam sermonem,sed nō possunt dicere quidnā sit. Nam sæpe perfusi dulcedine,saporem nescimus vnde illa proficiscitur:& suaues odores olfaciendo,quínam sint ignoramus.Sic & anima sæpe gaudens non potest indicare causam suæ lætitiæ:sed docetur ab initiatore vatéq; Mose dicente:Hic est panis,cibus quē dedit Deus animabus,vt se pascant verbo ipsius atq; sermone.Nam hic est panis datus nobis ad vescendum,videlicet verbum hoc. Dicitur autē etiā in Deuter. Et afflixit te presitq; fame, & cibauit te manna,quod tui patres ignorauerant,vt annuntiem tibi, quod nō solo pane viuet homo, sed omni verbo quod procedit ex ore Dei.] Afflictio ista propitiatio est.Nā per tales afflictiones nostris animab⁹ ceu decimatis propicius redditur.Quoties enim spoliamur iucundis rebus,affligi videmur:reuera autem sentimus Deum propiciū.Infligit nobis etiam esuriem, non virtutis,sed vitiosam illā & affectibus obnoxiā. Argumēto est,quòd nutrit nos verbo suo generalissimo.Interpretatur enim mānna, quid hoc est,scilicet rerū generalissimū.Verbum quoq; Dei su-

perius est vniuerso mundo,antiquius generaliúsq; creaturis omnibus.Eum sermonẽ partes ignorauerãt,non illi veri progenitores nostri,sed lõgeuitate cani,qui solẽt dicere,Da nobis ducem,& reuertamur ad Aegypti vitia.Audiat igitur anima vocẽ Dei:quòd nõ solo pane viuet homo factus ad imaginem, sed omni verbo quod procedit ex ore Dei,hoc est,& toto verbo nutrietur,& eius partibus.per os enim sermo significatur. Porrò verbũ pars sermonis est.Nutritur autẽ perfectionũ quidem anima toto sermone : cæterũ nos cõtenti essemus nutriri vel parte eius quapiã.Et illi quidẽ optãt nutriri à sermone Dei:Iacob verò supra ipsum sermonẽ exerẽs suũ caput, ait se nutriri ab ipso Deo.Sic autẽ loquitur:Deus qui nutrit me ab adolescentia mea vsq; in presentẽ diem,angelus qui eruit me è cũctis malis,bene dicat his pueris. Pulcherrimus loquẽdi modus.nutritorẽ Deũ, non sermonẽ eius,existimat.Cæterũ angelũ eius,qui est sermo, tanquã morborũ medicum:idq; admodũ naturaliter. Pronunciat eñ propheta, primaria quidẽ bona ex persona ipsius Qui est dari:secũdaria verò sunt,quæ ad morborũ sanationẽ pertinẽt. Proinde sic opinor:sanitatẽ merã quam nullus morbus præcessit in corpore, Deũ per semet solũ largiri : liberationem autem à morbo etiã per artem & medicinã : dum finit & à scientia & ab artifice nos iuuari in speciẽ,ipse sanans vel per hæc,vel citra horum operã. Ad eundem quoq; modũ se habet anima.bona & alimenta largitur ei per seipsũ : per angelos verò & sermones , quicquid ad sanãdos morbos pertinet. Has autẽ preces fudit patriarcha,reprehendens Ioseph illum administratorẽ reipublicæ ausum dicere:Enutriã te ibi.Dixerat enim,properantes ascendite ad patrem meũ,& nuntiate ei,Hæc dicit,& reliqua.Descende ad me, & nequaquã maneas , & enutriam te ibi. Durabit enim fames per quinquenniũ.Reprehendens igitur admonẽnsq; eũ qui sibi sapiens videbatur,inquit:O tu scito animæ cibum esse scientiã, quam non sermo sensibilis,sed Deus largitur,qui nutrit à iuuẽtute primóq; flore vsq; lucem extremam,ipse me replebit. Sed Iosepho idem accidit quod matri eius Racheli.nã & ipsa existimabat creaturam posse aliquid,quapropter dicit: Da mihi liberos. Sed supplantator similis sui dicet : Erras errore maximo, Nec enim ego pro Deo tibi sum,qui solus potest aperire vulvas animarum,& eis inseminare virtutes,vt grauidæ factæ res honestas pariant.Saltem sororem tuam Liam cõsidera,& com-

perie

peries à nulla creatura semen eam excepisse aut genituram, sed ab ipso Deo. Cùm enim vidisset dominus Liã haberi odio, aperuit vuluam eius: Rachel autẽ erat sterilis. Ac rursum vide hic virtutis exilitatẽ in opere. Deus vuluas aperit, benefacta in eis seminans. Vulua autem quæ virtutem excepit à Deo, non parit Deo: nullius enim indiget. Qui est: sed mihi Iacobo parit filios. nam propter me seminauit Deus in virtute forsitan, nõ propter seipsum. Igitur alius quidẽ maritus Liæ quiescens inuenitur, alius pater natorum ex Lia liberorũ. maritus qui vuluam aperit: pater liberorum, qui hos gignere dicitur. Et inimicitias ponã inter te & inter mulierem. Reuera voluptas inimica est sensui, quamuis sunt qui putent amicissimam. Sed sicut adulatorem nemo amicũ dixerit: est enim adulatio vitium amicitiæ: sic & voluptatem si examines, inuenies adulterinam familiaritatem insinuantẽ se sensui, certè saturatis voluptate omnes sensus luxantur. annon cõsideras istos vini amatores ebrios, quomodo videntes nõ videant, audientes non audiãt, impotes etiã reliquorum sensuum. Fathiscit enim tunc instrumentum sensitiuum, quemadmodũ intenditur in sobriis, non iam surdos externè ictus excipiens, sed sonoros claróscq;, & ad mentem vsque penetrãtes cum sonitu. Oportet enim vt hæc extremum ictum agnoscat, & characterem eius manifestũ excipiat. Et obseruandum non dixisse, Inimicitias ponam tibi & mulieri: sed inter te & mulierem. Cur? Quoniam in medio & tanquã confinio voluptatis sensúsq; hoc bellũ nascitur. id amborum medium, cibus & potus est, aptum ad quæcunq; sensibilia huiusmodi, facultatẽ voluptatis inducendæ habentia. his quoties se voluptas ingurgitat, præsentaneam sensui noxam afferunt. Cæterum illud, inter te & inter semen eius, ipsum quoque ratione physica dictũ est. Nam omne semẽ est generationis principium: principium autem voluptatis, non affectus, sed bruta concitatio sensus quæ per mentem fit. nam à mente velut fonte quodam manant sensitiuæ potẽtiæ. præsertim iuxta doctrinã Mosis sanctissimi: qui ex Adamo factã narrat mulierem, ex mente sensum videlicet. ergo sicut voluptas se habet ad sensum, sic affectus ad mentem. vnde sequitur vt quoniã illa duo inimica sunt inuicẽ, hęc quoq; sint hostilia: quod bellũ nulli non liquet. itaq; superante mente, affectus non sustinens intelligibiles & incorporeas res, profligatur. contrà quoties hic vincit malã victoriã, cedit mens, impos sui suarúmq; actionũ omnium. Proinde alibi dicitur, quòd

attollente manus Moſe,prævalebat Iſraël:demittēte autē,prævalebat Amalec,quibus verbis hoc docemur, quòd mēs quādo attollit ſeipſā ſupra mortalia,& ſublimis fertur, vim concipit vt Deum videat,quod eſt Iſraël.quādo verò neruos ſuos hæc remittit relaxátq;,mox affectus prævalet,ſcilicet Amalec,qui interpretatur populus elingēs. reuera enim abſumit totā animā & abligurit, ne ſemen quidē aut ſcintillam virtutis reliquā in ea faciens.quamobrē ſcriptum eſt:Principium gentiūAmalec. quoniam in miſcellaneam gentiū conuenarum colluuiem cōſilio carentē affectus exercet dominationem atq; imperiū: per hunc omne bellum excitatur in anima. Ergo quibus mētibus Deus pacem largiri dignatur,in his pollicetur deleturū ſe ſub cælo memoriam Amalecitatū.Quod autem dicitur: Ipſe ſeruabit caput tuum,tu ſeruabis eius calcaneū.] In verbis barbariſmum habet,in ſenſu bene dictū eſt:quomodo?reliquum reddendum eſt de muliere.mulier autē ipſe non eſt,ſed ipſa.Quid igitur dicendū?à ſermone de muliere tranſitionem fecit ad ſemen eius & principiū:principiū autem ſenſus,intellectus, ísq; maſculus,de quo debet dici ipſe,flectendo de cætero vocē hanc ſimiliter.Rectè igitur ad voluptatē inquit,ipſe intellectus ſeruabit tuum caput,& principale decretum,tu verò greſſus eius & veſtigia placitáq; quibus inſiſtit, quæ calcanei vocantur per ſimilitudinē.Vox autem ſeruare duo ſignificat;vnū,quaſi cuſtodire & reponere:alterū,ac ſi dicas obſeruare vt per dolū interimas.neceſſe eſt autē mētem vel bonā vel malam eſſe.mala dicitur poteſt cuſtos promáq; voluptatis;nā hac delectatur. bona verò inimica,expectās occaſionē tollendæ è medio per inſidias.ecōtra voluptas,inſipientis plantā ſeruat:ſapiētis autem baſim deſtruere conatur & ſubtrahere,exiſtimās hunc ſibi moliri perniciem:inſipientē verò modis omnibus ipſius ſaluti conſultū cupere. nihilominus quāuis videatur ſupplātare deciperéq; probum virū,ipſa ſupplātabitur à Iacob exercitato luctis talibus. lucta,inquā,non corporis,ſed qua luctatur anima cum aduerſariis moribus,ipſā per affectus vitiáq; oppugnātibus. nec prius dimittet plantā affectus aduerſarij, quàm ille det manus, ſéq; ſupplantatū ac bis victū fateatur,& in iure primogenituræ, & in benedictione.Iuſte,inquit,inditū eſt ei nomē Iacob.iā enim iterū me ſupplantauit.olim ius primogenituræ mihi ademit, nunc intercepit meam benedictionē.antiquius autem ius malus quidē putat corporis,bonus verò animæ.ſicut reuera eſt,nō

tempore

pore sed potentia dignitatéq; potius,& verè prius,sicut & prin ceps in republica,principatū autē anima habet in hac copula. ergo primatū obtinuit is qui altero virtute potior fuerat. qui honor ipsi debebatur.nā & benedictionē accepit cum perfectis precibus.vanus autē est & suamet existimatione sapiēs qui dicit:meas benedictiones & ius meæ primogenituræ accepit.nō enim tua ô tu accipit,sed tuis cōtraria. nā quæ tua,seruitio digna sunt,at quæ illius,dominio.tibi verò etiā optanda apud sapientē seruitus,à quo monitus castigatúsq; ignorantiā ac rudi tatē pestes animæ exuas. nā inter faustas apprecationes pater sic tibi dicit: Fratri tuo seruies,sed nō nunc.nec enim ferret te habenas detrectātē.sed vbi solueris iugū à ceruice tua: nimirū abiectis illis elatis spiritibus quos sumpsisti postquā teipsum subiugasti affectuū vehiculo.aurigāte insipiētia.nūc quidē seruus es molestorū herorū & intolerabiliū, qui non solent quenquā manumittere. quod si fugitiuus eos deserueris, excipiet te amator seruorū dominus cū certa spe futuræ libertatis,nec vnquā exhibebit heris priorib⁹: vtpote qui didicit apud Mosem præceptū decretúmq; necessariū: Nō trades domino suo seruū qui ad te cōfugerit:habitabit tecū in loco quicūq; ei placuerit. Sed tātisper dū tibi nō libet aufugere,& mauis taliū dominorum habenas perferēdo indignū te seruiture sapiētis facere,satis declaras mores tuos illiberales seruilésq;,cū dicis,ius meæ primogenituræ & meas benedictiones.sunt em̄ hæ voces delapsorum in summā ignorantiā: quia soli Deo cōpetit hæc vox Meum.eius enim solius possessio est hæc rerū vniuersitas,attestāte vel ipso cum dicit:Dona mea,munera mea.Obserua dona differre à muneribus.illa enim magnitudinē perfectorū bonorum præ se ferūt,quæ Deus perfectis donat gratuita. hæc intra paruū modū cōtrahuntur,quorū participes fiūt generosi exercitatores proficiētes adhuc.ideo Abrahā quoq; secutus Dei volūtatē,res suas à deo sibi cōcessas retinet:recusat autē equos regis Sodomorum,tanquā mercedes meretricū.Moses quoq; res maximas & controuersias tractare dignatur, minores causas demandat cognocēdas iudicibus secundariis:cæterùm qui audet dicere suū esse aliquid,sempiterna seruitute notabitur,sicut ille qui dicit:Contētus sum hero meo,vxore mea,meisq; pueris. non cupio liber euadere.Recte quod seipse in seruitutē asserit. Qui enim potest esse nō seruus dicēdo: meus herus intellectus est dominus sui & in potestate propria: meus sensus sufficit ad

discernenda corpora: mea sunt quæ ex his progignunt, ex intellectu intelligibilia, è sensu sensibilia. in me situ est vel sentire vel intelligere. Sed nō satis est ipsum suoptè damnari testimonio, quin & Dei percellit sententia, iussus certā æternāq; seruitutem sustinere, aure perforata insuper, ne sermones veritatis percipiat, vtq; in perpetuū intellectui sensibúsq; seruiat, malis dominis & incleméntibus. Mulieri quoq; dixit: Multiplicās multiplicabo dolores tuos & gemitus tuos.] Mulieris, hoc est sensus, proprius affectus est mœstitia, quī dolorē nominat. circa idem enim subiectū versant delectatio & tristitia. delectamur autē per sensus, proinde necessariò per eosdē contristamur. sed bona purgataq; mēs minimū tristatur: quia talē sensus nō admodum impetūt. in insipiēte autem affectus superfluunt, quod nō habeat in anima remediū, quo pestes à sensibus rebúsq; sensibilibus proueniētes arceat. sicut enim aliter pulsatur athleta quàm seruus: hic non reluctans sed præbens se flagris submittensq; : athleta verò resistens, repugnans, & illatos ictus repellēs: & aliter ratitur homo, aliter pellis: hæc enim nihil aliud quàm pati cernitur: homo verò & ipse vicissim agit nonnihil, eo gestu se præbēdo quo radat facilius: ita irrationalis quidē homo mācipiorum more cedit alteri, & perfert tristitias tanquam heras intolerabiles, ne obtueri quidem in aduersas sustinens, vt qui nequit masculas ingenuāsq; cogitationes sibi contrahere. quo fit vt multitudo immensa dolorū ei per sensus ingeratur. cōtrà vir scientia præditus in modum athletæ potenter, robustè, fortitérq; gradum inferens contra cuncta tristia magnos fert spiritus, nevulneretur ab eis, sed repellat singula. Et vt puto posset iuueniliter exclamare contra dolorē illud ex tragœdia: Cōbure carnem hanc, cōcrema, repleto te Meo cruore. nā prius vel sidera Terrā subibunt, terra vel scandet polum, quàm mollis à me extorqueatur vox tibi. Sicut enim sensibus Deus omnia tristia cumulatè appositit: ita probæ animæ vberrimī bonarum rerū copiā elargitus est. Quapropter de perfecto illo Abrahā ad hūc modum loquitur: Per memetipsum iurauī, dicit dominus: quia fecisti verbū hoc, & nō pepercisti filio tuo dilecto propter me, omnino benedicēs benedicā te, & multiplicans multiplicabo semen tuū, sicut stellas cæli, & sicut arenam quæ est in maris littore.] Rectè iureiurando confirmauit pollicita. idq; tali quale Deū decebat. vides enim quòd nō per alium Deus iurat: nihil enim illo præstantius, sed per seipsum

qui

qui est omniū optimus. Non defuerunt tamen qui negarēt con uenire Deo iusiurandū.id enim ad confirmandā fidē assumitur. at Deus solus fidelis est.& siquis amicus dei,sicut Moses dicitur fidelis in tota domo fuisse.& alioquin ipsa Dei verba iuramēta sunt legésq; diuinæ & iura sacratissima. quòd autē vim maximā habeāt argumēto est,quòd effectu nō caret quicquid ille dixerit:id quod iurisiurādi est proprium.vnde cōsequitur,omnes Dei sermones esse iuramēta per effectus suos cōfirmata. Aiunt sanè iusiurandum testimoniū esse Dei de re de qua ambigitur. quòd si Deus iurat,sibiipse fert testimoniū, quæ res absurda videtur.aliū enim oportet esse qui testis est,aliū cui perhibetur testimoniū.Quid igitur dicendū?Primo nō pugnarē cū æquitate quòd Deus sibiipsi testis est. Quis enim aliꝰ potest ei testis esse idoneus ? deinde,quòd ipse sibi est quicquid habetur in pretio, cognatus,familiaris,amicus,virtus,felicitas,beatitudo,sciētia, intelligētia,principiū,finis,totū,vniuersus,iudex,sentētia,consiliū,lex,actio,principatus. & alioquin etiā modo hæc verba Per meipsum iuraui,accipiamus vt debemus,nullū erit à nugacitate sophistica periculū.videndū ergo nū dicat talē aliquid.nulla quātūuis sublimis creatura potest firmè cōstantérq; deDeo credere.nulli enim ostēdit suā naturā, sed voluit omnibus generibus esse inuisibilē. Quis enim potest de vniuersorū causa certò definire,sit ne incorporea,careátne qualitate,an non careat,aut certè ad essētia,qualitate,motu eius,atq; habitudine ? sed solus de seipso asseuerabit;quandoquidē solus verè suā naturā pernouit:solus igitur deus idoneus est q primū de seipso certo pronūtiet,deinde de suis etiā operibꝰ.itaq; meritò iurauit per seipsū; fidē sibiipsi astruēs,quod nullus alius poterat. ideo cēsendi sunt impij,qui se aiunt per Deum iurare.nemo enim per eū iurat vt oporter:quia nemo potest naturā eius cognoscere:imò bonū est sivel nomē eius noscimus,hoc est verbū,quo interpretāte innotuit.Hoc enim nobis imperfectis Deus ēst,sapiētibus autē perfectisq; ille primus. Certè Moses admiratus illius ingeniti sūmā excellentiā,dicit:Et per nomē eius iurabis,nō per illū ipsū. satis enim est per genitū fidē astrui,& testimoniū habere à verbo Dei.Cæterū Deus ipse sibi fides sit, testimoniūq; certissimū Quod autē legitur;quia feciſti verbū hoc,pietatē significat. Rectum est enim omnia propter Deū facere:quē propter nec dilecto filio parcimus,virtuti videlicet, felicitatē hanc cedētes ipsi autori,dignum existimantes vt progenies nostra Dei possessio

fiat potius quàm vllius creaturæ. Pulchrè & illud dictum: Benedicens benedicam.] Multa enim benedicenda quidam faciunt, sed nõ in hoc vt benedicãtur. nã & malus officia quædam facit, sed nõ officiosè. & ebriosus furénsq; interdũ sobria loquitur facitq;, sed nõ mente sobria. & pueri admodũ infantuli non ex rationali habitudine (nõdum enim rationẽ à natura didicerunt) multa tamẽ tum dicunt tum faciunt quæ ratione prẽditi. Vult autẽ legislator sapientẽ non per occasionẽ & facilè fortuitóq; rationalẽ videri, sed ex habitudine dispositionéq; rationali. ergo quasi nõ satis sit infortunato sensui abundare multis doloribus, additur, & gemitibus. Est autẽ gemitus dolor intensus atq; vehemẽs. nã sæpe tristamur nõ gementes: sed quoties ingemiscimus, valde molestè inũ lamur obruimurq; doloribus. Est autẽ duplex gemitus: alter eorum qui cupiẽtes appetẽtésq; iniquitatem non fiunt eius compotes: & hic malus est. alter pœnitentium & grauiter ferentium anteactam vitam, dicentiúmq;: ô nos miseros, quãtum temporis exegimus laborantes morbo insipientiæ, & occupati studiis iniustitiæ. Qui gemitus nunquã accidit nisi defuncto in anima rege Aegypti, hoc est impia voluptariáq; consuetudine. Nam post multos dies illos mortuus est rex Aegyptiorum: moxq; post mortuam malitiam ingemiscit vicem suam videns Deum. Ingemuerunt enim filij Iraël à corporeis & Aegyptiacis operibus. Quandoquidem quàm diu viuit & regnat in nobis consuetudo amica voluptatum, persuadet animæ vt peccatis suis delectetur ac gaudeat: quę mox mortuo rege tali gemit, & exclamat ad dominum, supplicãs ne mutetur iterum, néve ad absolutam perfectionem non perueniat. Multis enim animabus pœnitentiam expetẽtibus non cõcessit Deus, sed tãquam æstu refluo abreptæ sunt retrorsum: quemadmodum & Lot vxor in saxum versa est propter adamata Sodoma, & quia ad ingeniũ, in qualia Deus animaduerterat, reuersa fuit. Cæterùm in presenti contextu subiungitur: Ascendisse clamorem populi ad Deum: quod gratiæ diuinę testimonium est. nisi enim ille potẽtia sua supplicationem ad se attraxisset, nunquam hęc ascendisset: hoc est nõ extulisset se incipiendo in altũ crescere, fugiẽdóq; humilitatẽ rerum terrenarum. Ideo dicit in sequentibus: Ecce clamor filiorũ Israël venit ad me.] Egregiè significat perneniisse ad Deum preces supplicum: quæ nõ peruenissent, nisi bonus esset qui eas euocat. atq; etiam vltro inuitat quasdã animas. Veniam ad te & benedicam te. Videte quãta sit

summæ

ſummæ illius cauſæ gratia non expectantis noſtram procraſtinationem,ſed inſigni beneficio præoccupantis animã.nam hęc Dei vox oraculum eſt.nã ſi mentẽ ſubierit cogitatio deDeo,cõfeſtim accepta benedictione ſanatur ab omnibus infirmitatibus.at ſentiẽdi vis ſemper dolet gemítq;.& cũ doloribus triſtitiiſq; parit ſẽſum:ſicut ipſa ſcriptura dicit: In doloribus paries filios.ex viſu enim viſio naſcitur,ex auditu auditio,ex guſtu guſtatio,& in vniuerſum ex vi ſentiẽdi ipſa ſenſus actio:ſed nõ ſine magna moleſtia in inſipiẽte vnũquodq; horum fit. nam hic moleſtẽ videt,audit,guſtat,olfacit,& quocũq; ſenſu vtitur.Ecõtrà virtutẽ inuenies cum ingẽti gaudio geſtare vterũ:& bonum partum cum riſu ac animi trãquillitate parere, & fœtum hinc vtriq; parẽti hilaritatẽ afferre. nam quod ſapiens gaudẽs & nõ dolẽs gignat,his verbis teſtatur diuinũ eloquiũ: Et dixit Deus ad Abrahã:Sarra vxor tua non vocabitur poſthac Sara,ſed Sarra nomẽ eius erit.Benedicam ei,& dabo tibi ex ea filium. mox addit:Et procidit Abraham in faciem ſuam,& riſit ſic cogitãs: Num cẽtenario naſcetur filius?& Sarra exactis annis nonaginta num pariet? Hic certè apparet quàm gaudeat rideátq;,quia geniturus eſt fortunatum illum Iſaac,teſtante mihi propheta: Deſierant Sarræ fieri muliebria,riſitq; intra ſe cogitans: Nunquam hactenus cõtigit mihi tãta felicitas.Sed dominus meus, Dei verbum,ſenior eſt:quem poſſe hoc neceſſe eſt, & decet nos pollicẽti credere. Quin & partus ipſe riſus eſt ac gaudium: ſic enim Iſaac interpretatur.Doleat igitur ſenſus,virtꝰ cõtrà perpetuò gaudeat. Poſtquã enim nata eſt felicitas, mater ſibi placens dicit:Riſum fecit mihi dominus,nã quicunq; rẽ audierit, mihi gratulabitur. Itaq; quotquot eſtis initiati,expãſis auribꝰ accipite myſteria ſacratiſsima.Riſus eſt gaudiũ. Fecit perinde valet ac genuit.ex quibus verbis colligitur hæc ſentẽtia Iſaacũ genuit dominus.nã ipſe eſt perfectæ naturæ genitor, ſemen iaciens in animas,& felicitatem generãs. Et ad virum tuum,inquit,conuerſio tua.] Duo ſunt viri ſenſuum:alter legitimus,alte adulter.nam viri more viſibile mouet viſum,vox auditũ,ſapor guſtũ:idẽ de cæteris quoq; intelligitur.per hæc brutus ſenſus cõuerſus attractusq; venit in poteſtatẽ alienam.ſic pulchritudo viſum in ſeruitutem ſuã redigit,ſic ſuauis ſapor guſtũ, ſic reliqua ſenſibilia ſuũ quodq; ſenſum. Cõſidera liguritorẽ quomodo ſeruit condimentis coquorũ atq; cupediariorũ:eum qui propenſus eſt ad cantũ,quomodo deuinciatur à cithara tibiáq;,

vel à docto cãtore. at sensus qui se vertit ad intellectum virum suum legitimum, ingentẽ vtilitatẽ ex eo percipit. Videam⁹ igitur deinceps quid & de ipso intellectu narretur, moto prẽter rectã rationem. Ad Adã autẽ dixit Deus: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de arbore de qua præceperã tibi ne comederes, maledicta terra in operibus tuis.] Nihil inutilius quàm audiri sensum ab intellectu, & nõ cõtrà potius. Debet enim sem per præesse melior, subesse deterior. At intellectus sensu est melior. Ergo sicut auriga regẽte, & iumẽta habenis qua placet flectẽte currus procedit: illis verò cõtumaciter frenum mordẽtibus, & auriga trãsuersus fertur, & iumenta interdũ impetu suo rapiuntur in cœnum, cursu prorsus aberrãte: & sicut nauis rectè nauigat, donec gubernator clauum tenens eam dirigit: periclitatur verò quando vento reflante mare totum occupatur à fluctibus: ad eundẽ modum quando animæ auriga gubernatórq; intellectus imperium totius animalis tenet, tãquam magistratus in ciuitate, vita prosperatur: quando verò brutus sensus primatum occupat, confusio vehemens sequitur, haud secus quàm dominis oppressis à suis seruitiis. tũc enim, si vera fatẽda sunt, intellectus accensus deflagrat, sensibus flammam nutriẽtibus, & sensibilia in eam congerentibus. Quale incendium per sensus excitatum Moses quoque indicat verbis his: Et mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Hæc vox interpretatur Ex patre. Pater noster intellectus est. Tunc, inquit, dicent ænigmatistæ: venite in Esebon, vt ædificetur & exornetur ciuitas Seon. Quoniam ignis exiuit ex Esebon, flãma è ciuitate Seon: & deuorauit vsque Moab, & deleuit columnas Arnon. Væ tibi Moab, periit Chamos. Venditi sunt filij eorum vt seruirẽt: & filiæ eorum captiuæ adductæ sunt regi Amorræorum Seon, & semen eorum peribit ab Esebon vsque Debon, & mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Esebon interpretatur cogitationes. Hæ autem sunt ænigmata, plenæ obscuritate. Considera cogitationem medici: vacuabo ægrotum, nutriam, remediis curabo diætãque, secabo, vram cauteribus. sed sæpe natura & absque his sanauit, & cum his interemit, vt medici cogitationes nihil aliud quàm somnia sint inuentæ. plena obscuritatis & ænigmatum. Rursum agricola dicit: Semina iaciam, plantabo, crescent plantæ, ferent fructus, quî nõ solùm ad vsum proficient necessarium, sed ad copiã etiam sufficient. Post has cogitationes aut flãma repẽtina, aut procella, aut imber cõtinuus,

tinuus corrupit omnia. Interdū fructus respōderunt operæ, sed nihil iuuerunt eum qui sic cogitauerat, morte præuentū. & frustra sibi fructus laboris pollicitum. Proinde optimū fuerit Deo credere, non incertis cogitationibus coniecturisque fallacibus. Abraham ille Deo credidit, & iustus reputatus est. Moses item præest populo, cum testimonio quòd sit fidelis in tota domo. Quòd si credemus propriis cogitationibus, ędificabimus exornabimúsq; ciuitatē corrumpentis veritatem intellectus. Seon enim interpretatur corrumpens. Quāobrem experrectus qui somniauerat, inuenit quòd omnes motus processúsq; insipiētis sint mera insomnia nihil veritatis habentia. nam ipse intellectus somnium esse conuincitur: quia certissimū est Deo credere, & fallitur qui credit vanis cogitationibus. irrationalis autē impetus exiens proficiscitur vtroq;, & ad cogitationes, & ad intellectum qui corrumpit veritatem. Ideo dicit scriptura: Ignis exiuit ex Esebon, flamma è ciuitate Seon.] alienum enim à ratione credere vel cogitationibus probabilibus, vel intellectui corrumpenti veritatem. deuorat tamen etiam vsque Moab, id est vsque intellectum: quem enim alium quàm miserum intellectum falsa opinio decipit? Deuorat, depascíque atque etiam deglutit columnas quæ sunt in eo, hoc est, particulares concupiscentias, quæ tanquam in columna impressę insculptæq; sunt. Arnon autem sunt hæ columnę, quod interpretatur lux eorum, quoniam vnaquæq; res in cogitatione illustratur. mox incipit deplorare arrogantem suíq; amantem intellectum. Væ tibi Moab ciuitas.] Si enim attendis ænigmata, quæ tibi insidiantur verisimili specie, amisisti veritatem. populus Chamos, hoc est populus tuus & potentia, inuentus est cæcus & orbatus luminibus. Chamos enim interpretatur, quasi palpatio: quod visu carentis est proprium. horum filij quidē sunt particulares cogitationes exules: sententię verò tanquam filię, quæ captiuæ adducuntur regi Amorreorū, hoc est doctori loquentium: quia Amorrei interpretantur loquentes, qui garrulum populum significāt. horum imperator sophista est, callidus ad inueniendū sermonū artificium: cuius loquacitate decipiūtur qui transcendunt veritatis terminū. Seon igitur corrumpens rectam veritatis regulā interiturus est vnà cum suo semine: & Esebon ænigmata illa sophistica vsq; Debon, quod intelligitur iudicatio: valde accōmodatè. nā verisimilima probabliáq; nō habēt veritatis scientia, sed iudiciū & cōtrouersiam, cōtentionémq; litigiosam

gioſam ac peruicacē,& reliqua his ſimilia.nec ſatis erāt intellectui ſuę propriæ peſtes intelligibiles,ſed & mulieres ampliꝰ etiam accenderunt ignē,ſcilicet ſenſus,excitato in eū incendio maximo.animaduerte quale ſit quod dicitur.plerunque noctu ceſſantibus omnibus ſenſibus,de multis variiſq; rebus cogitationes incōſiſtentes nobis incidunt,dum anima haud quieſcēs à motu perpetuo infinitas mutationes recipit.ad eam corrūpēdam ſufficiebāt vel quæ ex ipſa gignuntur,nunc etiā ſenſuum turba inuexit in eam morborū ingētem multitudinē, ex rebus viſibilibus,ex vocibus,ex ſaporibus.ex vaporibus qui odoratu percipiuntur,quæ flamma ab his rebus excitata magis animā populāt,quàm ea quę in ipſa innaſcitur abſq; miniſterio inſtrumentorū ſenſitiuorū.Ex his mulieribus vna eſt vxor Petephræ qui culinæ Pharaonis præerat:is quomodo vxorē habeat cū ſit eunuchus diſpiciendū. nā ſi verba legis tractentur allegoricē, offeret ſe hic dubitationis ſpecies.Eunuchus em̄ iſte & coquorū præfectus,videlicet mēs quæ nō ſimplicibus tātùm, ſed etiā ſuperfluis vtitur voluptatibus.eunuchus vocatur ſterilis ſapientiæ,cum ſit eunuchus non alterius quàm diſſipatoris bonorum Pharaonis.quādoquidem diuerſa ratione optāda res videri poteſt eunuchum fieri,ſi queat anima noſtra euitatovitio affectus dediſcere. Quapropter & Ioſeph figura tēperantiæ, voluptāti dicenti,Dormi mecū,& cū ſis homo,humano more fruere vitæ deliciis,cōtradicit his verbis:Peccarē in Deū amatorē virtutis, ſi voluptatis amator fierē.Malum eſt hoc opus.Et hactenus qui dem velitatur,mox ſtrenuè repugnat,quādo in domum ſuā ingreſſa anima,viribus collectis indicit bellum rebus corporeis, & ſua propria vt ad animam attinentia operatur opera,non in ædibus Ioſephi.nec in Petephræ,ſed domi. Nec additur cuius domi,vt allegoriā perſpicias,eā agere ſua negotia. hæc domus eſt anima,ad quam ille recurrit relictis rebus externis, vt quæ internæ dicuntur ibi fiant.cōtinentis autē opera an nō per Dei voluntatē exiſtunt?nulla enim aderat alia cogitatio ex his quæ ſolent verſari in anima.nec tamē deſinit voluptas iugum caſſare,ſed apprehenſo pallio iterat illud ſuum Dormi mecū.protegitur autem vita cibo potúq;,ſicut corpus veſtimētis.Sic igitur illa loquitur:Cur recuſas voluptatem,ſine qua nō potes viuere? ecce teneo quæ illam faciunt,& pernego te poſſe ſubſiſtere,niſi vtaris rebus talibus.ſed quid ad hæc reſpondet vir temperās?Si ſeruiēdū eſt,inquit,affectui propter eius cauſam materiā,extra

affectum

affectum me proripiam. Relicto enim in manu eius pallio fugit,& egressus est foras.] Dicat aliquis,& quis intrò egreditur? Nónne multi? an non sunt quidam qui fugiendo sacrilegiũ furati sunt ex priuatis ædibus?qui tẽperãtes manibus à patre,pulsarunt alios?hi egrediũtur quidẽ vnum peccatũ,sed ingrediuntur aliud.atqui oportet vt perfectè temperans peccata fugiat omnia,maiora minoráq;,& in nullo prorsus deprehendatur.Sed Ioseph vt homo iuuenis,qui non posset cum Aegyptio corpore, scilicet voluptate,cõtendendo sperare victoriã, mauult fugere. Phinees autẽ sacerdos Zelo Dei correptus, non fuga sibi salutẽ quæsiuit,sed arrepto ferromaste,hoc est ratione cum Zelo cõiuncta,non desistit prius quàm transfigat Madianitidẽ, scilicet naturam occultantẽ se in diuino choro:idq; per vuluam ipsius,ne vnquam possit inde oriri stirps aut semẽ malitiæ. Quapropter exciſa insipientia,duplex accipit anima præmium,pacẽ atq; sacerdotiũ,cognata germanáq; bona.Talis igitur mulier audienda nõ est:loquor de sensu illo scelerato. quoniã & obstetricibus bene fecit Deus,quòd mãdato disipatoris Pharaonis neglecto, masculos in vita cõseruabant:quos ille interemptos volebat,amator totius sexus fœminei: summã autem illam Causam nesciens,dicendo:Non noui eũ,Sed alia mulier est audienda,qualis Sarra fuit,id est princeps virtus:cui sapiẽs ille Abrahã paret monenti quæ monere debebat.nam antea cum his nõdum perfectus,necdum mutato nomine astrologiæ daret operam:sciẽs eum non posse gignere ex virtute perfecta,cõsulit vt quęrat sobolem ex ancilla,hoc est ex encyclopædia,videlicet Agar, quæ vox inquilinam significat. Qui enim meditatur in virtute perfecta domiciliũ habere,priusquàm inter clues eius ascribatur, inquilinũ agit in disciplinis encyclicis,vt his adiutus ad perfectam virtutẽ sinatur euadere.deinde cum vxor viderit eum perfectum iamq; ad gignẽdum idoneum, quãuis ille gratus erga disciplinas per quas virtuti cõmendatus fuerat,graue putat eis remittere nuntiũ,oraculo diuino mitigabitur,dicente: Omnia quæcunque monuerit Sarra,audi vocẽ eius.] Vnicuiq; nostrum lex esto,quicquid virtuti placet.nam si omnia quæcunq; monet virtus audire voluerimus,felices erimus.Illud autem:Et comedisti de arbore de qua præceperam tibi ne comederes:] perinde est ac si diceret:cõsensisti malitiæ quam debueras totis viribus repellere,propterea maledicta,nõ tu,sed terra in operibus tuis. Quæ causa?Serpens ille voluptas,elatio bruta animæ.hæc

ex

ex seipsa maledicta,soli vtiq; malo accidit,cæterum bono nemini.At Adam intellectus est cõstitutus in medio,qui iam melior inuenitur,iã deterior:quatenus enim intellectus est, nec boni nec mali naturã habet:sed virtute vitióq; in melius deteriúsve mutari solet.meritò igitur nõ ipse maledictus suopte ingenio: vt qui nec vitiũ est,nec vitiosa actio: sed terra maledicta est in eius operibus.nam actiones totius animæ,quam terrã vocauit, reprehensibiles culpabilésq; sunt,vt quisq; agit singulas.&ideo adiungit: In doloribus comedes ex ea.] hoc est frueris anima cum molestia. Laborioſè enim quiuis malus per omnẽ vitam anima sua vtitur,nullam habẽs causam lætitiæ,ad quã gignendã nata est iustitia prudẽtiá;q; cæteræq; sodales harũ virtutes. Ergo spinas & tribulos producet tibi.] Quid enim aliud nascitur in anima insipientis,nisi affectus pungẽtes eam vulnerãtésq;?quos figuratè spinas vocauit,in quos brutus impetus primos incurrit, & in eorũ ordinẽ receptus, res animę populatur ac corrũpit incẽdio.Sic enim loquitur scriptura:Quod si egressus ignis inuenerit spinas, & latius vagatus exusserit areã, aut spicas,aut cãpum,luet is qui ignẽ accendit.] Viden' quod ignis egressus,scilicet brutus impetus,nõ accẽdit spinas,sed inuenit? Cùm enim pronus sit ad quærẽdos affectus.quæ desiderabat inuenit,& his inuẽtis exurit ista tria:virtutẽ perfectã,profectum, & bonã indolem.Virtutem cõparauit areæ.sicut enim huc fructus cõportatur, sic res honestæ in sapiẽtis animã. spicis autem profectũ:quia vtrũq; imperfectum,tẽdens ad finẽ suum. deniq; cãpo bonam indolẽ,quod hęc capax sit virtutis seminum.singulares autẽ vocauit tribulos:quia terni sunt, annumeratis causis eorũ & effectibus,vt voluptas,volupe,delectari: cõcupiscentia, cõcupiscitiuum,ipsum cõcupiscere:molestia,molestum,ipsum molestari:timor,terribile,ipsum timere. Et comedes herbam agri in sudore vultus tui.]Herbã vocat panem per synonymiã, rem eandẽ herba bruti cibus est.brutus verò malus, cui exacta est recta ratio.bruti quoq; sensus sunt, quamuis partes animæ. at mens cupida sensibilium,per brutos sensus ea non sine labore ac sudore appetit. Est enim perquã erumnosa molestáq; insipientis vita,consectantis abligurrẽtisq; quicquid voluptatem parit,& effectus quoscunq; malitiæ.Et quousq; tandem?Donec reuertaris in terrã ex qua sumptus es.]Nunc verò an nõ in terrenis incõsistentibúsq; cẽsetur,ex quo reliquit cælestem sapientiam? Considerandũ est igitur quonã reuertatur, fortasse quod

dicit,

dicit,tale quiddam est:quòd insipiens mens auersatur quidem semper rectam rationem:desumpta est autẽ non è sublimi natura,sed de humiliore,terrenáq; materia. Est autẽ eadem siue maneat siue moueatur,& eadem appetit.Ideo addit: Terra es & in terram reuerteris.] Quod idem est cum antedictis. Præterea significat hoc quoq; : Principiũ tuum & finis vnũ idémq; est. Inchoatus es ex corruptibilibus terræ corporibus, finies rursum in illa,peracta interim vitæ via,nõ publica,sed aspera, sentibus tribulisq; ad pungendum lacerandúmq; natis obsita.

PHILONIS IVDAEI de Cherubim & flammeo gladio,& de Caim:Qui primus ex homine procreatus est.

EXPULIT Adamum,& collocauit ante paradisum voluptatis:& constituit Cherubim& flammeum gladium versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.] Nunc dicit expulsum,quem modò emissum dixerat,non temerè ponẽs hæc vocabula, sed sciens quàm appositè ad res propriéq; disponat ea.Qui emittitur,redire nõ vetatur:quem autẽ Deus expellit,is æterno damnatur exilio. Nam ei qui nondum valde tenetur à malitia,datur reditus tanquam in patriam, ad virtutem vnde exciderat.eum verò qui vehementer obnoxius morbo insanabili premitur,necesse est ferre sua mala,in omne æuũ sine fine damnatum in loca impiorum, vt sustineat merũ cõtinuúmq; infortunium. Quandoquidem & Agar, per quam indifferens disciplina encyclicas ducens choreas intelligitur, videmus bis quidem exisse à principe virtute Sarra, sed semel tãtùm reuersam per eandem viam.quæ primum quidem vltro profuga,non expulsa,reducitur,occurrente angelo, id est Dei verbo,in domum herilem. Iterum autem omnino expellitur, reditura nunquam. Causa autem & prioris fugæ, & posterioris æterni exilij reddenda est. Priusquàm nomina mutarẽtur, hoc est priusquàm heriles animæ in meliorem figuram transform

formarentur,dum Abram erat adhuc pater sublimis, circa cæ-
lestes orbes occupatus sideralémq; scientiam, quæ est præstan-
tissima pars mathematicæ ad naturæ contemplationem perti-
nens:Sarra verò principatus meus (sic enim hoc nomen inter-
pretatur) nondum generalis virtus euaserat:genus autẽ omne
est incorruptile:sed iuxta particulares specialésq; istas censeba
tur,vt prudentiam quæ in me est,item fortitudinem, temperã-
tiam,iustitiã;quæ sunt corruptiles sicut ego ipse qui sum earũ
domicilium.Tunc Agar,illa inquã indifferens disciplina ency-
clica,etiam si tetricũ istud vitæ genus,quam virtutis sectatores
degunt,conetur effugere:reuertitur tamẽ ad relictos dominos,
nondumvalentes ad generale illud incorruptibiléq; fastigium
virtutis pertingere:cuius vel medium tenere satis est,priusquã
ad summum euaditur.At cùm Abraham ex naturæ scrutatore
factus sapiens & amator Dei,nomine quoq; mutato præ se fert
patrem electum soni: sic enim interpretatur. nam clarè sonat
sermo,cuius pater est intellectus cõpos virtutis: Sara verò pro
principatu meo fit Sarra, quæ vox significat principem: quod
perinde est atque fieri è speciali corruptibiliq; virtutem gene-
ralem & incorruptibilem:exoritur verò & Isaac ille felicitatis
filius:desinentibúsq; muliebribus, & emortuis affectibus,succe
dit gaudium: puer quoq; non pueriles sed diuinos lusus secta-
tur non absque virtute:tunc expelluntur illa rudimenta disci-
plinarum,quæ nomine Agaris signantur, expellitur simul so-
phista filius,cui nomẽ Ismaël.exculabũt autem in æternũ, ipso
Deo confirmante exilij sententiam,dum iubet sapientem obe-
dire dictis Sarræ.Disertè enim dicit:Eiice ancillam cum filio.
Virtuti autem parere decet, præsertim autori talis sententiæ:
quia perfectissimæ naturæ à mediocribus habitibus plurimũ
differunt:& sapiẽtia alienissima est à sophistica,nam hæc circa
paraturã credibilium versatur,quibus falsas opiniones & per-
niciosas astruat:Sapientia verò per meditationẽ veritatis,cum
vtilibus cogitationibus adfert rectæ rarionis scientiam. Quid
igitur mirum si Adami quoq; intellectũ occupatum imprude
tia morbo insanabili,omnino Deus expulit è virtutũ regione
nunquã rediturum:quãdo & omnem sophistã, & matrem eius
disciplinã istorũ rudimẽtorum profligat & expellit à sapiente
& sapientia,quibus Abraham & Sarram facit nomina. Tunc &
flammeus gladius & Cherubim cõtra paradisum collocantur.
Dicitur autem cõtra esse,vel quod inimicum & infestum est,

vel

vel quod iudicãdum, vt reus coram iudice: vel quod cognatum. quãdo collationis causa & diligẽtioris cõsiderationis aliud ponitur contra aliud, sicut pictores fictorésq; tabulas statuásq; ad exemplaria conferunt. exẽplum cõtrariorum infestorum est in Caïm, quando dicitur: Exiuit à facie Dei, & habitauit in terra Naid cõtra Edẽ. Interpretatur autẽ Naid cõmotio, Edẽ delicię. illud malitię concutientis animã signũ hoc virtutis priuationẽ affectuum afferẽtis & delicias, nõ illum pruritũ voluptatis affectionis brutissimæ, sed magna cum facilitate gaudiũ trãquillũ expersq; laborũ. Necesse est autẽ vt ab imaginatione dei digressa cogitatio, cui bonũ cõmodúmq; erat fulciri, nauis in solo iactatæ more, ventis inter se cõflictantibus, vltro citróq; feratur, patriã domúmq; nacta agitationẽ: quod quidẽ maximè pugnat cum firmitate animæ, quã cõciliat gaudium, Edem nominatũ. Oppositionis autẽ quæ fit propter iudicium, exẽplum habetur de muliere suspecta adulterij. Statuet, inquit, sacerdos mulierẽ cõtra dominum, & reteget caput eius.] Hæc quid sibi velint explicabimus. Quod fieri debet, sępe fit nõ vt debet: & quod nõ est officium, interdũ fit officiosè. Quale est cùm depositũ redditur, nõ bono animo, sed aut in detrimẽtum accipientis, aut insidiosè: vt cõparata semel fide occasio captetur abnegãdi maius depositum: tunc officiũ nõ officiosè fit. Ediuersò quoties ęgroto nõ dicit vera medicus, purgaturus eũ aut secturus aut vsturus propter ipsius vtilitatẽ, ne fortè metu doloris fugiat medicinã, aut ob imbecillitatẽ linquatur animo: itẽ quoties sapiẽs mendacio fallit hostẽ propter salutẽ suæ patriæ: veritus ne si vera prodat, vires addat aduersariis, inofficiosam rem facit officiosè. Ideóq; præcipit Moses: Iustè iusta exequere.] Quasi etiã iniustè proferatur iusta sentẽtia, si bonus animus nõ adsit iudici. Ergo quoniã quicquid dicimus aut facimus liquet omnibus, animus autem quo dicimus quæ dicimus & facimus quæ facimus ignotꝰ est, nec cõpertum habetur sítne sanus purusq;, an pollutus morbis variis: quod nemo natus queat occultas cogitationes perspicere, sed solus Deus, attestãte Mose dicentéq;, Occulta domino Deo, aperta creaturis, nota esse: præcipitur sacræ diuinæq; rationi, vt animã contra Deum statuat reuelato capite, hoc est retecto præcipuo decreto animi, quod quasi caput cæterorum sit, nudataq; sententia cum qua consueuimus, vt in conspectu acerrimo Dei iudicis incorrupti examinata, aut coarguatur fastuosæ simulationis tanquam nummus improbus: aut immunis ab

omni malitia diluat obiectas calũnias, freta teste qui solus potest nudam animã inspicere. Contrarium igitur quod iudiciale dicimus, tale est. Illud verò quod attinet ad similia & quodammodo familiaria, de sapientissimo illo Abrahã dicitur: Adhuc, inquit, stabat cõtra dominum. moxq; argumẽtum familiaritatis subiungitur: quòd accedẽs alloquitur eum. Nã alieno abscedere semoueriq;, familiari verò propius accedere cõuenit. stare autẽ immutabilémq; obtinere mentem, propè ad diuinã potẽtiam accedit: quia in Deum immutabilitas, in creaturam mutabilitas naturaliter cõpetit. Si quis igitur natiuã suam procliuitatem amore scientiæ refrenãs, cogit eam stare. Deo iã propinquus agnoscat felicitatẽ suã. Cæterum Cherubim & igneo gladio cõtra paradisum habitatio cõuenienter assignatur, nõ tanquam hostibus locũ oppugnaturis, sed tanquã familiarissimis amicissimisq;: vt ex aspectu cõtemplationéq; mutua nunquam intermissa, iunascatur vtrisq; potentiis desideriũ mutuum, aspirante his volucrem cælestémq; cupidinem Deo benignissimo. Quid autem per illa Cherubim & versatilem gladiũ igneum subindicetur, iam cõsideremus. Quid si hic totius cæli circunferentiam cogitari vult? nam cælestes orbes habent motus inter se cõtrarios; quorum alter dextrorsum fert fixa sidera, alter sinistrorsum erratica. sed extimus ille orbis fixarũ stellarum vnus est, qui ab oriente ad occidentẽ voluitur: interiores autẽ septẽ, erraticarum videlicet, quorum cursus simul coactus & voluntarius, duos motus habet inter se cõtrarios. coactus quidẽ qualis fixorum siderum, quæ quotidie videmus ab oriẽte in occidentẽ tendere: proprius autem à vespertinis cæli partibus ad matutinas: qui variat tẽpora circuitus, & ad idem signũ reditus septẽ siderum, quod quędã ex his decurrant pariter, sol, lucifer, & quẽ stilbõtem nominant. Tres enim hi pari celeritate sunt. Quædã verò impariter, sic tamẽ vt certam proportionem respectúmq; seruent & inter se inuicem, & ad illa tria reliqua. atq; ita intelligitur alterũ è duobus Cherubim extima illa vniuersi cæli circunferẽtia, in qua eodem semper modo diuinas reuera choreas fixæ stellæ agitant, nunquã deserentes ordinem, quem pater cõditórq; tenere eas in mundo voluit. Alterũ verò interior orbis, quem ab initio septifidum fecit opifex distinctũ in septẽ certis proportionibus inter se respondentes circulos, quibus suus cuique planeta insertus est: quibus tamen opifex nõ commisit habenas, veritus ne malè regerent, sed vniuersas à seipso pendere voluit,

voluit,, ratus sic maximè concinnum motum fore. Quicquid enim cum Deo fit, merito laudandũ est: sicut quicquid sine Deo, vituperandum. Hic vnus modus est quo Cherubim intelliguntur allegoricè. Cæterùm de gladio versatili & igneo sic intelligendum, ita significari motũ eorum & vniuersi cæli perpetuũ. Quid autem si & aliter hæc accipiãtur? vt duo Cherubim significent vtrunque hemisphærium. aiunt enim ea habere obuersas in se inuicem facies, arcam propiciatoriã vtrinque spectantia: quãdoquidem & hemisphæria ex aduerso spectant se inuicem, prona in terram sitã in vniuersi meditullio, per quod etiã dispescuntur. at illa sola omnium mundi partiũ firmiter stãs, appositissimè à priscis ἑστία, seu vesta nominata est: vt circũ aliquid stabiliter fixũ vtriusq; semiorbis cõcinnissima fieret circũuolutio. igneus verò gladius solẽ significet: nam cum sit gladius flãmeus, nihil est eo currẽte velocius, adeò vt vna die circũ totum mundũ rotetur. Quin & doctius quiddã audisse memini à mea anima, quæ nonnunquam diuino spiritu correpta, solet ne sibi quidem nata prodere oracula: quod, si reminisci potero, dicam. Dicebat autẽ mihi: secundùm vnicũ illum verum deũ esse duas supremas primariásq; potestates, bonitatem & potentiã: & bonitate quidem vniuersa esse condita: potentia verò, creaturas omnes gubernari. Tertium verò conciliatorẽ amborũ medium esse sermonẽ siue rationem. Hoc enim sermone Deũ & bonum esse & principem. itaq; harum duarum potestatum, principat⁹ bonitatisq;, hæc Cherubim esse symbola: sermonis autem flammeum gladiũ. velocissimus enim & calidus sermo est, præsertim Causæ illius summæ: quia & tẽpore præuenit omnia, & ante omnia intelligitur, & elucet in rebus omnibus. Proinde vtriusque Cherubim ô mens formam excipe non adulterinã, vt de causæ summæ bonitate ac principatu euidẽter edocta, fructum felicem capias. mox enim cognosces immortalium illarũ potẽtiarum cõiunctionem cõtemperationẽq;: quatenus deus bonus est, elucẽte nihilõminus maiestate: quatenus princeps, eminẽte hic quoque bonitate: vt virtutes quæ inde nascuntur acquiras, humanitatem pietatemq;: neq; prosperitate insolescẽs, memor illius maiestatis regiæ: neq; in aduersitatibus desperans, affulgente spe meliorũ, per bonitatem magni benigniq; dei. Igneus autem ideo gladius dicitur, quia requiritur hic vnà cũ actionibus sermo feruens & igneus, qui nunquã moueri desinit, properans semper expetendo bona, fugiendóq; contraria. An non vi-

des quòd & sapiens ille Abrahã quãdo incepit iuxta Deũ metiri omnia, nihil creaturæ tribuens, accipit ad ignei gladij similitudinẽ ignem & gladiũ. resecare ac exurere quicquid mortale habebat cupiens, vt expedita cogitatione sublimis ad Deũ euolaret? At Balaã ille, id est vanus populus, inducitur inermis desertorq; militiæ imperitus belli quo anima sibi parat scientiã, sic enim alloquitur asinã, hoc est brutum vitæ propositum, cui omnis insipiens insidet: Si gladiũ haberem, iam te trãsfixissem. Gratia maxima conditori, qui sciens imprudentiæ rabiem, nõ dedit tanquã furenti gladium, verborum facultatem, ne quoscunq; obuios magna clade cõficeret. Sed qualis Balaã, talis vnusquisq; nõ perpurgatus, semper inaniter culpat, negociatoriã puta, aut rusticam, aut aliam quãuis facultatem victus parãdi: donec fausta omnia contingunt, gaudens vectatione hærensq; iumento, nec putãs bonũ cõmodumq; interquiescere: quin & monentes vt desistat & imponat modũ suis cupiditatibus, propter futuri tẽporis incertitudinem, inuidos appellat, negans eos monere bono animo. Vbiverò accidit incõsulta infelicitas, eosdem ipsos vt bonos vates miratur, quibus nemo melius futura cõiiciat: culpam autem calamitatis auertit in artes innoxias, agriculturam, negotiationẽ, aliáve studia, in quibus lucri causa verisatus fuerat. Illæ verò quamuis vocis instrumentis careant, reipsa erumpunt in clamorem lõgè clariorem, quàm qui per linguam fit, dicentes: An non, ô sycophãta nos sumus illæ, quibus tanquam iumentis insidebas elata ceruice? nósne contumaciã nostra in præsentem calamitatem te conieci mus? Vide resistentem ex aduerso Dei sermonem armatũ, qui solet bonum malúmq; definire, nõ vides? quid igitur nũc nos culpas, quas prius dum res ex sententia succedebant, non accusasti? eramus enim eædem, ac ne tantillum quidẽ mutatæ sumus. tu verò corrupto iudicio sine ratione turbaris atque trepidas. si enim ab initio persuasum habuisses, quòd non studia quæcunq; bonorum malorúmq; causa sint, sed qui est ad clauum gubernator rerum omnium sermo Dei, facilius hos casus ferres, nósq; calumniari desineres, nec ascriberes nobis quæ nõ sunt in nostra potestate. Ille si inimicitiis depositis, & tristibus tuis cogitationibus dispulsis, pacatã vitam tibi promiserit, hilaris gaudénsq; manum nobis iniiciet quæ semper nostri simus similes. Cæterùm nos neq; fauore tuo inflamur, neq; irã tuam magnificimus. Sumus enim nobis conscię, q̃ nec bonorum nec malorum causa, sicut

tu

ēu ſuſpicaris,ſumus.niſi fortè mari quoq; vel proſperas nauiga tiones imputas vel fortuita nauſtragia,& nō potius vētorum di uerſitatibus,nunc molliter,nunc vehementiſsimo impetu ſpi rantium.Cùm enim omnis aqua ſuapte natura quieta ſit,quo ties ſecundus ventus à puppi aſpirat,omni rudente modo, ple nis velis naues in portum inferuntur:quoties autem repētē ad uerſus à prora incubuit,multā iactationem ac ſtrepitum exci tat,interdum etiā ſubuertit nauigium:& tamen innoxio mari crimen hoc ingeritur,cùm ſatis appareat remiſsione vehemē tiāq; ventorum aut fluctus aut tranquillitatē fieri. Atq; ita iam ſatis declaratum exiſtimo,quòd natura quæ rationem auxilia tricem validiſsimā homini addidit,eum qui hac poteſt vti,fe licem meritò reddidit,vt verè rationalem:eū verò qui non po teſt,brutū atq; miſerrimū. Adam verō cognouit vxorē ſuam, quæ concepit & peperit Caim illum,dicens:Poſſedi hominem per Deum.& appoſuit parere Abel fratrem eius.] Quorū vir tuti legislator teſtimoniū reddidit,eos nō inducit vxores ſuas cognoſcere,vt Abraham,Iſaac,Iacob,Moſem, & ſi quis eorum ſimilis. Quoniam enim diximus per mulierē figuratè ſenſum intelligi,alienatione autē à ſenſu & à corpore cōparatur ſcien tia,à ſapiētiæ amatoribus ſenſum potius improbari quàm eli gi oſtendetur:& fortaſſe non immeritō. quæ enim cum his cō uenerunt in matrimonium,verbo ſunt vxores, re autem virtu tes.Sarra princeps & dux. Rebeca cōſtantia in honeſtis.Lia fa tigata propter cōtinuatam exercitationem,quam deuitat auer ſaturq; omnis inſipiens.Sepphora verò Moſis coniunx, à terra ſurſum in cælum currens,& diuinas illic felicésq; naturas cōſi derans,vocatur autem auicula. Cæterùm vt virtutum cōceptus partúsq; ediſſeramus,ſuperſtitioſi diſcedant obturatis auribus: diuina enim myſteria tradim⁹ his qui talibus ſacris dignè ini tiati ſunt,hoc eſt,qui verā & minimè fucatam pietatem colunt cum modeſtia.illos autem haudquaquam ad hęc ſacra admitti mus qui tenētur morbo inſanabili,faſtu verborum, & nominū copia,& præſtigiis ethnicis, his tātum rebus ſanctitatem me tientes non aliis.Exordiemur autem hæc myſteria ſic.Vir cum muliere, homo maſculus cum homine fœmina liberorū pro creandorum cauſa iunguntur naturaliter.cum virtutibus verò quæ multa perfecta pariunt, non eſt fas mortalem virum con gredi:quæ tamē niſi à copiam alio genituram excipiant, ex ſe ipſis nūquam erunt grauidæ. Quis igitur his honeſta indit ſe

mina,nisi omniū pater,ingenitus Deus,ipse gignens vniuersa? hic igitur seminat,moxq; genimē suum propriū quod semina uit,elargitur.nihil em sibiipsi gignit, cū nulla re opus habeat: sed omnia in vsum accipientium. nunc adducam horum testem idoneum Mosem illum sanctissimum. Sarrā enim inducit tūc prægnātem:quando Deus eam solitariā inspicit. parere autem hanc non ei qui ipsam inspexit,se studioso sapientiæ, qui nomi natur Abrahā.id apertius docet in Lia, dicēs vuluā eius apertā à Deo:quod viri est propriū.at illa post cōceptionē peperit,non Deo qui solus ipse sibi sufficit:sed Iacob illi qui laborē propter honestatē suscipit.atq; ita fit vt virtus à summa illa Causa concipiat semina,pariat autē vnicuipiā è suis amatoribus,quē sibi ex omni procorū numero se legerit.Rursū sapientissimo Isaac Deū rogante,ex rogato perseuerātia quæ vocatur Rebeca cōcipit:at absq; supplicatione & precibus volucrē illā sublimémq; virtutē Sepphorā Moses assumēs,inuenit ex nullo mortali gra uidā.hæc ō mystæ purgati aures,tāquā verè sacramēta animis vestris percipite,nō effutienda apud quenquā profanū:recōdite hæc intra vos & tanquā thesaurū seruate,in quo nō aurū argen tumq; res corruptibiles sitæ sunt,sed verarum possessionū pulcherrima,nimirū de causa illa summa,de virtute,déq; fœtu ex ambobus nato sciētia,q; ū in aliquē initiatū incideritis, vrgete eū precibus,ne fortè vos celet aliquod recētius mysteriū,donec illud extorqueatis.Ego enm quāuis apud amicumDei Mosem magnis initiatus mysteriis,tamē quia rursum Ieremia ꝓpheta cōspecto,cognoui eū non solū tenere mysteria, sed posse docere quoq;,nō grauatus sum schola eius frequentare. ille verò vtpote diuino plenus spiritu,oraculū quoddā edidit ex persona Dei sic ad placidissimā virtutē loquēris: Nónne tanquā domum me nominasti, & patrē, & virū virginitatis tuæ?manifestissimè docēs.q; Deus & domus sit,incorporearū idearū incorporeus locus:& vniuersorū pater,vt q ea genuit:& sapiētiæ vir, semē felicitatis in vsū mortaliū iaciēs in bonā terrā virginē. Decet enim impollutā.intactā purámq; & verè virginē naturā cumDeo colloqui,lōgè diuerso modo quàm apud nos fit.homo enim quādo liberos sibi quærit,ex virginibus reddit mulieres. at Deus quādo incipit cū anima habere cōsuetudinē, eam quæ modo mulier fuerat,restituit in virginitatē pristinā:quādoqui dem sublatis degenerib.& minimè virilibus cupiditatib⁹ quibus effœminata fuerat, generosas & integras virtutes in earū

locum

locũ substituit. Sarræ igitur nõ antè cõsueſcet, quàm illi deſinãt omnia muliebria, ita vt reuertatur in priſtinũ caſtarum virginum ordinẽ. fieri tamẽ poteſt vt & virginis anima laſciuis affectibus polluta deturpetur: ideo firmũ certúmq; manet oraculum, quod dicit Deũ virum nõ virginis, hæc enim mutabilis & mortalis eſt, ſed virginitatis, ſcilicet ideæ, quæ ſemper eſt ſui ſimilis. cùm em̃ generatio & corruptio naturæ ordine cadat in res mortales, illę archetypæ potẽtię iſtarũ rerum fictrices particularium, immortalitatẽ ſua ſorte adeptæ ſunt. Et nõ decebit Deũ qui eſt ingenitus & immutabilis, virtutũ immortaliũ ſeminator virginũ ideas ſeminare in virginẽ trãsformatã ex mulieres? Cur igitur ô anima cùm debeas in Dei domo virginitatẽ ſeruare, & ſcientiã cõplecti, his neglectis ſenſum cõplecteris effœminantẽ te & polluentẽ? itaq; paries partũ totũ vitioſum ac pernicioſum, illum fratricidã execratũ Caim, poſſeſſionem nõ poſſidendã. vocat enim Caim poſſeſſio. Cæterũ mirari poſſet aliqs narrationis modũ, quo ſæpe in multis legislator vtitur præter vulgatã cõſuetudinẽ. Poſtquã enim dixit de terrigenis, narraturus de primo nato ex hominib⁹, de quo hactenus nihil omnino dixerat: quaſi iã ſæpe eũ nominaſſet, ac nõ nunc primũ inſereret eius nomen ſuis verbis, peperit Caim illũ, inquit. Quẽnã ô ſcriptor, de quo antea nihil vel paruum vel magnũ ſignificaſti? atqui nõ ignoras cõuenientẽ diſpoſitionẽ nominũ. certè procedẽte ſermone, de eadẽ perſona dicturus es: cognouit Adã Euam vxore ſuã, & peperit filiũ, vocauítq; nomẽ eius Seth. An nõ igit̃ multò magis oportebat loquẽdo de primogenito qui erat principiũ ſucceſsiuæ generationis hominũ, primo ſexum recẽs nati declaraſſe q⁹ erat mas: deinde proprium nomẽ adiungere, puta Caim, aut quodcũq;. quoniã igitur nõ quaſi neſciens quomodo nomina ponẽda ſint, in mẽtione Caim videtur diſceſsiſſe à conſuetudine, cõſiderãdum quã ob cauſam ſic nominauerit natos è primis parẽtib⁹, obiter magis quàm modo quo ſolemus narrare impoſitionẽ nominũ. eſt autẽ, quãtum equidem coniicere poſſum, cauſa hæc. Reliquũ vulgus hominũ nomina imponit rebus diuerſa ab ipſis rebus: vt aliud ipſe ſint, aliud ſonẽt earũ vocabula: apud Moſem verò nominũ impoſitiones manifeſtiſsimè res ipſas indicãt, vt res neceſſariò in nomẽ abeat ſine vlla differẽtia. Quod dico diſces clarius ex ſubiecto exẽplo. Quãdo intellectus (vocetur hic Adã) incidẽs in ſenſum per quẽ viuere videtur animalia (vocetur hæc Eua) cupidine victus cõgredit̃

illa verò cõcipit tanquã casibus & venatur naturaliter externa sensibilia, per oculos colorẽ, per aures vocẽ, per nares vaporem, saporẽ per gustus instrumenta, per totum corpus quæ tanguntur: tunc prægnãs facta mox parturit, partítq; maximũ animæ malum arrogantiã. arrogat enim sibi ceu proprias possessiones, quicquid vidit, quicquid audiuit, quicquid gustauit, qcquid olfecit, quicquid tetigit, credens se horum omniũ inuẽtricem & artificẽ: id aũt ei nõ absq; ratione accidit. erat enim fortasse aliqñ tẽpus quãdo intellectui nihil erat cũ censu negotij, neq; habebat sensum, multũ remotus à rebus istis gregalibus & vnà versari solitis, ipse similis solitariis animalibus in secessu degẽtibus. tũc sanè cùm seorsum censeret, nõ tãgebat corp⁹, vt qui careret instrumẽto quo externa captaret, sed erat cæcus & impotens, nõ sicut vulgò nominãt cùm vident orbatũ oculis: hic em̃ vno sensu priuatus, reliquis abũdè fruitur: ille aut̃ omnibus sensitiuis potẽtiis mutilatus, reuera impotens erat dimidio animæ mulctatus, egenus viriũ quæ natæ sunt ad apprehendenda corpora, misera portio separata à sua cognata, carens sensitiuis instrumentis quibus vice scipionis vacillans sustentaretur. quapropter multis tenebris pressos habẽs oculos, nihil cernere poterat. carebat enim sensu, per quẽ res dignoscerẽt. Volẽs igitur Deus nõ solùm incorporearũ rerũ, sed & solidorũ corporum cõprehensionẽ ei præbere, expleuit totã animã, iam ante factæ portioni attexẽs alterã, quẽ nominauit appellatiuè quidẽ mulierẽ, propriè verò Euã, sensum subindicãs. quæ vt primùm nata est, per singulas sui partes ceu per quędã foramina magnã vim lucis infudit, quæ intellectũ subintraret: atq; ita caligine depulsa effecit, vt clarè manifestéq; videret naturas corporum tanquã dominus. ille verò quasi post noctẽ solis splẽdore perfusus fulgido, aut è profundo somno excitus, aut quasi cæcus repẽtè visu recepto, intuebat̃ omnes simul creaturas, cælũ, terrã, aquã, aërem, stirpes, animãtes, habitus earum, qualitates, vires, sexus, affectus, motus, actiones, efficacias, mutationes, corruptiones, & quædã videbat, quædã audiebat, quędã gustabat, quędam tãgebat: ad alia procliuior, scilicet voluptatẽ afferẽtia, ab aliis alienior, vt dolorẽ inducẽtibus. Ergo cùm circunspexisset circa se omnia, cõtemplatus seipsum suãmq; potentiam, ausus est gloriari sicut aliquãdo Alexãder rex Macedo. nam & illum aiunt, cùm vellet ex Europa bellũ inferre Asię, opportuno inter vtranq; loco stantẽ, lustratis aspectu circa se omnibus dixisse, &

hæc

hæc & hæc mea sunt, puerili plebeiáq; leuitate animi, nõ p maiestate regia. sed longé antea intellectus sensitiuá vim nactus, & per eam potit⁹ omnibus ideis corporis, repletus irrationali fastu intumuit, vt omnia se possidere crederet, alios nihil omnino. Hũc in nobis morẽ exprimẽs Moses, addidit Caim possessionẽ interpretari, stultitiæ vel poti⁹ impietatis plenũ. Cùm enim debuisset Dei possessionẽ omnia credere, suá existimare maluit, ne sui quidem satis cõpos, imò ne suam quidem sciens essentiam. Attamẽ cõfidit sensibus tanquã idoneis ad captanda externa sensibilia. Dicat igitur quomodo oculis, aurib⁹, alióve sensu nõ errare poterit. at qui necesse est his singulos nostrum labi falliq; cõtinuè, etiási nobis cõtingant horum instrumenta absolutissima. Naturales enim noxas & errorẽ inuitis sese ingerentẽ omnino effugere difficile, atq; adeò impossibile, cùm infinita falsas opiniones excitantia sint & in nobis & circa nos & extra nos, passim in vniuerso mortali genere occurrentia. Ergo insanit cùm suam possessionẽ existimat omnia, quanquã sibi erecta ceruice placet. Sicut Iacob opinor valde risit Labanẽ addictum qualitatibus, ipse magis cõtemplator naturæ expertis qualitatũ, quando ille ausus est dicere, Filiç meæ & filij mei & pecora mea, & omnia quæcunq; vides, mea sunt, & filiarum mearum. Nã istæ ad singulas voces illud meum accinens, non desinit de seipso loqui magnificè. Itáne filias (sunt hæ artes sciẽtiæque animę) tuas ais esse filias? Dic quomodo? an non primũ ab intellectu eas edoctus habes? deinde sic natus es vt eas sicut cætera possis amittere, vel propter aliarum curarum magnitudinem oblitus, vel propter diuturnas molestásq; infirmitates corporis, vel propter destinatum senibus morbum incurabilẽ, ipsum senium, vel propter infinita alia, quorum iniri nõ potest numerus. Quid filios (hi sunt particulares ratiocinationes animæ) cùm tuos ais, sobriúsne es an insanis cum tali opinione? certè atra bilis, deliratio, mentis alienatio, cõiecturæ incertæ, & imaginationes rerum fallaces, inanésq; quædam cogitationes somniorum similes, quibus velimus nolimus distrahimur, ad hęc coalitus animę morbus obliuio, multáq; prętera, non sinunt te esse firmum rerum dominum, & declarãt omnia esse alterius, nõ tua. Quid de pecoribus? quæ sunt sensus. brutũ enim quiddam & pecuinum sensus est: hæccine audes tua dicere? amabò cùm secus vides, secius audis plerũque, interdum falsos succos dulces esse iudicans, & cõtrà dulces amaros, & per

omnes sensus sæpius falleris quàm rectè iudicas, nõ erubescis? sed tãquam nunquam errares vlla vi aut actione animæ, superbia fastúq; intumescis? Quòd si mutatus ad meliorem vt decet mentem redieris, dices à Deo possideri omnia nõ à te, cogitationes, scientias, artes, cõtemplationes, particulares ratiocinationes, sensus, operationes animæ quas vel cũ his operatur vel sine his. Quòd si perges absq; pædagogo magistrõ; venere, per totam ætatẽ feres graues dominas, arrogãtias, cõcupiscentias, voluptates, iniustitias, imprudẽtias, falsas opiniones. Dicit em: Si respõdeat seruus. Cõtentus sum domino meo & vxore mea cõmunibúsq; liberis, nolo esse posthac liber: adductus ad tribunal Dei, iudicãte ipso ferẽtéq; sentẽtiam, habebit quod postulauit, perforata prius auricula, ne exaudiat Dei verba de libertate animæ. Est enim hominis reiecti velut è sacro certamine reprobatiq;, & plane puerilis cogitationis, iactare amorẽ dñi, & intellectũ habere pro hero atq; benefactore, iactare itẽ amorem sensus, eúmq; inter præcipua sua bona possessionésq; censere, narósq; inde pueros: ex intellectu cogitationes, ratiocinationes, cõiecturas, cõsilia: ex sensu, visum, auditũ, gustũ, odoratum, tactúmq; & cõmunem sentiẽdi vim. Necesse tamẽ est his adductũ nullo teneri libertatis desiderio. nam per horũ fugam abalienationémq; potimur immunitate. rursus alius quidam præter charitatis affectũ etiam insaniã præse ferens sic loquit: Quòd si quis rapuerit, tanquã de propriis certabo, & per vim recipiã. Persequẽdo enim, inquit, cõprehendã, diuidã spolia, explebo animã meam, & interficiam gladio meo, & prævalebit manus mea. Hũc libẽter sic cõpellarẽ: Nescis fatue, q̃ quisquis natus putat se persecutorẽ, alium persecutorem habet. morbus enim, senectus, mors, aliáq; turba volẽtium nolẽtiúmq; malorum vnumquẽq; nostrũ exagitat, circũagit atq; persequitur: & q̃ se putat prehendisse teneréq;, cõprehẽsus tenetur. Nec deest qui prædam sperãs, & eius portiones sibi pollicẽs, præda fit ipse redactus in alienã potestatẽ, esuriem pro saturitate, & seruitutem pro dominatione admittẽs in suã animã, & interẽptus dũ alium vult interficere. & prorsus omnia passus quæ intentabat aliis. erat em iste reuera omnis rationis & naturæ aduersari⁹, omnia quæ sunt agẽtis vsurpãs sibi, patiẽdi prorsus immemor, quasi extra omnẽ aleã positus. Sic enim insensus loquitur. Persequẽdo cõprehendam. Quis igitur posset esse infestior animæ hostis, quàm qui per iactãtiam quæ Dei sunt sibi vsurpat: certè

Deo

Deo propriũ est facere, nec fas est id vlli creaturę ascribere. proprium autẽ creaturæ pati. quod quisquis vt peculiare necessariúmq; præceperit animo, facilé ferret casus vel grauissimos. cõtrà si alienum à se putarit, oppressus mole intolerabili, Sisyphiam pœnã sustinebit, ne caput quidẽ valens attollere, sed ab omni occurrẽte aduersitate obtorto collo abreptus, prębẽsq; se cuiq; obnoxiũ, ppter degeneres effœminatósq; affectus animę. Debuerat enim sufferre atq; resistere, & obfirmare mentẽ communitam septãq; suis potentissimis virtutibus, fortitudine ac tolerãtia. Quẽadmodum igitur tõderi duplex est, alterũ genus præbens se & accõmodans, alterũ tãtùm sustinẽs: pecus em̃ aut tergus aut velus nihil ipsum agẽs, sed patiẽs solũmodo tondet ab alio: homo verò adiutans tõsorem gestúq; se accõmodans, & agens simul atq; patiens: ita tũdi quoq; aliter verberoni seruo accidit vapulãti meritò, aut ingenuo propter maleficiũ in rota extenso, aut inanimæ rei cupiã: tũduntur em̃ lapides, ligna, aurum, argentũ, aliæq; materiæ, quas fabri in suis officinis aut cõcidũt aut dilatãt in laminas. Aliter aũt athletę pugilatu certãti, aut pãcratio amore coronarũ & victoriæ: hic em̃ illatas plagas vtraq; manu discutit, & ceruice huc illuc reducta ictus euitat: nõnunquã erectus in summos pedũ digitos & attollẽs se, aut cõtra submittẽs atq; cõtrahẽs: eludit frustratúrq; aduersariũ, quasi cũ vmbra pugnantẽ: mancipiũ verò aut ferrũ nihil agẽs inuicem, iniuriã omnẽ sustinet ad voluntatẽ alterius. talẽ igitur affectum nũquã in corpus admittamus, multò minus in animã: sed potius illũ cõtrariũ, quãdoquidẽ mortalẽ pati necesse est: ne tanquã effœminati, fracti dissolutíq; ante tẽpus deficiamus per imbecillitatem virtutũ animę, sed robusti neruos mẽtis, posssimus impẽdentia mala leuiora reddere. Quoniã igitur satis declaratũ est, neminẽ mortalẽ habere vllius rei stabile certúmq; dominium: quos autẽ vulgus dominos vocat, opinione magis quàm reuera esse dominos: & necessum est vt subditũ ac seruũ, ita rectorem in hoc vniuerso esse ac dominũ: reuera princeps ac imperator vnus Deus habẽdus est, quẽ decet hęc vox: Omnes res meæ sunt. Videamus nunc quàm magnificè diuinéq; de his scriptura loquatur: Omnia, inquit, mea sunt. Hæc autẽ sunt dona, munera, oblationes, quas, inquit, mihi offeretis semper in meis festis diebus. Valde apertè docens, & in rebus aliẽ mediocri gratia dignæ sunt, quæ vocatur munera: aliæ maiore, quæ vocantur dona propriè: aliæ sunt eius generis, vt nõ solùm fructus

ctus proferãt virtutum, verùm etiam totæ refertæ sint aptis ad vescendum fructibus, quibus solis anima cõtemplatrix alitur. Hæc quicunq; didicit, potestq; conseruare in mẽte atque custodire, irreprehẽsibile pulcherrimúmq; sacrificium offeret Deo, scilicet fidem, idq; nõ in festis istis mortalium: habet enim sua festa, decreto nixus summè necessario philosophiæ sodalibus. est autẽ hoc: Solus Deus verè festum agit. solus enim gaudet, lætatur, hilaritate pacéq; fruitur ab omni bello semotissima. Præterea timoris expers, nihil cum malis habẽs cõmercij, nemini cedit, nõ dolet, nõ lassatur, plenus felicitate sinceriss ima, ipsius natura perfectissima, imò ipse fastigiũ est extremáq; linea felicitatis ac perfectio, nõ egens alio per quem fiat melior. sed vltro omnibus particularia bona ceu è fonte impartiens. Nã quę in mundo sunt bona, nõ essent talia, ni ad archetypi illius verè boni, ingeniti, beati incorruptilisq; similitudinẽ facta fuissent. & ideo sabbatum, quod interpretatur quies. Dei esse Moses dicit in multis legis locis, nõ hominum, attingens philosophiã necessariam. Quod enim in rebus quiescit, si vera fateri oportet, nihil præter Deum est. Requiem autem nõ otium voco: est enim suopte ingenio actiua Causa illa omnium, nunquã desinens à faciendis rebus pulcherrimis: sed operationẽ illam quæ sine labore fatigationéq; fit cum facilitate maxima. Solẽ enim & lunam & vniuersum cælum mundúmq; cùm non sint sui iuris & in potestate propria, & moueãtur ferantúrq; cõtinué, fas est dicere laborare: cuius laboris argumentum liquidissimum extat in annuis horarum siue tẽporum quatuor vocibus. Nam & ea quæ in cælo sunt amplissima suos motus variãt, iam septẽtrionales, iam austrinos, iã alios atq; alios cursus facientia: aër quoq; frigus æstum & omnimodã admittens tẽperiem, ex suis affectionibus laborare deprehẽditur: quoniã generalissima mutationis causa est fatigatio. Stultum autẽ esset de terrestribus aquaticisq; prolixius agere, memorãdo vniuersales particularésq; horum mutationes. hæc enim verisimile est multò magis quàm sublimia illa imbecillitati obnoxia, vt quæ multum vltimæ istius terrenæ essentiæ habeãt. Ergo qm̃ quę mutãtur propter fatigationẽ mutari solẽt. Deus autẽ mutari vetitq; nõ potest. naturam habet infatigabilem. quod verò non debilitatur, etiam si faciat omnia, id in æternum nõ desinit quiescere. Itaq; soli Deo maximè ꝓprium est requiescere. Demõstrauí autẽ etiã festum agere ipsi cõuenire. Solius igitur summæ Causæ & festa

sta sunt

ſta ſunt & ſabbata, hominum autem nullius omnino. I ſi libet contemplare celebritates noſtras cantatiſsimas. omittãtur quę apud barbaras ſimul & Græcas nationes per occaſionẽ figmentorum fabuloſorum aliæ aliàs inſtitutæ ſunt, in nullum alium finem quàm vanitatem pompoſam faſtuoſamq́;. vix enim tota ætas hominis ſuffecerit ad diligenter excutiendas inconſiſtentias quæ inſunt ſingulis, de præſtantioribus tantùm pauca pro ratione tẽporis libet dicere. In omni feſto noſtro & celebritate quæ miramur ſunt hæc: ſecuritas, remiſsio, quies ab inferendis iniuriis, ebrietas, potatio, comeſſatio, delitiæ, oblectamenta, patentes ianuæ, pernoctationes, indecẽtes voluptates, quotidianæ nuptiæ, inſolentiæ, exercitium intemperátiæ, inſipientiæ meditatio, ſtudia turpitudinis, honeſtatis pernicies, nocturnæ excitationes ad cupiditates inexplebiles, ſomnus diurnus, quando vigilãdi tempus eſt, naturæ ordinis peruerſio. tunc virtus ridetur vt noxia, vitium tãquam vtile rapitur. tunc in contemptu ſunt quæ oportet facere: quæ verò non oportet, in pretio. tunc muſica, philoſophia, & omnis eruditio, diuinæ animę diuina reuera ſimulacra tenent ſilentium, at iſtæ artes que ſuis lenociniis ventri & his quæ ſub ventre ſunt voluptatem conciliant, oſtentant ſuam facundiã. hæc ſunt feſta iſtorũ qui ſe felices dicunt. quorũ turpitudo quandiu intra priuatos parietes locáq; profana cõtinetur, minus peccare mihi videntur: vbi verò torrentis in morem populãs omnia, vel ſacratiſsima tẽpla irrumpit, quicquid in his ſanctum eſt ſternit cõtinuò, faciens profana ſacrificia, victimas abſq; litatione, preces irritas, profana item myſteria ſimul & orgia, pietatem ſanctitatémq; fucatam & adulterinam, caſtitatem impurã, veritatẽ falſatã, cultũ Dei ſuperſtitioſum. adhæc corpora quidem abluuntur lauacris & purificationibus: affectiones verò animæ quibus vita ſordidatur, nec volunt nec curant eluere. Et vt cãdidati templa ſubeant dant operam, diligenter emaculatis amicti veſtibus: mẽtem verò maculoſam in ipſa ſacraria penitiſsima inferre nõ verentur. Item ſi quam pecudem animaduertãt parum integro corpore, eiiciũt extra purificatum aſperſione tẽpli ſpatium, nec patiuntur adduci ad altaria, quamuis inuita & per vim mulctata ſint parte aliqua corporis: ipſi cõſauciati animas morbis grauibus, quos eis inflixit impotens malitia, vel potius mutilati caſtratiq; membris precipuis, prudentia, fortitudine, iuſtitia, aliisq; quarum humana natura capax eſt virtutibus, & admiſsis ſpõte noxis, tamen audent

dent sacris operari, rati oculum Dei tãtum externa inspectare adiutũ luce solari, non etiam occulta æquè atq; aperta cõspicere, vt qui intra semet lucẽ habeat. eius enim Qui est oculus luce aliena nõ eget vt res percipiat: sed cũ ipse sit splendor archetypus, infinitos emittit radios, quorum nullus est sensibilis, omnes autẽ intelligibiles. & ideo sol' intelligibilis deus eis vtitur, ex genitis verò nemo. Quod enim genitũ, id sensibile: intelligibilis verò natura sensu nõ percipitur. ergo quoniã inuisibiliter subit has nostras animas, paremus ibi locũ ita vt decet futurum Dei habitaculũ. quod nisi fecerimus, clã migrabit in aliam domũ, quæ videbitur ædificata melius. si enim quoties reges excipiendi sunt, magnificentius excolimus ædes proprias, nihil negligendo quod ad ornatum pertineat, sed omnia benignè ac liberaliter adhibemus vt hospitium quàm iucundissimum respõdeat dignitati hospitis: regi regũ & huius vniuersi mundi rectori Deo, comitatis atq; humanitatis causa dignato suam creaturã inuisere, & à summo cælo ad terrã vt generi humano beneficia sua conferret degresso, qualem tandem domũ oportet instrui? Absit enim vt lapideam ligneámve, quod vel dictu nefas est. Nam etiamsi tota terra aurũ, aut siquid auro pretiosius, repẽte fieret, móxq; per opificũ artes in porticus, vestibula, aulas, areas, ædésq; sacras impẽderetur, ne scabellum quidem eius pedibus posset fieri. dignũ tamen eo domicilium anima est, modo sit idonea. Ergo quia domum in terris animã inuisibilẽ inuisibilis Dei dicimus, rectè legitiméq; loquimur. quæ vt fiat firma & ornatissima, fundamenta eius iaciantur, generosa indoles & institutio, quibus virtutes honestęq; actiones superstruantur. Eius ædificij prima ornamenta sunto præexercitamentorum ad encyclopædiam pertinẽtium tractatio. Nam bonam indolem sequitur sedulitas & memoria: institutionem verò discendi facilitas & attentio, quasi quædã radices arboris à qua mites fructus in futurum expectãtur, sine quibus absolui mẽtem est impossibile. Cæterùm ex virtutibus earúmq; actionibus munimentũ firmum atq; securũ accedit ędificio, vt quicquid animam ab honestate dimouere alienaréq; conatur, nihil contra tantam munitionem valeat efficere. à disciplinis autem encyclicis pendet totus ornatus animæ, quæ sunt quasi quędam dealbationes, picturæ, tabellæ, marmoratæ incrustationes, quibus non parietes solùm, sed & pauimenta ornantur, & id genus alia, nihil ad firmitatem conferentia, sed tantùm ad delectation

ctationem inhabitantium. Eodem modo & encyclopædia totã animalem domũ illustrat ornamẽtis variis. grãmatica quidem dum poëtarũ scrutatur carmina, & priscorũ gesta cõsectatur in historiis. geometria verò pro portione æqualitatẽ afferens: & quicquid in nobis enorme, immodicũ, incõcinnũ est, per thithmos, mensuras modulósq; musicæ ciuilis recurans. Rhetorica autẽ verborum grauitatẽ examinãs, & quibusvis rebus elocutionem accõmodans, pronũtiationémq; ac vim mouẽdorũ affectuum: præterea laudationes cæteráſq; voluptates quas facũda sonoráq; lingua excitare solet adhibens. Tali domo instructa apud mortale genus, bene sperandũ est terrestribus omnibus, expectãdúmq; fore vt in eã descendãt diuinæ potẽtiæ. illæ verò cælitus leges iuráq; ferentes aduenient, vt eam cõsecrent dedicentq;, iuxta iussa atq; voluntatẽ patris ipsarũ. Deinde cõmunicata mensa victúq; cum animabus virtutũ amatricibus, seminãt in eis felicẽ progeniẽ: sicut & sapiẽti illi Abrahã gratiã hospitij retulerũt perfectissimã, Isaac filiũ. nihil enim purificatã mentem maiore afficit lætitia, quàm ꝙ dominum habet, quem agnoscit regẽ rerũ omniũ. Nã seruire Deo, maxima est gloriatio, nõ modo libertate maior, sed & diuitiis, & principatu, & omnibus rebus quas mortales mirãtur pretiosior. Eius autẽ qui Est potentiã verè testatur oraculũ illud: Et terrã nõ addices in perpetuum: mea enim est vniuersa: quoniã aduenæ & inquilini vos estis corã me. An nõ manifestissimè docet, ius possessionis omnium rerũ pertinere ad Deũ, vsum verò solũ ad creaturã? Nihil, inquit, in perpetuũ cuiquam creaturæ venditur, quandoquidem vnus est dominus, totius creaturæ possessor proprius ac perpetuus. vtẽdas enim cõcessit Deus creaturas omnes omnibus, vt qui nullũ indiuiduũ perfectũ fecit, quod non vtiq; opus habeat alio: vt ꝓpter ea quæ cupit, accedat necessariò ad illud quod exhibere potest, & illud vicissim ad hoc, & vtrũq; ad alterum, sic enim futurũ erat per huiusmodi cõmercia, vt in lyræ morẽ quæ cõstat è tonis dissimilibus, in cõmunẽ cõueniret cõsonãtiam, dum mutuũ dant & accipiũt, atq; ita omnia permutãtur omnibus ad vniuersũ mũdi cõplemẽtum. Cõuenit enim animatis cũ inanimis, brutis cũ rationalib⁹, stirpib⁹ cũ hominib⁹, feris cũ pecudibus, immãsuetis cũ cicuribus, masculo cum fœmella, & vicissim cũ mare fœminæ: & vt cõpendio dicã, terrenis cum aquatilibus, his cũ aëriuagis, volucribus cũ prędictis ꝙ generibus. ad hæc terra amat cælum, hoc vicissim terram, aër

aquam

aquam,aqua vẽtum:mediæ naturæ ſe inuicẽ & extremas,extremæ medias & ſe inuicẽ:hyems certè æſtatẽ,æſtas hyemem,ver vtrãq;,ſicut hoc ipſum amore autumnũ proſequitur, ita vt ſingula ſingulis cara ſint,&(vt verbo dicã)omnia omnibus,ꝓpter vſum mutuũ,vt vniuerſum hoc cuius partes iſta ſunt, abſolutũ opus exiſtat,dignum mundi opifice.ſic igitur his cõpoſitis ſibi omnium vindicauit dominium: vſumfructum verò diſtribuit ſuis ſubditis,vt ſeipſis vterẽtur,& alij aliis inuicẽ.vtimur enim & nobiſipſis,& omnibus quæ circa nos ſunt.Equidem conſtitutus ex anima & corpore,qui mẽtem,rationem, ſenſum habere videor, nihil horum meum peculiare inuenio. vbi enim erat meum corpus antequã naſcerer?quò diſceſſurum poſt obitum? vbi ſunt quæ aliquid videtur ætatum differẽtiæ?vbi infans,puellus,puer,ephebus,adoleſcẽtulus,veſtitus prima lanugine,iuuenis,perfectus vir? Vnde venit anima, quò diſceſſura? quàm diu nobiſcum habitatura? quænam eius eſſentia? poſſumúsne dicere,quando eã accepimus?ante natiuitatẽ? ſed tum nõdum eramus.poſt mortem,ſed tum nõ erimus.Concretæne ſunt corporib⁹?at ſic deuoluemur ad rediuiuas natiuitates. an nõ ſunt? certè nunc cùm viuimus imperata facimus magis quàm impe ramus,& noſcimur magis quàm noſcimus. nouit eñ nos ipſa nobis incognita,& mãdata dat quæ exequi neceſſum eſt quaſi famulos dominæ:& vbi nos relinquere voluerit ac migrare ad ſuũ illũ principẽ, deſertum deſtituet hoc in quo viuimus domicilium: & retinere ſi voluerimus,elabetur. Habet enim naturam tenuium partium vt nullam anſam præbeat corpori. Quid intellectus qui in me habitat,fallax coniector, erroneus æſtimator,delirans,ſtulteſcens,demens interdum in exceſſu & atra bili & longo ſenio?At ſermo mihi peculiaris eſt,aut vocis inſtrumẽtas;Nónne ad quemvis morbum lingua deficit?nónne vel eloquẽtiſsimum os obturatur? Nónne multi expectatione mali alicuius attoniti nequeunt hiſcere? Atqui ne ſenſus quidẽ dominus comperior,& bonum ſi non ſeruus,ab eo per vim tractus,ad colores,ad figuras,ad voces,ad odores,ad ſapores,ad cætera corpora.Per quæ omnia liquere ſatis puto, nos alienis vti poſſeſsionibus,nec gloriam poſsidendo,nec diuitias,nec honores,nec imperia,nec aliud quicquã vel corpori vel animæ proprium,imò ne vitam quidem. vſumfructum habemus ſolùm: quod ſi cognoſceremus,curaremus tanquam res Dei,prægogitantes morẽ eſſe domini recipere ſua quandocunq; ipſi viſum fuerit.

fuerit. Sic enim adeptas ferremus leuius. Nunc pleriq; omnes dum existimãt hæc sua esse ac propria, priuari copiam eorum & egentes mox opprimuntur mœstitia. Est igitur non solũ verum, sed etiam ad consolationem vtilissimum, credere mundũ hunc & quæcunque cõtinet, esse creatoris ita possessiones sicut opera. sed hæc quoque opera sua elargitur dominus, quod his opus non habeat, qui autem his vtitur, non possidet ea: quia herus vnus omnium & dominus est, qui rectissimè dicit: Mea est vniuersa terra: ac si diceret: omnis creatura mea est: vos autem aduenę & inquilini corã me. Collati enim omnes mortales alij ad alios, indigenæ censentur & patricij, æquo iure vtentes & paribus muniis. Quod si ad Deum cõferantur, pro inquilinis erũt & aduenis. nam vnusquisq; nostrum tanquam in nouam ciuitatem venit in mundum hunc, cuius ante natiuitatem ius non habuerat: postquam autem venit, inquilinus est, donec assignatũ sibi vitæ tempus exantlauerit. Simulq; introducitur dogma sapiẽtissimum, quod solus dominus Deus ciuis est. omnis autem creatura inquilina & aduena, qui verò dicuntur ciues, per abusum nominis magis quàm verè sic appellantur. donum autem gratuitum sufficit sapientibus viris ad solum ciuem Deum collatis. quòd in aduenarum & inquilinorum ordinẽ recepti sunt: quoniam insipientium nemo aduena aut inquilinus in Dei ciuitate inuenitur, sed omnes inde exulant: sicut pro sententia superius pronunciatũ est: Venditione, inquit, non vendetur terra: nec addidit à quo non vendetur, vt hoc ipsum quod silẽtur, ad scientiam proficiat initiato physiologiæ mysteriis. Inuenies igitur, si omnes cõsideres, eos quoq; vendere magis quàm donare, qui gratis largiri dicuntur: & quos putamus gratuito accipere, eos reuera emere. Nam qui dando captant laudem aut honorẽ, dum quærunt reddi sibi gratiam, specioso donationis nomine venditionem prætexunt: quando & vẽditores suarum rerum solent accipere pretium. Qui verò admittẽtes dona, cogitãt reddere, & prima quaq; occasione reddunt, idem quod emptores faciunt. Nam illi vt accipere norunt, ita & reddere. At Deus non venditor est, æquum pretium rebus suis statuẽs, sed donator omnium, perennes gratiarum fontes profundens, nullã permutationem cupiens. Nam nec ipse indiget, nec quisquam natus potest accepta rependere. Ergo quandoquidem omnium confessione omnia Dei possessio sunt, quod tum rationibus verissimis tum testimoniis certissimis euincitur: atteſtantur enim

oracula quæ Moses in sacras literas retulit: improbandus est intellectus, qui quod ex coïtu cum sensu natum est, suam peculiarem possessionem ratus, vocauit Caim, dixitq;: Possedi hominem per Deum.] Hic quoq; falsus, at quãobrem falsus? Quia Deus causa est non instrumentum. At quod nascitur, per instrumentum quidem, sed vtique ex causa producitur. Nam vt gignatur aliquid, multa oportet concurrere: à quo, ex quo, per quod, propter quod: à quo, causa est: ex quo, materia: per quod, instrumentum: propter quod, finis. Agedum enim, si quis roget, domus & vrbs quæ vis vt condatur, quodnam res oportet præstò esse, nõne opificem, lapides lignáq;, & instrumenta? quid igitur aliud est opifex quàm causa à quo? quid lapides lignáque, quàm materia ex qua fit ædificiũ? quid instrumenta, nisi per quæ? iam propter quid nisi tectum & securitatem, quæ causa finalis est. transi nunc à priuatis ædificiis ad illam domũ siue vrbem maximã, id est mundum, & hanc quoq; similiter considera, inuenies autorem eius Deum, à quo factus est: materiam verò quatuor elementa ex quibus temperatus est: instrumentum porrò verbum Dei per quod est conditus: cæterùm finalem causam cur conderetur, benignitatem ipsius opificis. sic decernunt amatores veritatis, & studiosi veræ sanæque scientiæ. illi verò qui aiunt se per Deum acquisiuisse aliquid, eum qui autor est, instrumẽtum esse putant: id verò quod instrumentum est, putant esse autorẽ, scilicet intellectum humanũ. eadem sanè ratione rectè Ioseph quoque coarguitur, dicens per Deum contingere somniorum intelligentiam. debuerat enim dixisse à Deo vt autore explicationem obscurorum, discussionémq; conuenientem fieri. nos enim instrumẽta sumus operationum particularium, qui iam intendimur, iam remittimur. artifex verò qui pulsat vires tum corporis tum animæ, à quo mouentur omnia. eos igitur qui rerum differentias non possunt discernere, vt indoctos, debemus denuò docere: eos verò qui contentiosẽ confundunt significatorum ordinem, tanquam litium cupidos, fugere. cæterùm eos qui singulas voces examinando suum cuique locum conueniẽtem sciunt attribuere, laudare decet vt exercẽtes se in vera sinceráque philosophia. proinde Moses populum timentem ne fortè ab illo pessimo persecutore deleretur ad interneccionem sic alloquitur: State & videte salutem à domino, quam faciet vobis: docens quòd non per Deum, sed à Deo vt autore salutem consequimur.

PHILO

PHILONIS IVDAEI

De sacrificiis Abelis & Caimi.

ET apposuit parere fratrem eius.] Appositio vnius, subtractio est alterius, sicut particularū in arithmetica, sic ratiocinationum in anima. proinde si Abel apponi dicitur, Caim subtrahi censendus est. Ne autem verborum nouitas multis obscuritatem afferat, philosophiā quæ hic subest diligenter quantum potero conabor excutere. Duas opiniones esse constat contrarias inter se, pugnantésq; : altera menti nos permittit ascribere omnia, vt autori cogitandi, sentiendi, mouēdi, sistendi: altera Deum sequitur, cuius sumus opificiū. prioris illius figura est Caim, qui interpretatur possessio, eò q; sibi videatur possidere omnia: posterioris verò Abel. refertur enim ad Deum. ambas igitur opiniones partitur vna anima: quas mox natas discerni separariq; necessum est: quandoquidem tam infensas inter se habitare vná non est possibile. Ergo quandiu anima pium illud dogma, scilicet Abelem non peperit, amator sui Caim cohabitabat cum ea. postquam autē illa confessionē summæ illius causæ peperit, mentē quæ sibi sapiens videtur nō magni faciebat amplius. id euidētius apparebit in eo quod tolerātię Rebeccę redditū est oraculo. hæc enim vbi duas inter se pugnantes naturas boni maliq; cōcepit, & de vtraq; multum diúq; cogitauit monitu prudētiæ, tandem subsultantes animaduertēs, & iā ceu velitātes præludentésq; futuro prælio, supplex Deum rogabat, dignaretur docere quid hoc mali esset, quódve huius remedium. Qui sic respōdit: Duæ gentes in vtero tuo sunt. nā accidens hoc natiuitatē boni malique significat. Verùm & duo populi è vētre tuo discedēt. Hoc remedium est, vt discedant separētúrq; ab inuicē, nec amplius simul habitent. ergo postquā Deus bonum dogma Abelem apposuit animæ, subtraxit ei opinionē absurdam, scilicet Caim. nam & Abraham relictis mortalibus apponitur ad Dei populū, fruēs immortalitate, & factus similis angelis. nam angeli exercitus Dei sunt incorporeæ felicésq; animæ. Iacob quoq; ille virtutis

meditatot eodem modo apponitur ad melius,quando reliquit deterius.at Isaac seipso præceptore scientiã adeptus relinquit quidẽ & ipse quicquid corporale attextũ fuerat eius animæ:apponitur autẽ & consors fit,nõ vt priores,quos dixi, populo, sed generi,sicut Moses ait.genus enim vnum est illud summũ, populus autem multitudo nominatur.quotquot igitur per cognitionem disciplinarum proficiendo perfecti sunt, apponũtur ad sortẽ plurium.nec enim paruus numerus est eorũ qui ex auditu & doctrina discunt,quos nominauit populũ. qui verò humana doctrina relicta,ingenium Deo doctori excolẽdum cõmiserunt,sine labore scientiã assecuti,migrãt ad incorruptibile genus & perfectissimum, accipiẽtes sortẽ melioré quàm in natiuitate:in quorum Isaac cẽsetur sodalitio. significat autẽ & aliũ talem intellectum immortalem. Sũt etiã aliqui quos Deus altius promouet,& euolãtes super omnes species omniáq; genera propè seipsum colloquat,sicut Mosi quoq; dicit:Tu verò hic sta mecum.itaq; moriturus nõ deficit nec apponit sicut priores vtpote nec appositionẽ nec subtractionẽ admittẽs,sed ex verbi illius causalis autoritate migrat.per quodvniuersus mũdus est cõditus:vt discas q̃ sapientem illum eodem quo mundum honore Deus dignatus est,per verbum quo cõdidit omnia, perfectum virũ ad se traducẽdo à terrestribus.Quin & cùm in terrenis eo vtebatur negotiis,nõ principis aut regis cõmunẽ aliquã virtutem indidit ei,per quam is exercet potestatem in affectus animæ:sed Deum eum cõstituit,totam corporis regionem ducémq; eius intellectũ subiiciens ei iubénsq; seruire:inquit eñ, Do te Deum Pharaoni.in Deũ aũt nec subtractio cadit nec appositio,cùm sit plenus & semper sibiipsi par.ideóq; nemo sepulchrum eius scire dicitur.quis enim est idoneus vt cogitatione cõprehẽdat migrationẽ perfectæ animæ ad eũ qui est?equidem opinor ne ipsam quidem,cui migrare cõtigit,scisse quãto meliora sortiretur,quippe quæ tũc correpta erat numine.nã Deus cùm alicui benefacit,nõ vtitur eius cõsilio:sed inexpectata beneficia sólet porrigere liberaliter. Tale quiddam est apponere Deum natiuitatem boni ad perfectã mentem,id bonum sanctitas est,cuius nomen Abel. Et factus est Abel pastor pecorum, Caim autem operabatur terrã.] Cur quamuis maiorem natu Caim dixerat,nunc trãsponit ordinẽ,iunioris prius mentionẽ faciẽs in ostẽdendo vitæ propositó?erat enim probabile, grandiorẽ prius aggressum agriculturã, ac tum demum iuniorem

suscepisse

ſuſcepiſſe curã pecorum. at Moſes nõ veriſimilia credibiliáq;, ſed merã veritatem cõſectatur:& qñ cũ Deo colloquens liberè negat ſe verbis pollere,hoc fortaſſe dicit,non eſſe ſibi ſtudium verborũ probabilium:idq; accidiſſe ſibi heri & nudiustertius, ex quo Deus incepit cum ipſo colloqui tãquã cum famulo. Nã qui in huius vitæ tempeſtatẽ iactationémq; inciderunt,neceſſe habent rapi huc illuc,nullam firmam tenẽtes ſcientiam,ſed pẽdentes à veriſimilibus ac probabilibus.Dei verò cultorẽ decet adhærere veritati,& verborum cõiecturalium fabuloſitatibus extremũ vale dicere.Quæ igitur eſt in præſenti quęſtione veritas?virtutem à vitio antiquitate quidem ſuperari, viribus antẽ ac dignitate præpollere.ergo quãdo de amborũ natiuitate agitur,Caim procurrat prior:quãdo verò cõferuntur & examinantur vtriuſq; ſtudia,Abel prȩcedat. nam à prima ſtatim natiuitate & ab ipſis faſciis, vſq; dum iuuenilis ætatis affectuũ flãma deferueat extinguatúrq;,anima collactaneas habet,imprudentiam,intẽperantiam,iniuſtitiam,metum,ignauiam,aliásq; cognatas peſtes,quarum ſingulæ educãtur augentúrq; à nutrice &victus ratione,per mores atq; leges pietati quidem infeſtas, ſuperſtitionẽ verò impietatis germanam adſtruẽtes inducentésq;.vbi verò quis pubertatẽ ingreſſus eſt,& affectuum concutientium morbus ſe remiſit,tanquã ventis ceſſantibus, incipit in tranquillitate degere,vix tandem cõſtabilitus in virtutis firmitudine,quæ cõtinuò ſibi ſuccedentem quaſſationẽ, grauiſsimum animę morbum mitigauit.atq; ita vitium iuxta temporis prærogatiuam fit antiquius.iuxta dignitatem verò, honorẽ atq; gloriã,virtus eſt potior:cuius rei legislator ipſe teſtis fide dignus eſt,cùm enim induxiſſet Eſau illum cui nomen eſt ab imprudentia,antiquiorẽ,natu minori,nomẽ habẽti ab honeſto exercitio tribuit prærogatiuã generis.at ille nõ prius eam ſtatuit accipere,quàm,ſicut in certamine,aduerſarius deuictꝰ manus porrigat,præmia coronámq; cedẽs ei qui bellum ſine induciis caduceatoribúsq; gerit cũ affectibus.Cõceſsit enim,inquit ius primogenituræ Iacobo,nimirum faſſus,ꝙ quæ vim habent primatus & virtutis ſunt prȩmia,nullius mali ſunt,ſed amatoris ſapientiæ:ſicut tibia lyráq; & cætera inſtrumẽta muſica ſolius ſunt muſici. de hoc aũt dogmate extat etiã lex ſcripta admodum pulchrè atq; vtiliter.Si habuerit vxores duas, vnã dilectam,& alterã exoſam,genuerintq; ei liberos tam exoſa quàm dilecta:& fuerit filius exoſæ primogenitus:quacunq; die volue

rit ſubſtantiam inter filios diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio exoſæ: ſed filium exoſæ agnoſcet primogenitum, dabítq; ei de his quę habuerit cuncta duplicia. iſte eſt enim principiũ liberorum eius, & huic ius primogenitorum debetur.] Cognoſce ô anima, & diſce quænã ſit iſta exoſa, & quiſnam iſte filius exoſæ, móxq; ſcies & alteri nemini, ſed huic ſoli debetur ius primogenitorum. Nam duæ cũ ſingulis nobis cohabitant vxores, inimicæ inteſtæq; ſibiinuicẽ, animalem domum replẽtes æmulationis cõtentionibus. Harũ alteram diligimus, quam putamus manſuetam, mitẽ, amiciſsimam nobis & familiariſsimam: hæc vocatur voluptas. Alterã verò odimus, rati efferam, immitem, immanſuetámq;, & nobis infenſiſsimam: hæc virtus nominatur. ſed illius formoſæ & modis omnib⁹ expetitæ voluptatis magna myſteria quis ignorat mortalium? eorum verò theſaurorum qui penes virtutem ſunt bonitatem magnitudinémq;, quis eloqui pro dignitate valeat? norunt qui ſunt eorum iam participes, diſcẽt etiam quibus natura eſt propitia, vocati ad cõuiuium, in quo non venter expletur voluptatibus corpus incraſſantibus: ſed in quo mens paſta & choreas ductans cum virtutibus, gaudens libénsque hilaritate perfruitur. propterea quod dudũ dixi, vera bona ex ſeipſis naturaliter vocem mittere etiamſi ſileant, nunc omitto, nec loquar de eis prolixius. nã nec ſol nec luna opus habẽt interprete, qui nos doceat, ab altero interdiu, ab altera noctu mundum vniuerſum illuſtrari: ſed ipſo ſplendore fidem vel abſque teſte faciunt oculis, certioribus quàm ſunt aures rerum iudicibus. Quid autem in virtute nos maximè offendat difficultatis ſpecie, nũc liberè proloquar. nam hoc imaginationem quandam primo cõgreſſu nobis incutit, cum metu difficultatis cõiunctã: ſed aſſuetudo rem oſtendit eſſe iucundam, cuius vtilitatem ratio mox indicat. cæterùm labor, inter præcipua bona numerandus, bellum cum voluptate gerit perpetuum. nunc enim, ſi verum dicendum eſt, omnis felicitas, omníſq; virtutis principiũ hominib⁹ Deus declarauit, ſine quo nihil honeſtum apud mortales eſſe inuenies. nã ſicut ſine luce videre non poſſumus: quia nec colores nec oculi ad videndum ſufficiunt: hanc enim ceu vinculum natura præparauit, quo coaptaretur colori oculus: nam in tenebris neuter ſuam vim exerit. Eodem modo animæ oculus, nullam virtutis actionẽ poteſt attrectare, niſi à labore ceu luce adiutus. hic enim inter mentem & bonum quod mens deſiderat

siderat medius, illud vna ex parte, hanc ex altera trahens ad se, vtraq; manu amicitiam cõcordiámq; conciliat, atque ita bona perfecta efficit. opta tibi bonum quodlibet, inuenies eius possessionem labore parari confirmarique. pietas quoq; & sanctitas bona sunt, sed nisi Deum colamus non possunt nobis contingere. cultus autem hic cum pertinaci labore coniunctus est, prudentia, fortitudo, iustitia, pulchrę omnes & inter perfecta bona censendæ, non facilé obueniunt. Atq; vtinam vel assidua cura parari possint. Non possunt instrumenta animę ferre familiaritatẽ cum virtute & Deo, ceu quandam intensam vehemẽtémq; harmoniam: proinde remissa laxatáq; sepius, tanquam à summis artibus descendunt ad medias. Supereſt tamen magnus labor vel in mediis. considera studiosos omnes artium quas alij encyclias, alij liberales nominant: considera agricolas & qui victum quacunq; ratione queritant: hi nec interdiu nec noctu curis sunt vacui: sed semper & vbiq;, vt vulgus loquitur, manibus pedibúsq; & omnibus viribus laborare nõ desinunt, adeò vt immoriantur plerunq; suis negotiis. Sed sicut qui animam conãtur reddere sibi propitiam, necessariò colunt virtutes animę: ita qui cupiunt frui prospera valetudine corporis, curare debent sanitatẽ & id genus vires eius ceteras: quas certè curant irrequietis laboribus, qui solliciti sunt de potentiis ex quibus cõtemperati sunt. Vides igitur omnia bona è labore tanquam radice pullulare, quę negligere haud vnquam sustineas: alioqui nõ senties te cum eo cumulum bonorum negligere. Nam rector cæli mũdíq; & habet & præbet bona quibuscunq; vult magna cum facilitate: & qui tantam mundi molem sine labore iã olim absoluit, ne nunc quidem in eodem statu eam continere desinit: quippe cui non defatigari maximè conuenit. Mortali autem nemini adipiſci bona sine labore datum est: vt sic quoq; eminẽtem Dei felicitatem prædicemus, equidem existimo laboris cibiq; eandem esse vim. Nam sicut à cibo tota vita pẽdet vnà cũ suis actionibus & affectionibus, ita etiã à labore pendet quicquid in rebus bonũ est. ergo quemadmodum qui vitã sibi prorogare cupiunt, alimẽta nõ negligunt: ita quotquot quæ bona sunt cõcupiscunt, laborẽ magnificiãt. sicut enim cibus se habet ad vitã, sic labor ad honestatẽ: qui cùm sit vnicus, caue illum post habeas, vt per eũ potiaris bonis simul omnibus. atq; ita quãuis ætate iunior, habeberis grandior, & iure primogenitorũ dignior, ꝙ si vsq; proficiens ad finẽ perueneris, nõ solùm quæ primo gen

mogenito debentur,sed vniuersam suam substantiã pater tibi largietur.sicut Iacob illi supplantãti bases affectuum,qui accepta beneficia confitendo dicit:Misertus est mei Deus,& adsunt mihi omnia,dogma nobis erudiẽdis proferẽs. omnia enim in Dei miseratione sita sunt.id quod ex institutione Abraham aui sui didicit,qui sapientissimo Isaac dedit sua bona omnia, nihil ex his reliquũ faciens spuriis nec recta stirpe prognatis,sed ex vna alteráq; cõcubina cogitationibus: quibus vt paruis parua dona dat.nam bona eius,scilicet perfectæ virtutes,solius legitimi perfectiq; filij possessio sunt.medij verò generis officia vel imperfectis cõueniunt,qui vsque ad liberales disciplinas progressi sunt,quæ ad Agar & Chetura pertinẽt:quarũ illa inquilinam,hæc suffitum significat. nam qui soli encyclopædiæ dat operam,inquilinus nõ ciuis est sapiẽtiæ,tanquã suaueolentiam quandã aspirans animæ per hãc cõtemplationẽ. atqui cibis nõ odoribus ei ad sanitatẽ opus est.odoratus verò minister gustui, tanquam rei prægustator,à natura datus dicitur rerum architecta omnium.atqui præpositorũ maior quàm subiectorum semper ratio habenda est,& indigenarum sciẽtiarum potius quàm inquilinarũ.His auditis intellectus auersatus voluptatem adiũgit se virtuti,vbi pulchritudinem eius nõ fucatam,sed genuinã & quæ sanctitatem deceat animaduertit:ac tum demum fit pastor pecorum,videlicet brutarum viriũ animę,atq; etiam auriga gubernatórq;,non sinens eas ferri errabundas nullo ordine, carẽtes duce ac præposito:ne quasi in orbitate quadam destitutæ tutoribus & auxilio priuatæ,nõ aberrent solũ, sed & pereãt. ergo exercitator ille sui,conueniens virtuti opus aggressus est, cũ sustinuit pascere Labanis pecora, intẽti in colores formásq; & inanima vtique corpora,ac ne hæc quidẽ omnia,sed residua. id autem quid est?duplex brutorum genus est.alterum destitutum ratione iudicandi,quales dementes vocamus:alterũ in totum ratione priuatum:quales brutæ animãtes sunt.illos igitur irrationales impetus,vires,inquam, rationis expertes, filij Labanis iter trium dierum secedendo curant,quæ figura est virtutis per omnem vitã derelictæ. Tripartitum enim tempus est, diuisum in præteritum,præsens atque futurum. Alio modo dicuntur irrationalia,quæ nõ recta modò, sed omni prorsus ratione carent,quo in numero sunt pecora: quę exercitator ille cura sua dignabitur,sic cogitans,ea peccare non malicioso animo,sed per ignorantiam ex praua institutione contractã.Ergo

ignor

ignorantia leue malum quod inuitis obrepit, facilè habet remedium, disciplinâ videlicet. Calliditas autem morbus animę voluntarius, ægrè vel potius nunquâ sanatur & repellitur. itaq; à sapientissimo patre docti filij, etiamsi in disipatorem bonorum Pharaonem inciderint, qui videtur rex animalis nosce tis discrimina, nihil perculsi apparatu regio, fatetur se pastores pecorum: nec tàtùm se, verùm patres quoque suos. atqui alius vix principatum potetiámq; ita iactaret, vt hi viri vitâ pastoriciâ. Si quis tamen rem pro dignitate valeat expędere, maius regno est hoc negotium, posse tâquam ciuitatem aut regionẽ. corpus sensusq; & ventris ventríq; subiectarum partiũ voluptates, cæterósq; affectus, & linguâ aliáq; ex quibus cõstamus, nunc moderari cõstanter atq; fortiter, nunc æquanimiter in viam ducere. oportet enim sicut aurigam subiugalibus nũc remittere habenas, nunc in terga retrahere, quoties plus satis efferuntur impetu & rectorem parum audiunt. proinde admiror Mosen legiferum, qui præclaram existimans artem pastorum, ipse tractauit hoc negotium. Præfuit enim Iothoris gregibus dicã an dogmatibus, abducens ea à vulgaribus reipubl. studiis in solitudinem in qua nulla fit iniuria. ducebat enim pecora in desertum. vnde sequitur vt omnis pastor pecorum abominatio sit Aegyptiis. Rectam enim rationem gubernare solitam ac præcipere odit omnis amator affectuum: sicut deterrimꝰ quisq; puer odit præceptores ac pædagogos, & omnem bonum monitorẽ castigatorémq;. At Moses ait se abominationes Aegypti sacrificaturũ Deo, scilicet virtutes immaculatas decentissimásq; hostias, quas abominatur omnis insipiens. Itaq; meritò Abel qui quicquid optimum est refert ad Deum, pastor vocatur: Caim autem qui ad seipsum & intellectum proprium, terrę operarius. Quid verò sit terram operari, in præcedentibus libris declarauimus. Et factũ est post aliquod dies, obtulit Caim de fructu terræ donum domino.] Duplex seipsum amantis crimen. Vnum quòd post aliquod dies, non cõtinuò gratias egit Deo: alterum quòd de fructu obtulit, nõ de primo fructu, quas vocamus primitias deriuatiuo nomine. vtriusq; rei causam scrutemur, prius eam quæ præcedit ordine. oportet eos qui boni aliquid faciunt prouolare ante alios, & incunctãter amoliri impedimenta omnia. Est autem optimum opus summi illius primariiq; boni placatio sine cessatione dilationéque. ideo præceptum extat: Si voueris votum, nõ cunctaberis id reddere. Votum igitur est petitio

boni alicuius à Deo: mandatum autem, vt voti cõpos coronam offerat Deo, non sibi, idq; sine mora si fieri potest. in hac re qui peccant, alij per beneficiorum obliuionem gratiarum actione se priuant, qua nihil pretiosius. alij verò per nimiã arrogatiam seipsos autores bonorum suorum existimant, non illum verum autorem rerum omnium. Tertij leuius peccant quàm proximi, grauius tamẽ quàm primi. hi sua bona referũt quidem ad autorem Deum, sed aiunt se suo meritò ea consequi. esse enim se prudentes, fortes, tẽperantes, iustos, & ideo dignos censendos diuina gratia. Horum singulis resistit sacra scriptura, ac primò illum qui abolita memoria indulget obliuioni his verbis alloquitur: Heus tu, caue ne edendo saturatus, & extructas pulchras ædes inhabitans, auctúsq; gregibus pecorum & armẽtis boum, argentóq; & auro ac cæteris bonis tibi affluentibus, exalteris corde obliuiscarísq; domini Dei tui. Quando igitur non obliuiscaris tu? Quando non obliuiscaris tui ipsius. memor enim propriæ conditionis quàm sis prorsus nihili, memineris & immensæ Dei præcellentiæ qua vniuersa supereminet. Illum verò qui seipsum causam suorũ bonorũ putat, sic castigat scriptura: Caue dicas, inquit, robur meum, aut fortitudo manus meæ paravit mihi hanc potẽtiam. sed memor memineris domini Dei tui, qui dedit tibi vires ad parendam potẽtiam, at ille seipsum dignũ credens accepto beneficio, patiatur se admoneri hoc oraculo: Nõ propter iustitiam tuã, nec propter sanctitatem cordis tui, intras in terrã hãc vt eam sorte possideas: sed primùm propter iniquitatẽ harum gentiũ inferẽte iis Deo perniciẽ: deinde vt confirmetur testamentũ illud quod iurauit nostris patribus. testamẽtum autem Dei figuratè dicũtur eius gratiæ, nec est fas vt ille qui cquã imperfectũ largiatur, itaq; integra absolutáque sunt dona Ingeniti omnia, integra autem in rebus virtus est, & huius actiones. ergo si de medio sustulerimus obliuionẽ, ingratitudinem, amorẽ sui, & horũ matrem arrogãtiam, nõ amplius cunctando amittemus germanũ cultum Dei, sed præcurremus creaturas cæteras, & priusquã salutemus vllã rem mortalem, cõpellabimus dominum, parati eius imperata exequi. nã & Abrahã properans celeriter & cum magna alacritate accurrens iubet virtutem Sarrã festinare & fermẽtare tres mensuras similæ, faceréq; subcinericios. quãdo Deus ipse comitatus duabus supremis potẽtiis, principatu bonitatéq;, ipse vnus ille medi⁹ triplicem imaginationẽ operabat in visiua anima, quarum singulas

metir

metiri haud licet(incircũscriptus enim Deus,& incircunscriptę eius potẽtiæ)sed ipsæ metiuntur omnia. bonitas eius mensura bonorũ est:potẽtia,mensura subditorũ.ipse verò imperator mẽsura est omnium rerum corporearũ incorporearúmq;, ideo hæ potentiæ,regulę præceptíq; rationem obtinentes erga cæteras, metiuntur & appendunt reliqua omnia.has tres mensuras bonum est fermentari quodámodo cõmisceríq; in anima, vt persuasa esse summum Deum,q̃ super potentias suas eminet,& vel sine illis vel in illis appáret,recipiat characteres potentiæ eius beneficẽtiæq;,& initietur perfectissimis mysteriis, quę vt diuina nemini proloquatur facilè:sed seruans ea recõdita,& tenens silentium,fruatur eis in abscõdito.scriptura enim subcinericiorum quos encryphiasvocãt meminit,quia cęlari debet sacer ac mysticus sermo de Ingenito eiúsq; potentiis:quãdoquidem diuinorum orgiorum depositum seruare nõ cuiusuis est.nã incõtinentis animæ fluenta per os linguãq; emanantia,inundãt aures omnium.harũ quæ capaciores lacunas habent,libenter seruant quod infunditur.aliæ verò propter angustias foraminum rigari nequeunt. quod autẽ superebullit effusum in parum capacia,pássim diffluit:vt quę prius cælabãtur fluitent in superficie,& in modum vilis cœnis res pretiosissimæ pessum abeant. quamobrẽ placet mihi cõsilium eorum qui ante magna mysteria initiãt minoribus.Coxerũt enim pastam suã quàm extulerant ex Ægypto,vt sierẽt azymi subcinericij, id est rerum crudúmq; affectum subegerunt,tanquã cibum coquendo maturandó q̃;modum autẽ coquendi & mutandi in melius,qui per diuinam quandã morã fit,non prodiderunt sermone,sed in occultis suis reposuerũt,nõ elati initiatione,sed sine iactatione submittentes se humiliãtésq;. Accingamus igitur & expediamus nos ad agendas omnipotẽti gratias,reddendúmq; illi sine mora honorẽ debitum.præceptum est enim transeuntibus ab affectu ad virtutum meditationẽ,vt accincti lũbos pascha celebrent,expediti ad ministrandum:& induti calceamẽta,quibus carneã molem ratione cõtineant,stentq̃; recti firmatis pedibus:& discipli nam habentes virgã in manibus:, ad dirigẽda citra errorem omnia vitæ negotia:postremò iubentur properando cibũ edere, quia pascha,creaturæ mortalis trãsitus ad Deũ dicitur: & valde cõuenienter.nullum enim bonũ est,quod nõ dei sit & diuinum. id igitur celeriter quęre ô anima,quẽadmodum ille meditator Iacob:qui rogatus à patre,Quid hoc est quod cito inuenisti fili?

quasi

quasi dogma respondet: Quod dedit dominus Deus coram me: quippe qui lõga experientia doctus norat, quod quicquid inna tum est animæ, lõgo vsu cõfirmatur: sicut fit cùm artes earúmq; præcepta traduntur discentibus. Nõ possunt enim pręceptores, quemadmodum qui in vas infundunt, implere mẽtem eorum qui introducuntur. Sed quãdo fons sapientiæ Deus scięntias tradit humano generi, sine mora hoc facit & ex tẽpore. tum verò homines discipuli facti eius qui solus est sapiens, summa celeritate quod quęrebãt, inueniunt. est autẽ præcipua virtus discipulorum, dare operã vt pfectum doctorẽ ipsi quoq; perfectè imitentur. atqui præceptor ille omni tẽpore celerior est, quia ne tũ quidem ab eo adiutus est cùm creabat omnia, & ipsum etiã simul cum modo extitit. adhuc enim loquente Deo facta sunt omnia, nec intercesit vlla mora temporis. imò si licet verius dogma attingere, dictum & factum idẽ est. verbo certè etiã apud mortales nihil est mobilius. præcedentẽ enim mentis cõceptũ celeritate assequitur nominũ verborúmq; volubilitas. ergo sicut riuorum perenniũ fluenta cursu irrequieto feruntur, sequentibus aquis præcedentes impellẽtibus: ita sermonis semel cœpti exundãtia, mentẽ omnium quæ nobis insunt mobilissimã, & volucrib⁹ naturis parem, currendo assequitur. igitur sicut Ingenitus ille præuenit omnia genita: ita Ingeniti sermo sermonem creaturæ præcurrit, nubila etiã præteruolans, sicut ipse liberè loquitur, dicens: Ecce videbis quòd apprehendet te sermo meus. quasi nihil sit quod Dei sermonẽ possit effugere, quòd si sermo pręuenit, multò magis ipse qui loquitur, sicut alibi testatur, dicẽs sic: Ego steti ibi prius quàm tu. quo significat se subsistisse ante omne quod factũ est: qui & hic & illic est, & alibi & vbiq;, implens quàm latè patent omnia, & nihil relinquẽs ipso vacuum. nõ enim dicit, Ego steti & illic, sed nunc quoq; tibi pręsens sto illic eodem tẽpore, non motu ambulatorio, vt alterum locum occupãs relinquã alterum, sed mouendo me tenore eodem. faciunt igitur suum officium obedientes filij, qui naturã patris imitãdo, incunctãter cum omni festinatione quod bonum est agunt, qui nihil pulchrius facere possunt, quàm quòd honorãt Deum sine dilatione. at disipator Pharao, nõ valens imagi natione percipere virtutes carẽtes tempore, nimirum orbatus animæ oculis, quibus solis naturæ cõprehẽduntur incorporeæ, ne iuuari quidem ex tẽpore sustinuit: sed cum inanimatis opinionibus, ranis inquam premeretur, sonum strepitúmq; inanẽ

&

& omni re vacuum emittentibus,dicente Mose:Præscribe tem pus quo pro te tuisq; famulis precer vt ranæ tollátur è medio, cùm debuisset in tanta necessitate constitutus dicere:iam nunc precare:maluit differre dicẽs.Cras:vt per omnia retineret impietatis teneritudinem. Idem accidit omnibus fermè dubitatoribus,etiamsi nõ exprimatur eis cõfessio.nam quotiescunq; aliquid eis accidit præter animi sententiam,homines qui ne antea quidem firmiter seruatori crediderãt, ad creaturas auxilij gratia cõfugiunt,medicos,herbas,pharmacorum cõpositiones, diætam accuratam, cæteráq; omnia mortalium auxilia. Quibus si quis dicat:cõfugite ô miseri ad illum vnicum medicum morborũ animæ,omissis istis quæ à corruptibili creatura peritis falsi nominis auxiliis:rident & cauillantur reclamantes:In crastinum ista:quasi ne præsentaneam quidem malorũ depulsionem petituri à Deo supplices.sed quãdo nihil humanæ opis proficit,& vel Pæonia remedia officiunt: tum demum penitus destituti consilio,nullum aliũde sperantes auxilium, infelices volentes nolentes,vix serò ad Deum qui solus seruare potest se recipiunt.ille non ignarus parum valere quæ extorta sunt, non omnibus pariter est facilis,sed his in quos bene collocatur beneficium.Ergo omnis cogitatio quæ sua putat esse omnia, Deo se præferẽs(hoc em ex his verbis POST ALIQVOT DIES intelligitur)sciat se impietatis ream apud sacras literas.Hactenus satis dictũ sit de primo Caimi crimine. secũdum tale fuit. Cur de fructibus,& nõ de primis fructibꝰ offert primitias?fortasse hanc ob causam,vt primatũ creaturæ det,secũdarium honorẽ reddat numini. Sicut enim sunt quidam qui animæ præferunt corpus,seruũ dominæ, eodem modo sunt qui creaturã magis honorant quàm creatorẽ,contra mandatũ legislatoris, iubentis primitias de primis fructibus terræ inferri in domũ Dei,& nõ conuerti in vsum proprium.iustum enim est motus animæ primos vel sua vi vel ordine,Deo dedicari autorẽ eum cõfitendo. Qui primi sunt ordine,sunt illi qui statim à natiuitate nobis obuenerunt,cibus,incrementũ,visus,auditus,gustus, odoratus,tactus,sermo,intellectus,partes animæ,partes corporis,vires harum,in vniuersum motus & habitus qui secundum naturam sunt,quos autẽ sua dignitate viq; primos dixi,sunt benefacta,virtutes,virtutum actiones.ex his igitur iustũ est offerri primitias.primitiæ verò sũt,sermo ex sincero animo emissus cum gratiarũ actione. is diuiditur in suas sectiones, sicut lyra

diuid

diuiditur,& cætera instrumenta musica.in his enim soni & singuli per se apti sunt,& ad alium cõcentum maximè accõmodi: sicut & in grammatica ex elementis ea quæ vocantur vocalia, quæ tum per se sonant,tum aliis coniuncta integrã vocem efficiunt.cæterùm natura quæ multas potentias in nobis vel sensitiuas vel intellectiuas fabricauit, & cuique peculiare aliquod opus assignauit:ac rursum omnes eas coaptauit per proportiones concinnitate qua respondent inter se inuicẽ,iure felix prædicari potest & ob vniuersas & ob singulas.quapropter cùm offeres sacrificium de primis fructibus,ita diuide sicut docet sacra scriptura:primùm vt sint virentes,inde tosti, deinde concisi,postremò comminuti.virentes recentésque ideo:quia homines illos antiquum fabulosúmq; tempus amãtes, celerem autẽ & nulli tempori obnoxiam Dei potentiam non intelligentes, docet:admonens vt noua,recentia pubentiáq; sumant bono animo,ne priscis innutriti fabulositatibus quæ multis ætatibus ad decipiendos mortales sunt ceu per manus traditæ, imbuantur falsis opinionibus:sed à Deo nunquam senescente sempérq; iuuene noua recẽtiáq; bona copioſẽ accipiendo, discant credere nõ esse quicquam vetus apud eum,aut omnino præteritum, sed subsistens absq; tempore nascénsque : quapropter etiã alio in loco scriptura inquit:A facie cani surges, & honorabis faciẽ senioris.quasi plurimum interſit inter vtrunque. Casum enim dicit tempus illud otiosum , à quo surgere migraréq; oportet eos qui declinant opinionem istam innumeros fallẽtem, quòd tempus habeat naturam faciendi aliquid. Seniorem autẽ eum qui honore,præmio dignitatéq; præfertur cæteris , cuius probatio amico Dei Mosi committitur. Quos tu nosti , inquit, hi sunt.nempe qꝑ hic nihil iuuenile admitteret,seniora & summo honore digna dogmata amare solitus.Prodest tamen si non ad parãdam perfectam virtutem, certè ad curã reipub. nosse opiniones priscas & Ogygias, audiréq; antiquitatis pulcherrima facinora,quæ historici , & omne genus poëtarum prodiderunt ætati suæ ad posteritatis memoriam.Sed quando ex improuiso nil tale sperantibus, repentina lux affulserat sapientiæ quã per se quisque discit,quæ patentẽ animæ oculum penetrans ex auditoribus reddit spectatores scientiæ,celerrimũ sensum,visum præ tardissimo auditu in mentem inferens:tunc frustra fuerit sermonibus aures exercere,ideo dicitur : Comedetis vetera & vetera veterum:sed & vetera ex persona iuuenũ efferetis : quasi

canæ

canæ propter tempus disciplinæ recusandæ nõ sint, dum & scrì ptis sapientum damus operam, & narrationibus priscarum rerum sententiarúmque libenter intersumus, & scitari non gra- uamur de superioribus ætatibus, quando nihil ignorare est res iucundissima. Cùm autem Deus in animam indit noua germi na per se docilis sapiẽtiæ, quę ex præceptoribus didicimus con trahenda circunscribendáq; sunt, subducentia se vltrò & effluẽ- tia. scholarem enim Dei, siue familiarem, siue discipulum, seu quocũq; alio libet hũc appellare nomine, impossibile est tole- rare præceptiunculas mortalium. Sit præterea nouæ animæ maturitas tosta, hoc est tanquam aurum sermone efficaci exa- minata. examinatę autem probataęq; signum est soliditas: sicut enim vi entium spicarum fructus torretur vt deponat molli- ciem, quod fieri nõ potest absq; ignis ministerio: eodem modo nouum conatum tendentium ad maturitatem virtutis opor- tet potente irrefragabiliq; sermone duratum solidúmq; red- dere. solet enim sermo in anima speculationes non solùm ad maturitatem coquere ne sint fluidæ, sed & irrationalium affe- ctionum impetum labefacere. saltem meditatorem Iacob co- quentẽ aspice, quãdo Esau mox deficere inuenitur. fundamentũ enim seipsos amãtium, vitium & affectus est: quo fulti si id sibi subduci viderint, non immeritò neruos robúrq; amittunt. Sit autem is sermo non confusus, sed in sua frusta diuisus. nam sic concisa χίσμα vocantur. in omnibus enim rebus ordo melior est quàm perturbatio, præsertim in sermone currente velociss- imè. diuidendus est igitur in præcipua capita vt vocant, & ad- dendus suus apparatus singulis, exẽplum bonorum sagittario- rum imitãdo, qui scopo aliquo sibi proposito, conãtur omnia tela in eũ defigere. scopo enim summariũ illud capitulũ, telis eius apparatus assimilatur. atq; ita sermo, quo nihil præstãtius discimus, aptè cõcinneq; contexitur. etenim bracteas auri cõ- cidit legislator in fila, ad cõtexẽda quędam sua opera firmius. Ad eundem modum sermo quouis auro pretiosior. ex variega- tionibus innumerisq; ideis laudabiliter absoluitur, quãdo vsq; ad exigua capitula cõcisus formã alicuius inuẽti accipit, addi- tis demonstrationibus, tanquam aptè contextis staminibus. si- quidẽ pari modo præcipitur vt holocautoma detracto tergore membratim concidatur, vt primùm anima absq; tegminibus quæ ei vanæ falsæq; opiniones circũdãt, nuda appareat: deinde diuisiones cõuenientes recipiat. integrũ enim quiddam & vnũ

virtus

virtus est,quæ in species suas diuiditur,prudentiã, temperãtiã, iustitiam,fortitudinẽ:vt cognitis singularum differẽtiis vltrò eam colamus,& per partes & integram.Cõsideremus aũt quomodo animã assuefaciamus, ne solidis & indigestis imaginationibus turbata decipiatur:sed vt diuisiones rerũ faciendo singulas introspiciat& scrutetur cum omni diligẽtia. assumemus etiam sermonem qui non inordinato impetu ruẽdo obscuritatem faciat,sed partitus in sua capita,singulorúmq; horũ demõstrationes,tanquam animal ex perfectis mẽbris cõpactum pulchrè congruat.oportet autem,si volumus vsum harum rerum in nobis confirmari,exercere has meditaríq; assiduè: quia non perseuerare in cœptis scientiis,perinde est ac si gustato cibo potúq;,nõ detur ad satietatẽ edere.ergo post concisa pulchrè conuenit comminuta facere, hoc est post diuisionem immorari in inuẽtis terendo tẽpus diutius.nam exercitatio continua scientiam cõfirmat, sicut ignorantiã inexercitatio.innumeri igitur dum grauantur in certamen descendere,genuinã vim perdiderunt:quos non sunt imitati qui animã alebant prophetia signi ficata mannę nomine.Nam hi molebant conterebantque eam faciendo subcinericios,volentes singuli cælestem illum virtutis sermonẽ comminuere quo firmius hæreret in animo. ergo vbivirẽtia ad maturitatẽ,tosta ignito irrefragibilíq; sermone, concisa diuisáq; in rerum partes, deniq; cõmunita per tractationẽ meditationémq; inuentorum approbaueris,ex sententia Dei sacrificiũ primi fructus offeres, optimi & ante alios prognati ex anima.attamẽ etiamsi ipsi tardemus, ille nõ cũctatur idoneos vel ante oblationẽ sibi assumere.Assumam, inquit,vos mihi populũ,& ero Deus vester,& vos eritis mihi populus:ego sum dominus.Hæc sunt Caimi crimina.post aliquot dies offerẽtis sacrificium.cæterùm Abel obtulit ei nec eadẽ, nec eodem modo,sed pro inanimis animata,pro iunioribus & secundariis grandiora & primaria,pro deterioribus integra atq; pinguiora.nã de primogenitis gregis sui,& de adipib⁹ eorũ sacrificasse dicitur,iuxta pręceptum sacratissimum.est autem tale.Et erit, inquit,cùm introduxerit te Deus Chananæorũ in terrã eorum, sicut iurauit patribus tuis:dabo tibi eam, & sumes omne quod aperit vuluam generis masculini de armẽtis & gregibus tuis, vt offeras domino.omne aperiẽs vuluã asini, permutabis oue: sin autem nõ permutaueris,redimes ipsum.] Quod aperit vuluam,donum Abelis est primogenitũ,quod quãdo & quomodo

offerend

offerendum sit quære. certè aptissimum tempus est, quando inducit te Deus influctuantem sermonem, terram Chananæorũ, nõ quomodocunq; ,sed quemadmodum iurauit ipse: non vt fluctuationem huc illuc iactatus,& nusquam consistens sustineas, sed vt ab ea desistens in serenitate ac tranquillitate degas,& ad virtutem tãquam in stationem tutissimam, aut portum delatus stabiliaris firmiter. Dum autem dicit, Deum iurare, dispiciendum an verè hoc ei cõueniens pronuncietur: quoniam plurimis videtur non esse proprium. Iusiurandum enim intelligitur testimoniũ Dei de re ambigua. Deo autẽ nihil est incertum aut dubium, qui etiã alios in cognitionẽ veritatis dignatur introducere. ipsi certè nullo teste opus est. nec enim est alius Deus huic honore par. ne quid dicam de teste, quod inquãtum testimoniũ exhibet, maior est eo cui datur testimoniũ. alter enim opis indiget, alter opem fert. at quod opẽ fert, fide dignius est eo quòd hac indiget, sed nihil est præstãtius summo illo rerum autore, quia ne conferendum quidem quicquam, imò neq; paulò deterius, sed toto genere demissum infra Deũ inuenitur quic quid est.& homines vt fides ipsis habeatur ad iusiurandum confugiunt. Deus vel simpliciter loquẽs fide dignus est, itaq; verba eius, quantum ad certitudinem, nil à iuramẽto differunt. ita fit vt sententiæ nostræ fides ex iureiurando accedat, ipsi verò iuramento ex Deo. non enim propter hoc Deo creditur, sed hoc per Deum confirmatur. cur igitur vati nostro visum est iurantem eum introducere? vt infirmitatem creaturæ coargueret,& conuictam consolaretur. non potest enim anima nostra semper in promptu habere præcipuam illam de Deo sententiam, nõ esse eum homini similem, vt trãscendamus quicquid prædicatur de homine: sed quia maxima ex parte affines sumus rerum mortalium,& præter eas nil cogitare possumus, neque proprios morbos egredi: sed induti rebus mortalibus tanquam cochleę, eisq; harum in morem inuoluti, easdem de illo beato immortalíq; quas de nobis opiniones habemus, verbis quidẽ negantes Deũ humana forma præditum, re autem ab impietate quorundam, qui affectus ei tribuunt non alieni, vtcunq; tergiuersamur: ideò manus, pedes, introitum, exitum, odium, alienationem, auersationem, irã ei affingimus, affectus nihil ad autorẽ illum summum pertinentes: in quibus & iusiurandum est, quo subleuatur nostra infirmitas. Si dederit tibi Deus quævis, ait Moses ponẽs terminos. illo enim non dante nõ habebis. quoniam omnia in

eius potestate sunt, externa bona, corpus, sensus, ratio, intellect⁹ & omniũ actiones atq; essentiæ: nec tu solus, sed & mundus hic: à quo quicquid auelles & separabis, hoc alienum inuenies. etenim terram, aquam, aërem, cælum, stellas animalium stirpiũq; tum mortalium tum immortaliũ ideas omnes vt res suas possidet. itaq; quicquid ex his adduxeris pro victima, Deo suas res offeres non tuas. Et vide quàm pius, qui de his, quæ acceperat sumpsit: non totum offert quantum sibi donatum est. plurimas enim res nobis natura conuenientes humano generi donauit, quarum expers est ipsa omnium: vt generationẽ ipsa ingenita, alimentum quo ipsa nõ indiget, corpus instrumẽtale quod ipsa nõ potest assumere, incessum, visum, auditum, cibos nunc ingerere, nunc digestos egerere, vaporum discernere diuersitates, verba promere, ridere: insunt nobis & alia permulta ad vsus quotidianos necessaria. Verum hæc aliquis indifferẽtia dixerit, quæ verò ex cõfesso bona sunt, inesse naturæ. age igitur examinemus ea quoq; quæ vt vera bona admiramur, quæ omnia optamus nobis obuenire suo tẽpore, & adepti videmur felicissimi. Quis ignorat quòd carere senio mortéq; habetur inter humana bona præstantissimum, quæ neutra ad naturam pertinent, quamuis expertem mortis & senij? Et quid mirum si ingenitũ illud bonis vti nõ dignatur, quando & creatura ipsa, secundùm idearum in quas diuiditur differentias, dissimiles virtutes expetit? itaq; nulla inter viros & mulieres æmulatio est de his quę sunt alterutris propria: sed mulieres nõ abstinentes studiis virilibus, viraginum subibunt infamiam: viri verò androgynorũ, si tractẽt exercitia muliebria. Quid quod nõnullas virtutes natura ita discreuit, vt nulla cura possint cõmunicari? & ideò seminare gigneréq;, quę propria viri virtus est, nõ adest mulieri, sicut fœcunditas pariendi; muliebre bonum, nõ cadit in virorũ naturã. itaq; ne illa quidem quæ insunt hominibus, de Deo dicuntur propriè, sed per quendam abusum nominum quo infirmitati nostræ succurritur. quamobrẽ aufer ô anima, quicquid est genitum, mortale, mutabile, profanum, quãdo de Deo ingenito, incorruptibili, immutabili, sancto solóq; beato cogitas. cæterùm omne masculinum aperiẽs vuluam sacrificari domino, valde naturæ est cõsentaneum. sicut enim mulieribus ad pariẽdos fœtus peculiarẽ partem natura dedit vuluam: ita ad generationem actionum assignauit in anima vim, per quam intellectus multa concipiat, parturiat, deniq; pariat etiam. cõmenta

autem

autem quæ pariuntur, partim masculæ partim fœminea sunt, sicut animalia fœmineus fœtꝰ animæ malitia est & affectio, quibus effœminamur in omnibus studiis. masculus autẽ, virtus & immunitas ab affectibus, quæ duo nos cõfirmãt & excitant. ex his quicquid ad virile cõturbernium pertinet Deo cõsecrandũ; quicquid ad conclaue muliebre, nobis attribuendũ: & ideò præcipitur, Omne aperiens vuluã masculinum domino. addit etiã; Omne aperiens vuluam de armentis & gregibus tuis. Postquã dixit de principalis animæ partis fœtibꝰ, incipit docere de brutæ partis progenie. hęc ad sensus pertinet, quos cõfert propheta cũ armentis & gregibus, cicuribus mansuetísq;, vt qui sub pastorum cura degunt. quę enim libera sinuntur, destituta cicuratore efferãtur. at quæ præfectos habent caprarios, bubulcos, pastores, iuxta quodq; genus animantium, ea mãsuescunt necessariò. proinde & sensuum genus suaptè natura vel mãsuetum vel immansuetũ est. immãsuetum quidẽ quando contempto regimine intellectus ceu bubulci, fertur sine ratione ad sensibilia. mãsuetum verò, quãdo obsequenter cedẽs præstantiori animæ parti rationi, ab ea gubernãt & regitur. quicquid igitur videt, audit, & in vniuersum sentit, iuxta intellectus monita, totũ masculum atq; perfectũ est, quia bene se habẽt singula. Quicquid autem sine præfecto: corpus nostrũ, tanquam ciuitatẽ magistratu carentẽ perducit ad interitũ. Rursum ex sensibus aliquos intellectũ sequentes, qui necessariò potiores sunt, ad Deum referre oportet: contumaces verò imputandi nobis sunt, qui temerè impetu eorum rapimur. Nec tantum à iam dictis, sed & à fermẽto toto præceptum est particulam desumere. Et erit quãdo comedetis de fructibus terrę, auferetis particulam separatã domino. De primitiis fermenti panum vestrorum, particulam auferetis ei. sicut partẽ de area, sic separabitis id. Fermentũ istud propriè, si verum fatendum est, nos ipsi sumus, cõgestis & commixtis plurimis essentiis, vt ex his absolueremur. frigidũ enim cum calido, & aridum cum humido, potestates cõtrarias commixtas & cõtemperatas animalium opifex in vnum redigens, vnumquẽq; nostrum fecit ex ea congerie, quæ intelligitur fermenti nomine: cuius primariæ duæ partes anima & corpus, primitiæ Deo consecrandæ sunt. sunt autem primitiæ, sancti & ad virtutem pertinentes motus partis vtriusque, ideo cõferuntur cum area. ergo sicut in area triticũ hordeúmq; & id genus alia seorsum separãtur, aristę verò & palęæ & huiusmodi quisquilię

diſsipantur aliò:ita etiam apud nos alia ſunt optima,vtilia,veros cibos præbentia,per quæ recta vita perficitur, quæ quidem offerenda Deo ſunt:alia verò parum diuina relinquenda velut reiectamenta mortali generi.ab his tamen auferendæ particulæ.ſunt item potentiæ totæ puræ à malitia,quas diuidendo mutilare nefas eſt,ſimiles nõ diuidendis victimis,ſcilicet holocaustomatis:quarum manifeſtum exemplum Iſaac, qui more victimæ duci iuſſus eſt, nulla corruptibili affectione oblæſus. alibi quoque dicitur:Munera mea,dona mea,ſacrificia mea ſeruabitis offerenda mihi in diebus feſtis,nihil adimẽdo neq; diuidendo,ſed plena integra perfectáque adducendo.Feſtum enim animæ eſt perfecte lætari virtutibus.eſt autem perfecta lætitia expers morborum humano generi accidẽtium. tali feſto ſolus ſapiẽs fruitur,præterea nemo. nam anima quæ nullum affectum aut vitiũ guſtarit inuenitur rariſsimè. Reddita igitur ratione de partibus animę,tum rectrice cũ ſubdita,quídve ſit in vtraq; maſculinũ aut fœmininum,cõſequenter docet de corpore.Sciẽs enim certò quòd abſq; labore & cura non eſt poſsibile adipiſci progeniem maſculam,dicit deinceps; Omne aperiens vuluam aſini,permutabis oue:ac ſi dicat omnem laborem permutabis profectu.Laborem enim aſinus ſignificat animal patiẽs:profectum verò ouis, ſicut vox Græca προβατον indicat. ſubmouemur autem,his ne ſegnes ſimus in ſtudiis artium cæterorũmq; quæ meditatione diſcimus,ſed accuratiſsimè præparata mente ſubſiſtamus fortiter aduerſus omnem laſsitudinẽ,demúsq; operam ne labor cõiunctus ſit cum negligentia: & vt vſq; proficiẽdo ad glorioſum finem perueniamus.propter profectum enim labor ſuſtinendus eſt: quod ſi te tolerãte laboris difficultatem, ingenium tuum nihilo reddatur melius,repugnétq; profectui. deſiſte & quieſce.Durũ enim eſt aduerſari naturę.ideo additur: Quod ſi nõ permutaueris,redimes id.hoc eſt,ſi nõ poteris profectu mutare laborem,noli laborare.hoc enim redẽptio ſignificat liberare animam ab inani cura & inutili.hæc autem nõ de virtutibus dico,ſed de his artibus quæ medij ſunt generis,déq; aliis neceſſariis ad curã corporis, & ad externa bona quærẽda. nã labor qui propter vera bona & perfectam honeſtatẽ ſuſcipitur,etiãſi ad ſcopũ nõ perueniat, per ſeipſum ad ſectatores ſuos iuuãdos ſufficit,virtute autẽ excepta quicquid non abſoluitur, nullam affert vtilitatem.quemadmodũ in animalibus ſi caput adimas pereunt cętera omnia.Caput autem negotiorum eſt finis

nis eorum:quo adhibito viuunt quodammodo: moriuntur autem mutilata,si illud prȩcidere volueris.itaq; & athletæ qui nõ possunt reportare victoriã semper succũbentes ab incepto desistant:& si quis negotiator aut nauclerus maria sulcans infortunatus est,mutata vitæ ratione quiescat:& quotquot mediis artibus studendo,propter ingeniũ durius nõ valent eas assequi,laudem merebuntur si desinant.nõ enim propter exercitiũ exercemus talia,sed propter scopũ ad quem ea referuntur.ergo si fortè ingeniũ in eodem vestigio hærẽs nolit se promouere ad meliora,ne frustra cõtẽdamus.quod si ab eo iuuabimur,primitiis honoribúsq; Deũ colamus,quibus anima redimitur, & exẽpta immitium herorũ dominio in libertatẽ asseritur. Moses enim fatetur,Leuitas qui pro primogenitis cultores facti sunt eius q solus colendus est,redemptionẽ esse cæterorum omnium. Ego, inquit,tuli leuitas de medio filiorũ Israël,vt redimerentur eis: erúntq; mihi Leuitæ.meũ est enim omne primogenitũ, ex quo percussi primogenita in terra Aegypti:sanctificaui mihi quicquid primũ nascitur in Israël. ratio quæ ad Deum cõfugit suppliciter,nominatur Leuita.Hũc è meditullio & principali animę parte desumptũ, electũ & in sortem suã receptum , portione quæ maiori natu debetur dignatus est: vt inde satis liqueat, Rubim quidem Iacobi,Leui autem Israëlis esse primogenitũ: quorũ ille tẽpore, hic dignitate ac potentia ius primogenitorũ sibi vindicat.Iacob enim cùm laborẽ & profectũ significet,principium est bonæ indolis,quæ in Rubim intelligitur.cõtemplationis autem quæ solùm sapientẽ Deum intuetur.iuxta nomen Israëlis,fons est illum colere propenso animo:quẽ cultum Leuita significat. ergo sicut Esau iuris primogenitorũ hæres Iacob inuenitur,studio vitiorũ victo à labore honesto: ita & bono ingenio prædíti Rubim primatum ætatis Leui perfectæ virtuti deditus auferet. cuius perfectionis signũ manifestius , quòd ad Deum cõfugit relictis ad quę natus fuerat negotiis.hæ sunt illę propriæ mercedes quibus anima libertatis auida redimit.quid autẽ si hic quoq; dogma introducitur valdè necessarium?quod omnis sapiens stulti est redemptio mercésq;,ne minimo quidẽ tẽpore duraturi,nisi ille misericordia sua prouidentiáq; impulsus incolumitati eius prospiceret:sicut medicus ægroto , morbis eius resistẽs,& aut mitiores reddẽs,aut omnino tollens, nisi tanta sit morbi vis & cõtumacia,vt lõge curationẽ superet.tũc enim pereundũ est corpori,quãdo in ea bilance immensum prę

grauantibus malis,bonorum ediuersõ nullum põdus est.vbi si inuẽta esset quinquagenaria ratio,iuxta quam anima seruituti exempta in totum libera pronuntiatur, aut aliquis sequẽtium numerorũ quos ille sapiens Abrahã enumerat, descendens vsq; denarium eruditioni peculiarẽ numerum,nõ perisset mẽs tam ignobiliter.conandum tamen est vt etiã certò perdendos à suis vitiis seruemus quantũ possumus,imitãdo bonos medicos: qui quamuis videant haud posse ægrum à se seruari, tamen libẽter omnem curationem admouent,ne per ipsorum negligentiã videatur res nõ successisse ex sentẽtia. quod si vel minima sanitatis scintilla se ostenderit,ea diligẽtissimè sicut in foco accẽdenda est. sperandum enim fore vt vita prorogata mutetur in melius,magisq; sibi in posterũ à lapsu caueat.Equidem quãdo aliquem bonũ virum habitantẽ in aliqua domo aut vrbe video,& domũ,& vrbẽ illam beatã prædico,ratus tum præsentẽ felicitatem ei mansurã perpetuò,tum absentẽ expectandã cumulatiorem,Deo vltra modum mensurámq; diuitias suas in gratiã dignorum etiã in indignos profundere solito.quib⁹ quia ne senescant precari mihi nõ licet,precor vitã lõgissimam,existimans tam diuturnã felicitatem fore hominibus,quàm longũ illis vitæ tẽpus contigerit.proinde audita morte alicuius eorum,magna tristitia magnóq; dolore afficior,nõ tam ipsorum vicẽ dolens quàm superstitũ. illos enim naturæ ordine necessario manet is exitus, vt post vitã feliciter exactã glorioſa mors eos excipiat,istis verò destitutis magna potentíq; manu qua protecti antea fuerant,suorum malorũ sensus imminet: nisi natura tanquam in arbore de qua maturi fructus defluunt, alios recentes substituat, quibus alantur fruantúrq; quibuscunq; datum est. quemadmodũ igitur ciuitatum certissimũ munimentum viri fortes sunt:ita in vniuscuiusq; nostrũ ciuitate,quę cõstat ex anima & corpore,pro firmissimo propugnaculo sunt cogitationes amicæ prudentiæ:quas legislator per translationẽ vocat mercedem redẽptorum & primogenitos, ex causis iã ante dictis.propterea ciuitates quoq; Leuitarũ immunes semper fore ait:quia Dei cultor libertate sempiterna fruitur,iuxta continuas mutationes animæ nunquã nõ mobilis,sanationes recipiens alias super alias.quod enim ait immunes nõ semel, sed in perpetuum, ita intelligere debemus,semper eas mutari, verùm semper integrũ restitui:quãdo mutatio à natura mortali est eis indita: libertas verò Deo curante superuenit.Illud quoq; nõ obiter cõ-

fide

siderãdum videtur,cur-nã ciuitates Leuitarũ cõcesse sint profugis,vt cum sacratis viris profani omniũ existimatione cohabitarent:hi sunt qui non spõte cædem fecerunt.primũ igitur dicẽdum quòd cõsentit cum modo dicto, bonũ virum mali esse redemptionem.itaq; meritò peccatores ad sacerdotes veniunt,vt purificẽtur.deinde,à Leuitis ideo admitti profugos,quia & ipsi potẽtia sunt profugi.quemadmodũ enim illi pelluntur procul patria:sic & isti reliquerũt liberos,parẽtes,germanos,quicquid familiarissimũ est & charissimũ, vt pro mortali sorte immortalem inuenirent. hoc tantũ interest,quòd illi nolentes exulant ob facinus quod nolẽtes admisere: isti volentes profugiunt rerum optimarum amore:& quòd illis Leuitæ sunt refugium,Leuitis autẽ præses rerum omnium:vt imperfecti quidem legem habeãt sacrã scripturam:isti verò Deum cui cõsecrati sunt. Præterea qui nõ sponte cædẽ fecerunt,ideo eadem cum Leuitis ciuitates ad incolendũ sortiti sunt,quia & isti propter cædem factam priuilegium cõsecuti sunt.cũ enim anima parum sibi cõstans ad illum Aegyptium Deũ corpus tanquã ad aurum honorandum se cõuertit:tunc sacri sermones omnes sua spõte corruptis telis,id est eruditis demõstrationib⁹,ductu imperioq; summi põtificis ac vatis amici Deo Mosis quẽ sibi præfecerãt,bellũ acerrimum pro pietate susceperũt,nec prius destiterunt,quàm debellatis omnium aduersariorũ dogmatibus.itaq; meritò idẽ acceperunt domiciliũ,qui eadem quãuis nõ eodem modo fecerant. Est & alia nõ incelebris vt inter secreta ratio, deponenda penes aures seniorũ,obturatis interim iuniorũ auribus. Ex Dei potẽtiis optimis omnibus vna cæteris honore par,quæ ad legũlationem pertinet(nã ipse summus legislator est,fons legũ,cæterorúmq; legislatorũ particulariũ)bifariã potest diuidi.prioris partis minister Leuita est:omnib⁹ enim ritib⁹ fungitur,qui referũtur ad perfectũ sacerdotium, per quod assurgit ad Deum genus humanũ,eiq; familiare redditur, siue per holocautomata,siue per sacrificia quæ pro salute fiunt,aut pro peccatis quorũ pœnitet. Alterius autem partis quæ ad pœnas noxiis infligẽdas spectat,ministri fiunt,qui cædem cõmittunt absq; animi ꝓpõsito,attestãte Mose:Nolens,inquit,fecit,sed Deus tradidit eũ in manus eius.Itaq; huius manibus pro instrumẽto vsus est:& qui inuisibiliter per eas operatus est,alter est ipse quoq; inuisibilis. Cohabitẽt igitur duo famuli,executores duarũ legislatoriæ potentiæ partiũ:eius quę ad beneficia pertinet,Leuita:eius quæ ad

pœnarum exactionem,is qui nolēs interfecit. quod autem ait: die qua percussi omne primogenitū Aegypti,sanctificaui mihi omne primogenitū Israëlis:nō debemus suspicari, illo tantūmodo tēpore,quo magna illa plaga Aegyptij percussi sunt,primogenitorū interitu sanctificata esse Israëlis primogenita: sed & olim & nunc & posthac & semper hoc cōtingere potest in anima, quādo quod in cæco affectu præcipuum est extinguitur, Deo tunc acutè discernēte antiquiorem honoratiorémq; sobolem quam sibi sanctificet.exitus enim è vitio introitum in virtutem efficit:sicut ecōtrà,decedente hac vitium succedit velut ex insidiis.certè vix exierat Iacob,cùm in mentem omniū capacem Esau ingressus est,provirtutis formulis impressurus, si valeat, characteres malitiæ. verùm non potuit hoc efficere: supplantabitur enim & hæreditate fraudabitur à sapiente illo nescíens,propellēte iniuriam priusquàm eam accipiat. Offert autem hic noster primitias non solùm de primogenitis, sed & de eorum adipibus,ostendens quòd quicquid in anima hilare, pingue,salubre,gratiosum,totum debeamus Deo cedere. Eqúidem tria video in sacrificiorum ordinatione præcipi, vt offerantur præ cæteris victimæ partibus,adeps,renes,fibra iecoris, de quibus suo loco dicemus:nusquam cerebrum,nusquam cor, quæ ante alia consecrari oportebat, si legislator principatum agnouisset in horum altero. Quid si admodum piè consideratéque hæc in fidelem Dei aram non intulit? quia principalis illa vis singulis temporis momentis vel ad melius vel ad deterius mutabilis non manet eodem loco,quandoquidem & ipsa nunc probatæ nūc damnatæ monetæ censetur.quamobrem locum rerum adeò inter se pugnantium capacem, honestatis & turpitudinis,neutram excludentem & parem honorē tribuentem vtrique,non minus impurum quàm purum legislator iudicans,ab altari Dei amouit,quod enim turpe idem profanum est:profanum verò,omnino inconsecrabile. & hoc est cur principalis vis à sacris arcetur:cui si accedat certum iudicium,tum demum perpurgatis omnibus partibus,immaculata,impollutáque tota adolebitur. hæc enim est lex holocautomatum, vt præter recrementa ciborū & tergus,quæ corporalis infirmitatis non malitiæ sunt indicia,nihil residuū relinquatur ex creatura.cætera quæ animam reddunt omnibus membris integrā, integra super altare numinis exurantur.

PHIL

PHILONIS IVDAEI
De eo quod deterius potiori insidiari soleat.

ET dixit Caim ad Abel fratrem suum: Trāseamus in campum. Et factum est cùm essent in campo, insurrexit Caim contra Abel fratrem suum, & occidit eū.] Quod Caim sibi voluit, tale est. prouocatū Abelem ad disputationem induxit, vt verisimilibus probabilibúsque sophismatibus eum expugnatū caperet. campū enim in quem vocatur, signum certaminis ac pugnæ dicimus, ex manifestis cōiecturam de incertis sumendo. videmus enim pleraq; certamina tā belli quàm pacis tēpore in cāpis peragi. in pace gymnici athletæ stadia & campos. quærunt adiacentes viis publicis: nec in bello mos est pedestria equestriáq; prælia in tumulis cōmittere: sic enim propter loca impedita vtrinq; maiora detrimēta hostes acciperēt inferréntq; sibi inuicē. Huius rei argumētum est maximū meditator illæ scientiæ cōtrariā ei debellans ignorantiam, quādo irrationales animæ potentias quodámodo cōpesces castigánsq; in cāpo cernitur. Accersiuit enim Iacob Rachelem Liamq; in campū vbi greges erant: manifestè docens per cāpum contentionē significari. accitis autē dixit, Video vultum patris vestri non esse erga me sicut heri & nudiustertius. Deus autē patris mei erat mecū.] Atqui ideo (dixerit aliquis) Laban erga te malè affectus est, quia Deus tibi fauet. nā in quacunq; anima externū istud sensibile honoratur tanquā bonum maximum: in ea ratio ciuilis nō inuenitur: in qua autem Deus obambulat, in ea bonū externū sensibile non relinquitur, quod in nomine Laban intelligimus. & quotquot rationis profectu sicut patriarcha ornantur, irrationales animæ impetus per doctrinā traducunt in melius, campū ad hoc eligēdo vt locū idoneum. Dicitur enim Iosepho, Nónne fratres tui pascūt oues in Sichem? veni, mittā te ad eos. quo respondente, Præsto sum, ait. Vade & vide si sani sunt fratres tui & pecora, & renuntia mihi. Et misit eum de valle Chebron, & venit in Sichem, inuenítque eum homo errantem in cāpo: & interrogauit quid quæreret: at

ille respondit: Fratres meos quæro, indica mihi vbi pascãt greges. Dixit ei homo, Recesserunt de loco hoc: audiui enim eos dicentes, Eamus in Dothaim.] Ergo qui in campo irrationales suas potẽtias cõpescant, satis liquet ex his quæ diximus. Ioseph autem mittitur ad eos, quia patris disciplinam austeriorẽ ferre non potest, vt discat apud indulgẽtiores præceptores, quid vtile, quidve faciendum sit. Vtitur enim dogmate è diuersis cõtexto admodum multiplici atq; vario. ideoq; tunicã variegatã ei factam, dicit legislator, quæ significat labyrinthosi & inexplicabilis dogmatis introductorẽ: qui rerumpub. instituta magis quàm veritatem respiciens inter philosophandũ, tria genera bonorũ, externa, corporis, animæ, totis naturis inter se diffũcta, in vnum contrahit: cùm debuisset suum cuiq; pretiũ reddere, & quãtum vniuersa valeant ostendere, & illud integrum verum plenariúmq; bonum ex omnibus his cõpositum. ista verò ex quibus hoc cõpingitur, partes aut elemẽta bonorũ esse, non autem perfecta bona. Et sicut nec ignis, nec terra, nec vnum ali quod ex quatuor, ex quibus cõstat hæc rerum vniuersitas, mundus est, sed elementorum in vnum cõgressus & cõtemperatio: pari modo felicitatẽ nec in externis bonis propriè, nec in corporis, nec in animæ seorsum examinari: hæc enim singula velut partes quædã & elemẽta sunt: sed in omnium simul congerie. pro hac igitur opinione, vt meliorem discat, mittitur ad viros qui solum honestum esse bonum existimant, quod animæ, in quantum animæ, est proprium: corporis verò bona quæ vocantur, lucra tantùm esse, non etiam vera bona persuasum habent. Ecce quid dicat: Fratres tui pascunt, & imperãt omnibus brutis sui partibus, in Sichem: quod interpretatur humerus: laborem tolerantiæ significans. nam virtutis amatores baiulant sarcinas maximas, affectum erga corpus & voluptatem corponis, præterea certamen aduersus externa bona delectationésq; quæ inde proueniunt. Adesdum igitur, mittã te ad eos, hoc est, accitus accede ad mentem, spõte facto impetu ad meliora discẽda, hactenus certè tibi places quasi veram illam disciplinã adeptus, quamuis enim nondum hoc apud te statueris, paratũ te ais denuò discere, dicẽs, Præsto sum. quo verbo mihi videris temeritatem facilitatémq; tuam aperire potius quàm ad disciplinas capescendas animi prõptitudinem. argumẽto est, quòd inueniet te paulò pòst verus homo errantẽ in via, nõ erraturũ si sano proposito iuisses ad exercendum te. atqui adhortatio parentis

rentis nullam necessitatem tibi imponit, vt voluntarius & tuo-
ptè iussu trāseas ad meliora studia. ait enim: Profectus vide, di-
spice, considera, & accuratissimè speculare totū negotiū. opor-
tet enim te prius scire quid sit illud cui laborē impensurus es,
atq; ita ad eius studium accedere. certè postquā prospexeris, &
totum intuitū per omnia circuntuleris, insuper examina illos
quoq; qui versantur iam in eo exercitio: sani ne sint dum hoc a-
gunt an insaniant, quemadmodū voluptatis amatores arbitrā-
tur, cauillis eos incessantes subsannātésq;. Et caue ne putans te
satis animaduertisse, sanos hos meditatores pronūties prius q̄
patri renuntiaueris omnia. nam sententiæ nuper incipientium
discere, sunt incōstantes & infirmæ: sicut eorū qui iam profece-
runt, firmæ: quorū imitari oportet constantiā. hoc modo ô ani-
ma si scrutaberis cogitationes sacras immissas diuinitus, itēq;
leges Deo charorū hominum, nunquā cogeris aliquid indignū
earum celsitudine admittere. nā hoc ipsum de quo nunc verba
facimus, quomodo posset admittere quisquā rectè sapiēs? Tan-
támne fuisse ministrorū seruulorúmve inopiā in familia Iacob
posidētis opes regias, vt filiū in agrū longinquū mitteret renū
tiaturū de cęterorū liberorū valerudine, atq; etiā pecorū? auus
eius, præter captiuorū turbā quos abduxit oppressis nouē regi
bus, supra trecētos vernas habuerat. ex his facultatibus eius ni
hil procedēte tēpore diminutū est: imò cōtinuis prosperitatib⁹
auctiora facta sunt omnia. & in tanta famulitij copia: filiū cha-
rissimum mittēdum duxit propter negotiū quod velvilissimū
mancipium expedisset facilè: sed vides q̄ & locus vnde missus
fuit, curiosè prodit in sacris literis, tātum-nō retrahēs nos cer-
tissimis notis à iā dicto intellectu. è valle Chebron, inquit, quæ
figuratè corpus nostrum significat: quia cōparatum, & quasi a-
micitia societatéq; coniunctū est cum anima. hoc cauas valles
habet sensuum, magnas lacunas capaces omniū quæ sunt extra
nos sensibilium: hæc certè qualitates affatim ingerunt, & per
istas lacunas infundendo in mentē, inundant eam atq; demer-
gunt. quamobrem in lege de lepra, quoties in domo cauitates
ad luridum rufúmve colorem tēdentes apparuerint, decretum
est, vt exemptis lapidibus in quibus tale quid extiterit, reponā-
tur in eorum locum alij, id est, quādo diuersæ qualitates, quas
effecerunt voluptates, harúmq; germanæ cōcupiscentiæ, degra
uatā depressāmq; animā seipsa humiliorē cauiorémq; reddide
rint, tollant sermones qui causa fuere infirmitatis, & loco eorū

salub

salubres substituatur, per educationem eruditionémve rectam ac legitimã. pater igitur videS Iosephum totum demersum in cõuales cauas sensuum corporis, euocat eum vt ex his cauernis progressus attrahat liberiorẽ aurã fortitudinis, eorũ frequentans sodalitiũ, qui hãc olim meditati, nunc docere possunt etiã. at ille profectum se putãs errare deprehẽditur, Inuenit, inquit, homo eum errãtem in campo: declarans quòd nõ labor per se, verùm cõiunctus cum arte res bona sit. sicut enim nec musicã iratis musis, nec grammaticam illiteratè, nec (vt compẽdio dicam) artem quamvis ruditer aut peruersè, sed artificiosè vnãquãq; tractare cõuenit, ita nec prudẽtiam callidè, nec tẽperantiam sordidé illiberalitérq;, nec fortitudinẽ temerariè, nec superstitiosè pietatem, nec inscienter vllam aliam virtutis scientiam. deuia enim hæc cuncta sunt confessione omnium, & ideo lex iubet iustè iusta exequi: vt iustitiam & quãvis virtutem tractemus cognatis eius, nõ aduersis operibus. Ergo si videris aliquem cibos potúsq; serius accipiẽtẽ, aut lauacrũ vnctionémve recusantem, aut negligentẽ operimenta corporis, aut humi cubantem malóve tecto vtentẽ, & postea sibi placentem ob hanc tẽperatiam, miseratus eius errorẽ, ostende verã viam temperãtiæ: nam quæ hactenus exercuit, inutiles vexationes sunt, fame aliisq; afflictionibus & corpus opprimẽtes & animam. Item si quis aspersionibus, purificationibúsq; vtens, mentem quidem suam sordidat, corpus verò facit nitidius: aut si quis abundans diuitiis extruit tẽplum sumptu magnifico, & indesinẽter hecatombas immolat, ædémq; à se dedicatam ornat pretiosis donariis, nõ parcens auro argentóq;, nec artibus has materias superantibus ne is quidẽ piorũ ascribitur numero. aberrauit enim à via pietatis, in ceremoniis sanctitatẽ collocans, & dona dans ei qui his nõ capitur, nec vnquam talia accipit, & adulãs ei cui palpari nõpotest: quia cultu vero delectatur, cùm anima solum & vnicum sacrificium offert, nẽpe veritatem: adulterinũ autem auersatur, quales sunt ostentationes opum externarũ. Cæterùm hominis qui hunc in campo errantem inuenit, negant quidam indicatum nomen proprium, ipsi quodammodo errantes, quia non possunt rectam viam negotiorum videre dilucidè. nã nisi haberent excæcatos animæ oculos, non ignorassent, quod eius quí re vera est homo cõuenientissimum & maximé proprium nomen hoc ipsum est Homo, diserta & rationalis mẽtis familiarissima appellatio. is homo in cuius anima habitãs, aliquãdo prin

do princeps & rex inuenitur, aliquando iudex & remunerator huius vitæ certaminũ: interdum verò testis accusatorísq; perso na assumpta, occultè nos intus redarguit, ne hiscere quidem si nens, sed cohibens refrenánsq; conscientiæ habenis cursum lin guæ impotẽtem contumacémq;. Is redargutor percontabatur hanc animam, dum eam errare videret: Quid quæris? num pru dentiam? cur igitur vadis ad vafriciem? Num temperantiam? atqui ad parcitatẽ ducit hæc semita. num fortitudinẽ? hac ad audaciam iter est. sed forsan pietatem adire cupis. hęcvia ducit ad superstitionem. quòd si dicat se scientiæ sermones quærere, & desiderare vt germanos huius generis. non statim ei credendum est. nõ eñ simpliciter rogatvbi pascũt, sed vbi ποιμένσιν, id est regunt. nam qui pascunt, alimenta ista sensibilia omnia, præbent bruto & insatiabili sensuum pecori, per quæ fit vt impotes nostri & infortunati fiamus: at qui regunt, principum & moderatorum vtendo potentia, quicquid efferatũ est, mansuefaciunt, sedantes cupiditatum magnitudinem. proinde si quæsisset veros meditatores virtutis, quęsisset apud reges, non inter pincernas aut obsonatores coquósque. nam hi voluptates instruunt, quas moderantur regúntq; illi alteri. ideo rectè respõdet qui errorem animaduertit homo. Recesserunt hinc: ostendens molem istam corpoream: docénsq; quòd omnes qui propter virtutem parandam laborẽ perferũt, relicto terrestri loco ad sublimia consideranda se cõtulerunt, nullum secum trahentes morbum corporeum. ait enim se audisse dicentes: Eamus in Dothaim. quod interpretatur derelictio sufficiens: docétque summopere, non mediocriter relinquenda quæ non prosunt virtutem affectãtibus: sicut & Sarram deseruerunt mulębria. sunt autem affectiones naturaliter fœmininæ: quæ vt nos derelinquant, debemus operam dare masculinæ formæ delectationibus. Ergo in campo, id est in contentione verborum inuenitur Ioseph errabundus, & dogmatis introductor ad rerũpub. instituta respiciẽtis magis quàm ad veritatem. sunt autem quidam certatores, qui propter eximiam corporis habitudinem tergiuersantibus aduersariis, potiti sunt coronis sine certamine & citra iactum pulueris, cedentibus illis primatum ob robur incõparabile, talẽ vim assecutus Isaac parte sui diuinissima, mente scilicet, egreditur quidem in campum. sed nullum inuenturus æmulum, omnibus athletis ei se submittenibus propter ingẽtem naturæ eius præstantiam. vult tamen aliquãtum secedere,

& solit

& solitarius colloqui cum Deo comite, in rectam viam inducẽte ipsius animam. est autẽ manifestissimum argumentũ quod nemo mortalis colloquatur cum Israël. Rebecca, hoc est patiẽtia, vnum videns & solius imaginationem concipiens, scitatur ex puero; Quis est hic homo qui venit in occursum nobis? anima enim in honestate perseuerãs potest quidem sapiẽtiam per se docilem cõprehendere, cognominatum Isaac: nõdum tamen potest videre Deum autorem eius sapientiæ. ideo puer confirmans non posse eum comprehẽdi sine forma visibili colloquẽtem inuisibiliter, ait, Ipse est dominus meus, solùm Isaac ostendens. nec enim decuisset, si duo apparuissent, vnũ ostendere: sed nesciebat eum qui monstrari non poterat, vt omnibus mediocribus inuisibilem. Atque ita satis declaratum arbitror, campũ in quem Caim Abelem inuitat, contentionem atque dimicationem significare, restat quærẽdum, qua de re disceptatum sit, postquam foras progressi sunt: an satis apparet q; de contrariis & inter se pugnantibus opinionibus? Abelis enim ad Deum referentis omnia, pium dogma: Caim verò sibi attribuẽtis (interpretatur enim possessio) arrogans. cæterùm qui seipsos amant, quando cũ virtutis amatoribus nudati vnctiq; in certamen descendunt, nõ prius desinunt eos vrgere pãcratio, quàm aut herbam porrigere cogant aut in totum opprimant. omnem enim (vt est in prouerbio) mouent lapidem, dicentes: an non domus animæ corpus est? quin igitur hanc domũ, ne collabatur, curamus? an nõ oculus & aures & reliquus iste chorus, sensuum animæ tanquam satellites & amici sunt? ergo socios atque amicos nõ æquè ac nosipsos honorabimus? Quid voluptates, delicias, totiúsq; vitæ oblectamẽta, mortuísne aut nondum natis, an potius viuẽtibus natura cõdidit? diuitias quoq;, præclaram existimationem, honores, magistratus, & id genus alia cur non quęramus, per quę non solùm securam, sed & felicem vitam acquirimus? cuius rei vita testis est. nam qui amatores virtutis vocãtur, inglorij propemodum omnes, contẽptibiles, humiles, egeni, subditis vel potius seruis viliores, sordidati, luridi, cadaueroſi, inedià famémq; ipso vultu præ se ferentes, morbidi, mortẽ meditãtur. ediuersò qui sui curã gerunt, celebrati, diuites, principes, laudati, honorati, sani, pingues, validi, delicato victui voluptatiq; assueti, laboris nescij, delitiis tota vita fruũtur, per omnes sensus in animã illabẽtibus. atq; ita prolixo isto verborũ cursu vincere vidẽtur nõ detritos in sophisticis sermonibus. in

causa

causa autem est,nõ fortitudo istorum qui superiores euadunt, sed aduersariorũ hac parte imbecillitas.nam virtutis cultores, partim in anima sola honestũ thesaurũ sibi reposuerũt,in actionibus laudandis versati,ne in somnis quidem operati verborũ præstigiis:partim vtroq; pollere visi sunt,tum animi cõsiliis rectis,factisq; similibus,tũ artificiosis sermonibus.Hos posteriores decet cõtentiosis istis se opponere,quibus facilè est eorũ petulantẽ loquacitatem retundere.priores aũt illi nequaquã tutò idem tentauerint.qui enim possent nudi armatis ex æquo resistere,quãdo etiam instructi cum eis malè cõparentur? Noster igitur Abel artes eloquentiæ nõ didicit, contentus mente pernosse quæ bona sunt:ideo debuerat recusare in cãpum descẽdere,& prouocationẽ inimici contẽnere. tergiuersari enim præstat quàm vinci.quam cũctationẽ inimici appellãt timiditatẽ: amici verò securitatẽ. satius aũt est neglectis aduersariis,fidẽ amicis habere vt veridicis, Ideo vides q̃ Moses illos in Aegypto,id est corpore,veneficos:liceat enim mihi eos sic vocare,sicut mulieres dicimus veneficas,& sexui vocẽ accõmodare:illos inquã,in Aegypto sophistas veneficos,recusat cõsertatores sibi dari & aduersarios:quia sophismatũ artib⁹ decipulísq; mores boni inficiuntur atq; cotrũpuntur:negans se eloquentẽ:ac si dicat,nõ esse sibi ingeniũ docile ad orationũ verisimiliũ,cõiecturaliúmq; rhetoricã.deinde asseuerans se nõ tantùm infacundũ, sed prorsus mutũ,nõ quemadmodũ brutas animãtes mutas vocare solemus,sed quia dedignatus per instrumenta vocis vti sonoro sermone, contẽtus est impressas animo habere imagines veræ sapiẽtiæ, quæ est fallacis sophisticæ aduersaria.Nec prius in Aegyptũ proficiscitur,cõflicturus cũ eius regionis sophistis, quàm egregiè meditat⁹ disserẽdi facultatẽ, omnes elocutionis ideas cõmostrante absoluẽtéq; Deo, per impositionẽ manuum Aaronis,quẽ Mosis fratrẽ,solet os & interpretẽ & prophetã appellare.Omnia enim hęc sermoni accidũt. qui frater mẽtis est. Nam fons sermonũ mẽs est,vnde ceu ex ore fontis verba ꝓmanant:quia omnes sermones ex hoc,sicut fluenta riuorũ è terra, profunduntur in propatulũ.idem & interpres est conceptorũ in mẽte consiliorũ:idẽ & vates diuinatórq;,ex inuisibilib⁹ adytis oracula prodere nõ desinens.Sic igitur resistendũ est cõtra contentiosos assertores dogmatũ.exercitati enim pervarias sermonum species,nõ succumbemus per imperitiam sophisticorum luctaminum:sed insurgendo in aduersos obfirmatis passibus,

facilé

facilé artificiosas eorũ petitiones eluctabimur:illi verò semel deprehensi,videbũtur ludicrã digladiationem ostentare,non cõcertandi vim.nam & illi vulgò dicti sciamachi,laudãtur ob gesticulationẽ solitariam & agilitatẽ manuum, sed valde improbantur in serio certamine.quòd si quis exornatus animãvir tutibus omnibus artes eloquentiæ nõ exercuit,quiescat,securitatem habiturus silentij præmium:alioqui si vt Abel descendet in certamen sophisticũ,priusquàm se obfirmarit, cõcidet. sicut enim medicorũ quidã gnari curationis omniũ fermè vitiorũ, morborũ languorúmq;,nullius eorum rationẽ veram aut verisimilem possunt reddere:alij contrà vehementer facundi, signorum & causarũ remediorúmq; ex quibus ars constat interpretes optimi,in tractandis ægrotorum corporibus sunt ignauissimi,ne minimũ quidẽ remedium adhibere idonei: ita qui se exercent in operibus sapientiæ plerũq; verba negligunt:qui verò dicendi artes callent,nullam bonã disciplinam habẽt reconditã.hos igitur infreni lingua fretos insolenter efferri mirandum nõ est,ostentantes quam semper exercuerunt insolentiam.Sed illos spectandos suaserim,qui tanquã medici callent rationem sanandi morbos pestésq; animæ,donec Deus etiã interpretem optimum instruxerit,imbre suo perfusis fontibus, & illi sapiẽti indicantis.cõuenientius igitur fuisset, Abelẽ pietate salutari virtute præditum domi se cõtinere, & litigiosam cõtentiosãmq; pugnaturientis prouocationẽ contemnere,imitatũ Rebeccæ patientiã:quæ auditis minis Esau malitiæ sodalis,suasit virtutis meditatori Iacob vt secederet,cauerétq; insidias,donec miser ille suã rabiẽ remiserit:est enim intolerabilis cõminatio,quam intentat fratri,dicens: Appropinquet dies luctus patris mei. Optat.enim tantùm vt illa creatura expers affectuum,videlicet Isaac,qui oraculũ accepit, non descẽsurum se in Aegyptum,in irrationalẽ affectũ incidat, voluptatis puta aut doloris aut cuiuscunq; perturbationis mucrone vulnerata: significans quòd alter imperfectior & laboriosè proficiens,non vulnus solùm,sed & interitũ accipiat.attamen bonus Deus nec inuulnerabile genus expugnari ab affectione sinet:nec virtutis exercitium in potestatẽ furẽtis cædémq; spirãtis tradet.& ideo quod sequitur:Insurrexit Caim in Abelẽ fratrẽ suum, & interfecit ipsum,prima quidem specie Abelẽ occisum subindicat: sin autẽ diligẽtius rem expẽdas,ipsum Caim à seipso. proinde sic legẽdum:Insurrexit Caim & occidit seipsum,non alterum.

&

& meritò quidem. anima enim quæ ex seipsa tollit dogma piũ & virtutis amicum, virtuti est mortua. itaq; Abel, quod vix credas, interemptus viuit. exemptus enim ex insipientis mente, viuit in Deo vitam felicissimã. attestatur nobis diuinum oraculum, quod vociferari eum ait disertè, & clamore prodere quæ à malo socio passus est. alioquin si nõ amplius erat, quomodo loqui poterat? ita est profecto, sapiẽs qui videtur vita mortali defunctus,, immortalem viuit. malus autem viuens in vitiis, quãtum ad felicem illã vitam est mortuus. nam dissũcta animalia & in vniuersum corpora, alia pati, alia agere, posse est ac facilè. quando enim pater pulsat castigãs filium, aut magister familiarẽ, alius est qui pulsat, quàm qui pulsatur. quæ verò cõiuncta reperiuntur ea parte quæ tũ agit tũ patitur, his ipsis vtrunq; accidit eodem tẽpore, certè quando athleta seipsum fricat exercẽdi gratia, vtiq; fricatur: sicut qui semetipsum sauciat, mutilatur atq; interficitur. Sed quorsum hæc? quod anima cùm sit vna nõ ex disiunctis rebus, sed ex cõiunctis, necessariò patitur quod videtur agere, sicut nunc quoq; planũ est. Putans enim se sustulisse dogma Deo charissimum, seipsam interemit. Testis est Lamech impij Caim ,,genies, qui sic suas vxores alloquitur, duas inconsultas sententias: Virum occidi in vulnus mihi, & iuuenẽ in cicatricem mihi. Liquet enim quòd si quis fortitudinis ratione occidit, seipsum cõtrario morbo timiditatis vulnerat: & si quis pubescẽtem vim in ipsa honestorũ meditatione tollit. plagas & magna flagra cum nõ mediocri dedecore sibi ipse infert. Dicit tamen patiẽtia, quòd sublato profectu meditationéq;, nõ vnam solam prolem amittet, sed & alias, orbitatem in vniuersum denuntians. Sicut autẽ qui bonum virũ lędit, declaratus est seipsum mulctare: ita qui cedit præstantioribus, quãuis dicatur illis præstare beneficium, re vera de seipso bene meretur. testis est his meis dictis ipsa natura, & leges huic cõsentaneæ. Disertè enim præcipiũt sic: Honora patrẽ & matrẽ, vt bene tibi fiat. Nõ his qui honorantur inquit, sed tibi. nam siue intellectum vt patrẽ huius cõcreti, siue sensum vt matrẽ honorauerimus, ipsi ab eis recipiemus beneficiũ. honoramus autem intellectũ, non iucunda ei præbendo sed vtilia, ea sunt quæcunq; à virtute proueniunt. cæterùm sensui honorem habemus, quando cohibemus eius impetũ ad res sensibiles, & refrenamus per intellectũ gubernatorem aurigãq; potẽtiarũ quæ nobis insunt irrationaliũ. Ergo si honor quẽ dixi, vtriq; habeatur, sẽsui ac intellectui ne-

cessum est me qui vtroq; vtor, affici beneficiis. Pari modo si rationem longè ab intellectu sensúq; abducēs, patrem creatorem mundi, matrémq; sapientiā eius per quam cōdita sunt omnia, honore dignaberis, ipse beneficiū accipies. nullius eñ indiget, nec plenus ille Deus, nec illa summa pfectissimáq; sciētia. quo fit vt qui hos colunt, nō eis quippe nulla re indigētibus, sed sibi prosint maximè. nā scientia equos canésve curādi, ipsis animalibus vtilis. parat eius necessaria: ni faciat, discessura ab officio. at pietas ad cuius curā pertinet Deū colere, nefas est vt dicatur aliquid cōferre quo iuuetur Deus. nihil enim est quod eū adiuuet rei nullius indignum: nec in rebus quicquā est quod se potiorem iuuare queat, sed ediuersō cūcta indesinēter iuuātur ab ipso. Itaq; dum pietatē dicimus esse erga Deum obsequium, intelligendum est tale quoddam ministeriū, quale serui præstant dominis, impigrè iussa peragēdo. sed hoc interest, quod domini quidē indigēt ministerio, Deus autē non indiget. itaq; illis quidem prodest ministerium, ad hunc nihil inde redit, prēter volūtatem pietatis indicē. nihil eñ in hoc domino inuenitur quod profectū accessionémq; recipiat, cùm omnia iā inde ab initio sint optima. verū ipsis maxima prouenit vtilitas, qui in eius familiaritatem se insinuant. hactenus dictū sit de his, qui se putāt aliis bene aut malè facere. cōpertum enim est eos vtrunq; sibi ipsos facere pergamus scrutari sequētia, videlicet scitationem hanc: Vbi est Abel frater tuus? ad quam respōdet, Nescio. num custos fratris mei sū ego?] Quærendū igitur an propriè de Deo dici possit, eum scitari. nam qui percōtatur, de his quæ ignorat interrogat, quærens responsum vt cognoscat quæ nescierat. at huic percōtatori nota sunt omnia, nō præsentia tantùm & præterita sed futura etiam. Quid igitur opus habet responso nihil profuturo ad ampliorem scientiā? Proinde dicendū, quæ istiusmodi sunt nō habere talem narurā vt de summo autore prædicari possint propriè: sed sicut qui nō mentitur potest mendaciū dicere, ita qui nō interrogat, potest interrogationem prolequi. Cur igitur, dixerit fortassē aliquis, prodūtur talia? vt anima responsura, apud seipsam pensitet, quid rectè secúsve pronuntiet, absque vllo alio vel suffragatore vel aduersario. nam & cum sapientem illū rogat: vbi habes virtutem: Abrahamū inquam de Sarra: nō ignarus rogat, sed vt responsum eliciat, per quod ille auferat cum laude cōiunctum testimonium. Sic enim respondisse dicitur: Eccā in tabernaculo, hoc est in anima. Quā igitur

laud

laudem hoc respõsum cõtinet? Ecce, inquit, apud meipsum virtutem habeo repositã ceu rem pretiosissimã, & ideo iã nunc felix sum. Quod enim ex virtute percipimus, felicitas est. vt non frustra eam possideamus. Vti autẽ ea nõ possum, ni tu demisso cælitus semine facias eam grauidã: atq; illa Isaac pariat, felicitatis progeniem. Intelligo autẽ felicitatem, virtutis perfectę in vita perfecta vsum. Ideo propositũ hoc eius approbãs, promittit implenda maturè quæ postulat. Huic igitur sua respõsio laudem attulit, fasso ne virtutem quidem absq; diuino fauore idoneam per se ad aliquem iuuandũ. At Caimo meritò affert vituperiũ, negãti se scire vbi sit qui dolo ipsius occisus fuit. Videtur enim respõso hoc velle fallere, quasi nõ perspicientem omnia, ac non iã ante præuidentẽ decipiendi voluntatẽ in eo. Nefarius autem & alienus à populo Dei est, quisquis putat aliquid latere eius oculũ. At iste addit etiã iuuenilem vocem: Nunquid custos fratris mei sum ego? Miserã profectò vitã acturus erat, si te custodẽ tanti boni natura cõstituisset. An non vides quòd sanctorum asseruationem ac custodiã nõ quibusvis legislator, sed sacratas mentes habentibus Leuitis cõmittit? quibus nõ satis digna sors terra, aqua, aër, cælum insuper & totus mũdus visa est, sed solus horũ opifex: ad quem cõfugerunt supplices, facti eius veri famuli, amorem erga suũ dominum declarãtes per continuum ministerium, & per impigrã rerum sibi creditarũ custodiam. ac ne his quidẽ supplicibus licuit omnibus esse custodes rerum sacrarum, sed tantũ sortitis numerum quinquagenariũ, annuntiantem remissionem libertatémq;, & restitutionem in possessiones pristinas. Hæc est, inquit, lex Leuitarum. A vigintiquinq; annis ingredietur vt ministret in tabernaculo testimonij: & à quinquagesimo anno ministrare cessabit, succedẽte fratre in ministeriũ. Ipse autẽ custodiet custodias, opera verò non operabitur:] Ergo dimidium perfectionis habentem (perfecta eñ ratio quinquagenaria, cuius dimidium vigintiquinque) operari permittit, & sancta facere, approbantẽ se operibus: est autem principium, teste antiquo prouerbio, totius dimidiũ: cæterùm perfectum, nõ iam laborare, sed quæ per exercitationem laborémq; acquisiuit, custodire. Absit enim vt eorũ sim meditator, quæ mox seruare non liceat. Ergo exercitatio mediocritas est, non perfectio. Fit enim non in perfectis quidem animis, sed tamen ad fastigium tendẽtibus. At custodiæ perfectum officium, memoriæ mãdare cõtemplatiua exercitia sanctorum, scilicet

fideli custodi pulchrum scientię depositum, quæ sola cõtemnit obliuionis casses multiplices. Itaq; memorem eorũ quæ didicit, rectè custodẽ appellat. Hic autem prius quàm exerceretur, alterius docentis erat discipulus. Factus autem ad custodiã idoneus, ascitus iã in docentiũ dignitatem ac ordinem, fratrem ad ministeria suæ doctrinæ substituit, hoc est sermonẽ suum enuntiatiuum. Dicitur enim quòd ministrabit frater eius. Itaq; probi viri mens, custos ac proma conda est virtutis dogmatum. frater verò eius sermo ministrabit, eruditionis cupidis enarrãs scientiæ cõtemplationes & dogmata. Ideóq; Moses benedicens Leui, post alia mirãda infert hoc quoq;: Custodiuit eloquia tua, & testamentum tuum seruauit. Ac mox: Manifestabunt iustificationes tuas Iacob, & legem tuã Israël. Ergo satis docet, & eloquiorum & testamenti Dei probum virũ custodem esse. quin & iustificationũ legúmq; interpretem. ac doctorem optimum eũdem indicat: quando interpretatio per cognatum instrumentũ, vocale videlicet, peragitur: custodia verò circa mentem examinatur, quæ est magnum conditorium à natura fabricatum, facilè capax cogitationum omnium quibus vel corpora vel res cõprehendimus. Profuisset sanè amatori sui Caimo, si Abelem custodisset. Si enim seruasset eum, consideratam & mediocrem vitã sibi acquisisset. non explens se mera malitia. Et dixit Deus: Quid feci sti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.] Illud quid feci sti, & indignationem præ se fert ob sceleratũ facinus, & irrisionem putantis dolo patratum homicidium. Indignatio propter malefici propositũ oritur, quòd bonum tollere voluit: irrisio verò quia putans se insidiari potiori, sibi magis quàm illi struxit insidias. Viuit enim, vt iam ante dixi, qui mortuus existimatur, quandoquidem comperitur etiam Deum supplex alloqui. At is qui superstes videtur, animę morte periit, exclusus à virtute, propter quam solam vita dignus esse potuerat. Itaq; dicere, Quid feci sti? idem valet quod, Nihil effeci sti. Nam neq; ille sophista Balaam, id est, vanum vulgus contrariarum opinionum & inter se pugnantium, volens execrari probos & lædere, quicquam valuit, Deo maledictionem vertente in benedictionẽ, vt & vafriciem iniusti redargueret, & se virtutis amicum ostenderet. Solent autem pleriq; omnes sophistæ aduersarias habere suas metipsorum facultates, dum verba eorum cogitationibus, & consilia verbis resistunt, haud vllo consensu intercedente. Deliniunt enim nostras aures differendo quàm so-

cialis

cialis res sit iusticia, quantum omnibus conferat temperantia, quãtopere probetur fortitudo, quàm ingẽs capiatur ex pietate vtilitas, quàm salubres virtutes cęteræ: econtra iniustitiam esse rem impacatã, intemperantiã morbiferã, impietatem nefariã, reliquã malitiã pernicioſam: & tamen cõtraria dictis suis sape re nõ desinunt. sed post decantatas laudes prudentiæ, temperantiæ, iustitiæ, pietatis q;, tum maximè desipiunt, lasciuiũt, iniustè impiéq; se gerũt: & vt verbo dicã, deprehẽdũtur omne fas iusq; cõfundere ac subuertere. Quos meritò verbis quibus ad Caim Deus vtitur, appellet quispiã: Quid feciſtis? quid vobiſipſis profuiſtis? quã vtilitatem anima vestra percepit ex tot iſtis de virtute sermonibus? quid in vestra vita magnum parúmve correxiſtis? an nõ potius veras criminationes cõtra voſipſos protuliſtis, qui probãdo bona & verbis philoſophãdo, interpretes quidem fuiſtis facundiſsimi, & tamen cõuincimini turpiſsimè tũ sapere tũ viuere? an nõ in animabus vestris omne bonũ emortuum est, incãdeſcentib⁹ vitiis? quãobrẽ nemo vestrũ superstes est. Sicut enim post obitum muſici cuiuſpiã aut grãmatici muſica grãmaticáq; horum cum ipſis periit, sed ideæ manent harũ artium, duraturæ vna cum mundo in perpetuũ, iuxta quas præſentes posteríq; fient muſici ac grãmatici: ita etiam ſingulorũ prudentia, tẽperãtia, fortitudo, iuſtitia, aut in vniuerſum ſapiẽtia ſi tollatur, nihilominus in huius vniuerſi natura immortali prudẽtia immortalis & virtus omnis incorruptibilis inſculpta est, iuxta quam & nunc probi cenſentur, & erunt in posterũ. niſi forte etiam homine aliquo particulari mortuo ſequi dicemus mortem humanitatis, quam genúsne an ideam, an cũceptũ, an aliud quid vocare oporteat, viderint quibus ſtudiũ est proprietates nominum perquirere. Vnus ſignatorius annulus ſæpe post expreſſas innumeras formas, eáſq; interdũ vnà cum ſuis ſubiectis abolitas, tamen in ſua natura illæſus perſeuerat. Et non putamus virtutes, etiãſi omnes characteres ab eis impreſsi in ſtudioſorũ animas, per prauã vitæ rationem aut aliã quãvis cauſam euanuerint, in perpetuum conſeruaturas naturã ſuam incorruptibilem nulliq; vnquam fato obnoxiã? ideo rudes diſciplinarum, qui neſciunt differentias inter totum & partes, inter genera & ſpecies, inter ea quæ communi cenſentur nomine, omnia cõfundunt cõmiſcéntq; cum omnib⁹. Proinde omnis ſui amãs cognominatus Caim, diſcat cognominem Abelis à ſe occiſum eſſe, ſpeciem, indiuiduũ, delineãtà ad exẽplar effigiem,

non ipsum archetypum,non genus,nõ ideam. quæ cùm sint incorruptibilia,putat commori cum animalibus. In hũc aliquis iure cauilletur: Quid feciſti infelix?nónne opinio pia, quã tibi videris ſuſtuliſſe,viuit apud Deum.tu verò tui homicida factus es,occiſo per inſidias eo, qui ſolus bene viuendi tibi autor eſſe poterat.Cęterùm quæ ſequuntur multũ habẽt vel venuſtatis in elocutione,vel grauitatis recõditæ in ſententia: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.Quorum verborum magnilo quentia nota eſt omnibus initiatis eloquẽtiæ,intellectum verò eorum,quãtum poterimus cõſiderabimus.ac primũ de ſanguine.Multis enim in locis lex eſſentiã animæ ,pnũtiat ſanguinẽ, loquens diſertè:Nã anima omnis carnis ſanguis eſt. Sed quãdo primũ abſoluta cæli terræq; ac mediorũ elemẽtorũ fabrica hominem ſingebat cõditor animaliũ, dicitur inſpiraſſe in faciem eius ſpiritũ vitæ,eumq; factũ animã vitæ: iam tum docẽre nos ſcriptura,ſpiritũ eſſe animæ eſſentiã. Solet autem illa mox ab initio argumentorũ diligenter memorare ſingula, æquum cẽſens vt ſequentia cõcinant cum præcedẽtibus. proinde qui iam ſpiritum eſſentiã animæ dixerat,non diceret nunc eã ſanguinẽ eximium in corpore, ni reſpexiſſet generale quiddã valde neceſſarium.Quid igitur dicendum?ſinguli noſtrũ,ſicut ratio numerorũ poſtulat,duo ſumus per accidẽs,animal ſimul& homo. horumvtrumq; coguatã vim ſortitũ eſt in anima.altera vitalis eſt qua viuimus:altera rationalis,per quã ſumus rationis participes.vitalem habẽt & bruta,rationali carent.regũtur autem à Deo,qui rationis fons eſt antiquiſsimus.ergo vis illa quę nobis cõmunis cum brutis eſt,eſſentiã accepit ſanguinem.at illa quæ à rationali fonte demanat,ſpiritus eſt,nõ aër motus.ſed character quidam & effigies diuinæ potẽtiæ, quam nomine proprio Moſes vocat imaginẽ:ſignificãs quòd archetypũ rationalis naturæ Deus eſt,homo verò imago ſeu effigies:non illud geminę naturæ animal,ſed quod eſt in anima præſtãtiſsimum,quod vocatur mens & ratio. ideo carnis quidem animã dicit ſanguinẽ, ſciens carnium naturam à mẽte diuerſam,ſed vitæ ſicut totum reliquum noſtrũ corpus participẽ. hominis autẽ animã nominat hominẽ,nõ hoc ex vtroq; concretũ,vt dixi, ſed illud diuinũ opificium,quo ratiocinamur,cuius radices cõditor in cęlũ vſq; protendit,& ad extremã illam fixarum quas vocant ſtellarũ reliquit circũferẽtiam.ſolã enim in terris cæleſtem plantã fecit hominem, cæterarũ in terra defixit capita:omnes enim humi

caput

caput habent: soli homini sublime dedit, vt alimēta cælitus incorruptibilia quærat, nō terrena ista corruptioni obnoxia, quapropter corporis nostri partem insensatissimā, longè à ratione secretā, pedes ceu radices ad terrā applicuit. sensus autē mentis satellites, & hāc ipsam, longissimè à terra iussit habitare, & ad ætheris cæliq; nunquā interituros alligauit ambitus. nō est igitur cur nos Mosi familiares dubitemus, quomodo homo cognitionē inuisibilis Dei adeptus sit, causam enim oraculo doctus ipse nobis exposuit. loquitur enim in hanc sententiam: Creator nullam animā in corpore fecit idoneā per seipsam videre suū opificem. cæterùm cū animaduerteret vtilissimā creaturę fore hāc cognitionem, si modo ei cōtingeret (hic enim felicitatis finis est) supernè inspirauit nonnihil de suo numine, quod inuisibile in inuisibilē animā suum charactere impressit, vt ne terrestris quidem regio sine Dei esset imagine. Cæterùm archetypū illud in tātū carebat omni specie, vt ne imago quidē eius esset visibilis: expressa tamen ad suum exēplar, nō mortales, sed immortales cogitationes cōcipiebat. Qui enim poterat mortalis natura manere simul & peregrinari, aut huc illúcq; inspicere, aut mare quidem totū nauibus, terrā verò vsq; extremos fines perlustrare itineribus, aut mores legésq; aut in vniuersum res & corpora pernoscere? aut præter ista terrena sublimia quoq; cōprehendere, aërē cum suis mutationibus, proprietates tēporum, & quæ quotānis statæ nouationes accidunt? aut quomodo à terra in cælum subuolare per aërem, atq; ibi scrutari cęlestes naturas quomodo se habeant, quomodo moueātur, quis motus eorum finis quóve initium, qua cognatione sibiinuicē aut vniuerso coniunctæ sunt. adhæc artes scientiásq; inuenire, quæ vel ad res externas, vel ad animæ corporisq; profectum attinent, aliáq; infinita tractare, quorū nec naturam nec numerum cōprehēdere fuerit facilè. sola enim ex his quæ nobis insunt mēs, vt omnium ocyssima, etiam tempus ipsum quo ista fieri videntur, præcurrit & præoccupat, inuisibilibus viribus sine tēpore & vniuersum hoc & partes eius harúmq; causas cont rectando, iam verò nō solùm terræ marisq; verùm & aëris cæliq; terminos attingēs, ne hic quidem consistit, mundum rata indesinentis sui cursus modicum esse terminum, vlterius etiam prouolans. incomprehensibilem Dei naturam appetit, cupiens hanc quoque, si queat, comprehēdere, & quomodo credibile videtur, tam exiguam mentem humanam, mēbranula cerebri aut cor-

de,haud amplis ſpatiis incluſam,tantam cæli mundíq; magni tudinem capere,niſi illius diuinæ felicísq; animæ portiuncula eſſet indiuiſibilis?nihil enim quod diuinũ eſt abſcinditur, ſed tantùm protenditur.quamobrem conſors eius quæ in hoc vniuerſo eſt perfectionis,quando mundũ cogitat,extẽdit ſe quàm laté patet vſque eius terminos,nec tamẽ abrumpitur.Eſt enim vis ipſius extenſilis & ductilis.Hæc igitur cõpendio de animæ eſſentia dicta ſint:nunc cõſequens eſt vt ſubdamus quid ſit clamare vocẽ ſanguinis.Animę noſtræ pars quædã muta,quædam vocalis eſt.bruta quidam muta, vocalis verò quatenus ratione prædita,qua ſola Deus noſcitur.reliquis enim partib⁹ nec Deũ nec intelligibile quicquã cõprehendere poſſumus.Vitalis igitur facultatis in ſanguine cõſtitutæ.præcipua quædã portio voce ſermonéq; honoris cauſa donata eſt,non hoc qui per os linguámq; profluit,ſed fonte ipſo,ex quo per prolationẽ ceu lacunæ quædam ſermonũ repleri poſſunt.Fons autem hic mens eſt, per quem ad illum Qui eſt,interpellationes & occlamationes iam ſponte,iam inuiti eiaculamur.ille verò vt bonus ac propitius nõ auerſatur ſupplices,preſertim quãdo ingemiſcentes ob Aegyptios affectus & opera,ſincerè ac ſine fuco exclamãt.tunc enim Moſes ait verba eorũ ad Deum aſcendere:illum verò exaudiẽtem liberare à malis inſtantibus.hæc autem omnia fieri, quando rex Aegypti moritur,quod certé mirandũ videtur:probabile enim erat,defuncto tyranno lætari gauderéq; quotquot premebantur tyrannide:qui tamen tũc dicuntur gemere. nam poſt multos dies mortuus eſt rex Aegypti, & imgemuerũt filij Iſraël.Verba hæc vt ſonant rationẽ non habent: quod ſi in ſitas in animabus facultates introſpicias, pulchrè hæc cohærere inuenies.quãdo enim diſsipator ille honeſtarũ opinionũ Pharao in nobis vigeſcit,& ſanus videtur,ſi tamen quiſquam malus ſanus eſſe rectè dicitur,voluptatem amplectimur eliminata temperantia.quando verò amiſſa poteſtate quodammodo moritur qui ſtultè petulãtérq; viuẽdi cauſa fuerat, à ſobria vita illuſtrati ingemiſcimus & deploramus ætatẽ anteactam,quod virtute voluptati poſthabita mortalẽ vitã immortali antepoſuimus. tum verò lex miſerata lamẽtationes cõtinuas,clemẽter admittit animas ſupplices,& calamitatẽ depellit,incuſſam eis ab Aegyptiis affectibus.Cæterũ Caimo pœnitẽtiã non recipiẽti propter immanitatẽ ſceleris fratricidij, execrationes infliguntur conuenientiſsimæ:primũ Nunc,inquit,maledictus es tu ſuper

terram

terram.] declarãs q̃ dudum,nõ nunc quando cædem patrauit, scelestus & maledictus est,iam inde ex quo cepit cædis cõsiliũ, voluntate pro facto æstimata.dum enim turpia cogitamus vel sola mentis imaginatione,iam rei sumus cogitationis. potest enim etiã inuita anima mutari.dum verò ad cõsilium accedit facinus,reum fit & cõsilium.nam peccatũ à nolente admissum, hac maximè ratione dignoscitur. Maledictam aũt fore mentẽ non ab alio quàm à terra pronuntiat.Grauissimę enim eius calamitates in vnoquoq; à terrestribus causis proueniũt. Corpus certè aut morbo correptum,accedẽtibus ex ipso malis aliis, lã guore iactationéq; occupatur:aut nimio vsu voluptatis impinguatum vires hebetiores reddidit.& sunt sua cuiq; sensui detrimenta,in quæ potest incidere.Aut enim forma conspecta telis Cupidinis aliquis sauciatur affectus permolesti:aut morte propinqui audita succumbit mœstitiæ. Gustus quoq; nõnunquam deiicit,aut in suauibus excruciatum saporibus,aut grauatũ suauium multitudine,Nam libidinis œstrum memorare quid attinet?quæ ciuitates integras regionésq; & magnos terræ tractas dedit exitio,sicut testãtur omnes propemodum poëtæ atq; historici.Modum autẽ quo mens in terra maledicitur,addit dicens: Quæ aperuit os suum,vt susciperet sanguinẽ fratris sui.] Graue est enim aperiri dilataríq; ora sensuum,vt sensibilia more fluminis exundantis infundantur,obice nullo repellente violentum,Tunc enim mens tantisvndis obruta in profundũ mergitur,vt ne innatare quidẽ possit,aut saltẽ caput exercere.Verũ oportet singulis istis vti non quomodocunque, sed ad optima quæque.Potest visus omnes colores formásq; videre,sed videat quæ luce non tenebris digna sunt.Potest & auris omnes voces recipere,sed nonnullas sinat præteruehi.Plurima enim hominum loquuntur coniuncta cum turpitudine. Nec quia gustum natura dedit tibi,ô inflate,ideo lari more quævis insatiabiliter ingere.Nam plerunq; nõ solùm è prauis alimentis, sed & è nimiis,grauis morbus & cruciabilis nascitur.Nec quia membra accepisti genitalia conseruandæ vniuersitatis causa,ideo stupra & adulteria cæteríq; incesti coitus sectãdi sunt:sed hi tantummodo qui legitimè humanum genus proseminant. Nec quia linguam & os & instrumẽta vocis sortitus es,statim effare vel secretissima.Prodest enim nõnunquam silentiũ. Mea certè sententia qui didicerũt loqui,etiam silere didicerunt, cùm vtrũq; eiusdẽ facultatis sit.at qui narrant quæ non decet,non eloquen-

tiam ostentant,sed silendi impotentiam.Ideo studemus vnum quodque os de quibus diximus,obligare nō rumpēdis temperantiæ vinculis.Quotquot enim nullis cohibentur vinculis,vt alibi Moses ait,impuro sunt:quasi causa infelicitatis sit, laxari & hiare soluíq; partes animæ.Cōrrà cōstringi easdē & invnum cōduci,ad rectam vitæ rationē conferat.Meritò igitur ille impius numinis cōtēptor Caim maledicitur:qui apertis cauernis huius cōcreti rebus externis inhiauit omnibus,præ insatiabili tate petēs eas accipere in pernicie Abel, id est amici Deo dogmatis.Ideo terram operabitur,non agricola erit.Omnis enim agricola est artifex,quoniam ars & agricultura.multi autem è vulgo terræ operarij, sine peritia tractantes victus causa hæc ministeria.hi operando sæpe damnum dant,nisi præfectum habeant:& si quid rectè operantur, fortuito non ratione bene faciunt.at quę aguntur ex agriculturæ scientia,omnia necessariò sunt vtilia.Quamobrem legislator Noë iusto artem agriculturæ tribuit,docens & in morem agricolæ boni,vir bonus è siluestri genere stirpes,quæcūq; noxiæ sunt ab affectibus aut vitiis plantatæ,excidit:quæ verò infrugiferæ quidem,possunt tamen vice maceriæ sepem animæ præstare munitissimam, eas sinit.rursum omnes quæ mites sunt,diuerso modo non eodem curat,alias deputans,aliis inserens,aliarū incrementū ad proceritatem adiuuans,alias in breuitatem contrahens.iam verò vitem luxuriantē cōspicatus deflectit in terrā propagines,scrobes faciens,ac mox terram aggerens denuò. at illæ quæ modo partes fuerāt, iam integræ, & è filiabus matres factæ, naturalē etiam matrē senectute exuunt.postquā enim desiit nutrimentum in plures fœtus,quippe iam ad sibiipsis quærendū maturos,minutim distribuere,quæ prius hanc ob causam famelica vix saturabatur,iam vt pinguefacta repubescit.alium quēdam videre memini;q mitis arboris,sed parū generosæ, quod supra terrā extabat præsecuit,vt à radice promineret modicū:defumptóq; ab alia generosa bono surculo,ad medullā eam partevna derasit.extantem autem illam à radice nō profundè incidit:sed rima tantùm facta,derasum surculū in eam inseruit.ex quibus ambobus vnitis arboris vnius natura prouenit,vtraq; parē vtilitatē reddente alteri.nā radices nutriunt insitū ramum nec sinunt arescere.at ille vberes fructus reponit pro nutricationis gratia.Sunt & alia innumera operā artis agriculturæ, quæ nūc memorare superuacaneū fuerit.hæc em in hoc tantū prolixius

diximus

diximus, vt appareat discrimen inter operariũ terræ & agricolam. Certè quivis malus terrenũ corpus eiúsq; cognatos sensus & ista externa sensibilia operari sine arte nõ desinit, lædens interim animã suã miserãq; tum lædit, cũ videtur maximè prodesse corpori suo. At bonus, vt peritus rei rusticæ, omnẽ materiam certa ratione tractat ex artis præscripto. & quoties indomiti sensus ad externa sensibilia cõtumaci ferũtur impetu, adhibita machina quapiã in hoc artificiosè parata, cohibẽtur facilè. Cùm verò in anima crudus affectus eã cõcutiẽs exoritur, pruritus aut titillationes voluptarias aut cõcupiscẽtias, aut ediuersò morsus tædiúmq; mœstitiæ vel pauoris afferẽs, præparato remedio salutari mitigatur, atq; etiã si quod serpiginosum vitiũ longius prodúcit, cancro depascẽti corpora simile, id quoq; sermone scitè adhibito resecatur, & in hũc modũ quicquid siluestre est ad mitiorẽ cultũ reducitur. Cæterùm frugiferæ virtutũ plantæ primũ progerminãt studia, quæ mox fructus honestarũ actionũ sequitur. his animę agricultura incremenrum addit, & quantũ in se est, immortales facit sua industria. Liquet igitur agricolã esse bonũ, terræ verò operariũ malũ: cui terrã exercẽti vtinam ex illo terreno roboris aliquid accederet, ac nõ deperiret aliquid ex eo quod habuerat. dicitur enim de ea, Non apponet vires suas tibi tradere. Et qualis esset homo, qui edens semper bibénsq; nũquã explereturᵹ aut eas quæ sub ventre sunt voluptates alias super alias cumulãs, tũ recentẽ semper libidinẽ afferret ad coitũᵹ nam indigẽtia solet imbecillitatẽ inducere, sicut firmitatẽ satietas. Verùm qũ in copia rerũ cõiungitur instabilitas cum magna intẽperantia, id demũ fames est. miseri verò qui mole referti, quãtũ ad cupiditates sunt adhuc inanes & sitiunt. Sed de amatoribus scientiæ in cãtico magno vates ait ℘ eos ascẽdere fecit super vim terræ, & cibauit agrorũ germina. Scilicet impius finẽ non assequitur, vt magis doleat, dum vires decedũt magis quàm accedũt eius actionibus. Qui autẽ virtuti dant operã, superiore omnibus rebus terrenis ac mortalibus, è sublimi despiciunt earũ potẽtiam, quippe in ascẽsu ducẽ secuti Deum, qui etiã pubertatem agrorum ad vsum fructũ eis porrigit, virtutes agris: & illarũ fructus horũ fructibus assimilans. Nascitur enim ex prudẽtia sapere, ex tẽperantia sobrium esse, è pietate Deũ colere, & ex vnaquaq; cæterarũ virtutũ sua cuiusq; actio. Hæ sunt cibi animæ propriè, quæ idonea est ad fugẽdum, sicut legislator loquitur, Mel è petra, & oleum è solido

saxo

saxo:petrã solidam & infrãgibilem indicãs sapiẽtiam Dei,nutricem baiulam educatricémq; desiderãtium vitã incorruptilem. Hæc enim tanquam mater eorum quæ mũdo continẽtur, ex seipsa cibos præbet suis fœtibus.sed nõ omnia diuino alimẽto digna habentur: verùm ea modo quæ nõ degenerem præ se ferũt indolẽ.nam pleraq; pereũt inedia virtutis, grauiore morbo ac miseriore quàm sibi potúsq; inopia. Labitur autẽ diuinę sapientiæ fons nunc leniore fluxu placidioréq;,nunc vehementiore cursu maioréq; impetu. Quando igitur sensim descendit, dulcescit mellis in morẽ:quãdo verò celeriter cõfertímq; labitur,fit tanquam oleum illustrãdæ animæ.Hãc petram propheta vocat alibi manna per synonymiam, antiquissimum illud Dei verbũ:qua appellatione intelligitur quiddam generalissimum:vnde fiũt duæ placẽtulæ,cõdita melle altera, altera oleo, id est,educationes duæ valde similes,& studio dignæ,initio dulcedinem instillantes cõtemplationum quæ insunt scientiis:mox & lucem fulgidissimã accendẽtes in his qui non fastidiosè degustant,sed firmiter cõstantérq; retinent ea quorũ tenẽtur desiderio.Hi sunt,vt dixi,qui ascendunt super vim terræ.Cæterùm impio Caimone terra quidẽ quicquam confert ad agilitatem, quãuis nihil præter eam tractanti aliud.Proinde consequenter gemẽs treménsq; super terram inuenitur,id est mœrore timoréque cõfectus.Talis est infelicis vita, cui è quatuor affectibus contigerunt qui molestiores sunt,timor & dolor,quorum synonyma sunt tremor & gemitus.Huiusmodi enim homini necessum est aut adesse aut imminere mali aliquid. Itaq; futuri expectatio timorẽ gignit.præsentis vsus mœstitiã.Sed qui virtutem sectatur,deliciis huic cõuenientibus fruitur. Aut enim acquirit bonũ,aut acquiret postea.& habere quidẽ, affert gaudiũ, rem pretiosissimã:expectatio verò habẽdi, spẽ quæ est alimentum animarũ virtutem amantium:propter quã semouemus pigritiam,quotquot suaptè prõptitudine properamus ad honesta opera.Certè quæcũq; anima concipit prolem masculã, scilicet iustum propositum, ab hac excluduntur omnia tristia. Testis erit natiuitas Noë, qui interpretatur solidus, de quo dicitur: Hic cessare faciet nos ab operib⁹ nostris,& à laboribus manuũ nostrarũ,& à terra cui maledixit dñs Deus.Sic enim natura cõparatum est,vt iustitia primũ quietẽ pro labore inducat, quicquid est in cõsinio virtutis & vitij sũsque déq; faciens,diuitias, principatum,gloriã,honores,& quęcũq; horum germana sunt,

circa

circa quæ plurimum humanũ genus satagit. Deinde mœrores tollat, quos nobis nostræ actiones cõciliant. Moses enim nõ, vt impij quidam, Deum autorem malorũ ait, sed nostras manus, figurate nostros conatus subindicans. & spontaneas cogitationes procliues ad deterius. Postremũ est cessare à terra cui male dixit dominus Deus. Hæc autem est malitia, insipientiũ animabus insita, cuius tanquam morbi grauissimi aberuncationẽ iustus inuenit, iustitiã adeptus cum tota sua familia. vtiq; quãdo id genus mala depelluntur, homo repletur gaudio sicut Sarra. ait enim: Risum mihi fecit dñs. & addit: nam quicunq; audierit, gratulabitur mihi. Opifex est enim Deus boni risus & gaudij: itaq; Isaac non vulgariter genitus, sed operante Deo credẽdus est. Nam si risus Isaac intelligitur, risus aũt factor est Deus iuxta verax Sarræ testimonium, etiã pater Isaac potest dici rectissimè. Huius appellationis etiam sapiẽs ille Abrahã fit particeps, cui gaudium proles sapiẽtiæ, tristitiam excidens donatum est. Ergo si quis idoneus est audire poëticã, id est faciendi rationem qua Deus vtitur, & ipse gaudet necessariò, & gratulatur his qui habuerãt audiendi desiderium. In hac nullũ figmentum fabulosum inuenies, sed veritatis formas omnes expressas integrè, imò ne metra quidẽ ac rhythmos & carmina aures per musicã oblectantia: sed opera naturę absolutissima, pro priam quãdam cõcinnitatẽ habẽtia. Sicut autẽ mens ad audiẽdum apta gaudet his Dei poëmatis: sic & sermo cõcinens mentis cogitationibus & quodãmodo adhærens necessariò gauder. id docebit manifestè oraculum Mosi sapientissimo redditũ in hanc sententiã: Ecce Aaron frater tuus leuita. scio quòd loquetur ipse tibi, ecce ipse egredietur in occursum tibi; vidẽsq; te lętabitur intra seipsum. Opifex ait se scire, q̃ sermo, qui mẽtis est frater, loquetur. Fecit enim eum tãquam instrumentum totius huius ex quo concreti sumus, vocẽ articulatã. Hic sermo mihi, tibi, omnibus hominibus, sonat, profert. interpretatur cogitata, & prior exit occursurus his quæ mens ratiocinatur. Nam q̃n mens excita in aliquid sibi familiare sumit impetũ, aut intus cõmota à seipsa, aut receptis à rebus externis formis aliquibus eximiis, cõcipit & parturit cogitationes: quas volens parere nõ potest, donec per linguã cæteraq; instrumẽta sua, vox eas excipiens, obstetricis more producat in lucẽ, hæc vox cogitationes elucidat. nam sicut ea quæ in tenebris abdita sunt cælantur, donec lux affulgens ea indicet: ad eundem modum cogitationes

mens

mens recondit in loco inuisibili, donec vox lucis more cunctas retegat. quapropter valde pulchrè dictũ est, quòd egreditur sermo in occursum cogitationibus, & accurrit eas cõplecti cupiẽs indicãdi desiderio. Nam quisq; sui operis est cupidissimus. Sermonis autem proprium est dicere, ad quod suapte natura ꝓperat. Gaudet autem & lætatur quando ceu illustratus peruidet & comprehẽdit intellectum rei quæ declaratur. Tunc enim complexus eam interpretatur optimè. Proinde quicunq; inter dicẽdum non rectè teneut cogitata, vt verbosos ac loquaces auersamur, quia longas sed inanes atq; adeò inanimes vt propriè dicam orationes confartiunt. Horum igitur sermo vt indecorus meritò gemit: ecõtrà necessariò gaudet qui re bene cõsiderata sufficienter instructus ad conceptus animi proloquendos accedit: id quod omnibus fermè notum puto per quotidianã experientiam. quando enim probè cognitum tenemus de quo disserimus, lætus gaudénsq; sermo abũdat dilucidis & ꝓpriis vocabulis, quibus copiosè, expeditè, inoffensè, atq; etiã disertè ac efficaciter repræsentat quicquid docere vult: quando autem diuersis cogitationibus distracti nil certi cõprehẽdimus, sermo quoque delirat, & impropriè loquitur, destitutus aptis verbis & cõuenientibus. Quapropter, tum ipse tædio laborat errabũdus & subinde impingens: tum auditoribus adeò nõ persuadet, vt molestus etiã sit auribus. Attamen nec omnis sermo, nec cogitatis occurrat omnibus, sed perfectus Aaron perfectissimi Mosis cogitationibus. Alioquin quid opus erat postquã dixit, Ecce Aarõ frater tuus, addere Leuita, nisi vt doceret quod solis leuitę & sacerdoti & bono sermoni cõuenit proferre cogitata quæ sint perfectæ animæ germina. Nam mali viri sermo nunquã interpretari potest diuina dogmata. pulchritudinem enim eorum suis deturparet contaminationibus. econtrà neq; bonus impudica turpiáve proferet: sed semper sanctas narrationes sacri sanctiq; sermones facient. Fertur in quadã optimè instituta ciuitate morem esse hunc, vt quoties aliquis impuræ vitæ ciuis sententiam vult proferre ad senatum aut populum, nõ sinatur per seipsum hoc facere, sed à magistratu cogatur eam apud aliquem honestum virum deponere. Qui mox assurgens promit quod audiuit, silente interim altero: & quę tum primum didicit quamuis aliena profert, autorem commenti vix in auditorum spectatorúmve habẽs numero. adeò ne beneficium quidem ab iniustis quidam digũtur accipere, quòd existiment hanc vtilitatẽ corrumpi

rũpi admixto dedecore. q̃ & Moſes ſacratiſsimus docere videtur. ná tale quiddã eſt, q̃ Aarõ Leuita occurrit fratri ſuo Moſi: quo viſo gaudet in ſeipſo. Illa autẽ verba in ſeipſo gaudere, prẽter iã dictum dogma indicant & aliud magis ad rempub. pertinens, oſtendẽte legislatore germanũ & maximè proprium hominis gaudium. propriũ enim nec è pecuniarũ poſſeſsionúmve copia, nec è ſplẽdore gloriæ, nec ex vllo omnino inanimato infirmóq; opere, quod per ſeipſum eſt corruptibile, poteſt contingere. imò nec è robore agilitatéq; corporis aut cæteris id genus dotibus, quæ vel cum peſsimo quoq; cõmunes ſunt. & habẽtibus ſe nonnunquã pernicium attulerũt ineuitabilem. quoniã igitur in ſolis animæ bonis pura & minimè adulterina inuenitur lætitia, in ſeipſo vtiq; gaudet omnis ſapiens, nõ in his quę circa ſe habet. in ſeipſo enim habet mẽtis virtutes, quas nobis placere æquum eſt: circa ſe verò bonã habitudinem corporis & externatũ rerum copiam, propter quas non eſt quod nobis placeamus. Ergo quoniam quantum potuimus declarauimus veraciſsimi Moſis teſtimonio, ſapientis proprium eſſe gaudium, oſtendemus ſpem quoq; in hũc maximè cõpetere, teſte eodem. ſic enim loquitur de Seth filio cui nomen Enos. quod interpretatur ſpes: hic primus ſperauit inuocare nomen domini Dei. Rectè. vero enim homini quid magis poteſt eſſe propriũ quàm ſpes & expectatio poſſeſsionis bonorum accipiendorum à ſolo munificentiſsimo Deo: quod genus ſolum, ſi vera fateri volumus, propriè hominũ eſt: tanquam hi qui nõ ſperant in Deum, extra naturã rationalem cenſeãtur. Ideo cùm dixiſſet de Enos, hic ſperauit inuocare nomen domini Dei, diſertè infert, Hic eſt liber generationis hominũ proborum. ſcriptũ eſt enim in Dei libro, ſolum bene ſperantẽ eſſe hominem. itaq; per cõtrarium qui deſperat nõ eſt homo. ergo concretũ hoc noſtrũ definitur, animal rationale, mortale. ſed eius quẽ Moſes cenſet hominẽ affectiones animæ ſperãt in eũ Qui eſt, verũ Deum. Proinde boni viri felicẽ ſortem nacti ſpem atq; gaudiũ, aut habeãt aut certè expectẽt bona. mali verò, quorũ Caim eſt ſodalis, in mœrore timoréq; degentes, præſentia imminẽtiáve mala miſerrimã portionem poſsideãt, gementes ob moleſtias quas habent præ manibus. præmetu autem ingruentiũ trementes horrentéſq;. verũ de his hactenus dictũ ſit, ſcrutemur iã ſequentia. Dixítq; Caim ad dominũ: Maior eſt culpa mea q̃ vt remittat.] hoc quale ſit p ſimilia declarabitur. Si nauẽ mari iactatã gubernator deſerat,

an non

an non neceſſum eſt eam nauigationem aberrare? itē ſi quadrigas auriga in Circēſibus, an non neceſſum eſt eas turbatas ferri curſu deuio? Quid ciuitas ſi deſtituatur magiſtratibus aut legibus? ſunt autē & leges dubio procul pro magiſtratib⁹, nónne carens magiſtratibus legibúsq; ciuiras illa malis opprimetur maximis? Atqui natura cōparatum eſt, corpus abſente anima, animam abſente ratione, rationem deſtitutam virtute, interire funditus. Quod ſi hęc ſingula rebus deſtitutis nocent tātopere, quantam miſeriam in à Deo deſtitutis agnoſcimus? quos ille auerſatus tanquam deſertores ordinis, exterminauit procul à ſanctiſsimis ſuis legibus, indignos ſua prouidentia habitos. In vniuerſum enim ſcire oportet, quòd qui prēſtantioris ope deſtituitur, ſit obnoxius maximis culpis & criminibus. quādo enim dices imperitum artis lædi maximè? nónne quando à ſcientia omnino deſeritur? quādo verò indoctā & valde ineruditū? nónne quādo à doctrina & diſciplina derelinquitur? quid inſipientes quādo infelices pronuntiamus potiſsimè? nónne qñ omnino repelluntur à prudentia? quando verò intēperantes & iniuſtos? nónne cùm à temperātia iuſtitiáq; damnātur exilio perpetuo? quando verò impios? nónne quādo pietas eos à ſacris ſuis excludit? ideo arbitror eos qui non omnino ſunt inexpiabiles, optare puniri potius quàm dimitti. nam hęc miſsio facilè ſubuertet eos, ceu malè ſaburatas naues carētes gubernatoris prouidētia, animaduerſio verò ad correctionem profuerit. Aut nō ſunt potiores qui ſub pædagogis educātur, quàm qui peccātes à nullis cohibentur caſtigatoribus? nō meliores itidem qui ſub magiſtris diſcūt artes, quàm qui quoties aberrant, obiurgātur à nemine? vel felicius proficiūt qui ſine curatore degūt, quàm qui parentes à natura inſtitutores ſibi additos Deo fortunante nacti ſunt? ſin minus, ſaltem ſecūdarios præfectos adepti, quos orbitatis miſeratio cōciliare ſolet, in omnibus cōmoditatibus genitores minus deſiderāt? Ergo quicunq; peccatorū ſumus nobis conſcij, precemur Deū vt puniat nos potius quàm incaſtigatos prætereat. prætéritos enim nō ipſe propitius in ſeruitutem ſuam vindicabit, ſed inclementis genituræ ſeruos faciet: q̄ ſi vt benignus clementer lenitérq; puniat, errata noſtra corriget, ſermonē ſuum caſtigatorē immittēs in noſtrā animā, per quē pudore admiſſorum incuſſo, ipſam in ſanitatem reſtituat. Propterea legislator ait, qcquid in animo ſuo precata fuerit vidua & expulſa, manere ipſam. Deum enim virū & patrem vniuerſorum

forum semen geniturámq; omnibus præbẽtem iustè dicemus. mentem verò eiectam Deo viduam, quæ aut geniturá diuinam non excepit, aut exceptam data opera abortum fecit. Quamob rem quicquid statuerit, cõtra seipsam statuet, idq; omnino immedicabile. Quomodo enim euitari potest malum, quod cõtra seipsam pronuntiat creatura incõstans & ad omnem occasionẽ mobilis, ascribens sibi virtutes creatoris? quarũ vna est qua citra controuersiam rigidéq; definit singula. Quapropter nõ solùm viduabitur à scientia, sed expelletur etiam: quod sic intelligitur. Anima vidua, nõdum tamen expulsa ex honestate, potest per quandam tolerãtiam cum recta legitimáq; ratione redire in gratiam: quæ autem semel seiuncta fecit diuortiũ, vt irreconciliabilis in omne æuũ reiecta est, ꝓmissa potestate reuertendi ad pristinũ domiciliũ. Hactenus de his verbis, Maior est culpa mea quàm vt remittatur: dispiciamus sequentia. Ecce eiicies me, inquit, hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar.] Quid ais bone vir? itáne etiam eiectus è tota terra abscõderis? at quomodo? poterísne viuere? an ignoras ꝙ animalibus natura, non eadem sed diuersa loca incolẽda distribuit? mare piscibus & omni aquatico generi, terrá terrestribꝰ omnibus: homo autẽ vtique iuxta corporis tẽperamentũ animal terrenũ est. propterea quicquid migrat è suis regionibus, & velut in alienas transfertur, exanimatur facilè: terrestria si mergantur in aquã, aquatica si in terrã expellãtur. proinde si eiiciaris è terra cum sis homo, quó te vertes? natabísne in aqua more aquatiliũ? atqui mersus mox exanimaberis. sed fortè sumptis alis sublimis euolans per aërem vagari conaberis, è terrestri factus volucris? fac si potes, muta characterẽ quẽ tibi semel impsit Deus. sed haudquaquã poteris. Quãtò enim sublimius reipsum extuleris, tantò citius grauioréq; casu ad terrã ꝓpriũ tibi locũ relaberis. Itáne homo aut vlla creatura potest se à deo abscõdere? quónã ab eo qui nusquam non est, qui prospicit vsq; omnes terminos, qui vniuersa replet sua præsentia, à quo nihil vel munitissimũ deseritur? Et quid mirum si nulla creatura latere potest eum Qui est, quãdo ne materialia quidẽ principia cuiquã licet effugere, sed necessũ est vt euitato vno incidat in aliud. Vtinã igitur opifex arte qua fecit in vtroq; elemẽto degentia, huius quoq; animalis vbivbi victuri fecisset miraculũ, vt à natiua grauitate terreni aquatícq; põderis in aërẽ ignémq; se posset attollere: ac rursum post cõsuetudinem cum sublimibus, si migrationẽ inde requireret,

locum loco mutaret contrario. Sed debuit vtique in vna aliqua mundi parte cõsistere, quandoquidem in omnes excurrere non poterat: & alioquin etiam opifex nihil ei prætereà reliquum fecerat, absumptis in mundum quatuor elementis, vt ex perfectis partibus absolutissimum opus hoc vniuersum redderet. Ergo cùm totum opus Dei nemini liceat effugere, an non multò minus autorem eius & rectorẽ effugere poterit? nemo igitur hæc verba nõ examinata facilé admittens, è sua simplicitate legem æstimet: sed introspectis latentibus significationibus, discernat id quod manifestum est. Quid si verba ista, Si eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar. sic intelligantur: si non præbes mihi bona terræ, ne cælestia quidem accipio. si non datur frui voluptatibus, ne virtutẽ quidem desidero. si non impartiris humana bona, diuina quoq; tibi habeto. nam apud nos necessaria, cara, & verè germana bona sunt hæc: edere, bibere, vestiri, per visum frui colorũ varietatibus, per aures oblectari omnigenis sonorum concentibus, per nares exhilarari suauibus vaporum fragrantiis, ventris & eorum quæ sub ventre sunt ad satietatem expleri voluptatibus, aurum argentúmque non negligere, honores principatúsque & quicquid ad gloriam facit cõquirere. prudentiam verò, fortitudinem, iustitiam, res tetricas, & vitę molestiam afferentes, missas faciamus. quod si libet eis vti, non vt bonis perfectis vtendum est, sed vt causis bonorum. ò ridiculum caput. Ergo priuatus his lucris corporeis in cõspectũ Dei non venies? at ego tibi dico, venies omnino, etiamsi priuatus fueris, solutus enim duris tum corporis tum rerum corporearum vinculis, imaginaberis illum sapientem Abraham. Vide' vt relinquẽs terram, cognationem, ædes paternas, sensum, rationem, incipit excurrere eius Qui est potentiis? postquam enim totam domum egressus est, ait lex visum ei Deum: docens quòd manifestè apparet extricato rebus mortalibus, & recurrẽti ad incorpoream huius corporis animã. Ideo Moses accepto suo tabernaculo, extra castra id figit, longè semotum à corporali exercitu. hoc enim solo modo sperat se fore supplicem cultorémq; perfectum cælectis numinis. & ait id vocatum tabernaculum testimonij, valdè cautè, vt tabernaculum eius Qui est sit, nõ vocetur tantum modo. ex virtutibus enim ea quæ Dei est verè est, cõstans ex essentia: quoniam & Deus solus stat in essentia: quã ob causam necessariò de seipso dicit: Ego sum Qui sum: ac si quicquid post eum est, non per essentiam sit, sed sola opinione

nione hominum. Mosis autem tabernaculum figuratè humanam virturem significans, appellatione non ipsa re dignabitur, cũ sit imago diuini illius tabernaculi. huc accedit quòd & Moses quando in Deum Pharaonis constituitur, non reuera factus est Deus, sed tantùm existimatione creditus. Deum enim dantem quidem scio & largientem, dari verò nõ intelligo. Dicitur autem in sacris libris, Do te deum Pharaonis, patiẽte qui datur non agente. Is autem Qui verè est, actiuus necessariò non passiuus intelligitur. Quid igitur ex his colligimus? quòd sapiens dicitur quidẽ Deus insipientis, reuera autem non est Deus, sicut nec adulterinus frater est frater. idem collatus cũ eo Qui verè est, homo Dei reperietur: cum insipiente verò si cõferatur, Deus imaginatione existimationéq; videbitur, non veritate ac essentia. quid igitur nugaris dicens, Si me eiicies à terra & te, abscõdar. imò si te à terreno arcuero, manifestè ostendã meam imaginem. argumento est, quòd à facie Dei migrabis: post migrationem autem nihilominus terrenum corpus inhabitabis. Dicit enim rursum: Exiuit Caim à facie Dei, & habitauit in tera.] Itaque non eiectus à terra absconderis ab eo Qui est, sed eum deuitans in terrã confugisti, locum mortalem, imò nec omnis qui inuenerit te occidet, quemadmodũ sophisticaris. nam quicquid inuenitur, vtique ab alterutro inuenitur. aut simili aut dissimili: simili cognatóque iuxta communionem omnium familiaritatémq;: dissimili verò iuxta diuersitatem cõtrariam. simile igitur conseruare studet sui simile: dissimile verò perimere solet sui dissimile. Sciat ergo & Caim & quisquis ali⁹ vafer est, quòd nõ à quouis occurrẽte interficietur: sed malefactores quidem germanorum cognatorúmq; vitiorũ ęmulatione custodes eius erunt & satellites. qui verò prudentiam cæterásq; virtutes exercẽt, tanquam infensissimũ hostem tollent si poterũt. In vniuersum emẽ & res & corpora à familiaribus amicisq; seruãtur, ab alienis verò & infestis interimuntur. Quapropter oraculũ cõtra fictam hanc Caimi simplicitatẽ ferens testimoniũ ait: nõ ita sentis vt loqueris. Ais quòd quicũq; artis tuæ palæstras inuenerit, interficiet. nosti autẽ ꝙ non quivis ex innumeris qui inter tua cẽsentur auxilia, sed solus virtutis amicus, tecũ gerit bellum sine induciis. Qui, inquit, occiderit Caim, septẽ mulctas dissoluet.] Id quam rationẽ ad dictas interpretationes habeat non video, quòd septẽ mulctas dissoluet. nã nec dicit quæ septẽ, nec mulctæ modum, nec dissoluendi. itaq; existimãdum est omnia

talia figuratè latentérq; significare aliquid. Quid si tale quiddã docere vult? quod irrationale est in anima in septẽ partes diuiditur, visum, odoratum, auditum, gustum, tactum, sermonem, genituram. octauum intellectũ horum ducem siquis velut Caimum interimat, simul & illa septẽ dissoluer. róbore enim mentis valido cõfirmantur hæc omnia, & cum eiusdẽ imbecillitate deficiunt. perfecta autẽ corruptio quã inducit vitium, perfectã dissolutionem accipit. septem autẽ illa, in sapiẽtis animo incontaminata puráq; & proinde honore digna inueniuntur: in insipientis cõtrà impura pollutáq;, & vt dixi mulctata, hoc est mulcta digna & supplicio. Quãdo igitur aqua terram purgare statuit opifex, voluitq; animã purgari ab ineffabilibus iniquitatibus, eluerẽq; & abstergere maculas per sacram purificationẽ, hortatur eum quem reperit iustum, qui non est oppressus à diluuio, vt inducat in arcam, id est hoc corpus vas animæ, ex omnibus pecudibus mundis septenas, masculum & fœminam: æquum cẽsens vt bona ratio puris vtatur omnibus partibus irrationalibus. Et quod hic legislator definiuit, necessariò cõtingit omnibus sapientibus. habent enim purificatum visum, examinatum auditum & sensus cæteros. habent sermonem quoq; immaculatum, & appetitus Veneris nõ illegitimos. singula autem horum septẽ, partim masculus sunt, partim fœmina. Quoniam enim aut quiescunt aut mouentur, quiescunt quidem per somnium, mouentur autem vigilãtia iam & agentia: quicquid habitum habens quiescit, vt passioni obnoxium vocatur fœmina. quod verò præditũ motu actúq; animaduertitur agere, masculum nominatur. atq; ita in sapiente hæc septem spectantur pura, contrà in malo mulctata omnia. Quantam enim putas multitudinem quotidie à suis oculis, velut à transfugis, proditam coloribus figurísque, & his quæ videre nefas est? quantam ab auribus omnes sonos consectantibus? quantam ab odoratus gustúsq; instrumentis attractis per vapores varietatésque cæteras plurimas. Taceo multitudinem eorũ quos infrenis linguæ fluxus irreuocabilis perdidit, aut libidines œstro suo impoten ter concitos. Plenæ ciuitates, plenus est orbis terræ quàm latè patet malis talibus, quæ humano generi vel in media pace acre continuúmq; bellum inferunt tum priuatim tum publicé. propterea videntur mihi qui non omnino rudes sunt, malle cæcitatẽ quàm videre quæ nõ decet: malle surditatem quã audire fermones perniciosos: linguam quoq; libẽter amissuri, ne proloquantur

loquantur quæ cælanda sunt. Certè fertur quosdam sapientes, cùm in rota cruciarentur ad extorquenda secreta, præmordisse linguam suam,& ita grauiorem cruciatum rependisse tortoribus,dum eos voti fecerunt impotes.Castrari vtique melius est, quàm trãsuersum abripi libidinum illicitarum rabie. Quæ omnia in calamitates pernicioſas animã mergentia, meritò extrema pœna sequitur.Additur deinceps, Posuit dominus Deus inCaim signũ,vt non interficeret eũ quisquis inuenisset.]Quod autem signum,non declarauit,quamuis solitus singularum rerum naturam per signa indicare:sicut in rebus Aegyptiis dum virgam mutat in serpẽtem, & manum Mosis in niuis speciem, & fluuium in sanguinem.An fortè hoc ipsum signum est appositum Caimo ne interficeretur, quòd nunquam interfectus est. nusquam enim in lege de nece eius narrat, subindicãs quod sicut illa fabulosa Scylla,immortale malum est insipientia, quæ nunquam in totum emoritur, & tamen nunquam nõ moritur. Atque vtinam fieret contrarium, vt semel è medio tollerentur omnia: nunc perpetuò repullulantia, immortali morbo affigunt quoscunque aliquando corripuerunt.

PHILONIS IVDAEI, de agricultura.

COEPIT QVE Noë homo agricola esse,& plãtauit vineam,& bibit de vino,& inebriatus est in domo sua.] Vulgus hominũ rerum naturas ignorans,etiam in nominibus eis imponendis erret,oportet. nam qui eas velut per anatomiã considerant, facilè assequuntur appellationes earum proprias: qui autem res tractant confusius,non tam exquisitas.Moses verò,in tanta rerum peritia, nominibus rectissimis aptissimisq; & mirè perspicuis vti consueuit:proinde sæpe in libris legum diuinarum inuenimus rebus conuenire nomina:quod vel in præsenti capite liquet, in quo iustus ille Noë agricola inducitur.Et cui non ad iudicandũ procliuiori videri posset idem agricultura,quod facultas operaria?atqui duo hæc adeò non sunt eadem,quantumuis coniuncta, vt sint etiam pugnantia,possunt enim & imperiti laborare in re rustiqua: agri

colæ autẽ nomen ipsum peritiæ fidem astruit, quod videtur ei propter artem suam inditum. præterea cogitandũ illud quoq;, terræ operarium finem vnicum spectare mercedem (sunt enim plerique mercenarij) non solicitum quàm bene operetur. agricola verò non parcit impensis, modò possit vel agellum emere, vel ita rem administrare, vt reprehensionẽ peritorum effugiat. nullum enim aliud lucrum quærit, quàm vt ex annuis prouentibus fructum percipiat. itaq; dat operam vt siluestres arbores traducat ad mitius ingenium, mitium verò incrementum industria sua promoueat, & si quæ præ alimento nimio luxuriãt, putatione coerceat: alias verò contractiores nouis stolonũ accessionibus amplificet. adhæc generosas plantas in multos ramos se diffundentes propaginet, paratis circum nõ admodum profundis scrobibus: parum frugiferas autem insitis in earum stirpes & vnitis præstãtioribus, ad meliorem frugem reducat. quandoquidem sic homines quoq; faciunt, adoptiuos filios in alienas gentes propter virtutem ascisendo, in quibus constanter perseuerent. ita & rusticus radicitus excidit plurimas iam effœtas, quæ intercipiẽdo succos magnũ damnum in proximo sitis afferũt. circa huiusmodi eũ negotia versatur ars curatrix stirpium è terra nascentiũ. Nunc ad peritiam agriculturæ, qua excolũtur animæ, considerandã nos vertamus. hæc ante omnia curat ne quid seminet plantétve, quod sit sterile: sed omnia mitia fructiferáq; relatura fructum annuũ moderatori homini. hunc enim natura principem animalium stirpiúmq; & omniũ rerum mortalium cõstituit. homo autem in vnoquoq; nostrum quis alius esse potest quàm intellectus, qui solet satorum plãta rúmq; fructus colligere. Quoniam autem infantibus lac nutrimentum est, adultis quæ è frumento coquuntur, animæ quoq; suum lac debetur in ætate tenera, videlicet liberalis musicæ rudimenta: sicut viros perfectum alimentum decet, vt instituãtur in prudẽtia, tẽperantia, cæterisq; virtutibus. hæc enim sata plãtatáq; in mẽte ex præscripto artis rusticæ de qua loqmur, egregios fructus ferẽt, & actiones laudabiles. simúlq; quotquot affectionum vitiorúmq; plantæ in altum pullulant, ferentes fructus letiferos. succidãtur vt nihil fiat reliquum, vnde noua rursum peccatorũ prorumpãt germina. quod si qua nec vtiles fructus feret neq; noxius, excidentur tales, nõ tamen absumẽtur, sed vertentur in vsum cui cõpetunt, aut in vallum ad munitionem castrorũ, aut ad septũ oppidi, quod sit pro mœnib⁹. sic eũ

præcipitur:

præcipitur: Omne quod non fert fructũ cibo vtilem excides, & facies inde vallum oppido, si quis tibi bellũ inferat. Huiusmodi arbores sunt similes doctrinis contemplationẽ solam habentibus, inter quas recẽsenda est medicina ista otiosa nõ coniũcta cum actionibus ægros incolumitati restituentibus: & rethoricæ genus causidicũ mercenariúmq;, nõ in quærendo iure occupatum, sed dolo captans assensum auditorum. huc accedunt & dialecticæ geometriæq; partes quæ momenti nihil ad morum correctionẽ afferunt, sed intellectũ solum acuunt, ne hebetior sit ad singula de quibus ambigitur: sed diuidẽdo distinguẽdóq; proprietates singulorum discernat à cõmunibus qualitatibus. certe philosophiæ rationẽ triplicem priscos aiũt agros assimilasse, ita vt naturalem arboribus stirpibúsq; facerent similem, moralem verò fructibus, propter quos sunt arbores: deniq; rationalem sepi & maceriæ. Quẽadmodum enim maceria fructũ plantásq; agri conseruat, arcens irrũpendi nocendíq; cupidos, ita & rationalis pars philosophiæ præsidium munitissimũ est reliquarum duarũ, moralis atq; naturalis. cùm enim duplices & ambiguas dictiones explicat, & sophismatum persuasibilem speciem dissoluit, & probabilem deceptionẽ maximam perniciosissimámq; escam animæ tollit è medio, adhibitis sermonibus disertis & demonstrationibus indubitatis, tanquam ceram leuigatam intellectum parat ad excipiẽdos physiologię moralísq; disciplinæ characteres valde probos ac integros. Hęc sunt quæ animæ agricultura profitetur: effodiã arbores omnes imprudentię, intemperãtiæ, timiditatis, iniustitiæ excidam & voluptatis, cõcupiscentię, iræ, furorísq; ac similium passionũ stirpes. etiamsi se ad cælum extulerint: radurã & radices earum, immisso penitus in terrã incendio, ne qua pars, imò ne quod vestigium, ne vlla vmbra fiat reliqua. & hæc quidem auferam. inseram autẽ, primùm in puerilis ætatis animas furculos, quorum fructus ipsas enutrient. sunt autẽ hi, scribendi legendíq; certa industria, eorũ quæ apud sapiẽtes poẽtas habentur diligens scrutatio, geometria, oratoriæ facultatis meditatio, & vniuersa liberalis musica, in iuueniles verò ac viriles iã meliores perfectiorésq;, prudẽtiæ plantam, fortitudinis, temperantiæ iustitiæ, omnisq; virtutis. quod si quid ad siluestrem quam vocãt musam pertinens nullum quidem vescum fructum afferat, possit tamẽ quæ ad cibũ prosunt munire conseruaréq;, hoc quoq; reponam, non propter ipsum, sed quia natũ est ad necessariarũ vtiliúmq;

rerum ministerium.ideo sapiẽtissimus vates huic quidẽ iusto animæ agriculturã vt congruentẽ assignat,dicens: Cœpit Noë homo agricola esse:de Caim verò ait: Erat operans terram, & paulò pòst qñ iñ fratricidij facinore deprehẽditur,dicitur:maledictus tu à terra quæ aperuit os suum vt acciperet sanguinẽ fratris tui de manu tua,qua operaberis terram,& non apponet tibi dare fructus suos.] Quomodo manifestius ostendi posset, quod terræ operarium non agricolam legislator existimat malum virum,quàm nunc ostensum est?nec tamen suspicari debemus de homine qui manibus pedibúsq; & cæteris corporis viribus ad opus est validus,aut de montana planáve terra sermonem hic fieri, sed de vniuscuiusq; nostrũ potẽtiis.nam mali anima circa nihil aliud occupari solet quàm circa terrenum istud corpus & cũctas eius voluptates.proinde vulgus hominũ obeũdo varios tractus vsq; extrema terræ,mare quoq; traiiciendo, & sinus eius penetrãdo,nullámq; huius vniuersitatis partẽ imperscrutatam relinquendo,semper & vbiq; ista colligit,quæ ad cumulãdam voluptatẽ faciunt.nã sicut piscatores retia demittunt interdũ longissima,in medio cõplexi magnum maris spatium,vt quãplurimos pisces inclusos ac velut obsidione cinctos capiant:eodem modo maxima pars hominũ,non in sinum aliquem maris,sed in totam aquæ, terræ, aërisq; naturam, omnicapientia,vt poëtæ loquuntur,lina extẽdens,omnia vbiq; ad voluptatis vsum inuncat & attrahit.etenim terræ metalla perquirunt,vasta maria traiiciunt,omnia belli pacisq; exercent negotia, materiam copiosam ceu reginæ voluptati parãtes: quippe non initiati agricultura animæ,quæ seminans plantánsq; virtutes,fructumvitam beatam decerpit ex eis,qui autem exercẽt & tractant quæ carni grata sunt, lutum maceratũ, fictilem statuam,animæ carcerem,quem illa à natiuitate ad extremũ diẽ ceu cadaueroſum onus circũferre cogitur, colunt magno studio.Hæc est differẽtia inter agriculturã & operationem terræ, itémq; inter agricolam & operarium.nũc considerãdum ne in dictis rebus aliæ quoq; sint cognatæ species,quæ sub nominum cõmunione occultent differẽtias.sunt autẽ quas quærendo inuenimus duæ,de quibus disseremus quantum poterimus.ergo sicut agricolam & operatorẽ terræ, quamuis idem videbantur, tamen allegorias excutiendo longè diuersos reperimus,ita rursus pastorem & pecuarium.legislator enim iam pecuariæ,iam pastoralis artis meminit:quas appellationes lector parum curioſus

riosus fortasse putaret æquiuocas, significantes idem studium. atqui res ipsæ multum differũt, si spectẽtur singularum officia. quamuis enim pecorum magistris cõsuetudo vulgaris vtrãq; vocem applicat, at non & intellectui curatori animæ vtraq; cõuenit. malus enim si sit, pecuarius gregis præfectus vocabitur: contrà, si bonus & virtutis amans, pastor nominabitur. id iam clarius faciam. Natura vnicuiq; nostrum cognatas addidit pecudes, ex vna radice animæ duabus velut stirpibus pullulantibus: quarum altera integra indiuisáq; intellectus appellatur: altera ab imo in septem ramos diuiditur, in quinque sensus, & duo instrumenta vocis geniturææq; . quæ multitudo tota bruta cõparatur pecori: & quia numerosa est, iuxta naturę legẽ operã ductoris necessariam postulat. quoties igitur imperitus regẽdi sed diues seipsum præficit, plurimorum malorũ causa fit pecori, nam ipse necessaria copiosè suggerit: at illud in tanta copia ciborũ nimia saturitate petulãs redditur. saturitatis enim germana proles est petulantia. per eam petulãtiam saltitant, & cõtempto rectore vagantur, soluúntq; stipatum anteà gregis ordinem. atq; ita ductor desertus, ex præfecto priuatus fit, discursans satagénsq; si fortè posśit denuò in vnum compellere. & cũ videt se operam perdere, gemit ac flet, damnans suam facilitatem, & culpam in seipsam referens. Ad eundem modum pecus sensuum, quando intellectus supinè se gerit & ignauiter, auidè saturatum copia rerum sensibilium ceruicem iactat & subsultat, impingẽs in omnia visui patentia, vel quæ videre nefas est: auribus quoq; voces recipiẽs insatiabiliter, sitiendo semper ob curiositatem, interdum delectans se obtrectationibus parum liberalibus. Quid enim aliud credimus quotidie per totũ orbẽ tot milia spectatorum in theatra contrahere? homines enim victi spectaculorum & fabularum cupidine, infrenes tum oculis tum auribus, consectantur citharistas citharœdósque, præterà saltatoribus cæterísq; mimis inhiant, propter gestus motúsq; ac status effœminatos: atque ita factiones theatricas instaurãt, securi cęterarum rerum priuatarum publicarúmque, totam vitam in huiusmodi spectaculis conterentes miseri. Alij autẽ his etiã miseriores infeliciorésq; sunt, qui gustum tãquam è vinculis exoluerunt, qui mox in omnes cibos potúsq; facto impetu, ex iam apparatis carpit quodlibet, immanem famẽ habẽs absentium: vt etiam cùm vẽtris sentinam expleuerit, cõcupiscentia tamen auida & inanis etiam tum circumspiciat, ne quid re-

liquum oculos fugerit, vt hoc quoq; more ignis omniuori ablí-
guriat. hanc ventris diluuiem pediſequa à natura addita comi
tatur libido coitus, furore ac œſtro pertinaci concita, & mole-
ſtiſsimam rabiem afferẽs: cùm enim è multis condimentis po
túq; meratiore contracta crapula grauantur homines, nõ ſunt
amplius ſui compotes: ſed properantes ad amatorios concubi-
tus comeſſabundi oberrant ianuis, donec deferuente deſpuma-
tóque affectu poſsint quieſcere. cui rei proſpiciens natura vide-
tur vẽtri ſubieciſſe inſtrumẽta coitus: qui faturitatem ſolet ſe-
qui, & tum demum agere ſuum negotium. Hos igitur qui tali
pecori affatim præbẽt quicquid deſiderat, pecuarios vocabim⁹.
e diuerſo paſtores dicemus illos qui delectu rerũ neceſſariarũ
habito, quæ cõmodiſsimæ ſunt has ei præbent, reciſa & ampu-
tata inutili ſuperfluáq; copia, quæ non minus nocet quàm ino-
pia: quíq; modis omnibus prouidẽt ne grex neglectus in mor-
bos incidat: imò vota etiã faciunt ne qua externa calamitas in-
gruat. in primis autẽ curã adhibẽt ne grex vagabundus diſper
gatur, metũ intentando caſtigatorẽ non obtẽperantibus ratio-
ni, & animaduerſione vtẽdo cõtinua, mediocri quidẽ in errata
ſanabilia, ſeuera autem ſi his accedat cõtumacia. Quamuis eñ
abominandæ videantur, plurimum tamen proſunt pœnæ inſi-
pientibus, quemadmodum medicinæ ſilua corpereo morbo la-
borantibus. Hæc ſunt paſtorum ſtudia, qui voluptati noxiæ in-
ſuauem vtilitatem præferunt. Tãta certè curæ paſtoralis hone
ſtas creditur & vtilitas, vt poëtarũ gens reges ſoleat vocare pa-
ſtores populi: ſicut legislator ſapiẽtes dignatur hoc nomine, q
ſoli veri reges ſunt. introducit enim eos præfectos tanquã gre-
gis omnium hominũ qui affectu bruto rapiũtur: & ideo Iacob
etiã ille meditatione perfectionẽ aſſequutus, paſtor eſt in eius
literis. paſcit enim hic Labanis pecora, ſcilicet inſipiẽtis animę
quæ nihil bonũ arbitratur præter ea quæ videt ſentítq;, colori-
bus vmbríſq; fallacibus ſeruiliter dedita. Labã enim interpre-
tatur dealbatio. Moſes quoq; ſapiẽtiſsimus hominũ cẽſetur in
paſtorũ numero. Hic eñ paſtor intelligitur mẽtis præferentis
faſtũ veritati, quæ bona videri quàm eſſe mauult. Iothor enim
ſuperfluus interpretatur. ſuperfluus autem faſtus eſt, ad inducẽ
dum in rectã vitã errorẽ aſcitus, qui eſt in cauſa vt aliud apud
ciuitates ius habeatur, nõ apud omnes, id quod iuſtũ eſt. quip-
pe qui naturale perpetuúmq; ius ne in ſomnis quidẽ vnquam
vidit. Dicitur eñ Moſen paſtorẽ fuiſſe pecorũ Iothor ſacerdo-

tis

tis Madiã. Idem precatur ne cuivis grex (sic vocat totũ vulgus animarum) cõmittatur: sed vt bonum pastorẽ habeat, cauẽtem ipsi ab omnibus insipientiæ, iniustitiæ, cæterorúmq; vitiorũ laqueis. inducẽtem verò in eruditionis virtutúmq; reliquarũ dogmata: Dispiciat, inquit, domin' Deus spirituũ & omnis carnis hominẽ huic cœtui. Deinde post pauca verba subinfert: Et non erit cœtus domini tãquã oues quibus pastor deest. Sanctũ profectò votum, ne sine curatore præfectóq; sinatur vnicuiq; nostrum cognatus grex: vt ne in deterrimã malæ reipub. speciem ochlocratiã, quæ ex optima democratia deprauatur, prolapsi, tumultibus & intestinis seditionibus agitemur in perpetuum. certè nõ sola magistratuũ penuria parit morbum ochlocratiæ, sed & exortus iniusti alicuius violentiq; principis. tyrãnus em̃ suaptè natura inimicus, ciuitatibus quidẽ homo: corpori autẽ & animæ ac vtriusq; negotiis, intellectus ille ferox, qui arcẽ in vno quoq; cõmuniit. Officiunt autẽ nõ hæ solæ dominationes, verùm & nimis æquanimes principatus præfecturæq;. benignitas enim res est cõtẽptibilis, vtrisq; tum principibus tũ subditis noxia: illis dũ contẽpti subiectis, nec priuatim nec publicè valent quicquã rectè cõstituere, interdũ etiã principatu se abdicare coguntur: his verò dum ex cõtinuo magistratuũ contẽptu nẽgligẽtiores facti, magnũ morbum arrogantiã sibi cõtrahũt, vt meritò hi à pecudib', illi à pecuariis nihil differre iudicãdi sint. nam illi sunt autores oblectãdi se rerũ copia: hi nõ ferendo saturitatẽ, vertũt se ad petulãtiam. Oportet autem sicut caprarium, aut bubulcũ. aut opiliorẽ, aut in cõmune pastorẽ, intellectum nostrũ præesse. semper vtilitatẽ pecoris voluptati preferẽtem. cæterùm prouidẽtia Dei prima & propè sola causa est, ne partes animæ rectore careãt: sed pastorẽ adipiscantur omnino bonũ & inculpabilẽ, quo prępposito impossibile sit dispergi quę intellectus colligit. necessum est enim eodẽ omnia cõparare ordine, vnius nutum spectãtia. quãdoquidem nihil est molestius quàm parere multis imperatoribus. at pastoris officiũ res est tam præclara, vt non regibus solis & sapiẽtibus viris, & animis perfectè purificatis, sed & Deo rectori omnium iustè tribuatur. id quod non aliquis è vulgo confirmabit, sed propheta cui nos decet credere, qui sacros hymnos cõscripsit. sic enim loquitur: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. idem pro se quisq; dicat. nam tale carmen omnem amicũ Dei meditari cõuenit. sed præcipuè mundũ hunc id decet. nam sicut quẽdam gregẽ, terram,

ram,aquam,aërem,ignem,& quicquid in his cõtinetur vel ſtir pium,vel animalium,mortaliũ diuinorúmq;:adhæc cæli naturam,ſolis ac lunæ circuitus, reuolutiones cæterorum ſiderum choreásq; concinniſsimas, tãquam paſtor ac rex Deus regit iure legéq;,prefecto his recto ſermone primogenito filio,qui curam ſacri huius gregis tanquam magnus prorex in ſe recipiat. dictum eſt enim alicubi: Ecce ego ſum,mittam angelum meũ ante faciem tuam,vt cuſtodiat te in via. Dicat igitur & vniuerſus mundus,maximus pfectiſimúsq; veri Dei grex: Dominus paſcit me,& nihil mihi deerit. dicat vnuſquiſq; priuatim idem hoc,non voce per os linguámq; fluente, ad breue aëris pertingente ſpatium:ſed illo peramplo mentis ſono, peruenière vſq; ad extremos orbis terminos. impoſsibile eſt enim deeſſe commodũ aliquod vbi Deus præſideri,ſolitus plena perfectáq; bona largiri rebus omnib⁹. Quin & ad æqualitatẽ pulcherrimè hortatur modo dictum canticũ,reuera enim qui omnia cætera habere videtur, ſed grauatim fert vnius dominium. inops & pauper eſt. quod ſi qua à Deo paſcitur anima, hoc vno ſolóq; cõtẽta ex quo pendẽt omnia,rei nullius omnino eſt indiga, non cæcas diuitias reſpiciẽs,ſed quẽ oportet,acutè cernẽs & magni faciẽs. huius omnes diſcipuli vehementẽ perpetuũq; amorem cõcepe runt:& ideo contẽpta pecuaria, excoluerunt paſtoralẽ ſcientiã. Argumẽto eſt Ioſeph, circa corpus & nouas opiniones ſemper occupatus:qui naturæ brutæ præeſſe cũ imperio neſcit (ſeniores enim ad magiſtratus legitimos gerẽdos vocari mos eſt: hic autem ſemper ætatẽ bene fert etiã in annis ſenilibus)ſed nutrire augeréq; hanc ſolitus,putat ſe poſſe virtutis quoq; amatores ad ſe pellicere,vt ad bruta inanimáq; cõuerſi,vacare nõ poſsint rationalis animæ ſtudiis. ait enim:Si rex(id eſt intellectus corporeæ regionis rex)percontabitur quodnã ſit veſtrum negotiũ, reſpõdete:viri pecuarij ſumus. Hoc audito indignãtur non immeritò,cùm ſint proceres, iuberi ſe profiteri ſubditorum ordinem. Nam qui ſenſibus per ſenſibilia ſubminiſtrant alimentorum copiã,ſerui fiunt eorum quos alunt,tãquam dominis quotidie tributũ pendentes neceſſarium. contrà principes ſunt qui hos regunt,& refrenant inſatiabilem eorum impetum quo rapiuntur ad ſuperuacanea. Ac primùm quidem & ſi nõ libenter hoc verbum audiant,ſilebunt,intẽpeſtiuum rati apud negligẽtes auditores differere de differẽtia curæ pecuariæ paſtoralisq; ſcientiæ. Sed cùm iterũ inciderit eadẽ cõtentio,reſiſtẽt totis viribus,

ribus.nec prius quàm vincant,remittent cõtentionẽ, præ se ferentes liberale ingeniũ, atq; adeò generosum & principatu dignissimũ.proinde rogãte rege, quodnã est vestrum negotium, respõdebunt:pastores sumus,sicut & patres nostri.An nõ videntur hac professione non minus sibi placere,quàm rex ipse cum quo loquũtur,sibi placet tãto imperio: quando nõ solũ sibimetipsis hoc vitæ genus suoptè testimonio vindicant,sed & suis patribus,quasi omni studio curáq; dignissimũ ? atqui si de caprarum ouiúmve cura sermo esset, poterat eos pudere verũ fateri, dum fugiunt ignominiã.nam ingloria humiliáq; videtur hæc apud eos qui fortunatiores sunt quàm prudẽtiores, apud reges præcipuè.Cæterùm Aegyptiorum gens innatã & insignem habet iactãtiam , vt vel modica felicitatis aura aspirante irrideat fastidiátq; plebeiorum hominum in victu parando studium & diligentiam.Quoniam autem animæ potẽtias tum rationales tum brutas considerare est propositum, meritò se iactabũt qui sibi sunt cõscij quod possint brutas compescere,ascitis in auxiliũ rationalibus.Quod si quis inuidus & criminator incusando eos dicat.qui fit igitur vt pastoralem artem exercẽtes,& cognati gregis curã ac regimen professi,in Aegyptũ,corporis eiũsq; affectionum regionem,appellere induxeritis animum,& nõ in quãcunq; aliã?huic respondendum est liberè, Inquilini vt essemus,non inhabitatores perpetui,venimus.re vera enim omnis sapientis anima cælum habet patriam. in terra peregrinatur: & sapientiæ domum existimat suam,corporis verò alienam,cuius inquilina sibi videtur.ergo quando intellectus receptum in suam administrationẽ gregem animæ iuxta naturæ magistræ leges constanter regit,probatum eum reddit & valde laudabilem:vituperabilem verò qñ non legitimè eum tractat,sed securè negligentérq;.ideo meritò ille quidem regis nomen sustinebit,pastor appellatus,hic verò popinarij,pecuarius vocatus, & voraci pecori cibos parare solitus.atq; ita quid agricola ab operatore terræ,quid item pastor à pecuario differat,satis accuratè demonstratum est.restat tertiũ quiddã modo dictis cognatum. de quo iam loquemur. equitem ab incessore multum differre arbitrandum est,non solùm hominẽ vectatum animali hinnibili ab alio similiter vectato homine,sed etiã rationẽ à ratione.ergo qui sine equestri arte ascẽdit,dici debet incessor, qui se cõmisit iumẽto lasciuo,à quo abripiat quocũq; ipsum detulerit impetus,& nõ præcauẽdo voraginosos terræ hiatus,aut fossam

sam aliquã profundiorẽ,violentò cursu vnà cũ equo præcipitetur submergatúrque.ediuersò eques ante omnia frenũ in os indit,deinde in tergũ insilit,& quãuis ferri videatur, reuera tamẽ circumagit eum à quo gestatur tanquã gubernator.nam & ille videtur ferri à naue quam gubernat,sed si verè pronunties,ipse deducit eam ad portus optatos. cæterũ quãdo sonipes bene iter carpit habenis obtemperans,palpum & laudem refert ab equite.quãdo autem fertur iusto concitatius, cohibetur quò minus properet.quod si pergat cõtumacius,reducto freno cogitur cer uicem reflectere atq; gradũ sistere. scuticis quoq; ac calcaribus cõtinetur in officio ne subsultet lasciuiẽs,& aliis modis quibus domitores vtuntur cõtra ferociam.nec mirũ videri debet.ascẽdente enim equite simul ars equestris ascẽdit:vt iam duo periti insideant,atq; ita vnum subiectum imperitum animal moderẽ tur facilè.iam omisso hinnitore vectoréq;,tuã, si libet animam considera.inuenies enim inter partes eius & equos & aurigam ascensorem,sicut & extra te. Equi sunt furor & concupiscentia, ille mas,hæc fœmina:ideóq; ille vt mas gestit elata ceruice libertatem appetens:hæc verò seruilior & callidior domũ depascit ac deuorat,vt fœmina.insessor autẽ & aurigavnus est,nempe intellectus:sed auriga tunc, quãdo ascendit cum prudentia: quãdo autem cũ imprudentia:insessor est.imprudẽs igitur præ imperitia non potest habenas retinere,sed patitur elabi è manibus. at iumenta habenis libera temerè discurrũt nullo ordine. sessor verò prę imbecillitate sustinere se nõ valens decidit:& laceris genibus,manib⁹,facíq; malè mulctatus miser deflet suũ infortunium . nonnunquam autem pedibus in curru hærẽs raptatur supinus,&tractum in orbita caput ceruicem humerósq; ambos cõsauciatur.deïde huc illucq; distractus & illisus omnibus passim obiacẽtibus, miserrimo genere mortis extĩguitur. Et huic quidem talis exitus obuenit. currus autem iã leuior & violentè quassatus,vbi in solum inæquale inciderit facilè frangitur,vt instaurari non possit & cõpingi denuò. iumẽta autem omni retinaculo liberata cõcitentur & efferantur,nec prius desinunt currere quàm collabantur,aut in aliquam rupem delata ipsa quoq; intereant.atq; ita currus animę vnà cum vectore totus perit per aurigæ insciti㠀.Tales igitur equos vectorésq; arte carentes tolli prẽstat,vt virtus maneat incolumis.Cadẽte enim imprudentia,stare prudentiam necessum est. ideo Moses inter præcepta tradit:Si egressus fueris in bellũ cõtra inimicos tuos,

& vid

& videris equum incessorémq; & maiorem multitudinem hostium, noli timere, quia dominus Deus tecum est. Furorẽ enim & cõcupiscentiã, & in vniuersum affectiones omnes, atq; etiam cogitationes quæ his singulis tanquã equis insident: etiamsi videantur fretæ inexpugnabili robore, contemni oportere ab his qui proteguntur magni regis potẽtia, semper & vbiq; pro ipsis decertãte: exercitus autẽ Dei, virtutes sunt, propugnatrices piarum animarum: quas vbi viderint deiectum aduersarium, conuenit pulcherrimũ decentissimúmq; hymnũ canere datori victoriæ Deo: itavt duo chori, alter è viris, alter è mulieb ri cõclui, ediuersõ stantes alterius carminibus sibi respõdeant. Ductabat aũt virorũ chorum Moses, intellectus perfectus: mulierum verò Maria, sensus purificatus. Iustum enim est intelligibiliter sensibiliterq; Deo hymnos laudationésq; sine dilatione dici, & vtrũq; instrumentũ cõcinne pulsari, tam intellectũ quàm sensum, in solius seruatoris honorẽ ac gratiarũ actionẽ. illud certè littorale carmen canũt omnes viri: non tamen mente cæca, sed cernente acutè. Mose præcentore: canunt & mulieres ad veritatem lectissimæ, virtutũ ciuitati ascriptę, Maria carmẽ pręeũte. hymnus autem idem à choris ambobus canitur, epodon mirabilem habens, quem decãtari bonum est. Sic autẽ se habet: Cantemus domino, gloriosẽ enim magnificatus est, equum & insessorem proiecit in mare. Meliorem enim perfectiorémq; victoriam inuenire non licet, quàm qua vincitur petulantiũ quadrupedum ceruicosorúmq; agmen validum, hoc est vitiorum & affectuum. sunt enim vitia genere quãtuor, & affectus totidẽ. cum quibus & insçensor eorum intellectus, virtutis osor & amans affectuum, collapsus interit, qui prius voluptatibus, iniuriis, vaframentis, rapinis, fraudibus similibúsq; iumentis delectabatur. Pulcherrimè igitur legislator inter præcepta docet, ne princeps eligatur equorum altor, parum idoneum ratus ad principatum, quisquis in voluptates & concupiscentias & amores impotentes insaniens, tanquam infrenis ac cõtumax equus œstro suo agitur. Dicit enim sic: Non poteris constituere supra te hominem exterum, quia frater tuus non est: propterea non multiplicabit sibi ipsi equitatum, nec auertet in Aegyptum populum. Itaque nemo altor equorum ad principatum natus est. si sacro Mosi credimus. atqui dicat aliquis, magnam esse potentiam regis in equitatu, non minorem quàm in pedestribus copiis & nauali bus, nonnunquam verò vtiliorem etiam, præ-

sertim

sertim vbi sine dilatione celeritate expedita opus est, tẽporib⁹ morã non ferentibus, sed ipsum momentũ occasionis vrgentibus: vt cunctatio non damnũ solùm, sed & cladẽ illatura videatur, occasione tanquam nube præteruolante. Huic respondebimus, nullũ, bone vir, præsidiũ legislator noster à principe submouet, neq; copias eius parte aliqua mutilat, imò quãtum fieri potest augere conatur, vt robore multitudinéq; freti socij, faciléprofligent aduersam aciem. Quis enim alius sic vel insidias collocare, vel aciem struere, vel legiones distribuere, easq; tribunis centurionibúsq; assignare, vt res postulat, nũc pluribus, nunc paucioribus nouit, adhæc præcepta rei militaris tradere præmonstraréque, vt hic noster confirmata longo vsu peritia? Sed nunc non facit verba de isto equitatu, qualem principes solent colligere ad infestandos hostes tuendósque socios necessarium: sed de eo qui animæ inest, bruto, immoderato, inobediẽtéque impetu, quem refrenare vtilius fuerit, ne quando populũ suum vniuersum in Aegyptum corporis regionem auertat, & voluptatum affectuúmque magis quàm virtutum Deique amatorem reddat: quãdoquidem necessum est vt qui equitatu polleat, eúmque auget, viam quæ in Aegyptum fert, vt vates inquit, ingrediatur. Cùm enim animam tanquam nauem ab vtroq; latere, intellectu sensúque, violentæ processæ affectuum iniquitatúmq; reluctantem inundant elatæ altius: tunc credibile est fore vt intellectus obrutus subsidat mergatúrq;. profundum autẽ in quod mergitur, corpus est, quod cum Aegypto cõfertur. Caue igitur ne vnquam huiusmodi equis alendis studeas. nam & qui diuersum genus tractant, ipsi quoq; vituperãdi sunt. & quid ni? apud quos bruta iumenta honorantur, quorum ex ædibus equorum greges semper saturi procedunt, hominum verò eos deducẽtium nemini, vel sportula succurrit inopiæ solamen, vel leue aliquod munusculum. & tamen hi minus peccãt. cursores enim equos alẽdo, aiunt se sacra certamina & quæ passim agũtur celebritates ornare, & voluptati oblectamentóq; esse spectatoribus, atque etiam multis præbere exercẽdi se materiam. nam qui cupiditatem vincendi animalibus indunt, propter honoris amorẽ & æmulationem virtutis, indesinenti adhortatione alacritatéq; vsi labores libenter sufferunt, nec prius desistũt ab officio, quàm ad finem optatum perueniãt. Verùm isti prætextus quærunt alteri ne defensionẽ quidem vllam habent qua peccatum suum tueantur, qui vectari iubent insessorem intelle

ctum

ctum imperitum artisequestris, cõmittentes eum vitio & affectui quadrupedi. Quod si aurigandi artẽ ediscas melius medite risq;, vt iam tibi videaris ad regẽdos equos idoneus, tũ demum ascende & habenas arripe. Sic enim nec illis saliẽtibus excussus cum laceratione corporis mouebis risum spectatoribus, alieno malo gaudentibus, nec incursu obuiorũ insequentiúmve inimicorum capieris: hos celeritate lõgè à tergo relinquẽs, illos verò securè vitãs per scientiam. Merito igitur Moses victoriale carmen canẽs ob insessorum interitum, salutem nihilominus precatur equitibus. Nam hi possunt iniecto brutis potentiis freno, cohibere nimiũ cursus eorum impetum. Quid igitur prædicetur dicamus. Fiat, inquit, Dan serpens in via insidiãs in semita, mordẽs equi calcaneum: & cadet eques retrorsum, salutẽ expectans à domino. Nunc videamus quid subindicet hæc precatio. Dan interpretatur iudicium. ideo vim animæ scrutantẽ, examinantem, discernentem, & quodammodo iudicantẽ singula draconi assimilat. Est autẽ hoc animal agilitate variũ & cum primis callidum, paratúmq; ad vim, quod se facilè possit tueri à lacessentibus: nõ illi vitã amanti de vitáq; cõsulenti simile, quod Eua propterea vulgari lingua solet vocari: sed illi serpenti quẽ Moses ex ære fabricauit, quẽ quotquot intuebantur morsi à venenatis bestiis, interituri alioquin, euasisse mortẽ dicũtur. Protentosa quidẽ ista videntur, draco humana verba proloquens, & vaframentis mores innocentissimos circumueniẽs, & persuasibilibus argumẽtis mulierẽ decipiens, ac rursum aliis solo aspectu salutem afferens. Verùm in his quę latentem sensum continent, quicquid fabulæ speciem præ se fert è medio tollitur, atq; ita cõperitur manifestaria veritas. itaq; illum mulieris insidiatorem serpentem, à sensu & vita carniũ pẽdentem, voluptatem esse dicimus, repentem sinuosis orbibus, nõ valentẽ se attollere, sempérque iacentem, ad sola terrena bona pronam, foueas quę rentem in corpore, velut scrobes hiatúsq;, & in quovis sensu stabulantem, hominis consiliariã, meliori cõtradicentẽ, veneficis & vix vllũ doloris sensum afferentibus morsibus conantem interficere: Mosaicum verò serpẽtem fortitudinem, affectionem voluptati aduersariam: quapropter è solidiore materia, scilicet ære factus inducitur. hanc fortitudinis speciem quisquis bene considerauerit, etiãsi fortè fortuna prius à veneficiis voluptatis morsus fuerit, necesse est eum viuere. nam illa quidem intẽtat animę mortem ineuitabilem, at fortitudo sanitatem incolumi

tatémq; porrigit. Est enim præsentissimũ intemperantiæ remediũ temperantia. Omni autem sapienti honestas amica est, & eadem vtique salutaris. Itaque cùm Moses precatur Dani vt serpens fiat, non similem illi Euæ serpenti fieri precatur. nam preces solẽt bona petere. Fortitudo certè ad bonorũ genus pertinet, & immortalitatem confert bonum perfectissimum: sicut voluptatis malum affert extremum mortis supplicium. ideo dicit: Fiat Dan sicut serpens, nõ alibi potius quàm in via. nam intemperantia guláq;, & quicquid immodicæ inexplebilésq; voluptates per externarum copiarum vsum pariunt, non sinit animam per latam regiámq; viam tendere, seducens eam in barathra & voragines, donec præcipitetur in interitum. Soli autem qui à fortitudine, temperantia, cæterísq; virtutibus se diuelli nõ patiuntur, declinant deuitántq; omnia lubrica. Apertissimè igitur dixit adhærere viæ rectæ temperantiã, quãdoquidem aduersaria huius intemperãtia solet in deuiis agere. Illud autem, insidens semitam, tale aliquid significat, quantũ equidem intelligo. Semita siue callis est, via hominibus, iumentis plaustrísq; communis. hanc aiunt voluptati esse opportunissimam: quia in ea mox à natali die senectutem extremã vsq; gradiũtur inambulántque, & per otium securitatémq; immorantur, non tam homines quàm animalium alia genera. Nam ne vnũ quidem est quod nõ inescatum à voluptate trahatur, & implicetur eius multiplicibus casibus, quos sine noxa pertransire ingens labor est. At prudentiæ temperantiæ, cæterorúmque virtutum viæ, si nõ inacceſſę, certè minimè tritę sunt. Exiguus enim per has eũrium est numerus, qui germanã philosophiæ rationem sectantur, cum sola honestate habentes consuetudinem, cõtemptis cęteris rebus in vniuersum omnibus. hanc igitur serpens hic nõ semel insidet: sed tanta est contentio curáq; fortitudinis, vt nullam non occasionem captet obturandi voluptatis scaturigines, à qua ceu perenni fonte manant mala omnia. propterea serpẽs ille seductor Euæ inducitur cædis hominum auidus: sic enim ait execratio, Ipse tuum caput seruabit. tu eius calcaneum: at serpens Dan de quo nunc loquimur, equini nõ humani admorsor calcanei. alter enim ille voluptatem figurate significans, vt iam demõstratum est, homini, hoc est vniuscuiusq; nostrum cogitationi struit insidias, corrũpit enim mentem voluptatis vsus nimius. at hic Danis serpens, cùm sit imago potentissimę virtutis fortitudinis, equum mordebit, per quẽ subindicatur affectũ

&

& vitiũ: quibus temperantia nunquam nõ meditatur pernicie, his admorsis & in genus plapsis, eques, inquit, cadet. Quod autem sub hoc ænigmate latet, tale quiddã est. huc cõtendendum esse tãquam ad rem egregiam, vt nemo nostrum patiatur mentem suam vectari ab affectu aut vitio: sed si quãdo cogatur aliquem ascẽdere, det operã vt quàm primùm vel desiliat vel deiciat. tales enim lapsus inclitam victoriam afferũt. ideo quidam è priscis prouocatus ad cõuitiãdi certamen, in hoc quidem, inquit, nunquam descẽdero, in quo victor victo fit deterior. Ergo tu quoq; qui squis es noli vnquã cũ malis cõtendere, & primus esse in huiusmodi certaminibus: sed ante omnia, si fieri potest, cura vt fugias. Quod si quando maiore vi coactus fueris in certamen descẽdere, ne te vinci pudeat. sic enim demũ, si vincaris, victor euades, quando in hoc genere victor vincitur. Nec expectes dum aduersariũ aut præco vicisse pronũtiet, aut certaminis præses coronet: sed ipse accedito palmam porrigẽs, atq; etiam, si libet, coronas lemniscat. is imponito: ipse victorẽ magna intrepidáque voce pronunciato in hanc formulam: In hoc concupiscentiæ, furoris, intemperantiæ, insipientiæ, iniustitiæq; proposito certamine, spectatores vósque certaminis præsides, equidem victus sum, vicit autem iste, & in tantũ vicit, vt ne nos quidem inuideamus eius aduersarij. Ergo certaminũ istorũ haud quaquam sacrorum præmia cedenda sunt quibuslibet aliis. eorum autem quæ verè sacra dicũtur, ipse coronas accipito. Caue autem sacra putes certamina, quæ instaurantur post triennium à quibusdã ciuitatibus, multa milia hominũ in theatra ad hoc ipsum facta recipientibus. in his enim aut luctator concertatorem pronum supinúmve sternẽs, aut pancratiasta validus, à nulla vi sibi temperãs, primã laudem occupat. nec desunt qui postquam vtroque pugno inferri morem occaluerunt, in caput faciémque inuadunt, & his probè cõtusis in cætera quoque membra fæuiunt: aut vicè versa plagas recipiendo mulctantur naso vel auriculis. Et post hæc tam immania coronas præmiáq; petunt. Nam reliqua certamina cursorum quinquertionúmq; nemo sapiens non rideat, hoc agentium vt saltus sit quàm longissimus, & spatia dimentientium, contendentiúmque de pernicitate: quos non solũ grandiores animãtes ceruus aut caprea, sed vel minimus catellus aut lepusculus, non admodum properãs, ipsos absq; respiratione currẽtes summo conatu, à tergo tamen relinquet. ex his certaminibus nullũ prorsus sacrum est, etiãsi

cõtra testẽtur omnes homines, mox deprehendẽdi in falso testimonio. Nam ipsi talium admiratores, leges tulerunt cõtra violentiam, & iniuriam inferenti in corpus pœnam talionis sanxerunt, constitutis etiam iudicibus, qui de talibus causis decernerent. & quomodo æquũ videri potest, vt qui vlciscuntur factas priuatim iniurias, nec impunitas sinunt, iidẽ in celebritatibus tantáq; spectatorum frequentia, coronas talium facinorum patratoribus & alia quædam per præconem statuãt præmia? Cùm enim de eadem persona, de eodem facto, duæ diuersæ feruntur sententiæ necessùm est iniqum esse alterutram. Ambas enim æquas aut iniquas haberi nõ est possibile. Vtrum igitur horum laudatis omnes vno consensu? an non eum puniri qui prior infert iniuriam? ergo meritò damnantur quicunq; dissentiunt. At ex sacris nihil improbari debet, quorum tanta est existimatio publica. Ergo solum olympiacum certamen iustè dicitur sacrum, non istud quod ad Elim celebratur, sed quod est propositum de parãdis diuinis veréq; olympiis virtutibus. in hoc quibus sunt infirmissima corpora, sed animæ validissimæ, nomen dant. Deinde exuti vnctiq; agunt quicquid possunt vel arte vel viribus, nihil sibi ad summum conatum faciẽtes reliquum modo assequantur victoriam. & hi quidem facilè vincunt aduersarios: sed inter ipsos rursum de primatu oritur contentio. Non enim idẽ omnib⁹ modus est victoriæ: sed omnes honore digni, prostratis inimicis tam infensis, & grauibus. Maximam tamen admirationem meretur inter hos præcipuus, cui non debemus inuidere prima præmia. Cæteri secundis cõtenti sint & tertiis. Nam de virtute paranda hic certatur: in qua si non datur tenere fastigiũ, vel in medio satis vtilitatis capitur. & sunt qui hanc possessionem certiorem existimant, inuidiæ celsa petẽti minus obnoxiam. Proinde valde doctè dictum est illud memoria dignum, Cadet eques: vt si quis excidat à malis, bonis innixus assurgat. sed eo quod sequitur magis etiam docemur, non prorsum, sed retrorsum esse cadendũ, quia relinqui à vitiis affectionibúsq; semper fuit vtile. in honestis enim rebus properatione, in turpibus tarditate opus est: & rursũ, ad illas quidẽ accedere, ab his abesse quàm lõgissimè, quãdo quò quisq; remotior est à prauis affectibus, eò maneat sanior. Quamobrẽ ait eum sanitatem expectare à Deo, vt quantum discedit ab iniustitia, tantum ad iustè agendum properet. Hactenus satis de equo insessoréq;, de pastore & pecuario, de terram operante & agricola, tum quę

singulas

singulas has copulas perquirētibus inueniātur differētiæ. Nunc ad ea quæ deinceps sequūtur aduertamus animū. Cupidū virtutis inducit non omnino peritum agriculturæ animæ, sed tantū rudimentis eius exercitū, dicens sic: Cœpit Noë homo agricola esse. principium autem, iuxta vetus prouerbium, dimidium totius est: & altero dimidio abest à fine, quod nisi accedat, etiā incepisse res magnas sæpe obfuit. nam & scelesti aliquādo quòd non ferrent cruciatus animi, cœperunt de meliore vitę ratione cogitare, sed nequicquam. Sic enim vsu venit, vt qui ad finem non peruenerunt, obruti occurrētium malorum cumulo, relinquant bonum illud propositum. ideo cùm Caim putaret se grata obtulisse victimas, non litasse admonitus est oraculo. nec enim sacra perfectáq; immolasse. Est autem oraculum tale: Nō si rectè obtuleris, sed ni rectè diuiseris. Rectum igitur est honor Dei: quod autem non diuiditur, non rectum, huius rei quæ sit ratio videamus. Sunt qui pietatem in eo collocent, quòd Deum autorem aiunt rerum omnium, bonarum atque contrariarum: quos sic licet alloqui. hæc opinio vestra partim laudabilis est, partim vituperabilis. Laudabilis, quia miratur eum qui solus honore dignus est? vituperanda, quod nihil distinguit aut diuidit, debueratis enim nō commiscere confunderéq; omnia, dum asseritis eum autorem omnium: sed cum distinctione, tātùm bonarum rerum causam in eum referre. absurdum enim est, de sacerdotibus quidem solicitum esse vt integro sint corpore, itémque de victimis, vt nulla prorsus ne minima quidem contactæ sint labecula, adhibitis etiam ad hanc curam aruspicibus, sicut à quibusdam appellātur, vt sine vitio noxáq; ad ārā admoueantur immolandæ pecudes: opiniones autem de Deo confusas esse in singulorum animis, nec vlla ratione discerni regula. Non vides quod camelum animal impurum esse lex pronuntiat: quia ruminat quidem, sed non diuidit vngulam? atqui si causam hanc ita vt sonat consideremus, nō video quam rationem habeat: quod si introspiciamus penitius, apparebit ratio. Quemadmodum enim quodlibet rumiuans cibum semel deuoratum & rursum sub dentes reuocatum atterit: sic anima cuiuscunque disciplinarum studiosi postquam per aures recepit contemplatione dignum aliquid, obliuioni hoc non tradit, sed per otium secum ipsa retractat singula, & cuncta sibi reducit in memoriam. Memoria porrò non quævis bona est, sed ea sola quæ rerum bonarum meminit: malarum enim nō obliui-

sci nocet maximè. Quamobrem ad perfectionem requiritur diuisa vngula, vt vi reminiscēdi bifariam diuisa, sermo per os, & ipsum inter cætera naturaliter diuisum, fluens, labia distinguat, simúlq; dānosam memoriā ab vtili. Imò ne diuisa quidē vngula sine ruminatione videtur quicquam vtilitatis afferre. Quid enim prodest naturas rerum ab ipsis exordiis diuidere, vel vsque munitissimas minutias, & nō in seipso idem facere, nec sui partes diuisas habere, sicut quidam non incongruè soleant nominare indiuidua. Hoc enim sagacitatis & argutissimę solertiæ fuerit argumētum euidens: cæterùm nullam vtilitatē ad rectam honestámque vitam attulerit. Proinde in quotidianis dissertatoribus vbique sophistarum vulgus aures fortuitò confluentium atterit, dum magna subtilitate voces ambiguas explicat, atque etiam res multiplices, quæ succurrunt in memoriam, eásq; diiudicat. An non alij scripturarū vocum elemēta partiuntur in muta & vocalia? alij rursum orationem in tria suprema genera? scilicet nomen, verbum, coniunctionem. item musici suam scientiam in rhythmum, in partem, in melos? rursum partem in chromaticam, enharmoniam diatonicámq; speciem, & in diatessaron, diapente, diapason, coniunctas disiunctásque melodias? sic geometræ in duas maximè generales lineas, rectam & circumferentiam? sic artifices alij suam quisq; scientiam in varias species, à primis vsque nouissimas? quibus accinit & totus chorus philosophantium, more suo differens, quòd ea quæ sunt, partim sunt corporea, partim incorporea: & alia animata, alia inanimata: quædam bruta, quædam rationalia: pars mortalia, pars immortalia: ex mortalibus aliud mas, aliud fœmina, quæ hominis est diuisio. rursum è prædicamētis quædam esse perfecta, quædam imperfecta: & ex perfectis quędam interrogationes, percontationes, precationes, iuramenta, cæterásq; speciatim in his distinctionibus descriptas differentias. rursum quædam quæ dialectici solent nominare axiomata, & ex his quædam simplicia, quædam non simplicia. rursum è nō simplicibus quædam coniuncta, quædam adiuncta maius minúsve, & insuper quædam disiuncta, aliáq; huiusmodi, quædam vera, & falsa, & incerta, possibilia & impossibilia: quædā corruptibilia & incorruptibilia, necessaria & nō necessaria, expedita & impedita, & his cognata cætera. Rursum imperfectorum aliæ sunt diuisiones in prædicabilia, quæ vocantur, & cōtingentia, & alia quædā his minutiora. Sed quamuis intelle-

ctus

ctus seipso acutior factus, tanquam medicus corporum, sic ipse naturarū anatomiam exerceat, nihil inde ad virtutem lucrabi tur: diuidet ille quidem vngulam, distinguere discerneréq; valens singula: non ruminabit tamen, vt iuuetur hoc cibo per reminiscentiam, depositā per commanducationem eius asperitate quam ex animæ peccatis contraxerat, conciliatáq; esurie ad facilius deglutienda quæ iterum contrita sunt. proinde plurimi sophistæ quos vocant magnam admirationem consecuti apud populos, qui totum fermè orbem peragrunt, gratiosi hospites facundiam diligentiámq; suam ostentantes, deuicti affectibus consenuerunt & vitam in his contriuerunt, nihilo hac parte potiores vilissimis è vulgo hominibus, ideo rectissimè sophistas sic viuentes legislator noster confert cum suibus, qui nulla re pura, sed turbida, cœnosa turpíq; vita se oblectāt ad saturitatem vsque, ait enim suem esse impurum animal, quia diuidit quidem vngulam, non ruminat tamen: sicut camelū propter causam contrariam, ruminantem non bifidum vngula. Cęterùm quæcunque animalia vtrunque hoc habent, pura pronunciantur meritò, quando vtranque iam dictam absurditatem effugerunt. propositum enim sine memoria, meditatione, iugíq; tractatione rerum bonarum, bonum imperfectum est. quod si alterum accedat ad alterum, ita demum absoluitur. hanc perfectionem formidant hostes animæ, quibus non amplius insurgere contra eam valētibus vera pax obtinetur, at quibus semiperfecta inabsolutáq; sapiētia contigit, infirmiores sunt quàm vt possint se peccatorum longo tempore confirmatorum opponere cohortibus. Quamobrem quando instante bello delectus habetur, non omnis iuuentus vocatur, etiamsi vltroneam contra hostes operam alacriter offerat: sed iubentur pleriq; domū redire, vt exercitatione continua tantum sibi roboris militaris peritiæque comparent, quantum olim satis futurum sit ad extorquēdam hostibus victoriam. ideo quando bellum est pro foribus, in hanc formam per cornicularios edicitur. Quis est homo qui ædificauit domum nouam & nō dedicauit eam? vadat & reuertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo dedicet eam. Quis est homo qui plantauit vineā, & nondū exhilaratus est ex ea? vadat & reuertatur in domū suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo exhilaret ex ea. Quis despōdit vxorē, & nō accepit eā, vadat & reuertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo accipiat eam.

Atqui dixerit aliquis:Cur ô mirande vir,nõ potius hos præ cæteris in bellum emittis & aciem,qui vxores,domos,vineas habent,aliisq; possessionibus sunt locupletes:pro quibus tuto retinẽdis pericula vel grauissima tolerabũt facilè? nam isti quibus nihil tale est,cùm nullum habeant pignus virtutis necessarium,nõ eadem vtẽtur industria. An hoc te mouet,ne fortè qui nõdum perceperunt fructum è suis possessionibus ne in posterum quidem percipiãt?at quæ potest esse bello victis è suis prædiis vtilitas?Sed nõ vincentur.mulctabuntur igitur ob desertã militiam.Nam his delicatis domi manentibus, necesse est hostes fortes bellatores,nõ solùm sine sanguine,sed & sine puluere vincere.Sed nõ deerit aliorum sociorum multitudo qui pro his quoque depugnent fortiter.Atqui primo absurdum est alie na industria fortunáque niti,præsertim vbi de vastitate patriæ, déque libertate populi priuatim publicéq; periculum imminet,cùm possint in laboris partem illi quoque recipi,non valetudine aduersa,nec ætate parum integra impediti,nec vllo infortunio. Proinde nihil æquius aut magis decorum, quàm vt sumptis armis progrediantur in primã aciem, obiectisq; ante alios socios clypeis,fortiter pugnando propulsent periculum. Alioqui nónne proditionis atq; inhumanitatis reos se declarabunt,si reliquis pugnantibus pro republica,ipsi tractabunt domestica negotia?& illis pro aliena salute decertantibus, isti ne pro se quidem arma capient?illi inediã,dura humi cubilia, cæteráq; tum animi tum corporis incommoda libẽter perferent cupedine victoriæ:isti dealbando & nugis ornãdo surdos parietes,aut agri fructus decerpentes,canentésq; ad torcular,aut desponsas virgines nũc primùm deducentes in thalamum, quasi hoc tempus nuptias postulet,viuent suauiter?bonũ sanè est curate domesticos parietes,reditus colligere,cõuiuari,potare,indulgere genio,nouam nuptam anum(vt vulgaris iocus est) ducere:verùm hæc pacis sunt negotia. Nunc integro bello & feruente vt cum maximè,itáne non pater,non frater, non gentilis vllus aut cognatus in militiã profectus est,sed vna totam familiã occupauit timiditas?dices decertare cognatos innumeros. His igitur de vita periclitãtibus,delicati isti ac molliculi quas non efferatissimas feras immanitate superãt?dicent:durum est pati alios in nostra bona sine labore succedere.An-nõ duriusvi uos etiamnũ ab hoste pelli possessionibus,quàm defunctos eas amicis cognatisq; legitimis successoribus cedere?tantũ inter

vtrũq;

vtrũq; intereſt, vt ſtulta ſit collatio. Atqui poteſt fieri, vt iſti detrectatores militiæ, non ſolũ bona hæc amittant, ſed ipſi quoq; veniant in poteſtatẽ hoſtiũ, illis verò pro ſalute reipub. defunctis, etiamſi nullum adhuc fructum perceperũt è ſuis prædiis, ſolatium contingat ex reputatione hæredũ ſucceſſorúmq; quos non alios cuperent. In verbis quidẽ legis hęc & alia multa controuerſa ſunt: ſed ne quis peruerſè callidus plura in eam inquirere audeat, recurramus ad allegoriã & dicamus: primũ iubere legẽ, vt quiſquis bonorũ poſſeſsionẽ ſibi cõparat, curet fructus etiã inde percipere, quãdo virtutis felicitas in perfectovſu conſiſtit, per quã contingit vitæ incolumitas: deinde nõ de domo hic, aut vinea, aut ſponſa verba fieri, vt eam procul abducat. aut plãtator vindemiet, expreſsísq; vuis, muſtũ deguſtãs ſe exhilaret, aut alius extructã à ſe domum inhabitet: ſed de animæ potentiis, per quas initia, profectus, perfectionésq; contingunt in actionibus laudabilibus. Harum principia fermè ad procos attinent. ſicut enim proceus nõdum eſt vir, erit tamẽ eodẽ modo quicunq; bona indole præditus, generoſam caſtámq; virginem ducturũ ſe ſperat eruditionẽ, móxq; procũ eius agit. profectus autem ad plãtatorem poſſunt referri. ſicut enim huius cura eſt incrementum ſtirpium: ita diſcẽdi ſtudioſus dat operam vt prudẽtiæ contemplationes augeantur plurimum. poſtremò perfectiones ad ædificium domus abſolutæ, ſed nondum conſolidatæ. omnibus autem his tam perfectis quàm incipientibus & proficiẽtibus conducit vitam ſine contentione agere, & abſtinere à ſophiſtarum dimicationibus, turbulẽtam litem ad ſubuertendam adulterandámq; veritatem ſemper meditantibus. quia veritas pacem amat, quam iſti proſequuntur odio, quòd ſi deſcenderit in hoc certamen homines ſimplices cum peritiſsimis, omnino ſuccumbent: incipiens, quia imperitus: proficiens, quia imperfectus: perfectus autem, quia nondum exercitatus in virtute. oportet autem ſicut incruſtationes paulatim hæreſcunt & conſolidantur: ità perfectorum animas confirmatas, aliis ſuper alias meditationibus aſſueſcere ne gradu dimoueãtur. Quibus autẽ id non contigit, apud philoſophos in ſapientum nomẽ ſubrepiſſe dicuntur. aiunt enim eſſe impoſsibile, vt qui in ſapientia plurimũ promouerunt, & ad eius euaſerunt faſtigium, ſuam perfectionem nouerint. negant enim fieri poſſe, vt qui ad finem peruenit, ſtatim ſe peruenìſſe intelligat: ſed conſinium tenere ignorãtiam, non illam procul remotam à ſcien-

tia,verùm aliam propinquã,parum distantẽ à ianua, quò postquam aliquis se peruenisse intelligit,simúlq; vires aduersariorum,potest cõtra contentiosam sophistarũ aciem subsistere. sperandũ enim est de talis viri victoria.quisquis autẽ nõdum præteruectus ignorantiũ euasit ad lucẽ scientiæ,eum domi se continere consultius fuerit:hoc est non desedere in certamẽ de rebus nondum sibi satis cognitis:sed quiescere potius:qui verò per arrogantiam in luctã prosilit,petitiones aduersariorum cauere nesciẽs,ab eis præoccupabitur,& mulctabitur morte scientiæ,grauiore quàm est vulgaris hæc animã è corpore dirimẽs, sed hic exitus meritò manet deceptos à sophismatibus. cũ eĩ nõ possunt solutiones inuenire,mendaciis tanquã veritati credendo amittunt vitã scientiæ:quod accidit & his qui se sinũt decipi ab adulatoribus.nam horũ anima sana & verax,per morbã dam subuertitur & expellitur amicitiã.proinde consultum est, ne huiusmodi certaminibus se cõmittant qui discere incipiũt, cùm imperiti sint:similiter & proficiẽtes, cùm imperfecti sint. nec non qui tum primùm perficiuntur, quia perfectionem suã adhuc ignorant.quod si nõ pareãt huic cõsilio,alius,inquit,homo domũ eius habitabit,vineam possidebit,vxorẽ ducet. quod perinde est ac si diceret,hæ iam dictæ potẽtiæ,studij,profectus, perfectionis deficient nunquã,sed aliàs alios homines accedendo versabuntur cũ eis, migrãtes ex anima in animam,similes signaculis(nam & hæc post impressam cæræ formã nihilo deteriora permanẽt)etiãsi cõtingat impressos characteres vobiscum interire.cùm enim sint immortales, innumeris ante vos familiaritate sua pepererunt gloriã:quos expertæ sunt,nõ sicut vos propter periculorum cõtemptum auersari suam consuetudinẽ,sed vltro ad se accedere,& securitati suæ prospicere, pinde si quis virtutis amicus est,optet in se plãtari bona omnia,& existere in sua anima quemadmodum in statua tabulâq; perfectissima,quicquid ad decentem proportionem attinet:id secũ reputans esse innumerabiles qui captẽt eadem: quibus natura ipso præterito donabit omnia.felicitatẽ discẽdi,profectum perfectionémq;.sed satius fuerit ipsum ante illos elucere,& cõcessas sibi diuinitus gratias in tuto reponere,potius quàm obiicere hostibus auidis ceu prædam paratissimam:ergo parua vtilitas est principij quod iusto fine nõ obsignatur.sæpe tamen etiã perfecti quidam pro imperfectis sunt habiti,eo quòd suaptè alacritate,non Dei benignitate profeciſſe sibi visi sunt. qua opi-

nione

nione iuueniliter inflati,& in immẽsum elati,è sublimi delati ad infimum baratrum interierunt. Si domum, inquit, nouam ædificaueris,& feceris in tecto coronulã, caue habearis autor necis in domo tua,si quis inde prolapsus deciderit.grauissimũ est enim ab honore Dei prolapsum decidere, sibimetipsi coronam vsurpando,& ciuilem necem patrando.suam enim animã interficit, quisquis honorat quod nihil est, struens sibi stultæ eruditionis ædificium:nam eruditio non senescit. quapropter nouam vocat eius domum.nam alias res tempus absumit,hæc autem etiamsi procedat in tempus longissimum, florem ætatis non amittit,virenti semper specie hilaris,& agilis assidua consuetudine. Aliubi quoque inter præcepta extat hortatio, vt affluente rerum copia,non nobis eam ascribamus,sed memores simus Dei qui largitur vim & robur ad agendum. hic igitur finis felicitatis est,illa verò principia.itaque si quis obliuiscitur huius finis,ne partis quidem rebus bene frui poterit.Verùm isti sponte per amorẽ sui labuntur,dum grauãtur Deum, qui solus amari à seipso meretur,vt perfectissimus,fateri autorem bonorum omnium.Sunt etiam qui omnem pietatis rudẽtem mouẽdo celeri nauigatione conati sunt in portum eius appellere,& iam proximi,iámq; sperantes inuehi,repentè ex aduerso procella coorta,tum demum à recto cursu repulli sunt. frustrati tot nauigationis commodis. Horum iactationi quis malè precaretur? quando inuitis quod remoraretur accidit. Quis igitur assimilabitur his,nisi qui magnum,vt vocant, votum vouit?Si quis,inquit, subito coram eo mortuus fuerit,cõfestim polluetur caput voti eius, & radetur. Deinde post pauca subinfert:Dies autem priores irriti fient, quoniam pollutum est caput voti eius.vtraque vox,subito & confestim,indicat non voluntariam mutationem animæ. Nam in peccatis voluntariis opus est tempore consultandi, vbi, quando, quomodo aggredienda sint.Quæ autem inuiti admittimus: repentè,ex improuiso,momento(vt ita loquar)temporis ingruunt. Est enim perdifficile,ceu cursoribus,post institutum semel ad pietatem cursum inoffensè & sine respiratione ad metam recta decurrere,quandoquidem innumera sunt quæ obiacent pedibus mortalium.Cæterùm ante omnia,quod sola præstat beneficentia, abstinere à voluntariis peccatis, prodest ad repellendam etiam inuoluntariorum multitudinem. Deinde si & inuoluntaria nec multa admittantur, nec diu adhæreant. Pulchrè autem

tem inuitæ mutationes dies dixit irritos, non solùm quia ratione caret peccatum, sed quia horum quæ fiunt ab imprudentibus non potest reddi ratio, ideo sæpe cùm talium factorũ causam reposcimur, negamus nos scire, aut posse dicere: quia nec intercedere potuerimus, nec præscire. Rarum igitur Dei donũ est, à carceribus ad metã vsque stadium vitæ percurrere absque offensa lapsúq; ita vt naturam vtranq; peccatorum voluntariorum inuoluntariorúmq; liceat celerrimo cursu præteruolare. Hactenus de principio finéq; dictum sit per occasionem Noë iusti, qui agriculturæ prima rudimenta consequutus, ad finem eius peruenire non valuit. ait enim scriptura, Cœpit esse agricola, non extremos eius scientiæ terminos adeptus est. quę autem de plantatione eius dicta sunt, repetamus denuò.

PHILONIS IVDAEI, de plantatione Noë liber secundus.

IN primo libro de agriculturæ arte in genere quantũ tempestiuum erat, diximus: in hoc de eius specie vinitoria pro viribꝰ dicemus quod reliquum est. Nam iustus hic, non solùm agricola, sed & propriè vnitor introducitur, dicẽte sacra scriptura, Cœpit Noë homo agricola esse & plantauit vineam.] Decet autẽ vt qui de singularibus stirpibus & agriculturis dicturus est, consideret primum stirpes in hoc vniuerso perfectissimas, magnúmq; illum plãtatorẽ harũ pręsidẽ. Scilicet plantator ille maximus, & arte perfectissimus, huius rerũ vniuersitatis rector est: planta verò mũdus hic, non vnicũ stirpis genus in se cõtinens, sed infinitos ceu palmites ex vna radice progerminans. Postquam enim essentiam inordinatam suaptè natura confusámq; in ordinem ex perturbatione & ex confusione in discretionem reducẽs mundi opifex formare cœpit, terram quidem & aquam radicauit in medio, aëris verò ignísq; arbores in sublime subduxit à medio. hæc autẽ circũquaq; muniuit æthere, extimũ hunc terminũ pro munimente custodiáq; statuens, vnde cælum Græcis nominatũ videtur. interius terram cùm sit arida inuehi aquis, nec ab eis dilui, igni

porrò

porrò natura calido iungi aërem suoptè ingenio frigidissimũ non sine ingenti miraculo iussit. nónne enim prodigiosum videtur, id quod dissolubile est contineri à dissolutiuo, videlicet terram ab aqua? & frigidissimæ rei superpositam calidissimã, non extingui tamen ignem ab aëre? hæ sunt illæ perfectissimæ plantationes huius vniuersi operis: maxima autem & omnium rerum feracissima stirps, mundus hic, cuius ceu rami sunt modo dicta germina. Nunc considerandum vbi sint eius radices, & quæ basis, in qua consistit more statuæ. corpus certè nullum credere debemus extra relictum errare, absumpta in vnum Dei opus omni materia. perfectissimum enim oportuit effingi maximum opus ab opifice maximo. Non fuisset autem perfectissimum, ni ex perfectis cõplerum esset partibus. itaq; ex tota terra & ex tota aqua aëréque ignéq;, ne minima quidem exterius relicta eorum particula, mundus hic cõfectus est. Vnde necessariò sequitur, extra aut vacuum esse aut nihil. Si vacuũ, quomodo id quod plenum est & solidum & omnium grauissimum nõ degrauatur mole sua, sustẽtatum à nihilo? vt somnio quiddam simile videatur, dum cogitatio semper quærit basim corporeã, quam requirit quicquid mouetur, præsertim mundus, quippe maximus omnium corporum, & multitudinem aliorũ corporum, vt suarum partium in sinu continens. Si quis igitur pudorem huius difficultatis non explicatę velit effugere, ingenuè dicat, nihil esse tam fortè in omni materia, vt mundũ baiulare valeat. sed æterni Dei lex æterna firmissimũ ac munitissimũ fulcrum est rerum omniũ. hæc à mediis ad fines, & ab extremis ad media se extẽdens, decurrit per lõgum naturæ stadiũ cursu inuictissimo, in vnum conducens partes omnes constringénsq;, hanc enim pater qui ipsam genuit, vinculũ fecit nõ rumpendũ in perpetuũ. meritò igitur neq; tota terra diluitur à tota aqua, quod in sinib⁹ eius accidit, neq; ab aëre ignis extinguitur. neq; contrà igne inflammatur aër. Dei lege se interponente: sicut elementa vocalia mutis distinguuntur. vt vniuersum hoc tãquam in literata musa concinat, minaces contrariarum naturarũ cõcursus suadela dirimẽte interposito suo arbitrio. ita profecto radicatur arbor feracissima, & radicata stat firmiter. particulares autẽ & minores stirpes, partim mouẽtur & migrãt, partim mouendo se nihilominus semel assignatũ sibi locum obtinẽt. quæ ambulatorię sunt, animátes vt nos vocamus, huius vniuersi grãdioribus inditæ sunt partibus: terræ terrestres, aquæ natatiles,

volucres aëri, ignigenæ igni, quarum prouëtus manifestè videri fertur in Macedonia, sicut stellæ in cælo cernũtur. sunt enim & hæ animantes intellectu præditæ, consensu philosophãtium: aliæ per se vagæ, aliæ fixæ. quæ tamen eadem cum mundo rotatæ circumactæq; vertigine locũ mutare putantur, at quæ naturam imaginatione carentẽ habent insitã, quas proprie plantas dicimus, migratiuo quoq; motu carent. duo autẽ genera in terra & aëre fecit opifex. in aëre quidẽ volucres sensibiles, & potestates alias sensu haudquaquam perceptibiles. animarũ sodalitium istud est incorporearũ, nõ in eosdem digestarũ ordines alias enim assignari ferunt mortalibus corporibus & post certos tẽporũ circuitus liberari denuò. alias diuinioré habitũ sortitas totam terrenã regionem contẽnere. in summo autẽ propè ipsum ætherem esse purissimas, quas Græcorum philosophi heroas vocãt & genios, Moses ex re nomen facit eis angelis: quòd bonarum rerum internuntiæ sint à summo rege ad subditos, ac rursum pro horũ necessitatibus legatione ad illum fungãtur. terræ verò animalia terrestria stirpésque, alia duo genera attribuit, iussa vt eorũ matrem simul ac nutricẽ ageret, sicut enim mulieri & omni fœmellæ fontes lactis sub partũ scaturiunt, vt recẽtes fœtus rigẽtur alimẽtis necessariis & cõuenientibus: ita & terrestriũ animaliũ matri terræ omnes stirpiũ attribuit species, vt cognatis nõ alienis cibis partus eius vterẽtur. stirpes tamẽ deorsum merso fecit capite, infixas fertilissimis eius partibus. Brutorũ autẽ capita retraxit à terra, & summæ ceruici obstongæ aptauit, & pro fulcro pedes anteriores ei suppositi. solus homo eximium ornatũ sortitus est. Cæterorũ enim animaliũ ora deorsum flexit: quapropter ad terrã prona sunt. hominẽ cõtrà erexit, vt cælum spectet, cùm sit nõ terrestris planta sed cœlestis, sicut à priscis accipimus. Quorũ alij particulã ætherea naturæ hanc asserentes, cognatione iungũt ætheri hominẽ. At magnus ille Moses, nullæ creaturæ rationalis animæ speciẽ facit similem, quã inuisibilis Dei pronũtiauit imaginẽ: hoc ipso probam existimãs, quòd essentiã formâmq; diuinitus impressam habeat, cuius character æternus sermo est. Inspirauit enim (vt inquit) Deus in faciem eius spiritum vitæ. itaq; necessum est, vt qui eum recipit, emittẽtis imaginẽ referat. ideo dicitur, ad imaginem Dei factũ hominem, nõ ad creaturę alicuius. Cõsequens erat igitur, vt quoniã humana anima exemplar suum autoris summi sermonem referebat, corpus etiam erectũ ad purissimã

partem

partem mũdi cælum os attolleret, vt per hæc quæ in propatulo sunt intelligãtur illa inuisibilia. ergo quoniam erat impossibile vt cogitatio perueniret ad aspectũ eius Qui est, nisi mẽtis ab ipso attractæ, sicut sua cuiq; manifestè testatur conscientia: euidens simulacrũ occulti oculi corpus hoc habemus, quod potest ad æthera susp icere. Cùm enim hi ex corruptibili materia cõpacti oculi eousq; ascendãt, vt à terrena hac regione prouolent ad cælum remotissimum, pertingãtq; ad eius terminos, quales existimandi sunt per omnia discurrentes animæ oculi: qui mul tò desiderio cõspiciendi eius Qui est volucres facti, non solùm ad extremũ æthera pertinent, sed à tergo relictis totius mundi terminis, ad ingenitum illũ properant. Quapropter in oraculis dicuntur sursum vocati, qui sapientia scientiáq; nunquã satiantur. Fas est enim ad Deũ sursum vocari eos, qui ab ipso inspirati sunt. mirum enim si turbines procellæq; arbores stirpitus rapiunt in aërem, & nauigia decem milium amphorarũ capacia, mercibus onusta, quasi leuissimũ aliquid ex alto mari auferũt, & stagna fluminaq; in sublime abeunt, in gremio terræ fluentis deficientibus, quæ exhauserunt ventorum vehementes multiplicésq; vortices: omnipotentis verò Dei spiritu inferna hæc omnia superante, mens suapte natura leuis non fit leuior, & ad summam altitudinem attollitur, præsertim hominis germanę philosophiæ dediti. Hæc enim non vergit deorsum ad res terrę gratas & corpori, à quib⁹ quã lõgissime conatur discedere: sed sursum fertur, vt insatiabilis amatrix sacrarum feliciúmq; naturarum sublimium. Quomobrẽ Moses præfectus custósq; orgiorũ eius Qui est, sursum vocabitur. Legitur enim in libro Leuitico, Sursum vocauit Mosen. Beseleel quoq; secundo honore dignatus sursum vocabitur. Nam & hunc sursum Deus euocat, ad fabricã & curam sacrorũ operum. Verùm hic secũdas huius euacationis partes, Moses verò sapiẽtissimus primas feret. Nã ille vmbras fingit, sicut pictores, quib⁹ nõ est fas animatũ quicquam cõdere. Beseleel enim in vmbris faciẽs interpretatur. At Moses nõ vmbras, sed naturas archetypas earũ rerum quas fingendas sortitus est. & alioquin etiam summus ille autor, aliis clarius manifestiúsq; tanquam in sole puro: aliis obscurius, tanquam in vmbra solet res suas ostendere. Nunc postquam disseruimus de grãdioribus mũdi plantis, videamus quomodo & in homine minore mũdo sapiẽtissimus opifex Deus arbores quasdam condidit. Primùm in corpore nostro quasi bono agro, sensuum

ſuum ſcrobes præparauit:in quas vnũquemq; tanquam mitem vtilémq; arborẽ indidit,auditum in aures,viſum in oculos, in nares odoratum,& ſuis quoſq; locis cæteros. Atteſtatur autem huic meæ ſentẽtiæ fatidicus vates,qui in ſuis hymnis ſic loquitur. Qui plantat aurem non audit? qui fingit oculos non inſpiciet?quin & aliæ, quæ vſq; crura manúſque ac cæteras corporis partes externas internáſque pertinẽt,facultates omnes ſunt generoſæ plantulæ.ſed quæ præſtantiſsimos perfectiſsimósq; fructus afferũt,penitius inſitæ ſunt in vim qua homo regitur.Sunt autem hæ:cogitatio,perceptio,cõiectura,meditatio,memoria, habitus,diſpoſitio,artium ſpecies multifariæ,ſcientiæ cõfirmatæ,virtutis totius contemplationum conceptus indelebilis. Horum nihil vllus homo plantare ſcit: ſed vniuerſorum vnus ingenitus eſt artifex,qui non ſolùm creauit ea ſemel,ſed & ſingula plantat quotidie.huic noſtro ſermoni adſtipulatur etiam paradiſi illius plãtatio,de quo dicitur:Plantauit Deus paradiſum in Edem contra orientem,& collocauit ibi hominem quem finxerat.id ſi accipiatur de vitibus,& olearum,malorum,punicarum,ſimiliúmq; arboribus, magna & incurabilis ſtultitia fuerit.quæri enim poſſet in quem vſum factus ſit.an propter amœnam habitationem?ergo totus mundus nõ eſt aptius Deo ſummo regi habitaculum?an-nõ & aliæ multæ res ſunt ad excipiẽdum tantũ regem magis idoneæ?imò nefas eſt illi ſummo autori aſsignari locũ aliquem,præſertim cùm non ſingulis annis fructũ ferãt arbores. ad cuius igitur vſumfructum paradiſus hic erit fertilis? hominis certè nullius,nã paradiſi nemo prorſus inducitur incola:quando & is qui primus è terra fictus fuerat Adã,translatus inde dicitur.Deus certè ſicut aliis rebus,ita & cibis non indiget.nam quiſquis cibo vtitur,neceſſe eſt vt primùm indigeat eo,deinde inſtrumẽta parata habeat,per quæ & ingeſtum recipiat,& digeſtum foras egerat.hęc autẽ in ſummi autoris felicitatem nõ competunt impia cõmenta hominum, ad tollendam pietatem ſanctitatémque,virtutes maximas, inducentium Deum humana forma & affectibus humanis prædi tum. Eundum igitur ad allegoriam viris amicam perſpicacibus,quando & oracula ſacra occaſionem nobis manifeſtiſsimè porrigunt.narrant enim in paradiſo ſtirpes eſſe noſtris nequaquam ſimiles,ſed vitę,immortalitatis,ſcientiæ,cognitionis,intellectus bonarum rerum,& malarum imaginationis.hæ verò cùm terrenæ non ſint, neceſſariò rationalis animæ plantæ ſunt exiſtim

existimãdæ:cuius iter ad virtutem habet finem vitam immortalitatémq;:diuersa verò via ducẽs ad vitiũ,his amissis in mortem desinit.Credendũ est igitur benignissimum Deum in anima,tanquam paradisum virtutũ,& actionũ quæ ex harum præscripto fiunt,plãtare,qui ad eius perfectam felicitatem conducat:quamobrem locum conuenientissimũ assignauit paradiso nominatum Edem, quod interpretatur delitiæ, qui significat animã rectè cernentem,choreas agẽtem cum virtutibus,exultantem præ nimio gaudio,vnã delectationem innumeris hominum voluptatibus præferentẽ,quales solus consectatur sapiens. Hoc mero gaudio exhilaratus vnus è Mosis præcipuis sodalibus,in hymno exclamat suam mentem alloquens.Delitiare in domino: hac voce seipsum ad cælestem diuinúmque amorem excitans, & ista quæ vulgus hominum pro deliciis iactat ostentátq; fastidiens, totam mẽtem afflatu diuini furoris correptus, & in Deo solo hilaritatem suam totam collocans.Illud quoque quòd contra orientem paradisus esse narratur declarat ea quæ modo dicta sunt. Tenebricosa enim vespertina nocturnáq; res est insipientia:splendida verò,fulgida,& verè orientalis prudẽtia:& sicut oriẽs sol totum cælum radiis illustrat, eòdem modo etiam virtutes habent suos radios, quibus in mentem penetrãdo totam eam reddũt lucidissimam.Et homines quidem ad custodiam rerum suarum adhibent feroces bestias quę insidiatores & raptores arceant:Deus autem suis rebus rationales naturas præficit. Posuit,inquit,ibi hominem quem finxerat:hoc est in solis rationalibus virtutibus. harum enim exercitationem vsumq́; Deus in eximias animas cõfert ceu munus honorariũ, ideóq; apertè dicitur, quòd eum qui in nobis est verũ hominẽ, id est mentem, posuit in honestatis hortis arboribúsque sacratissimis.Qui autem mente carent,hos nemo possit excolere,cũ non sint ingenio capaci prædicti. Non est igitur dubitandũ,cur in arcam illam ingentem diluuio præparatam omnes animantium species introducantur,nulla in paradisum.Nam arca hęc corp⁹ significabat,quod necessariò capit affectionũ vitiorúmq; immanes pestes & indomitas: paradisus autem solarum virtutum est: quæ nihil immansuetum admittunt aut quod ratione careat.Cautè etiam nõ hominem ad imaginem expressum,sed hominem fictum inductum ait in paradisum.nam ille ad imaginẽ deliniatus Dei spiritu,nihil differt,vt mihi videtur,ab arbore quæ fructum fert vitæ immortalitatem. nam vtrunq; in-

corruptibile, portione honoratissima in medio sita dignatum est. dicitur enim lignũ vitæ esse in paradisi medio. at ille alter constans è miscellaneo terrenóque corpore, naturę simplicis & nõ fictæ expers est: cuius exercitator solus scit habitare atrium & domum domini. Iacob enim simplex habitans domum inducitur, non eius frater versutus & variis figmẽtis instructus animum. Conueniebat igitur, vt in paradiso, id est vniuerso hoc mũdo medius radicaretur intellectus, insitas habens vires trahentes se in contraria, in discernendis eis ambignus vtrum expetenda an fugienda sequatur: vt si meliora capesseret, immortalitate frueretur ac gloria: sin deteriora, in turpem mortẽ incideret. Tales sunt arbores quas ille solus sapiẽs radicauit in animabus rationalibus. Moses autẽ miseratus è paradiso virtutũ pulsos suoptè arbitrio, potentiã Dei clementésq; ac mites eius virtutes precatur, vt vnde terrenus intellectus Adã exulat, illuc plantetur ille acutè cernens populus, dicit enim, Inductos eos plãtabis in montem hæreditatis tuæ, sessionem in cathedram tuam perfeciſti domine: sanctuarium domine, quod collocauerũt manus tuæ. dominus regnabit in secula, in æternũ & vltra. Clarè igitur, si quis alius, didicit, quòd Deus demissis omnium rerum seminibus ac radicibus, autor fuit vt arbor maxima germinaret mundus hic: qui & nunc videtur subindicari in modo dicto carmine, dum nominatur mõs hæreditatis: quia factoris nulla hęreditas magis est propria quàm opus ipsius. In hoc igitur nos plantari precatur, non vt irrationales fiamus, & contumaces ingenio, sed vt sequendo dispẽsationem illius perfectissimi, & imitando eius perpetuam constantiam, inoffensè viuamus ac sobriè. nam iuxta naturam viuere, felicitatis finem esse prisci asseuerant. idem carmen cõsonat cum his quæ dudum de mundo dicta sunt, eum esse instructissimam Dei domum sensibilem, eámque factam, non increatam vt quidam existimant. sanctuarium autem, quasi splendorem è sanctis reditum, exemplaris imaginem. Nam quę sensui pulchra sunt, intellectui pulchrorum imagines sunt. quod autem ait paratũ Dei manibus, opifices mũdi potentias eius significat. Et ne quis suspicetur eũ indigere creatura quacunque, accinit necessariò, Dominus regnabit in secula, in æternũ & vltra. Rex autẽ nullo habet opus, sed sub eius iure sunt omnia. Quidam autem aiunt hæreditatem Dei dici esseq;, bonũ ipsum, cuius vsumfructũ Moses nunc in votis nuncupet, quasi dicat: quia nos, tanquam pueros recens

ad

ad discendũ admotos, introduxisti per sapientiæ decreta & contemplationes, nec sine rudimentis esse passus es, plãta nos in sublimi sermone cælesti. hæc enim est hæreditas paratissima & domus cõmodissima habitationi, quam fecisti sanctuarium. es enim domine factor bonorum sanctorúmq;: sicut ediuersò malorum profanorúmq; creatura hæc corruptibilis. Regna per infinita secula in anima supplice, ne momentũ quidem eam præsidio tuo destituens. Nam tibi continuè seruire, non solum libertati præferendum est, sed & regno vel maximo. Sed fortasse multis in mentem venit quærere, quam rationem habeat illud, In mõtem hæreditatis tuæ. hæreditatem dare cõuenit Deo, accipere autem eam, fortasse non fuerit rationi consentaneum cũ omnia iã antè sint ipsius possessio. Quid si hoc dicitur de illis qui per excellentiam ad eius dominium pertinent? quemadmodum reges imperãt quidem omnibus subditis, sed maximè domesticis, quorum ad corporis curam & reliquum victum quotidianis vtuntur ministeriis. Iidem quamuis totius regionis possessionum sunt domini, etiam earum quę priuati iuris sunt, tamen sola habere putantur quæ commiserunt suis procuratoribus, à quibus annuos reditus exigunt. in eos secessus sæpe animi gratia se conferunt, grauissimis regni ac reipublicæ curis aliquantisper sepositis, & hi censentur possessionum regiarum nomine. item argentum aurúmque & cætera pretiosa quæ recõduntur apud subditos, regũ magis sunt quàm eorum à quibus habentur: attamẽ sunt qui propriè dicãtur regij thesauri, in quibus ordinarij tributorũ exactores totius regionis prouẽtus solent reponere. Ne mireris igitur si & omnipotentis rerum omnium præsidis eximia hereditas esse dicitur sapientũ animarum sodalitiũ, quod acutissimè cernente, inculpabili, recẽtiq; semper mentis oculo præditũ est, nunquã conniuente, sed apertò continuè, directéq; intuente. propterea sic & in maiore cantico dicitur: Interroga patrem tuũ, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adami, constituit terminos gentium iuxta numerũ angelorũ Dei. Et facta est portio domini populus eius Israel. Ecce iterũ portionem & hæreditatẽ Dei dixit eos à quibus germanè colitur & aspicitur. terræ autem filios, quos Adami nominat filios, dispersos dispalatósque cateruatim, cùm nõ possent rectæ rationis ductũ sequi. ita est profectò, societatis cõ iunctionísq; causa est virtus, dissolutionis verò & separationis

affectus cõtrarius.id satis declarat solenne sacrũ, quod in diem propitiationis,vt vocant,incidit. tunc enim ex præcepto super duos hircos sors mittitur, altera domino, altera hirco emissario:scilicet super duas rationes,quorum altera domini sit,creaturæ altera.ergo qui summum autorem veneratur, sibiipsi honoris hæreditarem parabit:qui creaturam,exulabit,pulsus è regione sacratissima in profana deuiáq; baratra. tanta est Mosis cum Deo familiaritas,vt hac maximè fretus, vehementiora & maiora quàm pro aurium nostrarum captu proferre soleat dogmata:qui nõ modo hæredem facit Deum,sed quod incredibilius est,hæreditatem,integram enim tribum quę ad illum supplex confugit,nõ agro donauit sicut cæteras vndecim:sed vt eximiam honorauit sacerdotio, cælesti non terrena possessione. Non erit, inquit, tribui Leui portio nec hereditas inter filios Israël:quia dominus ipse hęreditas eorum est.ex persona quoq; Dei canitur in eius oraculis in hunc modum,Ego portio tua & hæreditas.nam perfectè purificata mens, quę se abdicauit creaturis omnib⁹, proculdubio nihil nouit præter illum Ingenitũ, ad quem accessit,& à quo recepta est. Quis enim potest dicere, Ipse mihi solus est Deus, nisi qui nullam istarum inferiorũ rerum amplectitur,quod institutum est Leuiticum.interpretatur enim hæc vox, Ipse mihi,quòd apud alios alia sint in pretio,apud hunc solum ille optimus maximus autor rerum omnium. Fertur quendam è priscis correptũ insano amore sapiẽtiæ quasi mulieris formosissimæ,cùm sumptuosæ pompæ spectaret apparatum copiosissimũ, versum ad quosdam familiares dixisse: videte amici quàm multis rebus opus non habeo. & tamen nihil habebat præter amictũ necessarium: ne quis putet eum inflatum diuitiis,vt plerique solent,arroganter contra Deum locutum esse. eadem legislator sapere docet eos qui non cupiunt creatis rebus ditescere,fastidiẽtes quicquid genitum est prę ingeniti familiaritate,quem solum habẽt pro diuitiarum felicitatisq; fine perfectissimo.Eant nunc & glorientur qui condiderunt regna imperiáq; maxima:alij quia ciuitatem aut regionẽ aut gentem vnam subiugauerunt: alij quia tractus omnes terræ advsq; eius terminos: Græcas barbarásque gentes, flumina omnia mariáq;.quàm multa quàm magna sunt, in potestatem suam redegerunt.etiamsi prẽter ista sublimem illam naturam, quod vel dictu nefas est, quam solam seruituti non obnoxiam opifex condidit,sibi subiecissent: tamen è plebeiorum numero censen

censendi essent, collocati cum magnis regibus quorum hæredi tas Deus est. Quantò enim possessor possessa re habetur potior, & opifex opere suo, tantò magis illi accedũt ad maiestatem regiam. certè quod quidam aiunt bonorum virorum esse omnia, inter paradoxa refertur ab aliis, intuẽtibus externam copiam & inopiam, & neminem pecuniis possessionibúsq; carẽtem inter diuites numerantibus. at Moses adeò suspiciendam expetẽdámque omni studio ducit sapientiam, vt sortem eius non solũ vniuerso mundo, sed & rerum omnium regi æquiparet. Quod dogma non disputatorũ est pro vel contra differentium, sed hominum firma fide constabilitorum. quandoquidem nunc quoq; sunt quidã pietatis simulatores, qui hæc dictu quàm factu procliuiora calumniantur, negantes vel pium vel tutũ dicere Deũ hæreditatem hominis. quibus libenter dicerem: nõ miror, cum nõ germano affectu, sed supposititio adulterinóq; ad eas res cõ tẽplandas veniatis. nihil enim interesse putatis inter possessiones vinetorum, oliuetorũ similiúmque, & Deum qui sapientum dicitur hæreditas. nec reputatis quòd & pictori ars pingendi, & sua cuiq; artifici ars hæreditas sorsve cẽsetur, nõ vt terrena possessio, sed vt olympicum præmiũ. nam huiusmodi res quamuis non sint dominij, prosunt tamen habentibus. ergo & eum Qui est, sortem non vulgaribus istis similem intelligite sycophãtæ, sed maximum autorem bonorum cultoribus suis vtilissimum. Nunc postquam de primo plantatore primaq; planta quod dicendũ erat diximus, transeamus deinceps ad disciplinas instar huius factas. in quarum mentione primus succurrit sapiẽs ille Abraham, qui dicitur plantasse agrum ad puteum iuramenti, & inuocasse nomẽ æterni Dei domini. nec indicatur plãtarum proprietas, sed tantummodo regionis eius spatium. aiunt autem quibus mos est scrutari talia, quicquid in possessionẽ Dei cesserit, diligẽter descriptum, arborem, locum, fructum arboris. Arborem ipsum esse agrum, nõ germinibus terræ similem, sed in cari Deo viri mente radicatam: locum, ipsum iuramenti puteum: fructum verò nomẽ domini, pro quo æternus Deus sumitur. singulis autem horum sua debetur ratio. ager centum cubitorũ in longitudinem, totidem in latitudinem. si iuxta quadrãguli naturam multiplicetur, decem milium solidorum cubitorum cõficiet numerũ: qui est crescentium ab vnitate maximus & perfectissimus: vt principiũ numerorum sit vnitas, quæ per primam cõpositionem in decem milia desinat. quapropter nõ-

nulli haud temerè vnitatē conferūt cum carceribus, cum meta verò decē milia: cęteros omnes numeros qui sunt in medio spatio, cum cursu certantibus. incipientes enim ab vnitate tāquam à carceribus, in decem milibus finem statuunt, hinc arrepta occasione quidam aiunt per hæc significari, Deum esse principiū & finem rerū omnium, quæ opinio facit ad pietatē. hoc dogma plantatum in anima, pulcherrimū & cibo aptissimū fructum parit sanctitatem, cui plantę locus commodissimus est puteus, qui vocatur iuramentum, in quo ferunt aquam non inuentam. Acceſſerunt, inquit, pueri ad Isaac, nūciantes ei de puteo quem foderant, & dicētes, Non inuenimus aquam. & vocauit eum iuramentum. hoc quid significet cōsideremus. Qui rerū naturas scrutantur, & singulas in disquisitionē vocant magna cum diligentia, similes sunt puteos fodientibus. nam & illi fontes latentes inquirunt, vtrisq; cōmune desideriū est potus inueniēdi, sed alteris quo corpus, alteris quo recreatur anima. Quēadmodū igitur quidam fossores puteorum quæsitā aquam sæpe non inueniunt: ita qui vlterius progrediūtur in scientiis, & diutius in eis inambulant, non possunt finem attingere, certè admodū doctos aiunt accusare suam magnam ignorantiam. Hoc enim tātùm sentiunt, quàm lōgè absint à veritate. ex his vnus olim vsq; ad miraculū sapiens dicere solebat, homines meritò ipsum mirari, qui hoc tantùm sciret, scire se nihil. elige si libet quamcūq; artem maiorem minorémve, & aliquē in ea laudatissimū: deinde examina an præceptis artis respōdeant artificis opera: videbis hæc ab illis nō exiguo, sed magno interuallo abesse, quādoquidē fermè impossibile est in quacunq; absolutū esse, quod hæ fontis in morem vndabūdæ varias contemplationū species ebulliant. ideo iuramentū nominatur aptissimè, quod est fidei signum firmissimum, coniunctū cum Dei testimonio. Nā cùm iurātes in re dubia testem Deum inuocēt, nihil licet iurare certius, quàm quòd nullius scientiæ finis inueniatur apud vllum artificem. idem dicere possumus & de aliis nostris potentiis penè omnibus. Sicut enim in dicto puteo negant aquam inueniri, sic nec in oculis quicquā visum, nec auditū in auribus, nec in naribus odoratum esse contendunt, in summa nullū sensum in vllo instrumēto sensitiuo: similiter nec in mēte intelligentiā. Alioquin quomodo visus auditus mēs falleretur, si in his essent firmæ vires cōprehensiuæ, & non à Deo qui eas indidit, cōfirmarē tur? Iam & de loco, in quo arbor ista floret satis locuti, tandem

&

& de fructu eius disseramus: qui cuiusmodi sit, ex ipsis verbis scripturæ patebit. inuocauit enim nomen hoc, Dñs Deus æternus: quæ appellationes eius Qui est indicãt potẽtias, dominus eam qua imperat, Deus eam qua est beneficus. Quamobrẽ & sacer Moses in toto mundi opificio nomẽ Dei assumit: hoc enim conueniebat potentię, qua factor suas creaturas produxit ornauitq;. Ergo quatenus imperat vtrũq; potest, tum bene tum malè facere, ad retributionem factorum se attemperãs. Quatenus autem beneficus est, alterũ solum vult, videlicet benefacere. Est autem maximũ animę bonũ, non dubitare de vtravis regis potentia, sed cõstanter metu ab imperij potẽtia dependente se exoluere, & spẽ fouere de propẽsa benignissimi numinis erga nos volũtate, fore vt aliquando ea vtifrui contingat. iam hæ voces Deus æternus, idem valent ac si dicat, nõ qui aliquãdo largitur, aliquando non, sed semper & cõtinuè: qui sine intermissione benefacit, qui dona donis cumulando cõtinuat, cuius gratię inter se cõiunctæ ac vnitæ, semper in orbem redeunt: qui nullam occasionem bene faciendi finit prætерfluere, cùm sit dominus, & lędendi quoque potestatem habeat. Hoc idem & meditator ille Iacob postulauit in fine precum sacratissimarum, dicẽs, Et erit dominus mihi in Deũ: ac si dicat: iam non herili potestate libera erga me vtetur, sed benefica propitia & vsquequaq; salutari potentia, sublato dominationis metu, & anima deuincta beneficiis mutuam gratiam cõsiliantibus. Quis hoc animo cõcipere valeat, quòd dominus & dux rerum omniũ, nihil de natura sua demutans, semper sui similis, continuè bonus est, & indesinenter munificus? à quo perennis bonarũ rerum copia promanat, autore perfectionis omnium felicium. huic regi fidere, qui non imperio suo superbè ad lædẽdos subditos abutit, sed comiter eis succurrit suis opibus, plurimũ confert ad securitatẽ atq; trãquillitatem animi. atq; ita quod promisimus iam fermè repræsentauimus, arborem accipi pro Deo rerum omniũ autore optimo, & eius locũ in nulla creatura perfectũ inueniri, interdum tamen in eis apparere per autoris summi gratiã. fructum porrò esse Dei perpetuã beneficentiã, imbris more nunquã nõ depluẽtẽ. Sic & vir sapiẽs imitatus primi maximiq; plãtatoris artem, suã agriculturã ostentat. Iubet autẽ sacra scriptura etiã nos nondũ perfectos, qui adhuc in mediis officiis cẽsemur, exerceri sic in re rustica. ait enim, Quãdo ingressi fueritis terram, quam dominus Deus dabit vobis, & plãtaueritis in ea omne li-

gnum pomiferum, auferetis impuritatē eius fructum eius. per triennium erit impurus, nec edetis ex eo. Quarto autem anno omnis fructus eorū sanctificabitur, laudabilis domino. Quinto autē anno edite fructū, vobis proficiet quicquid prouenerit. Ego sum dominus Deus vester. igitur arbores pomiferas, prius quàm in regionem à Deo datā migretur, plātare nō est posibile, dicente vate, Quando ingressi fueritis terrā, & plātaueritis omne lignum pomiferū. itaq; donec extra eam moramur non possumus tales arbores colere, & meritò. donec enim in sapientiæ viam mens nō progreditur, sed errabūda vagatur, siluestres tantūmodo curat arbores, quæ vel in totū steriles sunt, vel fructum ferunt ad cibos incōmodum. sed quādo ingressa viā prudētiæ, per decreta eius ascēdit, & incipit in his omnibus decurrere, tum mites & mitiū fructuū feraces colit pro illis siluestribus, tranquillitatem pro perturbationibus, pro ignorātia scientiam, pro malis bona. Quoniam igitur is qui in virtutē introducitur, longè à fine abest, meritò postquā plantauit, iubetur auferre à planta impuritatē. hoc quid sit simul consideremus: ex officiis quæcūq; sunt media, videntur mihi eādem rationē habere cum mitibus arboribus. Nam vtraq; vtilissimos ferunt fructus, altera corporibus, animabus altera. sed in mediis multa adnascuntur noxia, quæ necessariò sunt auferēda, ne officiant melioribus. An nō dicemus mitē arborem animæ, redditionē depositi? verùm hæc putatione opus habet, & curiosiore diligētia. Quæ nam igitur est ista putatio? nimirū hæc: depositū quod accepisti à sobrio, nec ebrio, nec prodigo, nec furēti reddideris. Nam qui sic sua recipit, ab eorum vsu excluditur iniquitate tēporis, neq; debitoribus aut seruis reddendū est, quibus fœneratores insidiātur & domini. Proditio enim est hæc, nō redditio. Neq; ideo in paruis fidē serues, vt per occasionē maiora capias. Piscatores quidē cum paruis escis demisis, magnos pisces hamo capiunt, nemo criminatur, quia se aiunt hoc modo macelli annonæ prospicere, & quotidie mēsas instruere talibus copiis. At vilis depositi redditione, fas nō est inescare quēquam, vt ab eo maius auferas, manibus pauca porrigens, multis verò magnisq; rebus defraudās eum animo. Ergo si vt ab arbore, ita à depositō quicquid impurū est auferas, dāna, insidias, intēpestiuitates, & huiusmodi omnia, mite facies quod alioquin abiturū erat in naturā siluestrium. in amicitiæ quoq; planta similes stolones amputādi sunt, vt potiores eius partes cōseruentur. Sunt autem

autem hi: meretricũ præstigiæ, quibus in amatores vtuntur, & fraudes adulatorũ. Videmus enim istas quæ faciunt quæstum è flore corporis, magnã erga suos amatores præ se ferre beneuolentiam: quæ tamẽ nõ illos amãt, sed seipsas, & quotidianis prædis inhiant. Adulatores quoq; nonnunquam ineffabile odium cælantes apud eos, quibus obsequuntur, tamẽ amare lautas cœnas & gulosum otium, qua cupiditate inducũtur, vt colant eos, qui talia suppeditant. At illa sinceræ & nõ fucatæ amicitiæ plãta. excusis & dimissis huiusmodi rebus, fructum feret suis cultoribus vtilissimum, nempe fidem, nullis corrũpendam muneribus. Propositũ enim eius est, amico benevelle propter ipsum. At scorta & adulatores suum agunt negotiũ, dum amatoribus, & quibus adulantur aliquid boni cõciliant. Resecandæ sunt igitur hæ præstigiæ simulationésq; ab amicitiæ planta, vt agnatæ pestes noxiæ. itidem sacrificia fœderáq; stirpes sunt pulcherrimæ, sed quibus adnasci solet malum superstitionis, excidẽdum prius quàm coalescat firmius. Sunt enim qui putãt pietatem in mactandis bubus cõsistere, qui ex furto, abnegato depositо, creditore fraudato, raptóq; partis prædis portiones altaribus tribuunt homines vix expiabiles, putantes se pœnas peccatorum sic redimere. Hos sic apellare libet: nõ corrumpitur istis, ô vos quicũq; tãdem estis Dei tribunal, sed omnes malè sibi cõscios, etiamsi quotidie centũ boues immolent, auersatur: insontes verò, etiãsi nihil omnino sacrificẽt, amplectitur. Gaudet eñ Deus aris nullo igne calẽtibus, quas cingit virtutum chorus, nõ istis flagrantibus flamma quam profanorum accenderunt profanæ victimæ, in memoriam reuocantes singulorum errata & ignorantias. Sic enim alicubi Moses dicit, peccati admonere sacrificiũ. Ergo oportet talia cũcta magnũ damnũ afferẽtia resecare, ac tollere, sicut oraculum diserte iubet, aufer impuritatẽ plantæ pomiferæ: At nos ne post disciplinam quidẽ sumus dociles. Alij vero suoptè ingenio docti quicquid bonũ est repurgant ab inuolucris noxiis, sicut Iacob ille meditator cognomine. Hic enim virgas spoliauit tenuissimis corticibus, quod virebat detrahens, vt interraso quod atrum erat, varietate non tam artificiosa, quàm naturali, cognatus color albus eluceret. Quãobrẽ & in lege de lepra decretũ est, eum in quo nondũ varietas colorũ extitit, sed alba vitiligine à capite ad pedes occupatur, purũ esse: vt iuxta corporis similitudinẽ, vafrificiem variam & ambiguæ mẽtis incertũ affectũ omittentes, certæ veritatis sumamus

colorem ſimplicem. Et arboris quidem purgãdæ ratio cum veritate cõgruit: de fructu verò non ſatis cõſtat. Nam ficus, vuas, & in vniuerſum fructus agricola purgat nemo. Lex tamẽ dicit: Fructus eius per trienniũ erit incircumpurgatus, non comedetis ex eo. Quaſi mos fuerit, eum ſemper circumpurgari. Dicendum igitur, hoc quoq; vnum eſſe eorũ quæ latentem habent intelligentiam, cùm verba ipſa non quadrent admodum. Anceps enim eſt hæc oratio. Nam poteſt vno modo ſic intelligi: fructus eius per trienniũ erit, vt diſtincta vox à præcedẽtibus ſequatur, incircũpurgatus, ac mox, nõ comedetur. Altero ſic, fructus eius per trienniũ erit incircumpurgatus, ac mox per ſe, nõ comedetur. Prior ille ſenſus talis eſſe poteſt, vt trienniũ accipiatur pro tripartito tẽpore, cuius ea natura eſt, vt diuidatur in præteritũ, præſens atq; futurũ. Proinde eruditio fructum proferet, qui durabit & ſaluus permanebit per omnes partes temporis, hoc eſt non corrũpetur in perpetuum. Nam natura boni nõ corrumpitur. Fructus autẽ incircumpurgatus nõ comedetur, quia purgati ſaniq; ciuiles ſermones animã nutriunt, & mẽti aſſerunt incrementum: cõtrarij verò non nutriunt, ſed morbum creant & interitũ. Altero modo, ſicut in diſputationibus dialecticorum hæc vox indemõſtratus dicitur dupliciter, vel qui propter difficultatem ægrè demõſtratur, vel qui propter euidentiã non habet opus demõſtratione: ita incircũpurgatus fructus eſt vel impurus egẽs purgatione, vel per ſe puriſsimus. talis eſt eruditionis fructus, per triẽnium, id eſt tripartitũ tempus, videlicet per omnia ſecula puriſsimus nitidiſsimúsq; ,à nulla obſcuratus re noxia, non lauacris aſperſionibúsq; aut in totum aliis vllis purificationibus vnquam indigens. Anno autem, inquit, quarto omnis fructus eius ſanctificabitur, laudabilis domino. Quaternarium numerũ præter alios legis locos maximè in narratione de mũdi creatione magnifacere videtur ſermo propheticus. Nã pretioſam illam lucẽ ſenſibilem, quæ & ſeipſam & cætera manifeſtiſsimè indicat, parẽtésq; huius ſolem, ac lunã, & ſtellarum chorum ſacratiſsimũ, quæ noctem diémq;, mẽſes annósq;, tum oriendo tum occidendo terminãt, & numeri naturam demõſtrant, in quibus rebus maximum animę bonum ſitum eſt, ait creata quarto die. Nunc quoq; hunc honorauit eximiè, non alia tẽpore fructum arborũ dedicans Deo, quam anno quarto à plãtatione: id quod rationem habet naturæ moribúsq; valde cõſentaneã. Quoniã totius mundi radices quatuor numerãtur,

terra

terra,aqua,aër,ignis, & annuæ tẽporum vices sunt totidẽ,hiẽs, æstas,eorúmq; confines,ver & autumnus. Antiquissimus etiam quadrangulorum est hic numerus,cõstans rectis augulis, vt liquet è figura geometrica.Hi rectę rationis sũt significatiui.Recta autem ratio perennis virtutum fons est.Oportet tamẽ quadranguli latera esse æqualia. Aequalitas porrò mater est iustitiæ virtutum reliquarum ducis ac principis.Itaq; patet æqualitatis iustitiæ omnisq; virtutis,prẽter alia,signum esse hunc numerum.Is vocatur etiã omnis, quia reliquos vsq; denarium & ipsum denarium potẽtia complectitur. de vnitate quidem cuivis est perspicuum.Quòd verò & cæteros deinceps cõtineat,ex numerorũ supputatione facilè colligitur. Vnum duo tria quatuor si cõponamus,eximetur omnis dubitatio. Ex vno enim & quatuor constat quinarius,ex duobus & quatuor senarius,septenarius è tribus & quatuor,& triplici cõpositione ex vno tribus quatuor octonarius, rursum è duobus tribus quatuor nouenarius:denarius autem ex iam dictis omnibus. nam vnũ duo tria quatuor conficiunt decem. propterea Moses dixit, quòd anno quarto erit omnis fructus eius sanctus.parem enim integrã plenam,sicut & vniuersa,vt ita loquar,habet rationẽ,propter denarium è quaternario natũ,qui est prima meta numerorũ cõpositorum ex vnitatib⁹.Numerus aũt denarius ac quaternarius dicitur omnis,sed denarius actu,quaternarius potẽtia.Cęterũ eruditionis fructũ non modo sanctũ,sed & laudabilẽ ait,nõ immeritò,siquidẽ omnis virtus sancta est,gratitudo verò sanctissima, quam nõ legitimè Deo exibent,quotquot putant eũ placari ędificiis,donariis,sacrificiis.Nam ne totus quidẽ mundus ad templum in honorẽ eius suffecerit.sed præstat eum laudibus hymnísq; colere:nõ decãtatis voce sonora & tinnula, verùm modulatis in animo puro,quem solus Deus aspicit.Fertur certè antiqua fabula,à sapiẽtibus viris ad posteros p manus tradita, quæ ad nostras quoq; auidissimas discẽdi aures peruenit.Est autẽ talis.olim cũ totum mundũ opifex absolueret, quendã è prophetis rogauit nunquid desideraret nondum creatũ,siue in terra & aqua,siue in sublimi aëre,siue in cęli extremo ambitu.Respondit ille,esse quidem perfecta & plena vbiq; omnia,vnum tamẽ se requirere,laudatorem horum sermonem,qui in rebus omnibus,vel quod minimum obscurisimúmq; videtur,nõ tam laudet quàm enarret. Ipsam enim enarrationẽ operũ Dei,laudem esse sufficientissimã,nullo egentem auctario,quando ipsa infucata

cata veritas sit pro laude cumulatissima. Hoc responsum patri vniuersorum placuisse fertur, nec multò post exortũ genus canorum & musicum ex vna diuinarũ potentiarum virgine memoria, quam Mnemosynen quidã vocãt detorto nomine. Hæc est priscorũ fabula, ex cuius autoritate dicimus, nihil esse Deo magis propriũ quàm benefacere, nihil itẽ creaturæ quàm gratias agere, cùm præterea nihil rependere valeat. Nam si quid aliud retribuere voluerit, id inueniet iam ante non ad creaturæ offerentis, sed ad ipsius omnium creatoris possessionẽ pertinere. Ergo quia didicimus vnum solum opus nobis competere ad honorẽ Dei faciẽs. videlicet gratiarum actionem, eam semper & vbiq; meditemur, tum voce tum bonis literis. nec vnquam desinamus vel orationes laudatorias, vel poëmata cõponere, vt & per carmen & sine carmine, vtraq; tam prorsa, quàm vorsa oratione, & mundi opificẽ & mũdum veneremur, illum, vt quidam ait, autorem optimũ, hunc creaturá perfectissimam. Cæterùm post consecratum anno & numero quarto omnem fructũ animæ, quinto iam nos vtemur eo fruemúrq;. Ait enim, Anno quinto fructum eius edite. Quandoquidem naturæ lege sancitum est, vt post creatorẽ demum ratio creaturæ habeatur in rebus omnibus, vt pro magno æstimandũ sit, si potiamur vel secũ dispartibus. Quin & ideo nobis anni quinti fructum assignat, quia numerus quinarius est sensui proprius, &, si verum fatendum est, sensus alit nostrum intellectum, aut per oculos colorũ figurarúmq; qualitates attrectans, aut per aures sonorum proprietates, omnigenas, aut per nares odores, aut sapores per os aut mollitities cedentes, duritiésq; resistentes, & lenitates, aspe ritatésq;, frigiditates, caliditatésq; per toto corpore sparsã potẽtiam, quam tactum vulgò nominant. id ita esse, vt dixi, exemplo manifesto docent Liæ filij, scilicet virtutis, non omnes, sed quartus quintúsq;. de quarto enim dicit Moses, quòd post eum natum mater interquieuit parere. vocatur autem Iudas, qui interpretatur dño confessio. Quintum verò appellat Issachar, qui merces interpretatur. hũc quãprimũ anima peperit, mox quod sibi accidit elocuta est. Vocauit, inquit, nomẽ eius Issachar, quod est merces. ergo Iudas intellectus benedicens Deum, & gratiarum actionis hymnos, indesinẽter meditãs, ipse reuera sanctus & laudabilis fructus erat, non è terrenis enatus arboribus, sed è natura bona rationali. Quamobrẽ natura quæ eum peperit dicitur destitisse parere, quando non habebat quò se verteret, iam

ad per

ad perfectionis progressa terminum. Nam inter omnia rectè facta nullus partus est præstantior, quàm hymnus in Deũ patrẽ omnium. Quintus aũt filius quinti anni, ex quo fructum percipimus est similis. Nam & agricola mercedẽ quãdam ab arboribus, anno quinto accipit, & animę partus Issachar est, qui merces vocatur. & meritò, quando post gratum Iudam in lucem est editus. grato enim ipsa gratiarũ actio, merces est amplissima. Et arboreorum quidem fructuum prouẽtus dominorũ est. Prudentiæ verò eruditionisq; fructus non est hominis, sed solius, vt ait Moses, omnipotentis. Nam post hæc verba, fructus eius, subiicit hæc: Ego sum dominus Deus vester. euidentissimè docens, solum Deum esse fructus ex anima proueniẽtis dominũ. Cùm ea sententia & prophetæ cuiusdã concinit oraculum hoc. Ex me fructus tibi inuẽtus est. Quis sapiẽs intelliget hæc? quis intelligens cognoscet ea? nõ cuiusvis enim, sed solius sapientis est, nosse mentis fructus cuius sit. Hactenus de antiquissima & sacrosancta agricultura, qua summus autor in plantanda hac feracissima planta, scilicet mundo, vsus est: & consequenter de ea quam bonus vir exercet, & de quadruplicibus præmiis, legibusq; ac præceptis eodem tendẽtibus, pro virili diximus. Nunc huius iusti Noe vinitoriam artẽ, quæ est agriculturę species, cõsideremus. Dicitur enim, quòd cœpit Noè homo agricola esse, & plantauit vineã, & bibit de vino eius, & inebriatus est.] Ergo ebrietatis plantã arte sciẽtiáq; iustus hic excolit, quàm insipiẽtes sine artę ac modo tractant temerè. itaq; necesse habemus de ebrietate quæ dicenda sunt, dicere. mox enim cognoscemus & vim plantæ, vnde illa nascitur. Verùm ea quæ de ebrietate narrat legislator, aliàs inspiciemus accuratius: nũc exquiramus & aliorũ sentẽtias. Fuerunt autem multi philosophi, qui rem hãc considerarunt non mediocriter. Quæritur enim, vtrum sapiẽs inebriabit. Est igitur duplex ebrietas, altera vino madere significat, altera vino delirare. Qui autẽ hanc quæstionem tractant, alij negant vel nimio mero vsurum sapientẽ, vel deliraturum ob pocula. Alterum enim horum esse peccatũ, alterum peccati causam. vtrunq; alienum à boni viri officio. Alij concedunt bono viro indulgere poculis, sed delirare præ potu nõ item. Prudẽtiam enim eius sufficere ad resistendũ si quid nociturũ videatur, ne quid secus quàm oportet accidat animæ: quandoquidem prudẽtia tantã vim habet ad affectus extinguẽdos, siue feruenti amoris œstro inflãmatos, siue multo vino calẽtes, vt his euadat

superior.

ſuperior, quia & in profundo flumine aut alto mari vrinantes, pars pereũt imperiti natãdi, pars huius negotij gnari ſine mora enatãt. Sic & nimiũ merum torrentis modo inundãs animã, nunc oppreſſam vſq; imum ignorãtiæ fundũ demergit: nunc à ſalutari eruditione ſubleuatã non poteſt vllo modo lædere. horum alteri non ſatis, opinor, animaduertẽtes cum quãto malo ſuum ſapientẽ cõponant è ſublimi eum tanquã aucupes in terram detrahunt, vt in calamitates quibus ipſis laborãt inducãt. alteri diuerſam temperantiæ virtutẽ intuentes fateri cogũtur, quòd qui haurit vinum immoderatius, impos ſui factus aberrabit facilè, nec manus ſolum ſicut athletæ victi demittet, ſed ceruice quoq; ac capite defluente, genúq; labante, & peſſum eunte toto corpore procidet. de hac re præmonitus non temerè in bibacitatis certamẽ vltrò deſcendet, niſi propter magnã vtilitatẽ aliquã, puta ſalutem patriæ, aut honorem parentũ, aut liberorũ vel alioqui cõiunctiſsimorũ ſecuritatem, aut in vniuerſum ob priuatum aliquod publicúmve negotiũ. nunquã enim fuſtinebit intra ſe recipere venenum mortiferũ, niſi admodum iniquo tempore, per quod è vita profligetur tanquã ex patria. nam hoc venenum, ſi nõ mortem, certè creat inſaniã: & quid vetat etiam inſaniã mortem dicere, cuius acceſſu præcipua noſtri pars mẽs interit? quantũ equidẽ intelligo, ſeparatio corporis ab anima vt leuior, prę grauiore malo alienatione mẽtis, ſi qua detur optio, eligenda eſt procul dubio. Quapropter priſci Græci artem vini parandi μαινομένην, vocarunt, & occupatas hac bacchas mænadas: quandoquidem inſaniæ deſipientiæq; cauſa eſt vinum immoderatè ingurgitantibus. & hæc quidem huius conſiderationis ſunt tãquam proœmia: pergamus nunc ad reliquã, bifariã, vt videtur. diuiſam, alteris ſapientẽ admiſſurũ ebrietatem aſſeuerãtibus, alteris ediuerſò id cõſtanter pernegãtibus. prior opinio his argumentis niti videtur. ante omnia quaſdã res homonymas eſſe, quaſdã ſynonymas. homonymiã autem & ſynonymiam conſtat eſſe inter ſe cõtrarias. quia homonymia dicitur de multis ſubiectis cõmune nomen habentibus: ſynonymia verò de vno ſubiecto. canis vocabulum omnino eſt homonymũ, cõplectens multa diſsimilia, quæ per id ſignificãtur. nam & terreſtre latrãs animal canis dicitur, & marina beſtia, & cęleſte ſidus, quod autumnale poëtæ vocãt, quod ineunte autumno exoriatur, maturãdis perficiendísq; fructibus. prætereà cynicæ ſectæ antiſtites Ariſtippus & Diogenes, aliorumq; huius vitæ ſectator

ctatorum ingens numerus. Rursum alia vocabula sunt diuersa quidem, vnam tamen rem significantia, vt sagitta, telum, spiculum. nam id quod arcus neruo ad scopum eiaculatur, his omnibus nominibus dicitur. itē vel palmula, vel remus, quo ad nauigationem pro velis vtuntur. Quoties enim aut nullis ventis aut aduersis impeditur nauigatio, in tranſtris considentes, quorum est hoc officium, & tanquam alas protendentes, ceu volucrem nauem cogunt iter facere. at illa sublimis volitans percurrit magis, quàm sulcat maria, & magna celeritate in stationes tutas allabitur. item scipio, virga, baculus, vnius subiecti differentia sunt nomina, quo verberare, vacillantes gressus confirmare, inniti, aliisque multis modis vti licet. quæ nequaquam verbosius dicta sunt, sed vt clarius pernosceretur id de quo queritur. Merum vt vinum, ita & temetū prisci vocabant, quod nomen apud poëtas sæpe est obuium, vt hæc quoque inter synonyma de vno subiecto prædicata censeantur, vinum atque temetum: & quæ hinc deriuantur, vt voce nō re discrepent, vini saturitas & temulentia: quæ vtraque nimium vsum significant, multis de causis bono viro fugiendum. Qui si vino madebit, temulentus erit etiam, nec grauius lædetur temulentia, quàm si vino simpliciter expletus sit. hæc est vna sententia de sapientis ebrietate, altera autem talis est. nostrę tempestatis homines, paucis exceptis, nihil cum priscis habent simile, sed & verbis & factis magnam præ se ferunt discrepantiam. Nam & sermonem sanum validúmque ad morbum pernicioſum reduxerunt, quem exitum viuida athleticáque habitudine fermè in nihilum redegerunt, pro solido neruoſoque præter naturam facientes prauis humoribus tumidum inflatúmque inaniter, sed viribus cassum, vt cùm maximè intēditur tum rumpatur facillimè. actiones item studio dignas, ipsas quoque fecerunt è masculis (vt ita loquar) fœmineas, & turpes ex honestis, vt perpauci reperiantur vel dictis vel factis antiquorum æmulatores. Quapropter illorum seculo poëtæ historicíque ac reliqui musi cæ studiosi florebant, qui non aures deliniebant rythmis oblectabántq;, sed quicquid in mente fractū luxatúmq; fuerat excitabant, item quicquid concinnum, adaptabant ad naturæ virtutisq; orgia. Nostra verò ætas fert coquos & cupediarios, tinctores & vnguētarios, magna curiositate semper nouum aliquē colorem, nouámve formam, aut odorē aut saporē comminiscentes in gratiam sensuum, vt imperatorē suum oppugnent intellectum.

lectum. Sed quorsum ista commemoro? vt ostẽdam etiam merum non in eodẽ nunc quo olim vsu esse. Nunc enim vsque ad animi corporisque languorem potant absque respiratione bibentes,& vltro pincernas vrgentes, indignantésque illis cessantibus,dum caldam,quam vocãt,frigefaciunt: & deliramentum illud Homericũ,scilicet bibendi certamen conuiuis suis repręsentant,in quo egregiè cõflictantur,auriculas,nares, manuum extremos digitos,& alias quascunque partes corporis sibi prærodentes inuicem.hæc sunt,vt videmus,huius nouæ, quæ nunc introducta viget,hilaritatis præmia: priscæ autem illius & antiquæ contraria.nam prisci omnis honestæ actionis à sacris faciebant initium,ita demum finem optatum sperãtes: & quamuis rei gerendæ tẽpus ægrè cunctationem pateretur,tamen ante omnia curabãt,vt votis ritè peractis litaretur,pro lucro moram hanc reputantes.incõsulta enim celeritas nocet cunctatio speratã affert vtilitatem.scientes igitur, quòd vini vsus magna cautela opus habeat,nec affatim nec semper adhibebãt merũ, sed decenter & suo tẽpore.peractis enim votis,& sacrificiis placato numine, post purificationem corporum & animarũ aquis, abluti & imbuti sacrarum legum cognitione,hilares & lęti ad remissiorem victum se vertebant,sæpe ne domum quidem reperentes,sed in templis vbi sacra fecerant permanentes,vt & sacrificij memores,& locum reueriti, sacrosanctum re vera celebrarent conuiuium,nec verbo nec facto vllo peccantes. ex hoc more natam aiunt vocem μεθύειν,quasi μετὰ τὸ θύειν,quia post sacra demũ prisci indulgebãt poculis. Talis vsus meri cui magis,quàm viris sapientibus conueniat,quibus nunc quoque debetur ea,quæ potationem præcedit sacrorum operatio. Nã nemo pene malus re vera sacrificat,etiamsi perenni sacrificio xm boum imolet quotidie. Nam præcipua victima mens ipsa non est integra.læsis verò non est fas aras attingere.hæc est ratio secunda,qua potationem à bono viro non esse alienã ostenditur. tertia fit per diuersam etymologiã probabilis. sunt enim quidam qui putant huic rei non ideo tantùm datũ istud nomẽ quia soleat seq; post sacra, sed ἀπὸ τῆς μέθεσις, id est à remissione animi.relaxatur autẽ insipientium quidẽ ratio ad peccãdum licentius:rectè sapientium verò ad fruendum trãquillitate hilaritatéq;.fit enim vir sapiẽs vino maceratus seipso suauior. proinde ne hoc quidem modo errabimus,si ei potationem cõcedemus.huc accedit & illud, ꝙ sapientia nõ est res dura & tetrica,

deuincta

deuincta cogitationib⁹ triſtibus, ſed perpetua tranquillitate hilaris, plena gaudio lætitiáq;: vnde ſepe prorumpit in non inſulſos luſus ac dicteria, cõiunctos tamen cũ grauitate ſeria: quemadmodum in bene temperata lyra contrarij ſoni in vnam melodiam conſonant. certè iuxta ſacri Moſis opinionem ſapientię finis luſus & riſus eſt, non iſte quo pueri ac infantes delectantur ſed quo homines cani, qui nõ tam cõſenuerunt tempore quàm bonis conſiliis. Non vides quòd illum à nemine alio quàm à ſeipſo præceptore ſcientiam in qua ſe exerceret edoctum, nõ riſibilem ſed ipſum riſum eſſe dicit? is eſt Iſaac, qui riſus interpretatur, quem cõuenit ludere cum tolerãtia, Rebeca Hæbreis nominata. diuinum autem luſum animo plebeio non eſt fas videre, ſoli regi licet, cum quo diu habitauit, etiamſi nõ omni æuo, ſapientia. is appellatur Abimelech, qui proſpiciens per feneſtram, per apertum & luciferum mentis oculum, Iſaac vidit ludentem cum Rebeca vxore ſua. Quod enim aliud negotium ſapientem decet, quàm ludere, gaudere, hilareſcere cum honeſta tolerantia. Vnde liquet quòd temulentus erit etiam, temulentia conferente ad bonos mores, & afferente coniunctam vtilitati relaxationem. videtur enim merum ea quę cuique à natura indita ſunt augere ac intendere, ſeu bona ſeu contraria, quod & aliæ res pleræque faciunt. Nam & pecunia bono viro autor bonorum eſt, malo autem, vt quidem ait, malorum. rurſum gloria inſipientis malitiã reddit illuſtriorem, ſicut iuſti virtutem nobiliorẽ. ita & merum infuſum malas affectiones temperat, bonas benigniores ac clemẽtiores efficit. certè nemo eſt qui neſciat, quòd cum è duobus contrariis alterum pleriſque conuenit, etiam alterum neceſſariò conueniet. vt album & nigrum ſunt inter ſe contraria: ſi album bonis maliſq; conuenit, & nigrum vtique vtriſq; ex æquo conueniet, nõ ſolis alteris. itidem ſobrietas & ebrietas ſunt contraria. ſunt autem ſobrietatis participes, vt maiores docent, boni malíque. itaque vtriſq; conuenit ebrietas. ergo inebriabitur etiã bonus vir abſq; vllo virtutis detrimento. quòd ſi tanquam pro tribunali non ſolùm artificioſis probationibus, ſed etiam inartificioſis quas vocant vtendũ eſt, ex quibus vna eſt quæ per teſtes fit, multos laudatos adducemus medicorum filios & philoſophorum, qui non verbis modo, ſed etiã ſcriptis atteſtantur huic ſententiæ. multos enim reliquerunt cõmentarios intitulatos de ebrietate, in quibus tãtùm de vino diſputant, non attingentes deliration̄em, ſed præ-

termittētes quicquid ad debacchationes insanas pertinet, itaq; horum etiam cōfessione temulentia est potatio largior. haurire autem vinum largius nō obfuerit sapienti cùm tempus est. ergo nihil peccabimus si cōcedemus ei temulentiā. Quoniam autem nemo sine aduersario certans victor pronuntiatur, quod si certet, cum vmbra pugnare videbitur, necesse est etiam contrariam opinionem defendentium argumēta producere, vt iustum fiat iudicium, ne altera pars indefensa damnetur. est autē primum & efficacissimum, quòd nemo secretum rectè cōmittit ebrio. ergo vir bonus non inebriatur, sed præstiterit fortasse prius quā alia deinceps colligamus, ad singulas obiectiones respōdere, ne molesti simus prolixitate nimia. Cōtradicet aliquis iuxta hanc rationem nec atra bile vnquam laborarū sapientem, nec dormiturum, nec moriturū deniq;. cuicunq; autē nihil horum accidit, aut anima caret, aut numē habet, homo certè nō est. & quod de ebrio dictum est, pari modo potest accommodari ad atra bili furentē, aut dormientem, aut mortuum. nam nulli horum secretum rectè cōmittitur, quod penes sapientē rectè deponitur. non furit igitur, nec dormit, nec moritur sapiens.

PHILONIS IVDAEI, de Temulentia.

QVAE ab aliis philosophis de temulentia dicta sunt, vt potuimus in præcedēti libro memorauimus: nunc cōsideremus quænam sit maximi sapientissimiq; legislatoris super ea re sententia. sæpe enim in suis legibus vini & producē tis id plantę vitis meminit. eius potū aliis permittit, aliis nequaquā: imò eisdem aliquando concedit, aliquando non. hi sunt qui magnum votum vouerunt, quibus iam indicitur vini vsus, iam interdicitur, sacerdotibus sacra tractātibus, qui autem vino vtuntur, innumeri sunt, & in his pleriq; ob virtutem ab ipso propheta laudati. verùm prius quàm de his incipiamus dicere, quædam ad argumentū hoc spectantia diligentius cōsideranda sunt opinor, ante omnia quòd Moses non vnā rem, sed plures per merum significat, delirationem, dementiā, stuporem omnium sensuum, auiditatem insatiabilem, nō pro-

band

bandam ſecuritatem,& inſipientiam quæ cætera huiuſmodi cõ plectitur,tum eam quę in his omnibus extat nuditatem,in quã ebrium Noëdeuolutũ narrat:hos autem vini effectus dicit eſſe. Sed innumeri ſunt,qui ne guſtato quidẽ mero ſobrios ſe putan tes implicãtur ſimiliter,quos videre licet alios deſipere deliraréq;,alios prorſus captos ſenſibus, alios nunquã expleri ſitiẽtes ſemper ea quæ nõ poſſunt aſſequi,eò quòd deſtituãtur ſcientia: alios cõtrà gaudẽtes & hilares,alios re vera nudatos. inter hæc omnia delirationis cauſa eſt noxia ruditas,non inſcitia,ſed ſciẽ tiæ faſtidiũ,ſtuporis,inſidiatrix cęca ignorãtia:inſatiabilitatis, moleſtiſsima omniũ affectionũ cõcupiſcentia:ſicut lætitiæ cau ſa eſt vſus virtutis ſimul ac poſſeſsio.at nuditatis non vna,igno rantia contrariorum,prauitas morum & ruſticitas,veritas quę fucatis rebus detrahit rectoria,diſcernens & ſeparans à virtute quicquid vitioſum eſt.hæc enim duo nec veſtiri ſimul poſſunt, nec exui.ſed ſi quis reiecerit alteruttrũ,neceſſariò contrariũ eius totum exhauriet, ſicut enim voluptatẽ & moleſtiã natura inter ſe cõtrarias pugnãtésq;,vt eſt in vetere fabula , in vnũ Deus co aptans faſtigium. vtriuſq; ſenſum nobis nõ eodem ſed diuerſo tẽpore indidit,hac lege vt alteri decedenti ſuccederet altera:ad eũdem modum ab eadẽ radice,videlicet intellectu, duæ ſtirpes exortæ ſunt,virtus atq; vitium, nunquam nec germinantes nec fructum ferẽtes eodem tempore. quoties enim areſcenti alteri folia defluunt,cõtraria germinare virereq; incipit,vt credibile ſit vtranq; alterius felicitate offenſam contrahere ſe: quam ob cauſam valde naturę cõſentaneam,Iacob exitum,introitũ Eſau legimus,dicẽte ſcriptura:Et factum eſt quando exiuit Iacob,ve nit Eſau frater eius. Quantiſper enim inambulat in anima pru dentia,exterminatur amicus inſipiẽtię.ſed quamprimũ illa mi grat,alter reuertitur gaudẽs ob diſceſſum inimicæ infeliſsimę, propter quam exulauerat.Hactenus ſatis præfati,iã ſingula quę propoſuimus cõfirmabimus,& à primo auſpicabimur. Rudita tem delirãdi peccandiq; cauſam eſſe diximus,ſicut è vulgo in numeros præ mero delirare.nam ruditas peccatorum animę,ſi vera fatenda ſunt,caput eſt, à qua tanquam à fonte promanant actiones omnes huius vitæ,nullũ omnino præbentes liquorem ſalubrem ac potabilem,ſed ſalſuginoſum , qui morbum atque perniciem guſtãtibus afferat. Quapropter legislator noſter in nullos æquè ſæuit ac in educatos perperam, vel hoc argumẽto. qui ſunt quos non tam ſtudium quàm natura conſociat, ſiue in-

ter homines;siue inter animãtes cæteras ? nemo etiam insanus alios quàm parentes dixerit. hoc enim natura docet absq; præceptore,vt nati curæ sint genitoribus,ipsorum saluti diuturnitatique prospicientibus:hos tamen naturales protectores in hostium traducit ordinem,patrem matrémq; accusatores è patronis faiens,vt qui soli seruare debuerant,perdant etiam.Si quis, inquit,habuerit filium contumacem & proteruum,qui non audierit vocem patris ac matris,& coërcitus obedire contempserit:apprehendẽt eum pater & mater eius, ducéntq; ad senatum ciuitatis illius,& ad portam iudicij : dicéntque ad viros ciuitatis suę:Filius iste noster proteruus & contumax est,monita nostra audire contemnit, conuiuiis vacat & comportationibus : & obruet eum lapidibus populus,& auferetis hũc malum de medio vestri.Ergo quatuor crimina hic obiiciuntur,contumacia, proteruitas,profusio in conuiuia,& temulentia , grauissimum verò vltimũ,natum è primo,videlicet contumacia , atq; ita per gradus auctum.nam anima cùm primùm cœpit rectorem contemnere , per proteruitatem cõtentionémq; ad extremum terminum peruenit temulentiam,demẽtiæ causam & desipientię, sed præstat in singula crimina ordine inquirere.Omnium confessione constat bonum esse parere virtuti,atque etiam vtile:sicut cõtrà non parere,turpe simul ac inutile. iam si accedat proteruitas,malum fit longè grauissimum,inobediẽs enim minus malus est quàm contentiosus;quia prior tantùm iussa,negligit, posterior data opera nititur in contrariũ:age inspiciamus rem attentius.Fac legẽ iubere vt habeatur honor parentibus.qui nõ honorat,est contumax:qui probro afficit,contentiosus, rursum quia seruare patriam iustum est,qui hoc facere grauatur,cõtumax:qui eã prodere conatur,proteruus dicendus est. item qui debitam gratiam rependere iussus tergiuersatur,facit cõtumaciter.qui autẽ insuper damnum dat, peruicaciter elatus peccatũ admittit immedicabile. prętereà qui sacrificia & alia officia pietatis negligit,inobediẽs est præceptis quę lex super his rebꝰ prȩcepit:proteruus autẽ in cõtrarium ad impietatem declinat, negãs esse numen;qualis est ille qui dicit: Quis est cui obediemus?& rursum : Nõ noui dominũ,priorib⁹ verbis negatur esse vllum numẽ : posteriora aiũt,etiamsi quod sit, ignotum tamen esse:quibus verbis prouidẽtia tollitur.nam si prouideret rebus, vtiq; noscereturꝫ quod autem de collatione in conuiuia dicitur, si intelligatur de participatione prudẽtiæ rei præstãtissimę,est

vtile

vtile ac laudabile: sin de imprudentiæ deterrimæ, inutile ac vituperabile. In rē optimā hæc fiunt symbola, desideriū virtutis, honestorum æmulatio, meditationes continuæ, exercitia laboriosa, indefessi labores. in cōtrariam verò hæc, remissio, negligentia, deliciæ, luxus, lasciuia. Videmus certè istos qui quotidie descendunt in certamen temulentiæ, & hoc agunt solùm vt vini plurimum in ventrem ingerant, symbola conferre tāquam in aliquid vtile, mulctari tamē rebus omnibus, pecuniis, corpore, anima. nam huiusmodi collationibus & rem familiarē minuunt, & corporis vires per delicatū victum frangunt atq; mol liunt, & animas hiberni torrētis in morem immodicis deliciis inundatas demergunt in baratrum, eodem modo qui collationes faciunt ad tollendam eruditionem, præcipuam sui partem intelligētiam lædūt, resecātes ab ea res salutares, prudentiam, tēperantiámq;, & fortitudinē atq; iustitiā. Proinde videt non temerè lex hic vti vocabulo cōposito συμβολοκοπῶν, sed admodū significanter: quia qui cōtra virtutem suos conatus quasi quædā symbola conferunt, sauciant, dissecant, concidunt vsque ad extremā perniciem animas audiendi atq; discendi auidas. Abraham quidem redire dicitur à concisione Chologomodor & regum cum eo fœderatorū: ediuersò Amalec meditatoris illius extremum agmen concidere: vtrūq; naturæ ordine. infesta sunt enim quæ contraria, & perpetuò sibi inuicē struunt perniciem. cæterùm hic symbolorū collator, vel ideo maximè culpari meretur, quòd non contentus iniustè facere, socios quoq; sibi asciscit, partim ipse docens alios, partim docentes audiens, vt & natura & institutione peccans, nullam sibi salutis spem reliquam faciat, quātumvis reclamante lege, & vetante ne quis societatē ineat causa malefici. ita est profectò, multifariā serpit ac pasci tur in hominum animis malum, bonum autem exile rarúmq; in his inuenias. Est autem hic quoq; admonitio perutilis, ne sequaris ea quæ vulgò iusta videntur, sed potius eos, qui quod iustū est faciūt. Reliquū est quartū crimen maximū temulentia, nō leuis, sed nimia. nā vino madere idē significat hic quod haustoveneno demētiam creante, scilicet ruditate tumescere, accēdi, arderéq;, nec posse restinguere: sed cōflagrare, populante totam animam incendio, ideo meritò sequitur vltio, purgās mētem ab omnibus improbis moribus. dicitur enim: Tolles illū malum, non è ciuitate, aut regione, aut gente, sed ex vobisipsis. nam in nobisipsis insunt & quasi foueas sibi fecerūt cogitatio-

nes culpabiles ac reprehẽdendæ,quas necesse est excidere quan do curam respuunt.Hunc igitur contumacẽ,proteruum,sermo nes verisimiles ceu symbola cõferentem in perniciem honesta tis,mero ardẽtem & debacchantẽ in virtutes,& seipsum quoq; lædentem enormiter per temulentiam,æquum erat habere pa rentes accusatores pro aduocatis:quorum est officium omnem admonitionem castigationémq; adhibere sanabilibus. patris autẽ matrisq; vt communis appellatio,sic vires distinctæ sunt, proinde rerum opificem patrem quoq; suæ creaturæ iustẽ pos sumus,dicere:matrem autem,scientiam ipsius,cum qua cõgres sus Deus,nõ humano more,proseminauit creaturam.illa verò Dei semine concepto,enixa est iusto partu vnicũ,illum dilectũ sensibilem filium mundum hunc.Quapropter à quodã diuino viro inducitur sapientia de seipsa loquens in hunc modũ:Deus creauit me primam operum suorum,& ante secula fundauit me.Necesse enim erat vt mater nutrixq; omnium rerum crea turas omnes ætate antecederet.horum igitur parentum accu sationem quis ferre possit? imò ne mediocrem quidem com minationem,aut leuissimam incusatiunculam. nam ne dono rum quidem largitatis quisquam capax est,ac fortasse ne mun dus hic quidem,sed quasi parua lacuna influente magno gratia rum Dei fonte celerrimè repleta supereffluit. & qui beneficia nõ possumus excipere,vltrices vires ferre poterimus? Verùm hi rerũ vniuersarũ parẽtes à præsenti sermone semouendi sunt, satius est vt consideremus discipulos eorũ familiaresq;, qui cu ram & præfecturã animarũ sortiti sunt,duntaxat non auersarũ à musis & docilium. patrem igitur dicimus illum masculum perfectũ rectúmq; sermonẽ:matrem verò disciplinã illam cu cyclicã,æqualem choreæ more ac rotundam, quibus tanquam parentibus obedire bonũ est atq; commodum. eius patris præ ceptum est,sequi ac imitari naturã,nudam apertámq; veritatẽ consectãdo.eruditio verò mater præcipit,institutis iustis pare re,quæ per singulas ciuitates,gẽtes,regiones,statuerũt qui pri mi veritatem tenuerũt,non tam re quàm opinione hominũ. hi parentes habent ordines quatuor filiorum,Vnus vtriq; obsequi tur,vnus neutri.primo cõtrarius.ex reliquisvterq; imperfect⁹, alter patrem vehemẽter amat auditq;, matrem & eius monita negligit: alter contrà matris vt videtur amantior, huic mini strat omnia,de rebus patris minimè solicitus.primus omnium iudicio palmã auferet,cõtrarius repulsam patietur & pernicie,

è reliq

ę reliquis alter ſecũda, alter verò tertia ſibi vindicabit præmia: ſecũda qui patri obſequitur, qui matri, tertia. amatoris autẽ ſuę matris, qui vulgaribus opinionibus ducitur, & per multimoda vitæ ſtudia in omnigenas formas mutatur in more Aegyptij Protei, qui quòd ingenio eſſet verſatili, nullam verã certãmq; habebat ſpeciẽ, figura manifeſtiſsima Iothor eſt, effigies tumiditatis, ciuitatem ac rempub. conuenarum miſcellaneorumq; hominum vanis opinionibus elatorum euidenter exprimens. Cùm enim ille ſapiens Moſes vniuerſum populũ animæ ad pietatem atq; cultum Dei reuocaret, & mandata huius legésq; ſacratiſsimas promulgaret, dicẽs: ſi eis inciderit cõtrouerſia, & venerint ad me, diiudicabo ſingulorum cauſas, & componã iuxta leges ac præcepta Dei: accedens iſte Iothor opinione ſua ſapiẽs, diuinis bonis nõ initiatus, ſed aſſuetus humanis ac corruptibilibus, cõcionatur, & leges ſcribit cõtrarias legibus naturalib⁹, opinionem reſpiciens, cùm illæ ad res veras referãtur: attamẽ propheta & huius errorem miſeratus, admonẽdum ampliúsq; docendum putat hominẽ, vt relictis inanibus opinionibus, cõſtanter ſequatur veritatem. Nos, inquit, exẽpto & exciſo è mente inani faſtu migramus in regionem ſcientiæ, quę nobis certo debetur ex fide diuini oraculi. proficiſcere nobiſcũ, & bene tibi faciemus. reiicies enim damnoſam opinionẽ, pro qua lucraberis veritatẽ, quia nihil vtilius. Verùm iſte hoc quoq; carmine nihil proficiente contra obſtinationẽ, haudquaquã ſequetur ſcientiam, properè ad ſuum inanẽ faſtum recurrens, narratur enim reſpõdiſſe inuitanti: Non proficiſcar, malo in terram meam & gentem reuerti: hoc eſt, ad cognatam incredulitatem imbutã falſis opinionibus. Quoniam veram fidem, amicam viris fortibus non didicit. cùm enim ad oſtentationẽ pietatis dicit, Nunc cognoui magnum eſſe dominũ prædiis omnibus, ſuam ipſe impietatem accuſat apud peritos iudices. dicturi ſunt enim: itáne homo impiè nunc demum cognouiſti, quam prius neſcieras omnipotentis magnitudinẽ? inueniſti quicquã quod antiquius ſit quam Deus? poſſúntne poſteri maiorum ſuorũ virtutem neſcire? huius autem rerum vniuerſitatis nónne princeps eſt cõditor eius & pater? itaq; ſi nunc demũ ais à te cognitum, ne nunc quidẽ noſti, quia nõ ab initio creationis: nec minus in ſimulatione deprehẽderis, dum confers quæ nõ admittunt collationẽ, dicens te cognouiſſe maieſtatem eius Qui eſt, ſuperiorem diis omnibus. nam ſi verè noſſes eum Qui eſt, non crederes vllum

alium esse Deũ nullius potestati obnoxiũ. Sicut enim sol exortu suo stellas abscõdit, tanto suo splendore perfusis nostris oculis: ita quoties animæ oculi sincero, puro fulgidissimóq; luciferi Dei sensibili splendore irradiãtur, nihil aliud possunt inspicere. affulgens enim eius qui est cognitio nihil non illustrat, vt etiam quæ sunt per se splendidissima, collatione hac obscurentur. proinde cum falso nominatis diis nunquã certum verúmq; comparare sustinuisset, si eum vere cognouisset: sed quia vnum ignorabat, sequutum est vt multos quamuis reuera nõ sint, esse crederet, in qua sententia nemo non est, qui rebus animæ derelictis, miratur ista corporea coloribus figurísq; variata, vt sensus seduci faciles decipiant. Talis homo à legislatore Labã vocatur, qui veras naturæ leges nõ cernẽs subscribit falsis humanis legibus, dicens: Non est is mos in regione nostra, vt iunior puella prius elocetur quàm grãdior. nam iste putat seruandum ordinem tẽporis, æquum cẽsens antiquiora prius, recẽtiora posterius invsum adduci. at ille meditator sapientiæ, quippe gnarus naturarũ nullo subiectarum tẽpori, & recẽtiora prius, & antiquiora posterius appetit. cui moralis etiã ratio consona. nam meditatores opus habent primũ in iuuenilibus versari studiis, vt mox perfectioribus frui possint firmius. & ideo nunc quoq; honestatis amatores non prius ad grãdiores philosophiæ fores se conferũt, quàm penetratis recentioribus, grãmatica, geometriáq;, & encyclopædiæ tota musica. nã artes hæ sequestræ sunt sapientiã sincerè ambientibus & ex animo. Verúm alter ille agit callidé, volens nobis natu maiorẽ obtrudere: non vt eam ha beamus propriam, sed vt iunioris illecebris inescati denuò, remittamus prioris desiderium: quod plerisq; vsu venit, ad erudi tionem per deuia tendentibus. qui ab incunabulis (vt vulgus loquitur) admoti ad perfectissimum philosophiæ studium, indignum rati nõ degustasse artes liberales, vix tandẽ ad eas applicuerũt animum. deinde à grandiore antiquioréq; consideratione ad minorẽ iuniorémq; delapsi, apud eam cõsenuerunt, vt nũ quam potuerint ad pristina recurrere. & hoc est opinor quod dicit: Absolue septennium huius, ac si dicat, ne sinas imperfectũ bonum animæ: sed cura vt finem assequatur ac terminũ, & adipiscaris posteriorẽ quoq; bonorũ ordinem, pulchritudinẽ corporis, & id genus cætera. Ille verò absoluturum quidem se non pollicetur, expleturum tamẽ, hoc est, nunquã omissurum quicquam quod ad incrementũ cõplementúmq; eius faciat, imo superatur

peraturũ difficultates omnes,etiamsi se innumera impedimenta in diuersum trahẽtia obiiciant. Videtur aũt satis manifestè docere scriptura,& cõsuedines mulieribus magis quàm viris curæ sint,per verba Rachel mirãtis sola sensibilia.Sic enim patrem suum alloquitur:Ne molestè feras dñe,nõ possum tibi assurgere,quia iuxta consuetudinem mulierũ mihi est. Ergo mulierum est sequi vulgares consuetudines.certum est enim,consuetudinẽ pertinere ad infirmiores effœminatiorésq; animas: quandoquidem,virilis,robustæ,veréq; masculę rationis officiũ est,naturam ducem sequi. Miror autem veracitatẽ animæ,quæ in colloquio fatetur se non posse istis in speciem bonis assurgere,tamen veneratur singula, tantùm non ea sibiipsi præferens. quis enim nostrũ resistit diuitiis?quis reluctatur gloriæ? nemo omnium:sed quandiu his caremus,magnificè loquimur,vt frugalitatis amici,quæ modico contentis,æquis, liberalibúsq; ingeniis competẽtem vitam cõciliet,& si alicuius iam dictorum spes,aut saltem spei leuis aura aspirauerit, vanitatis coarguimur.statim enim cedimus non valentes resistere:& proditi ab amicis sensibus,destituimur omnibus auxiliis animæ,iámque non dissimulanter,sed apertè in aduersariorum castra perfugimus,& meritò.adhuc enim laboramus muliebribus consuetudinibus,quas nõdum potuimus eluere,& ad viriles focos trãscurrere,sicut narratur de mẽte amãtissima virtutũ,Sarra nomi nata.huic enim omnia muliebria desisse discimus ex oraculo, cùm esset paritura progeniem,sine magistro docilem,appellatam Isaac.fertur etiam non habuisse matrem, marito cognata paterno tantùm,non item materno genere.sic enim is de ea dicit:Reuera soror mea est,ex patre non ex matre. Videlicet non ex materia sensibili,quæ iam consistit.iam dissoluitur,quæ mater,nutrix,altrixq; creaturarũ dicitur apud priscos cultoresstirpis sapientiæ:sed ex omnium rerum autore patréq;.hæc igitur mulier extra totum corporalem mũdum promicans, & exhilarata diuinitus,pro risu habet humana fœdera,siue ad belli,siue ad pacis res pertinẽtia.nos autem à parum virili effœminatáq; consuetudine cum sensibus,affectionibus,rebúsq; sensibilibus deuicti,contra nihil eorum quæ apparẽt, insurgere possumus: verùm ab omnibus his quæ occurrunt,vel inuiti vel sponte trahimur.quòd si noster exercitus nonvalens patris mandata obire succubuerit,nihilominus subleuabitur auxilio matris,scilicet eruditionis mediæ,quæ iura legésq; in aliis alias ciuitati-

bus instituit. sunt item quidam qui maternis rebus cõtemptis, paternas amplectãtur totis viribus, quos maximo honore sacerdotij dignatur recta ratio. horum acta si recensemus, per quæ adepti sunt hoc præmium, cauillandi fortasse occasionem præbebimus imperitis, qui decepti obuiis rerũ imaginibus, latentes in obscuro vires earum non considerãt. nam qui vota, sacra, & omnes templi cæremonias tractant, sunt quod vix credas, homicidæ, fratricinæ, familiarissimorum ac amicissimorũ interfectores, qui debuerant esse puri ex puris electi, nullo ne inscitẽ ter quidem patrato cõtacti scelere. sic enim dicit scriptura: Interficiat vnusquisq; fratrem suum, & vnusquisq; vicinum suũ, & vnusquisq; proximum suum. & fecerunt filij Leui, sicut locutus est Moses. & ceciderunt è populo in illa die circiter tria virorum milia. Tantæ multitudinis interemptores laudat, dicẽs: Consecrastis hodie manus vestras domino, vnusquisq; in filiò suo & in fratre suo, vt detur vobis benedictio: quid igitur dicendum, nisi communi quidem iure hos reos fieri, accusante matre publica consuetudine: naturali verò iure absolui, patrocinãte patre sermone recto & rationabili. nec enim, vt quidã opinãtur, viros interficiunt sacerdotes, animalia ratione prædita, quæ constant ex animo & corpore: sed quicquid est carni amicum à sua mente relegant: quòd existiment decorum esse sapientis legis cultoribus, alienare se ab omnibus rebus genitis, & habere illas pro hostibus. proinde fratrem non hominem, sed corpus animæ germanum occidemus, hoc est à diuina parte studiosa virtutis mortalem & affectibus obnoxiam separabimus, occidemus item propinquum, non hominem, sed sodalitium. hoc enim animæ & inimicũ est & familiare, allicies eã in laqueos, vt affluxu rerum sensibilium mundata & obruta, nequeat ad cælum caput attollere, salutaréq; natura illas diuinas atque pulcherrimas. interficiemus & proximũ, proximus autẽ menti est sermo qui profertur, probabilibus rationibus intermiscẽs falsas opiniones ad perniciem veritatis rei pretiosissimæ. cur enim nõ plecteremus hunc quoq; sophistã scelerati, & quidẽ supplicio conuenientissimo, nempe silentio (nam sermonis mors est silentium) ne posthac intellectus distrahatur eius argutiis: possitque omnino alienatus à voluptatibus germani corporis, & propinquorũ vicinorúmq; sensuum præstigiis, solutus & liber dimissus, purè vacare his quæ intellectu percipiũtur. hic est qui dicit patri matriq; mortalibus parentibus: non vidi vos ex quo

res

res diuinas cõtemplatus sum. qui nõ agnoscit filios, ex quo innotuit sapiẽtiæ. qui agnoscit fratres quotquot nõ sunt abdicati à Deo, sed saluari meruerunt per illius gratiam. hic est qui arrepto stromaste, quasi μαστίφαξ, & scrutatus naturas corruptibiles, quæ in cibo potúq; felicitatem collocãt, & ingressus fornacem (vt Moses inquit) accensam ardentémq; nimiis iniquitatibus, nũquam extinguibilem, vitam humanã videlicet, potuit mulierem per vuluam transfodere, quòd visa sit esse causa gignendi, vt quæ re vera patiatur magis quàm agat: atque etiam quemvis hominẽ substantiis affingentem affectus Dei autoris rerũ omnium. atqui hic homicida iudicaretur à multis qui libenter fauent mulierculis. sed Deus pater omnipotens dignat eum laudibus maximis, & nũquam auferendis præmiis. ea fuerunt ingentia, & quidem germanitate quadam cõiuncta, pax & sacerdotium. erat enim egregium facinus, profligatis hominũ vulgi moreviuentium penè inuictis copiis, & cupiditatibus in animo ciuile bellum excitantibus, pacem cõstabilire: & ob hoc meritum non diuitias, non gloriam, non honorem, non principatum, non formã, non robur, non villam dotem corporis, non terram, non cælum, non mundum vniuersum, sed antiquissimi numinis verum cultum honore summo dignum, & mirificum ordinem sacerdotij modis omnibus expetendum accipere. germana autem esse hæc præmia dixi nõ temerè, sed quia scio non posse verum sacerdotem fieri qui adhuc humanã & mortalem militet militiam, in qua vanæ opiniones ducũt ordines: sed requiri ad hoc virum pacatum, à bello tam alienum, vt etiam sit pacificus, perpetuóq; pacẽ colat sincerè ac simpliciter. tales sũt qui patrem & eius mandata magnificiunt, materna verò matrémq; ipsam negligunt. Infensus autẽ vtriq; parẽti, sic loquẽs inducitur: Nescio dnm istum, nec Israelem emitto. Hic videtur aduersari tum cõtendentibus recta ratione ad Deum, tum indolem eruditione constabilientibus, cõfunderéq; cuncta modis omnibus, & sunt hodiéq; (nondum enim humanũ genus à mera malitia repurgatũ est) qui nec pietati erga Deũ, nec societati naturali hominũ quicquã tribuunt, vtriq; impietatẽ præferentes, nec Deo grati, nec fidi sui similibus: atq; ita oberrant per ciuitates pestes earũ maximæ, ptæ curiositate miscentes se tã publicis q̃ priuatis negotiis, vel potiꝰ, si vera dicẽda sunt, subuertẽtes vtraq;: quos oportebat tãq̃ diros votis placato numine auertere: sunt em pernicies omniũ in quos incidũt. quapropter

&

& Moſes decantat eorũ exitium, deletorũ prius quàm ipſi ſibi poſſent ſuccurrere, & propriis opinionibus abſorptorũ tanquã fluctibus. Dicamus igitur deinceps de his contrario genere hominum eruditionem rectámque rationem colentium. ad quos collati dimidiati erãt qui alterius tantũ parentis virtutes æmulabantur. hi ſunt & legũ, quas pater rectus & rationalis ſermo tulit, cuſtodes optimi, & morũ fideles diſpenſatores, quos inſtituit eorum genitrix eruditio. ab illo patre didicerũt honorare patrem vniuerſorum: à matre verò, nõ contemnere iura publicè recepta cõſenſu ciuium. Quãdo igitur meditator ille Iacob exantlans virtutis certamina, permutaturus erat aures pro oculis, verba pro operibus, profectum pro perfectione, benigniſſimo Deo volente illuſtrare mẽtis eius oculos, vt iam manifeſtè cerneret quæ prius auditu perceperat (oculis enim tutius creditur quàm auribus) inſonuit ei hoc oraculum: Non nominaberis poſthac Iacob, ſed Iſraël erit nomen tuum, quia cum Deo validus fuiſti, & cum hominibus. Eſt igitur Iacob diſcentis & proficiẽtis nomẽ, pẽdentis ex auditus viribus: perfecti verò Iſraël. nam viſionem Dei nomẽ id ſignificat. & quæ virtus poteſt eſſe perfectior, quàm eum Qui eſt videre? ergo qui ſummum illud bonũ vidit, laudatur à paterno maternóq; genere, fortis in Deo robuſtus apud dominum & homines, quoniam per hæc duo ſimul integrã illius boni poſſeſſionẽ adipiſcimur. edoctus enim cuſtodire leges patris, & iura matris nõ contẽnere, audebis ingenuè profiteri te obedientem patri filium, & placentẽ in conſpectu genitricis. An non ſatis eſt cuſtodire iura probata genitis hominibus, ſocietatis gratia: ſimúlq; diuinas ſanctiones, ob pietatis amorẽ? Quapropter fatidicus Moſes per apparatũ ſacrorum, vtriuſq; rei perfectionem deſignat. non temerè enim nobis arcã intus & extra laminis aureis induit: nõ temerè ſummo ſacerdoti duas ſtolas attribuit, & duas aras ponit, exteriorẽ ad victimas, ad ſuffitus interiorẽ: ſed volens nos per hæc ſigna docere virtutes vtriuſq; ſpeciei. debet enim vir ſapiens & intus in anima inuiſibili, & in externis actionibus ornatus eſſe prudentia omni auro pretioſiore: quoties autẽ ab humanis ſtudiis ſecedens eum Qui eſt, ſolùm adorat, vnicolorem veritatis ſtolam induere, quã nihil mortale attigit. eſt enim linea, quæ materia non enaſcitur è mortalibus: rurſum quoties tranſit ad curam reipub. depoſita interiore alteram pictam & aſpectu mirãdam ſumere. cùm eñ magna ſit in vita varietas, opus eſt varia

ſapientia

ſapientia clauũ tenentis gubernatoris hic in ara ſeu vita cõſpicua tergoris carnis cruoris& huiuſmodi corporeorũ videbitur magnam curã gerere,ne vulgarẽ multitudinẽ offendat,quæ bona corporis facit animi bonis proxima.in interiore verò omnibus rebus incruentis,incorporeis,non carneis,nec niſi rationalibus vtetur,quæ per thus ſuffimentáq; ſignificãtur.nam vt hæc nares,ſic illa totam animã explent ſua fragrantia.Sciendum tamen quòd ſapiẽtia cum ſit ars artium, videtur quidem variari diuerſis materiis,tamen verã ſuam ſpeciem immutabilẽ oſtendit acuto viſu præditis,& his qui nõ circumfuſa ei rerum mole diſtrahũtur, ſed ab arte ipſa impreſſum ei characterem perſpiciunt.Ferunt Phidiam illum ſtatuariũ ex ære,ebore,auro,aliiſque diuerſis materiis cõfeciſſe ſtatuas, in quibus omnibus vna eadémq; ars emineat: vt non ſolùm eruditi ſpectatores,verùm etiam valdè imperiti opificẽ agnoſcãt ex ipſis operibus, quemadmodum enim in gemellis natura eodẽ ſæpe vſa charactere penè indiſcretas ſimilitudines exprimit:pari modo etiã perfecta ars,cùm ſit naturæ imago & effigies,quando aſſumit diuerſas materias,format & imprimit eãdem cunctis ideam, vt hac maximè ratione fiant cognata germanáq; ac gemella eius opera. idem igitur efficiet ea quæ ineſt ſapienti potentia. tractans enim de eo Qui eſt,pietas nominatur & ſanctitas:cum autẽ de cælo diſſerit rebúsq; cæleſtibus, phyſiologia:meteorologia verò,cum de aëre varietatibúsq; huius & mutationibus, ſiue per integras vices anni quadripartiti quas horas nominãt,ſiue per ſingulos menſium dierúmq; circuitus cõtingentibus, ethica verò cũ de corrigendis moribus hominum:cuius ſpecies ſunt,politica ad reip.curam, & œconomica ad rei familiaris pertinẽs: atq; etiam ſympotica,tractans epulas ac conuiuia. rurſum alia facultas eſt regia,regẽdis apta hominib⁹:alia legislatoria,quæ vetat aut præcipit.omniũ eñ horum ſapiẽs, verè πολύφημος, id eſt multinominis,capax eſt,pietatis,ſanctitatis,phyſiologiæ, meteorologię,moralis, ciuilis,domeſticę,regiæ,legislatorięq; ſciẽtiæ,& innumerarum aliarum facultatum,in quibus omnibus vnam eãdémq; ſpeciem habere videbitur. in hac autem de quatuor prognatorum ordinibus mentione illud præterire nõ libet, quod cõfirmat hanc diuiſionem partitionémq; capitum. nam faſtuoſum hunc & per ſtultitiam inflatum filium parẽtes hoc modo accuſant,dicendo:hic noſter,digito indicãtes inobedientem cõtumacémq;,vbi demõſtratiuè dicendo hic.declarãt

ſe &

se & alios genuisse,hoc est indoles generosas aut alteri parenti obsequetes aut vtriq;,quorum exemplum est Rubim. alios audiendi discendiq; cupidos,quorum est Simeō. nam hic auditus interpretatur.item alios Dei supplices, quale est leuitarū sodalitium.itē nonnullos canentes sonora nō tam voce quàm mente hymnum gratiis agendis compositum, quorum præcentor Iudas, propter virtutem quæsitam labore voluntario. quosdam item mercedibus dignatos & muneribus,vt Issachar.alios contēplatores cælestis numinis post derelictas sublimes cōsiderationes Chaldaicas,vt Abraham.alios à seipsis virtutem doctos, vt Isaac.item cōsilio viribúsq; pollentes amicos Dei. vt Mosen illum perfectissimū.Meritò igitur istum contumacem,proteruum, symbola conferentem, id est peccata peccatis annectentem,magna minoribus,recentia veteribus,voluntaria non voluntariis,& tanquam vino calentem, per totam vitam ebrium debacchātémq;,vt qui stultitię merum magnúmq; hauserit calicem,lapidari sacra lex iubet: quia & recti sermonis mandata patris sui,& disciplinæ matris suæ legitimas admonitiones fugstulit: cumq; haberet fratres probos exemplum honestatis domesticum,ne horum quidem virtutem imitatus est,etiam prętuaricari ausus,vt corpus Deum sibi fingeret,& Typhum Aegyptio more coleret,cuius signū erat iuuencus aureus:circa quem choreas ducendo insani,carmen concinunt,non suaue,quale in comessationibus,epulis,festisq; cōpotationib⁹,sed reuera lugubre funestúmq; ,tanquam temulenti, multóq; Lyeo laxati neruos animæ. Narratur enim quòd Iesus audito tumultu populi dixit ad Mosen:Clamor pugnantium auditur in castris.qui respondit:clamor iste,quantum ego audio, nō ad pugnam aut fugam hortator est,sed ad pocula.móxq; propinquior castris, videt vitulum & choreas.Quid autē hoc ænigma significet,docebimus vt poterimus. Res nostræ nunc trāquillæ sunt & quietæ, nunc perstrepunt importunis tumultibus.cùm silent,habēt pacem:ediuersò bellum implacabile cùm tumultuantur.testis est qui hoc expertus didicit,tantò magis idoneus.audito enim strepitu populi,sic solicitum eius curatorē ac presidem alloquitur: clamor pugnantium auditur in castris.nam prius quàm in nobis excitarentur ad clamorem irrationales impetus,mens erat stabilior.postquam autem animę regio strepere cœpit dissonis vocibus,affectiones his excitatæ seditionem intestinam cōmouent.cæterùm castra ad bellū nata vidētur,vbi enim aliàs rixæ

sunt

sunt & pugnæ cõtẽtionésq;, & cætera pertinacis belli facinora, nisi in hac vita quã in corpore agimus, quod allegoricè castra nominat. hæc castra solet intellectus relinquere, quando numine correptus ad eum Qui est, accedit contẽplaturus ideas incorporeas. Tollens, inquit, Moses suum tabernaculũ, tetendit extra castra, nõ propè, sed procul. qua figura subindicatur, sapientem migrasse à bello ad pacẽ, & à mortali confusoq; exercitu ad pacatam rationalium feliciúmq; animarum vitam diuinã. dicit autem & aliubi: cùm exiuero ciuitatem, expandã manus meas ad dominum, & cessabunt clamores. caue autem putes hæc loquentem hominem esse ex anima corporéq; contextũ, siue complexum, siue contemperatum, aut quomodocunq; tandem nominandum est hoc compositum animal, sed mentem sinceriss imam purissimámq;: quæ tantisper dũ in ciuitate corporis mortalisq; vitæ continetur se contrahit: & tanquam carcere inclusa, fatetur se non posse haurire liberiorem aërem. quòd si contingat eam ex hac ciuitate exire, quemadmodũ qui manicis pediciſq; ferreis soluuntur, sic solutos habens cõceptus animi cogitationésq;, liberis dimissisq; vtetur etiã actionib⁹, vt mox affectuum incitamenta cohibeantur. An non voluptatis intensi clamores sunt: per quos quicquid libet impetrat? an nõ & cõcupiscentiæ ferrea vox, minaciter flagitantis ministeria cessantiũ? an nõ & aliorum affectuum multisonus est & clamosus strepitus? Verùm etiam si centum ora centúmq; linguas (vt poëtę loquuntur) vnusquisq; affectus habeat, ne sic quidẽ aures viri perfecti perturbare poterit, qui iã migrauit nolens in eadem cum eis ciuitate habitare amplius. cęterùm dicẽte illo cui tale quid accidit, corporeum exercitũ perstrepere bellicis clamoribus, procul pulso pacis amico silẽtio, sacer sermo assentit: nõ negat enim clamorem esse bellicũ, alterius tamen generis putat quã nonnulli existimant, scilicet non cedentium aut vrgẽtium, sed qualem nimio vino grauati solẽt attollere, quod enim dicit, ad pugnam hortãtium, perinde valet ac si diceret, prælio vincẽtiũ. nam valida pugna parit victoriã, sic sapiẽtẽ illum Abrahã post fusos fugatósq; nouẽ reges, videlicet quatuor affectus & quinq; sensus, qui prẽter naturã mouebant, inducit scriptura hoc hymno cõfitentem & agentẽ gratias: Extendo manus meas ad dñm Deũ excelsum, creatorẽ cæli & terræ, si à funiculo vsq; ad corrigiã caligæ accipiã ex oĩbus quæ tua sunt. ostẽdit aũt, quantum equidẽ intelligo, creaturã omnẽ, cælum, terrã, aquã, spiritum,

animan

animantes simul & stirpes. quisquis enim ad solum Deũ tendit animæ viribus & ab eo iuuari sperat, meritò dicit, nihil accipiã ex omnibus rebus quæ tuæ sunt. non à sole diurnam lucem, non à luna cęterísq; sideribus nocturnum lumen, non ab aëre nubibúsq; pluuias, nõ ab aqua & terra potum cibúmq;, nõ ab oculis visum, non auditum ab auribus, non à naribus odoratum, non ab oris saliua gustum, non à lingua eloquiũ, non à manibus dãdi recipiendíq; facultatem, non eundi redeundíq; à pedibus, nõ respirationem à pulmone, nõ cõcoctionem à iecore, nõ ab aliis viscerib⁹ suũ cuiusq; vsum, nõ ab arboribus satísq; fructus annuos: sed omnia hæc ab illo solo sapiente, qui gratuitã suã benignitatem largissimè distẽdit per omnia, atq; ita prodest omnibus. quisquis igitur eum Qui est, potest cernere, & hunc rerũ autorem agnoscit, creaturas eius minus quàm ipsum honorabit, absq; adulatione dotes earũ cõfitens. est autẽ cõfessio iustissima hæc ipsa: nihil à vobis, sed à Deo totum accipiã, cuius possessio sunt omnia: tamẽ per vos fortassis accipiã. estis enim instrumẽta immortalis eius gratiæ. at incosinderatus cæcã habens mentem qua sola Qui est cernitur, hac quidẽ nihil vsquam videt. sed quæ in mundo sunt corpora complectitur suis sensibus, putans hęc esse causas omniũ. quamobrẽ aggressus deos sibi fingere, simulacris, delubris, & aliis innumeris statuis ex varia fabrefactis materia repleuit orbẽ terrarũ habitabilẽ, pictores fictoréssque, quos legislator noster exterminat è sua rep. inuitãs propositis ingẽtibus præmiis tũ priuatim tũ publicè: vnde præter expectationem pro sanctitate inuecta est impietas. multorũ enim deorũ cultus in animis insipientium fit impietas, & honorem Dei negligunt qui mortalia cõsecrant: quibus non satis fuit solis lunæq; pro libito, atq; etiam telluris & aquæ vniuersæ imagines effingere, sed iam brutis quoq; ac stirpibus promiscuè diuinos honores concedunt. eos quomodo hymni victorialis autor increpet, iam ostendimus. Moses quoque pariter postquam vidit regem Aegypti, iactãtissimum illum intellectũ, cum D C. curribus, id est instrumẽtalis corporis sex motibus, & çũ triũuiris eorũ præfectis, qui etiãsi nihil in rebus sit stabile, tamen putant de cunctis sentiendũ tãquam certis & immutabilibus: hos inquã vbi vidit meritas impietatis pœnas luisse, & suum exercitum incursationem effugisse hostium, egregiè prẽter opinionem seruatũ, hymnum canit Deo iusto veróq; remuneratori, à decentissimo & huic felicitati aptissimo exorsus carmen: quòd

equum

equum & inceſſorem in mare proiecerit, & intellectum vectatũ à proteruo quadrupede, id eſt bruti affectus impetu, deleuerit, ſuccurſor & protector factus perſpicacis animæ, cui perfectã ſalutem impertiit. idẽ vates & ad puteũ carmen occipit, nõ iam ob ſolum affectuum interitum. ſed & ob acquiſitam ſapientiam poſſeſſionem incõparabilem, quã per puteum ſignificat: quæ non in ſuperficie ſed in profundo habet laticem dulcẽ animabus ſitiẽtibus honeſtatis, neceſſariũ potum ac ſuauiſsimum, priuatis autem nõ licet vel eruditionem haurire ex hoc puteo, ſed ſolis regibus, quapropter dicitur: Saxo ſtruxerunt eũ reges. Eſt enim officium magnorum imperatorum ædificare ſapientiam, non iſtorũ qui armis terrã & mare ſubigunt, ſed qui animæ potentiis varias in ea cõfuſásq; turbas debellãt. horũ diſcipulos atq; familiares noſcimus qui ſic loquuntur: Pueri tui cœperũt ſummam virorum bellatorum qui nobiſcum ſunt, nemo eſt occiſus, ſed adduxit domũ domino quiſq; vir quod inuenit. videtur hi quoq; rurſum victoriale carmen occinere, perfectarum & principalium potẽtiarum cupidi. ſummarium enim & maximũ numerum rationũ fortitudinis à ſe captum aiũt: quos oportet bellicoſos fuiſſe oppoſitos duabus legionibus: quarum vnius dux eſt difficilis venatu timiditas: alterius verò, furẽs audacia, vtraq; bonæ mentis expers. pulcherrimè autem dictũ eſt, neminẽ eſſe occiſum, ad ſignificationẽ integræ perfectæq; fortitudinis: ſicut lyra & omne inſtrumentum muſicũ deficit etiãſi vnicus tantùm ſonus diſcrepet: concinnum verò eſt quando ad vnum pulſum conſonantes, eandem reddunt ſymphoniam. eodem modo & animæ inſtrumentum diſcrepat quidem quando aut audacia nimis intenſum ſonare cogitur iuſtò acutius: aut timiditate ſupra modum remiſſum in grauiorẽ ſonum laxatur. tum verò demũ cõſonat, quando fortitudinis omníſq; virtutis toni contemperati omnes vnam concinnã melodiam efficiunt: cuius ſymphonię cõcinnitatísq; magnum argumentũ eſt, quòd offertur donũ Deo. hoc autem eſt colere cõuenienter eum Qui eſt, apertè confitendo ipſius donũ eſſe hoc vniuerſum quicquid rerum natura cõtinet. dicit enim appoſitiſsimè: Vir quod inuenit, hoc obtulit donum. Vnuſquiſq; noſtrum quamprimũ natus eſt inuenit magnũ donum Dei totum mundũ, quem ille ſibi & ſuis chariſsimis largitus eſt. ſunt autem etiã particularia dona, quæ & Deũ dare decet, & homines accipere, nimirũ virtutes, & his conuenientes actiones: quarum inuentionem pluſquam ex-

temporalem,propter eximiam largiẽtis celeritatem qua vti ſolet,nemo nõ miratur,etiam in eo qui nihil præterea magnum habeat.ideóq; rogat,Quid hoc tam citò inueniſti fili, miratus affectus boni celeritatem.ille verò qui accepit beneficiũ,conuenienter reſpõdet:Quæ dominus Deus tradidit.traditiones eñ & præceptiones hominum tardę ſunt,quas autem Deus facit,celerrimæ,vt etiam temporis motum ocyſimum præueniãt.Hi ſunt igitur duces qui ad fortitudinẽ & vim hortantes victorialem ac gratulatorium hymnũ auſpicantur in choro, de quibus modò diximus.alij verò qui ob fugã & imbelles animos clade accepta lugubre canunt carmen,non tã vituperãdi quàm miſerandi,haud ſecus ac qui à natura oblæſum corpus habent: quibus vel mediocris languoris occaſio magnũ ad incolumitatẽ affert impedimentum.alij verò nõ quòd molliores animi neruos habeant ſuccumbunt inuiti,oppreſsi aduerſariorũ validioribus viribus:ſed more volũtariam ſeruitutẽ ſubeũtium, vltrò ſibi acerbos dominos aſciſcunt quãuis ingenui.& ideo cũvendi non poſsint,miranda temeritate ipſi emunt dominos,idem faciendo quod ſolent iſti ebrioſi nũquam vino ſatiabiles. nam & hi volentes non coacti magnã meri vim ingerunt, vt ſua ſponte ſobrietate profligata ex anima ſibi conſciſcant delirium. ait enim,Vocem hortãtium ad potationem ego audio:hoc eſt,non inuitos furore laborantes audio,ſed vltrò ſibi accerſentes inſaniam.Omnis autẽ qui caſtris propinquat,vitulum videt ac choreas,& mox ipſe quoq; cõmouetur. in typhũ enim eiúsq; ſaltatores incidimus,quotquot prope corporea caſtra volumus gradum ſiſtere,quãdoquidem cõtẽplatiui homines & res incorporeas viſere deſiderãtes,cùm ſint ab omni faſtu alieniſsimi,longiſsimè remoti à corpore,ſolent degere.proinde ora Deum ne vnquã hortator fias ad pocula,hoc eſt,ne vnquã ſpõte præcedas in via ferente ad ruditatẽ & inſipientiã. mala enim quę inuitis accidunt,dimidio leuiora ſunt,cùm nõ grauẽtur à ſincera conſcientia.quod votũ tuum ſi exaudietur,iam nõ eris priuatus amplius,ſed honorem acquires maximum,nempè ſacerdotium.ſolorum enim propemodum ſacerdotum & Dei cultorũ eſt officium ſine vino ſacra facere:q; vinum & quicquid creat deliratione m,ſanitati mẽtis ſit cõtrarium.Locutus eſt,inquit, dñs ad Aaron dicens:vinum & ſicera nõ bibetis tu & filij tui tecum,qñ ingrediemini in tabernaculum teſtimonij,aut accedetis ad altare,& non morieminiilegitimum ſempiternum in generatio

nes

nes vestras,quo à profanis,sancta,& ab impuris pura distinguã tur.Aaron autẽ est sacerdos,quod nomen interpretatur montanus,sublimia celsáq; sapiens ratio,non per iactãtiæ molem inani fastu turgidã,sed per magnitudinẽ virtutis,quæ mentẽ vltra cælum attollẽs,non sinit cogitare quicquam humile.qui autem sic affectus est, merum & omne venenũ insaniam afferens nunquam vltrò sibi admouebit.incumbit enim ei necessitas vt aut sacrosancta tabernaculi penetralia ingressus secretis sacris operetur,aut ad altare accedẽs victimas pro sua populíq; salute immolet.quæ negotia sobrietate opus habent atq; solertia. me certè subit mandati huius admiratio.Sicut enim venerãda res est,sobrios & sui cõpotes ire ad vota & sacrificia:sic ediuersò ridicula si quis corpore animóq; præ vino labãte id facit.nisi forte quoties domini & parentes & principes adeundi sunt, curare decet seruos & filios & subditos vt sobrij sint,nequid dicto factóve peccent,néve pœnam incurrant,si videantur dignitatẽ maiorum contẽnere,aut si clemẽtius cum eis agatur, certè irrideantur:omnipotentẽ verò patrẽ aliquis adoraturus cibum,potum,somnum,cæteráq; quorum vsum natura postulat non moderabitur?malétq; ad lautioré victũ declinãs imitari luxu perditos?& oculis nimio vino grauatis,vacillante capite, obliquata ceruice,crapulam ructans, totóq; corpore languidus, aquã abluendis manibus aut aras attinget ac victimas?atqui tali nõ est fas vel procul sacros ignes intueri.quod si hæc intelligãtur nõ de tabernaculo altaríq; constructo ex visibili & inanima & corrupribili materia,sed de illis inuisibilibus sola mẽte cernẽdis,quorũ ista sunt sensibiles imagines,tãtò magis obstupescet ad huius præcepti miraculũ. quoniã enim omniũ rerum aliud exemplar aliã imaginẽ fecit opifex , virtutis quoq; archetypũ primò fecit, quo mox expressit characterẽ ei simillimũ. quod quidẽ archetypũ signaculũ incorporeũ idea est:imago autẽ expressa corpus iam,sensibile quidẽ suaptè natura,nõdum tamen expositũ sensui:sicut in altissimi oceani gurgitibus enatũ lignũ diceremus posse quidẽ vri, nõdum tamẽ igni obnoxiũ, quippe marino humore madidũ.Ergo tabernaculũ & altare intelligamus ideas,alterã virtutis incorporeæ significatiuã,alterã sensibilis eius imaginis.altare quidẽ,& superimposita,vidẽtur facilè:vel quia sunt in atrio foris,vel quia noctu ac interdiu perpetuis illustrãtur ignibus:tabernaculũ verò & quicquid eo cõtinetur, nõ patet oculis:nõ ideo tantũ, quia situ in penetralibus,

verùm etiam quia propinquanti, aut curiosius intuenti, sine clementia supplicium lex intentat: nisi quis integer sit & purus ab omni magna paruáq; noxa, omnibus naturæ dotibus præditus. nã huic permittitur vt quotannis semel ingressus inspiciat non videnda cæteris, quando in hoc vno incorporeorum incorrupti biliúmq; bonorum alatus amor cælestis inhabitat. is quãdo ab idea perculsus sequitur signaculũ illud quod particulares virtutes exprimit, considerando mirandóq; pulchritudinem eius diuinissimã, ad quam accedit expressam ab illo archetypo, mox eũ subit ruditatis & ineruditionis obliuio succedente eruditionis ac scientiæ memoria. & ideo dicitur: Vinum & sicera nõ bibetis, tu & filij tui tecum, quando ingrediemini tabernaculum testimonij, aut ad altare accedetis. quæ verba non tã interdicentis sunt, quàm decernentis pro sententia. nam interdicens sic loqueretur: vinum quando sacrificabitis ne bibatis. q verò sententiam profert, mauult dicere non bibetis. nõ est enim possibile vt insciti㠠causam ebrietatis delirationísq; animę, in se admittat, qui iustitiam meditatur, & oblectat se per singulas virtutũ species. solet enim scriptura hoc vocare tabernaculum testimonij: siue quia verax Deus virtutis testis est, cui non sine bono nostro credimus: siue quia virtus confirmat animas extirpãs cogitationes incertas ac dubias: & in vita quasi pro tribunali veritatem reuelãs. Ait enim propheta nõ moriturũ qui sobrius sacrificat: quòd ruditas mortem, immortalitatẽ afferat eruditio. nã sicut nostris corporibus interitũ morbus, incolumitatẽ affert, sanitas: itidẽ animas prudẽtia seruat, cùm ipsa sit mentis sanitas: imprudentia verò interemit, cùm sit morbus earũ insanabilis. Addit autẽ disertè, hoc legitimũ æternum: docens nos immortalem hanc legem esse inscriptã naturæ tabulis, quæ pronũtiat eruditionẽ rem saluberrimam, insciti㠠verò causam morbi ac interitus, quin & hoc inde discimus, id quod verè legitimũ est: consequenter æternũ esse, quãdo & recta ratio, quæ legis vicem obtinet, non est corruptibilis. nam ediuersõ quicquid iniquum, vix vno die durabile à seipso dissoluitur, cõfessione omniũ qui sapiunt. propriũ autem legis & eruditionis est, profana à sacris, ab impuris pura discernere: sicut ediuersõ iniqtatis & ineruditionis, inter se pugnãtia cõfundere cõmisceréq; omnia. Quamobrem & Samuël regum prophetarúmq; maximus, vinum & quicquid epotum inebriat, sicut sacra eloquia testantur, ad extremum vsq; diẽ non bibit. ascriptus est enim in diuinum exercitum.

citum,qui nunquam imperatoris sapientissimi prouidētia destituitur.is Samuēl fuit fortassis homo,accipitur tamen non vt cōpositum animal,sed vt mēs,solo Dei cultu ac ministerio gaudens.interpretatur enim ordinatus Deo,eò q; actiones eas quæ à vana gloria proficiscūtur,grauem turbationē ordinis existimet.hic ex humana matre nascitur, cuius nomē interpretatur gratia.nā sine diuina gratia nō est possibile vel deserere mortalia,vel immortalibus semper ahærere. cæterùm quæcunque anima impleta fuerit gratia,gaudet confestī & ridet exultátq;. bacchatur enim,ita vt vulgò ebria videatur insanire rapta extra se.& idem dicitur ad eam à quodam puerulo,non vno,sed à quolibet iuueniliter petulante:Quousque temulenta es ? aufer istam temulentiam à te.Solet enim correptorum numine non solùm anima concitari ceu quodam œstro,sed & corpus erubescere incandescereq;,interno gaudio prorumpēte in exteriora: quæ res multos insipientes decipit,qui sobrios vino madere autumant.est tamē quædam ebrietas etiam sobriorum, qui bona mera hauriunt,& propinationes à perfecta virtute accipiunt. cæterùm qui temulenti sunt,ne degustant quidem prudētiam, qua abstinendo famem eius sentiunt cōtinuam. meritò igitur ad iuuenilem irrisionem venerandæ austeræq; vitæ insultantē respondetur:Mulier dura dies ego sum,vinum aut potum inebriantem non bibi.& effundam animā meam coram domino. Ingētes opes animæ,quæ gratiis Dei plena est.primum duram diem vocat seipsam, respiciens illudentem puerulum.nā huic & cuius insipienti aspera,ardua,difficillimáq; videtur via ducens ad virtutem sicut & quidam è priscis testatur,dicens:

Omnino vitium facilè est contingere cuiuis.
Contrà virtutem sudoribus vndique diui
Præsepsere, & longus ad hanc perq; ardua callis,
Asper & est primum:sed vbi alta cacumina victor
Contigeris iam fit facilis,licet ardua dudum.

Deinde negat se vino & potu inebriante vsam, & perpetuavitæ sobrietate gloriatur.nā obtinere cogitationem liberā, puram, immunémq; ab affectionibus perturbatricib⁹, res est profectò admiratione dignissima.Vnde fit vt intellectus sobrietate mera saturatus,semper & per omnia cū Deo versari ꝓpereret. Quid enim aliud sibi volunt illa verba , Effundā animā meā in conspectu domini,nisi totam meipsam ei consecrabo?id fit quoties quis abruptis quibus prius stringebatur vinculis,quæ mortalis

vitæ indiderant vana ſtudia, exolutus omnibus, & intãtum exſpatiatus, extentus, effuſusq;, vt vel ad extremos mundi pertingat terminos, ad pulcherrimã celebertimámq; illam Ingeniti contẽplationem penetrat. hic igitur chorus ſobriorũ eſt, eruditionem ducem ſequentium: alter verò prior ebriorum, cuius princeps inſcitia fuerat. Quoniam autẽ ebrietas nõ ſolùm deliprationem ſignificauit, natam ex ineruditione, ſed & in totũ ſenſus priuationem, quam in corpore nimium vinum producit, in anima verò ignoratio eorũ quæ meritò ſciri deberent: ſupereſt vt dicamus paucis de ignorantia, duntaxat ea memorãdo quæ ſunt opportuniſsima. quis igitur eſt morbus corporis, cũ quo conferẽda ſit ignorantia? aut cum cuius ſenſus priuatione conferri poteſt? certè qui oculis auribúsq; mulctati ſunt, nihil vel videre vel audire valent, diei lucísq;, propter quæ ſola (ſi verum fatendum eſt) vitam expetimus, neſcij: & in perpetuis tenebris ſempiternáq; nocte habitant, ſurdi ad parua magnáq; omnia: quos meritò vita communis impotentes ſolet nominare. nam etiamſi reliquæ corporis vires vniuerſæ incolumes ſint & abſolutiſsimæ, tamen ſupplãtatę ab orbitate oculorũ auriúmq;, magno caſu corruunt, vt nõ amplius poſsint reſurgere. id eñ quod hominem fulcit, verbo quidem pedes ſunt, reuera autẽ auditus viſúsq;: quos donec habet integros, erectus incedit, priuatus verò his, proclinatur & è medio tollitur. iidem omnino ignorantiæ ſunt effectus in anima, lædentis eius viſum auditúmq;, nec lucem nec ſermonẽ in eam intrare ſinẽtis: hunc nequid doceat, illam ne res indicet: atq; ita offuſis irrationalib⁹ tenebris profundiſsimis, ex formoſiſsima animæ ſpecie ſurdum ſaxũ redditur. nam ignorantiæ contraria ſcientia quodãmodo animæ pro oculis eſt & auribus: quippe quæ & intẽdit animũ in ea quæ dicuntur, & res diſpicit: nec vnquam vel videndo vel audiẽdo fallì ſuſtinet: ſed quicquid auditu ſpectatúq; dignum cenſet conſiderat cõtemplatúrq;: & ſi fortè itinere terreſtri aut nauigatione opus eſt, peruadit vſq; terræ ac maris terminos, vt plura videat, & aliquid recẽtius audiat. impigerrimus enim eſt amor ſcientiæ, inimicus ſomno, amicus vigiliis. proinde ſemper excitans & acuens cogitationem, cogit eam obambulare omnia, auditũ faciens auidum. & ingentẽ ei diſcendi ſitim inſtillans. ergo ſciẽtia viſum auditúmq; præbet. quibus freta bene ſe gerit anima. nã qui videt audítq;, ſcit quid ſit vtile, & id expetẽdo, fugiendóq; cõtrarium, proficit. ignorãtia verò grauiorẽ quàm

corporis

corporis mulctationē animæ inferens,omniū peccatorū causa fit:quādo caret omni externa ope,vt quæ nec ipsa sibi prospicere potest,nec præmoneri ab aliis.proindevsquequaq; destituta, & derelicta à custodibus ac præsidibus,à quibusvis hominibus rebúsq; patitur insidias.cauēdum igitur ne vnquā tātam meri vim ingeramus,vt sensus officium non faciāt: néve tam longè discedamus à scientia,vt ignorātia suas densissimas tenebras in anima possit spargere.Sunt aūt duo genera ignorātiæ,simplex alterū prorsus sensu carēs:alterū duplex,cū quis non modò insciētia tenetur,verùm etiā putat se scire quæ haudquaquā scit, elatus falsa opinione sapiētiæ.prius malū est leuius, vt quod le uiora peccata gignit,pleráq; inuolūtaria,secundū verò maius, vt quod maiora parit,nec solùm inuolūtaria, verū etiā iniqua de industria.talibus mihi videtur Lot ille filiarum genitor esse obnoxius maximè,qui masculum & perfectū in anima germē educare nō potuit.duas em̄ filias ex vxore in saxū post mutata suscepit,quā nō aberrauerit si quis appellet cōsuetudinē inimicam veritati suoptè ingenio,& quoties ab aliquo dúcitur à tergo restitantē,respectātémq; antiquas sodales,& in morē inanimæ statuæ remanentē in eatū medio.filiarū autē senior quidē vocabitur cōsilium,iunior verò assensio. nam cōsilio comes est assensio,post assensionem autem nemo consultat vlterius.mens igitur sedēs in suo consistorio,solicitare filias incipit,& cū grauiore quidem consilio considerat atq; scrutatur singula,cum iuniore verò assensione facilè quibusvis annuit,vt infesta ꝑ amicis complectatur,si modò voluptatis esca inuitet vel minima. hęc autē sobria quidē cogitatio nō sustinet,sed occupat à temulentia:& velut vino extra se rapta.ideo dicitur:Potauerūt patrē vino:vt omnino impos fieret sensuum intellectus,qui prius videbatur idoneus per se ad consultādum de rebus vtilibus.facilè tamen quibusvis verisimilibus vt veris certisq; assentiēs:cū natura humana haudquaquā sufficiens sit manifestè quicquam dispicere,& vel quasi vtile ac verū eligere,vel vt falsum ac inutile fugere.multū enim tenebrarū offusum corporibꝰ rebúsq;, non sinit singulorum naturā conspici:imò etiā si quis curiosior aut discendi cupidior conetur introspicere proprius,tanquā luminibus orbati offensans,prius quàm aliquid apprehēdat prolapsus frustratur.nā ne prælucente quidē eruditione intellectus proprium inde lumē sibi valens accēdere,ad res inspiciēdas nō tam iuuatur quàm impeditur.sic enim natura cōparatū est, vt

paruus splendor extinguatur à magnis tenebris: quo extincto nulla est visus vtilitas, quisquis autē sibi placet vel consilio vel facultate discernendi inter fugienda & sequenda, monēdus est: si earundem rerū eædem & indiscretæ semper nobis imaginationes acciderent, fortasse necessariò sequuturū vt quas nobis natura dedit iudicādi facultates geminas, sensum & intellectū, tanquam veraces admiraremur, nec decipi faciles, quippe quæ primo aspectu quid expetendum, quid fugiendum videant. sed quoniam cōpertum est nos aliàs aliter ab eis affici, nō possumꝰ quicquam certò asseuerare, cùm id quod apparet nō maneat firmum, sed in varias subinde transformetur facies. necessum est enim vt instabilis imaginationis instabile sit etiam iudicium, idq; multis de causis: quarum prima est animalium nō vna tātùm parte, sed plures penè quàm dici potest differētiæ, in generatione horū & habitudine, in cibo & victu, in his rebus quas expetūt & fugiunt, in sensuum actionibus & cōmotionibus, in corporū animarúmq; innumerabilibus proprietatibus. namvt omittamus ista quæ iudicāt, inspice quædā ex his quę iudicant, vt chamæleontem & polypū illum aiunt mutabilē colore semper loca referre in quibus degit: hunc verò saxa quibuscunque adhæserit, forsan à natura saluti eius prospiciēte donatum hoc versatilis coloris remedio cōtra pericula. Vidistin' vnquam columbæ ceruicē solaribus radiis expositā quàm multis modis colores variet? puniceum, ceruleum, igneum, & carbūculi speciem referentē, pallentem item, rubentémq;, & alios omnigenos, quorum ne vocabula quidē memorare sit facile. apud Scytharum quoq; gentem, quem Gelonos vocant, fertur mirādum animal, rarò quidem, nasci tamen, tarandum nomine, magnitudine bouis, facie verò ceruo quàm simillimum. de hoc narrant, pilum eius omnia propinqua, siue arbores, siue alia, colore imitari, & per eam similitudinē fallere in quēcunq; inciderit, atq; ita magis quàm viribus periculū à venatoribus imminēs euadere. hæc & similia certissimū argumentum sunt, nos non posse quicquam certò cōprehendere. deinde vt omittamus animalia reliqua. soli homines immane quantum in rebus omnibus inter se differunt: qui nō modò aliàs aliter ne iisdem iudicant, sed & alij aliter, dum iisdem quidam delectātur, quidam offenduntur. nam quæ his probantur, aliis displicent: quæ hi vltrò accersunt vt domestica, alij procul in malam rem profligāt vt alienissima, equidem fortè fortuna theatrum ingressus aliquo

ties

ties,animaduerti ad vnũ carmen tragœdorũ citharœdorúmve in scena certantiũ alios sic demulceri,vt non temperarent sibi quin assurgentes acclamarent & applauderent:alios nõ magis moueri hoc,quàm illos ipsos gradus saxeos quibus insisterent: alios in tantum offendi,vt è theatro se proriperent vtraq; manu cõpressis auriculis,nequid ex eo sono reliquũ molestiã crearet fastidiosis animis,quid attinet ista dicere?vnusquisq;,si ipsũ per se cõsideres,quod vix est credibile,innumeras mutationes in corpus animãq; recipit,quæ modò expetierat fugiẽs, haudquaquã mutata,sed in eodem statu manentia.eadẽ enim aliter à sanis accipiũtur,quàm ab ægrotis,aliter à vigilantibus quàm dormientibus,aliter à pubescentibus quàm senescentibus:imò qui stat alias quàm qui mouetur imaginationes concipit,alias intrepidus quàm timidus:item mœrẽs quàm gaudẽs, infensus quàm beneuolus.Quid opus verbis prolixioribus?dicam compendiò:quivis corporis animæq; motus,siue iuxta naturã siue cõtrà factus,causa est vt quæ apparẽt,mutari videantur, inconsistẽtibus somniis simillima.nec minima causa imaginationũ inconstãtiæ sita est in consideratione,in distantiis,in locis quibus cõtinentur singula. an non videmus in mari pisces extẽtis natãtes pinnulis semper maiore specie quàm qua re vera sunt? itidem remos vel rectissimos,fractos in aqua videri cõtingit. hæc longè falsissimas imagines obiicientia solent mentẽ decipere. interdum enim cùm sint exanimata,putantur viuere, & ediuersò quæ viuunt,esse mortua.item quæ stant, moueri: quæ mouentur,stare:quæ accedunt,recedere:quæ recedunt ,accedere.breuia videntur,quæ prælonga sunt:quæ angulos habent,dicere teretia:aliáq; innumera fallũt aspectũ,quibus nemo prudens tãquã certis subscriberet.quid qualitates factitiæ, in quibus addidisse detraxisséve aliquid multũ profuerit aut obfuerit,præsertim in his quæ tractãt medici?nanq; horum compositiones recipiunt qualitates certis terminis dimensas & regulis citra quas non licet cõsistere,sicut nec progredi vlterius tutum est.nã diminutio remittit eorũ vim,sicut intẽdit additio. Vtrũque autem noxam affert:alterũ ob virium defectum ineffícax, alterum violente lædens prę nimietate earũ.leuitates quoq; ac asperitates,densitates oppilationésq;,& his contrariæ raritates apertionésq; quantũ ad auxiliũ noxámve cõferant manifestum est.Ac ne illud quidem ignotum,qp penè nulla res,si consideres ipsam per se,intelligitur,sed collatione cũ suo cõtrario exami-

natur,vt paruum collatum cum magno,aridum cum humido, frigidũ cum calido,graue cum leui,nigrũ cum albo,infirmum cum valido,purum cũ multo.Similiter etiam quæcunq; ad virtutem referuntur aut vitium,vtilia noscuntur per noxia,honesta adhibitis ediuersò turpibus,iuxta & in genere bona cũ iniustis & malis cõposita. deniq; quicquid aliud in vniuersò mũdo considerabueris,ad eandẽ formulã iudicari cõperies. Nam per se vnumquodq; cõprehendi non potest,sed cum altero cõparatum venit in notitiam.Quicquid autẽ de seipso testari non potest,egẽs alterius patrocinio,infirmã fidẽ habet.itaq; sic quoq; coarguuntur qui facilè de quavis re vel negantvel asserunt.nec mirũ:nam si quis vlterius in res progrediatur, & colluſtret eas sincerius,sciet quod ne vna quidẽ res iuxta simplicẽ suam naturam nobis occurrit,sed omnes multipliciter tẽperatę mixtæq;. Colores sine mora comprehendimus.at quomodo?nónne foris cum aëre ac lumine,intus in ipso visu cũ humido? dulce verò & amarũ quomodo probaretur absq; oris humoribus? quid sapores grati naturę vel ingrati?quid ex suffitu odores,nũ simplices sincerásq; naturas præ se ferunt?an potius mixtas ex ipsis & aëre,interdum etiã ex igne liquãte horũ corpora,& ex facultate quæ ineſt naribus?Ex his sanè colligitur,nec colores à nobis percipi,sed temperaturã constantẽ ex subiectis & lumine: nec odores,sed mixturã quæ cõstat è corporũ exhalationibus & omnium capace aëre:nec sapores,sed id quod cõficit è re gustabili,& humore saliuaceo.Hęc cùm ita se habeãt,dãnãda est stultitia,seu arrogantia,seu temeritas eorũ, qui facilè vel asserere, vel negare de quavis re sustinẽt.si em̃ simplices facultates absunt,mixtæ verò & collatitiæ nos fruſtrãtur, impossibile est vt cernãtur inuisibiles,& per mixta intelligatur vniuscuiusq; forma,ad eam mixturã cõferẽtis suã portionẽ.Quid igitur superest,nisi vt necessariò suspendamus sententiã?Illa quoq; deterrẽt ne temerè credamus incertis,quæ penè per totũ orbem diffusa sunt,cõmunem tũ Grecis,tum barbaris in iudicãdo lapsum inducẽtia quænã?institutiones ab ætate tenera,consuetudines patriæ,leges antiquæ,ex quibus vniuersis in nullo cõsentiunt oẽs, sed per singulas regiones,gentes,ciuitates,vicos deniq; ac domos,saltẽ viri discrepãt à mulierculis,& pueri à cæteris. Nam quę nobis turpia videtur,illis honesta:quæ decẽtia, illis indecora:iniqua,iusta:impia,sancta:legitima,illegitima: vituperãda, laudabilia:puniẽda,honore digna,& cætera decernũtur contra-

ria.

ria. Sed quid opus est his immorari prolixius, cũ reuocent nos magis necessaria? & si quis velit omissis aliis recentioribus spectaculis, inquirere in præsens capitulũ diligentius, & examina re singillatim educationes, mores, leges, regionum, gentiũ, locorum, ciuitatum, subditorum, principum, clarorum, obscurorum, liberorum, seruorum, doctorum, indoctorum, non vnam alteramq; diem, nec mensem aut annũ, sed totam vitam in hoc conteret vel longissimã: nihilominus pleraq; considerationem eius effugient. cùm igitur alij ab aliorum iudicio non modicũ distent, & adeò discrepent, vt pugnent etiam inuicẽ, necessariò cõsequitur vt etiã allabantes imaginationes rerũ differant inter se, & pugnantes sint de his sententiæ. quæ cũ ita sint, quis est tam demens & delirus vt, certò affirmare audeat, hoc aut illud esse iustũ, prudens, honestũ, vtile? quicquid enim hic decreuerit, alius irritabit meditatus à teneris vnguiculis cõtraria. Equidẽ nõ miror si miscellanea cõfusaq; turba, mor ũ legúmq; vtcũq; inductarũ serua, ab incunabulis obedire his haud secus ac dñis atq; tyrãnis assueta, & animã cõtusa colaphis, nihil magnũ & virile valens sapere, credit acceptis semel maiorum traditionibus: & mentem sinens inexercitatã, sine scrutatione ac examine vel affirmat vel negat. philosophos quos vocãt miror, quorum pleriq; simulantes se venari manifestã in rebus certitudinẽ, caeruatim diuisi, decernunt dissona, interdũ etiã contraria, non de vna quapiam haud magni momẽti re, sed propemodum de omnibus magnis paruisq;, de quibus solẽt quærere. cũ enim hi mundum infinitũ inducant, illi finitũ: hi creatum affirment, illi negẽt: hi sine præde principéq; temere arbitratu suo ferri eum contendant, illi credant prouidentia, curáq; mirifica & vniuersum & partes eius Deũ regere ac gubernare ita vt in tuto sint: qui fieri potest vt de subiectis rebus eosdem cõceptus habeãt? iam quæ in natura boni considerãda imaginationes obueniũt, nónne suspendere assensionem potius quàm assentiri cogunt? dum alij bonum esse cẽsent solùm honestum, idq; reponunt in anima: alij diuidũt hoc in quasdam minutias, & vsq; ad corpus externáq; protendunt. hi dicunt felicitates à fortuna cõcessas, corporis esse satellites, vt sanitatem, robur, integritatem, omnium sensuum, & huiusmodi cætera stipantia regiam animã, cùm enim tres sint bonorum ordines, tertium & extremum secundi & medij propugnatorem esse: secundum verò primi munimentum protectoriúmq; factũ maximum. De his ipsis, & de

diuersis

diuersis vitæ rationibus,de finibus ad quos actiones omnes dirigendæ sunt,déq; aliis innumeris quæ tractantur in rationali morali,naturaliq; philosophia,disceptationes nascuntur ineffabiles,de quarum nulla in hodiernum vsq; disceptatores isti cõsentiũt.meritò igitur cum duabus filiabus,cõsilio assensionéq;, coniunctus & vnà cubans intellectus,ignorantia laborare inducitur.dicitur enim,& nescisti quando accubuerunt, aut quãdo surrexerunt filiæ.nam nec somnũ,nec vigiliam, nec quietẽ, nec motum videtur certò cõprehendere:sed etiã cùm optimè cõsulisse putatur,inconsultissimus deprehẽditur,rebus ad expectatum finẽ non peruenientibus:& quoties subscribere quibusdam vt veris placuit,facilitatis incurrit infamiã,quam primùm cõperiuntur incerta dubiáq; , quibus prius crediderat vt certissimis:itaq; cũ negotia soleãt cõtra opinionẽ cadere, nihil tutius fuerit quàm assensum suspẽdere. Hactenus de his,nũc vertam* sermonem ad sequẽtia.diximus suprà temulẽtiæ nomine significari etiã illud quod multis sæpe attulit noxas maximas ignaui vẽtris studiũ,cui deditos videre licet, etiãsi omnes corporis lacunas expleuerint,adhuc tamen inexpletas ac inanes habere cõcupiscẽtias. isti quãuis præsaturitate distẽt ad modicũ tempus tanquã athletæ lassi respirãt, tamen mox ad idẽ certamen reuertũtur.Proinde rex Aegyptiæ regionis,id est corporis, paulò antè infensus visus pincernæ ministro temulẽtiæ, mox ei recõciliatus in sacris libris introducitur,gliscẽte cõcupiscẽtia tactus eius desiderio,idq; in die natiuitatis corruptibilis, non in incorruptibili luce illius Ingeniti luminis.dicitur enim fuisse dies natalis Pharaonis.qñ è carcere principẽ pincernarũ reuocauit ad ministeriũ.hoc enim propriũ est amatori corporis, vt præclaras putet res natas & corruptiles,eò q; densissimis tenebris præpediat,quò minus noscat incorruptibiles. ideo statim principium voluptatẽ temulentiã,eiúsq; ministrũ beneuolentia cõplectitur.Sunt autẽ luxuriãtis animæ tres familiares cubicularij,princeps pistorũ,princeps coquorũ, princeps pincernarum,quorum admirandus ille Moses sic meminit: Et iratus Pharao duobus eunuchis,pistorum principi & pincernarũ principi,misit eos in carcerẽ principis coquorum.est autẽ & coquorum princeps eunuchus.dicit enim aliubi:abductus est Ioseph in Aegyptũ.& emit eum eunuchus Pharaonis princeps coquorum.& rursum:Vendiderũt Iosephũ spadoni Pharaonis coquorum prĩcipi.sed cur nec viro nec mulieri cõmittũtur dicta officia?

cia? An quia seminare viris, semẽ excipere mulieribus à natura datũ est, ex quorũ cõgressu & natiuitas omnium & generis conseruatio prouenit. sterilis autẽ castratæq; animæ officiũ est gaudere pistoriis operib⁹ sumptuosis atq; poculis, & curiosis condimẽtis cupediariorũ, vt quę necvirtutis verè masculũ semẽ emittere valeat, nec emissum excipere nutriréq;, sed tanquã exile saxosumq; aruũ, tantũmodo apta sit ad corrũpendum ea quæ semper viuere debuerãt. Hic decretum statuitur cõmuniter omnibus vtilissimũ, quòd quivis opifex voluptatis non gignit sapiẽtiam, cùm nec mas sit nec fœmina: & cũ nec indere nec excipere sit idoneus semina ad immortalitatem facientia, meditatur quod turpissimum est in vita exercitium, vt corrũpat incorruptibilia, & extinguat insitos naturæ igniculos inextinguibiles. taliũ nulli Moses permittit ingredi ecclesiã Dei. interdicit emm ne spado & exectus ingrediatur in ecclesiã domini. quid enim nõ valenti sapientiã gignere profuerint sacræ cõciones auditę, cui fides execta est, nec potest seruare depositũ vtilissimorũ vitę dogmatum. proinde tres sunt qui curant conuiuium humani generis, princeps pistorum, pincerna, cupediarius. meritò, quia sunt tria quibus vti & frui cupimus, cibi, cupedię, potus. sed alij cõtenti sunt solis necessariis, quæ ad salubriter liberalitérq; viuendum requiruntur: alij quęrunt immodica, nimia, superflua, quę appetitus excitant, & corporis lacunas multitudine onerãt ac opprimũt, magnos & varios morbos parere solita. Et vulgus quidem voluptati, concupiscentiis affectibúsq; deditotũ, sicut in ciuitaribus plebeij, non inuidiosam vitam viuẽtes, & paucis rebus opus habẽtes, nõ egẽt variis curiosisq; ministeriis cõtenti simplicibus coquis, pincernis atq; pistoribus. qui autem putant se imperare ac regnare in viuendo suauiter, & ad hunc scopum omnia minora maioráq; referunt, dignos se æstimant ministris principibus coquorum, pincernarũ, pistorúmq;, hoc est in vnoquoque horum absolutissimis. nam placentarũ, popanorum, liborúmq; varia genera, non materiis tantũ sed & modis conficiendi formísq; diuersa, non tantùm ad gustum, sed & ad aspectum illiciendũ curiosè inuenta, exercẽt pistores eximios. examen autem vini in lotium abeuntis facilè nec lædentis caput, aut contrà augẽtis sanguinem & olentis suauiter, multum parúmve aquæ ferentis, & ad vehementem intensãmq;, aut remissam lenémq; potationem facientis, cæterorúmq; similium, ad pincernarũ præfecti officiũ pertinet, in hac arte absolutissimi.

mi. cæterùm pisces auésq; & id genus alia parare, & obsonia cõ dire callent insignes cupediarij, non tantùm quæ auribus didicerunt & oculis, verùm etiam quotidianis experimẽtis, dum vitæ delicatæ ac tenellæ, sed non optãdæ, semper noui aliquid excogitãt. quos omnes eunuchos esse steriles sapiẽtiæ docuimus. is autem cui recõciliantur, ventris rex intellectus pincerna est. nã suaptè natura genus humanum est ad vinum procliue quo vix vnquam saturatur, quando somno, cibo, coitu, similibúsque rebus nemo non expletur, mero autem non item, præsertim qui exercent hoc studium. bibendo enim sitiũt, incipientes à minoribus cyathis: procedente verò potatione iubent pincernas in maiores infundere calices, postquam incaluerunt iã parum sui cõpotes, infundibula, crateras, amystides integras exhauriẽtes, & merum ingurgitantes, donec profundus somnus occupet iã nec seipsos nec quæ ingesserunt cõtinere valentes, regurgitante potu nimio. & tamen sic quoq; insatiabilis appetitus, tanquã famelicus, furere non desinit. vitis enim Sodomorum vitis eorum est, vt inquit Moses, & palmes eorum è Gomorra. vua eorum vua fellis, & botrus amaritudinis ipsis. furor draconũ vinũ eorũ, & furor aspidum insanabilis. Sodoma orbitas siue cæcitas interpretatur. vitis autẽ hæc eiúsq; fructus, significat homines vinolentia, gula, turpissimísq; voluptatibus perditos. cæterùm quod latentius subindicatur hoc est: veræ lætitiæ nullum germen in anima sui amante insitum esse, quòd talis sanas radices nõ habeat, sed incendio redactas in cinerẽ, in qua pro aqua fulmineis flãmis, Deo iustè animaduertente in impios, cælũ pluerat inextinguibilibus. non deesse tamen in ea concupiscentia: plantas maximas, honestatis steriles. quãdoquidem is affectus exardescit in omnia spectatu digna, confertúrq; cum vite: non ista matre mitium fructuũ, sed ea quæ amaritudinem, malitiã, vafriciem, irã, furorem moréq; irritabiles, pferre solet, mordens animã in morem viperarum & aspidum, venenatos morsus & omnino incurabiles habentium: quos deprecamur votis assiduis, obsecrãtes Deum clementissimum, vt siluestrem hãc vitem eradicet: eiiciátq; omnes eunuchos & virtutis steriles in perpetuum exilium: & pro his in animis nostris mites plantas inserat per disciplinam rectam, largiatúrq; nobis fructus ac rationes verè masculas, à quibus seminari possint actiones honestæ, & virtutes incrementum accipere, vt cum felicitate habeamus conseruemúsque sempiternam consuetudinem.

PHIL

PHILONIS IVDAEI, de his verbis, Resipuit Noë.

POSTQVAM ea quæ de ebrietate secutáque hanc nuditate legislator dixit, enarrauimus: accedemus ad ea quæ deinceps cõiuncta sunt. sic enim in sacris literis scriptum sequitur: Resipuit Noë à vino, & cognouit quicquid fecerat ei filius natu minimus.] Sobrietas non solùm animabus, verùm etiam corporibus, omniũ confessione vtilissima est. nam & infirmitates arcet, è nimia repletione nasci solitas, & sensus mirificè acuit, nec sinit corpora plus iustò grauata corruere: sed attollit ea simul & subleuat, reuocans ad officia propria, omnibus eorum partibus opportunissima. In summa, quantorum malorum autor est ebrietas, tantorum edi uersò bonorum sobrietas. ergo quandoquidem etiam corporibus, quibus peculiariter vini potus prodest, amica est sobrietas, nónne multò magis animabus? à quibus omne mortale alimẽtum alienum est. quid enim sobria mente præstantius est apud homines? quæ gloria? quæ diuitiæ? quod robur? quæ potẽtia? deniq; quid aliud ex his quæ mirantur homines? adsit modò animæ oculus, qui totus collustrare omnia valeat, nulla sui parte suffusus humoribus, aut nictatione impeditus. tũc enim acutissimè cernens, ipsúmq; intellectũ & prudentiã intuens, occurret simulacris intelligibilibus, quorum spectaculũ demulcens animum nõ sinet posthac flecti ad quicquã sensibile. Et quid mirũ si animæ sobriæ cernentíq; acutissimè nulla creatura potest æquari honore? quãdo corporei quoq; oculi, & lux ista sensibilis apud nos omnes habetur in honore maximo? quãobrem multi visu amisso, vitã etiã vltrò abiecerũt, existimantes mortẽ malũ esse cæcitate leuius. quãtò igitur anima præstãtior est corpore, tãtò mens præstat oculis, quæ si illęsa sit & expers noxæ, à nulla iniquitate temulẽtiæ simili oppressa, somnum quidẽ ablegabit causam obliuionis officiorũ atq; pigritiæ: vigiliã autẽ cõplexa cernet acutè quicquid spectatu dignũ fuerit, excitata à memoria, & occupata actionib⁹ tali cognitioni cõgruentib⁹. Talis est cõstitutio sobrij hoïs. cæterùm iuniorem filiũ dicens, nõ ætatis nomẽ scribit, sed qualibus moribus præditi sint rerum nouarũ amatores indicat. alioqui quomodo nõ vidẽda videre cõtra ius fásq;

fasq; conatus esset, aut silẽda eloqui, aut domi cælanda proferre in propatulum, & trãsilire animæ terminos, nisi per curiositatem ausus fuisset quod nemo antea, deridẽs casus alienos, qui debuerat ingemere, nec cauillari in tali re postulante reuerentiã vultúmq; seriũ. hic certè mos est legislatoris, vt & prouectos ætate appellet iuuenes, & eos qui nondũ senuerunt. seniores: nõ respiciens annorum, numerum, aut tempus breue lõgúmve, sed impotentias animę, quæ mouetur melius aut deterius. Ismaël ẽ penè vigesimum annum agentẽ, cum virtutibus perfecto Isaac collatum, nominat puerulum. Sumpsit, inquit, panes & vtrem aquæ, & dedit Agar: imposuitq; super humerũ eius, & puerulũ: quando eos è domo ablegauit Abrahã. ac rursum: Proiecit puerulum sub vna abiete. & : Non videbo mortẽ pueruli. atqui ante natum Isaac annum tertiumdecimũ egressus Ismaël circunciſus est: & post alterius iam septẽnis ablactationem, ne spurius cum legitimo ex æquo luderet, vnà cum matre pulsus est. & tamen quamuis iuuenis vocatur puerulus, sophista ipse collatus cum sapiẽte. Isaac enim sapientiã, Ismaël sophisticam sortitus est, sicut vtriusq; personam in quibusdã dialogis exprimimus. nam sicut se habet admodum puer ad virum perfectũ, sic se habet sophista ad sapientẽ, & disciplinæ encyclicæ ad virtutis scientias. In cantico etiam maiore populum vniuersum ad res nouas proclinantẽ insipientis & infantis ætatis nomine pueros vocat. Iustus, inquit, & sanctus dominus: peccauerunt ei pueri eius reprehensibiles, generatio praua & peruersa, hęccine reddidis domino? itáne populus stultus est & non sapiens? An-nõ aptè alloquitur homines probrum habentes in anima, per stultitiã ac dementiam sæpe labentes in rectæ vitæ actionibus, non puerilẽ ætatem corporis aspiciens, sed ad mentis infantiã expertem rationis ac veritatis. ad eundem modum & Rachel, id est formositas corporis, iunior quã Lia pulchritudine animæ describitur. nam illud mortale, hæc immortalis est. & quicquid pretiosum videtur sensibus, à sola pulchritudine animæ vt imperfectũ vincitur: quapropter & Ioseph iuuenis semper ac natu minimus dicitur. cùm em præficitur gregibus vnà cũ germanis fratrib⁹, iuuenis appellatur. & pater vota pro eo faciẽs ait: Filius accrescẽs minimus natu, ad me reuertere. Hic est ille qui pugnat pro omnib⁹ corporis potẽtiis, externarũ opũ haud fictus amicus, qui senioris animæ antiquius pretiosiúsq; bonum nõdum perfectè inuenit. si enim inuenisset, vel totã Aegyptum perpetuò cursu

fugiens

fugiens abiuisset.nũc verò sibi placet,eò q; illam nutriat alátq; cuius bellatores ducésq; submersos ac perditos vidēs Israël hymnum Deo cecinit.iuuenis est igitur moribus,qui nũdum potest cũ germanis virtutibus pascere,id est brutam animæ naturam curare ac regere,sed adhuc bona quę videntur præfert his quæ verè sunt.quãuis aũt incremẽtis proficiat in melius, tamẽ iunior ad perfectũ collatus censetur, eum qui bonũ in sola honestate collocat:quamobrem adhortãs ait,Ad me reuertere: ac si dicat,seniorem sentẽtiam expete,non omnia iuueniliter age, iam tãdem virtutẽ propter ipsam dilige,nec tanquã puer insipiens fortunæ bonorũ splendore perculsus,decipi te ac falsis opinionibus repleri patere.atq; ita satis demonstratũ puto,iuuenem in sacris literis sæpe vocari nõ ætate vigentẽ, sed eum qui habet animã temerariam & nouarũ rerum cupidã:iam ostẽdemus non ætate sed honore præstantes nominari seniores.Quis enim versatus in sacris libris ignorat,quòd ille sapientissimus Abrahã breuioris ęui quàm vllus pene omnium maiorũ suorũ inducitur?illorum tamen qui diutissimè vixerunt nemo quod sciam,sed solus hic scribitur senior.dicunt igitur sacra oracula,quòd Abraham erat senior ætatis prouectæ.&,Dominus benedixit abrahamo rebúsq; ipsius omnibus.quod mihi videtur subiunctum tanquam causa præcedentium, cur senior dicatur ille sapiens.Cùm eñ à benigno Deo bene afficitur animæ pars rationalis,nec vnã modò,sed omnes benedictionis species accipit,seniliter sapit,atq; ita fit senior.sic & cari Deo populi consistorium,quod cogitur ex decies septeno numero,seniores solent nominari.Dicitur enim:Conuoca mihi septuaginta viros è senioribus Israël,quos tuipse nosti quod seniores sint. Ergo non eos quos vulgus senes existimat, quippe curandis sacris præpositos,sed quos solus hic sapiens nouit,seniorum appellatione dignatur,quos enim hic reprobauerit tanquã bonus mẽsarius,falsam virtutis monetã habentẽs,iuuenili temerarióq; sunt omnes animo.quos autem commẽdare voluerit, probati & iuxta prudentiam seniores censendi sunt.certè vtrunq; quod dixi eruditę aures in vno legis edicto possunt agnoscere clarissimè.Si habuerit,inquit,homo vxores duas, vnam dilectã,alterã odiosam,& pepererint dilecta odiosáq;,& fuerit filius odiosæ primogenitus,voluerítque substantiam inter filios suos diuidere:non poterit filium dilectæ facere primogenitũ & præferre filio odiosæ,sed filium odiosæ agnoscet primogenitũ,da-

bitq; ei de his quæ habuerit cũcta duplicia. iste est enim principium liberorũ eius. & huic debentur primogenita. Obseruasti iam quod dilectæ filium nunquã seniorem vocat aut primogenitum, odiosæ verò filium sæpius. atqui prior ille natus, odiosæ verò filius posterior. apparet in edicti principio: Si pepererint, inquit, dilecta odiosáq;. Attamen prioris partus quãquam antiquior, à rectè iudicãre iunior decernitur: posterioris verò filius quamuis prærogatiua tẽporis careat, maiore antiquioréq; portione, dignus habetur. Quam ob rem? quoniam harum mulierum alteram dilectam voluptatis, alterã odiosam prudentiæ, significatiuam dicimus. illius enim cõsuetudine vulgus eximiè diligit, escis & veneficiis suis allicietẽ homines à die natali vsq; senectutem vltimã: huius autem tetricos verẽdósq; mores odit miserè: sicut insipiẽtes pueri parẽtum altorúmq; suorum vtilia quidem, sed parum iucunda monita. ambę in anima pariunt, altera studiũ voluptatis, virtutis altera. sed voluptatis studiũ, partus imperfectus est, & nunquã non puer, modis omnibus, etiãsi ad annosam ætatem perueniat. ediuerso virtutis amor ab incunabulis (iuxta prouerbiũ) in prudentiæ senatum allegitur, nunquam senfurus senium. ideo diserte dictũ est de virtutis vulgò exosæ filio, quod hic sit filiorum principium, quippe natu simul & principatu primus, cui ius primogenitorũ debetur lege naturæ, non iniquitate hominum. hanc igitur legem secutus propheta, quam pro scopo sibi proposuit, consequenter inducit Iacob minorem natu quàm Esau: quoniã imprudentia mox à prima etate nobiscũ coalescit, honestatis æmulatio verò nobis innascitur, quãuis suaptè vi sit quàm illa antiquior. Quapropter Esau fratri cedit iure primogenitorũ, quod alter sibi libẽter asserit vt debitũ. Huc facit & quod filiis Ioseph accidit, si inspiciatur diligentius: quãdo numine correptus ille sapiẽs admotis ad se nõ directè manus imposuit in capita, sed decussatim, vt læua tãgeret eum qui videbatur senior, iuniori verò dextrã imponeret. vocatur autẽ natu grãdior Manasses, iunior verò Ephraim. Quæ nomina si interpreteris, memoriã & reminiscentiã significare inuenies. interpretatur em Manasses Ex obliuione, quod nomẽ est alterius, videliçet reminiscentia. Nã qui reminiscitur eorũ quę oblitus est, excedit ex obliuione. Ephraim verò fertilitas memoriç, appellatio conuenientissima, quia fructus vtilissimus & reuera vescus est animabus, memoria in rebus indifferẽtibus. cæterũ memoria viris demũ & robustis contingit, ideóq;

iunior

iunior cẽsetur,ob natiuitatem serotinam.obliuio verò & reminiscentia penè alternis à prima ætate cum vnoquoq; cõuersantur. Quamobrem temporis prærogatiuam habẽt,& ad lævam statuuntur à sapiente ordinum peritissimo.virtutis autem primogenita obuenient memoriæ, quam Deo carus homo dextra dignatur, & portione potiore. Ergo postquam ad se rediit iustus ille & cognouit quid ei fecisset iunior filius,imprecationes diras exerit. ita est profecto,quãdo mens ad sobrietatem redit, sentit quid à nouatrice malitia passa sit antea,quando per ebrietatem aduertere non poterat.nunc cõsideremus cui maledicat, nam & hoc vnum è scrutatione dignis est:quoniam nõ filio qui peccasse videtur,sed huius filio,suo nepoti maledicit,cuius nullum crimen extat vel magnũ vel exiguũ.nã ille qui patrem curiosis oculis spectare sustinuit & spectatũ irrisit,atq; etiã irridẽdum prodidit,Cham erat ipsius Noë filius.in quem autẽ alieni peccati culpa & maledictio cõfertur,est Chanaã. dicitur enim: Maledictus Chanaan puer verna,seruus seruorũ erit suis fratribus.] Quid,inquam,iste commisit ? animaduerterunt hoc fortasse legisperiti,quibus promptum est causas huiusmodi reddere. nos verò sequendo rectam rationem, propositæ quæstionis solutionẽ scrutabimur, vbi pauca necessariò præfati fuerimus. Status & motus inter se differunt. ille quiescit,motus agitatur, cuius duæ sunt species,altera migratiua, altera se voluẽs eodẽ in loco.statui germanus est habitus,motui verò actus. id apposito exemplo demonstrabimus euidentius. Fabrum,pictorem, agricolam,musicum,& alios artifices etiamsi quiescant, nec in vllo versentur harum artium opere,nihilominus solemus iam dictis vocare nominibus,quando suæ quisq; artis peritiam asse cutus est atque scientiam. sed vbi faber lignarius tractat materiem:pictor suis coloribus tẽperatis figuras quas vult deliniat in tabula:agricola in terræ sulcos iactat semina, aut palmites propagat vel plantat arbores.rigando riuósq; inducendo plantis alimentum necessarium suppeditans.aliáque rustica tractãs opera:musicus item tibiis,citharis,cæterisque instrumentis ad omnigena metra & rhythmos aptè vtitur:aut omissis manufactis per naturalia vocem expedire potest concinnam congruentémque sonis omnibus, aliúsve quicunque artifex artem suam exercet, tum præter dicta scientiarum nomina quiddam aliud de eis prædicatur necessariò:de fabro quòd fabricet, de pictore quòd iam pingat,de agricola item quòd terrã colat: de musico

quòd pulſet citharâ, aut tibia vocéq; canat, aut ſimile quippiã faciat. vtros igitur vituperamus aut laudamus? an non eos qui agunt & operantur: ſi bene, laudem lucrantes: ſin contrà, vitupe rium? qui verò ſcientia contenti nihil faciunt, auferunt tantum ſecurum præmium ſilentij. eadem ratio in ſtultos cõpetit, & in vniuerſum in virtutem atq; vitium. prudẽtes, temperati, fortes, iuſti ſunt innumeri animo, qui huc euaſerunt naturę felicitate, inſtitutis legitimis, labore improbo puicacíq;. cæterũ pulchritudinem expreſſam rerũ adminiſtrationibus nõ potuerũt oſtendere propter paupertatem aut obſcuritatem, aut morbum corporis calamitatésq; cæteras, quæ humanam vitam obambulãt. hi bona ſua quaſi vincta clauſáq; poſsident. alij verò his ſolutis, dimiſsis, liberísq; vtũtur omnibus, habẽtes oſtentãdi hęc materiam copioſiſsimã. prudens quidem curã vel publicæ rei vel domeſticæ, vbi cõſulendi atq; intelligẽdi vim proferet: tẽperatus cæcas diuitias luxui ſeruire ſolitas ad viſum & meliorẽ vſum reuocabit: iuſtus pro magiſtratus poteſtate dabit operã, vt ſuis cuiq; rebus frui liceat. Virtutis meditator pietatem exercebit, & parato ſacerdotio curam locorum ſacrorum atq; ceremoniarum geret. quæ niſi accedant, ſunt quidem virtutes, ſed immotę quietæq;, quemadmodum aurum argentúmq; in obſcuris terrę latebris abditũ ad nihil vtile. ediuerſò videre licet innumeros timidos, luxurioſos, inſipiẽtes, iniuſtos, impios, eſſe intus in animo, nec tamen poſſe vitiorum ſingulorũ turpitudinem exerere quòd opportunitate ad peccãdum careãt. quod ſi ſe offerat qualem cupiũt occaſio, terram & mare vſq; ad extremos terminos implere cladibus, & nihil vel paruum vel magnum illæſum ſinere, ſed vno imperu ſubuertere corrumperéq; omnia. Quemadmodum enim vis ignis tãtiſper dum materia caret quieſcit, qua accedente incenditur: ſic quæ ſunt in anima potẽtiæ ſpectãtes virtutem aut vitiũ, extinguuntur deſtitutæ (vt dixi) opportunitatibus. fortuitis autem excandeſcunt occaſionibus. quorſum autem hæc dicta ſunt? niſi, vt doceamus, quòd filius Noë Cham quieſcẽtis vitij nomen habet, nepos autem iã mouentis ſe. Chã enim interpretatur calor, Chanaan commotio. calor autem in corpore febrem indicat, in anima vitiũ. nam ſicut qui febre decumbit, nõ vna quapiam parte, ſed toto ægrotat corpore, ita totius animę infirmitas eſt vitiũ. Hóc iam quieſcit, iam mouetur, motũ eius vates hebraico nomine vocat Chanaã. nullus autem legislator pœnam decernit cõtra iniuſtos quieſcentes, ſed quoties

ties mouentur,& exercent iniusta opera:si cut ne mordaces qui dem bestias vir moderatus occidet,si absit morsus periculũ.tol lenda enim est ex animo crudelitas procliuis ad cædẽ omniũ. meritò igitur hic iustus videtur seruare maledictionem suo ne poti Chanaan.videtur,inquam,quia si nõ actu,potentia tamen filio suo Cham per illum maledicit. motus enim ad peccãdum Cham,ipse fit Chanaan.Vnum enim subiectũ est vitium, quod nunc in statu,nunc in motu consideratur, antiquior autẽ status quàm motus,vt eius quod stat,id quod mouetur, videatur progenies:ideo iuxta naturæ ordinem Chami filius Chanaan scribitur,scilicet motus quietis,vt & illud alibi dictũ confirmetur. Reddens iniquitates patrũ in filios in tertiã quartámq; generationem.Cõtra hos enim affectus cogitationum & quasi partus pœnæ procedunt quæ ipsas manebãt,ni accedat factum culpabile,euasuras accusationis periculum. Quamobrem & in lege de lepra ille modis omnibus maximus Moses,motum quidem eius & serpiginẽ impetiginémq; proscribit vt in purã, quietẽ autem purã pronuntiat.dicit enim:Si diffundatur in cute,cõtaminatũ sacerdos pronuntiabit:purũ verò si lucens candor eodẽ loco maneat.itaq; immunis est quies à vitiis & affectionibus animæ.id enim per leprã subindicatur,quòd non sit dãnationi obnoxia:motũ autẽ & impetũ eius dãnari meritò. simile quiddam in sacris Geneseos literis cõtinetur euidentius.dicitur em ibi ad illũ nequã:heus tu,peccasti,quiesce.quia peccatũ propter motum actionémq; vitiosam damnatur:quies verò propter statum & silentium inculpabilis & salutaris est.Hactenus satis,opinor,præfati sumus:nunc execrationẽ quomodo se habeat inspiciamus.Maledictus,inquit,Chanaan puer,seruus erit fratrũ suorum:& benedictus Deus Sem,& erit Chanaan seruus eorũ.] diximus aliquando Sem cõmunem nominis rationem habere cum bono quando non speciale nomẽ habet. sed generale hoc ipsum Nomẽ:quia & bonũ solum nominandũ est,vt fausti omi nis & celebratione dignũ:sicut ediuersò malum infaustum nec nominãdum.quid igitur bona prædito natura precatur? quod est eius votũ nouum & eximiũ,cuius mortalis nemo facit cõpotem,à quo ceu quodam oceano copiosi perrẽnésq; fontes bono rum funduntur atq; profluunt:nam dominum Deúmq; mũdi, omniúmq; in eo cõtentorũ,priuatim,& per excellentiã Deum Sem inuocat:quod vide quàm sit omni fastigio sublimius. cui enim hoc cõtigit,totius mũdi honorẽ æquat.cùm enim præses

curatórque amborum idem est, necessariò sequitur vt & quæ curantur, honore sint paria. an non largissima sunt hæc munera? nam sensibilis mundi herus ac benefactor pronuntiatur his verbis, dominus Deus: intelligibilis verò boni seruator & benefactor tantummodo, nõ herus aut dominus. Quicquid enim est sapientia prælitum, amicum Deo non seruum est. id quod ipse fatetur de Abraham. Num celabo ego amicum meum Abraham quid facturus sim? quæ sors cuicunque contigit, is humanæ felicitatis terminos transgreditur. solus enim hic est patritius, quippe qui patrem ciere Deum potest. solus adoptiuus eius filius, non diues, sed omnia possidens, qui solus deliciatur in copiosis verisque bonis, nunquam senescentibus, perpetuò virentibus: non nobilis, sed bona fama celebratus, laudem habens non adulatione adulteratam, sed veritate stabilem, solus rex, quippe qui à summo rege potentiam & potestatem accepit irrefragabilem, solus liber, manumissus ab hera morosissima vana gloria, quàm efferentem se supra modum ex arce superna liberator Deus deiecit. hunc tantis tam eximiis confertisq; bonis dignum habitum quid decet facere, nisi sermonibus, canticis, hymnis benefactori suo gratias agere? & hoc est, vt mihi sit verisimile, quod his verbis subindicatur: benedictus Deus Sem] quoniam qui Deum in sortem accepit, is meritò debet eum solum laudare ac benedicere, quando hoc tantùm habet quod reponat, nec valet referre vllam aliam gratiam. hæc sunt vota pro Sem facta: iã quæ pro Iapheth fecit qualia sint videamus. Dilatet, inquit, Deus Iapheth, & habitet in domib⁹ Sem, & fiat Chanaan seruus eorum.] Eius qui solam honestatem bonũ existimat, finis est breuior. in tãta enim rerum nos circũstantium copia, ad solam mentem rectricem se applicat. Eius autem qui tria facit bonorum genera, animi, corporis, externa, rem concidens in multas particulas dissimiles, finis dilatatur. Quapropter propriè huic precatur latitudinem, vt etiam virtutibus animæ, prudentia, temperantia, cæterisque singulis vti valeat, præterque sanitate corporis, integritate sensuum, viribus & robore, & id genus rebus aliis. adhæc externis quoque lucris, quæ ad diuitias, gloriam, vsumfructum necessariarum voluptatum faciunt: hæc de latitudine. Considerandum cui precetur, vt in domibus Sem habitet: non satis enim id declarauit. Possumus tamen dicere, eum de omnipotente hoc velle intelligi. Quæ enim domus in omni creatura inuenitur dignior

quam

quam Deus inhabitet, præter animam perfectè purgatam, quę solùm honestum bonum existimat, cætera censet rationi subdita, & huic debere obsequium. dicitur autem in domo habitare, non vt in loco: continet enim omnia, ipse à nulla re continetur: sed tanquam illius loci curam genes præcipuam. Quisquis enim domum possidet, necesse habet vt ei prouideat. Proinde in quemcunque bonum illud Deo carum impluit, petat vt omniporens in ipso habitare dignetur: vt paruum hoc ædificium, mentem videlicet, in altum sublatum à terra extremo cælo inferat. cæterùm precationis verba pulchrè coaptantur. nam Sem tanquam radix virtutis honestatisque supponitur, ex qua frugifera planta sapiens ille Abraham succreuit, ex quo nata progenies ille à seipso doctus Isaac fructus est, ex quo rursum per labores seminantur virtutes, in quibus decertat Iacob ad luctã cum affectibus exercitatus per angelos, ratione vnctus non oleo. ab hoc principe duodecim tribus descendunt, quas diuina oracula aiunt esse regnum & sacerdotium Dei, à primo Sem egregiè procedente serie, iuxta votum Deo domos eius inhabitante. est enim regis domus regia, reuera sacra soláque ius asyli habens. Possumus tamen fortasse votum hoc, & ad Iapheth referre, vt in domibus Sem habitet. nam ei qui etiam corporis commoda & externa lucra in bonis numerat, precari conuenit vt ad solum animæ bonum recurrat, ne in tota sua vita aberret à vera opinione: quæ sceleratissimis etiam exacratissimísque contingunt bona existimans, vt sanitatem, pecuniæ copiam, & id genus alia, cùm vera bona malo nulli obueniant: nihil enim malo bonóque commune esse natura voluit. Quapropter tantùm votis felicitas ista expetitur, cuius finem non potest quisquam insipiens assequi. hunc finem ille primus probæ posteritatis autor scribitur optare cuidam è domesticis, dicens: Ad me reuertere: vt reuersus in eius sententiam, & solum honestum tanquam bonum complexus, à tergo relinquat diuersas de verò bono existimationes: habitet igitur in domibus illius animæ quæ solum honestum esse bonum asserit. omissis aliorum domiciliis, qui & corporis bona & externa habent in pretio. nõ immeritò tamen insipientem in seruitutem addicit virtutis cultoribus: vt aut sub dominatione potiorum ad meliorem viuendi rationem transeat: aut si pergat esse improbus, facilè pro potestate castigetur à suis dominis.

PHILONIS IVDAEI, de Gigantibus.

ET factum est quando cœperũt homines multiplicari super terram, & natæ sunt eis filiæ.] Quærendum, opinor, cur post natiuitatẽ Noë filiorúmq; illius, humanum genus multiplicatum sit. Fortasis in prõpru causa est. Semper enim collatus cum paucis, magnus numerus contrariorum inuenitur. Ideo generosa vnius indoles, multorum prauum ingenium coarguit. Siquidem pauca quædã quæ fiunt ex arte ac scientia, vel quæ bona & honesta sunt, produnt quàm ingẽs multitudo inertiũ, ignarorum, iniustorũ, & in vniuersum nequã hominũ in suis tenebris latuerit. Videnꝫ & in hoc quàm latè patet mũdo sol vnus immensas latissimẽq; terrã & mari diffusas tenebras quàm primũ affulget, dispellit? Meritò igitur etiã huius Noë iusti natiuitas eiusq; filiorũ ostendit diuersam iniustorũ multitudinem. Natura enim ita comparatum est, vt contraria eluceant per cõtraria. Cæterùm nemo iniustus seminat in anima prolem masculam, sed qui sunt ipsi parum viriles, fracti effœminatíq; cogitationibus & sentẽtiis, gignunt fœminas, vt expertes virtutis feracis non nisi bonorum fructuum, & plantatores omnium vitiorũ affectionúmq;, quarum muliebria sunt germina. Qua de causa filias homines hi genuisse dicuntur, nemo ex his filios. Quoniã enim Noë iustus mares gignit, quippe qui rectam masculámq; rationem sequitur, hoc ipso vulgus iniustum fœminas gignere osteditur citra cõtrouersiam. Non est enim possibile vt à cõtrariis eadem gignantur, sed contraria. Viderunt angeli Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, & acceperũt sibi ex omnibus quas elegerant.] Quos alij philosophi genios, Moses solet vocare angelos. Hi sunt animæ volitãtes per aërem. Nec est cur quisquam hoc fabulosum existimet. Necessum est enim vt totus mundus in omnibus sui partibus animata habeat, quãdo primariæ partes eius elemẽtares sibi apta cõtinẽt animalia, terra terrestria, mare ac amnes aquatilia, ignis ex igne genita: quæ ferũtur plurima nasci in Macedonia. Cælum itẽ sidera. Hæc enim in totũ sunt animę immortales diuinæq;: & ideo mouentur in orbem, qui

qui motus mẽtis cognatus est. Horũ enim singulorũ mens est integerrima, Proinde necessariò sequit, vt & aër sit plenus suis animalibus. Hæc aũt nobis sunt inuisibilia, cũ & ipse nõ sit sensui visibilis. Nõ tñ ideo quia nõ possumus animarũ figuras visu assequi, aër eis est vacuus. Comprehẽdere autẽ eas intellectu necesse est, vt simile contemplemur per simile. Nec enim negabimus omnibus terrestribus, aquatilibusq; vitã per aëtem & spiritũ cõtingere. Quid pestilẽtia, nónne aëre vitiato solet accidere, qui singulos animat: idem eñ illæsus est & innocuus, qualis solet esse flantibus auris septentrionalibus, nõune hausturus purioris spiritus multum ad incolumitatem proficit? & credimus eum qui alias aquatiles terrestrésq; animãtes animat, carere animabus propriis? imò cõtrarium est credibilius, etiamsi reliqua elemẽta nihil animalium gignerent, tamẽ solum aërem animalia parere, quãdo singulari opificis gratia indita sũt huic animarum semina. Harum quædam descenderunt in corpora: quædam semper abhorrent ab omnibus terræ partibus. Harum sibi sacratarum ministeriis summus ille parens & opifex vti solet in administrandis rebus mortalium. At illæ alterę tanquam in flumen descendentes in corpus, aliquãdo rapidissimis eius absorbentur gurgitibus: aliquando eluctatæ cõtra impetum, primùm enatant, deinde reuolant illuc vnde auolauerant. Hæ sunt animæ supernam quandam doctę philosophiam, quæ ab initio finem vsq; meditantur mortem corporum, vt incorpoream incorruptibilémq; vitam apud illum Ingenitũ incorruptibilémque adipiscantur. At quæ submerguntur, sunt reliquorum hominum, qui neglecta sapientia dediderũt se incertis fortunæ flatibus, quorum nullus fert ad optimã nostri partem mentem videlicet, sed omnes ad cognatum nobis corpus cadaueroſum, aut ad res magis quàm hoc inanimes, puta gloriam, pecuniam, potestates, honores, & cætera quæ homines nũ quam vera bona contemplati, fingunt pinguntque sibi, decepti vanis opinionibus. proinde si cogites, animas, genios, angelos, non tam re differre quàm nominibus, exoneraberis superstitionis onere grauissimo. Quemadmodum autẽ vulgus dicit bonos malósq; genios, & similiter animas, sic etiam angelos: alteros qui boni vocantur, legatos quosdam vltro citróq; cõmeantes inter Deum & homines, sacrosanctos propter hoc inculpabile pulcherrimúmq; ministerium: alteros ediuersò profanos ac nefarios, quos & ipse abominãdos haud falsò dixeris. Testis

est hymnographus, cuius sunt hæc verba in quodam cantico: Emisit in eos iram furoris sui, furorem, iram, oppressionémq;, immissionem per malos angelos. hi sunt illi mali angelorum nomen vsurpantes, qui rectæ rationis filias scientias & virtutes nesciunt, morti autem obnoxias hominum mortalium progenies consectantur, quæ nullam natiuã secum afferunt pulchritudinem sola mente visibilem, sed fucatã formã qua sensus decipitur. Accipiũt verò nõ easdem omnes filias, sed alias alii selectas sibi ex innumeris. Quidam per visum, quidã per auditũ, quidã per gustum & ventrẽ, quidam per ea quæ sub vẽtre sunt, quidã etiam per remotissimas occasiones intẽdendo suas concupiscẽtias varias. in talibus impossibile est manere ac perennare Dei spiritũ, sicut ipse legislator indicat. Dixit, inquit, dñs Deus: Nõ permanebit spiritus meus in his hominibus in seculum, quia caro sunt.] Manet enim interdum, sed nõ permanet apud nostrũ plerosq;. Quis eñ est adeò rationis expers aut animæ, vt nulla vnquã de optimo illo maximóq; eum volentẽ nolẽtémve subierit cogitatio? imò vel sceleratissimis obuersatur nõnunquã repentina honestatis imaginatio, quã tamen apprehẽdere & apud se retinere nequeũt. Statim enim discedit emigrátq; è tali domicilio, nõ ferens ius & fas inde profligatũ esse: quales nunquã accedit, nisi vt coarguat eos honestatis prætulisse turpia. Dicitur autẽ Dei spiritus, vno modo aër fluens supra terrã, tertium elementũ quod super aquã vehitur: quamobrẽ in opificio mũdi ait: Spiritus Dei ferebatur super aquã. Aër enim cùm sit leuis attollitur & sursum fertur, aquam pro basi habẽs. Altero autẽ modo, immortalis illa sciẽtia, cuius omnis sapiens meritò sit particeps. Id ostẽditur in artifice ac opifice sacri operis, his verbis: Exciuit Deus Beseleelem, & impleuit eũ diuino spiritu, sapientiæ, intellectus, scientiæ, ad omne opus excogitandum. Quibus verbis definitiuè quid sit Dei spiritus describit. Talis est etiã Mosis spiritus, qui visitare solet illos septuaginta seniores, vt fiant præstantiores cæteris, & reddantur meliores, nõ futuri verè presbyteri, nisi participatione illius sapientissimi spiritus. Sic enim dicitur: Auferam de spiritu qui in te est, & imponam in septuaginta seniores. Sed caue putes hanc ablationem fieri per abscisionẽ disiunctionémq;, imò potius qualis ab igne fit: qui etiamsi faces innumeras accẽderit, idẽ manet ne tã tillum quidem diminutus. Talis est natura etiam scientiæ. Post quam enim discipulos & familiares peritos omnes reddidit,

nihilo

nihilo diminuitur: nõnunquam augetur etiam, sicut narrãt de fontibus, qui frequentantur ab aquatoribus. Nam & hos fertur hoc modo dulciores fieri. Sic continua colloquia, meditationẽ & exercitium afferentia, perfectionem absoluunt. Quod si proprius ipsius Mosis spiritus, aut cuiusvis creaturæ, tantę multitudini familiariũ distribuendus fuisset, in tot portiones concisus, vtique diminueretur. Nunc autẽ spiritus ille sapiens, qui inest ei, diuinus est, insecabilis, indiuisibilis, probus, quiubiq; implet omnia, qui prodest absq; suo detrimẽto impartitus alteri, vt nihil decedat ipsius intellectui, scientiæ, sapientiæ. Quapropter fieri potest, vt spiritus Dei maneat in anima, vt aũt permaneat impossibile est, sicut diximus. & quid mirum? quando ne aliarũ quidem rerum vlla possẽsio firma & constans est, in tot mutationibus aliis super alias. Causa autem insciticæ precipua caro est, & cũ hac intercedẽs familiaritas: sicut ipse fatetur, qui dicit ideo nõ posse spiritũ Dei permanere, quia caro sint. Certè & cõiugium, liberorũ educatio, parãdę rei familiaris necessitas, obscuritas, egestas, negotia tum priuata tum publica, & cętera innumera sapientiã adhuc florẽtem arefaciũt. Sed nihil ei tanto impedimẽto est, quãto natura carnium. Hæc enim tanquã fundamentũ ignorãtiæ ineruditionisq; primũ ac maximũ subiicitur, super quod illæ exæ lificantur. Animæ enim carnis expertes & corporis, desidentes totos dies in hoc amplissimo vniuersitatis, theatro, videndo audiendóq; res diuinas, quas insatiabiliter expetũt, fruuntur voluptate interpellata à nemine. Quæ verò grauãtur carminum sarcinis, depressæ ab his nequeũt os ad cælestes cursus attollere, sed ceruice demissa, more quadrupedum, pronæ ad terrã affigũtur. Quaproter legislator sublaturus è medio concubitus incestos & illegitimos, in hunc modũ præfatur. Homo homo, ad omnẽ domesticũ carnis suæ nõ accedet, vt reueleret eius turpitudinẽ: ego dominus. Quomodo posset quis magis adhortari ad contẽptum carnis & eorũ quæ carni amica sunt, quàm verbis his? atqui nõ solùm dehortatur, sed & certò pronuntiat. q. quisquis verè homo est, non accedet vnquã sponte ad amicas cognatásq; corporis voluptates, semper alienare se ab eis meditans. Siquidem hæc vox, homo, iterata significat, non cõpositum ex anima & corpore, sed virtutibus prædituin hominẽ. nam hic est ille verus, quẽ è priscis quidã accensa meridie lucerna, percontantibus obuius, hominẽ aiebat se quærere. Quod autem vetitũ est, ne quis accedat ad quemcũq; carnis

nis domesticum, habet rationē necessariam, Quædā enim admittenda sunt, vt commoda ista, quorū vsu sanitatem tuemur, Superflua verò in malam rem ableganda, à quibus accensæ cōcupiscentiæ absumūt omnes virtutes vno incēdio. Proinde non ad omnia quæ carni amica sunt, appetitus excitetur. voluptates enim ferociēres persæpe canū more adblāditæ, repentè mutatę morsum infigunt insanibilem. itaq; virtutis amicā frugalitatem cōplexi præ caris corpori, turbam ingentē hostium pertinacium profligabimus. Quòd si quādo tēpus improbè postulabit, vt suprà sufficientē modū accipiamus aliquid, ipsi tamē non accedamus. dicit enim: Non accedet ipse reuelare turpitudinē. Hoc explicādum est quid sit. Sæpenumero quidā qui nullas cōgesserunt pecunias, tamen in re lauta fuerunt. Alij minimè cupidi gloriæ, consensu ciuiū laudati honoratiq; sunt. Quibusdā præter omnē spem magnum robur contigit. Omnes isti discāt non esse accedendum mente ad quicquam talium: hoc est, non esse hæc vltra modum suscipienda, sed sic existimādum. hæc singula adeò nō esse bona, vt sæpe magnā cladem afferat vel pecunia vel gloria vel robur corporis. sunt enim hi proprij reditus, auarorum pecunia, ambitiosorum gloria, roburverò istorū qui certaminibus delectātur & gymnasiis: qui omnes animā præstantiorē dediderūt in seruitutē deterioribus rebus inanimis. sed quicunq; secū habitant, splendidas istas & multis cōcupitas felicitates intellectus imperio subiiciūt. accipiēdo eas quoties vltrò veniunt in rectum vsum, sed longè disitas nō accedēdo, quippe qui vel sine his possunt felices euadere. Quisquis autem has è propinquo & è vestigio sequitur, replet philosophiā opinionibus turpibus: & ideo turpitudinē retegere dicitur. Nónne in propatulo sunt probra istorū qui se vocant sapientes, dum sapientiā vili pretio tanquā sub-hasta in foro vēditant, nunc præsentis lucro exiguo, nūc blanditiis suauiloquis, nūc pollicitationibus quouis somnio vanioribus. Quod autem subiūgitur, Ego dominus, perpulchrè aptéq; ad docendum dictum est. Quasi dicat: cōfer bone vir, bonū carnis cum bono animæ cæterarúmq; rerum omnium. illud carnale bruta voluptas est. Hoc verò vniuersale diuina mēs numémq;, quod regit omnia. Bella collatio quæ posuit similitudine falleretac si quis animata cū inanimis, bruta cum rationalibus, cōgrua cum incōgruis, paria cum imparibus, lucē cum tenebris, diem cū nocte, deniq; omnia cōtraria cum contrariis cōferat, & hæc prosus eadem esse cōtendat.

Atqui

Atqui hæc tametsi cognationem quãdam vt creata habeant, tamen Deus ne præstantissimæ quidẽ creaturæ similis est: quoniã quævis creatura patitur, ille ingenitus est & semper agit. Bonũ sanè fuerit non deserere cõstitutum diuinitus ordinem, in quo res gerenda est fortiter: nec transfugere ad effœminatam fractámq; voluptatẽ, cuius amicitia nocet, prodest inimicitia. mirificam enim habet naturã: quos suis bonis dignatur, eos mulctat cõtinuò: quos verò his priuat, eos adiuuat maximè. Nocẽt enim eius munera, quę mox ablata prosunt. Proinde ô anima, si quod voluptatis amatorium te inuitat poculum, declina ab eo & auersis oculis in genuinam natiuámq; virtutis pulchritudinem, perge illã intueri, donec amore huius correpta, trahaaris tanquam à magnete, vt attracta cum adamata cohæreas. Cæterùm hæ voces, Ego dominus. non sic tantum accipi debent, ac si diceret, ego perfectũ, incorruptibile verúmq; bonũ, quod quisquis cõplexus fuerit, spernet ista imperfecta carni hęrentia: sed perinde quasi diceret, ego princeps, rex & dominus. Nec subditis in principũ præsentia, nec seruis coram hæris, tutum est ini què agere. Cùm enim præsto sunt castigatores, timor cõtinet in officio, quos non admonet suum ingeniũ. Propè est enim Deus qui replet omnia: cuius conspectum ac præsentiam si non reueremur, certè inuictam potentiam, & seueritatem ineuitabilem metuendo cõtinebimus nos à maleficio, reputantes quàm grauiter aliquando soleat animaduertere: ne sapientiæ spiritus diuinus à nobis demigret facilè, sed quã lõgissimo apud nos perseueret tempore: quemadmodum apud Mosen illum sapiẽtissimum. Nã hic vtitur pacatissimis habitibus & quietissimis, aut stans aut sedens, haudquaquam natus ad mutationes motúsque varios. Dicit enim: Moses & cista non mouebãtur, siue quia vir sapiẽs nunquam à virtute separari potest, siue quia & virtus est immobilis, & vir probus immutabilis, quòd ambo in recta ratione stabiliantur, & rursum alibi: Tu verò hic sta mecum. oraculum enim hoc prophetæ redditum est, de statione quietéque immota apud Deum nunquã mobilem. Necesse est enim rectũ fieri quicquid applicatur ad sanam regulã. Et hoc est cur mihi videtur nimius fastus cognomine Iothor, perculsus indeflexo sempérq; sui simili proposito viri sapientissimi exclamare scitando in hunc modum: Cur tu sedes solus? Qui enim cõsiderat in media pace bellum cõtinuum, non inter gentes, regna, ciuitatésq; subinde nascens, sed in singulis domibus, imò singulis hominibus

minibus,meritò miratur posse aliquē frui serenitate in hieme & tãquillitate in fluctibus. Vides quòd ne ratio quidē summa sacerdos,quæ semper immoratur & vacat sanctis dogmatibus, omni tẽpore habet ea visendi licentiam,sed vix semel annis singulis? Quicquid enim effertur sermone,non est iu tuto,cum ad duos pertineat. Quando autem sine voce anima sola cõtemplatur eum Qui est,res est securissima,cõstabilita in vnitate indiuisibili. Quemadmodum igitur in multis,id est multos vitç fines sibi proponẽtibus,Dei spiritus non permanet,etiamsi apud eos versetur ad tẽpus exiguum,sed vni tantũ generi prçsens est, quod exutum natiuis affectibus,intra velũ quo opiniones excludũtur penetrat ad Deum expeditis nudísq; cogitationibus:sic & Moses extra castra totius corporalis exercitus fixo sibi tentorio,id est mente erecta & in nullã partem proclinante,adorare Deum incipit:ingressũsq; caliginem loci non conspicui,manet illic,& initiatur mysteriis sanctissimis. Nec hoc contentus etiã alios his orgiis initiat,doctor rerum diuinarum,quas interpretatur purgatis auribus. huic certè semper adest Dei spiritus,in omnem rectã viam deducens. ab aliis,vt iam dixi,discedit ocissimè,quibus & vitæ præfiniuit terminũ. dicit enim : Erunt dies eorum anni centum viginti. sed Moses quóq; post expletũ hunc annorum numerũ è mortali vita demigrat. & qui potest æquũ videri,vt noxij pares fiant ætate vati tam sapienti? In præsentia hoc solùm sat erit dicere,quæ nomine cõmunicant nõ omnino esse similia. interdum etiam diuersa toto genere,vt vile ac probatum possint esse paria vel numero vel tẽpore,quãdo inducũtur & in geminis:cæterùm vires habent distantissimas inter se diuersissimásq;. diligentiorem autem disputationẽ de cxx annis differemus quovsq; propheticam vitam totam examinabimus,vbi ad eius mysteria fuerimus idonei. nunc sequamur textus ordinem. Gigantes autẽ erant in terra diebus illis.] Aliquis fortè putat quæ poëtæ de gigantibus fabulãtur hic legislatorẽ subindicare,cùm hæc immẽsum distẽt à fabulis, & ipsis veritatis inhæreant vestigiis. Ideo laudatas elegantésq; artes picturã atq; statuariã è sua republica reiecit. ꝙ veritatẽ mẽdaciis vitiẽt illudẽtes per oculos animabus facilibus & credulis. Nullã igitur de gigãtibus affert fabulã: sed illud te docere vult,alios esse terræ,alios cæli,alios Dei homines. Terræ quidẽ eos qui venãtur voluptates corporis,& harũ vlum fructũ,quærẽdo vndecũq; singularũ materiã. Cæli autem eos qui tenent artes ac scientias,

aut

aut eas sectantur. Quod enim nostri cæleste est, mens est: quæ & motus cæli considerat, & in reliquis exercet se artibus liberalibus, acumen intelligendis huiusmodi rebus sibi comparãs. Dei verò homines sacerdotes & prophetæ sunt, quorũ maior est dignitas, quàm vt se misceãt humanæ reipublicæ, & mundi ciues sint: sed sublimiores omnibus rebus sensibilibus, migrarunt in mundum intelligibilẽ, ibi sortiti domiciliũ, ascripti reipublicę idearũ incorporearum & incorruptibilium. Proinde Abraham quàm diu hærebat in Chaldæorum terra opinionéq;, & nõdum mutato nomine vocabatur Abrã. homo cæli erat, sublimis ętheræq; naturæ scrutator, in effectibus eorúmq; causis & id genus aliis philosophãdo: ex quo studio & appellatione præsentem sibi quęsiuit. Abram enim interpretatur pater sublimis, nomen conueniens consideranti sublimia cælestiáq; intellectui, præsertim cùm cõcretæ huius naturæ nostræ pater sit intellectus pertingens ad ætherẽ & vlterius. Sed quãdo iam seipso melior nomẽ mutaturus est, fit homo Dei, iuxta redditum sibi oraculum, Ego sum Deus tuus. da operã vt mihi te approbes, & esto inculpabilis. Quod si vnus totius mundi Deus, ob priuatum affectũ dicitur huius viri Deus, necessariò ipse quoq; Dei est. Interpretatur enim Abrahã pater electus soni, id est intellectus, pbi viri. est ẽ electus, purgatus, & pater vocis qua cõsonamus. talis autẽ vni Deo dedicatur, cuius assecla factus, totius suæ vitæ semitam dirigit, incedẽs per viam verè regiam, scilicet omnipotentis regis vnici, in neutrum latus declinans & digrediens. at filij terræ mente sua exorbitantes, & puteos fodientes in inanima immobiliq; natura carnium (facti sunt duo in carnem vnã, inquit legislator) adulterauerũt nomisma optimum, desertóq; meliore ordine suo, ad deteriorem cõtrariúmq; tranfugerunt. Nebrod huius facti principe. Dicit enim legislator, Hic cœpit esse gigas super terrã, interpretatur autẽ Nebrod transfugiũ. Nõ enim satis erat miserrimæ animæ neutrarũ esse partiũ. sed accedẽs ad hostes arma sumpsit cõtra socios, & apertũ his bellũ intulit. Ideo Nebrodis regnum fuisse traditur Babylon, id est trãspositio, eadẽ res quæ trãsfugium, pari cognitione rerum ac nominũ. Quisquis enim molitur trãsfugere, mentem mutat & transponit. Consequens igitur est iuxta Mosen sanctissimũ. malum virũ esse non modò extorrem & exulem, sed etiã transfugam: bonũ verò, cõstantissimum socium. Hactenus de gigantibus dixisse contenti, transeamus ad sequentia. Sunt autem hæc.

PHIL

PHILONIS IVDAEI,
Quòd Deus sit immutabilis.

POSTEA, inquit, cùm ingressi essent angeli Dei ad filias hominum, illæ genuerunt eis.] Quærendum quid sibi velit illud Postea. Est ratio, indicans aliquid ex præcedentibus. Præcessit autē mentio de diuino spiritu, quem permanere seculis omnibus in multifaria multiformiq; anima, induta pōderosissimis carnibus, dictu est perdifficile. Post illum spiritum angeli ad filias hominū ingrediūtur. Etenim quantisper anima illustratur purissimis intelligētię radiis, per quos Deum & eius porentias videt sapiēs, nullus nequam angelus subintrat cogitationē, sed extra locum aspersione lustratum omnes excluduntur. vbi verò hebetatum mentis lumen fit opacius, illi tenebrarum amici arrepta occasione fortuita, cum affectionibus effœminatis, quæ hic vocantur filiæ hominum, congressi gignunt sibi, non Deo. Quod enim propriè Deo gignitur, virtutes sunt integræ: sicut deprauata vitia ad cognationē malorum pertinent. Proinde disce si vis, ô mēs, non tibi ipsi gignere, exemplo Abrahami perfectissimi, qui dilectum, vnigenitum, animæ germanū filium, effigiem à seipsa doctæ sapientiæ, nomine Isaac offert Deo, & reddit magna cum alacritate, quasi necessariam debitámque gratiam, vinctum pedibus, vt ait lex, & noui generis victimam: siue quia iam nihil mortale Deo destinat calcare dignabatur: siue quia vidit creaturam esse instabilem, postquā cognouit firmitatem eius Qui est certissimā, cui credidisse dicitur. Huic successit Anna ipsius discipula, donum diuinæ, sapiētiæ. interpretatur enim hoc nomen gratia. Hæc enim diuino semine grauida. vbi perfectum pariendi tempus aduenit, enixa est morem Deo sacratū, cui fausto nomē imposuit Samuël, quod interpretatur ordinatus Deo. móxq; acceptum datori reddidit, nullum suum proprium bonum iudicans, nisi ex diuina gratia. Sic enim in primo Regnorum ipsa loquitur: Do tibi eum donum. ac si dicat eum qui donum est, id est dono gratuito acceptū tibi do: iuxta illud dictū Mosis sanctissimi: Dona mea, munera mea, sacrificia mea seruabitis offerre mihi. Cui em̄ gratia debetur nisi Deo? aut quomodo ei

do ei referetur, nisi per hæc ipsa quæ accepimus? nec enim aliũde licet capere. Qui nulli' indigus offerri sibi postulat propter summam suam erga genus nostrum benignitatem: vt per studium cultus diuini & gratiarũ actionis, puri fiamus ab iniquitatibus, & abstergamus vitę sordes cõtractas vel verbis vel operibus. Est enim stultitia, cùm tẽpla nõ subeas nisi corpore à balineis nitido, vota sacráq; facere mente impura contaminatáq;. atqui templa è saxorũ lignorúmq; inanima cõstant materia. Et cùm nefas sit corpus suaptè natura inanime inanima tãgere: ferendum videtur, vt Deum purissimũ accedat quis impurã habens animã, nisi mox sequatur pœnitentia? Quisquis enim nullius præteriti peccati sibi cõscius, etiam vetera conatur eluere, accedat bono animo. sin minus, absistat cùm impurus sit. non poterit enim fallere perspicientem mentis sinus intimos, & inambulantem in eius penetralibus. Cęterùm animam Deo carã pulchrè describit etiam illud cãticum: Sterilis peperit septem, fœcunda verò defecit. Atqui vnius Samuëlis mater est quæ hæc dicit. & quomodo ait septem se peperisse, nisi quis vnitatis & septenarij naturam eãdem existimat, non solùm in numeris, sed & in mũdi totius harmonia, & in animæ probæ rationibus. Samuël enim in soliusDei ministrorũ ordinẽ ascitus, nemini prętereà seruiẽs, ab vno & ente honestatur: qui status est septenarij animæ in Deo requiescẽtis, & nullis mortalibus occupatę negotiis: quando excedit senarium, qui attributus est primatum asse qui non valentibus, & in secundo gradu cõsistere necesse habentibus. sterilem igitur nõ iam effœtã, sed etiam nunc vigentem, in fortitudinis tolerantiæque studio decertantem ob opimum præmiũ, credibile est septenarium vnitati honore parem parere, quorum numerorum fœcunda & prolifica natura est. fœcũdam verò illã ait desisse gignere liberos, idq; verè ac euidẽter. quando enim anima cũ sit vnica multos parit ab vno illo disiũcta, meritò fit numerosissima. deinde grauata oppressáq; multitudine natorum à se pendẽtium, quorũ pleriq; immaturi abortiuíq; sunt, viribus deficit. parit enim quicquid ad formas colorésq; pertinet, per oculorum concupiscentiam: quicquid ad voces, per aurium. prægnãs fit etiam ex ventris & eorum quæ sub ventre sunt desideriis. itaq; grauata natorum ex se pendentium tanto numero, manibus prę languore demissis deficit: ad quem modum vinci cõtingit omnibus, qui corruptibiles ipsi gignũt sibi corruptibilia. nonnulli verò nõ solùm vinci, sed & mori sustinent

stinent, nimis amori sui dediti. Vt ille Onan, qui sentiens semẽ sibi non profuturum, non prius desiit rationale genus in rebus præstantissimum corrumpere, quam ipse totus periit, & meritò. Nam si omnes omnia sui causa facturi sunt, nihil parentum honorem, liberorum disciplinam, patriæ salutem, legum incolumitatem, gentium constitutionem, non vllum priuatum publicúmve officium, non sacrorum ceremonias, nõ pietatem erga Deum curando, erunt infortunatissimi. nam vnumquodque ex his quæ diximus, vel periculo vitæ redimendũ est. at isti hæc cuncta experenda tantopere, facilè contemnũt, si nihil voluptatis afferant. Quapropter Deus iustus iudex hanc immanem opinionẽ quæ nominatur Onan, tollit è medio. nec minus abominandi sunt omnes qui sibiipsis generant, id est qui propriã tantùm vtilitatem captant contemptis cæteris, tanquam sibi solis nati, non item innumeris aliis. patri, matri, vxori, liberis, humano generi: & hoc amplius, si dicere fas est, cælo, terræ, vniuerso mũdo, scientiis, virtutibus, patri ac rectori vniuersorum, quorum singulis quantũ licet reddẽdum est debitum officium: & sic cogitãdum cuiq;, non propter ipsum facta esse cætera, sed ipsum esse auctarium rerum omnium. Verùm de his satis, contexamus sequẽtia. Vidẽs dominus Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & omnis eorũ intentio prona esset ad malum toto vitæ tempore, recogitauit Deus quòd hominem fecisset in terra, dixítq; Deus intra se: Delebo hominem quem creaui à facie terræ.] Non deerunt fortasis nefarij quidam qui suspicabũtur legislatorem subindicare, pœnituisse opificem creati hominis, visa tanta impietate, voluisséq; hac de causa vniuersum id genus extinguere. Hi sciant se istiusmodi opinione subleuare ac extenuare peccata priscorum hominum, si conferãtur cum ipsorũ impietate. Quod enim potest esse grauius erratum cõtra Deum, quàm credere mutari eum cùm sit immutabilis? quamuis quidam opinantur, ne homines quidem veros ambigere incertis sententiis. nam sinceros philosophos hunc præcipuum ex sua scientia fructũ decerpere, quòd non mutantur vnà cum negotiis, sed indefexa constãtia se adaptant rebus omnibus. Quin & legislator probat hoc trãquillitatis studiũ, dictum enim illud ad sapientem ex persona Dei: Tu verò hic sta mecũ: mentem fixã & à recto nusquam dimotam cõmendat. est enim profectò mirandũ, si quis lyræ in modum animam musica arte coaptatam, nõ sonis acutis & grauibus, sed rerum inter se contra-

trar

trariarum scientia,& meliorũ ex his delectu, neq; intẽdat plus æquo,neq; remittat, emollita virtutum rerúmq; suaptè natura honestarum harmonia, conseruans eam in eodem tẽperamento cõcinnè pulsandi psallendique.hoc enim instrumentum natura fecit absolutissimum,quod imitantur manufacta organa. id si quis pulchrè temperauerit,efficiet symphoniam lõgè optimam,quæ non in sonoræ vocis fractos tonos desinit,sed in laudata vitę officia. Ergo cùm hominis anima tẽpestatem,subitis vehementibúsq; vitiorum procellis irruentibus excitatã scientiæ sapientiæq; auris componat,sedatísq; tumidis vndis ad trã quillitatem reducat:dubitas an ille incorruptibilis,beatus,virtutis,perfectionis,felicitatísq; potens,non egeat mutatione sententiæ,sed immaneat primis consiliis non supponens alia:siquã dem humana facilè mutantur,vel propter ipsorum hominum, vel propter negotiorum inconstantiã. Verbi gratia:amicos eligimus sæpe, quos post non longam consuetudinem ob nullam ipsorum culpã auersamur, & in loco inimicorũ aut certè ignotorum habemus. hoc factum leuissimam facilitatem nostram arguit,qui non possumus perseuerare in pristino proposito. at Deus nõ vertit fauorem in fastidium,interdũ tamen statuimus manere in sententia:sed familiares non manent sui similes,itaque necessariò noster quoq; animus vnà cum eis mutatur. præuidere eñ futuros negotiorũ exitus,aut sentẽtias aliorũ,nemini mortali est possibile:Deo autẽ, vt in luce purissima, omnia sunt conspicua.penetrans enim sinus intimos animę videt,quæ non cernuntur aliis, & pro sua prouidentia præscientiáq;, quæ virtutes ei peculiares sunt,nihil abuti libertate sinit,& suæ potestati eximi. quandoquidem etiam futurorum incertitudo nõ cadit in ipsum: apud quem nec futurũ est quicquã nec incertũ. Liquet igitur necessariò sequi vt & parẽti sua progenies & opifici suum opificium,& curatori suo quę ab eo curátur,nota sint. Deus autẽ reuera pater,artifex, curator est rerũ quæ cælo mundóq; cõtinentur omnium. Atqui futura obscurantur à venturo tempore,nũc breuiore,nunc lõgiore. Deus verò & temporis est opifex,est enim pater patris eius:mundus verò pater temporis, quod motu suo progenerat. itaq; tempus nepotis Dei seriẽ obtinet,mũdus eñ hic iunior Dei filius est,vtpote sensibilis. senior enim hoc nõ traditur,sed intelligitur: qui prò iure primogenituræ apud patrem manet. Cærerùm iunior filius sensibilis mõtu suo naturã temporis fecit existere.itaq; apud Deum nihil fu

turum est,cui subiiciuntur etiã termini temporum.Nanq; non tempus,sed temporis exemplar æuum,vita superorũ est.in æuo autem nihil præterijt,nihil futurum est,sed præsens tãtummodo.Postquam igitur satis declarauimus,nõ pœnitere eum Qui est,restat vt doceamus quid sit illud.Recogitauit Deus quòd fecisset hominem in terra,dixitq; intra se.] Cogitationẽ deliberationémq;,altera intus reconditã, alteram iam certò prolatã, duas potẽtias opifex rerum cum habeat,eisq; vtatur,opera sua consideratiquæ ordinem non deserunt,& in officio manent, cõprobat:in ea quæ deficiunt,nec seruant ordinem,animaduertit. Corporibus enim aliis habitum,aliis naturam, aliis animam, aliis rationalem animã addidit.Saxa lignáq; à cognatis diuulsa,habitu astrinxit ceu vinculo valido.hic autem est spiritus reuertens in seipsum.incipiens enim à medio,pertingit ad extrema,móxq; à superficie cursum reflectit,donec in eum locũ perueniat,à quo primùm profectus est. Hic est ille habitus,cursus recursúsq; indesinẽs, cuius imitationem cursores post tertium quemque annum in theatris frequentissimis ostentant, tanquã rem egregiam & contentione dignissimã.Naturam autem attribuit stirpibus,contemperatã è pluribus potentiis, nutritiua, muratiua,augmentatiua.Nutriuntur enim,cum alimẽtis opus habeãt.id deprehenditur,quia nisi rigẽtur,arescunt & pereunt. sicut rigatæ manifestum incrementũ accipiunt.Nam quę prius paululum ab humo se attollebant, euadunt in arbores procerissimas.de mutatione autem harum,quid attinet dicere?brumali tempore folia siccata humi sternuntur: & in palmitibus oculi, sicut rustici vocant,cõniuent,tanquam animalium,& innata ad germinandum ora comprimuntur, natura tunc intus concluſa quiescẽtéq;:vt post respirationẽ,quasi athleta lassus certamine, recolligat vires,atq; ita de integro ad labores anniuersarios redeat.id fit veruo æstiuóq; tempore.Tunc enim tanquam expergefacta è sõno profundissimo,& oculos aperit,& clausa ora pãtefacit.Quibus autẽ grauida est parit omnia,pampinos,palmites,clauiculos,racemos,fructũ deniq;. Quo absoluto,nutrit eũ quasi mater liberos,per quosdã latentes meatus, qui respõdent mammillis mulierũ.Nec prius nutrire desistit,quàm fructũ ad perfectã maturitatem perueniat. Est autem maturitatis signũ, quãdo defluit etiã attingente nemine,& diuelli ab adnatis properat,vtpote iam maternis alimentis nõ indigens,& idoneus si in agrum bonum incidat, ad proseminãdas gignẽdásq; stirpes

matri

matri suæ similes. Animam autem fecit opifex à natura differẽ tem tribus his, sensu, imaginatione, impetu. Stirpes enim sensus, imaginationis, impetúsque omnino expertes sunt. Animal autem vnũquodq; his cunctis est præditum. Sensus igitur, sicut alluso Græci nominis αἴσθησιν indicat, obiecta infert intellectui, in hoc enim capax amplissimúmq; penuariũ visus, auditus & cæteri sensus reponunt omnia. Imaginatio verò est figurarum in animã impressio. Nam quicquid importãt sensus singuli, hæc obsignat suo charactere tanq̃ anulus, intellectus autẽ refert ceram, impressum sigillum excipiens & seruãs apud se, donec id obliuio memoriæ hostis obscuret, aut in totũ aboleat. Id autem quod impressit characterem, nunc familiariter, nũc secus afficit animam: is affectus vocatur impetus, quẽ definiunt primum motum animæ. Tanto præstãtiora sunt animalia stirpibus. Videamus quanã re homo antecellat cætera. hic eximiũ munus sortitus est mentem, quæ cunctas naturas corporum & rerum solet comprehendere. Quemadmodum enim corporis regimẽ est penes oculos, mũdi verò penes lucis naturã: eodem modo imperium in nos mẽs obtinet. Hæc est enim oculus animæ, illustratus splendore proprio, per quem dispellũtur altissimæ tenebræ, offusæ à rerũ ignorantia. Hæc animæ species, non ex eisdem quibus cæteræ elemẽtis facta est, sed puriorẽ & meliorem est nacta essentiam, ex qua naturæ diuinæ sunt conditæ. Quapropter sola mens in nobis meritò immortalis cẽsetur. Solam enim hanc pater iussit esse liberã, exemptam & dimissam è necessitatis vinculis, donatámq; munere decẽtissimo voluntatis spõtaneæ, quatenus eius capax erat. Nã brutæ animantes, quarũ animabus non inest mens donata libertatis priuilegio, subiugatæ frenatæq; tradũtur ad ministerium hominũ, tanquã heris mancipia. Homo autem liberã facultatẽ & sui iuris sententiam sortitus, ex destinato pleraque faciens, meritò vituperium incurrit, si prudẽs sciẽnsq; peccat, sicut ediuersõ laudem, quando sua sponte benefacit. Nam stirpium animaliúmq; nec vbertas laudatur, nec si malè proueniãt, vituperantur: q̃ vterq; hic motus, & vtraq; mutatio, non est voluntaria, sed sola hominis anima, quæ accepit à Deo motum volũtarium, hactenus illi similis, à molestissima grauissimáq; hera necessitate, quãtum licuit, manumissa, iure accusari posset, si liberatorem suum nõ coleret, non euasura pœnam quæ animaduertit in libertorum ingratitudinẽ, itaq; recogitauit, & intra se dixit Deus, nõ nunc

primùm,sed iam dudum firmiter,quòd feciſſet hominẽ,id eſt, qualem eum condidiſſet. Cõdiderat enim liberum, vt relictus voluntati propriæ quicquid placeret,ageret:idq; hanc ob cauſam, vt ſciens quid bonũ ſit,quid malũ:& quid interſit inter honeſta turpiaq; reputans,quid itẽ inter æqua & iniqua,& in vniuerſum virtutem inter & vitium,eligeret meliora,deteriora fugeret.In eam ſententiam & oraculum extat in Deuteronomio: Ecce poſui ante faciem tuam vitam & mortem,bonum & malum:tu vitam elige:Ergo vtrunq; hinc diſcimus, quòd & inſita ſit hominibus boni ac mali ſcientia, & meliora deterioribus anteferre debeant,cùm habeant deliberationem tanquã incorruptum iudicem,quę rectæ rationis monitis pareat,reiectis cõtrariis ſuggeſtionibus. Quoniam igitur & de his ſufficienter diſſeruimus,videamus ſequẽtia.Sunt autẽ hæc. Delebo hominem quem feci à facie terræ,ab homine vſq; pecudem, à reptilibus vſque volucres cæli:quia recogitaui quòd feciſſem eum.] Hic quoq; nonnulli de quibus iam dixi,his auditis credunt eũ Qui eſt,iraſci & furere. At ille nullo vnquam affectu corripitur.Hæc enim humanę infirmitatis ſunt vitia.Deus autem & à brutis animæ affectionibus abeſt plurimũ,& à partibus membriſq; corporis,nihilominus inueniuntur hæc apud legislatorem docendi gratia, vt ſic moneantur qui non poſſunt caſtigari aliter.Nam in præceptis & interdictis legũ,quę propriè leges ſunt,duo ſumma capita ab earũ autore ſunt propoſita: alterũ, non eſſe Deum ſicut hominẽ:alterũ verò, eſſe eum ſicut hominem.Prius confirmatur veritate certiſsima:alterum adhibetur ad erudiendam vulgarem multitudinẽ:ad quam dicitur,illum more hominum caſtigare ſuos filios. Quod admonẽdi cauſa, non quia ſuaptè natura talis ſit,dictum eſt. Nam hominũ pars amici ſunt animæ,pars verò magis fauẽt corpori.Animæ ſocij habentes cum incorporeis naturis conſuetudinẽ,cùm nulla rerum idea comparant eum Qui eſt: ſed extollentes eum ſuper omnem qualitatem(hoc enim vnum ad beatudinẽ ſummámq; felicitatem pertinet, nudã eius ſine omni figura eſſentiam cõprehendere) ſola eius eſſentiæ imaginatione contenti, nullam formam affingũt. At fœderati corporis, cũ non poſsint exuere indumentum carneum,quales opiniones de ſeipſis,tales etiam de omnium rerum autore cõcipiunt,quippe qui non valent naturam illam ſolam nullius egentem, ſimplicem, ſinceram, incomparabilem cernere,nec reputant quòd qui conſtat è potentiis

tiis compluribus,eget etiam pluribus partibus ad singularum ministeria.Sed Deus,vtpote ingenitus & creator omnium,non opus habet istis creaturarum accidẽtibus.Quid enim dicemus de vsu instrumentalium partium? pedes ei dabimus progrediẽ di gratia? at quò ibit,cùm impleat omnia?quẽ accedit,cùm neminem honore parẽ habeat?aut quam tãdem ob rem,cùm humanis curis careat?quid manus ad accipiẽdum dandúmq;?ipse à nemine quicquam accipit,quippe qui nõ solùm non eget, verùm etiam vniuersa possidet. Donat autem verbo suo munificentiam administrante, per quod mundum condidit. Oculis certè non eget,quibus sine luce sensibili nihil cõprehenditur. At sensibilis lux creata est.Deus autẽ propriè lucis vsu videbat etiam ante mundum conditum. De nutritionis instrumentis, quid attinet dicere?Nam si hæc habet,nutritur etiam, & satiatus egerit,ac rursum ex interuallo esurit, cæteráque facit quæ nemo pius diceret.Nam fabulæ verbis quidem humanam formam,re autem humanos affectus Deo tribuũt.Cur igitur Moses pedes,manus,introitus,exitus prædicat de illo ingenito?cur ad arcẽdos hostes eũ armat?cur gladio,sagittis,pestifero igne, fulminibúsque instruit?poëtica ista videntur,autorem summũ armari,licet illic diuersa sint nomina. At hic noster addit eriã zelum,furorem,iras,& cæteros humanos affectus similes. Respondebit tamen scitantibus: heus vos, oportet legislatorem vnicum habere propositum, vt prosit omnibus ad quos peruenit.Quotquot igitur feliciorem naturam sortiti sunt & educationem inculpabilem, inuenta hac vitæ via publica directáq;, veritate comite faciunt iter,cuius verissimis de eo Qui est,mysteriis initiati,nihil creatũ affingũt ei. His discipulis maximè cõuenit capitulum illud sacræ literaturæ,q; Deus nõ sit sicut homo,nec sicut cælũ,nec sicut mundus.Nã hæ species habẽt qualitates suas, & præcipiuntur sensibus. At ille ne mente quidem cõprehenditur,nisi hactenus quòd sit.Est enim essentia quod in eo intelligitur:qua quicquid caret,nihil est.Hebetiores autem tardiorésq;,& à pueritia perperam educati,nec valentes acutè cernere,medicis opus habent legislatoribus,qui ad præsentem morbum debitam curam accõmodẽt.Nam seruis quoq; malè educatis & insipientibus herus prodest terribilis.Sæuitiem em eius & minas timendo,vel inuiti continentur in officio. Discãt igitur quotquot tales sunt vel falsa modò vtilia, si per veritatem ad bonam frugem reduci nequeunt. Nam & his qui cor-

poris morbo laborãt grauiter, legitimè instituti medici nõ sustinẽt vera proloqui, cùm sciãt eos inde fore deiectiore animo, ita vt malum increscat: sed adhibent contrarias consolationes, vt & ægrotus fiat ad tẽpus sedatior, & ægritudo remissior. Quis enim sanæ mẽtis eum sic alloqueretur: heu tu, secaberis, vreris, mutilaberis, etiãsi hæc necessariò ferenda essent. Nemo prorsus. Alioquin ille collabetur animo, accedẽte noua grauiore molestia ad morbum corporis, & libẽter securationi subtrahet: quod si falsa expectatione decipiatur à curante, patienter sese præbebit ad omnia salubria, quantũvis cruciabilia. Proinde legislator noster cùm sit optimus animarũ medicus, vnicũ finem habet propositum, vt radicitus mentis infirmitates exsecet, ne ex reliquiis repullulet malum immedicabile. Quod ita se sperauit effecturum, si autorem creaturarũ induceret minacem, indignabundum, iniustis seuerè intentantẽ suppliciũ, nonnunquam arma corripientem in improborum perniciem. Nec enim aliter emendatur insipiens. Et ideo mihi videtur duobus iam dictis capitibus, q̃ Deus sit sicut homo, & non sicut homo, alia duo generis eiusdem cõtexuisse, timorem atq; dilectionẽ. Omnes enim legũ ad pietatẽ adhortationes video referri vel ad dilectionẽ vel ad timorẽ eius Qui est. His igitur qui nec mẽbra, nec affectus humanos Deo tribuunt, sed religiosè de illo, piéque sentiunt, dilectio maximè conuenit, timor verò cęteris. Quæ igitur ante quæstionẽ præstruenda fuerant, hæc sunt. Redeundum iam ad cœptam considerationem, qua hæsitabamus quid sibi velint hæc verba, Indignatus est, quòd fecisset eos.] Fortasse tale quiddam docere vult, q̃ mali apud Deum in indignatione sint, boni verò in gratia. Nam mox dicit. Noë autem inuenit gratiã.] Cæterùm ira quæ passio hominis est propria, figuratè de eo Qui est, intelligitur necessariò, quãdo quicquid per iram, metum, dolorem, voluptatem, aut quamcunque affectionem agimus, confessione omniũ culpabile est ac reprehensibile. Sicut ediuersò laudabile, quicquid cum recta ratione cõiunctũ & sciẽtia. Vides quàm cautè loquatur, Indignatus sum quia feci, non contrà, Quia feci eos indignatus sum? Nam hoc posterius de pœnitente dici poterat, quod non fert natura Dei prouidẽtissima. Prius autem illud est inducentis dogma generale, iram esse peccatorum fontem, sicut rationẽ originem bonorum operũ. Memor autẽ perfectissimæ suæ bonitatis Deus, etiam si omnes homines, aut maxima eorũ multitudo suapte

culp

culpa ruat in perniciem, tamen salutarem dextram porrigens, sustentat & erigit, non sinens vniuersum genus deleri. Quapropter nunc ait, Noë inuenisse apud eum gratiam, quia cæteri daturi sunt pœnam ingratitudinis, vt salutaris misericordia temperetur peccatorum damnatione, sicut hymnorum cantor dicit alicubi, Misericordiam & iudicium cantabo tibi. Nam si Deus mortalem iudicaret sine misericordia, atrum ferret calculum, cùm nemo à natiuitate ad obitũ vsq; , sine lapsu percurrat vitæ spatium, sed aliquando sponte cadat, aliquando fallente vestigio. Vt igitur genus maneat incolume, etiãsi multę pessum eant species, admiscet misericordiam, quã interdum etiã indignis exhibet, nunc preuenientem iudicium, nunc sequentem. Antiquior enim apud eum est misericordia quàm iustitia, quippe qui pœna dignum noscit non iudicatum, sed ante iudicium. Quamobrem aliubi dicitur: Calix in manu domini, vini meri plenus temperamento. Atqui temperatũ non est merum, habent tamen hæc rationem naturalem, his quæ diximus, consentaneã. Deus enim potentiis suis erga seipsum meris vtitur, temperatis autẽ erga suas creaturas. Meras enim natura mortalis haudquaquam potest capere. An putas cùm nõ possis meram solis flammã obtueri: extinguetur enim visus fulgore radiorum hebetatus, prius quàm perspiciat: quamuis & sol vnum est ex diuinis operibus, pars cæli, globus æthereus: posse te intueri potentias illas increatas, ita vt meræ circa ipsum sunt eia culantes fulgorem splendidissimũ? Quemadmodũ igitur solis radios extendit opifex à cælo vsq; terminos terræ, vt vehementia caloris remitteretur, laxaretúrq; per aërem frigidum, nam hoc eos temperauit, vt quod inest lucidum seiunctum ab igne flammeo, remissisq; vrendi viribus, illustratiuis autẽ retentis, cognatæ sibi luci repositæ in oculis occurreret suauiter: ex horum enim congressu obuio, & quasi consalutatione quadam, perspiciendi vis efficitur, ad eundẽ modum sciẽtiam & sapientiam Dei, item prudentiam, iustitiam, cæterásq; virtutes singulas, quis mortalis sinceras posset excipere, quod ne totum quidem cælum totúsque mundus potest? Proinde cùm sciret opifex quàm immensa sint sua bona omnia, & creaturæ quantumuis arrogantis naturalem imbecillitatem, nec in beneficiis nec in pœnis vult totam vim suam exerere, sed quantam videt earum capacitati sufficere. Quod si remissam mediocrémque potentiarum eius temperaturam haurire & ea frui contingeret,

satis hilaritatis percipieremus, qua perfectiorem non est cur re quirat humanũ genus. Iam enim ostendimus quæ sincera mera veréq; summa sunt, circa solum eum. Qui est, existere. Confirmat hanc sentẽtiam quod aliubi dicitur: Semel dominus locutus est, duo hæc audiui. Nam quod dicit semel, mero est simile. Etenim merum est vnitas, & vnitas merũ. Illud autẽ bis, mixto est simile. Vtrunq; enim non simplex est, cùm cõiunctionem seiunctionémq; recipiat. Iraq; Dei vox est mera vnitas. Nec enim sermo eius percussio fit aëre, cum mixtura omni careat, incorporeus, nudus, nihil ab vnitate differens. Nos autem dicimus binario, Spiritus enim è pectore missus per asperã arteriam, formatur quidem in ore à lingua tanquã ab opifice: prolatus autẽ foras, & permixtus aëri cognato, eúmq; verberans, concinnam binarij temperaturam efficit. Quod enim è diuersis sonis consonat, binario diuisibili primum conuenit, tonum acutum & grauem habenti. Pulchrè igitur multitudini cogitationum iniustarum vnum iustum opposuit, numero quidem inferiorem, sed plus valentem, ne tanquã in bilance prægrauaret deterius, sed contraria vi melioris eleuatum, vires amitteret. Iam quid sit Illud, Inuenit Noë gratiam coram domino Deo] vnà considerem. Qui aliquid inueniunt, aut prius amissum reperiunt denuò: aut nõ quod prius habuerant, sed nouum lucrum acquirunt. Hanc inuentionem, illam redinuentionem vocare solent curiosi vocum propriarum. Prioris exemplum manifestum est in magna illa precatione. Est autem precatio, bonorum à Deo postulatio. Porrò magna precatio est, credere Deum autorem esse bonorum ex seipso, nec egere ad benefaciendum alieno auxilio, non terræ tanquam frugiferæ, non pluuiæ tanquam adiuuantis satorum, plantarúmq; incrementum, non aëris tãquam ad alendum idonei, non agriculturæ tanquam fertilitatis causæ, non medicinæ tanquam salubris, non nuptiarum tanquam prolificarum. Nam hæc omnia virtute Dei mutantur, vertuntúrq;, vt sæpe præter morem effectus habeant contrarios. Hunc igitur ait Moses autorẽ esse, qui nutrit comam, capillum capitis, id est in mẽte incremẽtum dantẽ decretis summariis iuxta præceptorum capita, quibus illa honestatur ceu compto capillitio: Nonnunquã tamen has comas amittit, irruente in animã repẽtino quodã turbine, & abripiẽte honestamẽta eius omnia. Est autem is turbo mutatio quædam inuolũtaria, mentem repentè contaminans, quæ mors vocatur. Attamẽ restituta sibi & purificata

purificata recipit eas,& reminiſcitur quicquid prorſus oblita fuerat, & quæ amiſerat inuenit,ita vt prioris mutationis dies in ratione non computẽtur,vel quia non habet rationẽ iſta mutatio,ſicut & à prudentia plurimũ diſcrepat,vel quia nõ eſt digna cuius habeatur vlla ratio.Talium em̃ vt quidã inquit, nec ratio,nec numerus,Sæpe aũt incidimus in ea quæ ne in ſomnis quidem vnquam vidimus:ſicut de agricola fertur,qui ſcrobem parans plantæ frugiferæ,in theſaurum incidit,auctus inſperata felicitate. Certè meditator ille, ſcitante patre de tali modo ſciẽtiæ.Quid eſt quod tam cito inueniſti fili,reſpondẽs inquit, Quod tradidit dominus Deus corã me.Quãdo enim tradit ſuę ſapientiæ contẽplationes ſine difficultate ac labore, has repẽtè nacti præter expectationem,theſaurũ perfectæ felicitatis inuenimus.Siquidem vſu venit,vt alij magno labore quæſita nõ inueniant:alij ſine cura & negotio,de quibus non cogitarãt,reperiant. Nam eorum qui hebetiores tardioresq; habent animas, ſicut orbati oculis,labor in contemplandis ſciẽtiis eſt inutilis: qui verò feliciore ingenio ſunt prædiți,abſq; inquiſitione multa inueniunt fortuitò,dum rectè coniecturã faciũt:vt ea videãtur acquirere,nõ ſtudio,ſed rebus ipſis vltro in conſpectũ eorũ properãtibus,& in notitiam ſeſe ingerẽtibus.De his legislator ait,datas eis ciuitates magnas & bonas, quas non ædificarunt: domos plenas opibus,quas nõ repleuerũt:ciſternas è ſaxo exciſas,quas non exciderunt:vineta oliuetâq; quæ non plantarunt. Ciuitates domõsq; figuratè,generales ſpecialésq; virtutes ſubindicat.Nam ciuitati genus eſt ſimile, quia patet amplioribus pomœriis,& cõmune fit cõpluribus:ſpecies verò domui, quippe contractior,& minus communis.Per ciſternas autem paratas,intelliguntur alieno labore parata præmia,cõceptacula cęleſtis liquoris potabilis,theſauri ad conſeruandas dictas virtutes cõmodi,ex quibus animæ perfectæ lætitia naſcitur,vero lumine radians.Proinde per vineta lætitiam, per oliueta lumen ſignificat.Felices quibus hoc contigit, qui quaſi ex alto ſomno experrecti,mundũ repẽtè contẽplantur ſine labore ac negotio. Miſeri verò qui cõtra ſuum ingenium cõtendentes, intabeſcũt morbo contentionis difficillimo.Non ſolùm enim fruſtrantur ſuo propoſito,ſed inſuper cum non paruo detrimento incurrũt magnam ignominiam,ſicut naues in mari luctantes cũ aduerſis flatibus. Quæ non ſolùm aberrant à portu, quem petebant, verùm etiam ſæpe vnà cum vectoribus ac ſarcinis merguntur,

inimic

inimicis gaudium relinquẽtes,amicis deſiderium .Dicitur em̃ in lege,quòd quidam facto impetu in montem aſcenderunt, & egreſſus eſt Amorreus mõtem illum habitãs, & quaſi apes iritatæ percuſsit eos,à Seir vſq; Erema.Neceſſum eſt enim,vt qui non ſunt nati percipiendis artibus,ſi luctentur in contrarium, nõ ſolùm fruſtrẽtur,ſed inſuper dedecus lucrifaciãt. Eos item qui aliquod officium præter animi ſui ſentẽtiam aggrediũtur. coacti ab aliis,rem malè gerere,accuſante ſtimulantéq; ipſorũ conſcientia.Sicut qui parua depoſita reddunt,captantes occaſionem auferendi maiora,diceres homines bonæ fidei: qui etiam tum cum ea reddunt,magnã vim inferunt innatæ ſibi perfidæ, cuius ſibi conſcij lancinantur indeſinenter occultis eius morſibus.Pari modo quotquot illum ſolam ſapientem inſincerè colunt, tanquam in aliqua ſcena mirificis exornata ceremoniis, hoc vitæ genus haud ſecus ac in theatro aliquantiſper oſtentantes ſpectatoribus impoſturam non pietatem in anima circumferunt,ſeipſos velut in rota cruciantes torquẽtésque,& cogentes falſam veritatis formã ſumere. Proinde ad breue tẽpus obumbrati ſuperſtitionis inſigniis,quæ eſt ſanctitatis iniuria, magnum malum vel eam habẽtium vel cum his cõuerſantiũ, mox iſto habitu exuti aſcititio,nudam oſtendunt hypocriſim. Atque ita deprehenduntur eſſe ciues ſuppoſititij, qui ſeipſos aſcripſerunt in maximã ciuitatem virtutem,ius eius nunquam aſſecuti,Nam quicquid violẽtum idem nõ diuturnum eſt:quæ cognatio in rerum harum Cræcis nominibus apparet. βίαιον & βαιὸν. Sic enim priſci vocabant rem momentaneam. Quid porrò iit illud,Inuenit Noë gratiam apud dñm Deum, quæritur. Fortaſſe tale aliquid ſignificat, eum conſecutum eſſe gratiam,iut gratia dignum habitum.Sed prius non videtur credibile.Quid enim accepit præ cæteris penè omnibus,non concretis ſolùm,verùm & elementarib⁹ naturis ſimplicibus,quæ Deo charæ ſunt?Poſterius autem habet quidem rationem nõ incongruam,iudicare autorẽ ſummum dignos ſuis muneribus, qui diuinum characterem ſacrum in mente nõ polluerunt ſtudiis turpibus:ſed fortè non veram. Ingentem enim eſſe oportebat, virum diuina gratia dignum,idque ipſe Deo iudice. Equidem arbitror vix totum mundum eſſe parẽ tanto negotio:qui tamẽ inter cuncta opera Dei,ſicut primus,ita maximus eſt & perfectiſsimus.Forſan igitur ſatius fuerit hoc dictum ſic accipere, quòd probus hic vir cùm eſſet ſagax & valde doctus,omnia diſ-

quir

quirendo comperit quod est verissimum, gratiam Dei esse omnia, terram, aquam, aërem, ignem, solem, stellas, cælum, animantes stirpésq; vniuersas. Horum autem nihil Deum sibi largitum, cum his non egeat. sed mundum mundo, & partes eius in vsum mutuum, atque etiam vt vniuersitati commodēt. Idq; nō vt recipiat gratiam, quamuis benignissimus & in totum & in partes: sed respectu sempiternæ suæ bonitatis, quod arbitraretur suæ beatę felicíque naturæ conuenire beneficentiam. Itaque si quis me roget, quænam sit causa mūdi creati, à Mose doctus, respondebo, eius Qui est bonitas, antiquissima suarū gratiarum omnium. Vbi obseruandum quod ait, placuisse Noē potentiis eius Qui est, domino & Deo: Mosen verò ipsi regi potentiarum, cuius etiam absque illis sola noscitur essentia. Ad hunc enim ex persona Dei dicitur: Inuenisti gratiam apud me: ostendendo seipsum absque omni altero. Adeo Mosis summam sapientiā gratia dignatur is Qui est per seipsum solum: expressam autem ex hac imaginem, iam secundariā, & specialiorem, per potentias subditas. Quapropter dominus & Deus, princeps est & beneficus. Alius verò quispiam corporis & affectuum fautor intellectus, vēditus principi coquorum voluptati huius nostri concreti, exectis masculis & genitalibus partibus animæ omnibus. & à curis honestis otiosus, nec aptus diuino auditorio, eliminatus à sacra cōcione, quam virtutis studiosi frequentant, in carcerem affectionum introducitur: vbi apud vinctorum custodem inuenit gratiam in honestiorem, quàm ignominiam. Sunt enim propriè vincti, nō qui pro tribunali damnati prætorum sententiis & iudicum calculis abducuntur ad certum locum destinatum maleficis: sed quos ipsa natura damnauit ob mores animæ, puta luxuriem, timiditatem, iniustitiam, aliásq; ineffabiles, pestes, quibus referti sunt. Horum curator, custos & promus est præfectus carceris, conflatus ex omnigenum vitiorum colluuiè, cui placuisse damnum est maximum. Quod cùm non videāt quidam, eligentes pro vtilibus noxia, libenter se adiungunt in eius satellitium, vt approbata sua fide fiāt subpręfecti & vicarij custodiæ peccatorum voluntariorum ac inuolūtariorum. Tu verò anima, hanc quoq; potestatem præfectum ámq; crede molestiorem seruitute grauissima, & da operā vt libero vtaris vitæ proposito. Quod si capta fueris hamo affectus alicuius, sustine vincta esse potius quàm custos carceris. Nā afflicta gemēsq;, misericordiam inuenies. Quod si ambitioui teipsam

dedid

dedideris, magnum malum, licet suaue, custodiam carceris suscipies, cui eris per totam vitam obnoxia. Proinde missas fac omnes familiaritates præfecti custodiarũ, & vide vt summo bono te modis omnibus approbes. id si minus potueris, est enim res valde ardua, rectà contende ad eius potentias, & his supplex esto, donec illæ exoratæ tuo continuo legitimóque cultu, te in ordine probatorum statuant. sicut & illum Noë. cuius mirę nouæque dotes enumerantur scriptura sacra dicente: Hæ sunt generationes Noë. Noë homo iustus, perfectus in generatione sua, Deo placuit Noë.] Quę ex concretis nascuntur, & ipsa concreta sunt. Nam ex equis equi, è leonibus leones, è tauris boues, homines item ex hominibus gigni necessum est. At bonæ mentis non talis est propria progenies, sed prædictæ virtutes, hominem esse, iustum esse, perfectum esse, Deo placere, quod vt perfectissimum & summæ felicitatis finis, postremum subiungitur. Est autem vna generatio, ex nõ esse ad esse iter & productio. Huius in stirpibus & animantibus vsus est necessarius. Altera verò est, ex meliore genere in minorem speciem mutatio, cuius mentio fit his verbis: Hæ sunt generationes Iacob. Ioseph cum septemdecim esset annorum, pascebat gregẽ cum fratribus suis adhuc puer, cum filiis Ballæ, & cum filiis Zelphæ, vxorum patris sui. Quando enim hæc meditatoria cupidáque discendi mens à diuinioribus contemplationibus ad vanas opiniones descendit, corporis & corporearum rerum sodalis Ioseph gignitur, adhuc puer, etiamsi ætate canus sit, quippe qui nullam senilem sententiã aut narrationem audiuit, quam Mosis sodales vt possessionem vtilissimã sibi ac suis discipulis acquisiuerunt. Quamobrem videtur mihi, quo effigiem eius & exactissimam formæ ideam manifestius describeret, pascẽtem greges introducere, cum legitimo nullo, sed cũ spuriis fratribus concubinarũ filiis, qui denominantur à deteriore muliebri genere, non à virili præstantiore. Nã filij Ballæ Zelphæq;, non Israëlis patris nunc vocantur. Occurrit hic quæstio, quam ob causam statim post perfectas Noë virtutes subiungitur: Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate. Fortassis tamen nõ difficile fuerit eam soluere, homini præsertim non inerudito. Dicendum igitur, quòd cùm in anima incorruptibilis species exoritur, mortalis species mox corrũpitur. Generatio enim pulchrorum studiorum, est mors turpium: quando & post lucis exortum euanescunt tenebræ. Quamobrem in

lege

lege de lepra diſertè dicitur: Quod ſi caro viuens in leproſo apparuerit, pollutus iudicabitur. Quod mox confirmans & quaſi obſignans, ſubinfert: Caro enim ſana interſparſa immunda eſt. id quod præter communem morem dictum eſt. Omnes enim à morbidis ſana corrumpi exiſtimant, à mortuis viua, non ediuerſò, quòd ſana viuáque putent ſalutaria. Verùm legiſlator miranda in cunctis rebus ſapientia præditus, hoc quoque habet proprium: docens quod ſana viuáque, cùm ſunt impura, pollutionem inducũt. interſparſa enim ſana viuáque caro in anima, eſt morbi certum indicium. hanc propheta commemoratione peccatorum arguit, obiurgat, pudorem incutit. illa verò agnoſcit ſingula, quibus à recta ratione exorbitauit: & tum demum ſe imprudentem, luxurioſam, iniquam, plenam inquinamentis deprehendit, quapropter extat lex noua & à vulgo recepta opinione diuerſiſsima, quę ex parte leproſum pronuntiat impurũ: eũ verò qui à capite ad pedes vſq; lepra occupatus eſt, purũ eſſe ait. Quilibet enim, opinor, probabiliter coniectans, diceret cõtrarium, leprã quæ vltra paruam aliquam corporis partem nõ diffunditur, minus impuram: per totũ verò diffuſam, impuriorem videri. Equidẽ puto per iſta ſignificari id quod eſt veriſsimũ, quòd iniquitates inuolũtariæ vel maximæ abſoluũtur nec inquinant, cùm graui accuſatore careant cõſcientia: voluntariæ verò etiamſi non latè pateant, tamen pro animæ tribunali conuictę, inſanabiles, pollutæ impurę́q; iudicantur. Ergo duplex & duobus coloribus variata lepra, voluntarium vitium ſignificat. Cùm enim anima in ſe ſanam, vitalem rectámq; rationem habeat, non vtitur eius gubernatione ad bonorum ſuorum conſeruationem: ſed permittens ſeipſam imperitis nauigandi, totam vitæ nauim quæ in ſerenitate tranquillitatéq; ſeruari poterat, ſubuerſam demergit pelago. Cùm autẽ vno colore albicat, mutationem prę ſe fert inuoluntariam, quando mens in totum ratione priuata, ne ſcintilla quidem intellectus reliqua, tanquam in tenebroſa denſáque caligine nõ cernit quid agendum ſit, ſed more cæcorũ paſsim offenſans. lapſus alios poſt alios inuita dolénsque ſuſtinet. Huic ſimile eſt, quod etiam de domo præcipitur, quã aliquando contingit lepra infici. Ait enim: Si domus lepra infecta fuerit, ibit eius dominꝰ, & nũtiabit ſacerdoti, dicẽs, quaſi contagium leprę videtur mihi in domo mea, Móxq; ſubdit: Et præcipiet ſacerdos vt efferantur vniuerſa è domo, priuſquam ingrediatur eam, vt videat, & non erunt immunda quæ-

cunque

cunque in domo sunt. Posthæc intrabit sacerdos, vt considerer. Ergo prius quàm intrat sacerdos, pura sunt quę domus cõtinet: illo autem introgresso, impura omnia. Atqui contrariũ erat verisimilius, post introitum viri purificati, perfecti, soliti pro cunctis ceremonias obire, & vota sacráq; facere, res in meliorẽ sta tum mutari, & ex impuris puras fieri. At nũc ne in eadem quidem conditione permanent, sed superueniente sacerdote deteriores reddũtur. Verùm ista vtrũ cum dicta facili solutione consonent, viderint qui solẽt delectari talibus. Equidem incunctanter dico, nihil esse tam conueniens, quàm vt ad introitum sacerdotis contaminentur quæ in domo sunt. Donec enim diuinum verbum in animam nostram, tanquam domum quandam non ingreditur, nihil quod hæc facit culpatur. Nam curator, siue pater, siue prœceptor, siue quid aliud sacerdos vocandus est, qui solus admonere castigaréque potest, procul remotus est. Nec indigni sunt venia qui peccant per ignorantiam, vt qui peccata sua parum pensitant: interdum etiam grauiter peccãdo putãt se rectè facere. quãdo autẽ ad nos ingreditur ille sacerdos verus redargutor, tanquã lux clarissima, tunc produntur animæ nostræ scelesta consilia per actiones fontes & culpabiles, quibus occupamur ignari rerum vtiliũ. hęc omnia sacrata redargutio damnans vt polluta, iubet auferri & detrahi, vt consideret ipsam puram domum animæ, & percuret si quid in ea sit morbidum. Simile quiddam facit & in Regnorum libris mulier quę prophetam accedit. est autem vidua, non vt vulgò vocamus marito destitutam, sed quæ viduatur affectibus mentẽ lædentibus & corrumpentibus, qualis Thamar in Mosaicis literis. nam huic orbatæ marito præcipitur, vt maneat in domo patris qui solus seruator est, propter quem relicta mortalium consuetudine, deseritur viduatúrque humanis voluptatibus, sed diuinam genituram excipit, & virtutis seminibus facta grauida in vtero gerit parturítque honestas actiones: quas semel enixa, præmium aufert inuitis aduersariis, & victrix pronunciatur, præ se ferẽs palmam insigne victoriæ. Thamar enim palma interpretatur. Omnis autem anima vitiis viduanda sic prophetam alloquitur: Homo Dei, venisti in ędes meas, vt me iniqtatis & peccati mei commonefaceres. Hic enim numine correptus & occupatus cęlesti cupidine, diuiníq; furoris impotenti œstro percitus, quoties subintrat animam, memoriam iniquitatum peccatorúmq; veterum ei suggerit, nõ vt ad ea redeat, sed vt gemens deflénsq;

mutatio

mutationẽ ſuam priſtinã,eius partus auerſetur præ odio:ſequa tur autem monita Dei verbi,prophetæ & interpretis.nam prophetæ à priſcis vocabantur aliquando homines Dei,aliquando videntes,nominibus aptis,& diuinitatem perſpicatiámq; pulchrè ſignificantibus. conuenienter igitur ſacratiſsimus Moſes tunc corruptam terram dixit. quando illius iuſti Noë virtutes prolatæ ſunt in medium. Erat,inquit,corrupta:eò quòd omnis caro corruperat viam ſuam ſuper terram.]Hic aliquis putabit erratum in vna voce Græci cõtextus, eúmque poſtulare vt potius legatur ἁυτῆς quàm ἁυτῶ: quod refertur ad præcedentem vocem fœmininam,cùm maſculinum relatiuum minus conue niat.Quid ſi nõ de ſola carne viam corrũpente ſermo ſit,vt meritò erratum in verbis videatur:ſed de duobus, & de carne quæ corrumpitur,& de altero quodam quod viam conatur corrumpere?Itaq; ſic conſtruendum eſt:Corrupit omnis caro illius incorrupti æterniq; perfectam viam quæ ducit ad Deum. hãc ſcito eſſe ſapientiam. Hac enim deducente,recta nimirum & publica,intellectus ad deſtinatum finem peruenit. eſt autem finis metáq; huius viæ,ſcientia & cognitio Dei.hanc ſemitã odit,calumniatur, & corrumpere conatur quiſquis carnis amicus eſt. Nam nou ſunt in rebus duo tã contraria,quàm voluptas carnalis & ſcientia.Volenti enim hanc viam regiã ingredi cõſideratiuo generi,quod vocatur Iſraël,repugnat terrenus Edom: (ſic enim hoc nomen interpretatur)propere occurrẽs inſtructis copiis,& minis territãs.effecturum ſe vt ea nunquã teratur à viatoribus.ad quem miſsi legati ſic loquũtur.Tranſibimus per terram tuam,non faciemus iter per arua,nec per vineta.non bibemus aquã de ciſternis tuis.incedemus via regia.nõ deflectem⁹ ad dextram,nec ad ſiniſtram, donec tuos fines ſuperauerimus. Ad hoc Edom reſpondet:Non tranſibis per me.alioquin armatus occurram tibi hoſtiliter.ad quem filij Iſraël:Præter mõtem iter faciemus:q; ſi de aqua tua bibero ego & pecora mea, perſoluam tibi pretium.nulla erit difficultas,tantũmodo trãſitum petimus.at ille reſpõdet:Non trãſibis per me. Fertur de quodã è priſcis quòd cùm ſpectaſſet põpam ſumptuoſiſsimã,ad familiares verſus dixit: Videte amici quàm multis rebus opus non habeo.Compendio de re maxima veréque cœleſti gloriatus eſt. Quid ais,itáne victor de certaminis Olympici diuitiis coronã adeptus es,intãtum ſuperior,vt nihil inde ad vſum aut delectationem ſumeres?mirãda verba,ſed mirabilior ſententia,tantũ

cõsecuta roboris,vt vel citra pulueris iactum possit vincere.Verùm apud Mosen,Mysteriis sapientiæ initiatum, nõ vnius tantũ viri hæc est gloriatio,sed totius gentis populosissimæ.id hoc argumẽto liquet,quod vniuscuiusq; anima cõfirmata est ad audaciam cõtra regem omniũ quæ bona videtur, terrenũ Edom. Reuera enim quodlibet in speciem tantùm bonum terrenũ est. Celeriter,inquit,trãsibo per terram tuam.ô promissionẽ generosam & magnificã.itáne obsecro superare,transire,transcurrere,quicquid in terra bonum cẽsetur,poteritis? nihílne vestram properationem remorari poterit?cõspectum diuitiarum cõgestarũ auersabimini deflexa facie? quid maiorũ dignitates, paterni materníq; generis,decãtatásq; à multis nobilitates despicietis? gloriã quoq; quã homines redimũt cæteris bonis omnibus,prætercurretis tanquã rem vilissimã? quid sanitatẽ corporis,integritatẽ sensuum,pulchritudinem optabilẽ,robur iuuincibile,& cætera quibus animæ domus, siue tumulus, siue quid aliud dicendum est,honestatur,transcurretis obiter,vt nihil horum referatis in bonorũ ordinem? Olympiæ cælestísq; animæ sunt hæc tã ingentia facinora, quæ regione terrestri iã relicta, ad diuinarum naturarũ subducta est consuetudinẽ. repleta em̃ contemplatione verorum bonorũ & incorruptibilium, meritò adulterina ista in diem durantia reiicit.Quę igitur vtilitas est præterire omnia mortaliũ bona mortalia,si hoc non cum recta ratione facias,sed vt nonnulli per segniciem,aut pigritiam,aut tractandi imperitiã?non enim vbiq; omnia,sed apud alios alia sunt in pretio.Quapropter volẽs amplius docere,vt cũ recta ratio postulat despiciãtur quæ modo diximus:ad hoc verbũ trãsibo,adiicit Per terrã tuam. hoc em̃ est valde necessariũ,vt in copia rerũ quæ vulgò habẽtur pro bonis,euitem⁹ cassẽs laqueósq; quos illæ tẽdunt singulæ:& more ignis perrumpamus subinde repetentes nos earum impetus.Hæc se pertrãsituros aiũt,arbusta verò & vineta nõ item.mittes enim plãtas insitas in anima, feraces dulciũ fructuũ,hoc est,sermones probos & actiones laudabiles præterire,Ogygię simplicitatis fuerit.nã ibi hæredum erat,& auidè fruendũ præsentibus.nihil enim pulchrius quàm in virtutibus perfectis hilaritas insatiabilis:quæ significatur p modò dictas vineas.nos autem quotquot à Deo niues imbrésq; è supernis fõtibus accipimus,è cisterna bibimus, terrenos laticẽs nõ admodũ requirẽdo,cũ habeamus cælitus largas pluuias nectaris & ambrosiæ,alimentũ multò præstãtius quàm poëtici

nectaris. & adhuc lacunas arte humana factas haurire sustinemus per diffidentiã, cum paratos habeamus cælestes thesauros quos omnium seruator aperuit: quemadmodũ Moses sacrorum interpres precatur, vt aperiat nobis dominus thesaurum suum cælestem, détque nobis suam pluuiam. cuius preces Deo gratæ facilè exaudiuntur. Quid ille qui nec cælum, nec pluuiam, nec verbum, nec vllam creaturam putãs ad se alendum idoneã, sed superscãdens hæc omnia, affectum suum exprimit dicens: Deus qui nutrit me à iuuentute: an non videtur tibi omnes quæ sunt in terra collectiones aquarum despicere? is certè nũquam è cisterna biberet, cui Deus præbet potus meracos, nũc angelis pincernas agentibus, nunc ipse infundens, nõ expectato internuntiorum officio. proinde sine dilatione ingrediamur viam regiam, quotquot præterecũdas res terrenas ducimus. est autem via regia, cuius potestatem nemo priuatus habet, sed solus ille qui solus est verus rex. hæc est autem, vt paulò antè dixi, sapientia, per quam solã supplicibus animabus ad illum Ingenitum patet refugium. credibile est enim eum qui per viam regiã sine impedimento iter facit, non sensurum lassitudinẽ donec ad regem perueniat. quo facto, & illius felicitatẽ agnoscet, & suam inopiam. Nam & Abraham postquam ad Deum accessit proximè, mox cognouit se esse terram & cinerem. nec ad dextrã autem nec ad sinistram à regia via deflectendũ est, sed progrediẽdum per mediam. nam vtrumvis latus diuerticula ob nimietatem defectúmve culpantur. hic enim dextrũ non minus quàm sinistrum vituperatur. siquidem apud petulãtes temeritas dextrum, timiditas sinistrum obtinet, sic apud tractãtes pecuniam illiberaliter, dextrum sordida parcitas, sinistrũ larga profusio. item apud forensibus causis deditos laudatur vafricies, damnatur simplicitas. sunt qui superstitionem quasi dextram sequuntur, ne in sinistram impietatẽ incidant. ergo ne deflectentes incurramus in vitia pugnãtia, votis omnibus omníq; conatu hoc agamus vt recta incedamus per mediã viam. est autem in medio temeritatis & timiditatis fortitudo, sordes inter & profusionem temperantia, inter vafriciem & stultitiã prudentia memoriáq;, inter superstitionẽ & impietatẽ pietas. hæ sunt mediæ viæ inter vtraque diuerticula, omnes commeabiles & publicæ per quas non est fas vectari corporeis instrumẽtis, sed motibus animę cupiẽtis inambulare in rebus optimis. id molestissimè terrenus Edom fert, timet enim suis dogmatibus ne subuertantur

confundantúrq;:& ideo bellum interneciuum minatur,ſi conemur viam vi perrumpere,excidēdo arbuſta eius animę frugifera, ex quibus in perniciem prudētiæ plantatis fructum nō percepit. Non trāſibis,inquit,per me.alioquin armatus occurram tibi hoſtiliter.at nos ſecuri de eius tumultuatione reſpōdeam⁹ quod præter montē trāſibimus,hoc eſt aſſueti cum ſublimibus verſāri potentiis,& è ſpecula res cōſiderare,ſcrutaríq; rationes ſingularum,per quas earum eſſentia noſcitur,contemnimus omnia externa & corporea.abiecta ſunt enim & humi repentia, tibi quidem grata,nobis verò exoſa:quapropter nihil ex eis attingemus.quod ſi vel ſummo digito,vt vulgus loquitur,tetigerimus,perſoluemus tibi pretium: poteríſq; gloriari.quòd nos virtutis ſtudioſi à voluptate ineſcati fuerim⁹.Si,inquit,de aqua tua bibero ego & iumenta mea,dabo tibi pretium. non mercedem,aurum argentúmve, qualis inter ementes vendētésque fit permutatio:ſed pretium honorarium quod recipias. nā reuera omnis luxurioſus,aut iniuſtus,aut timidus,cùm videt aliquem tetricum,aut laborem fugere,aut victū à lucri cupidine,aut captū voluptatis amatorio, lætatur & gaudet, id honorem ſuum reputans:& efferens ſe apud vulgum iuueniliter ac geſtiēs,incipit philoſophari de ſuis vitiis tāquam neceſſariis ac vtilibus:dicens quod alioquin ille vel ille vir laudatus non ſuſtinuiſſet his implicari. Ergo ſic alloquamur omnes iſtos miſeros :ſi aquam tuā bibero,ſiue tuum aliquid indiſcreto impetu attigero, perſoluā tibi pro dedecore pretium honorificum. dignus enim es, dabimus.nā iſta tibi chara omnino nihil ſunt.An putas mortalem rem vllam verè eſſe ac ſubſiſtere, & nō tanquā in ſuggeſto quodā ab inani & incerta opinione ſuſtineri nō aliter quā ſomniorū ludicra? quod ſi non libet ſingulorū fortunas perquirere, vide regionum integrarū & gentium mutationes in melius ac deterius.Floruit quondam Græcia,ſed Macedones abſtulerunt ei potētiam.poſtea Macedonia viguit opibus,ſed diuiſa in plures portiones debilitata eſt,donec omnino interiit.ante res Macedonum inclyta fuerat Perſarum felicitas: ſed vna dies tā ingenti regno finem attulit: & nunc Perſæ penes quos paulò antè fuerat imperiū,ſunt Parthorū prouincia. Fuit & Aegypti olim perampla magnificáq; potētia,ſed nubis in morem præteriit eius felicitas.Quid Aethiopes,quid Carthago in Africa?quid Pōtici reges,quid Europa Aſiáq;,& vt compendio dicam,totus orbis habitabilis ? nónne more nauis ſúsq; déq; iactatæ marinis

fluctib

fluctibus,nunc secundis ventis,nunc aduersis vrituꝛ?nam verbū diuinum choreas in orbem ducit,quod vulgus hominum fortunā nominat.& cùm perpetuò feratur per ciuitates,gentes, regionésq;,res aliorum aliis omnium omnibus tribuit, subinde variātibus apud singulos temporibus:vt totus terrarum orbis tanquam vna ciuitas optimo reipublicę genere administretur, populari regimine.Nihil igitur est in humanis rebus ac negotiis præter vmbram aurámq; leuissimam,sine mora præteruolantem, eunt enim vltrò citróq; tanquam æstuaria.nam & marini æstus nunc cum magno impetu sonitúq; accedunt, & longè latéq; per littora diffunduntur vndis stagnantibus:nunc refluunt retrò,magnámq; maris partem in formam continentis redigunt.Simile quiddam accidit,quando fortuna postquā populosam aliquā gentem inundauit magnis felicitatibus, fluxu auersō ne guttam quidem sinit reliquā, deletis etiam vestigiis opulentiæ pristinæ. Verùm hæc reputatio non omnes tangit, sed solos rectæ constantísq; rationis asseclas. Ipsorum enim sunt ambæ hæ sententiæ:Cùm rebus creatis commercium est nihili,præter montē iter faciemus.Non est enim possibile nisi sublimi ac montano itinere,vitatis rebus mortalibus euadere ad immortalia.Quapropter Edom terrenus,cæleste regiámq; virtutis viam interseꝑire vult:sicut diuinum verbum viam illius & sectam eandem sequentium,inter quos & Balaam referendus est.nam & hic est terræ progenies,non cæleste germen, argumento certissimo,quod auguria falsásq; diuinationes sequens,ne animæ quidem oculo recluso vidit resistētem sibi angelum Dei,vt conuersus retrosum abstineret ab iniuria:sed ita se commisit imprudentiæ fluctibus inundantibus, vt obrueretur ab eis.tunc enim dubio procul nec curabilibus nec sanabilibus morbis laborat anima, quando accedente redargutione (is est sermo Dei nuntius,præuius & impedimenta submouēs, vt inoffensi gradiamur per regiam viam) sine iudicio nostras sententias præferimus illius monitis,quæ ad castigationē correctionémq; totius vitæ nostræ adhibere non desinit:quamobrem quisquis nō paret, nec reueretur talem redargutorē, cum sauciis interibit,confectis afflictisq; per affectionum vulnera. quorum calamitas exemplo esse poterit nondum deploratis quantum ad purificationem attinet,vt conentur placare in suo pectore situm iudicē.& facient,si eius rectissimis decretis non apponent suamet ipsorum iudicia.

PHILONIS IVDAEI,
De confusione linguarum.

ACTENVS de his dixisse sufficiat, deinceps non obiter considerandæ sunt quæ de confusione linguarum philosophatur. Sic enim loquitur. Erat autem terra labijvnius, & sermonum eorundem. Cùm que proficiscerentur de oriente, inuenerũt campum in terra Sennaar, & habitarunt in eo: & dixit quisque ad proximum suum: Venite faciamus lateres, & coquamus eos igni. habuerũntq; lateres pro saxis, & bitumen pro luto, & dixerunt: Venite ædificemus nobis ciuitatem & turrim, cuius fastigium pertingat ad cælum, & celebrè faciamus nomen nostrum antequam diuidamur in vniuersam terram. Descendit autem dominus vt videret ciuitatẽ & turrim, quam ædificabant filij hominum, & dixit dominus: Ecce vnus est populus, & vnum est labiũ omnibus: cœperúntq; hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui. Atque ita diuisit eos dominus in omnes terras, & desiuerunt ædificare ciuitatem & turrim. Idcirco vocatum est nomen eius Babel, id est cõfusio: quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ: & inde dispersit eos Deus super faciem cunctarum regionum.] Quibus maiorum instituta displicent, homines impij, & tantùm ad accusandas leges diserti, arreptis impietatis ansis talibus, sic cauillantur: Etiam nunc extollitis præcepta vestra vt veritatis regulas? Ecce sacri quos vocatis libri fabulas continent, quales aliis referentibus irridere soletis. nec opus est eas legibus interspersas per otium colligere, quasi calumniãdi studio, satis erit huius præsentis vos commonefacere. hæc vnà certè simillima est illi de Aloadis, quos optimus poëtarum Homerus conatos narrat fuisse tres maximos montes aliũ super alium aggerere, sperantes se hoc modo facilè sibi viam munituros, qua ad ætheream sublimitatem euaderent. de quibus extant hi versus:

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atque Ossæ frondosum inuoluere Olympum.

Olympus, Ossa, Pelion, montium sunt nomina, pro quibus legislat

gislator inducit turrim extructam ab eius seculi hominibus, qui propter dementiam & vastum animum conati sunt cælum attingere, consilio longè stultissimo. nam etiamsi vniuersæ terræ partes superstruerentur fundamento modico, vt in vnius columnæ formam attollerentur, tamen longissimo interuallo abessent à sphera ætherea, præsertim iuxta opinionē philosophorum qui scrutantur talia, terram centrum esse mundi asseuerantium. Præterea quiddam aliud huic simile de animalium vna lingua proditur à fabularum scriptoribus. narratur enim olim animantium omnium terrestrium, aquatilium, volucriū eandem vocē fuisse: & quēadmodum nunc homines Græci cum Græcis, barbari cum suæ linguæ barbaris habent sermonis cōmercium, ita tum illas omnes cum omnibus collocutas de suis rebus ac negotiis, ita vt & conquererentur inter se, & vicissim condolerent de calamitatibus, ediuersóque rebus lætis gratularentur. nam velut in vna republica putabant ad se pertinere alienas quoque prosperitates ac aduersitates, & eos affectus etiā in sermone quotidiano non obscurè præ se ferebant, donec lasciuientes præ bonorum præsentium copia, vt sæpe fieri solet, vltra decorum proruperunt rerum non concupiscendarum amore, & per legatos immortalitatem, à senectute immunitatem, perpetuámque iuuentam sibi poscerent, æquum se postulare dicentes, quādo hoc munus iam vni ex eorum numero serpenti contigisset. hunc enim exuta senectute denuò repubescere. iniquum autem esse vt præstantiora deteriori cedant hac parte, & multa vni. quam audaciam mox sua pœna sequuta est. nam confestim variatæ sunt animalium linguæ, vt ex illo tempore non possent se inuicem intelligere, impediente vocum diuersitate, in quas loquela quæ prius communis fuerat, diuisa est posteà. Cæterùm alia verò propior narratio disiungit à brutis homines, & hos solos ait habuisse vnicā linguam communem omnibus. tamen hæc quoque fabulosa putatur. atqui hæc vocis in plurimas diuersas loquelæ species dissectio, quæ linguæ confusio vocatur, in remedium peccatorum adhibita dicitur, ne communicato consilio crimen fieret publicum: vtque, si conferrent in vnum operas, alteri muti essent alteris. attamē nihil hoc, quantum apparet profuit. Nam etiam post diuisam linguam, deductásq; in diuersa loca tot gentium colonias, nihilominus terræ mariáq; repleta sunt malis ineffabilibus. nā nō lingua, sed similis animarum ad peccādum procliuitas, cōmu-

nicatæ iniquitatis causa est, siquidem etiã lingua mutilati, nutibus, aspectibus, aliisq; corporis gestibus ac motibus, nõ minus quàm verbis prolatis, voluntatem suam significãt. huc accedit quod sæpe vna gens, nõ lingua solùm eadẽ, verùm etiã eisdem vtens legibus ac moribus, ad tãtam peruenit malitiam, vt peccatis conferri possit cũ reliquis omnibus hominibus: & ob imperitiam linguarũ multi ab insidiatoribus ex improuiso sunt oppressi, ediuersò harũ scientia multos exemit imminẽtibus periculis: itaq; prodest magis quàm nocet linguæ cõmunicatio: quãdo nũc quoq; per singulas regiones, præsertim indigenarũ, nihil æquè incolumitati cõfert ac lingua omniũ eadem, tum si quis plures linguas ediscat, mox probatur ab earũ peritis, & pro amico aguoscitur. non leue argumentum societatis afferens loquelam familiarẽ, vnde mox accedit securitas à periculis. Cur igitur quasi malorũ causa esset lingua cõmunis ex hominibus sublata est, quę debuerat confirmari vt perutilis. has hominum malicioſorũ cauillationes seorsum redarguẽt quibus prõptum est ad tales quæstiones ex aperta legũ scriptura sine contentione respõdere, qui non sophismatibus repellunt sophismata, sed sequuntur veritatis seriem nusquã sinẽtem offendere, & impedimenta dimouentẽ facilè, vt sermo ex his possit euadere. Dicimus igitur istis verbis, Erat vniuersæ terræ labium vnũ & vox vna, significari magnorum ineffabiliúmq; multitudinẽ, præsertim si accedat ille inamœnus, ineptus, & malè modulatus cõcentus. Fortuita quis nescit, cùm in paupertatem, obscuritatem corporis morbos aut mutilationes incidunt, itẽ in infirmitates animæ, desipientis præ atrabile aut lõgo senio, aut alio quocũq; grauiore infortunio. nam vnũquodvis è iam dictis abũdè sufficit ad subuertẽdum & deiiciendum hominẽ, etiã fastu magno tumidũ. quod si plura eum velut ex cõposito aggrediantur eodem tẽpore, animę, corporis, & externa, quid cogitari potest miserius? cadẽtibus enim stipatoribus, etiam stipatũ necesse est cadere. est aũt corporis satellitium hoc, diuitiæ, gloriæ, honores, à quibus elatũ in sublime se ostentat, sicut ediuersò à contẽptu, obscuritate, paupertate oppugnatur tãquã ab hostibus. item satellites animæ sunt, auditus,

visus

visus,odoratus,gustus,& tota cohors sensuum. ad hæc sanitas, integritas,robur,potẽtia.horũ enim valida ope suffultus communitúsq; animus incedit exultabũdus,& suauiter degẽs quic quid libet exequitur,omnibus viis ei nunquã non patentibus, Verùm in his satellitibus non desunt aduersarij,sensuum orbationes morbíq;,vt dixi,qui aliquando mentẽ agunt in præcipitia.& hæc quidem à fortuna impẽdent,vehemẽter difficilia miseráq;,leuiora tamẽ si conferantur cum malis voluntariis, quis autem sit horũ quoq; cõcẽtus,rursum per se cõsideremus. Cùm anima nostra tripartita sit,pars eius mẽs & ratio,pars ira',pars cõcupiscentia esse dicitur,singulæ suis morbis laborãt,atq; etiã inter se cõmunibus vniuersæ,quoties mẽs quidem imprudẽtię, timiditatis,luxuriæ,iniustitiæ segetes demetit:ita verò immanes furiosásq; rabies, & cætera quibus grauida est,mala parit: concupiscẽtia quoq; amores semper iuueniliter leues, & temerè ad quęvis corpora & ad quaslibet res aduolãtes,quocũq; immittit.tunc enim tanquã in naui nautis,vectoribus,gubernatoribus,per demẽtiam in eius pernicię consonantibus,etiam qui perdũt vnà pereũt. grauissimum enim malorũ est,& penè solũ insanabile,omnium animæ partium ad peccandum consensus, cùm tanquã in publica pestilentia nihil sani sit reliquum,quod ægrotis mederi possit:sed & medici vnà cũ vulgo laborant,eadem qua cęteri lue correpti.Clades hęc describitur apud legislatorẽ in mentione diluuij:quando & à catarractis cæli magno impetu imbres inundauerũt:& à terra,à corpore inquam,multi magníq; fontes affectionum profusi,fluenta sua cõiunxerunt miscuerúntq; cum aquis prioribus,vt totam animæ regionem occuparẽt suorum gurgitum vorticibus.Videns,inquit, dominus Deus multiplicatam esse malitiam hominũ super terram, & vniuscuiusq; cogitationes intẽtas esse ad malũ omni tempore,decreuit in hominẽ,in hunc iuquam reptilibus,volucribus, aliísq; brutis& immitibus bestiis circũdatum,animaduertere, cuius iniquitatem iudicaret esse insanabilem. pœna autẽ fuit diluuium.Tãtùm sibi libido peccãdi permiserat,cohibente nemine,& affluente vnà cùm copia rerum fruendi licẽtia, & meritò.nõ enim vnà certa pars animæ corrupta fuit,vt ei succurri posset à sanis cæteris,sed nihil integrum incorruptúmq; relinquebatur.Videns,inquit,non vnius,sed vniuscuiusq; cogitationes, conuenientem pœnam, incorruptus iudex eis inflixit.hi sunt illi confœderati apud vallem salsuginis. est enim cauus,

asper,angustisq; faucibus strictus locus affectuum, verè salsos amarósque dolores afferens:in quo factum fœdus nullis sacris nullóve iureiurando dignum sciens ille sapiens Abraham,fœderatos profligat.dicitur enim eo omnes conspirasse in valle salsa:quæ est mare salinarum. An-non vides illos orbatos sapientia,cæcatósque mente quæ acutum cernere debuerat, ex re nomen habentes Sodomitas,iuuenes vnà cum senioribus,totum simul populum, circum ædes animæ cursare, vt diuersantes in eis sacrosanctos sermones, custodes & præsides, probris afficiant,nemine vel opponente se iniuriis eorum,vel alienãte à tanto facinore.Non enim pars populi,vt legitur,sed vniuersus domũ circumdedit,iuuenes vnà cum senioribus,coniurati contra diuina verba & opera,quæ scriptura suo more vocat angelos.Attamen diuinus vates Moses occurrens,eorum cohibebit impetum,etiamsi ductu sui regis irruant audacissimi & ad dicẽdum promptissimi,auctísq; copiis vndatim affluant.Ecce inquit,Aegypti rex ad aquam veniet:ibi tu oppones ei te stans in labio fluminis. Ergo malus vir exit ad fluenta peccatorum & affectuum,quæ per aquam significantur. at vir sapiens primùm accipit à Deo semper stante nec vnquam mobili munus illi conueniens,vt & ipse firmus consistat.dictum est enim: Tu verò hic sta mecum:vt exuta omni dubitatione ac ambigentia, quæ sunt vitia parum constantis animi,fidem,certissimum firmissimúmq; habitũ induat. Deinde non contentus stare, quod mirandum est, obstitit etiam.dicitur enim ei: Sta ex aduerso. Quorum alterum quidem,videlicet occursus, in motu: alterũ verò,hoc est,statio,in quiete consideratur. Nulla tamen est in his verbis pugna,sed egregiè cum rerum natura congruunt. Nam cuiuscunq; sententia suoptè ingenio quieta est,nec facilè à recto flexilis,hic solet resistere vndabundis rebus omnibus, trãquillitatem tempestate vltrò accita turbãtibus.Sed bene habet quòd in labio fluminis occursus factus dicitur.Sunt autem labra oris extremitates & septa linguę,per quę sermo profluit, quando proferendus est.Sermone autem etiam hostes virtutis, modò studiosi disciplinarum sint,vtuntur ad defendẽda impro bata dogmata:sicut ediuersò boni ad mendacia tollenda è medio,& ad verorum bonorum confirmationem inuincibilem. proinde quoties omni rudente moto contentiosorum dogmatum assertores oporesi rationibus aduersariis pereũt, meritò victoriale carmen ille sapiens cum suo sacrato choro modulabitur.

bitur. Vidit, inquit, Israël Aegyptios, non alibi mortuos quàm ad labium fluminis. Mortem dicens non animæ seiunctionem à corpore, sed impiorum dogmatum prolationem, quæ per os efferebantur & linguam instrumentáque vocis cætera. Porrò sermonis mors est silentium, non quo bene morati præ se ferũt reuerentiam: nam & hoc facultas quædam est ad eloquentiam pertinens, dispensatrix dicẽdi temporum: sed quo impotes fandi propter aduersariorum vehementiam inuiti vtuntur, nullã inueniẽtes dicẽdi occasionem. quibus quicquid tentant effluit: quocunq; insistunt, nequeunt vestigium figere, vt prius quàm consistant, cadant necessariò: qualis est aquaria machina quæ helix vocatur, in cuius medio gradus quidam sunt, quos rusticus quoties agros vult rigare scandit, ac mox necessariò dilabitur. & ne continuè cadat, proximum fulcrum vtraq; manu retinet; quo totum corpus sustentat. interim pedes manuum, manus verò pedum funguntur officio. insistit enim manibus, quarum est agere: operatur pedibus, quorum est stare. Multi autem cùm non possint verisimilia sophistarum commenta fortiter refellere, quod non sint admodum in dissertationibus exercitati vt distenti actionibus, confugiunt ad illius qui solus est sapiens auxilium, & opem eius supplices inuocant. sicut & quidã è Mosis familiaribus in suis hymnis precatur: Muta fiant labia dolosa. Qui autem poterunt hæc silere, nisi ab eo qui solus etiã sermonis est dominus, obturata fuerint? Ergo conuentus qui peccandi causa confluunt, continuato cursu fugiendi sunt: cum prudentiæ verò scientiæque sociis fœdus pangendum. quapropter eorum qui dicunt: Omnes vnius viri sumus filij, pacati sumus: miror consensum consonum, quibus libenter dicerem: Et qui fieri potest ô boni, vt non bellum oderitis, pace delectemini, cùm vnum eundémque patrem profiteamini, non mortalem sed immortalem, hominem Dei: qui cùm sit illius sempiterni sermo, necessariò ipse quoque incorruptibilis est. nam quicunque multa principia suæ animæ genitiua faciunt, multorum deorum superstitioni nefariæ dediti, alij colunt alios, & autores fiunt tam seditionum ciuilium quàm externorum tumultuum, ab initio vitæ finem vsque bellis perpetuis implicati. qui verò gaudent vno genere, & vnum parentem rectum sermonem colunt, mirantúrque harmoniam & musicam, virtutum concinentium, serenam tranquillámq; vitam exigunt: non tamen otiosam ignauámq;, vt quidam existimant, sed ad modũ

virilem

virilem,& valde acrem contra ſtudiorum ſuorum interpellatores,& indeſinentes turbatores fœderum.nã qui ſuoptè ingenio pacem amant,bellicoſi debent eſſe,in ſtatione collocati contra infeſtantes quietem animæ.teſtis eſt mihi primum cuiuſq; vir tutibus dediti animus ad hunc modum diſpoſitus.deinde vnus è prophetico ſodalitio,qui numine afflatus exclamat:O mater qualem me peperiſti hominem pugnæ,& hominẽ iniucũdum vniuerſæ terræ.nec ipſe profui,nec mihi profuerunt:neq; vires meæ defecerunt ab execrationibus eorũ.An-nõ omnis ſapiens omnibus ſtultis perpetuus hoſtis eſt,oppugnans eos non claſsibus aut machinis aut exercitibus,ſed rationibus?Cùm enim in media pace cõtinuè homines in ſe inuicẽ inſurgẽtes priuatim ac publicè videt,nec tantùm gẽtes,regiones,ciuitates,caſtella, ſed etiam ſingulas domos,ſingulos viros mutuo ſe bello impetere:quis nõ præſentes obiurgat,admonet,caſtigat,interdiu noctúq; non cõquieſcens,eò q; ipſius anima nullam quietem admittere queat ob innatũ odium malitiæ. nam eadem quæ in bello,etiã in pace patrãtur facinora omnia:ſpoliant,rapiũt, captiuãt,prędãtur,vaſtãt,vim,cruciatũ,ſtuprũ,probrũ offerũt: aut dolo clam,aut vi palàm,quantũ poſſunt,interficiunt.nam cùm diuitias aut gloriam ſinguli finem propoſitũ habeant, ad hunc tanquam tela vitæ actiones omnes dirigunt,æquationem iuris negligunt,inæqualitatẽ diligunt,ſocietatem auerſantur, vnuſquiſque cupit occupare aliena omnia,oſor hominum & exoſus inuicem,ſimulator beneuolentiæ,adulationis fucatæ amicus, amicitiæ germanæ hoſtis,veritatis inimicus,propugnator mẽdacij,tardus ad iuuandum,celer ad nocendum, ad calumniam prõptus,ad patrocinium cunctator,impoſtor,periurus,infidus, iræ mancipium,voluptatis ſeruus,malorum colluuies,bonorũ corruptor.hæc & huiuſmodi ſunt illius admirãdæ pacis bona deſiderabilia,quorum ſimulacra in vniuſcuiuſq; anima poſita coluntur & adorãtur,id quod meritò malè habet omnẽ ſapientem,vt exclamare cogatur ad matrẽ nutricémq; ſuam ſapientiam:O mater,qualem me peperiſti,non viribus,ſtaturáq; magnum,ſed improbis infeſtiſsimũ,virũ iniucũditatis ac pugnæ, natura pacis amantem,ideóq; infenſum pulchritudinem eius dehoneſtãtibus.Nec ipſe profui,nec mihi profuerũt:nec illi bonis meis vnquã vſi ſunt,nec ego malis eorũ:ſed vt eſt apud Moſem,rem concupitam accepi ab illorum nemine:quippe qui omnia quę iſti concupiſcunt ac reponunt tanquã vtiliſsima,pro

noxiis

noxiis habeo. neq; vires meæ defecerunt ob execrationes quibus me deuouent. Sed forti potentia diuinorũ dogmatum protectus, non defeci præ lassitudine, imò tãtò vehementius obiurgaui meos execratores. Posuit enim nos Deus in contradictionem vicinis nostris, sicut & in sacris hymnis alicubi dictum est de omnibus bonæ mentis cupidis. An non à natura cõtradictores fuerunt omnes studiosi virtutis atque scientiæ, semper concertando cum vicinis animæ, redarguendóq; voluptates finitimas, & vnà degentes concupiscentias, ignauiæ quoque pauori cæterorúmque affectuum ac vitiorum cohorti resistendo in faciem? ad hęc sensus omnes redarguendo, de his quę viderunt oculos, de his quæ audiuerunt aures, nares de exhalationibus, gustum de saporibus, atque etiam tactum de accidẽtibus ei iuxta corporis potentias proprietatibus: imò etiam sermonem mentis interpretem, de his quę libenter proloquitur. Scrutãdum est enim non obiter, quid, quóve modo, & quam ob rem vel sensus sentiat, vel sermo interpretetur, vel affectus afficiat, & erratum suum cuiusque redarguendum. Qui autem nulli horum cõtradicit, sed omnibus deiceps annuit, ignorat quàm seipsum decipiat, potentes vicinos sinens munitiones contra animam struere, quos debuerat subditos potius habere quàm dominos. qui si imperent, multa magnáq; damna dabunt, regnante apud ipsos amẽtia. cùm verò sunt subditi, faciunt imperata, nec iugum excutiunt. atq; ita dum pars obedire discit, pars non scientiã tantùm, sed & facultatem imperandi obtinet, totum animæ satellitium consentiet. accedentésq; ad eũ qui inter ipsos est senior, dicent: Pueri tui redegerunt in potestatem summarium virorũ bellatorum, qui nobiscum sunt. ne vnus quidem ex eis occisus est. sed quemadmodũ instrumenta musica adaptata egregiè sonis omnibus, ita nos omnibus prœceptis cõsoni, nec verbum vllum inconcinnum & absonum diximus, nec factum fecimus, vt cum nobis collatus chorus ineruditorũ videri possit omnino mutus & exanimis, qualis ridendus ille corporis nutritor Madiam, & progenies huius, nomine coriaceã molem significans, somnolentus Beelphegor. sumus enim genus electũ Israëlis videndis Deum, inter quos ne vnus quidem discrepat, vt vniuersitatis instrumentum totus mundus harmoniis musicis cõsonet. quapropter etiã Moses bellicoso sermoni, qui vocatur Phinees, honorem pacis ait se tradere, quòd virtutis æmulus, & vitij hostis, totam eius generationem excidit in posterum, modo quis

velit perſpicere & ſcrutari diligẽter,& oculis auribúsq; ſuis teſtibus credere,q̃ nihil ſit certi in rebus mortalibus, ſed omnia pendeant ab opinionibus, Miranda igitur conſonantia de qua modò diximus,ſed magis etiam mirifica & omnes harmonias ſuperans,communis totius populi,qui introducitur vno ore dicere:Omnia quęcunque dixit Deus faciemus & audiemus.nam hi iam nõ rationis ductum ſequuntur,ſed ipſum Deum ducem omnium,ideóq; ad facta magis quàm ad verba properãt. Cùm enim alij audita faciant,iſti quod mirandũ eſt,præ diuino quodã impetu aiunt facturos ſe prius,deinde auditurõs: vt nõ propter doctrinam & admonitionem,ſed vltrò & ſuapte ſponte videãtur ad bona opera occurrere. Poſt factum autem auditurõs ſe aiunt,vt quæ fecerunt diiudicẽt,an cum ſacris præceptis conſonent.Cæterùm coniuratos illos ab oriente profectos ait inueniſſe campum in terra Sennaar, & ibi ſedes poſuiſſe.] Id iuxta naturam dictum eſt.Sunt enim in anima duæ ſpecies oriẽtis,altera melior,altera deterior.melior, quãdo ſolarium radiorum more ſplẽdor virtutum exoritur:deterior,quãdo his obſcuratis lucẽt alia.Prioris exemplũ eſt hoc:Et plãtauit Deus paradiſum in Edem cõtra orientẽ,nõ ſtirpium terreſtrium, ſed cæleſtium virtutum,quas è ſuo incorporeo lumine nunquã extinguendas plantator ille accendit.ExMoſis quoque ſocio quodam audiuimus dictum hoc,Ecce homo cui nomen Oriens.Noua appellatio ſi intelligatur de homine qui cõſtat ex anima & corpore.ſin autem de illa incorporea Deũ referẽte imagine,fateberis ei nomen hoc inditum aptiſsimè. Hũc enim antiquiſsimum filium rerum pater exoriri voluit,quem alibi primogenitũ nominat: qui genitus mox patrem imitatus eſt,& qualia vidit apud eum exẽplaria,tales formauit ſpecies.Deterioris autem oriẽtis exẽplum extat de illo,qui volebat à Deo benedictum execrari. nã & ille ad orientem habitare dicitur.ſed hic oriens quamuis cõmune cum priore nomẽ habet,re tamẽ eſt diuerſiſsimus.E Meſopotamia,inquit,acciuit me Balac,è mõtibus orientalibus,dicens:Veni,vt execreris quẽ Deus nõ execratur.Interpretatur autẽ Balac amens:nec immeritò,qui ſperabat ſe poſſe decipere illum Qui eſt,& certam eius ſententiã humanis argutationibus irritam facere.Ideò Meſopotamiã habitat,mentẽ habens quaſi ſubmerſam in mediis fluminibus,nec enatare valentem,nec emergere.Talis autem affectus vt exortus inſipiẽtiæ, ſic occaſus bonæ mentis eſt.proinde iſti quorũ narratur diſſona conſonantia,

tia,profecti ab oriente dicũtur.Vtrum ab oriente vitiorum?Nã eos qui à virtutis oriẽte proficiſcuntur,diſiungi legimus, vitiis pariter obnoxiorum vnitus motus eſt:ſicut cùm manus non ſeorſum ſuis artubus,ſed qua cum toto corpore cohærẽt,vnà mouentur. Nam inſipientia malis dux eſt ad opera non naturalia, quæ vitiorum eſt regio.Quicunque autem à virtute demigrantes ſequuntur inſipientiam, conuenientem ſibi nacti locum inhabitant,qui Hebraica lingua Sennaar,Græca verò excuſsio vocatur. Conuellitur enim & concutitur quaſſatúrque tota malorum hominum vita,ſemper confuſa turbatáq;, ne veſtigiũ quidem germani boni in ſe retinens. nam ſicut ea quæ excutiũtur nihil niſi concretum retinent,ſic & cuiuſq; cum iniquis conſcẽderati anima mihi videtur excuti.omnes enim virtutis ſpecies abiicit,vt nec vmbra nec imago eius vlla fiat reliqua.certè gẽs Aegyptiorum amantiſsima corporis,non ab aqua,ſed ſub aquã fugere inducitur:quæ vbi ſemel ſubiecit ſe affectib⁹, quaſſatur ac miſcetur,in locum bene cõſtitutæ pacataéq; virtutis tumultibus vitiorũ ſuccedentibus. Legimus enim excuſſos Aegyptios dum per medias marinas vndas fugiũt.Hi ſunt qui ne Ioſephũ quidem norunt,faſtum vitæ varium,ſed propalam peccãtes,ne veſtigium quidem,aut vmbrã, aut ſimulacrum vllum honeſtatis ſibi reſeruant.Exortus eſt,inquit,rex alius ſuper Aegyptum, qui ne infimum quidẽ & nouiſsimum bonorum Ioſephum nouerat:qui non modò perfectiones,ſed & profectus ignorabat:& tantum à viſione perfecta aberat,vt ne auditu quidẽ quicquam perceperit,dicens:Adeſdum,execrare mihi poſteritatem Iacob, & maledic nepotibus Iſraël.ac ſi diceret: Veni,extingue viſum auditúmq; animæ, nequid verè bonum honeſtúmq; vel videat vel audiat.viſum enim Iſraël, auditum Iacob ſignificat. Taliũ mens omnem boni naturã abiicit, excuſſa quodammodo;ſicut proborum ediuerſò meras ſincerásq; ideas bonorũ conſectãs, excutit reiicítq; cætera tãquam folia.Cõtemplare illum medi tatoſẽ quid loquatur.Tollite deos alienos, quos habetis, è medio veſtrum,& purificamini:mutatéq; veſtes, & facto agmine aſcẽdamus in Bæthel : vt etiamſi Laban poſtulauerit poteſtatẽ inquirendi in totã familiam,non inueniat ſimulacra, eſſentias veras inſculptas in mente ſapientis,quæ ad Iſaac familiã à ſeipſa doctã pertinent iure hæreditario.nam hic ſolus accipit paternam ſubſtantiã.Hic obſerua quod nõ ait eos veniſſe in campum in quo manſerunt,ſed quæſitũ inueniſſe,vtique poſtquam

diſpexe

dispexerũt vbinã esset locus ad insaniam cõmodissimus. Ita est profectò, insipiens non aliunde accipit, sed ipse sibi quẽrẽdo mala inuenit, non contentus his per quæ misera natura vltro increscit, sed cumulãs ea malis artibus & exercitiis. atq; vtinam paulùm ibi commoratus migraret aliò: nũc habitare ibi postulat, dicit enim scriptura, quòd inuento cãpo habitarunt ibi tanquã in patria, non tanquam inquilini regionis exteræ. Leuius enim malũ fuisset, si postquã in peccata inciderãt, pro alienis ea peregrinísque habuissent, nõ pro cognatis ac domesticis. inquilini eñ potuissent discedere, sedibus verò semel electis immanẽdũ erat posteà. quapropter apud Mosen sapiẽtes omnes inducũtur inquilini, nã horũ animæ in coloniam è cælo missæ sunt. solent enim visendi ac discẽdi gratia peregrinationem in terrenã naturam suscipere. ibi hospitio corporis vsæ, & cõtemplatæ sensibilia mortaliáq; omnia, retro vnde venerãt redeunt, memores cælum sibi ciuitatem esse ac patriam: in his verò terræ finitimis vti se tantùm hospitio. cæteris enim colonis nouæ sedes eximũt desiderium veteris patriæ: sed hęc reditum suorum expectat, & ipsi redire desiderãt. Itaque meritò Abraham qui mortuam vitam sepulchrúmq; reliquit, mortuorum custodes & mortalium rerum dispensatores sic alloquitur: Aduena & inquilinus sum ego inter vos: vos autẽ indigenæ, qui cinerem & puluerem pluris facitis quàm animam, dum vobis præfeciſtis Ephron, quod nomen significat puluerem. Meritò autem & meditator ille Iacob inquilinum se in corpore queritur dicẽs: Dies annorum vitæ meæ quibus inquilinus sum, pauci maliq; fuerunt: nõ peruenerunt ad dies patrum meorum quibus inquilini fuerunt. At illi à seipso docto etiam oraculum redditũ est hoc: Ne descendas in affectionem Aegyptum, sed habita in terra quã tibi indicabo, in mansione incorporea inuisibiliq;, interim inquilinum age in hac visibili & sensibili essentia. vt ostenderet, sapiẽrem in sensibili corpore peregrè agere, cùm patriam habeat verúmq; domicilium in virtutibus intelligibilibus, quæ ex ore Dei procedunt nihil differentes ab eius sermonibus. Moses autem, Aduena, inquit, sum in externa regione. Egregiè, ne hoc quidẽ honore corpus dignatus, vt inquilinũ eius se profiteretur, sed alienum se ab hoc existimans. Cęterùm malus vir ostendere volẽs, vnam linguam vnúmq; labiũ non in vocabulis situm, sed in societate facinorum, rursum aggreditur negotium, & turrim tãquam arcẽ tyranno vitio struit, sodales omnes ad hoc opus conuocans,

uocans,vt paratam materiem ſuggerant, Venite,inquit,faciamus lateres,& coquamus eos igni.] Ac ſi dicat:Nũc permiſcuimus & cõfudimus omnes partes animæ,vt ſpeciei nullius vlla forma iam appareat:conſentaneum igitur his cœptis fuerit, vt quando eſſentiam ſpecie qualitatéque carentem,affectum &vitium aſſumpſimus,diuidamus eam vſq; in extremas qualitates & ſpecies,quo magis eas percipiam⁹,earúmq; vſum fructũ, qui cognitus maiorẽ voluptatem parituras videtur. Adeſtẽ igitur cogitationes omnes & ratiocinationes, tanquam vocatæ in ſenatum animæ,quotquot iuſtitiæ virtutúmque omnium curatis pernicię,vt collatis cõſiliis diſpiciamus, quomodo aſſequi poſſimus optatum exitum.aſſequemur certè ſi rem gerẽdam auſpicabimur à fundamento hoc:vt informia formemus figuris additis.circumſcribamúsq; ſingula,ne vacillent & claudicent, ſed fixa firmáque maneant,aſſumpta quadratæ formæ natura. hæc enim cum ſit inconcuſſa indeflexáq; laterculi more,etiam quæ ſuperędificabuntur ſuſtinebit firmiter.talis ſtructurę quælibet aduerſa Deo mẽs,quem Aegypti,id eſt, corporis regẽ dicimus, inuenitur opifex.hunc enim Moſes inducit delectari latericiis ædificiis.poſtquam enim aliquis aquam terrámq;,illam humidam,hanc ſolidam eſſentiam,ne dilaberentur corrumperẽtúrque miſcuit,& ex his duobus tertium quiddam vtrique cognatum effecit,quod lutum vocatur,in portiones hoc ſecare nõ deſinit,ſuam cuique ſegmento formam aſſingens,vt firma fiãt & ad ſtructuram commoda.ſic enim opus abſoluitur non magno negotio.hoc imitati homines prauo ingenio,poſtquã brutos & nimios affectionum impetus miſcuerũt cũ grauiſsimis vitiis, ſecant eam temperaturam in ſpecies, quas fingunt formántque miſeri,ex quibus cõtra animam arx celſa erigitur: dum ſenſus diuidũtur in viſum,auditum,guſtum,odoratum,tactũ: affectus in gaudium,cõcupiſcentiam,timorem atq; dolorem:vitiorum genus in imprudentiam,luxuriam,timiditatem,iniuſtitiam,& his cognata cætera.Nec deſunt his etiã nequiores,qui non contenti hunc conatũ ſuſcepiſſe,etiam alios ipſis meliores, ad contemplatiuum genus pertinẽtes,cogunt lateres facere, & ciuitates munitas ædificare,ſuo regi,vt videri vult,intellectui: & hoc agũt,vt declarẽt bonum ſeruire malo,affectus plus poſſe quàm tranquillitatem animi, prudẽtiam cum virtutibus ſubditã eſſe imprudentiæ cęterísq; vitiis,vt neceſſe habeant dominorũ imperata facere.Ecce,aiũt,etiã animæ oculus lucidiſsimus,puriſ-

simus,omnia cernẽs acutissimè,cui soli Deum videre licet, nomine Israël,implicitus aliquando corporeis Aegypti cassibus perfert iussa grauissima,vt lateres faciat & alia terrena opera cum ingenti labore ac vexatione: quapropter meritò dolet ac gemit,quippe qui hoc vnũ suppetit,vberes in tãtis malis lacrymæ.Nam rectè dicitur,quòd ingemuerũ filij Israël præ grauitate operũ.Et quis sanæ mentis videns vulgi opera,nimiáq; studia,pecuniæ gloriæ,voluptatum,non vehementer doleat, & ad solum seruatorem Deum exclamet, vt ille mala subleuet persolutóq; pro anima pretio,in libertatem eam vindicet?Sed quæ tandem est hæc libertas?Illi soli sapienti seruire, sicut testãtur oracula in quibus dictũ est:Emitte populum, vt mihi seruiat. Est autem proprium seruientium ei Qui est, vt nec pincernarum,nec pistorum, nec coquorum opera, nec alia terrena vlla fingant cõponántq; corpora in modum laterum: sed ascendãt cogitationibus ad ætheream celsitudinem,præeũte Mose amico Dei carissimo.tunc enim manifestè contemplabuntur locũ in quo Deus insistit rectus & immutabilis: & scabellum pedũ eius lapidi sapphiro simile & firmamento cæli, videlicet mundum hũc sensibilem,qui per hæc significatur.decet enim vt fœderati scientiæ talium spectaculorum sint cupidi:& si non amplius,saltem illam imaginem videãt,verbum sacratissimum, deinde hunc mũdum etiam inter opera sensibilia perfectissimum.nam philosophari nihil est aliud,quàm his perspiciẽdis diligenter studere.sensibilis autem mundus scabellum Dei dicitur has ob causas.Primùm vt liqueat,quòd creaturis nõ insit causa efficiens:deinde vt discamus,quòd totus mundus non suo libero motu mouetur,sed gubernatur à Deo rerum dispensatore,qui salutariter clauum moderatur vniuersitatis,idq; sine manibus ac pedibus aliisq; creatis partibus iuxta doctrinãveritatis mam,non est enim Deus similis homini, quamuis nonnunquã docẽdi causa dicãtur de eo talia,dũ nõ possumus vltra nosipsos sapere,sed ex nostris accidentibus de Ingenito illo coniecturas quasdã facimus.Illud quoq; perpulchrè se habet,quòd mundus assimilatur figuræ laterculi. videtur em̃ & ipse stare hæreréq; quantũ visu percipitur,quãuis vtatur motu ocyssimo,nullã nõ præuolãte creaturã.nã interdiu solẽ,noctu lunã,stare imaginãtur oculi corporis:cũ tñ nemo nesciat horũ siderũ cursum esse concitatissimũ,quæ totũ cælum intra vnam diem obeunt.sic & vniuersum cælum quod stare videtur in orbem circũuoluitur,

qui

qui motus inuisibili diuinóque mentis oculo comprehẽditur. Inducũtur autem hos lateres igni coquere: quod significat, affectus ac vitia calido motiuóq; sermone confirmari, ne a sapientiæ satellitibus deleri possint, qui semper moliuntur eis perniciem: quapropter additum est, Fuerunt eis lateres pro saxis.] Quod enim rarum ac fluidum est in bruto impetu, in naturam solidam resistentémq; constipatum & densatum, mutatum est rationibus validis & demonstrationibus certissimis, postquam contemplationes perceptæ virilem quandam maturitatem assumpserunt, quæ in tenera ætate diffluunt propter humiditatẽ animæ, nondũ valentis impressas formas durare conseruaréq;. Et bitumen fuit eis pro luto.] non contrà lutum pro bitumine, videntur enim mali quæ infirma sunt communire cõtra meliores, & fluxa dissolutáq; compingere, vt ex tuto in virtutem iaculentur. Sed propitius pater bonorum nõ sinet illorum substructiones constabiliri, & non subsistente vano studio reddet eas labiles, tanquam molle lutum & fluidum. quod si lutum factum esset in bitumen, fortasse terrenum istud sensibile quod est in fluxu continuo, sodalitatem accepisset perpetuam & durabilem. Sed quoniam versa vice bitumẽ in lutum mutatum est, bono simus animo. est enim certa spes fore, vt firmæ vitiorum munitiones excidantur per Dei potentiam. Itaq; iustus ille in magno cõtinuóq; vitæ diluuio, nondum valens absq; sensibus animo solo res verè cernere, arcam, corpus inquam, intus & extra bitumine perungit firmitatis gratia. cessante verò & terrore & periculo tempestatis illius iam se remittẽtis, exibit adiutus intellectu incorporeo ad percipiendam veritatẽ. nam illud elegans ab ipsa natiuitate ingeniũ quod appellatur Moses, pro patria mundum habens in cuius ciuitatem ascriptum est, astrictum vni loco bitumine picéq; oblito corpori, putáti se omnes rerum sensibus subiectarũ imaginationes capere seruaréq;, deplorat se vinctum, incorporeã naturã desiderãs: deplorat etiam inflatam & errantem mentem vulgi miseri, quæ pẽdens à falsa opinione, putat inesse sibi aliquid certum firmúmq;, aut in vniuersum creaturam vllam esse immutabilem, cùm perpetuę stabilitatis exẽplum in vnõ Deo sit propositũ. Cæterùm illa verba, Venite ædificemus nobis ipsis ciuitatem & turrim, cuius fastigium vsq; ad cælum pertingat, tale quiddam subindicant. Ciuitates apud legislatorem non tantùm vulgares istæ intelligũtur, verùm etiam quas homines in animabus suis circũferunt.

hæ videntur exemplares, vt diuiniorem paraturam sortitæ. illę verò harũ imagines, cùm constent ex essentia corruptibili. sunt autẽ duæ ciuitatis species, altera melior, altera deterior. melior in qua sub populari administratione reipub. ciues ęquo iure viuunt, legibus principatũ obtinentibus: hæc ad laudem Dei pertinet. deterior autem, adulterina, falsæq; monetæ, in qua penes vulgum est regimẽ, & inæqualitas est in pretio, præsidente iniquitate atq; iniustitia. in prioris ius probi ascribuntur, in poste rioris ignauorũ multitudo, perturbationem magis quàm ordi nem, & confusionem magis quàm bonam constitutionem diligens. Insipiens autẽ socios postulat, non cõtentus peccatis propriis: hortatúrque ad nauandam sibi operam nunc visum, nunc auditum, nunc sensus cæteros vt incunctanter præsto sint, & pro viribus suum quisque ministerium accõmodet. accersit etiam & cõcitat cæteras cateruas affectuum suapte natura indomitorũ, vt prælia meditãdo inuictus euadat. Hos igitur socios mens his verbis cõcitat: Aedificemus nobis ciuitatem, ac si dicat, partes nostras communiamus, circundemus nobis firma mœnia, ne simus expositi hostilibus incursationibus, distribuamur in tribus & curias, in quas adscribantur insitæ in anima potentiæ, & pars brutis cõtribuatur, pars rationalibus. magistratus autẽ eligamus nobis commodos, opulentiam, gloriam, honores, voluptates, per quos adipiscamur potentiam, excluſa iustitia pupertatem obscuritatémq; afferre secum solita. Scribamus leges quæ faueant potentioribus, quorum vt reipub. vtiliorum, præcipua habẽda est ratio. in primis turris extruatur, quæ vitio tyranno sit pro arce regiáq; munitissima, cuius pedes in terra nitantur, caput ad cælum pertingat, magnanimitate ad tantam celsitudinem penetrans. nam certum est eam non in solis humanis iniquitatibus cõsistere, sed properare ad cęlestia per impios & Deo infestos sermones, dum aut cæli numen negat, aut prouidentiam eius, aut mundi conditi principium: vel si hunc creatum concedit, tamen & causas eius in certas putat, & motũ ei moderatum, admit, affirmans eum nunc perperam, nunc cõ tumaciter agitari, sicut naues aut quadrigas circensiũ: quę nunquam sine gubernatore aurigáque feruntur cursu prospero. at prouidentia nõ interdum: sed humana sæpè diuina semper, bonum habet euentũ. nam error confessione omnium abest à diuina potentia. Proinde hac figura significatur, insanos homines malitiæ rationem tanquam turrim ædificare, nihil aliud quærentes

rentes nisi vt nomen suum magnũ magis quàm bonum transmittãt ad posteros. dicunt enim, Faciamus nobis nomen.] ô insignem impudẽtiam. quid aitis? cùm debeatis tenebris vestras iniquitates abdere, & prætextum si non verũ, certè verisimilẽ quærere, vel ad ineundam apud honestiores gratiam, vel vt effugiatis pœnas confessorum criminum: audetis tantùm non in clarissima luce vos ostentare, contẽptis & minis hominum, & suppliciis diuinitus infligendis sine clemẽtia? & insuper circũquaque rumores nuntiósque iniquitatum vestrarum dimittendos censetis, vt nemo nesciat, nemo non audiat vestra ô miseri ac scelesti facinora? At quale tandem nomen cupitis? certè quale factis vestris conuenit. id verò est ne vnum solùm? genere fortasis vnum, sed in species distinctum innumeras, quas vel silentibus vobis opprobrabunt alij. inest enim vobis petulãtia cum impudentia, contemptus cum violentia, vis cum cæde, stupra, cum adulteriis, cum immoderatis voluptatibus immensa cõcupiscentia, cũ temeritate insolentia, cum calliditate iniustitia, cum furacitate rapacitas, cum mendaciis periuria, cum iniquitatibus impietas, hæc sunt ista nomina, & his similia. bella verò gloriatio, captare celebritatẽ nominis ex his quæ cælari debuerant. Sunt tamen qui valde sibi rebus talibus placent, putantes inde se lucri facere præclaram existimationem apud homines, qui vltrices tam immanis audaciæ diras non effugient, non solùm præsagientes, sed & præuidẽtes suum interitũ, quos libẽter sic alloquerer: Scitis fore vt disipemini. Cur igitur peccatis? Sed fortasse morem insipientiũ proponit, qui etiam maximis pœnis nõ obscurè sed manifestè impẽdentibus, ab iniuriis non temperant. sunt autem notissimæ artes malę, quas solet ferire diuina vltio, & pessimi quoq; cogitant Deum nõ ignorare ipsorum maleficia, nec se posse illius animaduersionẽ depellere. alioquin vnde sciunt se discipandos? attamen dicunt: Priusquam dispergamur.] Profectò conscientia redarguit in pectore: & quanquam contemptores Dei stimulat, vt vel inuiti cogãtur intelligere, humanas res administrari à natura præstantiore, & esse iustitiam quæ implacabiliter sceleravindicet, infensa miniustis impiorũ facinoribus, & eis etiam qui his patrocinantur. Verùm isti omnes sunt semper morientis, & nunquã emortuæ miseriæ posteritas, illi⁹ quæ Caim nominatur. An nõ & Caim post natum sibi filium, quem nomine idem quod ipsius significante appellarat Enoch, inducitur ciuitatẽ condere, & quodam-

modo creaturas mortales ædificare, ad subuersionẽ rerum diuiniorem apparatũ sortitarum? Nam Enoch interpretatur gratia tua. At impius quisq; opinatur quod cogitat & intelligit esse intellectus sui gratiam: quod videt, oculorũ: quod audit, auriũ: quod olfacit, narium: itidémq; cætera officia fert accepta suis sensibus, sicut & sermonem vocis instrumentis. Deum autẽ causam esse negat, aut contendit non esse primariam, ideo primitias agriculturæ suæ sibi reponit, cõtentus obtulisse Deo de fructibus, quãuis exemplum salubre haberet in proximo, nam frater eius primogenita, non secundarios gregis partus sacrificat. confitens antiquissimas causas esse penes autorem antiquissimum. at impius opinionẽ tuetur cõtrariam: intellectum habere suæ voluntatis potestatẽ liberam, & sensum sentire quicquid vult. iudicare enim verè liberé q;, hunc de corporibus, illum de omnibus. atqui adeò sunt reprehensibiles, & à veritate cõuincibiles, vt nihil suprà. nónne intellectus sæpe in rebus innumeris delirij coargutus est? nónne sensus omnes deprehẽsi in falso testimonio? non pro tribunali rationis, quę & ipsa falli potest, sed ipsa natura iudice, cuius incorruptissimũ est iudicium, proinde cùm & intellectus noster & sensus sit in lubrico, necessariò fatendũ est Deum nobis impluere & cogitationẽ & vim percipiẽdi. & hanc gratiã nobis cõferri nõ à nostris partibus, sed ab illo cui totum debemus quicquid sumus. At arrogantes filij hæreditatem à patre acceptã cupiũt ad cælum exstruere donec iustitia virtutis amica, vitiorũ hostis, aggressa ciuitates cõmunitas cõtra miserã animã, & has demolitur & turrim, cuius nomen in Iudicũ libro scriptũ extat. id Hebraicé dicitur Phanuël, interpretatur autẽ Auersio Dei. nam quævis munitio quæ per ratiocinationes probabiles adstruitur, ad nihil aliud ædificatur, q̃ vt mentem diuertat & deflectat à cultu Dei, quo conatu quid esse possit iniquius? verum contra hanc turrim deprædator & hostis iniustitiæ susscipit expeditionẽ, qui Hebraicè vocat Gedeõ, & interpretatur prædonũ receptaculũ. Iurauit, inquit, Gedeon Phanuëlitis dicẽs: Cùm victor in pace reuertar diruam turrim istã. Egregia cõminatio, decens animã hostilister affectã erga malos & impios, fore vt subruãtur omnes rationes quæ ducunt ad impietatẽ, & solet ita fieri. Cùm em̃ mens cõuertitur, destruitur quod auersum fuerat. & quod iure mireris, huius demolitionis tempus ait esse nõ bellum sed pacẽ. mẽtis em̃ stabilitate quietéq; quã pietas solet parere, subuertitur omnis ratiocinatio

tio quã ſtruxit impietas. Sunt etiã multi qui ſenſus in modum turris extollũt tẽpore, vt ad cæli fines pertingãt. per cęlũ autem noſter intellectus ſignificatur, in quo preſtãtes diuinæq; naturę verſantur. Hæc qui audẽt, ſenſum intellectui præferũt, volentes expugnare intelligibilia per ſenſibilia, faceréq; ſeruos è dñis. & vice verſa è ſeruis dños: Cæterùm illa verba: Deſcẽdit dñs vt videret ciuitatẽ & turrim.] figuratè accipiẽda ſunt. nã credere q̃ Deus accedat aut recedat, aut deſcẽdat aſcendãtq;, vel in totũ ſicut animalia mouentur, ſtet moueatúrve, impietatis eſt deportandæ in extremas, vt vulgus loquitur, inſulas oceani. Sed iſta humano more legislator de Deo dicit, quãuis haudquaquã humana forma prædito, ad vtilitatem diſcẽtium, vt iam antè non ſemel admonuimus. Quis enim ignorat quòd deſcendens alio loco relicto alium occupat? Deus autem implet omnia, non cõtentus ſed continens, qui ſolus vbiq; ſimul & nuſquam eſt. nuſquam, quia ipſe locum & regionem creauit vnà cum corporibus, nefas eſt autorẽ intra vllam ſuam creaturã includi. Vbiq; autem, quia potẽtiis ſuis per terram, aquam, aërem, cælum extenſis, nullam partem mundi deſtituit, ſed omnia inter ſe inuicem aſtringit inuiſibilib⁹ vinculis, ne vnquã ſoluãtur, plurimũ laudãdus hoc nomine quod enim celſius eſt omnibus potẽtiis, intelligitur eas excedere, cũ eas in poteſtate habeat. virtus autẽ illa omnipotẽs quæ cõdidit & gubernat omnia, verè De⁹ dicit, omnia cõtinens in gremio, & omnia penetrans vel minima. id inuiſibile incõprehenſibiléq; numen cũ ſit vbiq;, nuſquã tamen verè cernitur aut percipitur, & cũ dicit: Sto ante te, videtur quidem ſe oſtẽdere, ſed maior eſt quàm vt vel indicari poſsit vel videri ab vlla creatura. Ergo migratorij mot⁹ nomina nequaquã Deo cõueniũt, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, prorſum, retroſum: nec tale quicquã intelligitur de illo qui locũ nõ mutat, nihilominus dicitur deſcẽdens viſere, qui omnia prius etiã q̃ fiant præuidet manifeſtiſsimè: vt doceamur monemúrq; ne quis homo de abſentibus rebus & incertis putet ſe poſſe certam conieẽturã facere, ſed propius introſpecto negotio diligẽter cũcta perluſtret. viſus enim certus potius quàm fallax auditus, teſtis adhibẽdus eſt. quapropter in optimè cõſtituta rep. lege cautũ eſt ne quis audita dicat pro teſtimonio, quia indicium auditus naturaliter facilè eſt corruptorib⁹. Apud Moſen quoq; inter vetita legitur: Nõ admittes auditionem vanã. vbi nõ tantùm interdicit, ne quis falſum ſermonẽ aut ſtultũ accipiat auri-

bus:sed docet ꝙ ad manifestã veritatis perceptionẽ lõgè minus quàm visus idoneus habeatur auditus, cùm sit refertus vanitatibus. Hãc censemus esse causam cur descẽdisse dicatur Deus vt ciuitatem ac turrim viseret. nec temerè additũ est, Quam ædificarant filij hominũ.] Fortasis enim profanus aliquis cauillabitur: Nouã verò rem nos docet legislator, turres atq; ciuitates nõ ab aliis ædificari quàm filiis hominũ. quis adeò demens est, vt hæc tam manifesta nesciat? Verùm non ista obuia protritáq; considerãda sunt in sacris oraculis, sed vestigãda quæ tegũtur sub his apertis vocabulis. Quid igitur hoc est? Qui rebus multos quasi patres tribuũt, & multorũ deorũ cateruã introducunt, negotia cõfundentes per imperitiam, & animæ finẽ voluptati assignantes, opifices dictæ vrbis eiúsq; arcis, si verũ fatendum est, facti sunt: quas ad finẽ illum deducũt extruẽdo tanquã ædificia, ipsi nõ absimiles opinor natis è scorto, qui à diuina cõcione arcẽtur lege dicente, Nõ intrabit natus è meretrice in ecclesiam domini. Isti eñ quasi passim iaculãtes sagittarij, qui in nullum scopũ præstitutũ tela dirigũt, innumera principia causasq; rerũ creatarum supponũt, falsas omnes, cũ vnum factorẽ patrémq; vniuersitatis nesciant: sed qui sciẽtiam habent, vnius Dei filij appellãtur meritò, sicut & Moses fatetur dicẽs, Filij estis dñi Dei. & alibi: Deũ qui te genuit. &, Nónne hic ipse pater tuus est? Qui sic affecti sunt, solùm honestum bonũ existimãt, quæ est arx ab huius belli peritis cõtra finem voluptatẽ sectantium oppositа, vt illum expurgatũ tollant è medio. quod si nõdum quisquã dignus vt Dei filius appelletur, tu tamẽ da operã vt ornatus sis sicut verbũ eius primogenitũ, angelus antiquissimus, & quidã variarũ appellationũ archãgelus: videlicet principium, nomẽ Dei verbúmq; dictus, & homo factus ad imaginem, & videns ille Israël. Quamobrẽ superius adductus sum vt laudarem eos qui sui generis initia referũt ad vnũ virum communem parentẽ. nam si nondum idonei sumus vt nominemur Dei filij, simus saltẽ sermonis illius sacratissimi, qui eius sempiterna imago est. imago eñ Dei est verbũ illud antiquissimũ. hoc genus multis in locis lex filios Israël etiam nominat, videtis illius auditores, quãdoquidem post visum auditus secũdum honorem meretur, & qui discũt, posthabendi sunt eis qui absq; præceptore manifestas subiectorum formas percipiũt. Proinde veneror in Regũ libris sacras literas, vbi qui post multas ætates flagitiosè vixerunt, tamen ad stirpis autorem Dauid hymnorum

norum diuinorum, poëtam referuntur, qui viuus vidénsque ne proauos quidem eorũ agnouisset pro suis posteris. animarum enim quas virtus immortalitati consecrat, nõ corruptibilium corporum soboles, in posteritate bonorũ virorum censetur. cæterùm de his qui se iactant obiniusta facinora, dicit dominus: Ecce genus vnum & labium vnũ omnium: ac si dicat, Ecce vna familia cognatiòq; pariter omnium, nemine mutante sententiam, nec discrepante, quemadmodum & musicæ imperiti consonant. nam & horum vocis instrumẽta interdum modis omnibus inconcinna sunt & dissona, vt nihil inter eos conueniat, nisi quod pariter discrepant. Idem & in febribus vsuenit vt videmus. nam & quotidiani & tertiani & quartani vt medicorũ filij vocant circuitus, statas horas habent nocturnas diurnásque, & eundem semper seruant ordinem. Porrò illud: Cœperúntq; hoc facere, non sine indignatione dictum est: quòd malefici nõ contẽti humanæ societatis iura violasse, ad cælũ sint ausi scandere, iniquitatem seminantes, & metentes impietatem, sed nihil proficient miseri. nam qui se mutuis iniuriis afficiunt, sæpè consilia quamuis ab ipsis damnata, perducũt tamen ad effectũ, impij verò non item. Numen quod impetunt, illæsum manet, ipsi maculam cõtrahunt ineluibilem, & ordiuntur quidem iniuriam, sed nihil efficiunt. Propterea sic dictum est: Cœperunt facere. Homines inexplebiliter peccandi auidi, non contenti facinoribus terra mariq; patratis & in aëre, quę sunt elemẽta corruptibilia, decreuerunt naturæ cælesti ac diuinę inferre manus impias: quæ cũ inter creaturas non censeatur, est extra omnem aleam iniũriæ. quæ etiãsi maledictis appetatur, nihilò habet deterius. nec à sempiterna sub natura dimouetur, sed maledicisca lamitates infert haud vnquã medicabiles. siquidẽ etiãsi cœptis frustratis nõ potuerunt ad destinatũ impietatis suæ finem peruenire, nihilò minus ac si cogitatũ facinus perpetrassent, damnãdi sunt. & hoc est quod ait absolutã turrim ab eis, quãuis penderet adhuc, dicẽs: Dominus descẽdit vt viseret ciuitatẽ ac turrim, non quam ędificaturi erant, sed quã ædificauerant, & quod argumentum est imperfectæ structuræ? Primùm ipsa res satis liquet. nulla enim terrę pars valet cælũ attingere, ob causam supradictam, quia nullum centrũ tangit suam circũferentiã. deinde, quoniam æther sacratus ignis, flamma est inextinguibilis, iuxta Græcã nominis etymologiã, παρὰ τὸ ἀίθειν, quod vrere significat. testis est sol ignium pars cælestiũ, qui ex tanto inter-

t v uall

uallo intima terræ penetrat ſuis radiis:nec tantùm hanc,ſed & aërem,qui ad cæleſtem vſq; orbem ab ea pertinet, licet ſuaptè natura frigidũ,partim tepefacit partim exurit.nam quæcunq; aut multum diſtant ab eius orbita,aut ad latus alterutrum declinant,tepefacit tantũmodo.quæ verò aut propinqua ſunt aut directè oppoſita, maiore vi caloris exurit, quæ cùm ita ſe habeant,non erat opus vllis fulminibus cõtra conantes aſcẽdere, cùm alioquin auſus illi magnifici euaneſcerẽt. Quod ſubindicatur per ea quæ mox ſequuntur: Deſiuerunt, inquit, ædificare ciuitatem & turrim.] Dubio procul non quia perfecerãt eam, ſed quia confuſio ſecuta prohibuit quominus perficerent: nec tamen effugerũt crimen perpetrati facinoris,qui cõſilium tam immane nõ dubitarunt aggredi. certè augurẽ illum & prodigiorum procuratorẽ,vanis cõiecturis ſtudentẽ(vanus enim interpretatur Balaam) lex ait populo vidẽti maledixiſſe, quãuis in verbis eius erat fauſta precatio:mirum ni nõ reſpectu dictorum eius quæ diuina prouidentia recudebat in quandã meliorem monetã,ſed mentis ipſius,cui noxia magis obuerſabantur quàm vtilia.pugnãt autẽ hæc inter ſe ſe ſuoptè ingenio, coniectura cum veritate,vanitas cum ſciẽtia,diuino furore carẽs diuinatio cũ ſapientia: & quãuis aliquis conatus per inſidias alterum interimere fruſtratus eſt,nihilominus homicidij reus eſt, ſicut decernit ſuper hoc caſu ſcripta lex.Si quis,inquit, conatus fuerit proximũ ſuũ dolo perdere,& ad altare cõfugerit,abſtractum afficies ſupplicio. Atqui conatus tantùm,nõ interemit. at par eſt maleficium,patraſſe cẽdẽ,& decreſſe.quãobrẽ ne ſupplici quidẽ venia datur,ſed è ſacrario duci iubetur qui cõcepit tã nefarium conſilium.profanus eſt autem & nefaſtus non ſolùm quoniã animæ per virtutis vſumfructũ valẽti perpetuò viuere, per vitiorũ aſſultũ cædem molitus eſt:verùm etiã quia Deum facit fautorẽ auſus impij.nam refugiũ id ſignificat:quoniã multi volẽtes euadere propria crimina,& debitis pœnis eripi, faci nus ſuum referũt in Deum,nullius mali autorẽ, ſed bonorum omniũ.proinde pium habetur tales vel ab ipſis delubris abſtrahere. Extat autẽ inſignis pœna cõtra impietatis aſſertores,quã fortaſſe quidam inſipientes nõ damnum ſed lucrũ arbitrabuntur.nõ deficient,inquit,ab eis omnia quęcunq; aggreſsi fuerint facere.ô infinitam & immẽſam miſeriam:omnia quæcũq; aggredietur mens demẽtiſsima,ſuccedũt ex ſentẽtia:nec magnus nec paruus conatus fruſtrabitur vllus, vltrò negotiis animæ

occur

occurrentibus & sese præbẽtibus. hæc sunt animę viduatæ indicia peccãtis absq; impedimẽtis omnibus. nam quisquis est non prorsum insanabilis, optarit se consilio mentis destitui, vt cùm furtum aut adulterium aut homicidium aut sacrilegium aut aliquid simile tentat committere, successu careat, & innumera inueniat obstacula. nam cohibitio maximum morbũ arcet iniustitiam, quòd si adsit licẽtia, ille vitari non poterit. Et adhuc tyrannorũ fortunas ô beati suspicitis, quibus procliue est quidquis efficere, quod rabido efferatóq; animo concipiunt? imò gemenda est illorũ conditio. siquidem inopia & infirmitas malis prodest, bonis verò potentia cum opibus. Certè quidam ex insipientum numero postquam sensit ad quantam infelicitatẽ perducit libertas peccandi, ait. Maior est culpa mea quàm vt remittatur. Est enim valde graue animam sine freno sinere per se imdomitam, quæ habenis ægrè coërcetur & scutica. quamobrẽ oraculum propitij Dei plenum bonitate spem exregiam oftentat disciplinæ amatoribus, quod sic est redditum: Non dimittã te neque deseram. nam laxatis animæ vinculis, quibus continebatur, maxima sequitur calamitas, à Deo deserit, qui suas ipsius potentias circundedit rebus omnibus tanquam fortissima vincula, & his eas indissolubiliter adstrictas esse voluit. quin & aliubi dicit, quicquid ligatur vinculo purum esse, quãdo impuritatis causa est dissolutio. Caue igitur quoties vides aliquẽ quidlibet expeditè facere, mireris tanquam fortunatum: sed potius vt infelicem miserare, cui virtutũ sterilitas, vitiorum vbertas perpetua contigit. Nec illud in transcursu & leuiter expendendum est, quid sibi velit quod ibidem ex persona Dei dicitur: Venite descendamus & confundamus linguam eorum.] videtur enim quosdam alloqui tãquam operationis socios. idem & anteà de hominis creatione dictum legitur. Dixit, inquit, dominus Deus: faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: vbi vox Faciamus, pluralitatem significat. & rursum dixit Deus: Ecce Adam factus est sicut vnus è nobis, vt noscat bonum & malum. nã illud vnus è nobis, nõ de vno sed de pluribus ponitur. Dicendum igitur illud primùm, nihil in rebus æquiparari Deo, sed hunc esse vnum regem ducem principem, à quo solo fas est administrari ac dispensari vniuersa: nam illud,

Multos imperitare malum est, rex vnicus esto. Non ad ciuitates & homines magis pertinet, quàm ad mundum & Deum. Vnũ enim vnius factorẽ, patrem, dominum esse, necessum

sum est.quo concesso,attexẽda sunt quæ inde consequenter dependent.quænam illa?Deus cùm sit vnus,dici non potest quàm multas habeat socias potentias,quæ salutem rerum procurant, quædam etiam plectũt noxios. ea verò pœna non est damnosa, cùm peccata castiget ac coerceat.per has item potẽtias ille incorporeus intelligibilisq; mũdus compactus est,exẽplar huius mundi visibilis:quod cõstat ex ideis inuisibilibus, sicut hic noster ex corporibus visibilibus.Vtriusq; pulchritudinẽ admirati quidam,nõ solùm ipsos totos consecrauerũt,verùm & patres eorum præcipuas,solem,lunam,cælũ,non veriti eas deos appellare,quorũ cogitationẽ Moses intelligẽs,inquit:Domine,domine,rex deorũ.vt indicaret eum esse præstãtiorẽ quàm subditos. Est & in aëre animarũ incorporearum sacratus chorus, assecla illarum cælestiũ.nam has solent angelos nominare diuina oracula.hic vniuersus exercitus in suos digestus ordines, imperatoris summi iussa exequitur,& huic vni moderatori suo,sicut fas est,obsequitur:in quibus copiis nõ licet reperire desertorẽ ordinis.Rex ipse his ministeriis stipatus,vtitur eis dũtaxat ad ea negotia,quæ decet nõ à solo Deo tractari: quãuis enim nullius ope indigeat pater omniũ,qua subleuetur quoties vult aliquid facere:tamẽ videt quid se,quid creaturas deceat,& quædã potẽtiis subditis efficienda permittit,ne his quidẽ concessa facultate in totũ libera,vt ne quod erratũ in generatione admittatur.Hæc igitur necessariò primùm dicenda habui, nunc dicam quid inde colligitur.Animaliũ naturæ prima diuisio fit in partes,brutã rationalémq;:rationalis pars subdiuiditur in mortalem speciem & immortalẽ alterã,mortalẽ hominũ,immortalem animarũ incorporearũ,quę versantur in cælo & in aëre.hæ vitiorũ expertes sunt,sortẽ adeptæ felicẽ nullisq; calamitatib⁹ obnoxiã,quippe quæ non alligãtur corpori miseriarũ domicilio.bruta quoq; carẽt vitiis,sicut & mẽte,proinde non fiunt rea peccati voluntarij,quãdo nulla præcedit deliberatio. solus propemodum ex omnibus homo habẽs bonorũ malorúmq; scientiam,sæpenumero eligit contemnanda,fugit sectanda magno stultio,quapropter meritò peccati spõtè admissi reus peragit. conuenienter igitur huius creationem Deus cùm sub præfectis suis communicat,dicens: Faciamus hominem:vt & benefacta eius ad ipsum autorẽ solùm referantur,& peccata ad cæteros socios.nã ipsi omnipotẽti non erat cõueniens,in rationali anima viam ad vitia sternere:quam ob rem ministris eam partẽ

faciend

faciendam commisit.nam complementum totius operis postu labat vt volũtario contrarium iungeretur inuoluntariũ. & hæc quidẽ hactenus dicta sint.superest & illud cõsiderãdum, Deum bonorum tantũmodo causam esse,mali autem prorsus nullius: quãdoquidem ipse bonum omnium antiquissimum est & perfectissimum.Decet autẽ suæ naturæ propria operari optimum optima:improborum autem pœnas per eius ministros sanciri. attestãtur meis dictis illa verba perfecti meditatoris:Deus qui nutrit me à iuuentute mea,angelusq; eripit me ex malis omnibus,hic quoq; nũc fatetur,germana bona,quæ studiosa virtutis animas nutriunt,ad solùm Deum autorẽ referenda: malorũ autem portionem cõmissam angelis, ac ne his quidem liberam puniendi facultatẽ habentibus,ne cui ad pernicieẽ tendenti salutaris illa natura occasionẽ prębeat,quapropter dicit:Venite descendamus & confundamus.hanc enim censuram merẽtur impij,vt beneficæ alioquin,benignę propitiæq; potẽtiæ pœnas ab eis exigãt:quas Deus sciens humano generi vtiles,per alios statuit.oportebat enim castigationem adhiberi,sic tamen vt perẽnes gratiarũ fontes nullis malis miscerẽtur,non solùm his quæ verè mala sunt,sed etiam quæ esse videntur.Nunc quærendum quæ sit illa confusio.at quomodo quærendum?sic opinior. Sæpè ignotos ex similiũ & eiusdem generis collatione cognoscimus. ad eundẽ modum etiã res quæ per se non facilè noscuntur, manifestè apparebunt per cognatarũ similitudinem.Quid est igitur cõfusioni simile?mixtura,sicut à maioribus traditur,& temperatura.mixtura in aridis reb?,tẽperatura in humidis.est igitur mixtura,corporum diuersorum perturbata cõiũctio:quasi quis hordeũ,triticum,pisum, cæteráso; frugũ species in vnum aceruum cõgerat.tẽperatura verò non est coniunctio,sed dissimilium partiũ mutua penetratio, quarum semel tẽperatarum qualitates arte quadam secerni queunt, quod dicunt in vino & aqua cõtingere.nam hæc duo si vniantur,temperaturã conficere,quæ nihilominus redire possit ad qualitates pristinas si eã spõgiam imbuas oleo,aquam ea colligi,vinũ relinqui. fortasse quia spõgia ex aquis genita cognatũ liquorẽ ex temperamẽto attrahit,vinum verò vt alienum,respuit. at confusio fit cum penetrãtibus se inuicem partibus qualitates earũ pereunt,vt corruptis rebus quæ prius fuerãt:vnius nouæ, & à prioribus diuersæ,existat generatio:quod accidit in medicorum compositione quam vocant tetrapharmacum:quæ constat opinor è cera,pice.

resina,

resina,& adipe:quæ semel composita non possunt arte vlla sepa rari,vt redeant ad qualitates pristinas.sed cũ singulæ nusquam appareant,ex omnibus corruptis vna egregia facultas conficitur.Quoties autem Deus minatur cõfusionem cogitationibus impiis,ea nõ singulis tãtùm vitiorum speciebus earúmq; viribus intentatur,sed & operibus eorum quæ fiunt de cõmuni sententia:ne vel singula,vel cõmunicatis consiliis,vires colligant ad delendam partẽ præstãtiorem.quapropter ait: Cõfundamus ibi linguam eorũ,ne audiãt vocem quisq; sui proximi.] ac si diceret,muta surdáq; faciamus vitia singula,vt nec loquendo nec assentiendo damnũ dent.Hæc est nostra super hoc textu sententia.Qui verò aperta solùm & obuia sectantur,putãt hic describi ortum linguarũ Græcarum ac barbararũ. quos equidem nõ accuso:forrasis enim & ipsi rectè sentiunt: attamẽ admonitos cupio,ne hactenus processisse contẽti sint, sed transeant ad tropologiam,sic existimãdo,diuina oracula esse vmbras quasdam corporũ:cæterùm quæ per has significãtur,esse res verissimas. id si quis animo cęcutiens parũ intelligit occasionem ab ipso legislatore porrectã non negligat,vel hoc ipso in loco.Cõfusionẽ enim rem hanc appellat:qui si voluisset solùm ortũ linguarum indicare,aptius diuisionem appellasset quàm confusionem. nõ confunduntur enim quæ in partes distribuuntur,sed discernuntur potius:vt nõ minor pugna sit inter hæc vocabula, quàm inter res ipsas.est enim cõfusio,sicut iam dixi,facultatum simplicium corruptio,quæ simul cõgestæ, vnã quampiã generãt.separatio verò est vnius in plura sectio:sicut cùm genus aliquod in plures diuiditur species.Itaq; si ille solus sapiens voluisset vnã loquelam in plures partes diuidi,aliis aptioribus & magis propriis vsus fuisset appellationibus:puta diuisionem dicendo,aut distributionẽ,aut separatioẽ,aut aliquid huiusmodi, nõ confusionem,quæ planè cõtrarium significat.Verùm hoc nũc est propositum,disiicere vitiorũ constipatũ cuneum, irritare horũ fœdera,societatẽ conuellere,copias fudere fugaréq;,imperium vi euertere,quod erat communitũ iniquitatibus maximis.Videnʼ vt opifex ille noluit conspirare partes animæ? nõ oculi possunt audire,nõ aures cernere,nõ olfacere labia,nõ gustare nares,nõ ratio fungi officio sensuum,sicut nec sensus valent in vocẽ erũpere,norat enim ille artifex,nõ expedire vt hæc se inuicẽ exaudiant:satius esse,vt singulæ animæ partes intra suas functiones consistant,& inconfusæ maneant:idq; non minus conferre animant

mantium generi,quàm priuatim ipsis potentiis.ediuersò vitia deducta sunt in confusionem & extremã perniciem:vt nec collatis viribus,nec priuatis conatibus,detrimentum afferant partibus melioribus,& hoc est quod dicit: Dispercit eos dominus illinc:ac si diceret,dissipauit,eiecit,profligauit. nã spargere ali quando ad incrementum & augmentum pertinet,aliquãdo ad interitum & perniciem.Vult autem ille rerum plãtator Deus, honestatem esse omnibus insitam,dispergi verò & exulare extra mundi terminos impietatem execrabilem,vt tandem tollatur è medio ciuitas vitiorum,cum infensis virtuti moribus,impietatis turrim substruẽtibus.his enim dissipatis quotquot per insipientiæ tyrannidem coacti sunt solum vertere, vno edicto reuocantur in patriam:quod ipse Deus promulgat, disertè dicente oraculo.Etiamsi dispersus fueris à summo cælo ad extremitatem eius aduersam, sic quoq; te colligã. Itaq; concentum virtutum à Deo foueri decet, vitia verò dispergi & profligari. nec est aliud nomen quod vitio magis conueniat quàm confusio.id quod euidens est in quouis insipiente,qui verbis, cõsiliis, factis improbatis confusisq; vtitur.

PHILONIS IVDAEI,

Vita sapientis per doctrinam perfecti,siue de legibus nõ scriptis,hoc est,de Abrahamo.

SACRAE legis quinque voluminum primũ vocatur & intitulatur Genesis, ob mundi generationem sic nominatum, quam in principio continet: quamuis in eius reliquo res innumeræ insertæ sunt bello pacéq; gestę,item sterilitates fertilitatésque,penuriæ copiæque, adhæc maximæ clades terrarum,incendium & diluuium,& ediuersò reparatio felixq; prouentus anialium pariter atq; stirpiũ: put ferebant vel aëris temporúmq; quorannis alternantium temperaturæ,vel mores hominum aliàs virtuti deditorũ, aliàs vitiis.Sed quoniam ista vel partes mũdi sunt vel accidentia,mundus

dus autem ipse opus perfectissimum ac plenissimũ, ab eius generatione liber denominatus est. de suo opificio quantum potui diligenter tractaui in superiore volumine. Nunc quoniam ordo postulat vt leges scrutemur, dilatis ad tempus particularibus earum ceu imaginibus, generaliores & quasi exẽplares primũ disquiremus. Hæ sunt viri qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ sunt in sacrárum literarũ tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verùm etiam ad lectores in æmulationem prouocandos. fuerunt enim illi animatæ rationalésq; leges, duabus de causis venerabiles. altera, quoniam ostendunt quòd præcepta legis à natura non discrepant. altera, quòd hinc liquet nõ esse opus magno labore ad exigendá vitam iuxta legum regulam, quãdo illi prisci ante leges singillatim proditas nõ scripto iure vsi pari facilitate atq; felicitate vixerunt: vt meritò quis dicere possit, leges scriptas nihil aliud esse quã vitarum patrum commentarios, in quibus eorum dicta factáq; narrantur. nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerãt, sed à seipsis instituti doctiq; ordinem naturæ secuti sunt, quæ lex est dubio procul antiquissima omniũ: quam ipsi ius summum fásq; rati esse, totam vitã suam vltrò ei subdiderunt: fortuitas autem res precibus & supplicationibus cõmendantes Deo propicio, hac quoq; parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidentia: Quoniam igitur principium parãdorum bonorum spes est, etiam hanc tãquam publicam viam ostendit & aperit anima veri boni studiosa, quæ primum amicum spei nominat hominem, vocabulum totius generis commune tribuẽs ei per excellentiam: nam Chaldæi hominem Enos vocant: ac si solus verè homo sit, qui res bonas expectat, & bona spe se sustinet. Vnde manifestum est, quòd spe carentem nõ hominem existimat, sed bestiam humana forma prẽditam, cui desit spes proprium ornamentum humanæ animæ. Quamobrem cùm vellet egregiè laudare hunc bene sperantem, postquam dixit: hic spe. rauit in patrem & in factorem omnium: subiecit, Hic est liber generationis hominum, quamuis iã & patres & aui quidem erant. Sed illos mixti generis autores censebat, hunc autem puri putíq;, quod rationale verè dicitur. nam sicut Homerus inter cæteros innumeros poëta per excellentiã vocatur, & atramentum quo scribimus, quãuis atrum sit quicquid albo opponitur, & ἄρχων Athenis è nouem magistratibus præcipuus, cuius nouem

men in fastis distinguit tempora:eodem modo bene sperãtem hominem per excellentiam nominat,secretum à vulgo ignobili,& indigno tali appellatione. Nec minus rectè librum generationis veri hominis dixit,non extra propositum, quandoquidem hic bene sperans celebratione memoriáque dignus est,nõ in chartulis corrumpendis à tineis,sed in immortali natura,penes quam sunt commentarij virtutum omnium. quod si quis initium numerandi faciat à primo illo terrigena, hunc à Chaldeis Enos,à Latinis nominatum hominem,quartum inueniet. Quaternarius autẽ inter numeros honoratur apud alios quoq; philosophos,qui incorporeis & intelligibilibus essentiis delectantur, sed præcipuè apud Mosen illum sapientissimum, qui extollens quartum numerum ait eum sanctum & laudabilem, sicut in præcedente opere dictum est. Sanctus autem & laudabilis est qui bene sperat, sicut ediuersò profanus & vituperabilis qui non sperat,timore semper vtens malo consiliario.negãt enim vllas duas res tam infestas esse inuicem,quàm spem & timorem:& meritò. nam vtraque est expectatio,altera bonarum rerum,altera cõtrà malarum, inter quas naturas nulla possunt intercedere fœdera. Hactenus de spe dixisse sufficiat. quam in foribus ceu ianitricẽ natura collocauit, intus verò cæteras virtutes regias, quas adire licet nemini qui non prius hanc vnam demeruit. Inde legislatores & leges passim promulgatę pro magno negotio habent replere bona spe animos ingenuos.qui verò absque alieno hortatu bene sperat, nõ à scripta,sed ab innata sibi lege discit hanc virtutem. cuius ipsa natura autor est. post spem secundum ordinem tenet pœnitentia peccatorum & correctio. ideo deinceps memorat in melius mutatũ hominẽ Enoch dictum Hebræis,id est, gratiosum, de quo sic legimus, quòd placuit Enoch Deo,& non est inuentus,quoniam transtulit eum Deus.] nam hæc translatio versionem & mutationem significat.fit autem in melius, quandoquidem fit per Dei prouidentiam.quicquid enim Deo fauẽte agitur, omnino bonum est ac vtile:sicut inutile quicquid citra opem numinis. Rectè verò & illud dicitur,Non est inuentus,de translato:eo quòd prior vita culpabilis euanuerat,vt nõ inueniretur amplius,ac si ne fuisset quidem vnquam anteà. vel quòd non facilè inueniatur qui ad potiorem ordinem transeat: quia vitium suaptè natura latè paret,ideo vulgò notissimum:virtus rara est,vt vix paucis contingat.& alioquin etiam vir improbus per fora,theatra, tribu-

nalia,curias,conciones,omnésq; cœtus atque ſodalitates homi
num curſitat,quippe curioſitati aſſuetus, linguam habens ſine
vllo fine modóq; & iudicio volubilem,cõmiſcens cõfundénsq;
omnia,veris mendacia,dicendis celãda,priuatis publica,ſacris
profana,ſeriis ridicula,ignorans ſilentiũ rem eſſe pro tẽpore ac
loco pulcherrimã.proinde arrectis auribus,quo ſatisfaciat ſuæ
curioſitati, bonos malos rumores captat, vt mox aut gaudeat
aut inuideat.eſt enim quivis malus ingenio malitioſo, inuido,
honeſtati aduerſo:ediuerſõ prob⁹ quietæ vitæ amator ſeceſſum,
& ſolitudinẽ diligit,latere ignotus cupiens,nõ ſocietatis huma
næ odio,eſt enim cùm primis amans hominũ: ſed quia fugitat
vitia quibus vulgus delectatur,lætũ rebus dolendis,gaudio di-
gnas ægrè ferre ſolitum. Quapropter incluſus domi ſe plerũq;
continet, vix vnquam limen tranſcendens: aut quo ſalutatores
crebros deuitet,abdens ſe in aliquod ruſculum ſolitarium, ſua-
uius victurus cum viris præſtãtiſsimis,quorum tẽpus aboleuit
corpora,ſolis virtutibus eorũ ſuperſtitibus, quæ in literis pror-
ſa vorſáq; oratione proditæ ad poſteritatis memoriã,in melio-
rem frugem reducunt animas. Quamobrem dictum eſt,quòd
translatus nõ inueniebatur, videlicet veſtigatu & inuẽtu haud
facilis.Traiicit igitur in eruditionem ex ignorãtia,in pruden-
tiam ex imprudẽtia,in fortitudinem è timiditate, in pietatem
ex impietate,ex voluptatum amore in temperantiam,ex ambi
tione in modeſtiam, cui mutationi non opes,non regnum,non
imperium conferẽdum eſt. Nam ſi verùm fateri volumus,diui
tiæ,non illæ cæcæ,ſed acutè cernentes, ſunt virtutum poſſeſsio:
quæ cùm ſit vera & legitima, longè præſtantior cenſenda eſt,
quàm iſti adulterini & falſo nominati principatus. Sed memi-
niſſe debemus pœnitentiam ſecundo poſt integritatem gradu
cõſiſtere,ſicut poſt ſanitatẽ corporis reualeſcentiam. Ergo per-
petua perfectio ſtat proxima diuinæ potentiæ:cæterùm proceſ-
ſu temporis ad meliora tranſitus,eſt propria dos bene natę ani-
mæ,quæ contemptis puerilibus ſtudiis, per ſolidiora & magis
virilia contendit ad tranquillã conſtitutionem,diſcurrentẽ per
cogitationes honeſtiſsimas. ideo meritò poſt pœnitentẽ ſubſe-
quit Deo char⁹ virtutis amator,q̃ Hebraice Noë,Latinè quies,
ſiue iuſtus,vocabitur, nominibus ſapienti cõuenientiſsimis.id
quod de iuſto manifeſtũ eſt.Nihil em̃ iuſtitia melius,quę prin
cipatũ inter virtutes tenẽs,ornat earum chorum maxime.Nec
minus quies,cum ediuerſõ præter naturam motus excitare tu-

multus

multus,turbas,seditiones,atque bella soleat, quæ improborum sunt negotia. At honestatis amatores quietam,immotam pacatámq; vitam præferunt. & hoc est quod à seipso non dissentiens vates sabbatum Hebræorum septimum quenq; diem, quietem nominat:non,vt quidam putant, quia post sex dierum spatium populus abstinebat à cõsuetis operibus,sed quia septenarius numerus,tam in mundo quàm in nobis confessione omnium habetur pacatissimus,& à seditione,bello,cõtentione alienissim⁹. Attestantur mihi quæ nobis insunt potentiæ. Harum enim sex indesinenter bella terra maríq; concitant,quinq; sensus & sermo qui profertur.illi desiderio sensibilium,quibus se nõ potiri ægrè ferunt:hic per os infrene,multa silenda effutiens. At septima potentia,nempe mens cæterarum dux,quãdo in potestate illas sex retinet,& pdomitis eis in secessum se recipit.amans solitudinis & contenta secũ ipsa colloqui,nullius externi confabulatoris indiga:tum demum à curis ac negotiis mortalibus liberata,vitam serenam tranquillámq; complectitur. In tantũ autem scriptura magnificat hunc virtuits amatorem,vt in stẽmate eius non more aliorum auos,proauos,maiorésq; cæteros, recenseat,siue paternos siue maternos,sed virtutes quasdã, tantùm nõ diserte clamitãs,nullam aliam familiam, cognationẽ, patriã,sapientis esse præter virtutes & harũ actiones.Hę sunt, inquit,generationes Noë.Noë homo iustus,perfectus in generatione sua,Deo placuit.Vbi sciendum ꝙ hominem non vulgari loquendi forma,rationale mortale animal vocat,sed per excellẽtiam eum qui verè suo respõdet nomini,eiectis ex animo immansuetis,rabidis ferinisq; vitiorum affectibus.Argumẽto est,quòd post hominem addit iustum,dicens,homo iustus:quia nemo iniustus est homo,sed potius bestia humana forma prædita,in solum autẽ iustitiæ sectatorẽ nomen hoc cõpetit.Hunc etiam perfectũ fuisse ait,per hoc docens,non vnam eum virtutem,sed omnes habuisse,singulis vsum pro tempore. Posthæc tanquam in sacro certamine victorẽ ornat amplissimo præconio,eum Deo placuisse pronuntians:quo quid esse potest in rerum natura potius?cùm sit manifestissimũ honestatis ac probitatis indiciũ.Si em̃ qui Deo displicẽt sunt miseri,quibus placere cõtigit,proculdubio felices erũt.Nec alienũ videtur à proposito,quòd post laudatas tantas virtutes in homine,adiecit perfectum fuisse in sua generatione:indicans eum non absolutè, sed collatũ ad eius ætatis cæteros bonũ fuisse. Nam nõ multò post

memorabit ſapientes alios, virtute incõparabiles, qui non cum malis collati meliores & illis anteferẽdi iudicati ſunt, ſed quia felicem naturam adepti, ſeruarunt eam incorruptam: nec effugerunt ſcelerata ſtudia, ſed ab initio manſerunt ab eis integri: cúmq; potiſſimum bene dicẽdi faciendíq; haberent ſtudium, vitam exegerunt ornatiſſimam. Admirandi ſanè homines, qui liberales ingenuósq; appetirus ſecuti, nec imitabãtur cæteros, nec per contentionem quicquam agebant, nihil niſi iuſtum ac honeſtum ſibi optando: Mirandus tamen & ille qui ætatis ſuæ præſtantiſſimus, nullis rebus eſt implicitus, quas vulgus dilige bat tantopere: huic ſecundæ partes laudis debentur, illorũ verò primam palmam natura eſſe voluit. Magnum tamen fueritvel in ſecundo loco conſiſtere: quid enim niſi magnum & ambiendum vel dat Deus vel accipit? argumento eſt gratiarũ excellentia, quas hic vir conſequutus eſt. Quoniã enim vberrimus prouentus iniquitatum ac impietatum fuerat illo tẽpore, adeò vt omnis regio, gens, ciuitas, domus, & vnuſquiſq; priuatim repleretur malis ſtudiis, certatímq; de primatu in vitiis cõtenderẽt: dum quiſq; proximum conatur præcurrere, nihil ſibi ad extremam malitiam reliquũm faciens: ea propter Deus meritò indignatus, quòd animal omnium, vt videbatur optimũ, & cognatione cæleſti dignatum propter cõmunicatam rationem, pro virtute quam exercere debuerat, cõplexum eſſet malitiam, nec vllam eius omiſiſſet ſpeciem, pœnam decreuit conuenientem, vt omnes eius ſeculi homines deleret vno diluuio: nec tantùm incolentes campeſtria loca & humilia, verùm etiam in celſiſſimis ſitos mõtibus. Nam oceanus elatus æſtu quãto nunquã anteà, per fauces valido impetu irrupit in noſtra maria: quæ mox inſulas ac continentem ſubitis inundarũt fluctibus. Acceſſerũt & fontium perennium, & amnium indigenarum torrẽtiúmq; alij ſuper alios affluxus, qui coniuncti & diffuſi etiam in altum creuerunt. Nec aër ceſſabat interim, obtecto cælo toto cõtinuis nubibus procellis quoq; furentibus: ſimul tonitruum crepitus, micationes fulgurum, ictúsq; fulminũ intermixtis largiſſimis imbribus faciebãt vt videretur totus mũdus abire in naturam aquarũ: donec è ſupernis cataractis infernísq; fluẽtis tanta mo les vndarum ſuccreuit, vt nõ campi tãtùm & depreſſa loca operirentur, ſed & altiſſimorũ montium cacumina. Omnes enim terræ partes ſubmerſæ ſunt, vt illa oppreſſa mũdus magna ſui portione mutilaretur, & qui prius integer fuerat, mãcus, quod

cogita

cogitatu dictúq; nefas est, esse videretur. Quin & aër, nisi qua lunari circulo vicinus est, pene totus absumptus erat, pulsus aquarũ violentia, quæ regionẽ eius inuaserãt. Secuta est satorum arbustorúmq; pernicies, quæ sicut ariditatẽ, ita nimiam humiditatem non ferunt. Interibant & innumeri greges animalium mansuetorum simul & ferorũ. Nec mirum si præstãtissimo genere humano pereũte, nullum superesse sinebatur è deterioribus, quæ in vsum dominorũ seruituti addicta fuerãt. In hoc tot tantorum malorum confluxu, quæ tempus illud afferebat (omnium enim mundi partium præter cælestes natura luxata fuerat, quasi morbo quodam correpta grauissimo ac pestifero) vnica familia iam dicti viri iusti Deóq; chari seruata est, qui accepit summa duo munera. Alterũ quod dixi, nõ interisse cum cæteris omnibus. Alterum, vt nouus autor haberetur instaurati humani generis. Cõcessit enim ei Deus, vt & finis & initiũ generis nostri fieret, finis ante diluuium, post diluuium verò principium. Talis fuit vir ætatis suæ optimus, & tale præmiũ sortitus est, sicut docet sacra scriptura. Dictarũ porrò trium animarum siue vitæ rationum, ordo miram habet harmoniam, perfecta enim, ab initio est integra: mutata verò, semiperfecta, cuius priora tẽpora vitiis dicata, posteriora virtutibus; ad quas translato domicilio migratum est. Illa autem sperabunda sicut nomen ipsum indicat, defectum habet, semper quidem boni cupida, nondum tamen eius cõpos, sed nauigãtibus similis, qui properantes in portũ appellere, adhuc marina iactatione distinentur. Hic est prior ternio virtutem desiderãtium, nunc superest, vt de potiore altero dicamus. Nã ille videtur similis disciplinis puerilibus, hicverò virorũ athletarũ exercitiis, parãtium se ad sacra certamina, qui neglecta corporis habitudine animæ prospiciunt, cupiẽtes victoriã de aduersariis affectibus. Cæterũ qua in re quisq; præcellat, omnibus ad vnũ eundémq;, sinẽ contendentibus, aliàs dicemus diligẽtius: nunc quę simul de tribus dicẽda sunt nõ silebimus. Eiusdẽ omnes sunt generis, eiusdẽq; familiæ. Nã vltimus filius est medij, nepos verò primi, omnes amici charíq; Deo amãtes, verũ Deũ, & redamati ab eo: qui dignatus est, sicut indicant oracula, propter vitã ipsorum probatissimã, cõmunem cum eis appellationem habere. Suum enim coaptauit cum illorũ nominibus, è tribus cõpositum vocabulũ sibi vindicãs. Hoc, inquit meũ nomen est æternũ, Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob, relatiuum pro Absoluto: & merito.

Deus enim non habet opus nomine. Attamen humano generi ſuum nomen elargirus eſt, vt habẽtes refugiũ ad preces & ſupplicationes, à ſpe bona nõ excluderentur. Hæc videtur quidem de ſanctis viris dicta: ſignificant tamen naturã à noſtra noticia remotiorẽ, & præſtãtiorem quàm ſunt iſta ſenſibilia. Eſt enim probabile ſacro eloquio deſcribi modos animæ bonos omnes: quarum alia per doctrinam, alia per naturam, alia per meditationem ad virtutẽ aſpirat. Nam primus nomine Abraham, virtutem doctrina quæſitam ſignificat: medius Iſaac genuinã natiuámq;: tertius Iacob vſu ac meditatione paratã, non ignorandum tamen: horum ſingulos prędictos fuiſſe tribus his potẽtiis. ſed nominatos ab ea qua magis quiſq; pollebat. Ná nec doctrina ſine natura meditationéq; poteſt perfici: nec natura ad optatam metam peruenire abſq; diſciplina & exercitatione: nec meditatio, niſi fundata in natura doctrináq;. Conuenienter igitur trium, verbo quidem virorum, re autem virtutũ, nomina iuncta ſunt: Natura, Diſciplina, Meditatio. quas alio nomine totidẽm Gratias homines vocãt: vel ꝙ gratuitò largitus ſit Deus noſtro generi has tres potentias ad vitæ perfectionẽ: vel quia ſe ipſæ donant rationali animæ munus elegantiſsimum: vt etiam ſempiternũ illud nomen indicatũ in oraculis, non magis de tribus viris intelligi queat, quàm de tribus dictis modo potẽtiis. Nam hominũ natura mortalis, virtutum immortalis eſt. Videtur autẽ rationi conſentaneũ, vt æternus ab æternis rebus denominetur potius quàm à mortalibus, quãdo æternitati cognata eſt immortalitas, mors verò inimiciſsima. Illud quoq; nõ ignorandum, ꝙ primus ille homo terrigena, pater ante diluuiũ natorũ inducitur: inſtaurati verò humani generis iuſtus hic, qui ſolus ex vniuerſali clade fuerat ereptus cũ ſua familia: propter iuſtitiam virtutésq; cæteras. Hũc autem venerãdum ternionẽ & probatiſsimũ ſub vno genere cõprehendunt diuina oracula, dum gẽtem ſanctã vocant, & regale ſacerdotiũ. gẽtis autẽ vim nomẽ indicat. nominatur enim Hebraicè Iſraël, quod interpretatur videns Deum. at viſus, oculorũ quidem inter omnes ſenſus eſt præcipuus, quo ſolo percipimus res pulcherrimas, ſolẽ, lunam, cælum, mundum vniuerſum. mentis autẽ excellit inter omnes potẽtias animæ, viſus enim mẽtis nihil aliud eſt quàm prudẽtia. quod ſi cui contigit nõ ſolùm rerũ naturæ noticia, verùm etiã patris factorísq; omniũ, is ſe ſciat ſummũ felicitatis attigiſſe faſtigiũ. nihil enim eſt Deo ſuperius, ad quem ſi quis

peruen

peruenit obtutu animæ,precãdum est ei vt possit ibi cõsistere. Nã arduæ viæ laboriosæ tardęq; sunt:descensus autẽ per procli uia,qui tractim magis fit quàm gradatim, & velox est & facilis.& sunt multa quæ deorsum deprimunt, quæ nihil possunt efficere,quãdo Deus animam temperatã suis potẽtiis,vehemẽtiore momento ad seipsum attrahit. Hæc in cõmune de tribus necessariò præfati,deinceps dicendum habemus, quibus in rebus excellentiores fuerint singuli,& à primo exordiemur. qui pietatis & summæ virtutis sectator factus,Deum sequi studuit, & præceptis eius obedire,ratus nõ ea tantùm præcipi, quæ ipsi soli vel verbo aliquo vel facto indicabãtur:sed & illa quæ natura multò clarius docet per visum inter cæteros sensus veraciss imum,multò certiorem quàm auditus est.Quisquis enim naturæ ordinem contẽplatur,& eximiam quãdam huius mũdi rem publicã,vel silẽtibus præceptoribus discit sub legibus & in pace viuere,cõponens se ad exemplar pulcherrimũ.Sunt autẽ manifestissima pietatis argumẽta,quæ scripturis cõtinẽtur. Quarum ordinẽ sequendo,à primo incipiemus. Oraculo perculsus, quo iubebatur migrare deserta patria,cognatione,paternáque familia,haud secus quàm si è peregrinatione domũ redire iussus esset,iter accelerauit in regionẽ exteram,rem factã se habere putans,si mandatum exequeretur celeriter.Quis alius putas tam constans fuisset ac pertinax, vt non flecteretur affectu cognationis & patriæ,quarum innatum & coalitum est cuiq; desiderium,magis,aut certè non minus,quàm membra corporis. testes sunt legislatores,qui secundum ab extrema capitali pœna atrocissimorum criminum conuictis statuerunt exilium: profectò non secundam,quantum equidem verè iudicare possum,sed aliquanto grauiorem:siquidem mors calamitatum finis est,exilium verò nõ finis,sed nouorum malorum initium, dum euitata vna sensu carente, innumeræ mortes sentiuntur. Alij negotiationis augẽdæq; rei familiaris causa nauigãt, alij legationis:nonnulli amore visendi regiones exteras,aut erudi tionis parandæ,ad peregrinationem tracti lucri cupidine, aut iuuandæ patriæ temporibus difficilibus, aut cognoscendi quæ prius nesciuerant,delectandi & adiuuandi animi gratia.Quãtum enim cæci cedunt videntibus,tantum præstant peregrinati nunquam egressis patriam. Omnes tamẽ ad patrium solum properabundi,videre id & salutare gestiunt, complecti familiares,frui gẽtilium & amicorũ mutuo conspectu longè iucun

dissimo:adeò vt aliquoties remorátibus se negotiis,ppter quæ relinquerunt domesticos,abrumpant ea nõ ferentes gratissima rum necessitudinũ desiderium. At hic noster cum exiguo,vel penè nullo comitatu,quamprimùm iussus est,demigrauit, animo prius in nouam coloniam profectus quàm corpore,mortalium rerum desiderio cedente amori cęlestium.Sepositа igitur cura popularium,tribulium,familiarium,amicorum,cognatorum paterno maternóq; sanguine,ad hæc patriæ,morũ consuetorum simul educatorum & vitæ sociorum,quę singula magnã vim habent ad retrahendum a proposito,libero expeditóq; conatu quãprimùm potest demigrat,primùm è Chaldæa, regione illo tempore admodum fortunata,in Carrẽsem agrum: deinde non multò pòst hinc quoque in locum alium,de quo dicturi sumus,sed prius lectore præmonito:quòd dictę migrationes iuxta seriem scripturæ, viri sapientis fuerunt:sed iuxta leges allegoriæ,animæ virtutis studiosæ,verũ Deum quærẽtis. Nam Chaldæi cum primis exercitati siderali scientia,omnia tribuẽtes stellarum motibus,à quibus credebant dispẽsari mundi potentias quæ constant ex numeris eorúmq; proportionibus, venerabantur istas res visibiles, nõ percipientes inuisibilia & intelligibilia,scrutantes illarum tantùm ordinem;atque ita è solis lunæ,stellarum erraticarum fixarúmq; circuitibus, & anni in quatuor tempora distincti vicibus, consensúq; rerũ cælestiũ ac terrestrium,mundum ipsum existimabant esse Deum,profana opinione creaturam facientes creatori similem, huic innutritus dogmati,& per tempus longum chaldaico imbutus delirio, tãquam post altum somnum aperto mentis oculo,postquã purã lucem pro densis tenebris cœpit intueri,secutus eius splẽdorem,animaduertit quod prius non viderat: præesse mundo quendam aurigam gubernatorémque,qui operis sui saluti prouideat,curator tutórq; partium eius etiam,quæ diuina cura dignæ sunt. Ergo vt confirmaretur mentis eius visio, sic admonetur diuinitus.Heus tu,magna plerunq; cognoscuntur signis exiguis,quę intuitus aliquis,imaginationum infinitarum mole premitur,proinde vale dicto Chaldęis quorũ professio est scrutari cælestia,demigra è magna mundi ciuitate aliquãtisper in minorem aliam.sic enim facilius videbis mundi prędidẽ.& hoc est cur prima migratio fit in agrum Carrensem, quia Charran specus dicuntur, per quos significantur regiones nostrorũ sensuum,per quas tanquam cauernas vnusquisq; illorum solet pro

spicere

ſpicere ad ſubiecta ſua percipienda. ſed dicat aliquis, nullũ eſſe horum vſum, niſi mens inuincibilis, ceu latens quidam hiſtrio ſuas vires intus exerceat, modò contractis modò remiſsis neruis, mouẽs ſiſténsq; ſua ludicra. Hoc igitur exẽplum cũ habeas domeſticum, facilè quod ſcire cupis, poteris diſcere. Niſi fortè putas, in te quidem mentis imperata totum corpus omnésque ſenſus vnanimiter facere: mũdum autem opus omnium maximum atque pulcherrimum, à quo ceu partes dependẽt reliqua cuncta, deſtitutum eſſe ſui regis prouidentia, per quam ſit inco lumis, & adminiſtretur legitimè. Nec mirãdum eſt, ſi eum nõ conſpicis, quãdoquidem nec tuum cernis animum. Hæc ſi quis ſecum ipſe reputet, non è longinquo, ſed è proximo documenta capiens, videlicet ex ſeipſo rebúsq; ad ſe pertinentibus, cognoſcet manifeſtè, quòd mundus nõ ſit ille primus Deus, ſed opus primi Dei patris vniuerſorum: qui cùm ipſe ſit inuiſibilis, oſtẽdit omnia, paruorum ac magnorũ naturas indicans, corporeis enim oculis non dignatur aſpici: vel quia ſempiternum à mortali cõtrectari nefas eſt, vel propter noſtri viſus infirmitatem. Nec enim potuiſſet capere profuſos ab eo Qui eſt radios, quãdo ne ſolis quidem ſplendorem valet aſpicere. Habemus autẽ argumẽtum euidens huius migrationis, qua mens aſtronomiã & chaldaicam opinionem reliquit. memoratur enim quampri mùm profectus eſt ille ſapiens, Deum apparuiſſe Abrahamo, cui, videlicet prius non fuerat conſpicuus, quando more Chaldæorum intentus erat ſiderũ curſibus, extra mundum & ſenſibilem eſſentiam nullam prorſus naturã intelligibilem perci piens. at poſtquã ſolum vertit, neceſſariò cognouit mundũ eſſe ſubditum non dominum, nec regere, ſed regi ab autore ſuo: quod mens tũc primùm apertis oculis didicit. nam prius ſenſibilia magnam ei caliginem offuderant, quam vbi diſcuſsit calidis & ignitis dogmatibus, vix tãdem potuit velut in ſerenita te pura eũ qui prius latuerat, cernere. ille verò pro ſua humani tate venientem ad ſe animam non auerſatus, ſed obuiam progreſſus, oſtendit ſuam naturam, quatenus videri poterat: quam ob rem non dicitur, vidit ſapiens Deũ: ſed Deus apparuit ſapiẽ ti. non enim erat poſsibile, vt aliquis per ſeipſum comprehẽdere t eum Qui verè eſt, ni ille ſe vltrò videndum præbuiſſet. Teſtatur hoc etiã mutatio nominis. prius enim Abram vocatus, mox cœpit appellari Abraham, vnius tantùm duplicatione literæ, videlicet A, ſed quæ magnũ quiddam ſignificabat. Abram

enim interpretatur pater sublimis: Abrahã verò pater electus vocis. Prius indicat virum astrologicum & meteorologicum, Chaldæorum placitis tanta cura deditum, quantam solent parentes impendere suis filiis. posterius verò, sapientem. nam per vocem sermo qui profertur subindicatur: per patrem, mens cuius principatus est. nam sermo qui concipitur intus, naturaliter pater est, vt antiquior, serens quæ dicẽda videntur. cæterùm quod additur electus, bonitatem declarat. Quicquid enim malum, confusum & indigestum est: bonũ eligitur, vt præcipuum inter omnia. Itaque meteorologico viro nihil omnino maius mũdo videtur, quẽ etiam rerum autorem existimat. At sapiens certioribus oculis videns illum perfectiorẽ intelligibilem rectorem & principem, cuius dominium agnoscũt cætera, & imperata faciunt, sæpè anteactã suam vitam incusat, in qua cæcus tenebras palpãs nitebatur rebus sensibilibus suaptè natura infirmis & instabilibus: ac rursum in secundam profectionem vir bonus oraculo monitus mittitur, non iam ex altera ciuitate in alteram, sed in regionẽ desertam in qua vagus degat, nõ ægrè ferens errorem & sedes incertas ac inconstantes. Quod tamen quis alius tulisset æquo animo, si derelictis propriis ædibus, insuper ab omni vrbe prohibitus, protraheretur in loca inaccessa & deuia? quis non verso itinere domũ repetisset propere, neglecta spe proposita, cupiens præsentẽ egestatẽ effugere, & stultitiã reputãs propter incerta bona inuolui malis certissimis? Solus hic afficiebatur aliter, iucundissimam vitam existimans secessum à multitudine. Sic enim natura comparatũ est, vt qui Deũ inuenire cupiunt, amicam ei solitudinem diligant, hoc primũ modò imitati beatam illam ac felicem essentiam. Atq; ita demonstrata vtraque sententia, tum ea quæ tanquam de viro loquitur, tum ea quę tanquam de anima intelligitur, ostendimus & virum & mentem amabilem: illum quod oraculis obsequẽs passus sit se distrahi à rebus charissimis: hanc verò, quia tãdem respiscens valedixerit rebus sensibilibus, iam non credens vt antea, sensibilem hunc mundum esse primum Deum & maximum: sed cogitatione ascendens altius ad contemplandam alteram naturam intelligibilem, simúlque rectorem ambarum & opificem. Hæc sunt rudimenta Deo chari hominis sequũtur mox non contemnanda facinora, sed eorum magnitudo non cuivis apparet, solis his conspicua, qui virtutem degustauerũt, & res vulgò mirabiles fastidiunt libenter præ bonis animæ potioribus

rioribus. Approbans igitur Deus factum quod diximus, mox bonum virum egregiè remunerat, cõiugium eius à potente & immoderato quodam in periculum adductum, intactum seruans & incolume. Cuius periculi hæc fuit occasio. Cùm diu laboratum esset frugum penuria, iam propter squalores, iam propter imbres nimios, vrbes Syriæ continua fame pressæ desertæ fuerant ab habitatoribus, aliis aliò disperſis quærendi victus gratia. Abraham quoque audita Aegypti felicitate abundantiáq;, cuius campi solenni stagnatione fluminis rigati, copiosas segetes proferunt, auris tempestiuis nutritas ac maturatas, illuc se cum tota familia contulit. Erat ei vxor animi corporisque dotibus ornatissima. Has visa quidam Aegyptiorum optimates, admirati pulchritudinem (nihil enim eximiũ latere potest) rem ad regem suum deferunt. Is accersit mulierem, & forma eius captus, semota hospitalis iuris reuerentia, morem gesturus suæ cupiditati, voluit ea prætextu nuptiarum potiri. At illa in aliena regione apud impotentem & crudelem principem destituta auxilio, quando ne maritus quidem malum impendens depellere valebat, potentiorem metuens, ad eam quæ supererat opem diuinam confugit. tum Deus propitius misera tus hospites, & protector factus iniuriam patientium, graues pœnas & criatus magnos inflixit regi, ita vt animo corporéq; laboraret morbo non simplici, & amorum voluptatúmque oblitus, longè diuersas curas agitaret, quónam modo euadere posset è tormentibus præsentibus, quibus cõtinuis interdiu noctúq; molestabatur. Quam eius pœnam sensit & tota regia, eo quòd nemo se tantæ iniquitati opposuerat, sed vno consensu omnium tantum non manus extrema sceleri fuerat imposita. In hunc modum pudicitiæ mulieris consultũ est, mariti verò pietatem ac probitatem Deus illustriorẽ facere dignatus est, exhibens ei maximum virtutis præmium, illæsam intactámq; vxorem, quæ minimum à constupratione abfuerat, mater mox futura non filiorum filiarúmq;, sed gentis integræ, & quidẽ Deo gratissimæ, quippe cui contigerunt vates ac sacerdotes in publicũ vsum totius humani generis. Audiui tamen & naturæ interpretes nõ ineptam afferẽtes allegoriam, qui hunc maritum aiebant significare bonum intellectum, ex nominis interpretatione coniicientes hæc dici de bona anima. Huius vxorem esse virtutem, quæ Chaldaicè nominatur Sarra, Latinè princeps, eo quòd nihil æquè principes & magistratus deceat. Cõiugium verò,

corpo

corporum quidem, voluptas cõciliat: cogitationum autem purificationis cupidarum copulam, qua perfectis virtutibus iunguntur, curat sequestra sapientia. Quæ duo connubia sunt diuersissima & planè contraria. Nam in genere corporeo mas geniturам proseminat, quam excipit fœmina. Cõtrà in congressu pertinente ad animam, virtus quæ censetur fœmina, suaptè natura proseminat cõsilia bona rationésq; probatas, & dogmata vitæ vtilissima. Intellectus autem qui mariti tenere ordinẽ videtur illa sacra diuináque semina suscipit: nisi forsan error est in nominibus, dum invocabulis masculinâ formam intellectus habet, virtus fœmininam. Quod si quis res exutas nominum amictu nudas puráque inspiciat, scietvirtutem suoptè ingenio masculam esse, vt quæ mouet ac afficit, & honestos conceptus honestarum actionum atque orationum suggerit: ediuersò intellectum rem fœmineam quæ mouetur, eruditur, adiuuatur, & in totum æstimatur ex affectione, quæ quidem ei sola est salutifera. Siquidem etiam pessimus quisque virtutẽ verbis honorat, & extollit in speciem: sed monita eius nemo nisi probus recipit. Quamobrem Aegypti rex, per quem significatur intellectus amator corporis, mimũ agens tanquam in theatro, fingit amorem temperantiæ cùm sit ipse intemperans, & sobrietatis ipse luxu perditus, & iniustus iustitiæ, accersens ad se virtutem, vt apud vulgum existimationem præclaram sibi cõparet. Quod vbi videt ille supernus spectator omnium Deus, qui solus animi secreta perspicit, pertæsus fucatâ improbitatẽ arguit inclemẽtibus cruciatibus. At quibus ad hoc instrumentis vtitur? nimirũ quibusdã virtutis partibus, quæ quoties subintrant, acerbos dolores excitant. Tormentum enim est insatiabilis cupiditatis frugalitas, & lasciuiæ continentia. Sic glorioſus cruciatur felicitate modestię, & iniustus dum iustitia habetur in pretio. incõmodè enim in vna anima habitant duæ cõrariæ naturæ, virtus & vitium. Quapropter quoties congrediũtur, atroces seditiones & pugnas concient. Quamuis virtus sedatissimo est ingenio: quam aiunt solere quoties imparem se veretur aduersario, prius virium suarum periculum facere, vt confligat si qua se ostendat spes victoriæ: sin minus, ne descẽdat quidem in certaminis aleam. Vitium enim vinci se turpe non putat, assuetũ ignominiæ. At virt⁹ hoc probrũ fugitat, cui maximè gloria cõpetit, cuius innato amore aut vincere vult, aut certè inuicta pmanere. Hæc est igitur de qua dixi Aegypti libido

&

& inhospitalitas: ediuersò libet admirari hospitalitatẽ hæc passi, qui meridie cõspicatus tres quasi viatores, quorum diuiniorem naturam ignorabat, accurrens suppliciter petiit ne transirent eius tabernaculum, sed introgressi paterentur se tractari ciuiliter. Hi cùm nõ magis ex verbis quàm ex mente intelligerent eum serio agere, incunctanter annuerunt: quo impetrato præ lætitia gestiens, approperauit omnia quę postulabat extemporalis tractatio. Vxorem appellat, Sine mora fac è tribus mẽsuris subcinericios, ipse ad armentum contendit, & ablatũ inde tenerũ opimúmq; vitulum tradit famulo: Mactat ille & apparat celeriter. Nemo ad humanitatis officia segnis est in sapientis familia, tam mulieres quàm viri, tam serui quàm ingenui, prõptè ministrãt hospitibus. Qui recreati magis animo quàm apparatu hospitis, eiúsque insigni honorificentia, maiorem spe referunt ei gratiam, per vnum è tribus præcipuum ei polliciti nasciturum breui germanum filium. Omnes enim simul loqui parum decorum fuisset: ciuilius erat vnius verbis cæteros annuere. Sed ne promittendo quidem rei tam incredibilis fidem faciebant. Iam enim ambo coniuges effœti senio sperare liberos desierant. Ferunt mulierem quãprimùm hoc audiuit risisse: móxq; admonitam, num putaret quicquã apud Deum impossibile, risum reuerenter negasse. Norat enim Deũ posse omnia, quod penè ab incunabulis didicerat, ac tum demũ mihi videtur augustiorẽ quàm antè agnouisse hospitum imaginẽ, aut vates quosdam, aut angelicos spiritus humana forma velatos visa sibi videre. Hæc viri hospitalitas maioris virtutis fuit auctarium: ipsa verò virtus erat pietas, de qua superius diximus, cuius certissimũ indicium est quod de hospitibus nunc memorauimus. Quod si fortunata domus visa est quibusdã, in quam viros sapientes diuertisse contigit, non facturos id, ac ne introspecturos quidem, si vidissent intus aliquod animæ vitium insanabile: equidem dicere non possum quid huic domui defuerit ad summam felicitatem, in qua apud homines hospites excipi sustinuerũt angeli, sacræ diuinęq; nature, ministri ac subprefecti Dei optimi maximi, per quos ille cęu legatos & nũtios quicqd libet humanum genus prẽmonet. Qui poterant enim vel intra primum limen subsistere, ni sciuissent totam domum ad nutũ patrisfamiliãs paratam: ceu nauálem turmam bene cõstitutã, ad vnum celeusma sui gubernatoris? qui poterant conuiuarum & hospitum speciem sumere, ni pro cognato conseruõq; suum

conuiuat

conuiuatorem habuissent? Certè sic existimandum est, ad eorũ introitum partes omnes domus profeciſſe in melius, afflatas aura quadam virtutis absolutissimæ. Cõuiuium autem exactũ per significationem gratæ voluntatis erga hospitem. & per simplicitatem morum, colloquiáque apta tempori. Sed prodigio simile, non esurientes esurire visos, & nõ edentes edere. Verùm hæc per consequentiã: illud longè maximum fuit miraculum, hos carẽtes corpore assumpsisse figuras hominum in boni viri huius gratiã. Alioquin quid opus erat his miraculis, nisi vt exhiberent se viro sapienti videndos clarius, quẽ summus ille parẽs talẽ esse nouerat? Hactenus de textu huius scripturę, superest vt dicamus de sensu eius latẽtiore. Signa vocalia conceptum mentis significant. Cùm igitur anima illustratur à Deo tanquam in meridie, & tota quanta est repleta luce intelligibili, eiúsq; splẽdore circũfusa ex vmbris eximitur, tres imagines vni subiecti percipit, vnã ipsius rei, duas reliquas tanquã vmbras ab ea redditas: quale quiddã accidit & in luce ista sensibili versãtibus, in qua stantium aut mouentiũ se duplex aliquando vmbra existit. Caue tamẽ putes de Deo dici vmbras proprie: abusus est hic nominis, in hoc tãtum adhibiti, vt res fiãt euidentior. Veritas eñ aliter se habet. Sed vt quàm proximè ad veritatem sermo accedat, medius est ille pater omnium, proprie nominat in sacris literis Qui est: vtrunq; latus claudunt antiquissimæ & proximę eius Qui est potentię: quarũ altera opifex, altera regia vocatur. illa Deus, per quam condita dispositáque sunt omnia: hæc verò dominus. Fas est enim vt creatura à creatore suo regatur. Atq; ita medius ille vtrinq; stipatus suis potentiis, perspicaci menti nunc vnam, nunc tres imagines exhibet. Vnam, quando exactissimè purgata anima: nec solùm cæteram numerorum multitudinem, sed & vicinum vnitati binariũ supergressa, ad illam simplicem, sinceram, nullius omnino indigam ideã properat. tres verò, quando nõdum magnis initiata mysteriis, adhuc minoribus operatur, nec potest eũ Qui est, sine alio per se solùm comprehendere, sed per ipsius acta, aut cõditorem aut regẽ omniũ. Est autem hæc secundaria, iuxta prouerbium, nauigatio, non aliena tamen à pia sententia. At prior ille modus, non tãtùm affinis est opinioni piæ, sed ipsa opinio, vel magis omni opinione antiquior, omni existimatione potior veritas. Explicabimus rẽ clarius. Tres sunt in moribus humanis ordines, quorum quisque sortitus est vnam ex dictis imaginationibus. Optimus mediam

diam,scilicet eius Qui verè est. Sequens verò dextram,scilicet beneficam,cui nomen Deus.Tertius in altero latere sitam,scilicet regiã,quæ vocatur dominus. Proinde optimi mores ipsum qui per se est, colunt, non distracti à quoquã alio vt qui ad vnũ tendunt vnius honorem.cæteri partim per beneficam potentiã commendantur,& innotescunt summo patri,partim per regiã. Quod dico tale quiddam est. Homines quando sentiunt prætextu amicitiæ quosdam ad se accedere lucri captatores, suspectos auersantur adulationem veriti & fucatam mansuetudinẽ, vt valde damnosam.At Deus vt tutus ab iniuria, omnes quocũque modo volentes illum colere libenter admittit, neminem omnino repellens, tantumnon coram appellans animam aures habentem hoc oraculo. Prima præmia ferent,qui me colũt propter meipsum. secunda,qui sic sperant se cõsecuturos bona, mala euasuros.quamuis enim istorum mercenaria sit religio. & insincera captatrix, tamẽ intra diuini templi sacra septa versatur,non foris oberrat.Proinde me propter me colẽtibus propono quæ amicis debẽtur præmia:cæteris qui propter vsus proprios,nequaquam vt amicis,nec alienis tamẽ.Nam eos quoque accipio qui potentia mea benefica frui cupiunt, imò & eos qui metu regiæ potestatis placant eam vt pœnas effugiant. noui enim quòd hi nec deteriores fiẽt, & insuper in melius proficiẽt, cõtinuè in religione pura & sincera pietate sese exercẽdo.Quãuis enim modis omnibus ea differant, vnde orsi placere cupiũt, non sunt tamen accusandi, cum vnum scopum & finem colendi me propositum habeant.Quòd autem vnius subiecti triplex sit imaginatio, liquet non solùm ex contemplatione allegorica,verùm etiam ex ipsius scripturæ narratione. Cùm enim ille sapiẽs suppliciter orat tres viatoribus similes, vt suo velint vti hospitio,alloquitur non tãquam tres,sed tanquã vnum, dicens: Domine si inueni gratiam coram te,ne prętereas seruum tuũ.] Nam hæc verba,domine,apud te,ne prætereas, similiáque, ad vnum,non ad plures,dici conuenit. Iam verò in hospitio inter cætera comitatis officia, rursum cõiuiatori suo pollicetur vn⁹, ac si adesset solus,legitimi filij natiuitatem,dicens: Reuertẽdo veniam ad te iterum hoc eodem tempore,& habebit filiũ Sarra vxor tua.] Sed apertissimè ac certissimè significatur idẽ in sequentibus.Sodomitarum regio pars Chananeæ terrę,quã nunc Syri Palæstinam nominant,infinitis iniquitatibus referta præcipuè propter ventris, libidinum, cæterarúmque voluptatum

studia

ſtudia,iam diuino calculo iudicata fuerat. immodicus autē ciuium luxus è ſuperflua rerum copia habuerat originē. acceden rem enim ad bonitatē agri,aquarū cōmoditate, omnis generis fructuum quotannis prouentus erat maximus.eſt autem ingēs malorum initium,vt quidam,non malè coniectās,dixit,nimia bonarum rerū copia. quarum ſatietatem quidam nō ferentes, tanquā iumenta, laſciuiunt à ceruice excuſsis naturæ legibus, verſi ad meracas potationes,cibos opiparos,& nefarios cōcubitus. Nō ſolùm enim in fœminas inſaniēdo corrūpebāt alienos thalamos,ſed & cū maſculis rem habebāt maſculi, nil reueriti naturam cōmunem patrantibus & patiētibus, & irritam genituram ſerentes nulla ſecutura progenie.Nec quicquā proficiebat reprehenſio,violentis concupiſcentiis coacta cedere. Atque ita paulatim aſſuefacti viri pati muliebria, effœminatum morbū ſibi cōciliauerunt inſanābilem.Recepta enim in corpus fœminea mollicie, animos etiam reddiderunt ignauiſsimos, quantum in ipſis erat totum corrumpētes genus hominum. Nam ſi Græci vnà cum barbaris hos imitati conſpiraſſent in tales coitus,deſertæ fuiſſent omnes deinceps ciuitates,tanquā exhauſtæ peſtilētia.Tum Deus ſeruator & amator hominum,miſeratione tactus, naturales quidem virorum ac mulierum propter gignendam ſobolem conuentus,auxit vt cum maximè.Immanes autem illos,& nefarios coitus exoſus,aboleuit, & rabidos eorū patratores aggreſſus,non vulgari aliquo, ſed nouo mirādóque affecit ſupplicio.Inductis em̄ ſubito nubibus, iuſsit eas imbrē, nō aquæ,ſed ignium pluere. Cúmq; in morem niuis dēſiſsimæ indeſinenter flāma deorſum ferretur magno impetu,ardebant arua cum pratis,& condenſa ſaltuū,paluſtris quoq; materies& intima nemorum.vrebātur eodem incendio campeſtria,ſegetes cum ſuis frugibus,cōflagrabant & arbuſta montium, truncivnà cum ſuis radicibus,vrbana quoq; & ruſtica ædificia,mœnia cæteráque opera publica non minus quàm priuati parietes: atq; ita vnus dies frequentiſsimas ciuitates vertit in buſta ſuorum ciuium, ſtructuras verò lapideas & ligneas in cinerem & minutiſsimum puluerem. Vbi verò ſupra terram flammis abſumpta fuerunt omnia,terram ipſam vorabat incēdium, ita vt exuſtis penitus vitalibus nihil ſupereſſet vnde vel fructus vel herba germinaret,in hodiernum vſq; malo durante. Nam fulmineus ignis nūquam extinguitur,aut ſerpit aut vaporat:quod oculis ipſis creditur.extāt em̄ argumenta cladis veteris, fumus

exhalans

exhalãs perpetuò,& sulfur quod ibi foditur:Felicitatis autẽ pri
stinæ signum euidens reliquum est vna ciuitas cũ agro suo ipsa
frequenter habitata, agrum verò colens pabulo frumentóque
vberem & valde frugiferum,vt vindictæ diuinæ indicium ma-
neat. Quæ nõ ideò dicta sunt,vt magnitudinem eius nouæ mi-
randéq; calamitatis ostenderem,sed vt illud docerem,quod cùm
illi sapienti oblata sit virorũ trium species, duos tantũ ad exci-
sam regionem eloquia diuina dicunt venisse,vt delerẽt eius in-
colas,cùm tertius indignos aduentu suo diceret.is, quantum e-
quidem intelligo,erat ille Qui verè est, æquum iudicans vt bo
na per se ipsum largiretur, contraria verò ex sequenda suis po-
tentiis relinqueret, & sic solorum bonorum autor præcipuus,
mali verò nullius existimaretur.id quod mihi videtur & reges
ad imitationem naturæ diuinæ facere, dum per seipsos gratias
porrigunt,pœnas per alios sanciunt.Quoniam autem è duabus
potẽtiis altera benefica est,vltrix altera,meritò vtraq; ad regio
nem Sodomitarũ venit, cuius præcipuæ ciuitates quatuor per-
dendæ erant incendio, vnà verò seruanda illæsa & incolumis.
oportebat enim per vltricem administrari perniciem,salutem
verò per beneficã. Sed quoniã etiam seruata pars nec integras
nec perfectas virtutes habebat,à potẽtia quidẽ eius Qui est ad-
iuta fuit,tamẽ præsentis cõspectu nequaquã digna habita.Hæc
est aperta & vulgaris narratio. occultior autem & paucis nota,
his qui mores animarum perquirunt non formas corporum,
mox dicetur.Ista pentapolis figura est quinque nostrorum sen-
suum,qui vt instrumenta voluptatum, omnes eas tam magnas
quàm paruas conficiunt. Aut enim ad aspectum rerum forma-
rúmq; variarum,tum inanimarũ tum animatarũ, voluptatem
capimus,aut ad auditum vocum modulatarũ,aut ad gustum ci
bi potúsq;,aut ad odoratum vaporum suaueolentium,aut ad ta
ctum rerum molliũ,calidarum,& leuiũ. ex his quinq; sensibus
tres maximè belluini seruilésq; sunt,gustus, odoratus, tactus:
quibus pecudes & feræ ventri atq; inguini deditæ maximè tra-
huntur attonitæ.totos enim dies noctésq; aut alimenta insatia-
biliter in se ingerunt,aut ad coitum rapiuntur.Duo reliqui phi
losophãtur & regunt cæteros,visus & auditus.tardiores autem
& quodãmodo magis fœmineæ sunt aures quàm oculi, qui ad
visibilia properant fortiter,& non expectato motu illorum, vl-
trò in occursum festinant,vt ea percipiãt.At auditus vt tardior
& deterioris sexus,secundum teneat ordinem,& prerogatiuam

quandam concedat visui. Hunc enim Deus regem cæterorũ cõstituit, omnium editissimũ: & tãquam in arce collocatum, perquàm familiarem fecit animæ. id certò potest colligi ex communi vtriusq; mutatione. dolorẽ enim illius mœsticia suffusi oculi non dissimulẽt. ediuersò gaudente illa subrident hilares, metu inualescente turbantur, agitantúrq; indecoris motibus. Quod si occupetur ab ira, exasperatur & rubescit oculus: in cogitatione ac cura quiescit, eodẽ obtutu hærens, & quasi cũ mente simul intentus, sicut in animi deliquio simul & luxatur & remittitur. idem accedente amico benevolum affectũ sereno vran quillóque affectu nũtiat. Quoties autem in inimicum incidit, statim offensionem præ se fert. in aud acia prosiliunt & procurrunt oculi, in reuerentia quieti stant: & vt compendiò dicam, ad effigiem animæ factus est visus, ostendens eius imaginẽ expressissimam, tanquã in speculo naturam eius, aliàs inuisibilem refetens. Nec hac solùm parte sensus cæteros antecellũt oculi, sed etiam quia reliquorum inter vigilandum (nã de quiete quæ in somnis fit non dubitandum est) vsus non continuatur. nisi enim externè lacessantur, quieti manent. at oculi quantisper patent, indesinenter agunt aliquid, nec vnquam satiantur, sic quoque ostendẽtes cognationem quã habent cum anima. nisi quòd illa ppetuò mobilis noctu æquè ac interdiu vigilat: hi maxima ex parte carnei præclarè secum agi putãt, quod dimidium vitæ in operationibus sibi conuenientibus exigunt. his addo præcipuã oculorum vtilitatem. In vnius ex omnibus sensibus gratiã lucem excitam à Deo, rerum pulcherrimã, quæ prima in sacris libris bona nominatur: eius natura duplex est. nam altera ab hoc igne corruptibili effulget ipsa quoq; corruptibilis & extĩguibilis: altera nec corruptibilis nec extinguibilis supernè è cælo ad nos defertur, à sideribus singulis tanquã à perẽni fontè defluẽs. vtraq; visui familiaris, qui per vtrãq; se applicat ad visibilia. & quid opus est oculos amplioribus celebrare laudibus, quorũ veras laudes Deus ipse cęlestibus signis insculpsit: cur enim solis, lunæ, cæterorum vel erraticorum vel fixorum siderum splẽdor factus est, nisi in ministerium oculorum, vt videãt: quo munere omnium optimo adiuti spectãt quicquid mundo cõtinetur, terram, stirpes, animalia, fructus, maria, amnium fluẽra perenniũ & torrẽtiũ, fontiũ varietates aliubi frigidos, aliubi calidos latices profundentiũ, quorũ species nullus sermo valet comprehendere. Quibus omnibus accedit cælũ, de quo verissimè dici potest,

test,mundum in mundo factũ esse ab opifice, & diuina eius ornamenta cælestes illæ imagines. Et quis tandem sensus iactabit se tam lõgè progressum esse? Sed præstat,opinor relictis ad sua præsepia cognatis nobis pecudibus cõcupiscentias suas saginãtibus,examinare virtutem rationis participem, cui continuum perfectúmq; curriculũ assignatum est in isto vicino terris aëre:quãdo procellæ ventorum,& murmura tonitruum per tractum lõgum cient magnos molestósq; strepitus:oculi verò à terra vno momento euadunt ad cælum,mundíq; fines ortum atq; occasum,& septentriones & meridiẽ collustrantes, ad contemplationem eorum quæ videntur,mentem attrahunt.At illa tali motu attonita non conquiescit,cùm sit perpetuò mobilis & semper vigilans: acceptáq; à visu occasione contemplandi res intelligibiles, amplius considerat: num ea quæ cernuntur sint ingenita,an generationis habuerint initium: infinita sint an finita:vnúsne mũdus an plures:vtrum quatuor sint elementa rerum omnium,an cælum & quæ hoc continentur eximiá quandam naturã habeãt.Quod si factus est mundus à quo factus sit, quis eius opifex,quã expoliuerit materiã, in quem vsum, quid nunc agat,qualem vitam viuat,& quicquid aliud curiosa mens cogitãdo solet quærere.Hæc enim & similia exercent philosophos.vnde satis constat sapientiam & philosophiá non aliud in nobis habuisse initium quàm exvisu sensuũ omnium principe, quẽ solùm ex corporea regione seruauit Deus deletis quatuor: qp hi seruiuerint carni eiúsq; affectibus:ille verò elata ceruice quæsiuerit sibi delicias meliores corporeis,ex contemplatione mundi & rerum in eo comprehensarum.itaq; pereunte hac sensuum ceu pentapoli solùm visum honoris causa ereptum,quòd non tãtùm voluretur circa mortalia vt reliqui, sed exspatietur etiam in naturas incorruptibiles visendi gratia. ideò recte hãc ciuitatem paruã & nõ paruam vocant oracula,quod de visu intelligitur.est eñ parua,vtpote nostri pars exigua. magna verò quia res magnas cõcupiscit,cęlũ vniuersum ac mundũ spectãdi auida.Hactenus de illa celebrata visione,relatáq; cumulatè hospitiis gratia,quã diligenter potuimus,diximus:supereſt quiddam haudquaquã silẽdum, quod mihi videtur inter omnes narrationes penè maximũ:id dicetur cõpendiò. Nascitur illi sapiẽti ex vxore filius legitimus,dilectus,vnicus,elegantissimo corpore,animo optimo. iã enim maturioris ætatis dabat specimẽ, vt à parente nõ tam ob naturalem affectum,quàm ob probatos

mores vehementer diligeretur. Huic repentè oraculum inſperatum redditur, vt mactaret filium in quodã editiſsimo tumulo, qui trium dierum itinere aberat. Ille quãuis maiore quàm dici poteſt teneretur filij deſiderio, nec coloré mutauit, nec animum flexit, ſed cõſtantiſsimè perſtitit in eadem ſententia: quippe qui amore Dei ſubactus, fortiter vincebat omnes cognationis affectus, & omnia nomina: & cum nemine domeſticorum communicato oraculo, duos è tã numeroſo famulicio natu maximos, ſibíq; fidiſsimos aſſumpſit, quaſi ſacra ex more facturus, atq; ita quartus profectus eſt cum filio. cúmq; locum deſtinatũ procul conſpexiſſet tanquam è ſpecula, famulis ibi manere iuſſis, ignem ſimul atq; ligna ferẽda dedit filio, æquum cenſens, vt ipſa victima deportaret res quas poſtulabat ſacrificium, leuiſsimã ſarcinã. Nihil enim eſt pietate gnauius, nihil magis induſtrium. ibi pari gradu, vnóq; cõſenſu celeriter peracto qua proximũ erat itinere, cuius finis erat ſanctitas, ad mõtem oraculo indicatum perueniunt. pater lapides congerit, vt aram extruat. tum filius videns cætera parata ſacrificio, nullum verò animal, verſus ad patrem, Ecce ignis, inquit, & ligna pater. ſed vbi victima? Hic alius arcani cõſilij ſibi conſcius, offuſa menti caligine, ad hæc verba turbatus & lachrymans aperuiſſet propoſitum, affectum continere non valens. At ille nihil mutatus vel corpore vel animo, conſtanti vultu, ratione conſtantiore, ad interrogationem reſpondet. Fili, inquit, Deus ſibi prouidebit de victima. & ſi nihil præſtò ſit, quod te fortaſſe facit anxium. Sed Deo poſſibilia ſunt omnia, etiam quæ non poſſunt expediri ab hominibus. Et cum dicto celeriter correptum filium aræ imponit, ſimul ſtrictum librat gladium. Tum Deus ex aëre increpans, facinus impedit, iubẽs iniuriam abſtinere à puero, & bis patrem inclamãs nomine, vt auerſus & retractus cædem omitteret. Atque ita puer ſeruatus eſt, Deo remunerante pietatem, & certante cum amico mutuis officiis. Facinus tamen hoc quamuis effectu caruit, nihilominus pro integro abſolutóq;, non modò in ſacris refertur voluminibus, ſed & in lectorum inſculptũ eſt mẽtibus. Verùm malitioſis calumniatoribus noſtra damnare potius quàm laudare ſolitis hoc imperatũ non videbitur tam magnum & mirificũ quàm nobis videtur. Aiunt enim & alios multos ſuis affectibus deuinctos, & amantes liberorum, immolandos exhibuiſſe filios, vel pro incolumitate patriæ, vel vt auerterent bella, ſiccitates, inundationes, peſtilẽtias: alios item domeſticæ

sticæ quantumvis falsæ regionis gratia. Græcorũ certè clarissi mos, non solùm priuatos ciues, sed & reges, nõ magna ratione ex se natorum habita, his mactatis maximas deleuisse hostium copias primo impetu, sociorum verò seruasse maximos exercitus. Barbaras quoq; gentes per multas ætates litasse mactatis filiis, cuius sceleris etiam sacrosanctũ Mosen meminisse, dum accusans eos vt pollutos ait, Filios & filias diis suis adolent. Indorum quoq; gymnosophistas & hodie sub initium senectutis morbi lõgi & incurabilis, prius quàm inualescat, accẽso rogo, seipsos exurere, quamuis possent ad tempus fortasse diuturnũ resistere. Imò & mulierculas eorũ defunctis maritis in rogos eorum cum gaudio se mittere, atq; ita viuas concremari cum adamatis cadaueribus. Harũ, inquiũt, meritò mireris audaciã, quæ mortem contemnunt tantopere, vt ad eam tanquã ad immortalitatem cursu contendant. Istum verò laudare quorsum attinet, quasi nouum aliquod facinus aggressum, quod non semel fando auditũ est, de priuatis ciuibus, de regib⁹, de integris gentibus. Ad hanc inuidorum infectationem sic respõdeo. Qui liberos mactant, partim ex more id faciunt, vt fertur de nõnullis barbaris, partim quia magna mala & aduersus humanum opem cõtumacia à suis ciuitatibus aliter arcere nequeunt. Ex his quidã inuiti suos exhibent coacti à potentioribus. Alij cõpulũ metu hominum, alij cupidine gloriæ famæq́; , in præsens gloriæ, famæ verò ad posteros. Ergo qui ex more mactant, nihil magnum videntur facere. Nam inueterata consuetudo plerunq; tantum potest, quantum natura, ita vt grauissima quæq; reddat toleratu facilia, õmni terrore semoto. Qui verò cedunt timori, nullam laudem merentur. Laudantur enim facta voluntaria, inuoluntaria referũtur ad necessitatem rerũ aut casuum aut tẽporum. Quod si quis amore gloriæ vel filium prodit vel filiam, vituperio magis quàm laude dignus est, more charissimorũ parãs sibi honorẽ, quẽ etiamsi antea habuisset, pro incolumitate filiorum abiicere debuerat. Proinde considerãdum est, an ille aliqua modò dicta necessitate coactus sit mactare filiũ, vel more, vel honore, vel timore. Mos certè immolãdi liberos, nec Babylone, nec in Mesopotamia, nec à Chaldęis receptus est, apud quos educatus magnã vitę partem cum eis exegit, ne quis putet præ assuetudine leuiorem visam mali eius imaginationem. Sed neq; metus vllus imminebat ab hominibus, neq; oraculi iussum quisquã norat alius. Nulla publica premebat cala-

mitas,cui morte probatissimi filij remedium quæreret. At laudis apud vulgum parãdæ cupidæ ad hoc facinus concitatus est. At quæ laus captabatur in solitudine,vbi nemo erat applausurus,data opera longè à tergo relictis etiam duobus famulis,ne se corã testibus ostentare videretur ? Quapropter obturato infreni ore moderentur accusatores suam inuidiã,nec lacerẽt honesta vita defunctos,quos potius prædicare deberẽt cum aliis. Siquidẽ apud omnes qui rectè sapiũt nihil honestius habetur, nihil optabilius,quàm Deo parere,quod hic in primis studuit, ita vt nullum vnquã mandatũ negligeret,quantũvis refertum molestiis & ignominiis,atq; etiã laboribus ac doloribus. Quã obrem & id quod oraculo iussus est de filio,fortiter constãterq; pertulit.Deinde cũ nulla cõsuetudo esset in ea regione,sicut fortasse apud quosdã,immolãdi liberos, ipse primus autor futurus erat noui & inusitati exempli,quod mihi videtur nemo laturus fuisse,etiamsi ferreũ aut adamãtinum haberet animũ. Cum natura enim,vt quidam ait,pugnare est difficile,pater erat factus vnici huius legitimi filij,quẽ mox singulari amore prosequebatur,supra modũ vulgaris beneuolentiæ:imò etiã fama celebratæ.aderat & aliud vehemẽs amoris incitamẽtum,quòd in sene acta ei puer natus fuerat.Nam serò natos impotentius parentes adamant,vel quia diu desideratos,vel quia nullam prolem sperant postea,natura iam effœta,quippe quæ extremũ attigit terminum.Siquidem è numerosa sobole vnũ quempiam offerre Deo,ranquã liberorum primitias,nihil mirandũ fuerit,cũ prẽsto sit è superstitibus haud mediocre solatium,& doloris obmactatũ concepti remediũ.Cùm verò vnicus dilectus offertur, res est sermone nullo explicabilis,nullũ respectũ habẽs cõsuetudinis domesticæ.sed tota prona ad pietatis officium,eximia sanè, & vix cuiquã alteri tentata.Nam alij tametsi pro salute patriarum aut exercituum cõcedunt suos mactãdos,tamen aut domi manent interea.aut procul absistunt ab altaribus:aut si contingat eos sacris interesse,auertunt oculos ne spectare quidem sustinentes vel alienum necis ministerium. Hic verò tanquam sacerdos,ipse pater amantissimus aggreditur mactationẽ egregij filij,quem fortassis etiam sacrificio ritu membratim cõcisurus erat adolendum altaris ignibus.adeò cauerat ne pietate erga filium distraheretur à pietate Deo debita,& totũ quantus erat animum sanctitati deuouerat,parũ curãs cognatũ sanguinem.Quid horũ quæ diximus cũ cæteris cõmune est:quid non

exim

eximium,quod nulla posit æquari facūdia?vt meritò quodvis ingenium nō malum nec inuidū obstupefaciat immēsæ pietatis miraculo,vel vno ex multis,nedū cōfertis omnib⁹. satis em̄ est vel vnius cuiuslibet reputatio ad exprimēdam paruā quandam imaginem ingētis animi,quamuis nullum sapientis opus est exiguum.Verùm nō intra verba textus aperta cōsistunt quæ modò diximus:mihi certè videntur naturam quandam obscuriorem subindicare,quam agnoscunt quotquot intelligibilib⁹ magis delectantur quàm sensibilibus,& possunt ea cernere.est autem talis:qui adducitur pro victima.Chaldaicè Isaac,Latinè risus vocatur.qui risus nō intelligitur nō pro petulanti vultus habitu,sed pro mētis bene affectę gaudio.hāc lætitiā vir sapiēs meritò sacrificare Deo dicitur,per istā figurā docens,q̄ gaudiū soli Deo sit proprium.nam humanū genus mœrori timoríque est obnoxiū,propter mala vel præsentia vel imminētia, vt vel horū pœniteat,vel illa metu terreant ac cōcutiant.diuina verò natura expers est mœroris,timoris,passionúmq; omniū,felicitatis beatitatísq; perfectæ sola particeps.hanc confessionē qui cunq; verè cōfitetur,ei Deus cùm sit bonus & amator hominū, alienus ab inuidia cōueniens munus reponit quantū homo potest capere,tantūnon tali alloquēs eum oraculo.Gaudium ac lętitiam non esse cuiusquā,præter me omniū patrē,propriā possessionem scio,quā tamen ipsa dignis nō inuideo.Quis autem dignus esse potest,nisi qui me meāq; volūtatem sequitur? huic enim minimū doloris,minimū timoris obueniet, modò incedat per viā,quæ affectibus ac vitiis inaccessa,per virtutes his cōtrarias teritur.nō est tamē cur aliquis putet merā & nullo dolore mixtā lætitiā cælitus in terram descēdere,sed tēperata est ex vtroq;,ita vt de meliore plus admixtum sit:sicut lux in cælo sincera semper est & pura à tenebris,in sublunari autē aēre mi scetur caligine.& hoc est opinor,cur & anteavirtutis cognomē habens Sarra, cùm risisset,roganti risus causam,se risisse negauit,verita ne fortè gaudium quod nulli creaturę cōuenit solius Dei rem vsurpasse videretur.Quapropter cōfirmans eam diuinum eloquium ait:Ne timeas:risisti verè, & particeps es lætitiæ.non permisit enim pater humanum genus exagitari tristitiis,doloribus,& molestiis insanabilibus,sed admiscuit eis etiā de meliore natura nōnihil,æquum sensens serenam interdum ac tranquillam esse animā,præcipuè verò sapientū maiore vitę parte gaudere lætaríq; mundi huius cōtemplationibus voluit.

Hactenus de pietate huius viri pauca è multis dicta sint, nunc scrutãda est eius etiam erga homines dexteritas. ad eãdem em naturam pertinẽt pietas & humanitas: & vtrunq; in vno spectari solet, sanctitas erga Deũ, erga homines iustitia. Longũ esset narrare facta eius omnia. Non contenti duobus vel tribus erimus. Cùm auro argentóq; & numerosis pecudum gregibus diues esset adeò, vt cum ditissimo quoq; indigena conferri posset opibus, & beatior esset quàm pro inquilini conditione, nunquã tamen accusatus est ab his, quorum vtebatur hospitio, sed cum quibuscũq; negotium habuit, ab eis perpetuam laudẽ reportauit. Quod si quãdo, vt fit, per occasionẽ famulitij comitatúsque suborietur contentionis nonnihil, mox eam sopire conabatur: quippe qui præ grauitate morum nihil turbulẽrum, seditiosum, litigiosúmq; admittebat in suam animã. Nec mirandum si erga alienos talis erat, qui potuisset ictu inter se fœdere vim maiore vi repellere, quando etiam erga genere coniunctos, sed voluntate diiũctos, desertos & solos, multò inferiores quod ad opes attinet, modestus erat, vltrò cedens qui plus iuris vsurpare sibi potuerat. habebat enim fratris filium, cum quo patriam reliquerat, non satis firmũ amicũ, sed nutantem & suspectæ fidei: à quo interdum salutabatur familiaribus blanditiis, interdum cõtemnebatur strenuè, propter ipsius iuuenis morum inæqualitatem. Quapropter etiam serui huius cõtentiosi erant ac morosi, quòd castigatorem non haberent, præsertim pastores longius semoti à suo domino. itaque seruitutis immemores præ licentia semper rixabantur cum sapientis nostri magistris pecorum, plerunq; cedẽtibus propter sui heri mansuetudinem: qua modestia sic auxerunt insolentiam & impudentẽ audaciam aduersariorũ, vt accensis mutuis odiis necesse habuerint qui læde bãtur, iniuriam armis repellere. itaq; graui rixa coorta, vir bonus postquam partes concitatas cognouit, sciens suos præualere numero ac viribus, nõ permisit rem ad manus deuenire, ne fratris filium cladem suorũ ægrè laturũ contristaret: sed in medium progressus pacificis verbis finiuit controuersiam, non in præsens tãtùm, sed & in posterũ. Sicut enim discordes fore si cohabitare & vnà degere pergerẽt, nec vnquã lites ac rixas inter eos defore, ad tollendas harũ occasiones admonẽdum exorandúmq; duxit socium. vt posthac seorsum habitaret. accersitóq; fratris filio, liberã optionẽ ei proposuit agri melioris, pollicitus se libẽter accepturum partem, quam ille fecerit reliquam.

pacem

pacem enim sibi quovis lucro charioré esse.& quis alius potentior infirmiori cõcesisset vel minimum de iure suo?quis vinci mallet quàm vincere, & vti sua potentia?solus hic non in viribus aut opibus summá felicitatis collocabat, sed in tranquilla vita,& quantum in ipso erat quieta,atq; ita existimationé sibi parauit mirificá.His in laudem hominis dictis,nõ alienũ à nostro proposito fuerit,à simplici vẽrborũ contextu ad latentẽ in eis sensum transire quærẽdi gratia.Varij sunt modi negotiorũ, sicut diuersæ horum occasiones. Nos duos modos seligemus, alterum seniorem,iuniorem alterũ.Senior est,qui principalem naturæ partem honorat:iunior,qui res subditas,& in extremis reputandas.Principales enim & seniores sunt,prudẽtia, temperãtia,iustitia,fortitudo,& quicquid ad virtutem attinet, aut ad virtutis actiones.Iuniores autem,diuitiæ,honores,gloria,nobilitas,non illa vera,sed quam vulgus nominat,& quæcunq; præterea tertium post animæ res atq; corporis ordinẽ tenent,extremum omniũ.Vterq; modus seu mos, habet tanquam quosdam greges armentáq;.iste qui externa amat,aurum,argentũ,& reliquum apparatũ diuitiarum: item arma, triremes, machinas, equestres,pedestres,naualésq; copias,principatus præsidia,per quæ confirmatur potentia.At ille honestatis amator singularũ virtutum placita,& sapientum contemplationes.Vtrisque gregib² præpositi sunt quidam magistri,sicut pastores pecoribus, externis quidem auari,ambitioti, præfecturarũ cupidi, & quicunque gaudent cum potestate præesse multitudini.At animæ bonis studiosi virtutis ac honestatis,qui non adulterina germanis,sed germana bona adulterinis præferunt.Inter hos naturalis quædam intercidit contentio,non discernentes quę sua sunt, sed digladiantes de pertinentissimo ad vitam negotio.Hoc autem est verorum bonorum iudicium.Anima igitur quãdiu oppugnabatur huiusmodi seditionibus,nondum purificata in totum,sed adhuc affectionibus & morbis prævalẽtibus inferior, perturbabatur.ex quo autem cœpit potentior fieri,& munitiones aduersariorũ expugnare maioribus viribus, assumptis animosior facta, morem externas materias mirãtem in seipsa intersepit,& tanquam hominem eum alloquens,negat ei possibile societatem ac consuetudinẽ habere cum virtutis amatore & sapientiæ.Abi & transfer longè aliò domiciliũ,cùm nihil cõmune habeas,nec possis habere. Quicquid enim tu dextrũ putas,ille siniſtrum existimat:ediuersõ quicquid tibi siniſtrũ, illi

dextrum videtur. Nec tantùm pacificus & æquitatis cultor fuit hic vir bonus, sed fortis etiá ac bellicosus: nō quòd bellū appeteret, à rixis alienissimus: sed vt certā pacem sibi pararet in posterum, quam turbabant aduersarij. argumēto sunt ipsius præclara facinora. Orientalem tractū quatuor magni reges possidebāt, quibus parebāt orientis gētes quotquot Euphratem accolunt. hæ omnes in officio manebāt, & imperata regum faciebant, pēdendo sine omni causatione tributū annuū. sola Sodomitarum ditio, priusquā conflagraret, cœpit pacē turbare, defectionem dudum meditās. Cùm enim esset fortunatissima tenebatur à quinq; regibus, qui ciuitates agrósq; inter se diuiserant, amplos admodum & frugum arbustorúmq; feracissimos nam Sodomitici agri non magna portio, fertilitate cū aliorum latifundiis certare poterat: ideò cōplures principes amatores habuit miratos eius pulchritudinem. hi temporibus superiori bus per exactores tributorum optimates suos pēdere soliti debitam pecuniam prouinciæ rectoribus, metu simul & reuerentia: vbi bonis satiati sunt, vt solet è saturitate nasci petulantia, sumpto maiore quàm pro viribus animo, primò excusserunt iugum, deinde more nequam seruorum, in dominos coorti sunt, freti seditione ac robore. at illi suę nobilitatis memores, stipati valida manu, contemptim eos aggressi sunt, quasi conflictu primo profligaturi: ac mox collatis signis alios coēgerunt terga vertere, alios in ipsa fuga cædentes magnā stragem ediderunt: abductámq; ingentē captiuorum turbā cum cætera præda inter se diuiserunt. in his erat etiá illius sapientis nepos, qui iamdudum ad vnam pētapolis ciuitatē migrauerat. quod vbi quidam fuga seruatus indicauit, ille grauiter ferens nō se cōtinuit, mœstus & viuentē magis lugēs quàm si audisset mortuū. Norat enim vitæ finem, sicut ex ipso iniquet nomine, abrūpere omnia, præsertim mala, quæ innumera viuentibus vel inuitis obrepūt. cúmq; pararet se ad eripiēdum fratris filium, carebat sociis homo inquilinus & hospes, nemine audente fortissimas tot regū copias victoria recenti feroces lacessere. inuenit tamē nouū genus auxilij. expeditur enim aliquando in rebus dubiis consilium, præsertim in causa humanitatis & iustitiæ. collectis enim seruis vernaculis, emptitiisverò domi manere iussis, quorum timebat transfugium, ex familiaribus cōfecit aliquot centurias, atq; ita hostem inuasit tribus agminibus: non his fretus qui multum cedebant regibus numero, sed Deo propugnatore

protect

protectoréq; iustitiæ. itaq; magna contentione properauit nũquam remittẽs celeritatẽ, donec potius occasione, noctu superuenit hostibus iam sumpta cœna ad somnũ se cõponentibus, in quos irruens alios trucidauit in cubilibus, alios resistere cognatos fudit fugauitq;. atq; ita omnes deuicit, non tam armorũ apparatu quàm fortitudine animi. Nec prius reuertit quàm hostibus regũ copiis deletis, reduxit fratris filiũ, adeptus egregiã victoriam auctúsq; ingenti equorũ & iumentorũ numero, prædáq; opulẽtissima. eum redeuntẽ cõspicatus ille magnus põtifex Dei maximi, reducẽtémq; suos omnes ad vnum incolumes & victores, attonitus tanti facinoris magnitudine. & id quodverum erat cogitans, præsentem eis opem diuinam adfuisse, manus ad cælum tendens fausta illi precatus est: mactatísq; victimis, splẽdidum epulum sociis omnib⁹ dedit, gratulabũdus nec minus lætus quàm victoria propria. nec enim aliena fuit, si rẽ verè estimes. amicorũ enim esse omnia cõmunia prouerbio credimus, præsertim bonorum virorũ, quibus nihil magis cordi est, quàm vt Deo placeant. Hæc sunt quæ in sacra scriptura legimus. cęterùm qui possunt res nudas corporibus exutas cernere animo magis viuentes quàm corpore, dicent ex illis nouẽ regibus quatuor esse nostrarum quatuor affectionum potẽtias, voluptatis, cõcupiscentię, timoris, doloris: quinq; reliquos esse sensus totidem, visum, auditũ, gustum, odoratũ, tactũ, regnãt enim quodammodo in nobis & potestatem exercent, sed non similiter. nam quinq; subiecti sunt illis quatuor, quibus vectigal pendunt ac tributũ necessarium à natura impositum. ex his enim quæ videmus, audiuimus, olfacimus, gustamus, tangimus, dolores, voluptates, timores, cõcupiscentiæ nascũtur. cùm nullus affectus per se subsistere valeat, ni sensus materiã suggerãt. in his enim consistunt vires illorũ, in figuris & coloribus, in eloquiis, in saporibus ac vaporibus, in subiectis tactui duris vel mollibus, calidis vel frigidis, asperis vel leuibus. nã hæc omnia sensus exhibent affectibus. quæ tributa quãdiu penduntur, salua manẽt inter hos reges fœdera. alioquin sublata pensione mox bellum exoritur & defectio. id tum accidit maximè, quãdo senectus odiosa superuenit, & affectibus nõ senescẽtibus, aut etiã propter inueteratam consuetudinem inualescẽtibus, visus hebetatur, aures ægrè audiunt, reliqui etiam sensus seipsis deteriores facti non æquè, vt antea pollent iudicio, nec valent debitum reddere. Non mirum igitur, si exhausti modis omnibus

bus,& iam antè defecti viribus,facilè ab infestis affectib⁹ subuertuntur.Illud verò valde naturæ consentaneũ est, quod dicitur,duos è quinq; regib⁹ incidisse in puteos, reliquos tres fuga seruatos.Tactus enim & gustus penetrant intima corporis,quę sua sunt committẽtes dispensanda visceribus.Oculi autem,aures & odoratus,plerunq; foris obambulant,& sic effugiunt seruitutẽ corporis.Hæc vir bonus ex insidiis obseruans, vbi videt qui modò fœderati fuerãt intestino malo laborare turbata pace & exorto inter nouem regna bello,quatuor cõtra quinq; de imperio certantibus,repentè occasionẽ arripiens eos aggreditur,studens populari administrationi, quæ est optima reipub. species,vt sublatis tyrãnidibus & dynastiis ex anima, ius & fas vrgeat pro iniquitate ac iniustitia.est autẽ quod dicimus nõ figmentum fabulosum,sed res verissima quam in nobisipsis experimur.nam sæpe sensus cum affectibus cõcordes ministrant eis sensibilia,sæpè interueniente dissidio nolunt debitũ reddere,aut nõ sunt soluẽdo,ratione cohibẽte:quæ si qñ arma sua corripit,scilicet virtutes & harum placita,his subnixa vincit egregiè.nefas enim est corruptibilia in eadem cũ incorruptibilib⁹ sede cõsidere.atqui nouẽ illi potẽtatus quatuor affectuũ & qnq; sensuum,tum corruptibiles sunt,tum corruptionis autores. at ratio sacra & verè diuina,quę locum habet in denario perfecto numero,in certamen descendens,& diuino adiuta præsidio,dictos potentatus vincit egregiè.Aliquanto pòst moritur ei coniux dilectissima & optima,editis pluribus charitatis erga maritum exẽplis,quæ relicta sua cognatione,peregrinationis comes indiuidua,continuos errores alios super alios,fames, egestates,expeditiones vnà cum eo pertulerat.nam vbiq; adfuerat in omni loco fortunáq;,verè consors vitæ ac negotiorum ad victum pertinentium,prosperæ aduersæq; fortunæ ex æquo particeps.Nec enim vt quædã erumnas fugiebat seruãs se feliciori tempori,sed vtranq; sortem,sicut vxorem decet,subibat alacriter.cuius mulieris cũ possim multas laudes memorare, vnã non silebo, vt sic cæterarum manifestarũ specimen. cùm enim prole careret,quippe sterilis.verita ne tam chara Deo domus ideo deserta fieret,sic maritũ allocuta est.Iãdudum vnà viuim⁹ in charitate mutua,sed quæ præcipua cõiugij nostri causa fuit, proter quam natura virum copulauit mulieri,desunt nobis liberi.imò ne in posterũ quidẽ spes vlla est reliqua, propter ætatem meam iam vergentem.non est æquum vt te quoq; tangãt

meæ

meæ sterilitatis incõmoda: licet tibi salua nostra charitate patrem fieri. absit enim à me zelotypia, quãdo à te abest bruta cõcupiscentia, necessitati naturæ satisfacturo. Quamobrem non differam nouã nuptam ornare, quæ quod mihi deest suppleat. Quod si res pro voto successerit, tui natiui liberi, mei adoptiui erunt. & vt absit omnis zelotypię suspicio, meam, si libet, duc famulam, corpore seruam, sed ingenio liberali ac generoso fœminam, iamdudum mihi expertam examinatámq;, ex quo primùm ędes meas intrauit, genere quidẽ Aegyptiã, sed Hebręam religione. Est nobis ampla possessio, & opes maiores quàm pro præsenti sorte: iam enim ne locupletissimis quidem indigenis cedimus. & adhuc hærede caremus, quamuis parare hũc liceat, modò monitis meis pareas. Ille miratus vxoris crescẽtem vsq; charitatem, & de tempore futuro curam ac prouidentiam, ducit causa liberorum eam quam ipsa commendauerat, vt ferunt qui se aiunt certiora prodere, vsurus eius conditione, donec mulier grauida fieret. Quod vbi non ita multo pòst contigit, aiunt abstinuisse ab eius complexibus, vel propter innatam sibi continẽtiam, vel propter honorem quem vxori habebat mutuum. Itaq; mox è famula nascitur filius, & aliquanto pòst alius legitimus nihil tale iam sperãtibus, honestatem ac virtutem eorum benignissimo Deo remunerante, & munus omni spe maius, vltrò largiente. Hoc specimen de muliere illa sufficiat. At sapientis illius viri plures laudes sunt, quarũ aliquot paulò ante memoraui. Nunc dicam & de vxoris obitu, quod silendum non videtur. amissa enim tali vitæ socia, qualem superius ostẽdimus, & qualem scriptura depingit, dolori contra se insurgenti, & animam petenti, tanquam inuictus athleta non succubuit, recolligens se, & cõfirmans rationis robur, à natura oppositæ affectionibus: cuius consiliis per totam vitam vsus, tunc quoque paruit egregiè, vt bene vtilitérque monentibus. Erant autem hæc, ne se plus æquo afflictaret, quasi noua calamitate perculsus, nec tamen quasi nihil molestum passus omnem dolorẽ pelleret, sed per mediam inter extrema viam incedẽs, casum hũc moderatè ferre conaretur, permittẽdo naturæ suum ius in exigẽdo debito, & quod acciderat patiẽdo æquanimiter. id testãtur sacra volumina, quæ nefas est falsitatis argui, vbi narratur eum modicis lacrymis profusis, celeriter se subduxisse à cadauere: quippe qui prolixiorẽ luctũ alienũ putabat à sapientia, à qua didicerat mortem existimare non extinctionem animæ, sed seperationẽ

disiunctionémque à corpore, illa redeunte retrò vnde venerat venerat autẽ à Deo, sicut in opificio mũdi declaratũ est. Quemadmodum autem nemo sanus ægrè fert a se reposci debitum aut depositum, eodem modo natura quod suum est repetente, non arbitrabatur indignè ferendum, sed necessitati consentiendum. vbi verò illius regionis optimates cõuenerunt ad eum officij gratia, cum nihil viderent eorum quæ apud ipsos ex more fieri solebant in funere luctúque, non complorationes, non lamenta, non planctum virorum ac mulierum, sed totam familiam sobriè moderatéq; mœrentem, demirati sunt non mediocriter, sicut antè tota viri vita miraculo eis fuerat. móxque atto niti tantæ virtutis excellentia, in qua nihil inerat nõ eximium, accedentes virum in hãc vocem eruperunt: Rex à Deo tu es inter nos: verissima dicentes. nam alia regna homines sibi parãt, armis. expeditionib⁹, dictu miris vltrò citróq; illatis cladibus, quas affert potentię cupiditas, dum se pedestribus, equestribus, naualibus copiis muniunt. sapiẽtis autem regnum à Deo porrigitur, quo assumpto vir bonus malè mulctat neminem, sed omnibus subditis vsum fructũ bonarum rerum, & iura pacémq; denũtiat. Quin & in sacris literis extat huius viri elogium, testatum reddito Mosi oraculo, quo dicitur quòd Deo credidit. id vt dictu est breuissimum, ita factu maximum. cui enim præter eum credendum est? principatibúsne, an gloriis, honoribus, opibus, diuitiis, nobilitati, sanitati, integritati sensuum, robori pulchritudiníve corporis? Atqui principatus omnis est lubric⁹, innumeris insidiatoribus obnoxius. quod si quando confirmatur, id fit non sine multis acceptis & illatis calamitatibus. nihilo stabiliores sunt honores & gloriæ, incertissima possessio pẽdens à moribus rumoribúsque leuium & improborum hominum. quæ si quando perseuerat, nihil tamen verè bonum in se continet. at diuitiæ generísque nobilitas, etiam deterrimis obueniunt. sed fac solis bonis hæc contingere, maiorum & fortunę ista laus est, non ipsorum qui habent. ac ne corporis quidem dotib⁹ efferri æquũ est, quibus nos alia animalia superãt. Quis enim homo fortior aut robustior tauro inter cicures, inter feras leone? quis præditus acutiore visu quàm accipiter aut aquila? quis auditu tam felix, quàm asinus tardissimus animalium? quis odoraru cane sagacior, quem aiunt rei venatoriæ periti, vestigantem longinquos lepusculos improuisum iu eos irruere. nam hoc genus canum venaticorum vtitur oculorum vice naribus.

ribus. Sanitatem quoque plurima bruta tuētur egregiè. Quod autem ad pulchritudinis certamē attinet, etiā inanimata quædam mihi videntur vincere posse formositates virorum ac mulierum, simulacra, statuæ, picturæ, & in vniuersum fictorum pictorúmq; opera eximia, quæ apud Græcos atque barbaros sunt in pretio, & dedicātur inter præcipuos ornatus vrbium. Solùm igitur certum firmúmq; bonum est fides, qua Deo creditur, vitæ solatium, bonæ spei supplementum, depulsiuum calamitatum, felicitatum conciliatiuum, superstitionis ablegatio, pietatis assertio, prosperitatis hæreditas, profectus in bonis omnib⁹ fultus vniuersorum autore, qui potest omnia, vult tantùm optima. Quemadmoum enim per lubricum incedentes labuntur fallente vestigio: qui verò per viā siccam gradiūtur, certo gradu iter faciunt: sic qui per corporis externáq; bona ducunt animam, nihil aliud quàm cadere illam assuefaciunt. hæc enim lubrica & parum firma sunt: Sed qui per virtutum contēplationē ad Deum properāt, tutum inconcussúmq; iter dirigūt, vt nihil verius dici possit, quàm quòd quisquis illis rebus credit, Deo non credit: cōtrà qui Deo credit, illis nō credit. Nec hāc tātùm erga eum Qui est, fiduciam oracula de viro illo prædicant, reginam virtutum cæterarum, verùm etiam hunc primū nominant seniorem, quamuis maiores eius triplò & amplius lōgæuiores fuerint, quorum neminem legimus hac appellatione dignum habitum: & meritò. nam reuera senior, nō ex longitudine temporis, sed ex laudata vita spectatur. Siquidem qui multum ætatis in corpore vixerūt sine probitate, longæui pueri dicendi sunt, quia nunquā disciplinas attigerunt dignas canicie. Amator autē prudētiæ sapientiæq;, hoc est erga Deum fiduciæ, iustè senior siue primās vocari potest. Nam reuera primus est sapiens in humano genere, sicut gubernator in naui, magistratus in ciuitate, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in anima. Rursum cælū in mūdo, in cælo Deus, qui delectatus viri fiducia, & ipse iureiurando fidem promissorū confirmat, non vt Deus hominem, sed vt amicus familiarem alloquens. Ait enim: Per memetipsum iuro: cùm verbum eius vim iurisiurādi habeat, volens nihilominus persuasionē eius firmiorē stabiliorémq; facere, itaq; senior & primus vir bonus dicēdus est, omnis autem malus, extremus & nouissimus, vt nouator & tractās res extremi ordinis. De his igitur hactenus dictum sit, vnum modò ceu fastigium addam huius sapientis laudibus, sumptū

ex

ex diuinis literis,quæ testantur eum Dei legem & mandata fecisse omnia,non scripto vllo edoctum, sed absque scriptura secutum appetitus ingenij sui sanissimos.quæ autem Deus pollicetur,quomodo possunt homines non credere?Hęc est vita primi conditoris suæ gentis,quam aliquis diceret legitimam:ego verò docui quod ipsa lex sit & ius non scriptum.

PHILONIS IVDAEI, De migratione Abrahami.

ET dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui,in terram quam tibi monstrauero, & faciam te in gentem magnam. Benedicam tibi,& magnificabo nomen tuum,erisque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi,maledicam maledicentibus tibi:& benedicentur in te omnes tribus terræ.] Volens Deus purificare hominis animam,primùm offert ei perfectę salutis occasionem,migrationem à corpore,sensu,atque ratione.nam terra corpus,cognatio sensum,patris domus rationem significare intelligitur.Quamobrem:Quia corpus & ex terra factum est, & in terram resoluitur, sicut Moses testatur dicens: Terra es & in terram reuerteris, nam ipse narrat Deo formante factum ex terra hominem. & necessum est vt quod soluitur,in ea soluatur vnde confectum est. Porrò sensus cognatus & germanus mentis est, brutus ratione præditæ, quoniam hæc ambo partes sunt vnius animæ. Cæterùm paterna domus est ratio, quia pater noster intellectus potentias suas in singulas partes seminat,suas cuique operationes attribuens, ipse curam & præfecturam gerens omnium.domus autem quá inhabitat,est reliquis celsior ratio.Nam sicut vir ædes,sic intellectus rationem inhabitat. proinde se suósque conceptus in ratione tanquam in domo propria dispositos ostendit. Nec mirum si rationem in homine vocat intellectus mentísve domicilium. Nam & Deus qui est huius vniuersitatis intellectus,ait sibi suum illum λόγον pro domo esse: quod cernens ille meditator, propalam fatetur. Nihil aliud est locus hic quàm domus Dei: ac si diceret: domus Dei non est in his quæ cernuntur

tur,aut aliquo sensu possunt percipi,sed inuisibilis,nulla specie circumscripta,anima solùm,in quantum est anima,perceptibilis.ergo quæ alia potest esse, nisi sermo ille sine ratio creaturis omnibus antiquior,per quem tanquam clauum gubernator optimus maximus cuncta dirigit:quo & in mundi creatione instrumento vsus est ad absoluendum opus irreprehensibile.Atq; ita per terram corpus,per cognationem sensum, per paternam domum rationem intelligi oportere declaratum est. cæterùm illud Egredere, non est idem quod seiunge te ab eorum essentia:hoc enim mandatum mortem imperaret:sed perinde ac diceret. Aliena tuum animum, vt à nullo ex his detentus emergas super omnia. Tibi subdita sunt,caue habeas ea pro principibus,cùm sis ipse rex:disce tales dominos contẽnere,& in perpetuum nosce teipsum, sicut & Moses non semel docet,dicens: Attende tibiipsi. nam ita senties cui obedire aut imperare debeas.Egredere igitur,ô bone,è terreno tuo contaminato,& fuge carcerem corporis,simúlq; voluptates & concupiscentias cu stodes eius carceris,quantum potes eas profligans, & minis omnibus absterritans.Egredere cognationem quoque sensuum. nunc enim singulis familiariter vteris,ipsis deditus, de te parũ solicitus.Atqui scis quòd etiam cessãtibus aliis rebus,oculi auresque & huiusmodi cognatio tota in partes suas te pelliciet. Quod si mauis tuis reditibus possessionibúsq; contentus nihil ex his amittere, vitam deges fortunatissimam, vsumfructum nõ alienorum bonorum,sed propriorum perpetuò capiens.Sed egrediendum est etiam de sermone rationis indice,quæ paterna domus dicitur:ne deceptus ornatu verborum ac nominum, missam facias veram pulchritudinem,quæ in rerum cognitione sita est.absurdum enim fuerit vmbram pluris quàm corpus facere,aut rebus præferre imagines.certæ vmbræ imaginíque sermo est similis, corporibus autem & exemplaribus ipsæ rerũ naturæ de quibus disseritur: quas consectari debet qui mauult esse quàm videri aliquid,omissis illis aliis. Quamprimùm igitur intellectus incipiet seipsum nosse,& in contemplationibus intelligibilibus versari,totam illam partem ad sensibilia procliuem ablegabit,quæ Hebraicè Lot vocatur. Quamobrẽ ille sapiens inducitur dicere apertè:Discede à me.Nõ est enim possibile,vt incorporearum incorruptibiliúmque rerum amator cohabitet cum prono ad ista sensibilia.Rectè igitur sacer vates vnum integrum legis librũ Exodum intitulauit,nomine cõue-

niente cõrentis in hoc oraculis.cùm enim sit ad docendum idoneus & ad castigandum monendúmq; promptissimus, totum animæ populum qui se admoneri castigariq; patitur.Aegyptia regione corporis& eius habitatoribus vult eripere,ratus mole stissimum grauissimúmq; onus perspectiuã mẽtem opprimi à carnis voluptatibus,& iussa eius exequi,quicquid inclemẽtibus cõcupiscentiis libuerit. Hos igitur gemẽtes flentésq; in rerum corporearum abundãtia & externis opibus(dicitur enim ingemuisse filios Israël propter opera)propitio Deo monẽte de exitu,propheta ipsius eripit.Sunt tamen qui vsq; ad suũ obitum fœdus fecerunt cum corpore,& tanquam in arca aut tumulo, aut quomodocunq; nominãdum est,in hoc insepulti sunt. quorum carnales & affectibus obnoxiæ partes obliuioni traditæ defodiũtur.quod si quid virtuti amicũ simul progerminauit,literarum monumẽtis asseruatur, per quæ maiorum honesta facinora solent vindicari ab interitu.proinde ossa Ioseph,illa inquam quæ sola ex tali anima fuerunt reliqua incorrupta,videlicet memoratu digna gesta,nõ omittuntur in sacra scriptura,quòd absurdum videretur pura coniungi cum impuris.Fuit autem memoratu dignum, credidisse illũ quòd visitabit Deus genus Israëliticum, non traditurus id in perpetuũ seruitutem Ignorantiæ cæcæ dominæ.item discreuisse illũ quod mortale est animæ ab immortali eius parte: & quæ ad corporis voluptates cæteróſq; affectus immoderatos pertinẽt, vt mortalia reliquisse in Aegypto:de incorruptibilibus verò solicitè prouidisse,vt cùm ascendẽtibus in virtutis ciuitates deportarẽtur,obligatis iureiurãdo posteris.Quæ sunt igitur illa incorruptibilia?Voluptatis auersatio dicẽtis,Cubemus vnà,& fruamur bonis humanis. toleran tiæ coniuncta solertia,per quam bona falso credita discernit ac distinguit à veris tanquã somnia:dũ fatetur veras& manifestas rerũ æstimationes ex Deo esse: incertas autẽ & obscuras imaginationes ex erronea,fastuosa, necdum purgata vita hominum, quæ delectatur pistorũ,coquorum,pincernarúmq; ministeriis. item quòd non subditus, sed præfectus & cẽsor totius Aegypti corporeæ regionis fuit:quòd Hebræũ se gloriabatur, quorũ est à sensibilibus migrare ad intelligibilia.Hebræus eñ migrator interpretatur. quòd iactabat se nihil feciſſe. nam nõ miscere se improborũ studiis,& cõstanter ab his abstinere,non mediocris laus est. quòd pro ludibrio habebat omnes affectus & concupiscentias immodicas.quòd Deũ timebat, etsi nõdum ad eum di-

ligend

ligendũ idoneus.quòd in Aegypto conabatur verè viuere.Quæ miratus ille ꝓspicax Israël,vt reuera mirari debuit,ait: Sufficit mihi si adhuc filius meus Ioseph viuit,nec est cũ vanis opinionibus& cadaueroso corpore commortuus.item quòd fatebatur ex Deo,non ex vlla creatura scientiã contingere hominibus:& mores corporis studiosos agitari iactaríq; perpetuò, vtcũq; putãt se niti certis decretis animi. quòd aiebat se nõ ab hominib⁹ missum esse,sed electum à Deo,vt administraret legitimã præfecturam corporis.multa præterea his similia ad meliorem sacratioremq; ordinẽ pertinentia Aegyptum corporalem domũ inhabitare non sustinent,nec vnquam insepeliũtur tumulo:sed egressa regionẽ mortalium,sequũtur sermonẽ fatidicum Mosẽ præeunte.hic est enim altor ac nutritor bonorũ operũ, dictorũ, consiliorum : quæ etiamsi misceãtur aliquando contrariis propter variam confusionem rerum humanarum,nihilominus discernuntur tandem,ne in totum honestatis semina plantęq; dispereant.proinde iubet vt fortiter incunctantérq; deserant istã appellatã matrem improbitatem omnium , summa celeritate adhibita.ait em̃ : Cùm festinatione immolate pascha,quod interpretatur transitus:quãdo inhæsitãter cum summa alacritate mens ab affectibus cõtinuato cursu transmigrat ad gratiarum actionem pro salute accepta àDeo.qui nec opinantẽ vindicauit in libertatem.Et quid mirum si vi subactum ab irrationali affectu hortatur ne succũbat,néve sinat se illius impetu abripi , sed conetur resistere,aut certè aufugere:secundus em̃ ad salutẽ aditus est fuga,si repugnare non datur: quãdo etiam suaptè natura luctãtem cum affectibus,necdum perdomitũ, sed cõcertantem cum singulis,nõ sinit cum eis cõflictari perpetuò, ne fortè inde aliquam pestem sibi affricet.Multi enim ex aduersariis vitij facti sunt imitatores,quod & in virtute accidit. ideo tale oraculũ est redditum.Reuertere in terram patris tui,& in gentile solũ, & ero tecum:ac si diceret:Fuisti mihi athleta perfectus,premia coronásq; promeritus,virtute prę̃sidente certamini,& tibi porrigente insignia victoriæ. Desine iam contendere, ne in totum defatigeris,sed possis frui actis laboribus. quod nunquam tibi continget,si hic maneas, cum sensibilibus habitans & tẽpus terens cum corporeis qualitatibus.quarũ Laban princeps est. Est autem qualitatis hoc nomen.Sed migrandum est in terram patris tui,id est sacri sermonis,q quodãmodo pater est virtuti studentium. videlicet sapiẽtiam, probarum animarum optimum

domicilium. in hac regione genus quoq; tuum est quod seipso præceptore vtitur,expers infantilis cibi lactei,quod oraculo diuino vetatur in Aegyptũ descendere & inescari carnis voluptatibus,cognomento Isaac:cuius hæreditatem adeptus non opus habebis laborare amplius.nam copia parata bonorum affluentium parit otium. fons autem vnde bona promanant, est cum benigno Deo familiaritas.ideo quasi obsignãs sua beneficia dicit,Ero tecum.Quid igitur boni defuerit præsente omnipotẽte Deo cum filiabus suis Gratiis virginibus, quas incorruptas inuiolatásque seruat in castitate genitor.Tunc cessant meditationes, labores, exercitia, & naturæ benignitate sine arte proueniunt aceruatim cuncta commoda. qui prouentus spontaneus rerum bonarum,vocatur dimissio: quoniam mens dimittitur à suis operationibus, & quasi vltrò manumittitur propter copiam ingentem more imbris depluentẽ continuè. Sunt autem hęc miratu dignissima ob natiuam pulchritudinem.nã siquid anima ex seipsa parturit, plerũque abortiuum & immaturum gignitur:ediuersò integrum absolutúmq; quicquid in eam diuinitus impluit. non pudebit me fateri, quod mihi ipsi accidit sæpissimè. Aggressus scribere de receptis vulgò philosophorũ dogmatibus,& exactè sciens quid dicendum esset, reperi mentem nolle quicquam parere,atque ita recessi re infecta, damnatis eius opinationibus,admiratus potentiam eius Qui est,aperientis claudentísque vuluas animæ. Interdum autem vacuus accedens,plenus repentè factus sum,niuis imbrísque more supernè incidentibus cogitationibus,vt quasi numine correptus, nec locum agnoscerem,nec presentes,nec meipsum & quæ differebam aut scribebã. Certe nominis illius interpretatio significat inuentionem & vsum lucis, visum acutissimum, euidentiam rerum manifestam, qualis oculis ex clara demõstratione percipitur.cæterùm quod ostenditur,est illud visu, spectatu, amore dignum bonum perfectum, quod vim habet animę quoque amaritudines in dulcedines vertẽdi, cõdimentis omnibus & lautitiis melius,quo adhibito etiam quæ nutritiua non sunt, pro salutari cibo in vsum veniunt. Dicit enim scriptura, quòd ostendit ei dominus lignũ,& iniecit in aquam:videlicet in fluidam,mollem,armarulentámq; mentem,vt suauior redderetur ac mitior.id lignum non modò cibum,sed & immortalitatem pollicetur.Nam lignum in medio paradisi plãtatum legimus, bonitatẽ stipatam bonis indiuiduis & particularibus,horúmq;

actio

actionibus. nã ipsa mediũ & potissimum locum in anima sortita est. Per videntem autem sapiens intelligitur, quandoquidẽ insipientes aut cæci sunt, aut hebetes habent oculos. ideo prisci prophetas vocabant videntes. & meditator ille qui aures oculis posthabuerat, audita cernere cupiens, visionem consecutus est, quia iam auditum transcenderat. Iacob enim quod nomen disciplinam significat, mutato charactere in videntem Israëlem recuditur, atq; ita lucem diuinã aspicit, quæ est scientia: per quã aperitur oculus animæ, & ad rerum perspicuas euidentésq; cõprehensiones deducitur. sicut enim cantus per musicam, & per quamq; artem sua subiecta concipiuntur, ita per sapientiam sapientes contemplationes, quæ non solùm sicut lux, instrumentum videdi est, sed seipsam quoq; videt. hæc in Deo solaris splẽdoris exẽplar est, sol verò imago eius & effigies: cæterùm qui indicat omnia, Deus solus sapiens. homines enim quia sapere vidẽtur, sapientes dicuntur: Deus verò cùm sit, minus quàm est prædicatur. maiores enim sunt eius Qui est potentiæ, quàm vt vllis eloquiis explicari queant. Commendat autem suam sapiẽtiam non solùm per mundi opificium, sed etiam quia cognitio creaturarũ apud ipsum cõsistit certissimè. Legimus enim quòd vidit Deus omnia quæ fecerat: quod non sic accipitur quasi oculos cõiecerit in singula, sed quod cognouerit cuncta, & sua sciẽtia comprehẽderit quæcunq; fecerat. Decebat igitur vt ignorãtes doceret, commonstrarétq; aliis singula, ille solus sapiẽs, qui nulla iuuatur arte qua homines, sed ipse principium & fons artium scientiarúmq; habetur confessione omniũ. Illud verò caute dictum apparet, quod in promissione nõ prẽsens tempus, sed futurum prædefinitur, dum dicit, non quam ostendo, sed quam ostendam tibi, in testimonium fidei qua hæc anima Deo credidit, nõ propter repræsentata gratias agens, sed expectationi futurorum intenta & à spe bona pẽdens, dubio procul existimans iam facta se habere quæ nõdum aderant, potitá perfecto bono, propter fidem pollicẽtis certissimã. nam iterum dicitur, Credidit Abrahã Deo. Mosi quoq; cùm vniuersam terrã promissam ostendisset, ait: Ostẽdi quidem oculis tuis, tu tamen nõ intrabis in eam. Quod haudquaquã intelligẽdum est de interitu illius sapientissimi, vt quidam incõsiderati suspicantur. Stultũ enim fuerit putare seruis potius quàm amicis agros virtutis diuisos. Sed illud in primis docere nos scriptura vult, alium esse locum infantium, alium maturioris ætatis: quorum alteri nomen est

meditatio,alteri sapientia.deinde res in omni natura pulcherrimas videri magis quàm teneri.teneri enim cùm sint diuinioris sortis qui possunt?cerni verò possunt,sed non ab omnibus·à solo autẽ cernuntur purissimo acerrimiq; visus genere,cui rerum pater ostendens opera sua,maximum hoc largitur beneficium.nam quæ potest esse vita præstantior,quàm contẽplatiua, quæ ratione præditò conueniẽtior?Quapropter cùm etiã mortalium animantium voces auditus sensu iudicentur, Dei verba lucis modò videri ex diuinis oraculis discimus:dicunt enim q̃ totus populus videbat vocem, non audiebat:quia non erat hic aër plectro linguæ percussus,sed splẽdor virtutis lucidissimus, à rationali fonte nihil differens,quod & aliubi significatur hoc modo.Vos vidistis quòd è cælo sum locutus ad vos.nõ dicit audistis,propter eandem causam.Interdum tamen à visis audita, & aspectum ab auditu discernit,dicens: Vocem verborum vos audistis,nec vllam similitudinem vidistis,nisi vocẽ.satis expresse.Eam enim quæ in nomina verba,cæterásq; orationis partes secatur, auditam dicit meritò.hæc enim auditu censetur. Eam verò quæ sine verbis ac nominibus Dei vox est,animæ oculo cõspicua,rectè visam inducit.Cùm enim dixisset, similitudinem nõ vidistis,subiicit,nisi vocem quam omnes vidistis:hoc enim subauditur:itaque Dei sermones diiudicantur visu animæ, auditu verò isti qui partiuntur in nominum verborúmq; species. cùm autem per omnia mirificam scriptor hic præ se ferat sciẽtiam,hoc quoq; loco mirè nominauit stilum,dicẽs visam vocẽ, cùm penè nihil sit in nobis aliud quod nõ videatur,excepta mẽte.nã quæ ad alios sensus attinent omnia sunt visibilia,colores, sapores,vapores,calida,frigida, aspera, leuia, dura, molliáque inquantum sunt corpora. Dicam apertius: Sapor visibilis est, non inquantum sapor,sed inquantum corpus. nam inquantum sapor,gustu noscitur:item vapor,inquantũ vapor, naribus examinatur:inquantum corpus,oculis.Idem iudicium est & de cæteris.Vox autẽ,nec quatenus auditur,nec quatenus corpus est,si tamen est corpus,naturam habet visibilem, sed hæc duo nobis insunt inuisibilia,mens & oratio. verùm non est similis noster sonus diuinæ vocis instrumento: nam noster sermo miscetur aëri,atq; ita ad aures locum sibi cognatũ refugit. diuinus verò sincerus & impermixtus est,effugiẽs aures propter subtilitatẽ, animę soli repẽtè conspicuus,propter visum ipsius acutissimũ, quę postquã reliquit mortalia,primam hãc,sicut iam diximus

à Deo·

à Deo gratiã accipit, vt res immortales contẽplationi suæ subiectas queat aspicere. secundam, incremẽtum virtutum tam numero quàm magnitudine. Dicit enim: Et faciam te in gentem magnam: per gentem, multitudinem: per magnam, incrementum in melius significans. Hanc quantitatem vtriusq; speciei, tam magnitudine quàm multitudine auctam, indicat & Aegyptius ille rex: Ecce, inquit, genus filiorũ Israël, magna multitudo. Vtrunq; adesse testatur videnti eum Qui est generi, multitudinem & magnitudinẽ, habenti vitæ rationisq; bona opera. nõ enim sicut ordo verborum poscere videbatur, multam multitudinem, sed magnam dixit, sciens multam per se imperfectam esse magitudinem, nisi accedat vis intelligentiæ scientiæque. Quid enim prosunt multæ contemplationes, ni singulę conueniens incremẽtum accipiant? nam ne ager quidem probatur, in quo innumeræ plantæ sunt humiles, nulla verò stirps satis exculta, quæ iam fructum proferre possit. magnitudinis autẽ multitudinisq; bonorũ & initium & finis est indesinẽs Dei memoria, atq; inuocatio superni auxilij contra ciuilem tumultum cum quo sẽmper in hac vita conflictamur. dicit enim: Ecce populus sapiens & sciens, gens & portio hæc. quæ est enim gẽs aut portio cui Deus sic appropinquat, sicut dominus Deus noster quotiescũque illum inuocauerimus. Ergo liquet esse apud Deum potentiam quæ ad opẽ nobis ferẽdam excubat, & ipsum rerũ principẽ succurrere his qui digni sunt. Sed qui sunt digni hac gratia? quis dubitet q̃ amatores omnes sapiẽtiæ & sciẽtiæ? Hi sunt enim ille sapiens & sciens populus de quo suprà dixit, in quo singuli meritò magni sunt, quoniam magna cupiunt, id vnum præcipuè, ne vnquã dissũgantur à Deo maximo, sed accessum eius propinquantis constanter & sine metu suscipiant. hæc est visio magni Dei, cùm quis aut illum accedit, aut aduentum eius excipit. Mũdus sanè & mũdi ciuis sapiẽs, multis ac magnis bonis plenus est. cætera verò turba hominũ sępius malis quàm bonis vtitur. rarum enim bonum est in vita confusa & tumultuaria. quapropter in oraculis canitur: Non quia gentes omnes superatis multitudine, sed quia dominus vos diligit. nam si cui libeat turbã vnius animę tanquam gentes distribuere, multos inueniet turbatos ordines, quibus præsunt voluptates, concupiscentiæ, dolores, timores: item insipientiæ, iniquitates, & harũ cognatæ germanæq; cæteræ: vnum verò solũ bene instructum, qui à ratione ducitur. Et apud homines quidem iniusta multi-

tudo pluris quàm vnus iussus æstimatur, apud Deum verò boni tas rara præfertur inniquis innumeris, ideo denuntiat ne quis vnquá faueat tali multitudini. Non eris, inquit, socius multorũ in malitia. Quid si paucorum? imò ne vnius quidem mali. nam malus vel vnus, multiplex est vitiis, cuius societas damnum affert maximum. præstat resistere talibus, & fortiter cùm eis bellum gerere. Si, inquit, profectus in militiam contra hostes tuos videris equum, superbum, petulantem, effrenémq; affectum, & ascensorem insidentem ei mentem affectibus deditam: & populum numerosiorem te, sectatores modò dictorum condensatæ phalangis more in te ruẽtes: caue timeas tibi ab eis. nam vnus cùm sis, auxiliarium habebis vnum illum rectorem vniuersorum, quoniá dominus Deus tuus tecũ est. huius enim accessio bella profligat, pacem instaurat, multa inueterata mala subuertit, rarum & Deo carum genus conseruat: quem dominũ quisquis agnoscit, odit execratúrq; cateruas terrenorum hominũ. Præceptũ est enim, quęcunq; multos pedes habent inter omnia reptilia terræ nolite comedere, quia sunt abominanda. Nõ est tamẽ abominabilis anima quæ vna sui parte repit in terra, sed quæ omnibus aut plurimis, hęrens vestigiis corporis, nec valẽs ad diuinos cæli cursus caput attollere. atqui sicut multipedes, ita pedibus carentes reptiles bestiolæ damnantur, illæ propter causam iam dictã, hæ quia totæ humi iacent, & ne minimũ quidem attolluntur ab ea. ait enim, omne quod super ventrem graditur, impurum esse: subindicans deditos ventris voluptatibus. nonnulli autem his nequiores, nõ contenti solius concupiscentiæ genere, acquisiuerunt insuper germanum eius affectum iracundiam, vt confirmatis brutis animæ partibus, mentem omnino delerent, quod enim verbis de serpẽte dictum est, reuera de quovis bruto & affectibus dedito homine diuinũ est oraculum: Super pectus & vẽtrem ingredieris. nam circa pectus ira est, in ventre concupiscentia. cæterùm insipiens super vtraq; semper ingreditur iram & cõcupiscentiam, nunquam cessando ex quo aurigam ac præsidem rationẽ reiecit: alius ediuersò iram & cõcupiscẽtiam extirpat, Dei verbo se gubernandũ cõmittẽs, sicut & Moses ille Deo carissimus, qui quoties animi holocaustomata immolat, ventrẽ quidem eluit, id est totã concupiscentiæ spẽciem repurgat: pectusculũ autẽ de ariete cõsecrationis aufert, omnem irã pacis inimicã, vt reliqua animę patior, videlicet rationalis, nulla re distrahẽte, ingenuis oculis intueri possit omnium

nium rerũ bonarum pulchritudinẽ:sic enim & numero & magnitudine augebitur.Scriptũ est eñ:, Quousq; exasperabit me iste populus?quousq; nõ credẽt mihi meisq; prodigiis quæ feci inter eos?percutiã eos morte & perdã eos:& faciã te,domúmq; tui patris in gentẽ maiorem frequẽtioremq; hac.deleto enim ex anima vulgò irarũ ac concupiscentiarũ,omnino partes eius rationales assurgent & vires recipient. Quemadmodum autẽ multipedem & pedibus carentiũ reptilium genera cùm sint cõtraria inter impura cẽsentur:sic opiniones nullũ Deũ aut multos credentium,quãuis contrariæ,sunt ex æquo profanæ.argumento est,quòd vtranq; lex arcet à sacro cœtu,ei qui Deum negat,vt spadoni castrato interdicens concione, multorum verò deorum assertorem,vt è scorto natum verans pro concione vel audire quicquã vel dicere.Deum enim negans,sterilis est:multos verò deos asserens, è scorto natus,circa verum parẽtem cæcutiens,& ideò multos pro vno genitores sibi adoptãs.Duo dona Dei iam dixi,spem vitæ contemplatiuæ,& incrementũ multitudinis bonorũ ac magnitudinis:tertium aũt est benedictio, sine qua nõ possunt confirmari priores gratiæ.dicit enim:Et benedicã tibi.εὐλογήσω, id est, laudatũ sermonẽ dabo. nam illud Bene omnino virtutem significat.Sermo autẽ alius fonti,alius riuo est similis:fonti qui mẽre cõcipitur,riuo qui pos linguãq; profluit.Vtranq; hanc speciẽ in melius proficere, magnæ sunt diuitiæ:dum mẽs ratione bona in magnis ac paruis rebus vtitur,sermo verò à recta institutione regitur.multi enim excogitant quidẽ optima,sed à malo interprete sermone destituũtur, imperiti musicæ vnius ex liberalibus artibus.alij cõtra facundia pollentes,nihil valẽt cõsilio,vt sophistæ quos vocãt. horum enim mẽs nec cõcẽtũ habet nec musicã,sed quoties res plectro vocis agẽda est,nihil his eruditius.at Deus nihil suis largitur imperfectũ,sed plena & absoluta omnia.quapropter hæc quoq; benedictio integrũ nõ dimidiatũ sermonẽ confert,vt qui digu⁹ habetur tam insigni beneficio,& excogitare valeat quæ sunt optima,& excogitata enuntiare.nã perfectio videtur ex vtroque cõsistere,inuentione sincera,& inoffensa elocutione.An-non vides Abelem,quod nomẽ est mortalia lugẽtis,laudãtis immortalia,quàm bona mẽte fuerit præditus:qui tamẽ quia non satis exercitatus in dicẽdo fuerat,victus est ab aduersario magis arte quàm virib⁹.ideo cæterã eius naturæ felicitatẽ suspicio, hoc vnum in eo reprehẽdo,& prouocatus in certamẽ verborũ descẽ

dit,cùm debuisset perstare in consuetis moribus,contẽpto prouocatore.quod si omnino concertatio placebat,debuerat tantisper abstinere à puluere,donec artes luctandi perdisceret. nam rusticanã sapientiam vrbana elegantia plerunq; solet vincere. quapropter & Moses ille sapientissimus vetatur quidem cum eloquẽtibus & disertis cõgredi,postquã ei diuinus splendor affulgere cœperat per immortales sermones sapientię scięti æq; permittitur tamen ad visendos eos ire,nõ vt fieret doctior aut rerum peritior:nam contemplatiuo homini sufficit Dei & sanctarum eius potentiorum inquisitio:sed vt palmã referret de sophistis Aegyptiacis,qui pluris faciunt arte confictas ad persuadendum fabulas,quàm veritatem euidentissimam. Ergo cùm mens versatur in Omnipotentis negotiis,nõ opus habet externis auxiliis.nam intelligibilia solus intellectus cernit acutissimè.quod si quando se confert ad sensum, aut affectum, aut corpus,quæ per Aegyptũ significantur,indigebit dicendi quoq; arte ac facultate.quamobrem ducere secũ Aaronem iubetur,hoc est eloquẽtiam.Nónne,inquit,habes Aaronem fratrem tuum? nam cùm rationalis natura vnà mater amborũ sit, natos ex ea fratres intelligo,quicquid illa proloquit.mentis em̃ est cõcipere,elocutionis verò proferre.Is,inquit,loquitur pro te.cùm em̃ mens suas cogitationes vult depromere,propinquo suo sermone vtitur interprete,ad affectus suos exprimendos. Deinde sequitur:Ecce ipse occurret tibi obuiam.Siquidem reuera sermo cogitationibus occurrit, & addens ei verba nominaq; formatas,quæ nullam antea formam habuerãt.Et viso te,inquit, gaudebit in sei ipso.Gaudet enim sermo & fit alacrior, quando conceptus animi non est obscurus:quo prælucente decurrit expeditè,propriis,aptis,egregiè significatiuis vocabulis affluẽs. quod si quando cogitationes non satis certæ sunt,per inane graditur & sæpenumero collabitur grauiter, vt nequeat se amplius erigere.Et alloqueris eum,& dabis verba mea in os ipsius.Ac si diceret:Suggeres ei talia cogitata,qualia nihil à verbis & eloqis Dei differunt.nam absq; monitore sermo nõ sonabit. monitor autem sermonis,mens est,sicut mentem Deus cõmouet.Et ipse tibi alloquetur populum,& ipse erit pro ore tibi. tu verò apud Deum ages eius negotia.Satis disertè dixit,alloquetur tibi, id est,tuus interpres erit.item illud,Erit tibi pro ore.nam per linguam & os sermo profluit,se cũ cogitata proferens.Verùm sermo interpres mentis est apud homines, sermonis verò mens

apud

apud Deum.tunc enim cogitatio legatione fungitur, quam solus Deus introspicit.necesse est igitur vt cui certamen sophisticum imminet,sic eloquentiæ det operam,vt nõ solùm aduersariorum petitiones declinet,sed vicissim in eos coortus tũ arte vincat tum viribus.An non vides incãtatores & veneficos arte cum Dei verbo pugnare,& conari similia,nõ tam vt suam sciẽtiam reddant celebrem,quàm vt illudant aliis? nam virgas in dracones transformãt,aquas in cruentum colorem vertunt,ranarum reliquias trahunt in terram incantationibus: quæ omnia miseri cumulant in suam perniciem, & decipiuntur, dum se putant decipere.Hos putas sustineri potuisse,ni mẽtis interpres sermo,cui nomen Aaron,præparatus fuisset?qui nunc quidem orator dicitur,mox autẽ vates vocabitur,quando & mens iam augustior Deus appellabitur. Do te,inquit, deũ Pharaoni, & Aaron frater tuus erit tuus propheta.ô consequẽtiam aptissimam.nam quod voluntatem Dei nobis prædicũt,propheticum est genus,quod afflatũ diuinitus & agitatur & sedatur. eam ob rem Aaronis virga deglutiit virgas illorũ,vt docet scriptura. Euanescunt enim & absorbentur à vario naturæ artificio sermones omnes sophistici,vt fateri cogãtur adesse Dei digitũ:ac si dicerent,scripturam diuinam,quæ asseuerat semper sophisticam vinci à sapientia.nam digito Dei tabulas etiam,in quibus insculpta fuerãt oracula,scriptas narrãt sacra eloquia: ideo nõ possunt amplius venefici corã Moses subsistere:sed cadunt tanquã in certamine deiecti robore aduersarij. Sed quod est illud quartum donum?Magnitudo nominis.Ait enim. Magnum faciam nomen tuum.id equidem sic intelligo. Sicut bonũ ac honestum esse,ita & videri prodest. est quidem veritas opinione melior:vtranq; tamen sua bona fortuna sequitur. multi enim nec fucati nec simulati cultores virtutis, capti eius natiua pulchritudine,neglectis vulgi rumusculis, petiti sunt insidiis,pro malis habiti,cùm reuera boni fuerint.cæterùm existimatio tũ demũ prodest,qñ ex re nascitur,sicut experimur in corporib⁹. Nam etiãsi omnes homines ægrotũ bene valere,aut sanũ ægrotare crederẽt,sola opinio nec morbum nec sanitatẽ efficeret. at cui Deus,vtrũq; cõcessit,vt bonus ac honestus & sit & videatur, hic verè beatus est,& verè vir magni nominis.Nec est negligẽda bona fama,res in omni vita vtilissima, ea contingit propemodum omnibus,qui præsentibus rebus contenti nihil mouẽt ex institutis maiorum,sed diligẽter conseruare studẽt patriã

formam

formam reipub. Sunt enim quidam qui dum putãt scriptas leges esse figuras intelligibilium, his diligẽter dãt operam, illas facilè negligunt, quorum mihi non placet facilitas. debuerant enim vtrasq; curare, & vt obscura quærerẽt accuratè, & manifesta seruarent diligenter. nunc quasi degerẽt vitã in solitudine, aut exuti essent corporibus, nec vllam ciuitatem, aut castellum, aut domum, aut sodalitatẽ hominum scirent, placita multitudinis conuellendo, veritatẽ ita vt est nudam scrutãtur: quos sacra scriptura docet bonã persuasionem non negligere, & à diuinis maiorum institutis nequaquã recedere. Quamuis enim septimus dies potẽtiam illius Ingeniti, creaturarũ autẽ otium significet, non tamen leges de eo præscriptæ soluẽdæ sunt, vt ignem accẽdamus, agros colamus, baiulemus onera, lites exerceamus & iudicia, depositum repetamus, vsuras exigamus, & alia faciamus quæ festis diebus non licet agere. nec ideo quia festum hilaritatem animæ & erga Deum gratitudinẽ significat, ideo reiiciendæ sunt solennes celebritates: nec quia circũcisio docet voluptatum affectuúmq; omnium excisionẽ, & insuper opinionũ impiarum, quæ menti persuadẽt quòd possit ex seipsa gignere, ideo debet antiquari lex lata de circunci sione: alioquin & sacræ ceremoniæ. & alia multa negligẽda sunt, si exclusis figuris sola harũ significata recipientur. præstat hæc tãquam animam, illa tanquã corpus censeri. itaq; sicut corpus curamus vt animæ domicilium, sic scriptæ leges curandæ sunt. nam his seruatis apertius noscentur earum significata, & eadem opera licebit multorũ incusationes ac reprehẽsiones effugere. Viden' vt etiã Abraham docet sapiẽti magna paruáq; bona adesse, dum magna vocat substantiã, quorum hereditatẽ soli tradit legitimo filio: parua verò munera, quibus natos è cõcubinis dignatur. illa nobis leges naturales, hæc ciuiles referunt. Proinde virtutem Liæ veneror, quæ post natum sibi Aser, qui sensibiles & adulterinas diuitias significat, dicit: Beata ego, quia mactã me dicent mulieres. Rectè enim cõiectat, quæ postulat nõ solùm verè masculis ac virilibus celebrari laudibus eorum qui integram incorruptámq; naturã honorãt: sed etiam fœmineis eorũ, qui trahũtur & vincuntur à rebus istis visibilibus, nihil præterea valẽtes intellectu percipere. est enim officium perfectæ animæ, vt & esse & videri velit: vtq; studeat se approbare non tantùm virorum aulis, se etiam mulierum conclauibus. quamobrem Moses sacrorum operum apparatum nõ solis viris faciendum cõmisit, verùm

verum & mulieribus. nã hæ telas omnes hyacinthinas,purpureas,coccinas,byssinas,cilicinas conficiunt,hæ suum mundum cõferunt alacriter,sigilla,inaures,anulos,dextralia, cincinnos, omnem auream materiã,emendo pietatẽ ornatu corporis. nec hoc cõtentæ,specula sua cõsecrant vt inde labrũ confletur:vt sacrifici dũ manus pedésq; abluũt,id est opera quibus insistit animus,seipsos speculentur admoniti à speculis ex quibus labrũ factum est:atq; ita nullam turpitudinẽ relinquant in anima,iraq; sobrietatis ac tolerãtiæ donarium dedicant, omniũ anathematum sacratissimum & absolutissimũ.hæc vrbanæ ciuilésq; mulieres,sensus videlicet, à quibus honorari Lia postulat. At illæ quæ accẽdunt ignẽ in mẽte misera,externæ sunt. Legitur enim quòd & mulieres insuper accẽderunt ignem in Moab.Sic & insipientis sensus singuli accensi,à sensibilibus mentem exurunt, ingentem flãmam excitando cũ impetu vehementissimo.Optimum igitur fuerit placare mulierum ordinem in anima,id est sensuũ,sicut & virorũ,id est, rationũ particulariũ. sic enim melius & rectius vitam instituemus. Propterea ille quoq; à seipso doctus Isaac optat amatori sapientiæ tam sensibilia bona quàm intelligibilia.dicit em̃:Det tibi Deus de rore cæli & de pinguedine terræ.ac si dicat:primùm cõtinuà te intelligibili cælestiq; irriget pluuia,non larga vt inunder, sed sensim lenitérq; modo roris descendẽte,vt possit.deinde sensibiles terrenásq; diuitias largiatur vberes, depulsa contraria paupertate animæ eiúsque partium. Quod si & summũ sacerdotẽ rationẽ examines, inuenies eum consentire, & vestitũ eius sacrum variegatũ intelligibilibus sensibilibúsq; potẽtiis:cuius cætera prolixiore opus habent enarratione quàm vt presenti tempori cõueniant:tantùm extrema examinabo circa pedes & caput. Ergo in capite est lamina ex auro puro,& in hac expressũ sanctũ nomẽ domini: ad pedes autẽ in fimbria tintinnabula & flosculi. sed ille typus laminæ idea est idearum,iuxta quam Deus mundũ expressit,ipsa intelligibilis & incorporea. flosculi verò & tintinnabula,signa sunt qualitatem sensibiliũ,quas visus & auditus iudicãt. Valde autẽ accuratè subdit,quòd audietur sonus eius intrantis in sancta:vt quãdo ad intelligibiles,diuinas,veréq; sanctas res intrat anima,sensus quoq; à virtute adiuti cõsonent: & omnia ex quibus cõstamus,tanquã frequẽs ac modulatus chorus, ex diuersis vocibus tẽperatus,vnũ carmẽ aptè cõcinant,intelligẽtiis intus præcinentibus,quãdo in hoc choro principatum tenent intelligibilia

gibilia:sensibus autem succinentibus & respondentibus,qui singulis choreas ducentibus sunt similes. in vniuersum enim victus,vestit⁹,cohabitatio,vt lex ait,tria hæc debẽtur animæ,quibus non est fraudãda.Victus sunt bona intelligibilia,in quibus ratio naturæ sequẽda est,vestitus verò, quæ ad externum ornatum vitæ pertinẽt.cohabitatio verò,est in vtraq; iam dicta specie assidua meditatio:vt qualia sunt occulta intelligibilia,talia sensibilia quoq; appareant. Est igitur quintum donum,quo solum & nudum esse conceditur. id memoratur postremum,non vt vilius quàm præcedẽtia,sed vt eminẽtissimum inter omnia. quæ enim potest esse maior benedictio, quàm si quis non fictè sed verè bonus sit? Eris,inquit,benedictione dignus,non solùm benedictus.nam hoc posterius pẽdet à vulgi opinionibus & rumoribus,illud verẽ laudis est.sicut enim laudabilis laudato est melior,& vituperabilis vituperato deterior: quòd alterũ de re, alterum de opinione dicatur, naturæ autẽ veritas opinione sit certior:ita benedici ab hominibus,id est laudibus eorum celebrari, minus est quàm illam benedictionem promereri etiam silẽtibus omnibus,quod εὐλογητὸν dicitur in oraculis.Hæc sunt bona quẽ futuro sapienti donãtur.quid autẽ & aliis donet Deus propter sapientem,deinceps videamus. Benedicã,inquit,benedicentibus tibi,& maledicam maledicentibus tibi.]Hæc in honorem viri boni fieri liquet omnibus.sed non ideo tãtùm commemorãtur,verùm etiam propter aptam rerum consequentiã. nam bonum & qui laudat est laudabilis,& qui vituperat est vituperabilis.laudi autẽ & vituperio non tam loquentes scribentésq; fidem astruũt,quàm ipsa rei veritas. itaq; nec laudare nec vituperare videntur, qui in alterutro aliquid admentiuntur de suo. An non vides istos adulatores,qui tam noctu quàm interdiu permulcent aures suis regibus, nec tantùm applaudunt dictis eorum singulis,sed & prolixis eos ornant laudibus,quos tamen execrantur taciti, quantum vis fausta ominando propalã. quid igitur aliquis mẽte sanus diceret? nónne inimicos magis quàm amicos videri hos,& vituperatores magis quàm laudatores,etiamsi dramata integra encomiorum accinãt? quapropter vanus ille Balaam, quãuis hymnos egregios in Deum cecinit, & in his illum. Non est sicut homo Deus.canticorum omnium sanctissimum,plurimis item laudibus.Israëlem ornauit: tamẽ impius & execratus à sapiente legislatore vocatur,& irrita censetur eius maledictio.ait enim eum mercede cõductum ab hostibus

ſtibus profectum malo animo, & cum mente cõcepiſſet execra
tiones grauiſsimas contra carum Deo populum, ore linguáq;
precatum præclara vaticinia. Hæc enim ei Deus fautor bono-
rum dictabat, cogitanti peſsima, & malitioſo propoſito conſen
ſentanea. Sic enim teſtatur oraculũ: Non permiſit, inquit, Deus
Balaamum tibi maledicere, ſed vertit execrationes eius in fau
ſta omina. Atqui nihil niſi bonum eis imprecatus eſt. Sed inſpe
ctor animæ penetralium, cui ſoli aperta ſunt quæ creaturas la-
tent: contra occulta fert ſententiam: teſtis certiſsimus & iudex
idem incorruptiſsimus: quandoquidem ediuerſõ probãtur qui
accuſando & obiurgando in ſpeciem, bene optant & precantur
intus in animo. qui mos eſt caſtigatorum, pædagogorum, præce
ptorum, parentum, ſeniorum, legum, magiſtratuum. nam id
genus omne nunc obiurgando, nunc caſtigando etiã, emendãt
pertinentes ad ſuam diſciplinam animas. nemo enim horum
ſuis inimicus eſt, ſed omnes beneuoli. ſincerorum autem & mi
nimè fucatorum amicorum officium eſt, loqui liberè ſine ma-
leuolentia. Ergo quod advota benedictionésque attinet, aut ad
maledicta execrationésque, non ratio ſed mens ſpectari debet,
ex qua ceu fonte vtraque ſpecies dictorum æſtimatur. hæc ſunt
prima quæ aliis propter bonum virum contingere dicuntur;
qui eum vel laude votísque, vel maledictis & execratione pro-
ſequuntur. quod autẽ ſequitur eſt maximum, etiam illis ceſſan-
tibus: nullam partẽ rationalis naturæ relinqui expertem bene-
ficentiæ: quia benedicentur in te omnes tribus terræ. quod do-
gma eſt certiſsimum. nam quamdiu mens ſana & integra per-
manet, omnes eius familiares, tribus, potentiæque ſanæ ſunt, vi-
ſus, auditus, ſenſúsq; cæteri, ſicut & illæ quæ ad voluptates con-
cupiſcentiásq; pertinent, & quæ ex perturbationibus in trãquil
litatem redactæ meliorem formã accipiũt. compertum enim
eſt ad familias, ciuitates, regiones, nationes, atq; etiam tractus
terrarum longè latéq; patentes, ex vnius viri probitate nõnun-
quã magna peruenisse cõmoda & felicitates ampliſsimas, præ-
cipuè quando quis cum bona mente accepit diuinitus inuictã
potentiã: ſicut cum muſico & cuiuſque artifici muſicave cuiuſ-
cunq; artis inſtrumẽta ſuppetunt, aut igni lignorũ materia. nã
reuera fulcrũ generis humani iuſtus eſt, ſuas dotes cõmunicãs
& in publicũ vſum cõferẽs. idẽ quicquid apud ſeipſum nõ inue
nit, à Deo ſolo ditiſsimo poſtulat. at ille aperto cæleſti prõptua
rio, niuis imbríſq; in morẽ bona depluit affatim, vt inde omnes

terrenæ

terrenæ lacunæ restagnēt. Hæc autem supplicationibus sui verbi permotus largiri solet. Dicitur eñ aliubi Mose supplicante: Propitius eis sum iuxta p̄ces tuas. quod videtur perinde esse ac si diceret, Benedicentur in te omnes tribus terræ. quāobrem & ille sapiens Abrahā expertus per omnia Dei benignitatem, credidit quòd etiamsi delerentur cætera omnia, si modò paruæ reliquiæ virtutis tanquā scintilla seruatæ fuerīt, ob has ipsas etiā illa misericordiā consecutura sint, vt collapsa resurgerēt & extincta reuiuiscerent. scintilla enim vel exigua fumigās, si afflata fuerit, magnum excitat incēdium. sic & minimum quiddam ex virtute reliquum, quando bona spe refotum excandescit, & oculos prius cōniuentes cæcósq; illustrat, & viriditatem reddit arentibus, & quæ prius per ignorantiam sterilia fuerāt, ad fœcūditatem reducit. adeò rarum bonum benignitate Dei diffunditur, dum cętera vertit in sui similitudinem. Oremus igitur vt ceu columna in domo, mens in anima, in humano verò genere homo iustus, permaneat ad calamitatū remedium, nam hoc incolumi de publica salute desperandū non est: per quem opinor seruator Deus præsentissimā medicinam propitiā suam potentiam supplicibus cultoribus suis porrigit, vtendam ad salutem ægrotantium, qua oblinantur animæ vulnera, inflicta per ignorantiæ, iniustitię, & plurimorū aliorum vitiorum aciem. Exemplum extat in Noë iusto, qui ingenti diluuio deuoratis tot partibus animæ, fortiter supernatans fluctibus, euasit omni clade superior: & seruatus amplas pulchrásq; radices ex se emisit, ex quibus tanquam planta enatum est genus sapiens, quod mites partus progerminans triplicē Israëliticum fructū attulit, mensuras æui, Abraham, Isaac, & Iacob. Est enim & erit & fuit in rebus virtus, quā tēporum difficultas fortasis obscurat interdū in hominibus, emergit tamē illa denuo, Deo dāte feliciora seculo: quando & Sarra, id est prudētia parit masculum, nō annis florens aut ætate, sed vigore illo nullis tēporum iniuriis obnoxio, dicitur enim: Reuertēs veniam ad te eodem anni tēpore, & habebit filium Sarra vxor tua. Hactenus de donis quę Deus vel perfectis viris largitur, vel propter eos aliis. deinceps narratur quòd profectus est Abraham sicut locutus est ei dominus.]Hic autem est ille finis qui à prestātissimis philosophis celebratur, videlicet iuxta naturā viuere. Id fit quando mens ingressa virtutis semitā, incedit per rectæ rationis vestigia, & Deum sequitur memor eius præceptorū, habens ea rata dictis factisq; omnib⁹.

Profect

Profectus enim est sicut locutus est ei dominus. id verò idē est quod, sicut loquitur Deus. loquitur autē pulcherrimè & laudabiliter. nec aliter vir bonus facit singula, callē vitæ irreprehēsibiliter dirigens, adeò vt opera sapientis nihil differāt à diuinis eloquiis. proinde aliubi ait: Fecit Abraham vniuersam legem meam. Lex porrò nihil aliud est proculdubio, quàm diuinum eloquium, facienda præcipiens, vitanda prohibens: sicut testatur qui dicit quòd desumpsit legem ex verbis ipsius Dei. Quod si Dei verbum est lex, & vir bonus ex prescripto legis agit, ergo facit quod Dei verbū imperat. vnde sequitur, Dei verba opera esse sapientis. Finis igitur est iuxta Mosen sacratissimum, sequi Deum, sicut & aliubi dicit: Post dominū Deum tuum ambulabis, sed non motis pedibus. homini enim terra est pro vehiculo: Deo verò ne mundus quidem vniuersus. Proinde per allegoriam docere videtur animā vt sequatur diuina placita, quæ referuntur ad summi autoris honorē. nec hoc contentus quò magis accēdat honestatis desiderium, hortatur vt ei adglutinetur. ait enim, Dominū Deum tuum timebis, & eum solùm coles, & adglutinaberis ad eum. Quo glutine? quo? nimirum pietate ac fiducia. nam his virtutibus mortalis natura cū immortali vnitur & coaptatur. nam & Abraham postquam credidit propinquus Deo dicitur. Sed in hoc itinere siquis nec lassetur genibus, nec per socordiā ad vtrumvis latus aberret, incedēs per viā mediam, & bonos cursores imitās. inoffensē decurret per vitæ stadium, móxq; ad finē delatus coronas accipiet ac digna præmia, nisi fortè non sunt coronæ ac præmia, non laborasse frustra, sed pertigisse ad prudentiæ finem arduū. Quis est igitur finis rectè sapiendi? seipsum & omnem creaturā damnare stultitiæ. nam agnoscere suam ignorantiam, finis est scientiæ, cùm vnus solus sit sapiēs qui solus Deus est. ideo pulcherrimè Moses inducit eū & patrem omnium rerum & iudicem dicēs: Vidit Deus omnia quæcunque fecerat, & ecce bona valde. Nemini enim licebat totam creaturam diligēter perspicere. nisi ei qui creauerat. Adeste nunc vos qui fastu, ignorantia, arrogantiáq; turgidi sapientes vobis videmini, aientes vos non solùm certo scire singula, sed & causas eorū audere reddere, tāquam mundi creationi interfueritis spectatores, & opifici res singulas disponēti fueritis à consiliis. omittite cætera simul omnia, vosipsos potius cognoscite, & quínam sitis certò pronūtiate, siue spectetur corpus, siue anima, seu sensus, seu ratio. vnum saltem non magnū declarate,

quid sit visus,& quomodo videatis. quid auditus, & quomodo audiatis.quid gustus,tactus, odoratus, & quomodo exerceatis hæc singula,aut quinam sint horum fontes,vnde manat eorum essentia.nolo enim vt lunam,solem,cæteráq; mundana & cælestia longè remota,de quorum præcellenti natura homines vani sublimes affertis fabulas, priusquàm ipsos discatis & scrutemini.nam hoc facto tum demum fortasse credetur etiam de aliis differentibus.nisi autem quinã ipsi sitis doceatis,ne putetis vos testes aut iudices certos fore de aliis. Hæc cũ ita se habeãt,mẽs initiata pendit vectigal perfecto Deo iuxta sacras literas.lex enim tributum est domini.Quando igitur pendit?quando ad locum quem indicauit ei dominus die tertia peruenit, præteritis plerisq; partibus spatiorum temporalium,& iam transit ad naturam expertem temporis. tunc enim etiã dilectum filium sacrificabit,non hominem:nõ est enim puericida, vir sapiens:sed animæ virtutibus refertæ fœtum masculũ,fructum ex ipsa germinantem,quo ipsa nescit quomodo facta sit grauida,diuinam progeniem,ex visione Dei vt opinatur cõceptam:quod quomodo sibi acciderit,ipsa ignorare se fatetur dicẽs, Quis nuntiabit Abrahamo, quasi vix credenti ortum docti sine præceptore generis,quòd Sarræ lactat puer, non à Sarra lactatur. quod enim à seipso docetur,nutritur à nemine,sed nutrimẽtum est aliorũ, vt idoneum ad docẽdum,nec opus habens discere.Peperi enim filiũ,nõ vt Aegyptiæ mulieres vigore corporis, sed vt Hebrææ animæ,in senectute mea.quãdo quicquid est sensibile ac mortale marcescit,repubescũt autẽ intelligibilia & immortalia, quæ veneratione honoréq; digna sunt.&peperi absq; obstetricis opera. parimus enim vel prius quàm vlla humana industria scientiáq; ad nos veniat,absq; cõsuetis adiumẽtis,quoties Deus probosfœtus seminat gignitq;,qui largitori suo meritò iuxta legẽ de gratitudine reddũtur. ait emi:Dona mea,munera mea,sacrificia mea,ea curate offerri mihi.Hic est finis vię sequẽtiũ verba & opera legitima,& incedentiũ qua Deus deducit. quisquis autem in ea deficit, ab esuriẽte auidóq; voluptatum & liguritore affectuũ Amalec,qui interpretatur populus elingẽs, excidetur. Narrant autem oracula,hũc esse insidiatorem.nam quando videt traiecisse robur potentiarum animæ,cooritur ex insidiis,& defessos cædit in vltimo agmine.est autem lassitudo alia facilè succumbens per debilitatem rationis non valentis labores oneráq; perferre quæ virt⁹ postulat,quales in extremo agmine deprehe

prehensi opprimuntur absq; negotio. alia verò honesti laboris patiens,& quæ bona sunt omnia fortiter perferês,quicquid autem vile etiamsi leuissimum baiulare dedignãs,& abiiciens vt sarcinam grauissimam.ideo virtutẽ lex apto nomine Liam appellat, quæ interpretatur fatigatio: quia malorũ hominum vitam onerosam ac grauem,suaptè natura fatigationẽ afferre arbitrata,ne aspicere quidẽ dignatur,deflectẽs ad illũ solum pulchrum oculos.Debet autem curare mẽs, vt nõ modo indefessa & intenta sequatur Deum, verũ etiã per callem rectũ incedat, nec ad dextra declinans,nec ad læua, in quibus terrenus Edom stabulatur,nunc abundans & copiosus,nunc inops & egenus.Satius est enim per viam mediam incedere verè dictam regiam, quam ille magnus & solus rex Deus muniuit in vsum animarũ virtutis studiosarum, Quapropter quidam qui mansuetam socialémq; colunt philosophiã,mediocritates virtutes dicũt esse, quas in confinio locant:quoniam arrogantiæ plena iactãtia vitium est,& affectata humilitas contẽptui sit obnoxia:mediũ verò temperamẽtum meritò habetur perutile.Illud autem,Abiit cum Lot,quid sibi velit considerãdum.Lot interpretatur declinatio. Flectitur autem mens,nunc bonum, nunc malum auersando:quod vtrunq; interdũ in vno & eodem videre licet. Sunt enim quidam dubitatores ambigui ad vtrunq; declinãtes parietem,vt nauis ventis iactata contrariis nutantes,& tanquam in bilance fúsque déque vacillãtes,nec valentes consistere: quorum ne ad meliora quidem conuersio laudem meretur, vt quæ impetu quodam fit,non ex animi sententia. In horum numero Lot quoque censeri debet,spectator quidam,qui nunc narratur peregrè profectus cum amatore sapientiæ. Decebat autem vt sicut cœperat pergeret,ignorantiam dedisceret, nec cursum ad eam denuò reflecteret. Verùm non ideo comes fit, vt melioris imitatione proficiat, sed vt & illi sit impedimẽtum ac remora, vtq; deducat eum in lubrica. id argumẽto hoc colligitur,quòd alter in morbum pristinum recidẽs captiuus abducetur ab hostibus animæ:alter caueus sibi ab eius insidiis, modis omnibus vt separetur dabit operã.quæ separatio non mox fiet sed postea. nunc enim contemplationes eius vt tum primũ incipientis res diuinas cõsiderare,debiles sunt & instabiles:vbi verò confirmatæ fuerint, poterit illecebras & assentationes vt rem infestã & suoptè ingenio caueri difficilẽ,à se seiũgere.Hoc est enim illud accidens animę,quod nõ facilè excutitur,impediens eam ne ce-

leri cursu ad virtutem properet. Idem etiam quãdo Aegyptum reliquimus, id est, vniuersã regionẽ corporis, & vt affectus dediscere mus, secuti sumus Mosis prophetica monita, à tergo inhærens remorabatur nostrũ exitum, properantes retardãs præ inuidia. narratur enim quòd promiscua turba multa vnà cũ eis ascendebat, oues bouésq; & iumentorũ ingens numerus.] Hæc promiscua turba, vt verũ fateamur, nihil aliud erat quàm animæ bruta dogmata. & valdè aptè mali viri anima ,,pmiscua vocatur. Cùm enim sit colluuies quædam opinionum inter se pugnantium, vna licet in varietates scinditur innumeras. ideo nõ solùm promiscua turba, sed & multa dicitur, nam qui vnum solum spectat, simplex, sincerus, & verè lenis est. qui verò multos fines vitæ habet propositos, multus, promiscuus, & reuera inæqualis ac asper est. Quamobrem oracula meditatorem virtutis Iacob nitida cute introducunt, hispidum autẽ Esau deditũ turpibus studiis, propter istam promiscuam & inæqualem turbã, cõflatam è cõuenis & miscellaneis opinionibus. Sic factum est vt mens quæ potuerat properato itinere corpoream regionem Aegyptum effugere, & virtutis hæreditatẽ assequi triduo, adiuta triplici lumine, memoria præteritorum, manifesta vi præsentium, & spe futurorum, per annorum quadraginta spatium longissimũ attereretur, per ambages errãs propter morum varietatem, cùm debuisset per cõpendiariam rectámq; viã iter facere. Hæc est quæ nõ solùm gaudet paucis aliquot cõcupiscentiis, sed nullã omnino præterire dignatur, vt vageturper omnes totius eius generis species. Dicitur eñ de istis admixtitiis, quod in genere cõcupiscentia laborabant, non vna quapiam eius specie. Et sedentes flebant. Intelligit enim mens se parũ proficere: & quando non potest quæ cupit assequi, lacrymatur ac gemit. Atqui gaudere debuerat quòd in morbis affectibúsq; succesũ non haberet, & pro magna felicitate ducere in his penuriã egestatémq;, attamen etiam virtutis sodalibus interdum cõtingit lacrymari & languere, vel præ cõpassione in calamitatibus insipientium quibus tanguntur vt eiusdem naturæ participes, vel præ gaudio. id fit quoties cõfertim bona inexpectata more imbris inundant. Vnde mihi videtur natũ illud poëticũ Δακρυόεν γελάσασα, id est, subridẽs oculos lacrymis suffusa nitẽteis. Cùm enim incidit in animam ob insperatam aliquã felicitatem ingens lætitia, noua quadã mole auget eam, vt vix capiatur à corpore. ex qua cõpressione manat liquor nominatus lacryma, de

quo

quo in hymnis canitur:Cibabis nos pane imbuto lacrymis.&, Versæ sunt mihi lacrymæ in panẽ interdiu noctúq;. Sunt enim mẽtis cibus lacrymæ natæ ex bene affecto risu & honesto,quãdo colliquante diuino desiderio lamentũ creaturę in hymnum illius increati vertitur.Sunt tamen qui istam promiscuã & inæqualem turbã excludunt à se ac seiungunt,quippe qui gaudent solius Deo carę gentis consuetudine.alij cum illa quoq; fœdus ineunt,quærentes vitæ compendium, & humanarum diuinarúmque virtutum facientes confinium, in quo vtrisque affines sint,tum his quę verè sunt,tum his quæ esse existimãtur.In hac opinione etiam reipublicæ administrator est,qui Ioseph nominari solet,quẽ in paternis exequiis deducunt omnes serui Pharaonis,& seniores aulici,& omnes seniores Aegypti, & vniuersa ipsius Ioseph familia,& fratres eius cum omnibus patris domesticis.Vides vt mediũ inter Pharaonis paternámq; familiã ordinẽ hic vir ciuilis teneat,vt ex æquo potiatur & rebus Aegypti corporeis, & rebus animæ, quæ omnes in paternis ædibus sunt reconditæ.Cùm enim ait,Dei sum:& cætera his similia, ritum paternæ domus retinet.quãdo autem ascendit currum potestatis secundæ à Pharaone,hoc est mente quæ regnare sibi videtur,fastum Aegyptiacum rursus cõstabilit. Sed miserior est rex qui putatur illustrior,& primario curru vectatur.Nã in rebus inhonestis excellere,insignis turpitudo est: sicut secũdo loco censeri,leuior miseria.Potes tamen ambiguum eius animũ discere vel ex iureiurando,dummodò per sanitatem,modò per non sanitatem Pharaonis iurat. verùm hæc posterior formula cum negatione refert disciplinam paternã semper infestam affectibus,& optantem eis exitium:altera verò Aegyptiam, quæ cupit illos incolumes.ideo quãuis tanta multitudo simul ascenderet,promiscua turba nõ vocatur:quoniã quicquid perspicaci & amico virtutis populo miscetur,præter virtutem eiúsq; opera,promiscuum cõfusúmq; videtur:in humili autẽ multitudine omnes ex æquo amãt ac honorãt terrena præmia. Hos igitur ceu fucos insidiãtes alienis laboribus.& ideo comites itineris,excludet,vt dixi,amator prudẽtiæ.cæterùm eos qui sequuntur vt imitentur,amplectetur propter honestatis æmulationẽ, partes conuenientes eis attribuẽs:ait enim,Ex comitibus meis Eschol, Anan,Mambre,portiones accipiẽt.quod dicit de generosis moribus & spectãdi cupidis.nã Eschol bonã indolẽ significat.ab igne ducens nomen: quoniam quod generosum,idem

audax est & calidum, inhærẽs omnib⁹ quę attingit. Aunan verò spectandi capidum, interpretatur enim oculi, quod anima oculos aperiat tranquillitatis desiderio. Amborum hęreditas est vita contemplatiua, quæ Mambre appellatur, & à visione denominatur. at cõtẽplationis visus aptissimus est atq; familiarissimus, ab his autem pędotribis vnctus intellectus si non esset ab exercitationibus. properè consequitur perfectã prudentiam paribus gressibus, nec præcurrens, nec à tergo relinqui sustinens, sed perpetuò hærẽs eius lateri. Id liquet ex oraculo, in quo apertè dicitur, quòd perfecti ambo ascẽderunt in locum quem indicauit Deus, quęquidem egregia fuit virtutum parilitas certãte laboris industria cum agilitate natiua, & arte cum bene nato felicíq; ingenio ex seipso discente, ita vt paria virtutis præmia perciperẽt ac si pictura fictuáve non solùm immobilia, inanimáq; facerẽt opera, sed & per se mobiles animatásq; picturas atq; statuas. Tunc enim artes quæ prius imitebãtur opera naturæ, in ipsas naturas versę viderẽtur. Cæterùm quisquis in tantã sublimitatẽ eleuatus fuerit, nullam animæ suæ partẽ infra in rebus mortalibus immorari siner, sed omnes tanquã è cathena pẽdentes simul attrahet. ideo tale oraculũ illi sapienti est redditum: Ascende ad dominũ tuum, tu & Aaron & Nabad & Abiud, & sepuaginta seniores Israël. hoc est, ascende ô anima ad eius Qui est contemplationẽ, compositè, rationaliter, spõtè, intrepidè, amáter, in numeris sanctis pfectisq; septenarij decuplicati, nam Aarõ propheta dicitur Mosis, in lege sonorus sermo, mẽti prophetans. Nabad autem voluntarius interpretatur, qui non coactus colit Deum. Abiud verò pater meus. hic nõ propter imprudentiam domino, sed propter prudẽtiam patre opus habet Deo. Sunt autem hæ potentiæ stipatrices mentis illius quæ regnum meritò tenet, à quibus eam deduci fas est. Enimuerò periculosum est animam incomitatam ad cõtemplationem eius Qui est ascẽdere, si viã nesciens tale quid audeat, quod ex ignorantia temeritatéq; magni casus proueniant. Quãobrem precatur Moses, vt ipse Deus viam ad seducẽtem indicet. dicit emi: Nisi tuipse vnà proficiscaris, ne educas me hinc. Quia omnis motus absq; fauore diuino damnosus est: & præstat hic manere oberrando inter mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad cælũ à seipsis elatos subuerti per arrogantiã, sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapientiam inueniri per rationes probabiles, nõ per fidem in rebus certissimã. Fortassis autem

etiam

etiam tale aliquid hic significatur:ne me in altum extollas, diuitias,gloriam,honores, principatus, & alia quæ bona dicũtur concedens,nisi me ipse comitaberis.nam ista nunc calamitates nunc vtilitates ingentes afferunt:vtilitates Deo gubernãte sententiam,calamitates alioquin.plurimis enim bona quæ dicuntur cum reuera nõ sint,causa fuerunt malorum exitialium: sed qui Deum sequitur,necessarios habet comites eius sermones,q nominari solẽt angeli.Proinde legitur quòd Abraham vnà faciebat iter deducens eos,ô societatem pulcherrimã, qua deducens deducitur,reddens quod accipit,non aliud pro alio,sed illud ipsum solum,quod paratum erat ad referendam gratiam, Donec enim nõ perficitur,Dei verbo vtitur duce itineris,iuxta illud oraculum:Ecce mitto angelum meum ante faciem tuã, vt custodiat te in via hac,& inducat te in terram quam præparauit tibi.Attende ei,& audi eum,caue sis inobediens:non deseret enim te.nam nomen meum est in eo.at postquam ad scientiæ cacumen peruenerit,cum cõtentione currens æquiparabit quem poulò antè secutus fuerat. Iam enim ambo futuri sunt assẽclæ omnipotentis Dei,nemine in comitatum eorum se ingerẽte qui dissentiat:atq; etiam Lot separato , qui flectebat hactenus animam,alioqui perstare in recto ingenio valentem.

Erat autem Abraham,inquit scriptura,annorum septuagin taquinq;,quando peregrinatus est in Charran.] De hoc septuagintaquinque annorum numero , cùm rationem iam antedictis consonam habeat,aliàs dicetur diligentius. quæ sit autem Charrã,quæue inde migratio,prius scrutabimur.Neminem latere puto,qui modò leges sacras legit , quòd Abraham primũ è Chaldæorum terra demigrans habitauit in Charran.Vbi defuncto ipsius patre,hinc quoq; profectus est, vt iam duos locos reliquerit,quid igitur dicemus?Chaldæi præcæteris nationib⁹ elaborasse videntur artem astronomicam & genethliacam,rerena sublimibus,& cœlestia coaptando terrestribus , tanquam ratione musica ostendentes rerum concentum pulcherrimum, per istos vniuersi partium affectus mutuos : disiunctarum quidem locis,sed cognatione nõ item.Hi suspicati sunt mundum quem videmus,aut ipsum esse Deum solum , aut eam quæ insit vniuersalem animam : quam vbi sub nomine fati & necessitatis consecrarunt,summa impietate repleuerunt vitam humanam,persuasam quòd præter hæc quæ videntur nulla sit rerum causa alia:sed solis,lunæ,stellarúmque cæterarum cursus tam

bona quàm mala dispensent singulis. Huic sententiæ de vniuersi partium inter se societate atq; cõmercio Moses videtur subscribere, docẽs vnum esse mũdum, & hunc creatũ. Nã cùm sit creatus & vnus, verisimile fit essentias elemẽtales particulares subiici causis cœlestibus quarũ ipse sunt effectus, sicut accidit corporibus vnitis vt cõtineantur à se inuicẽ. Verùm de Deo longè aliter sentit: nec mũdum, nec mundi animã esse Deũ primariũ: nec ad stellas aut earũ choreas referendos casus hominum, sed cõtineri hanc vniuersi machinã inuisibilibus potẽtiis, quas ab extremis terræ ad extrema cæli extendit opifex, prospiciens ne dissoluerentur quæ semel tam pulchrè colligauerat. nã hæ potentiæ sunt vniuersitatis nunquam rumpenda vincula. ideo siquando in lege dicitur: Deus in cælo supra, & in terra infra: nemo cogitet hæc vt sunt dicta. nã eum Qui est continere, non contineri piè credimus. potentia Dei hæc est, per quam disposuit, ordinauit, ornauitq; omnia: quæ propriè bonitas est, aliena ab inuidia maleuolẽtiáq;, gratiarũ verò mater, per quas cuncta ex non esse ad esse perduxit. nam Qui est vbiq; opinione intelligitur, cùm reuera nusquã appareat, vt verisimũ sit illud oraculũ: Ego indemonstrabilis sed quasi demonstrabilis, inuisibilis, sed quasi visibilis, cùm sim ante te. Ante omnẽ enim creaturã, & extra omnẽ incedit, nec cuiquã insistit. Hæc dicere solitus ad subuertenda Chaldaica dogmata, pergẽtes adhuc Chaldaizare, sic ad veritatem reuocãdos sibi existimat, appellãs eos his verbis: Cur ô mirandi viri subito à terra in tantam sublimitatem euecti, & super aërem quoq; promergẽtes vectamini per æthera, vt solis motus perquiratis & lunę circuitus, cæterarúmq; stellarum choreas cõcinnas à vobis celebratas. maiora sunt hæc quã pro captu vestrarũ mentiũ, quippe quæ ad felicem diuinámque sortem pertinent. Descendite igitur à cælo, & hoc facto nõ terram denuo, nec mare fluuiósq;, aut stirpium animãtiúmq; species inquirite, sed solos vosiipsos vestrámq; naturã scrutamini. ne alibi malitis habitare quàm intra vosiipsos. considerando enim domi quid dominatur, quid subiicitur, quid animatum, quid inanime, quid brutum, quid rationale, quid mortale, quid immortale, quid melius, quid deterius, mox cognitionẽ Dei hujúsq; operũ percipietis. Cogitate, sicut nobis ineſt mẽs, ita huic vniuerso suam ineſſe: & ꝙ sicut nostra principatũ dominiúmq; in nobis sibi vindicãs. singulis nostris partibus imperat: sic qui rerum omnium habet imperium, pro potestate ac iure mundũ regit,

regit,prospiciens non tantùm potioribus, sed & obscurioribus in speciem. Migrate igitur ab ista curiosa inquisitione rerum cælestium. Vosipsos,vt dixi,inhabitate, Chaldæorũ terra, hoc est opinione,relicta,demigrantes in Charran, sensuum regionem,quod est corporeum mentis domicilium: nam Charran specus interpretatur,qui specus loca sensuum significant.in his enim ceu cauernis ac foueis sensus insunt,visus in oculis, auditus in auribus,odoratus in naribus, gustus in faucibus, tactus in toto corpore.In his tempus terite,his per otium vacate,singulorũ naturam quoad fieri potest perquirere,& animaduersis singulorum bonis,malisque,hæc fugite,illa eligite,ac tum demum excussis diligenter ædibus propriis,& perlustratis singulis earum partibus,excitate vosipsos,& migrationem quærite, quæ non mortem,sed immortalitatem polliceatur: cuius indicia manifesta vel in his corporeis sensuum cauernis degẽtes vi debitis,nonnunquã in somnis.Tunc enim mens in secessu quodam posita,& à sensibus cæterisq; rebus corporeis digressa, cũ seipsa colloquitur, veritatem considerans velut in speculo,detersis omnibus imaginationibus,quę ex contagio sensuum inhæserãt,& diuino furore correpta vaticinatur per somnum de certissimis futurorũ euentibus.nonnũquam autem etiam vigilantes:cùm aliquis contemplationem quãpiam philosohicam nactus eam sequitur,oblitus aliarum rerũ domesticarum corporis,depulsis etiam sensuum illectamentis,si qui sunt impedimento ad intelligibilium contemplationem auidè properanti bus:tunc enim & oculos claudunt,& aures obturant, & appetitus alios cohibent,quærendo tenebras atque solitudinem:ne animæ oculus,cui diuinitus datum est intelligibilia cernere,obscuretur ab vlla re sensibili,ad hunc modũ edocti mortalia relinquere,discetis persuasiones & de illo Ingenito:nisi fortè putatis,nostram quidem mentẽ exutam corpore,sensu,ratione,& his omnibus nudatam posse res inspicere: Deum verò qui est mens vniuersitatis,nõ esse extra vniuersam rerum naturam, & continere,non contineri,non modò prouidentia penetrantem more humano,verùm etiam essentia,sicut Deo dignũ est. nam nostra mens non fabricauit suum corpus, sed est alienum opificium, ideo corpore tanquam vase concluditur. at vniuersi huius mens creauit omnia.opifex autẽ opificio suo potior est, itaque nunquam contineretur à deteriore se: & alioquin non conuenit patrem contineri à filio, sed magis filium confoueri pa-

tris prouidentia. Ita paulatim demigrans mens, ad pietatis sanctitatísq; patrẽ perueniet, relicta genethlialogia prius, à qua persuasa fuerat credere mũdum hunc esse Deum primarium, non Dei principis omnipotentis opificium: & stellarum cursus motúsq; esse causas humanarũ vel calamitatũ vel felicitatum. Deinde consideratis rebus suis, philosophata in domo propria, de corpore, de sensu, de ratione, & cognito iuxta illum versiculum, Aedibus in nostris quæ praua au recta gerãtur: aperta via quæ ab ipsa sumpto initio, spem faciat intelligendi patrem illum quæsitu cõiectatúq; difficilem, post seipsam cognitam fortasse Deum quoq; noscet, non amplius hærens in Charran, hoc est instrumentis sensuum, sed in seipsam reuertẽs. non est enim possibile vt qui adhuc mouetur non tam intellectu quàm sensibus, ad eius Qui est considerationem perueniat: quamobrem & ille vitæ modus in ordine optimo collocatus à Deo, Samuël nomine, non dat Sauli præcepta regnandi, quamdiu inter vasa delitescit, sed inde protracto. Scitãti enim an vllus vir eò venisset, respõdet oraculum: Ecce inter vasa se occultat. Hoc audito quid debuit facere homo ingenio docili, nisi eum illinc protrahere? Accurrens, inquit, promit eum illinc. quia latẽs inter animæ vasa, corpus sensúsq;, nõ erat dignus qui audiret præcepta legésq; regias. Dum regnũ dico, sapientiam intelligo, & sapientem regẽ. Post demigrationem igitur discussa caligine, iam futurus erat perspicacior. itaq; meritò & sensuum regionem, cui nomen Charran, relinquẽdam censet amator scientiæ. relinquit autem iam septuagenarius, & quinq; annos natus insuper: qui numerus sensibilis naturæ insensibilísque, senioris iuniorísq;, corruptibilis & incorruptibilis est confinium. nam intelligibilis, senior, incorruptáque ratio in Septuaginta est: sensibilis iuniórque quinque sensus æquat numero. ad hanc meditator adhuc se exercens examinatur, qui nondum potest ferre palmam absolutæ victoriæ. Narratur enim quòd in vniuersum erant septuagintaquinque animæ in Iacob progenie. Ad hunc enim numerum contendentes de virtutis possessione in reuera sacro certamine pertinent animæ, colluctantes cum prognatis è corpore vitiis, nondum rationem adeptæ, sed adhuc abreptæ à turba sensuum. Iacob enim luctantis in puluere, & supplantare conantis, non victoris nomen est. sed quando visione Dei dignus habitus mutato nomine dicitur Israël, ratione septuagenaria tantùm vtitur, exciso sensuum quinario, dicente scriptu-

ra:

ra:In animalibus septuaginta descenderunt tui patres in Aegyptum.hic est numerus Mosis illius sapientis familiaris.nã optimates ex omni numero selecti septuaginta fuere,seniores omnes,nõ ætate,sed prudentia,consiliis,sentẽtiis,atq; priscis moribus.Hic numerus consecratus offertur Deo,quoties vnà sacrificantur perfecti fructus animæ.præceptum est enim vt tabernaculorum festo præter alias victimas iuuenci septuaginta holocaustum adolerenturDeo,pro septuagenaria ratione,iuxta quã parãtur & principum phialæ,quarũ vna quæq; septuaginta siclos pẽdebat.quoniam quæcunq; socia fœderataq; sunt in anima,reuera põdus & vim habẽt,sanctam septuagenariam rationem,quã Aegyptus,virtutũ hostis & affectuum socia natura,lugere introducitur. nã luctus apud eius ciues finitur septuaginta dierum numero.Ergo hic numerus vt dixi, Mosi familiaris est:alter ille quinq; sensuum,amanti corpus & bona extera,quæ Ioseph vocitatur.Intantũ enim ei curæ sunt, vt fratrẽ vterinũ, sensualẽ(nõ agnoscit eñ ex eodẽ patre natos) eximiis quinq; donet vestibus,ornandos sibi honorandósq; sensus existimans. Aegyptũ quoq; totã in præfecturas describit,vt sub certis magistratibus annua tributa pẽdant & vectigalia.Iubet enim eos frumẽtum vendere,hoc est materiã & alimentũ copiosum recondere in vsum quinq; sensuum,& eorum vnusquisq; delicietur affatim expletus suis desideriis,& mentem tot rebus congestis grauatã demergat.Epulantibus enim sensibus mens famelaborat,sicut ediuersõ illis iciunantibusipsa hilaritate fruitur, Non vides ꝙ & illæ quinq; filiæ Salpaad,quas dico quinq; sensuum allegoriam,è tribu Manasse natæ sunt, qui filius fuerat Iosephi,tẽpore senior, potẽtia iunior?meritò. vocatur enim ex obliuione,quod idem atq; sensus est.Reminiscentia verò secũda post memoriam sensetur,à qua Ephraim denominatur, qui interpretur frugifer, hoc enim fructu optimè alitur anima, videlicet pertinaci memoria. Loquuntur igitur virgines vt ipsas decet,Pater noster mortuus est.Mors autem reminiscentiæ,est obliuio.Et mortuus est ob nullam culpam suam.Rectè, nam obliuio nõ est passio voluntaria, sed externum quoddam accidens. huic non filij nati sunt, sed filiæ.quia vis memoriæ suaptè natura efficax, mares procreat. Quod autem obliuiosum est,sopita ratione parit fœminas, quippe rationis expers, irrationalis autem partis animæ sunt filiæ quas sensus intelligimus,hũc Salpaad si quis à tergo reliquit prꝰoccurrẽs,nõdum

tamen

tamen Moſen curſu æquare valens,temperato mixtóq; vtetur numero quinto ſupra ſeptuagenarium, qui ſignificat ſenſitiuã intellectiuámq; naturã.quando ambæ ad generationem vnius irreprehẽſibilis ſpeciei conueniunt.itaq; admiror patientiam Rebecam,dum perfectam animam habenti,& aſperitates affectuum ac vitiorũ exuto hortatrix fit vt in Charran aufugiat.dicit enim:Nunc igitur fili audi vocem meam,& ſurgẽs fuge ad Laban frairẽ meum in Charran,& habita cum eo dies aliquot, donec auertatur furor & ira fratris tui à te,& obliuiſcatur quid feceris ei.]Eleganter profectionem ad ſenſus,fugam appellat. nam reuera mens tũc fugitiua fit,quãdo relictis familiaribus ſibi rebus intelligibilibus,vertitur ad contrarium ſenſibilium ordinem.Interdum tamẽ expedit eſſe fugitiuum, ſi hoc fiat nõ melioris odio,ſed propter vitãdas deterioris inſidias.quid igitur hortatur patientia?mirum quiddam & optabile.Siquando, inquit, vides iritatum exaſperatúmq; furorẽ aut irã in teipſo, aut quopiam alio,ſeruiente ingenio feroci brutóque,caue amplius etiam exaſperes.fortaſsis enim morſum infigeret immedicabilem:cura potius vt feruorẽ illum excãdeſcẽtiámq; refrigeres ac mitiges.nam ſi ad mãſuetudinẽ redierit,nihil cuiquã nocebit.at quomodo id oportet fieri? ſumpta in ſpeciem alia perſona & habitu alio,primùm obſequere eius voluntati,nihil cõtradicens:dic te eadem cum illo amare odiſſéq;.ſic enim placabitur. tum verò ſimulatione omiſſa,nihil amplius ab eo timens periculi,facilè reuerteris ad curã rerum tuarum.nã ideo Charran inducitur plena pecudibus,& habitatores eius pecuarij.Quis enim locus conuenientior eſſe poſſet brutæ naturæ,& eius curatoribus,quàm iſti ſenſus noſtri?Scitãte igitur meditatore:cuiates ſint,reſpõdent vera paſtores.Carrenos ſe eſſe. nam è ſenſu brutæ,ſicut è mente rationales,potentiæ proficiſcunrur. Percontante verò amplius,num norint Labanem,meritò aiunt ſe noſce.nam per colorẽ putantur omnes qualitates innoteſcere.colores autem & qualitates Laban ſignificat.& hic ipſe autẽ vbi perfectus fuerit,relinquet ſenſuum domũ,& animæ inquãtum animæ conſtruet,quam adhuc in laboribus & ſenſibus verſando imaginatur.dicit enim: Quando ego quoq; mihi domũ faciam?quando contemptis ſenſibus & ſenſibilibus,mentem & cogitationem habitabo,verſabórq; cum rebus ratione contemplandis,ſicut perquiſitrices rerum obſcurarum animæ,quę obſtetrices ſolẽt nominari,nã hæc faciunt propria tecta & promptuar

ptuaria ſtudioſis virtutis animabus. Sed nullum munitius ædificium quàm timor Dei, qui habentibus eũ eſt pro arce inexpugnabili. Quoniam, inquit, timebãt obſtetrices Deum, fecerunt ſibiipſis domos. Egreſſa igitur è Carrẽſi agro mẽs, dicitur peragraſſe terram vſque ad agrum Sichem, & quercum illam proceram. Videamus quid ſit peragrare. Amor diſcendi eſt res ſuopte ingenio curioſa, quovis vadẽs impigrè, introſpiciẽs omnia, nulla corpora, nulla negotia relinquẽda inſcrutata iudicãs. eſt enim à natura liguritor maximus ſpectaculorũ ſermonúmq;, vt non contentus patriis, peregrinos etiam lõginquósq; appetat. nam qui ſic affecti ſunt, abſurdum aiunt mercatores inſtito résq; propter ſordida lucra traiicere maria, & totam terrã habitabilem oberrare, contempto æſtu ac frigore, ventis item vel nimiis vel contrariis, adhæc ſenectute, valetudine, amicorum conſuetudine, vxore, liberis, alíſq; plurimis domeſticis voluptatibus, patria, honoribúsq; ciuilibus, ſecura poſſeſsione patri monij, & ſi quid aliud paruum magnúmve remorari eos poterat. propter pulcherrimã autem & per omnes difficultates petendam diſciplinã qua excolitur ratio, non traiicere omnia maria, omnes receſſus terrarum luſtrare diligenter ſcitãdo ſicubi ſit aliquid pulchrum viſu vel auditu, & cũ ingenti alacritate veſtigando, donec cõtingat quæſitis deſideratísq; potiri. Peregrinare igitur anima, & ſi libet de vno quoq; homine iudica, quid corpus ſit, quid agat aut patiatur, quid cogitationẽ ſenſus adiuuet, & quantum menti proſit. quid ratio, & quarum rerum interpres ad honeſtatem conferat, quid voluptas & concupiſcentia ſit, quid dolor & timor, quæ cõrra hæc valeant remedia, ſiue depulſiua, ſiue præſeruatiua. Quid imprudẽtia, quid intẽperantia, quid iniuſtitia, quid cæterorũ morborum multitudo, quos peſtifera malitia ſolet parere, & quibus modis hi poſsint arceri. ediuerſò quid prudentia, iuſtitia, temperãtia, fortitudo, ſagacitas, & in vniuerſum virtus omnis atque trãquillitas animi, & quomodo parãda ſint hęc ſingula. Perueſtiga & maximũ illum perfectiſsimúmq; hominẽ mundum hũc, diſpice & partes eius ſingulas, ſeiunctas locis, vnitas potentiis: tum quodnã ſit illud inuiſibile vinculum quo vniuntur & coaptantur ſibi inuicem. Quæ ſi quærenti non ſtatim ſe offerent, noli tædio laboris deficere. nec enim per otium iſthæc percipiuntur, ſed multis magnísque laboribus paranda ſunt. Quãobrem cupidus diſcendi in agro Sichem cõſiſtit: quod nomẽ interpretatur humeri ſuppoſit

positio, & laborem significat: quia parte hac mos est baiulari onera. id enim & aliubi memoratur de hoc ipsa athleta in hûc modum: Suppositum humerum suum ad laborem, & factus est vir agricola. Itaque caue ô mens, ne vnquam languore succumbas, sed etiam si quid visum fuerit cõtemplatu difficile, id quod in te vim perspiciendi habet, aperi, & rem penitius introspice, collustrans omnia, ne quid te volẽtem inuitámve possit fallere cõniuentem per incuriã. Cæcus enim est somnus, vigilia cernit acutissimè. Tibi sufficiat, si datur assiduitate quod quæris assequi, & imaginatione comprehendere. Viden' vt & quercus procera in Sichem excreuit? per quam subindicatur firmum, solidum, nulla vi flectendum frangendúmve robur, quod viro ad perfectionem tendenti necessarium est ferendis laboribus: ne animæ tribunal nominatum Dina (vox hæc iudicium interpretatur) in potestatem veniat erumnosi laboris, insidiatoris prudentię. Nam Sichem qui loco huic nomen dedit, filius est Emoris, brutæ naturæ: (Emor enim asinus dicitur) qui deditus imprudentię, alumnus temeritatis impudentiæq;, iudicium mentis violare scelestus & corrumpere ausus est: nisi quod celeriter prudentię familiares discipuliq; Simeon & Leui, munitis prius rebus domesticis expeditionem fecerunt, & occupatos adhuc voluptario labore, nõ circunciso ab affectibus, repentè oppressérunt. propter oraculum enim, quod vetat meretricem esse inter Israëlis filias, hi virginem animam eripuerunt, fortiter contempto periculo. Videbantur enim non defore vltores violati fœderis, sed terror ille mox euanuit. mox enim res ipsa falsam opinionem coarguit. Est profectò seuera scelerum vltrix, & iniuriam patientium auxiliatrix iustitia, quę frustratur illudentes virtuti: quibus pessundatis, in virgineam integritatem restituitur, quæ videbatur constuprata anima. Videbatur inquam, nunquam enim corrupta fuit. nam vbi deest assensio, nec qui patitur verè patitur, nec qui præter animi sui sententiam lędit, reus est patrati facinoris.

*

PHIL

PHILONIS IVDAEI,
De congressu quærendæ eruditionis gratia.

SARRA vxor Abrahami non pariebat ei. Habebat autẽ ancillam Aegyptiã nomine Agar, dixítque Sarra ad Abraham: Ecce cõclusit me dominus ne parerem: ingredere ad ancillam meam, vt suscipias ex ea liberos.] Sarræ nomen interpretatur principatus meus, nam prudentia mea, tẽperãtia mea, & particularis iustitia, aut vnaquælibet virtus alia, quę mihi soli contigit, meus tantùm principatus est. imperat enim mihi obsequenti voluntariè, pro regina mihi per naturã apposita. Hãc Moses, quod mireris, & sterilem ait, & fœcundissimã, quãdoquidem frequentissimam omnium nationum ex hac progenitam fatetur. nam reuera virtus quantum ad res malas attinet, sterilis est: bonarum verò tam fœcunda, vt ne obstetricum quidem opem requirat, partu præueniens earum operam. si quidem animãtes stirpésq; per interualla semel atq; iterum vt plurimum in anno suos fructus afferũt, stato naturæ tẽporúmq; ordine: virtus verò continuè sine cessatione parit omni tempore, nõ infantulos, sed probos sermones, inculpata cõsilia, facinora laudatissima. Sed neq; diuitię possessores suos iuuant, ni vtantur eis: nec prudentiæ fœcunditas nobis proderit, nisi fœtus nobis vtiles pariat, illa quidẽ non dedignatur cõuictum coniugalẽ, sed non quivis maturus est tã laudato modestóq; cõiugio, qualibus satis sunt sponsalia, quæ spem nuptiarum celebrandarũ faciant. Ergo virtus principatũ tenẽs in anima mea, parit quidẽ, sed nõ mihi. nondum enim possum per ætatem liberos ex ea suscipere, actiones prudẽtes, iustas piásq;, propter multitudinẽ illegitimorum puerorũ, quos mihi vanæ opiniones enixæ sunt. Nam horum educatio continuæq; de his solicitudines, cogũt legitimã & verè ciuilem sobolem negligi. Optãdum igitur vt virtus non solũ pariat, quæ alioquin etiam parit: sed vt & nobisipsis pariat, vt adepti semẽ eius atq; progeniem, felicẽ vitã exigamus. Solet enim illa soli Deo parere, primitias bonorũ quæ accepit gratè reddẽs ei qui semper virginẽ

vuluam

vuluam,vt Moſes loquitur,aperuit.ait enim,candelabrũ,arche typum illud exẽplar,ex vna parte lucere, videlicet ad Deũ verſa.cùm ſit enim ſeptima,ſex cauliculorũ media,bifariam in ter niones diuiſorum,& latus vtrunq; ſtipantium,ſurſum ſplendorem mittit ad illud vnum,quod ęſtimat lumẽ lucidiſsimum,& clarius quàm vt admittat mortales oculos.ideo non dicit Sarrá non peperiſſe,ſed negat eã cuiuis parere.Non ſumus enim idonei prolem ex virtute ſuſcipere, ni prius congrediamur cũ eius famula.Eſt autem ſapiẽtiæ famula muſica logicáq; qua liberaliter inſtituimur.ſicut enim in domibus veſtibula ſunt ante ianuam,& vrbes habent ſua ſuburbia per quę adeuntur:ita & ante virtutem artes liberales ſitæ ſunt. nam illa per hãc viam aditur. Sciendum autem quòd magnorum argumẽtorum magna eſſe conuenit etiam procemia.virtus autem eſt argumentũ maximum: habet enim materiã maximam, videlicet totam vitã hominum,meritò igitur non paruis vtetur procemiis,ſed grãmatica,geometria,aſtronomia,rhetorica,muſica, reliqua contemplatione logica vniuerſa,quæ ſignificantur per Agar Sarræ famulam,ſicut indicabimus. Dixit,inquit,Sarra ad Abraham: Ecce concluſit me dominus ne parerem:ingredere ad ancillam meã,vt filios ex ea ſuſcipias.] Corporum cum corporibus coitus,nihil aliud quàm voluptatem quærentes, ſemouẽdi ab hoc ſermone ſunt.eſt enim hic cõgreſſus intellectus virtutísq; libe rõs ſibi quęrentium.quod ſi non cõtingat ſtatim tanta felicitas, diſcit tamen ille deſpõdere ſibi eius famulam & ſequeſtrã eruditionem.Vnde mirari libet verecundiã ſapientiæ,quæ non exprobrat nobis tarditatem gignendi,aut in totum ſterilitatem: quamuis oraculũ verè dicat quòd nõ pariebat, non propter inuidiam:ſed propter noſtrã memetipſorum culpam qui nõ eſſemus idonei. Concluſit,inquit,me dominus ne parerem.nec addit vocẽ illamNobis,ne videatur opprobrare infelicitatẽ aliis. Ingredere igitur,inquit, ad ancillam meã,mediarũ encyclicarum artium diſciplinam mediã, vt prius ex ea filios ſuſcipias. poſthac enim poteris etiam ex cõſuetudine cum domina genitis frui legitimis liberis. nam grãmatica hiſtorias quæ apud poëtas ſcriptorésq; habentur te docendo, intelligentiã & multiplicem cognitionem tibi præſtabit,efficiétque vt contemnas figmẽta vanarum opinionum, dum ſpectas celebratas illas heroum & ſemideorũ calamitates. muſica verò cõmonſtrãs quid in rhythmis,quid in harmonia,quid in cantu diſcrepet, inconcinna

cinna ad concinnitatem reducet.geometria æqualitatis & proportionis semina indens in studiosam animã, per cõtemplationem elegantiæ perpetuã,inseret amorem iustitiæ. rhetorica & mentem ad cõsiderandum acuẽs, & sermonem ad proferendas cogitationes exercens,rationalem verè facier hominem, curãs id quod illi proprium eximiúmque à natura donatum est.dialectica rhetoricæ germana gemelláq;,vt quidam aiunt, falsos sermones à veris discernens,& sophismata persuasibilia redarguens,magnum morbum animæ deceptionem persanabit. In his & similibus versari ac præ exercitari profuerit. fortasis enim contingere nobis potest quod multis contigit,vt per famulas in reginarũ virtutum familiaritatẽ nos insinuemus. Viden' vt & corpus nostrũ nõ prius solidis & lautis cibis vtitur quàm in pueritia nutritum sit simplicibus & lactariis?ad eũdem sanè modum existimãdum est animæ quoq; pueriles cibos præparatos,artes liberales,& contẽplationes singularum proprias:perfectiores autem & qui verè viros deceãt esse virtutes.Cæterùm huius mediæ disciplinæ præcipuas formas per duo signa discimus,per genus & nomen:siquidẽ Aegyptia genere, nominatur Agar.hoc autẽ interpretatur inquilinus.necesse est enim vt qui choreas encyclicarũ contẽplationum frequentat, & multiplicẽ eruditionẽ sectatur, terreno Aegyptióq; sit adscriptus corpori, cũ & oculis ad lectiones opus habeat,& auribus ad auscultandũ & reliquis sensibus ad tractãda sensibilia singula.nã sine iudicatiuo iudicari aliquid natura nõ patitur. iudicatur autẽ per sensum sensibile, itaq; sine sensu non potest quicquã percipi in hoc mũdo sensibili, quæ magna ex parte est philosophãdi materia. sensus porrò est animæ pars magis corporea,radicata in totius animæ conceptaculo : quod vas Aegyptus figuraté nominatur. hæc est forma generis,quã ancilla virtutis habet.iam alteram, scilicet nominis,qualis sit consideremus. mediam disciplinam inquilinæ ius habere contigit.nam & sapientia & quælibet virtus est scientia, sed ciuis & reuera huius vniuersitatis indigena sola ex omnibus:reliquæ disciplinæ secundum & extremũ ordinem adeptæ,mediæ censentur inter ciues & hospites.ad neutrũ enim genus in totum pertinẽt,& cum vtroq; habent commune nõnihil. nam inquilini conuersatione cum ciuibus fruũtur:sed quia non est eis certum fixúmq; domicilĩ,censentur inter exteros.Sicut,opinor,adoptiui filij,quatenus hæredes fiunt pro natiuis æstimãtur:quatenus aliunde nati sunt,pro alienis.itaq; sicut

se habet hera ad ancillam, matrona ad cõcubinam, ita se habet virtus Sarra ad disciplinã Agar. iure igitur Abrahamo contemplationi scientiæque dedito virtus Sarra pro vxore fuerit: Agar verò id est vniuersa encyclopædia, pro pellice. Ergo qui prudentiã discit à præceptoribus, Agarem non reiiciet. est enim valde necessaria primarum disciplinarũ possessio. Quod si quis paratus est certamina pro virtute subire, & indefessus exercet se continuè, duas matronas ducet, ac totidẽ ancillas pellices. singularũ autẽ diuersa sunt ingenia. matronarũ altera, sanissima optimè cõstituta pacatissimáq; motio, ex re Lia nomẽ habet. altera coti similis Rachel vocatur, ad quã intellectus certaminis exercitiisq; cupidus se atterẽs acuitur. interpretatur autẽ visio profanationis, nõ quòd profanè videat, sed cõtrà: quia visibilia sensibiliáq;, collata cũ immortali natura inuisibili & intelligibili, non religiosa sed profana esse iudicat. nã cum anima nostra bipartita sit, partim bruta partim rationalis, vtriq; sua virtus est, Lia rationali parti, Rachel irrationali. exercet enim nos altera per sensus & rationis partes, vt contẽnamus omnia cõtẽnenda, gloriam, diuitias, voluptatẽ, quæ vulgus hominũ suspicit, & magna contentione persequitur, corrupto auditu, cæterorúmq; sensuum iudicio. Altera verò docet, vt inæqualẽ asperámq; viã, studiosis virtutis animabus inaccessam deuitemus, & inoffẽse pertritam à populo, stratámq; incedamus. nusquã labẽte vestigio. Necesse est igitur vt prioris ancilla sic eloquẽdi facultas, & argutatio sophistica, pstigia faciẽs per cõiecturas quasdã persuasibiles. Alterius verò, illa victus ratio quæ cibũ potúmq; requirit. nam earum nomina, Zelpha & Balla, extant in sacris literis. Zelpha idem sonat quod oris iter, & eloquendi facultatẽ significat. Balla verò deglutitionẽ, quæ est mortalium animalium præcipuũ firmamẽtum & summè necessarium. ab hac enim sustinentur corpora, & vitę rudentes ab hac religati sunt ceu crepidine. Cùm his igitur omnibus potẽtiis meditator ille habet cõsuetudinẽ, cum alteris vt ingenuis & ciuibus, cum alteris, vt ancillis & pellicibus. Expetit enim Liam, id est motum, qui sanitatẽ in corpore, in anima honestatem & iustitiam operatur. Rachelem etiam diligit, colluctans cum affectibus, & exercens se ad temperantiã, resistẽnsq; omnibus rebus sensibilibus. Duobus enim modis vtilitatẽ capimus, dum vel in pace bonis fruimur. vel in bello mala profligamus arcemúsq;. Per Liam antiquissima & prȩcipua bona percipimus: per Rachelem, velut ex

hostib

hostibus manubias. Huiusmodi est cum his matronis consuetudo. Opus habet nihilominus etiam Balla deglutitione meditator noster, sed vt ancilla & pellice. nisi enim edat & viuat, bene viuere non potest: quandoquidem indifferentia semper melioribus pro fundamento sunt. opus habet Zelpha quoq; differendi facultate, vt ratiocinatio duabus rebus in vnũ collatis absoluatur, ex cogitationis fonte, & riuo inde promanante per vocis organũ. Verũ isti pluribus vel vxoribus vel cõcubinis vsi sunt, vt in sacra scriptura legitur. At cùm Isaac nõ plures vxores, nõ pellex vlla, sed cõiux vnica quam virginem puellã duxerat, est perpetua vitę socia. cur ita? quia virtus quæ dicitur, qualis Abrahami fuit, pluribus eruditionibus indiget, legitimis iuxta prudentiam, adulterinis iuxta disciplinas quas liberales vocamus. itidem quæ per meditationem absoluitur, quod genus virtutis Iacob sectatum apparet. meditationes enim constant ex compluribus variis dogmatibus, antecedentibus, cõsequentibus, citius aut serius occurrentibus, & labores nunc minores nũc maiores exhibentibus. At genus à seipso doctum, in quo Isaac censetur, optimam inter omnes bonos affectus lætitiã simplicem, meram sincerámque sortitum est, nec meditatione vlla nec doctrina indigens, ad quas parandas non solũ matronis scientiis, sed & illis alteris pellicibus opus est. Cùm eñ Deus sciẽtias sine prẽceptore cẽlitus impluit, impossibile est delectari amplꝰ ancillis & concubinis artibus, & teneri desiderio, tãquam filiorum dogmatum illegitimorum. Siquidem dominę reginæque virtutis maritus appellatur, cui tãtus honor contigit. ea Latinè patientia, Hebraicè Rebeca vocatur. Nam quisquis naturæ suę felicitate & fœcunditate animæ sine labore sapientiam assecutus est, nullum profectum requirit amplius. habet enim in prõptu perfecta dona Dei inspirata per illas antiquas Gratias, quæ sibi optat perpetua. Et hoc est, opinor, cur ille autor omnis beneficentię, volẽs ratas suas gratias, ei qui acceperat, vxorem despõdet patientiam. Reminiscentia tamen secũdum à memoria locum tenet, & reminiscens à memore. nam ille similis est vtenti constanter bona valetudine, hic recolligenti se post ægritudinem. Nam obliuio morbus est memoriæ. Quisquis autẽ reminiscitur, necessum est, vt oblitꝰ prius fuerit quorũ meminerat. Memoriã sacra scriptura Ephraim nominat, quã vocem fertilitatem fructuũ interpretari licet: reminiscentiã autẽ ex obliuione Manassem vocant Hebræi. sic enim anima memoris profert

ceu fructū quę didicit,nihil eorum amittens:reminiſcentis autē,ex obliuione euadit, qua priusquā admoneretur, tenebatur. itaq; memori marito vxor cohabitat memoria : obliuioſo pellex reminiſcentia,Syra genere,iactabūda & arrogans.nā Syria ſublimitas interpretatur. huius cōcubinæ reminiſcentiæ filius eſt Macheir vt appellāt Hebræi,ac ſi Latine dicas,patris.nā qui reminiſcuntur,putāt à patre intellectu ſe cōmoneſieri,nec reputant ſecum,quòd is ipſe aliquādo admiſit in ſe obliuionem, nō facturus,ſi habuiſſet in poteſtate memoriam.Scriptū eſt enim: Nati ſunt filij Manaſſę,quos peperit ei cōcubina Syra,primum Macheir,qui genuit Galaad.Nachor quoq; frater Abrahā duas mulieres habuit,vxorē & pellicē.vxoris nomenMelcha,Ruma verò pellicis.ſed nō hiſtoricam genealogiā contexit legislator ſapiētiſsimus,quod abſit vt quiſquā ſanus ſuſpicetur:magis rerū animæ profuturarū eſt hęc narratio.quod ſi hæc nomina vertātur in linguā nobis vernaculā,quid ſibi velint apparebit.age igitur ſcrutemur ſingula.Nachor idē eſt quod luminis requies Melcha quod regina,Ruma ſignificat videntē aliquid. Ergo lucē habere in mente bonū eſt.quod autē quieſcit & ceſſat immotum,imperfectum bonum eſt,nā mala quieſcere expedit,bona verò moueri.Quid enim prodeſt ceſſare bonum tibicinem aut citharistam,aut in vniuerſum quemcunque artificem ſuam artem non exercere:nam ſine actione ſola contēplatio ſcientibus ad nihil eſt vtilis.nec enim pācratiaſta, pugilve aut luctatur ex arena protruſus vllum fructum è ſtudio ſuo referet: neq; abſolutus curſor,ſi corripiatur à podagra, aut alioqui laboret morbo infeſto pedibus.lumen autē animæ,ſolari ſimillimū eſt ſciētia.nam ſicut oculi ſplendore, ſic mens illuſtratur ſapientia, & vſq; acutius cernere aſſueſcit inuncta nouis ſemper cōtemplationibus. Itaq; luminis quies Nachor interpretatur:& meritò. Quatenus enim Abrahamum cognatione attingit, ſapiētię luminis factus eſt particeps.quatenus autē nō eſt comitatus peregrinātem à creatura ad creatorē, à mundo ad mundi opificem, claudam & parum integram ſcientiam acquiſiuit, reſtitantem ceſſantémq;,vel potius humi defixam more ſtatuæ. Non demigrat enim è Chaldaica regione, hoc eſt non deſiſtit ab aſtronomicis ſpeculationibus, creaturā magis colens quàm opificem. & mundum magis quàm Deum:imò mundū ipſumDeum eſſe credens, non omnipotentis opificium. Melcham autem ducit vxorem,non fortunatam aliquam reginam latè imperitantem

natio

nationibus aut ciuitatibus.sed appellatam tantùm communi cum ea vocabulo.Quemadmodũ enim Cælum, eò quòd inter omnes creaturas præmineat,regem sensibilium non incõuenienter quis dixerit sic & scientiam rerũ cælestium, cuius professores habentur Chaldæi & astronomi,reginam scientiarum ipsi vocant propter excellẽtiam.Hæc igitur est matrona,concubina verò videns vnũ aliquid,vel vilissimum.Proinde optimo generi cõtigit videre,quod est optimum, nempè eum Qui est. Nam Israël videns Deũ interpretatur.Secundaria verò cupienti secunda sors obuenit,spectare cælum sensibile, stellarúmque ordinem decẽtissimum,& choream verè musicam. Tertij sunt quidam disceptatores,qui naturas præstãtissimas sensibilium intelligibiliúmq; ne attingunt quidem,tãtùm circa parata ista sophismata tempus cauillando terentes.Horum concubina est Ruma,videns aliquid vel minutum,quia non possunt potiora scrutari,vnde aliquam vitæ vtilitatem capiãt. Nam sicut apud medicos quæ dicitur logoiatria multum abest vt ægrotos adiuuet:remediis enim & chirurgiis & diætis,non verbis morbi curantur:sic & in philosophia verba tantùm quidam venditant & venãtur,vitam autem morbis refertam curare nec possunt nec volunt:nec pudet eos à teneris annis ad vltimam vsque senectutem sententiolas frigidas oppugnare propugnaréque, tãquam felicitas in nominibus verbisq; & in immodica inaniq; curiositate sita sit,ac non potius in componendis moribus: qui fons si bene se habeat,exulant vitia,virtus restituitur. Vtuntur tamen concubinis,id est,opinionibus dogmatibúsq;, etiam mali homines:quandoquidem scriptura dicit,quòd Thamna concubina Eliphæ,filij Esau,peperit Eliphæ filium Amalec. Egregia nepotis degeneratio.ea magis apparebit,si non tam de homine hæc intelligantur quàm de anima,& quasi anatomica ratione considerentur.brutus enim & immoderatus impetus affectuũ appellatur Amalec:quod interpretatur populus elingens. sicut enim vis ignis absumit obiectam materiam, eodẽ modo & affectus excandescens abligurit corrumpitq; quicquid inuenit obuium.huius affectus pater Eliphas iure censetur. nã hæc vox interpretatur Deus me dispersit.An non quãprimùm dissipatur & reiicitur anima à Deo,statim hic brutus affectus nascitur?nam perspicacem & religiosam mentẽ,ceu generosam vitem propagat,radices extendens in æternitatẽ,& vbertatem eidonans ad vsumfructũ virtutũ.& hoc est quod Moses precatur:

Inducens plantabis eos: vt non intra vnũ diem arescar, sed immortalis longæuáq; fiat Dei plantatio. Nam iniustã impiámq; animam fucatam à seipso longissimè, dissipat in locũ voluptatum, concupiscentiarum, & facinorum: qui locus impiorũ vocatur, aptius quàm ille fabulosus apud inferos. reuera enim infernus nihil aliud est quàm vita miseri, scelerati, execrãdiq; hominis. Extat autem & aliubi hoc verbum in sacris literis, Quãdo diuisũt altissimus gẽtes, & dispersit filios Adam, terrenos mores omnes: quos nullius cælestis boni vidẽdi cupidos abegit, dispersos extorres & exules. nullus enim malus vel domũ habet vel ciuitatẽ, vel vllum societatis ius, sed instabilis dispergitur, passim vagus errabundúsq;, nusquã valens subsistere. Suscipit igit malus è cõiuge malitiam filiã, è concubina verò affectionem. Intellectui enim tota anima quasi coniux est vitæ socia, quæ si culpabilis est, parit vitia. corporea verò natura pellex videtur, quę affectiones gignit. Nam voluptates ac cõcupiscentiæ habitãt in corpore. mulier ipsa Thamna nominatur, ac si dicas defectus fluctuãs. deficit enim & languescit affectu anima, motũ & iactationem magnã sumẽs à corpore, propter coortã grauẽ tempestatẽ ex immoderato impetu. Caput autẽ tanquã animãtis omnium dictarũ partium, Esau est prĩceps generis, qui modò factura, modò quercus interpretatur: quercus, quia rigidus, inexorabilis, inobsequẽs, duræ ceruicis, amẽtiam in consilium adhibens, verè quernus homo. factura verò, quia figmentum & fabula est vita insipiens, plana tragico fastu, irrisione mutua, cauillisq; comicis, nihil sani habẽs, mẽdax & à veritate aliena, qualitate carentem, inuisibilẽ informémq; naturã non aspis faciẽs, quã Meditator deamat. Testis est Moses, dicẽs: Erat Iacob simplex, domum habitans. Itaq; huic contrarius sine domo est, figmẽtorum, poëmatum, & fabulosarum nugarum amicus, vel potius ipse ludus & fabula. Hactenus de studioso intellectus cũ coniugibus, concubinisq; cõgressu, quantũ fieri potuit, dictum est. attexenda sunt reliqua & scrutãda quæ deinceps sequuntur,

Obediit, inquit, Abraham verbis Sarræ.] Necesse est enim vt discipulus monitis virtutis obediat. non omnes enim præfectis suis obediunt, sed quotquot vehemẽter amãt scientiam. nã penè quotidie plena sunt theatra & auditoria: & philosophi sine respiratione de virtute copiosè verba faciunt, sed quęnam est horum sermonum vtilitas? cùm enim deberent attendere, auocantes animum quidam de nauigatione ac negotiatione, quidam

dam de agaicultura & reditibus, quidã de honoribus & repub. quidam de lucris ex opificiis, quidã de plectendis inimicis, quidam de amoribus, omnes de aliis rebus cogitant: vt quantũ ad rem præsentẽ attinet surdi sint, corpore tãtum occupãtes suum locum. peregrinãtes animo, & nihil differẽtes à statuis ac imaginibus. quod si qui attendunt etiam, tantisper dum sedent audiunt. post discessum non meminerunt quicquã amplius: quippe qui venerãt vt auribus voluptatem caperẽt potius quàm vtilitatem aliquã. itaq; anima eorum nihil potuit vtero cõcipere, sed quamprimùm voluptas illa auditus cessauit, euanuit & attẽtio. Tertium genus est eorum, qui recentẽ adhuc doctorũ tenẽt memoriam, sed sophistæ cõperiuntur non philosophi. horum laudatur oratio, vita vituperatur. possunt enim dicere optima, sed nõ possunt facere. Itaq; rarus est inuentu attentus, memor, qui malit facere quàm dicere: quæ omnia testantur sacræ literæ de scientię cupido his verbis: Obediit voci Sarræ. non enim solùm audire, sed exaudire inducitur. quo vocabulo assensus & obedientia significatur aptissimè. nec absurdè dictum est illud Voci, & non loquenti Sarrę obeditum. proprium enim discẽtis est, audire vocẽ verbáq;. per hæc eñ sola discit. at quisquis meditatione virtutem non doctrina parat, nõ verba, sed quid dicatur attendit, vitam quoq; præceptoris imitans laudãdis actionibus. narratur enim de Iacob, qñ ad gentilitias nuptias mittitur, Exaudiuit Iacob matrem & patrẽ suum, & profectus est in Mesopotamiã. non dicit vocẽ nec verba exaudita. decebat enim meditatorẽ hunc vitæ imitatorẽ fieri, non sermonũ auditorem, hoc enim discẽtis est illud parantis se certamini, vt hinc quoq; meditantis & discentis appareat differẽtia, dum alter præcepto rem, alter præcepta sequitur. Assumpsit igitur Sarra vxor Abrahami Agar Aegyptiã ancillam suã, post annos decẽ quàm habitare cœperunt in terra Chanaan, & dedit eã suo marito vxorẽ.] Inuidum, amarulentũ, malignũ suapte natura est vitiũ: ediuersõ virtus res mitis, benigna, socialis, omnibus modis parata generosis animis prodesse vel per se vel per alios. nunc igitur nõ valentibus nobis è prudẽtia filios suscipere, suã despõdet famulam, encyclopædiã inquã, siue orbem disciplinarũ liberalium, tantũnon sequestram agens & sponsæ ornatricẽ. legimus enim ꝙ ipsa suo marito hãc vxorem in manũ tradiderit. Hic quærẽdum occurrit, cur denuò Sarrã dicat vxorem Abrahami, quod iam sæpe antea docuerat. non enim affectat tautologiam prolixæ

lixæ orationis insigne vitiũ. Quid igitur dicendum? Quoniam ancillam prudentiæ liberalem eruditionem desponsatã narrat scriptura, ait eam non oblitam cõditionis & officij quod debebatur dominæ, sed meminisse q̃ illa sit matrona & vxor legitima, ipsa verò propter necessitatem ad tẽpus assumpta. id quod accidit omnibus discendi cupidis. qui expertus est, idoneus testis erit. Equidem cum primùm cœpi stimulari amore philosophiæ, admodũ iuuenis consuetudinẽ habui cũ vna ex eius pedisequis grãmatica, cuius partus, scribendi legendiq; facultatẽ, & narrationes poëtarũ, dedicaui eius dominæ, ac rursam cũ altera cõgressus geometria, delectatus eius pulchritudine, vt cuius mẽbris nihil esset moderatius aut castigatius, nihil ex ea natũ abscondi, sed bona fide representaui ac donaui matronæ. tertiã quoq; solicitaui. erat aũt concinna, modulata, cõposita, Musica nomine. ex hac genui colorationes diatonicas, & harmonicos cõiunctos disiunctósq; cãtus, pertinẽtes ad diatessaron, diapente, diapason symphonias. ne hæc quidẽ cælaui, quò magis dites sceret vxor legitima, aucta numeroso famulitio. Sũt enim qui ancillarum illecebris inescati. paruipenderunt heram philoso phiam, & cõsenuerunt quidam in poëmatibus, quidã in delinia tionibus, quidam in colorum tẽperaturis, alij in aliis rebus innumeris, nõ valentes sese ad matronã recipere. habet enim vna quæq; ars suas elegãtias quibus alliciat, quibus delectati quidã capiũtur, obliti promissorũ, quæ sibi interceserũt cum philoso phia. sed qui à pactis non discedit, vndecunq; parat quibus dominæ placeat. meritò igitur scriptura fidem eius celebrat, affir mans nunc quoq; vxorẽ Sarram esse, etiam quãdo ipsa volente libẽtéq; maritus ancillã duxit in thalamũ. atqui sicut liberales artes cõferũt ad quærẽdam philosophiã, ita philosophia ad parandam sapientiã. Est enim philosophia meditatio sapiẽtiæ, sa pientia verò scientia rerum humanarũ diuinarúmq;, & causarũ insuper. ergo sicut encyclopædia philosophiæ seruit, sic philophia sapiẽtiæ. at philosophia docet nos cõtinere linguã, ventrem, & ea quæ sub vẽtre sunt. hæc quãuis per se expetenda, auguſtiora tamen fiunt, quãdo in honorẽ Dei & causa religionis, exercẽtur. oportet igitur nos esse memores dominæ, dũ famularum eius procos agimus. & quãuis harum mariti dicamur, illa nobis matrona sit, etiamsi nõ dicatur. Traditur autem hæc noua nupta nõ statim postquam in Chananæam terram ventũ est, sed morato in ea iam per decennium, hoc quid sit, non obi-

ter

ter diſpiciendum eſt. Mox à natiuitate anima noſtra coalitis tantùm affectibus vtitur triſtitiis,doloribus,timoribus, cõcupiſcẽtiis?voluptatibus,qui per ſenſus in eam obrepũt,priuſquã ratio queat à bonis mala diſcernere,& quantũ altera diſtent ab alteris cognoſcere,nimirũ quaſi ſomno etiam tum grauata, & vix recludẽs oculos.procedente vero tempore,cùm pueritiam egreſsi attingimus adoleſcẽtiam,ſtatim geminę ſtirpes ex vna radice naſcũtur,virtus & vitiũ:quas licet ambas intelligamus, vtiq; alteram eligimus,generoſi virtutẽ,vitium contrarij. His prius præſtructis,ſciendum affectus per Aegyptum ſignificari, vitia per terrã Chananæã.itaq; meritò populus ex Aegypto in Chananæam ducitur.nã homo,vt dixi, ex quo natus eſt, Aegyptios affectus incolit, radicatus in doloribus & voluptatibus. deinde ceu in coloniam migrat ad vitia,ratione iam cernente acutius,& bonũ malúmq; intelligẽte,malum tamen eligente, quod multum mortalitatis habeat,quæ malo eſt propria, ſicut contrarium bonũ ad Deum pertinet.Has natura voluit eſſe patrias ætatibus,puerili affectum Aegyptũ,pubeſcenti vitiũ Chananitidem.At ſacra ſcriptura licet nõ ignara patriarũ humani generis,ſubmonet nos quid agendũ,quidve vtile,præcipiens vt odio habeamus gẽtium leges inſtitutáq;,his verbis:Et locutus eſt dominus ad Moſen,dicens:Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos.Ego dñs Deus veſter.Iuxta conſuetudinem Aegypti in qua habitaſtis nõ facietis,nec in legibus eorũ ambulabitis.Iudicia mea facietis,& iuxta morẽ regionis Chanaam, in quã ego introducturus ſum vos,nõ facietis.Præcepta mea facite, & ambulate in eis.Ego dominus Deus veſter.Cuſtodite omnia præcepta mea & iudicia mea,& facite ea.Qui fecerit ea,viuet in eis, Ego dñs Deus veſter.Cuſtodite omnia præcepta mea, & iudicia mea.Ergo vera vita cõſiſtit in dei præceptis& iudiciis,adeo vt mores impiorũ adferant pernicie em,quidam autẽ non perpẽdunt affectus & vitia,vnde impiorum & facinoroſorum multitudo exoritur. Ergo poſt exactum in Chananæa terra decennium Agarem ducamus,quãdo iam rationis participes, noxiã ſuaptè natura ignorãtiã & ineruditionẽ didiſcimus, aliquantò pòſt in numero perfecto denario legitimo eruditionem profuturam concupiſcimus. Rationem autem denarij numeri diligenter exquiſiuerunt muſicorum filij,laudatam non mediocriter etiam à Moſe ſacratiſsimo:qui ad hũc numerum refert res pulcherrimas,vota,primitias,oblationes ſacerdotũ perpetuas,

obseruationem paschatis, propitiationem, redeuntem quinquagesimo quoq; anno remissionem, & restitutionē in integrum, apparatum tabernaculi dissolubilis, aliàq; innumera, quæ memorare prolixum fuerit. tantùm potiora non silebimus. Ante omnia Noë illum, qui primus in sacra scriptura iustus pronunciatus est, à protoplasto inducit decimum, nō ad indicandā annorum multitudinem, sed vt aperte doceat: quòd sicut denarius numerorū qui deinceps vnitatem sequūtur est perfectissimus: ita iustitia in anima reuera finis est vitæ actionum. nam ternio per seipsum multiplicatus vt faciat nouenariū, res bellicosa habetur in oraculis: superueniens autem vnitas ad explendum denarium. amica existimatur. id colligitur ex nouē regnis, quādo ciuili bello quatuor affectus contra quinq; sensus insurrexerūt, & totam animam quasi ciuitatē adduxerunt in ruinæ vastitatis periculum, quod sapiens illæ Abraham decimus cum suorū manu superueniens sustulit. hic pro tempestate trāquillitatem, sanitatem pro morbo, vitam, si verum fatendum est, pro morte attulit fauente Deo victoriam assecutus, ob quam gratus obtulit ei decimas. quin & pecudum omnium quæ sub virgam, id est, disciplinam veniunt, & quæ sunt cicuris māsuetiq; generis, decimas lex segregat, iubēs vt cōsecrentur: vt tam multis exēplis discamus quàm familiaris Deo sit denarius, nouenarius verò numerus mortali nostro generi. nec tantùm animalium, verùm etiam omnium terræ fructū decimæ exigūtur primitiarum nomine. Omnes, inquit decimæ, siue frugū, siue arboreorū fructuum, consecratæ sunt domino: & omnes decimæ boum ac ouium, & omnis pecoris quod sub virga numeratur, decimæ sacratæ erūt domino. Viden' vt etiā de hac mole nostra corporea verè terrena & lignea, primitias imperat? nam vita, salus, incrementū, sanitas, per diuinā ei cōtingunt gratiā. Viden' vt etiam de brutis quæ nobis insunt animalibus, hoc est sensibus, idem præcipitur? nā visus, auditus, odoratus, gustus tactúsq;, diuina sunt munera, gratiarū actione dignissima. Verùm non ob hæc solùm terrena, lignea, corporea, nec ob brutas animātes, sensus videlicet, benefactorē laudare docemur: sed & ob mentem, quæ propriè homo est in homine, potior in deteriore, immortalis in morti obnoxio, ideo vt puto, primogenita omnia sibi consecrauit, pro quibus decimā Leuiticam inquā tribum accepit, vt essent, qui conseruarent custodirēntq; sanctitatem & religionē ceremoniarum, quæ ad Dei cultum referuntur. nam præcipua

nostri

nostri pars est ratio,& dignum est,vt intelligentiæ,solertiæ,sagacitatis,prudẽtiæ,& cæterarũ eius potentiarũ,offerantur Deo primitiæ:qui has dotes cumulauit largiter. hac occasione permotus ille meditator inter precandum ait: Omniũ quæ mihi dederis seponã tibi decimas. Et oraculũ quod post victoriales præces scriptũ est,quas ille à seipso cõsecratus sacerdos Melchi sedec precatur:Dedit,inquit,ei decimas omniũ,de sensibus bene sentire,de verbis bene dicere,de mente bene cogitare. Pulcherrimè igitur simúlq; necessariè per speciem enarrationis, qñ cælestis illius & diuini alimenti monumentũ in vrna aurea consecratũ est,ait:quòd Gomor erat decima pars trium mensurarum.In nobis enim ipsis tres mensuræ videntur esse, sensus, ratio & mens.sensibilia sensu,verba & orationes ratione, intelligibilia mẽte metimur.de his singulis tribus mẽsuris primitiæ sunt offerendæ quasi quædã sacræ decimæ.vt & sermones & sensus & intellectus inculpabiliter sanéq; iuxta Deũ se habeãt. hæc enim demũ vera est iustáq; mensura, nostræ autẽ falsæ iniustæq;,meritò igitur & in sacrificiis decima pars mensuræ similæ cum victimis in altare infertur,manẽte nobis reliquo nouenario numero. huc facit & quotidianũ sacerdotũ sacrificiũ, His enim præceptum est,vt decimam partem ephi similæ sem per offerant. Didicerant enim trãscenso nouenario sensibili existimato Deo,decimum & solum verum verè colere. in nouẽ enim partes mundus distribuitur,octo in cælo, supremum orbem & septem reliquos erraticorum siderum similes cursus habentium: nonam autem terram cum aqua & aëre. Horum enim vna est cognatio,varias mutationes recipientium.Vulgus autem has nouem partes & compactum ex his mundum colebat:at vir perfectus superiorem his opificem earum Deum decimum.emergẽs enim super omnia eius opera desiderabat artificẽ ipsum,supplex eius cultor fieri cupiẽs. ideo decimas perpetuas decimo illi qui solus æternus est,dedicat sacerdos, quod propriè animæ pascha dicitur,omnium affectuum,& omnium sensibilium trãsitus dum properat ad decimum illud quod est diuinum & intelligibile.scriptum est enim:Decima mensis decimi sumat vnusquisq; agnũ per domos singulas: vt à decima illi decimo consecrentur victimæ seruatæ in anima duas è tribus partes illustratas habẽte, donec in totum versa in splendorem cælestem,velut luna toto orbe fulgida, per duas septimanas aucta,non solùm custodire,sed & sacrificare iam valeat in-

regras

tegras & inculpatas hostias,id est,propitiationes. hoc enim fit mensis decima,anima illum decimum Deum inuocãte supplici-ter,edocta quàm humiles & nihili creaturæ sint,& quàm im-menso interuallo excellat inter omnes eas ille Ingenitus. qua propter propitius vel absq; propitiatione fit seipsos dãnantib⁹ & contrahentibus,non iactabundis & fastu turgidis.hæc est re-missio,hæc libertas absoluta animæ, pristinũ errorem excutiẽ tis,& transeuntis ad nunquã errantem naturam,redeũtisq; ad sortem quã olim acceperat,cùm magnificè spiraret, & vigeret honestis laboribus. tunc enim eius certaminibus delectatum illud sacrũ verbum,dedit ei præmium eximiũ sortem immor-talem,& ordinem in genere incorruptibili. hoc & ille sapiens Abrahã supplex orat,imminẽte incẽdio,verbotenus quidẽ ter-ræ Sodomiticæ,re autẽ animæ bonorũ rerum sterilis & orbatæ rationis oculis:vt si inueniatur in ea denarius ceu reliquiæ quę dam iustitiæ.detur ei venia. Orditur autem supplicationem à remissionis numero quinquagenario, & in denarium desinit, extremam redemptionem. & hoc est cur mihi videtur Moses quoq; post tribunos cẽturiones,quinquagenarios præfectos,po stremò decuriones eligere:vt si mens nõ possit per seniores or dines proficere,saltem purgetur per vltimos.Pulcherrimũ do-cumentum etiam illius studiosi seruus didicit, quãdo mirifica legatione fungens per seipsum sapienti petebat in vxorem pa-tientiam virtutem cognatissimam.decem enim camelos assu-mit,in denarij,hoc est rectæ institutionis memoriam, quòd ha beret herum multorũ experimẽtorum memorem,sumit & de bonis herilibus,nõ argẽtum aurùmve,aut aliquam materiem corruptibilem:hæc enim Moses bona nũquam diceret:sed illa germana quæ solius sunt animæ viatico negotioniq; destina-nat,doctrinã,profectum,studiũ,desiderium,zelũ,diuinationẽ, prophetiam,amorem bonorum operũ: quibus rebus exercita-tus assiduè,iam velut ex alto portũ aspiciens, promet inaures duas,singulas drachmam pendentes,& armillas pondo aureo-rum decem,quas tradat puellæ offerenti hospitium.ô diuinum ornamentum,drachmam esse auditionem,pondus propter vni tatis naturam indiuisibile:auditus enim non debet cuiquã va-care,nisi vni verbo,quod virtutes vnius solius Dei decẽter ex-primit:armillas autẽ aureorum decẽ. nam sapientes actiones perfectis numeris firmantur,quarũ vnaquæq; auro pretiosior est.Talis est & illa per optimates viritim facta collatio, dũ ani

ma

ma ornatu accepto à philosophia festũ dedicationis ageret. deo doctori & præceptori agens gratias. acerrã enim aureorum decem plenam aromatibus dedicat, vt vaporem è prudentia cęterísq; virtutibus exhalantem, ille solus sapiens diiudicet. quo sacrificio vbi litatum fuerit, Moses sacrum hymnum accinet dicens: Hausit dominus odorem suauitatis. olfacere ponens pro assentiri. non habet enim ille formam humanam, nec naribus aliisve partibus instrumentalibus indiget. Paulò pòst autem & Dei tabernaculum è decem auleis cõstare dicet. nam totius sapientiæ compages numerum perfectum sortita est denarium. sapientia porrò aula est regia regis omnipotentis qui solus imperat omnibus. hæc est domus eius intelligibilis, altera verò sẽsibilis mundus hic. quandoquidem & aulæa cõtexta sunt ex rebus quatuor elementa significantibus, videlicet byssò, hyacintho, purpura, & cocco, quæ illa numero referunt. Byssus terram significat ex qua nascitur. hyacinthus aërem nigricantem suaptè natura: aquam purpura, quòd hæc tinctura è mari petatur, aliter dicta conchilium. postremò ignem color coccinus, cui simillimus est. Rursum Aegyptum rebellem, quando aduersariã mentem venerata regni traditis insignibus eam ornauit solio, sceptro, diademate, decẽ plagis castigat ille rerũ arbiter omnipotens. Idem sapiẽti Abrahamo pollicetur, nec plures nec pauciores, sed decem gẽtes se deleturum, & harum agros daturum se illius posteris: denarium ducens idoneum ad omnia, tam ad honorem quàm ad pœnam, tã ad laudem quàm ad vituperium. verùm ista quorsum memorare pergimus, cùm sacram illã diuinámq; concionem x. in vniuersum præceptis Moses absoluerit? quæ sunt capita iuris diuini in leges plurimas partiti, radices, initia, fontes perennes mandatorum, iussa vetitáq; cõtinentium, ad vtilitatem illorum qui ea recipiunt. meritò igitur decennio post quàm è Chaldæa migratum fuerat, cum Agar contrahitur cõnubium. nec enim statim vbi ratione vti cœpimus, languente adhuc mente artes liberales appetere possumus, sed confirmata iam vi intelligendi atq; solertia, quando non superficietenus quasi aliud agẽdo, sed firma certáq; sententia res complectimur. ideo mox in contextu additur illud, Ingressus est ad Agar. Cõueniebat enim discipulo vt docti magistri ludum frequẽtaret, & disceret disciplinas naturę humanę cõgruas. Et nẽ quidẽ discipulus ad doctrinã ire inducitur: sępe tamẽ illa prior obuiam procurrit sine inuidia, & venientes generosè attrahit.

Sic

Sicvirtutem Liam videre licet occurrentem dicentémque Meditatori, Ad me ingredieris hodie. cùm ille rure domũ rediret. quò enim aliò debuerat ire seminum sciẽtiæ plãtarúmq; curator, nisi ad cultrã à se virtutẽ? quæ nõnunquam velut periculum faciens discipulorũ alacritatis & promptitudinis, nõ occurrit, sed velata facie sicut Thamar, sedet in triuio, pro meretrice se ostentans prætereuntibus, ne quis curiosior velũ detrahat, & intemerati virgineiq; pudoris pulchritudinem decentissimã conspiciat. Sed quis est ille quæsitor discẽdi cupidus, nihil indiscussum & inexploratum sinens, nisi summus ille dux & rex, libenter perstãs in icto semel cum Deo fœdere, Iudas nomine. Diuertit, inquit, ad eam de via & dixit: Sine me vt coeam tecũ,] Nec vlterius molestus fuit, vt inspiceret quænam esset illa velata potentia, & quid sibi quæreret. Cęterùm post coitum scriptum est: Et concepit, nec exprimitur quis. Cõprehendit enim ars quidẽ discentem, adamatũ sibi persuadens: discipulus verò magistrã, quoties discit auidè. Interdum etiam quampiam ex indifferẽtibus scientiis profitens, & discipulum nactus ingeniosum, iactat suam doctrinã, credens se solum autorem eruditionis suis auditoribus, atque ita supinus incedit, & inflatus obducto supercilio, & à volẽtibus eum sectari magnã mercedẽ postulat: si quos autem sentit sitientes eruditionis, sed pauperes, auersatur, quasi solus inuenisset thesaurũ sapientiæ, hoc est illud in vtero concipere, turgere inflaríq; supra modũ: quod recidit in dedecus disciplinarum indifferentium, quas quidã ita dehonestant suaptè natura honestissimas. Quotquot igitur animæ cũ prudẽtia fiũt rebus grauidæ, pariunt nihilominus confusa discernentes separantésq;, sicut Rebeca, postquam enim vtero cõcepit scientiam discordiũ rerum virtutis & vitij, fœcunditate vsa vtrãq; naturã distinguit & separat. Quotquot autẽ sine prudentia concipiunt, aut abortiunt, aut cõtentiosum quempiam sophistam iaculatorem sagittariúmq;, vel telis velitationibúsq; impetitũ pariunt: & meritò. multũ enim interest inter cõcipientes & grauidas. nã quæ se putãt grauidas, partum sibiipsis ascribunt, eúmq; iactãt sermonibus. at quæ non dedignantur cõcipere, fatentur se nihil habere proprium, sed semina atq; genituras externè infusas cõfouere, & autorem harum veneratæ, maximum malum, scilicet sui amorem, per bonum perfectum, scilicet pietatem, depelunt. Ad eundem modum etiam legum humanarum iacta sunt semina. Erat vir quidam, inquit, scriptura, de tribu Leui, nomine

ne Amram,qui accepit vxorem de filiabus Leui.Ea grauida facta peperit filium : quem cum viderent elegantem, absconderunt tribus mensibus.hic est Moses ille purissimus intellectus, verè elegãs, qui numinis afflatu correptus legislatoriã ac propheticã facultatem adeptus est, ex genere natus leuitico paterna stirpe maternáq; florens & cognatus veritati.maximum autem quiddam primus tribus huius autor pollicetur. audet enim dicere:ipse mihi solus Deus colẽdus est,aliud præterea nihil,non terra,non mare,non fluuij, non aëris ventorúmque natura,non tempestates,nõ animalium plantarúmq; species,non sol,non luna, non multitudo stellarum ordine certo decurrentium , non cælum nec mundus vniuersus : quod promissum est magni generosíque animi , emergere supra creaturã & terminos eius traiicere,vni adhærendo Ingenito , iuxta sacra præcepta, quę id diserte imperant.itaque pro hac assiduitate cultúq; non intermisso reddit ei sortem seipsum. Fideiubet autem pro hac mea promissione oraculum dicens,Dominus hæreditas eius.Tales partus grauidæ magis quàm concipientes animæ solent parere. Quemadmodum autem corporis oculi modò obscurè modò clarè vident:similiter etiam animæ oculus aliquãdo cõfusiores & incertas, aliquando claras manifestásq; rerum proprietates concipit. sed ille obscurus & incertus cõceptus similis est fœtui nõdum formato in vtero:clarus autem & manifestus effigiem humanã habẽti & discretas formas artuum. de quibus extat lex scripta valde bona & perutilis.*Si* rixãtibus viris duobus alter percutiat mulierem grauidã, & illa puerũ informem eiiciat,mulcta mulctabitur ex mariti arbitrio, eámq; mox repræsentabit. Quod si formatus fuerit,dabit animã pro anima.non enim erat simile, perfectum & imperfectum mentis opus corrumpere, neque coniectura tantundem valet quantum scientia,neq; sperata res quantum possessa.Ideo pro incerto incerta mulcta statuitur : vbi finitum est facinus,lex quoque pœnam definit.quod intelligitur non de virtute , sed de arte aliqua inculpabili.Hoc fœtu prẽgnans est,non quę concepit,sed grauida,inflata opinione. nam eam quæ concepit abortire non est posibile , quòd credibile sit absoluturum talem fœtum ipsum qui genituram indidit. ad grauidæ non est mirum si quid secus accidat,quòd hæc ægrotet sine medico.Caue autem de Agar dictum putes,quòd vidisset seipsam cõcepisse,cum dicitur, videns quòd concepit, sed de hera hoc intelligitur Sarra. nam

paulò

paulò post ipsa de seipsa dicit: Videns se cõcepisse, parata est coram ea. cur ita? quoniã indifferentes artes, & harum sectatores vident se graues vtero, sed quid gestent non satis vident: sciẽtiæ verò cernunt suos fœtus manifestissimè, nam sciẽtia maior est quàm ars, quippe ratione cõfirmata stabilitáq;. sic enim definitur: sciẽtia est ex multis intellectis facultas, meditatione acquisita, ad finem aliquem bonum ac vtilẽ: quæ clausula rectè additur, vt malas improbatásq; artes excludat. porrò scientia per rationem retinetur constãter atq; firmiter. proinde musicã, grammaticam. & harũ cognatas vocamus artes. nam quicunq; in his sunt absoluti, dicuntur artifices, musici & grammatici. philosophiam verò & cæteras virtutes, sciẽtias, & qui hęc tenent, scientiis prędditos, vt sunt prudentes, temperantes & philosophi. quorum nemo fallitur in placitis excultæ à se sciẽtiæ, sicut supra dicti falluntur in artium suarũ contemplationibus. nã sicut oculi vident, sed mens clarius per oculos, & aures audiunt, sed mens per aures melius, & nares olfaciunt, sed anima per nares efficacius: item cæteri sensus obiecta sua percipiunt, sed mẽs per eos purius atq; sincerius (loquẽdo enim propriè. hęc ipsa est oculorum oculus, & auris auriũ, & in vnoquoq; sensu sensus sincerior, vtens illis tanquã pro tribunali apparitoribus, sed ipsa naturas subiectorum iudicans, & quædam auersans, aliis assentiens) sic artes quæ dicuntur indifferentes siue mediç, corporis potentiis similes, cõtemplationes suas tractant simpliciter, scientiæ verò suas diligentius & cũ summo examine. nam sicut intellectus ad sensum, sic ad artẽ se habet scientia. nam anima est quidam (vt iam dixi) sensus sensuũ. illarum igitur singulæ exigua quædam in rerũ naturis sibi vindicant, circa quæ occupantur, lineas geometria, sonos musica, vniuersam verò naturã philosophia. nam materia circa quam versatur, est mũdus hic, & tota visibilis ac inuisibilis essentia. Quid igitur mirũ si cum vniuersum videat videt etiam partes, & quidẽ quàm illę melius, quippe illustrata maioribus acutioribúsque oculis: vt meritò hera philosophia mediam eruditionem ancillã suam pręgnantem videat, potius quàm illa seipsam. Quis enim ignorat quòd omnibus particularibus sciẽtiis principia semináq; indidit philosophia, ex quibus speculationes earum germinent? nam æquilaterę, obliquę, circulares, multiangulæ aliæq; figuræ, inuẽta geometriæ sunt. cæterùm punctum, superficiem, lineam, solidum, nõ item inuenit geometria. Quomodo enim illa definiret punctũ esse quod

in

in partes non diuiditur,lineã longitudinem sine latitudine,superficiem longitudinem tãtùm cum latitudine, solidum quod tres dimẽsiones habet,lõgitudinem,latitudinẽ,altitudinẽ.hæc enim ad philosophiam attinent,& definiendi negotium est philosophi.item scribere legereq; est minus perfectæ grãmaticæ, quam quidam torquentes vocabulum grãmatisticã vocãt:perfectioris autem poëtarum historicorúmq; explicatio. Quoties igitur de orationis partibus disserunt, nónne tunc de inuentis philosophiæ quidam sibi vsurpare videtur?huius enim est proprium disquirere,quid coniunctio,quid nomen, quid verbum, quid commune nomẽ,quid proprium,quid defectiuum in oratione,quid complectum,quid affirmatiuum, quid interrogatiuum,quid percontatiuum,quid cõplexiuum, quid bonum malúmve.nã de per se absolutis, & propositionibus & prædicamẽtis huius est tractatio.iam semiuocalium,vocaliũ, mutarúmq; literarum discrimina,& quomodo pronuntiẽtur singulæ,& omnes elemẽtorum atq; partium orationis proprietates, nónne à philosophis elaboratæ absolutæque sunt? quæ isti fures tanquam de torrente paucas aliquot guttulas cum inanimas suas instillauerint,non pudet eos furta ostentare quasi res proprias. Quamobrem elati & sibi placentes contemnunt dominam, pe nes quam solam est harum contemplationum autoritas. eum contemptum illa sentiens coarguet ingenuè dicens, Iniuriam patior,vobis pacta non seruãtibus. ex quo enim complexi estis ista rudimenta disciplinarum nata è mea famula, exhibetis ei honorem vxori debitũ,me verò sic auersamini,quasi nunquam iunctã matrimonio. Verùm hæc fortasis est nihil aliud quàm suspicio, me ex aperta cõsuetudine vestra cum mea pedisequa, coniecturam non admodum certam sumente alienati à me animi.quæ an vana sit,soli Deo notum est,præterea nemo facilè iudicauerit.ideo propriè loquitur:Iudicet Deus inter te & me:nõ prædamnans tanquá iniquè agentem, sed ambigens quasi fortasis æquum faceret, quod non ita multò pòst certo compertum fuit, dum se defendens & hæsitationi eius medicinam adhibẽs ait, En tibi puellam trado in manus tuas,vtere hac sicut tibi libet.] Nam qui puellam dicit, vtrunque fatetur,& conditionem seruilem, & ætatis imperitiam. nam puellæ nomen vtriusque rei significationi conuenit. Simul fatetur & cõtraria, puellam adultæ,dominam opponens ancillæ: tãtùm non in faciem reclamãs: equidem encyclopædiam vt iuniorem & puel-

lam in deliciis habeo, scientiam verò coniunctam cum prudentia vt maturam matronam honore prosequor. Quod autem dicit, in manus tuas, subiectionem quidem significat, verùm non hãc solam, sed etiam quiddam aliud: videlicet quòd res ancillę sint in manu corporis: corporeis enim instrumentis & potẽtiis opus habent artes liberales: res autem dominæ ad animã attineant. ad rationem enim refertur tum scientia tum prudentia. itaque quanto præstãtior, efficacior. & modis omnibus potior est intellectus vtilitas, tanto pluris facio sciẽtiam prudentiãq; quàm istam musicam vnã ex artium liberaliũ numero. Proinde cùm sis & habearis à me domina, sume, inquit, omnem meã eruditionem, & non secus quàm ancilla, vtere pro arbitrio tuo: quod scio fore non iniquum, etiamsi non tam iucundum quàm vtile fuerit, & minimũ suauitatis habuerit. bona enim & vtilis est castigatio his qui hac indigẽt: quã aliter afflictionem sacra scriptura nominat. Quapropter mox additur, Et afflixit eã: ac si diceret castigauit & coẽgit officium facere. hoc enim plurimũ cõfert otio corruptis & licẽtia. sicut calcar equis cõtumacibus. Tales enim ægrè mansuescunt, & vix domantur scutica. an non vides horum præmia? insultant viris probatis, dilatantur, pinguescunt, sumunt magnos spiritus: deio assequũtur impietatis suæ misera præmia, nimirum & ipsi miserabiles infortunatiq;, dum coronantur & pronunciantur præcurrisse omnes impios. affluentibus enim leniter felicitatibus, putabãt se deos aureos & argenteos, oblectati adulterinis numismatibus, obliti eius Qui verè est. Testis est Moses dicens: Impinguatus, incrassatus, dilatatus, deseruit Deum factorem suum. Itaq; si nimia dissolutio maximũ morbum impietatem parturit, ediuersò legitima castigatio bonum gignit perfectissimum, illam tantopere laudatam emendationem. Vnde factum est quod primariũ festum azymorum, per panẽ afflictionis significatur: quãuis nemo nesciat celebritates exhilarari epulis & lætis conuictibus, nõ afflictionibus: sed liquet hanc vocem per abusum accipi pro labore castigatorio. nã maxima plurimáq; bona meditationibus parãtur & laboribus iuuenilibus. At animæ festum est rerum optimarum æmulatio, & labor ad perfectionẽ properantiũ. Quamobrem præceptum est vt azyma edantur cum amaris lactucis agrestibus, non vt sint vice obsonij: sed quia cohibere concupiscentias ne feruescant & turgeant, quidam putant amarum, nõ valentes consuetos affectus dediscere, quod mens certaminum

auida

auida habet pro festiuis delitiis. Hác ob causam, opinor, in loco qui amaritudo vocatur, lex data fuit. nam iniuriam facere suaue, laboriosum verò est iustè agere: quæ quidē est verissima iuris regula. Egressi, inquit, ex affectionib⁹ Aegyptiacis venerūt in Merran, vbi non poterant aquā bibere, adeò fuit amara. Vnde loco nomē impositum Amaritudo, & murmurauit populus contra Mosen dicens, Quid bibemus? Clamauit autem Moses ad dominum, & ostendit ei dominus lignum, quo iniecto in aquam dulcis est teddita. In eo loco datæ sunt ei iustificationes & iudicia, & ibi tentauit eum dominus. est enim certissimum experimentum animæ in labore atq; amaritudine: alioqui non facilè quò vergat discernitur. Nam multi nimis cito defessi sunt, non ferentes laborem grauem aduersarium, manus præ languore demittētes sicut athletæ qui desperāt de victoria, certi ad Aegyptiarum affectionū delitias recurrere. alij verò horrendos grauésq; deserti labores tolerando fortiter, inuicti perdurauerunt in vitæ certamine. contendentes aduersus naturæ necessitates, adeò vt famem, sitim, algorem, æstum, à quibus cēteri facilè vincuntur, ipsi deuincerent. in causa fuit non solus labor, sed cum eo cōiuncta dulcedo. legimus enim aquam dulcem redditā. quæ dulcedo laboris Grœcis φιλοπονία vocatur. talis enim dulcedo nihil aliud est quàm amātis honestatē zelus, amor & desiderium. nemo igitur huiusmodi afflictionem refugiat, nec putet festas epulas vocari panē afflictionis tāquam noxias ac non potius vtiles. nam anima castigata nutritur eruditionis placitis. cęterùm opus hoc pistorium fermento carens adeò sacrum habetur, vt oraculo præceptum sit xij. panes nō fermentatos pro numero tribuum in sacrario proponi super mensam auream, qui panes propositionis vocātur. lege quoque cautum est, ne quid fermenti aut mellis inferatur in altarium. est enim difficile vel dulcedines voluptatū corporis, vel inanes tumores animæ, cōsecrare tanquam puras, cùm suaptè natura impuræ ac profanæ sint. nónne igitur meritò fatidicus sermo nomine Mosis dicit: Memēto viarum omnium, per quas te duxit dominus Deus in deserto, vt affligeret te, & tēraret ac probaret cor tuum, num custoditurus esses mādata eius. nunquid afflixit te & fame pressit, ac mox cibauit manna, quam non gustarant patres tui. vt doceret te, quòd nō solo pane viuet homo, sed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei. Quis igitur tā profanus est vt credat tortorem Deum. qui famē lethi genus miserrimū

inducat ſuper homines non valentes ſine cibo viuere? Eſt enim bonus & cauſa rerum bonarum, benefactor, ſeruator, altórq;, diuitiarũ donator munificentiſsimus, à profana malignitate alienisſimus. Sic enim onera terræ Adamum Caimũq; profligauit è paradiſo. ergo non debemus verbis ſeduci, ſed eorum occulta ſignificata diſpicere, & afflictionem interpretari caſtigationẽ, admonitionem eruditionémque. Quod autem ſcriptũ eſt, obiectos eos fami, non de cibi potúsque inopia dicitur, ſed voluptatum, concupiſcentiarum, timoris, doloris, iniquitatum, & inuniuerſum omnium quæ aut vitiorum ſunt effectus aut paſsionum animæ. Atteſtatur mihi quod mox ſequitur: Cibauit te mãna. Eum cibum ſine labore curáque hominum, non è terra more cõſueto editum, ſed cælitus exhibitum prodigioſa beneficentia, vtrum famem afflictionémque oportet dicere, an potius. vbertatem & copiam quæ inuitet ad ſecurè viuendum ſub diuinis legibus? Sed vulgus gregarium putat eos malè ſaginari qui paſcuntur diuinis eloquiis, nec mirum, quandoquidem nullum vnquam guſtum cepit alentis omnia ſapientiæ. Proinde vulgo ignotum eſt, in quanta illi felicitate atque hilaritate vitam exigant. Eſt igitur afflictionis quoddam genus vtile, in tantum, vt etiã viliſsima huius pars, nempè ſeruitus pro magno bono imputetur. Optat hanc in ſacris literis pater ſuo filio, vir optimus Iſaac inſipienti Eſau, dicens: Gladio tibi victum parabis, & fratri tuo ſeruies: vtiliſsimum iudicans ei qui paci bellum prætulerat, & arma tanquam pugnator geſtabat propter inteſtinam ſeditionem animæ, ſeruire præſtantiori, & omnia mandata diligentis temperantiam obedienter exequi. Quapropter videtur mihi quidã è Moſis diſcipulis nomine pacatus, qui patria lingua Salomon vocatur, dixiſſe: Fili caue contemnas diſciplinam Domini, & caſtigatus ab eo noli deſpondere animum: quem enim diligit arguit, & flagellat omnem charum filium. Tam præclara res habetur correptio caſtigatióq;, vt hoc certo ſigno dignoſcantur Dei cognati. Quæ enim poteſt eſſe maior cognatio, quàm quæ filio cum patre intercedit? Sed ne videamur verba verbis attexendo de induſtria ſermonem protendere, manifeſto argumento fidem iam dictis aſtruemus, quod vel ſolum poſsit ſatis docere, eſſe genus quoddá afflictionis quod ad virtutem pertineat. extat enim lex huiuſmodi. Omnem viduam & pupillum non affligetis. Quod ſi afflixeritis eos vitio. Quid ait? Ergo poteſt aliquis affligi aliter. alioquin ſuperfluũ

eſſet

esset manifesta inculcari, quæ vel absq; additamento intelligi poterant. Sed respondebit vtique: Noui equidem etiam virtute afflictos, & castigatos à prudentia. ideo non omnem afflictionem culpo, sed iustã legitimámq; , qua obiurgatus corrigitur, valde approbo. Stultam verò ac malam, vt noxiam meritò vitupero. Cùm igitur Agarem afflictam à Sarra audis, nihil suspiceris de muliebri zelotipia. nam non de mulieribus sermo fit, sed de mentibus, quarum altera eruditur artibus ætati primæ conuenientibus, altera in stadio virtutis exercetur.

PHILONIS IVDAEI, De profugis.

ET AFFLIXIT eam Sarra, & aufugit ab ei facie. inuenit autem eam angelus domini ad fontem aquæ in solitudine, qui fons est in via Sur: & dixit ad eam Angelus domini: Ancilla Sarræ vnde venis, & quò vadis? quæ respondit: à facie Sarræ hære meæ fugio. cui angelus domini: Reuertere ad heram tuam, & humiliare sub manu eius.

Et rursum: Prægnans es, inquit, & paries filium, vocabísque nomen eius Ismaël. hic erit ferus homo, manus eius contra omnes, & manus omnium cõtra eum.] Postquã superiore libro de eruditione & de afflictione satis diximus, deinceps de profugis locũ tractabimus. nam sæpe scriptura mentionẽ facit de fugientibus, sicut nunc de Agare, dicẽs quòd afflicta aufugit à facie heræ suæ. cæterùm fugæ tres causas equidẽ existimo, odiũ, timorem, pudorem, nam præ odio mulieres viros, & viri mulieres deserunt. præ timore, parentes liberi, & serui dominos. præ pudore amicos amici, si quãdo offensa interuenit. Quin & patres noui, qui vitę molli assueti, cùm reuererẽtur filios versos ad vitam austerã & philosophicam. maluerint præ pudore rusticari, quàm in vrbe domi habitare. harũ trium causarum & sacra scriptura meminit. certè meditator ille Iacob prę odio Labanem socerum, præ metu Esau fratrem fugit, vt mox docebimus. Agar verò præ pudore discedit. id inde colligitur, q̃ occurrit ei angelus Dei verbũ, qui officij moneat eam, & in heriles ædes reuerti iubeat. qui etiam confirmans eam, Exaudiuit, in-

quit, Dominus humiliationem tuam, non à timore profectam nec ab odio: qui affectus vel ignaui animi sunt vel irritabilis: sed à pudore imagine modestiæ. alioquin si præ metu fugisset, debuerat heram ad æquanimitatem hortari. sic enim profugæ patuisset reditus, non aliter. verùm apud illam nemo intercedit, iam ante per se placatam, hanc verò benevolus amicus & consultor arguens docet non solùm pudorem adhibere sed & audaciam. pudorem enim dimidiatam virtutem esse absque fiducia. cæterũ exquisitiores harum rerum formas spectabimus vbi series orationis eò nos deduxerit. Reuertamur ad proposita capita, incipiendo à præodio fugientibus. Cælauit, inquit, Iacob Labanem Syrũ, nec indicauit ei de fuga, & aufugit cum rebus suis omnibus. Quæ igitur fuerit causa odij, fortasse quærat aliquis. Sunt quidam qui essentiam illam qualitate omni & specie formáque carentem sibi Deum fingunt, motorem eius & autorem, nec scientes nec cupientes ex aliis discere, ignorantes rem cognitu pulcherrimam, cuius scientia prima soláq; paranda erat summo labore ac studio. in his Laban est. nam gregem non signatum ei tribuunt oracula. est autem sine signo in vniuerso materia carẽs qualitate: inter homines autem inerudita & nullo vnquam vsa pædagogo anima. Rursum alij potiores his aiunt intellectum aduentu suo disposuisse omnia. & sublata vulgi administratione ex perturbata republica legitimi regni formã induxisse. ex hoc sodalitio Iacob est, magister pecoris varietate signati. insignita eñ & variè notata est in vniuerso quidem species, in hominibus autem mens docilis & discendi auida. ergo suaptè natura societatis amicus insignis amatórque veræ monarchiæ, venit ad illum nullo signo nobilem, materiales, vt dixi, sibi pro Deo cõsecrantem principatus, & nullos præterea credentem, vt eum errare doceat. creatus est enim mundus & omnino aliquem autorem habuit. verbum autem creatoris, signaculum est illud, à quo quicquid est, formam accipit, ideo primis creaturis perfecta species cõtigit, vtpote ad imaginem perfecti verbi expressa. nam animalia quantitatem perfectam non habent, sicut liquet ex incrementis per ætates accedentibus. qualitas autem perfecta est, & eadem semper manet, quippe quæ à semper manente fuit expessa, verbo Dei nunquã mutabili. Sed quia monitor hic animaduertit se surdo canere meritò de fuga cogitat, nimirum metuens ne illi nihil prosit & insuper ipse damnum accipiat. Nocet enim cõuictus & consuetudo

fuetudo cum insipiẽtibus: quia sæpe accidit, vt anima etiam inuita aliquid contagij sibi affricet: & alioquin male conuenit eruditioni cum ineruditione, & industriæ cum segnitie. quamobrem clamant meditatoriæ potentiæ vociferantúrq;, non dissimulando causas odij: Nũquid est nobis portio hæreditatis in domo patris nostri? nónne quasi alienas reputauit nos? vendidit nos, & deuorauit nostrũ pretium, opes & gloriæ, quas Deus patri nostro abstulit, nostræ fient liberorumq; nostrorum. nam cùm sint & appellentur ingenuæ, non putant vllum insipiẽtem vel clarum esse vel diuitem, sed omnes ex æquo pauperes ac ignobiles, etiamsi regum opulẽtissimorum fortunas superẽr. non dicunt enim patris opes, sed ablatas patri, nec gloriam illius, sed ablatam ab eo gloriam, se habituras. priuatur autem malus veris diuitiis & vera gloria. Nam hæc bona parantur per temperantiam & prudentiam & his cognatas habitudines quæ animi generosi hæreditario iure possident. ergo non possessiones mali viri, sed quæ illæ amittit, claritas ac opes ad bonos perueniunt. amittit autem virtutes quæ his in possessionẽ cedũt. iuxta illud quod alibi legitur: Abominationes Aegypti sacrificemus domino. perfectæ enim & inculpatæ victimæ virtutes sunt, & operationes his congruæ, quas illud Aegyptium affectibus obnoxium corpus abominatur. nam sicut hic idola Aegyptiorum execranda Israëlitis perspicacibus dicuntur. & mactantur omnia: sic quæ amittit quivis insipiens, ea perueniũt ad honestatis amicum iure hæreditario. ea sunt, vera opinio, nihil differens à scientia, & diuitiæ, non qualis cæcus ille Plutus, sed cernẽtes acutissimè nullũ adulterinum numum admittentes, imò nihil inanimatum, etiamsi alioqui probatũ sit. meritò igitur homo diuinoũ bonorũ expers deseritur, qui dum alium accusare conatur, imprudens seipsum culpat, dicendo: Si indicasses mihi, dimisissem te.] Atqui ob hoc ipsum dignus eras deseri, q̃ innumeris dominis seruiens, principem te simulas, & libertatem polliceris aliis. Ego verò itineris ad virtutẽ ducentis auxiliatorem hominẽ non accipio, sed obedio iubenti hinc discedere oraculo, cuius ductum sequor nũc quoq;, sed quomodo me dimisisses? nimirum vt iactas, cum hilaritate mihi molesta, & insuaui musica, cum tympanorũ strepitu nihil significãte, & obtundente aures animæ, cum inconcinnis citharis, æquẽ ac vita cætera. Imò hæc ipsa sunt quæ statui fugere: & tu putas me sic posse retrahi, vt cursũ reflectã ad sensus natura fallaces,

quos nunquam libenter attigi. Hæc est fuga cuius causa fuit odium: dicemus & de ea quæ præ metu fit. Dixit, inquit, Rebeca ad Iacob: Ecce Esau frater tuus necē tibi minatur. Nunc igitur mi puer, audi vocem meam, & surgēs fuge ad Labanem fratrē meū in Charras, habitabísq; cum eo dies aliquot, donec auertatur ira fratris tui, & obliuiscatur eorū quæ cōmisisti in eum, & ego te accersam.] Timendum est enim ne deterior pars vel clam per insidias, vel aperta vi meliorem opprimat: & optimè consulit Rebeca rectè sentiēs patientia: Si quando videbis, inqt, vitium magno impetu ferri cōtra virtutem, & ista contemnenda magni facere, diuitias, gloriam, voluptatem, & ideo laudare iniustitiam, vt causam horum quæ nominauimus, eò quòd ad opes ac gloriam iniusti ante omnes perueniant: caue ne statim diuersam viam ingrediaris, versus ad egestatem & humilitatem, néve tetricam vitam ac solitariam instituas. irritares enim aduersarium, & molestiorem inimicū tibi pararés. aduerte igitur quomodo petitiones eius euitare valeas, versare cum eisdem, nō dico studiis, sed obiectis eorū quæ diximus, honoribus, potestatibus, argento, auro, possessionibus, coloribus, formísq; eximiis & elegātiis. ea nactus, vt honus opifex, optimas species materiarū notato, vnde laudabile opus facias. an nescis quod imperitus si nauem accipiat aptam ferēdis tēpestatibus, subuertit: eandem gubernator exercitatus sæpe seruat è naufragio? itidē ægroti ab imperitis medicis vexati periculum salutis incurrūt: ediuersò à peritis adiuti. etiam è periculosis morbis euadūt? & quid multis verbis opus est? Semper quod ex arte fit, inertiam redarguit & imperitiam, vt si laudes illud, eadem opera diuersum vituperes. Ergo si vis opulentū vt malum redarguere, ne auerseris pecuniarū copiā. nam ille miser maturè se ostēdet, aut sordidum appensorē obolorum & illiberalē fœneratorem, aut luxu perditum & promum magis quàm condum, meretricū, lenonū, productorum, & huiusmodi sodalitij patronum fautorémq; profusissimū. tu verò collationes facies in amicos pauperes, munificus eris erga patriā, pauperū parentum filias frugali dote augebis: tantūnon in medium tua proponēs, inuitabis ad fruēdum quotquot digni fuerint hac gratia. pari modo si ambitioso & gloriæ mancipio vis exprobrare miseriam, & potes ipse honores adipisci, ne auerseris laudē publicā. sic enim supplātabis illum fastuosè incedentem & gerentem se magnificè. ille abutetur sua claritate ad iniuriam & cō-

tumel

tumeliam aliorũ se præstantiorum, fauens cõtra eos deterioribus. tu cõtrà cum omnibus dignis cõmunicabis honorẽ, securitatem parans bonis viris, reliquos admonendo corrigẽs. quod si ad cõpotationem aut sumptuosum cõuiuium eũdum erit, ito cum fiducia, intẽperantẽ pudefacturus tua dexteritate. nã ille pronus, & concupiscentias prius quàm os diducens, auidè ad saturitatem ingeret etiam quæ proximis sunt appositа, nec pudebit eum ligurire omnia. móxq; cibo differtus, spumãtem pateram, vt poëtæ loquuntur, hauriet, cõuiuis irridentibus & cauillantibus. tu verò si nemo cogat, contentus eris modicis: quod si quando necesse habebis frui largius, ratione in consilium adhibita nunquam voluptatem vertes in molestiã: sed vt ita loquar, salua sobrietate fies ebrius. non iniustè igitur veritas incusare posset eos qui temerè deserunt vitam ciuilem & curam augendæ rei domesticæ, dicúntq; se gloriam & voluptatem contemnere. arrogantia est ista non cõtemptus, sordidatos & ttistes durè tetricéq; vitam sustẽtare, atq; ita inescare homines. venditãdo se pro honestatis, frugalitatis patiẽtiæq; amatoribus. sed qui perspicaciores sunt nõ decipiuntur, dum intus eos quàm in cute spectare malunt. remotis enim istis velamẽtis, quod post ea lateat considerant: ac tum demum si quid est boni admirantur, damnans contraria, & fucatos histriones auersantur. hoc genus homines sic appellãdi sũt. Cur ita vobis placet vita solitaria semotis à populo? quod specimẽ probitatis prius edidistis? pecuniã contemnitis? scilicet quia iustè prius eam tractastis. simulatis vos ventris & eorum quæ sub ventre sunt voluptates negligere: abstinuistis ne ab his cùm haberetis earum copiã? at gloriam cõtemnitis. fuistísne vnquam modesti in honoribus? reip. curam deridetis, fortasse quia quàm vtilis sit nõ intelligitis. exercitati prius in publicis priuatísq; negotiis, in germanis virtutibus politica œconomicáq;, & vsu parta harum peritia, trásiuistis ad aliam vitę rationem meliorem scilicet. decet enim in actiua vita periculum facere, eum qui in cõtemplatiua exerceri vult. sic enim licebit otij pigritiæq; crimen effugere. sic & leuitis præcipitur vt fungantur ministerio vsq; annum L. deinde iam immunes cõtemplentur singula, bene actæ in ceremoniis vitæ præmiũ accipientes aliã gaudẽtem sola cõsideratione rerum ac scientia. & alioquin etiam nsceſsitas postulat, vt qui se putant dignè affectare diuina, in iure humano prius cõsumati fuerint, est enim magna stultitia credere se assecuturũ maiora,

qui spe minorũ frustratus sit. Innotescę igitur primùm per virtutes humanas, vt mox per diuinas fias cõmendatior. Hæc sunt quæ Meditatorem docet patientia. Dispiciamus verba eius diligẽtius. Ecce, inquit, Esau frater tuus minatur tibi.] Quernus ille & ob inscitiã cõtumax mos, Esau nomine, irascitur: & porrigens pernicioſas escas, pecuniã, gloriam, voluptates, cæteráq; id genus tuæ mortali vitæ insidiatur. tu verò puer fuge præsens certamen: nõdum enim adultus es robore, sed adhuc nerui tuæ puerilis animæ sunt molliusculi. ideo puerum eum appellat, simul affectus ætatisq; vocabulo. nam exercitatorium morẽ iuuenẽ necdum perfectum, dignum beneuolentia ducimus. talis autem idoneus est præmia proposita pueris auferre, cùm non possit illa quæ viri appetũt. virorũ verò præcipuum prœmiũ est cultus solius Dei. quapropter si quãdo nondum satis purificati, & contenti vitæ sordes vtcũq; abluisse, ad religiosas aulas venimus, mox resilimus à limine, nõ ferentes durum victum, assiduos labores & peruigilia. fugiendũ igitur hoc tẽpore & quod pessimum & quod optimum. pessimum quidem figmẽtum illud fabulosum, poëma versuum malorum & carminum, commentum ineruditũ ac proinde durum atq; ligneum, quod Esau præ se fert ipso nomine: optimum verò, anathema. genus enim destinatum diuino cultui oblatio quędam est Dei, cõsecrata ad eius solius summũ sacerdotium. nã cohabitatio cum malo nocet maximè, cũ bono verò perfecto periculosa est. itaque Iacob & ab Esau fugit, & ablegatur à parẽtibus: quippe qui meditator cùm sit dimicans adhuc in certamine, fugit quidẽ vitiũ, sed nõ potest cũ perfecta virtute viuere, vt nullius præceptoris opera indigeat. ideo proficiscetur ad Labanem, nõ illum Syrã, sed fratrem matris suæ. hoc est, ad vitæ claritatẽ perueniet. nã Laban cãdidus interpretatur, quò postquam peruenerit, nõ eriget ceruicẽ, inflatus fortunæ prosperitatibus. Syrus enim elatum significat. nunc autẽ Syri Labanis nulla fit mẽtio, tantùm Rebecę frater dicitur. nam vitę facultates malo viro datæ mentem extollunt vacuã prudẽtia, quod Syri nomine intelligitur: easdem si amator eruditionis accipiat, constanter permanet in honestatis placitis. hic est ille frater Rebecæ patiẽtię. habitat aũt Charran, id est, cauernas, per quas sensus significãtur. quisquis enim adhuc mortalis vitæ cœtus celebrat, opus habet instrumentis sensuũ. Habita igitur, inquit, mi puer cum eo, nõ in perpetuũ, sed dies aliquot. hoc est, cognosce regionem sensuum, cognosce

teipsum

teipsum partésq; tui, quid sint singulæ,ad quid factæ sint,quam vim innatã habeant, quis intus latens adductis reductísq; neruis miros motus faciat,siue tua propria mens,siue illa vniuersę rerum naturæ communis.deinde teipso satis explorato, etiam res Labanis diligenter inspice,vanæ gloriæ felicitates vt videtur magnificas.cauens ne ab vlla capiaris,sed tanquã bonus opifex artificioſe singulas tuis vsibus accõmodes. nam si in hac ciuili promiscuáq; vita mores cõstantes & bene institutos præ te tuleris,accersam te illinc,vt præmia qualia tui parẽtes ꝓcipias. erit autem præmium,cultus illius solius sapiẽtis certus & perpetuus.eadem & pater docet paucis additis dicens:Surgẽs fuge in Mesopotamiam in domũ Bethuelis patris matris tuę,& ducesinde tibi vxorẽ è filiabus Labanis fratris matris tuæ. Rursum etiam hic non Syrum dixit Labanẽ,sed Rebecæ fratrẽ, futurum meditatoris affinem per cõnubium.Fuge igitur in Mesopotamiam,hoc est in medium torrentẽ huius vitæ,& caue ne vndis eius mergaris, sed sustinẽs aduersos impet⁹ & vndiq; prementes vortices,propulsa hos fortiter.nam in sapientiæ domo trãquillam stationem inuenies,in quam te facilè queas recipere.Vocatur autẽ in sacris literis sapientia Bæthuel: quod nomẽ interpretatur,filia Dei. Nimirũ germana filia,virgo perpetua, intactam impollutámq; naturã sortita,tum propter suam pudicitiã,tum propter parentis dignitatẽ.dicitur autẽ Bæthuel Rebecę pater.& quomodo filia Dei,sapiẽtia,iure pater dici potest? an quia sapientia nomen fœmininum habet,naturam verò masculam?siquidem virtutes omnes habẽt appellationes fœminas,vires autẽ & actiones virorum perfectíssimorum. quoniã quicquid post Deum est,quãtumvis antiquum sit,cùm secundo loco cẽseatur,collatum ad omnipotentẽ illum non tam masculinũ videtur quàm fœmineũ,vt cæteris creaturis simile.cùm enim penes mares sit sexus priuilegiũ,deteriores habẽtur fœminæ.proinde parum soliciti de huiusmodi differẽtia nominum, Pronunciamus filiam Dei sapientiã matrem & patrem esse gignentem in animabus eruditionem,disciplinã,scientiã,prudẽtiam, actiones honestas & laudabiles. ab hac meditator Iacob petit sibi cõiugem. vnde enim aliãs inuenire potest sociam inculpabilem,cum qua ætatem omnem exigat?Cęterùm de fuga diligẽtius prescribitur in lege de homicidis,in qua omnes enumerantur species,tum voluntariũ homicidium, tum inuoluntarium,siue dolo patratum sit siue cõsilio.verba legis sunt hæc

Si quis,

Si quis alterum percusserit,& ille mortuus fuerit, ipse quoque morte moriatur,quòd si nõ volẽs fecit,sed Deus eum in manus eius tradidit,dabo tibi locũ quo homicida fugiat, quòd si quis per insidias proximum occiderit,& ad altare meũ confugerit, abstractum inde afficies supplicio.Cùm scirem leges nullo vti verbo superuacaneo,qualia per nimiam loquacitatẽ excidunt, hæsitaui intra meipsum,cur homicidã voluntarium nõ modò mori pronuntiet,sed morte mori. quid enim aliud morientes quàm mors enecat?adita igitur muliere sapiente,cui nomẽ disceptatio,desij quærere.ea respõdit, malos etiamsi ad extremũ pertingant senium,esse mortuos,quòd virtuti non viuant,probos verò etiamsi disiungantur à corpore,sortitos immortalitatem in sempiternum viuere,sentẽtiam hãc confirmabat per oracula:vnũ erat hoc.Qui adhęretis dño Deo,viuitis omnes hodie. Supplices Dei solos agnoscit pro viuis,reliquos habet pro mortuis.illis verò etiã immortalitatẽ pollicetur, nõ solùm dicens viuitis,sed addens hodie.per hãc enim vocẽ intelliguntur infinita secula.mensium enim annorũ & in vniuersum tẽporũ circuitus,dogmata sunt hominũ magnificẽtiũ numeros. verũ autẽ nomen æui est hodie.sol enim nunquam mutatus semper idem est,nũc sub terra nũc super terrã decurrens,diei noctisq; arbiter,quibus metimur secula. Alterũ autem oraculũ sic attestabatur.Ecce posuit corã te vitam & mortẽ.bonum & malum. ergo vir sapiens crede bonum virtutẽ & vitam esse, malũ verò mortẽ & vitium.Aliubi quoq; legitur: Hæc est tua vita & longæuitas,dominũ Deum tuũ diligere.Egregia vitæ immortalis definitio,Dei dilectione amoréq; incorporeo corripi, sic sacerdotes Nadab & Abiud vt viuãt moriuntur,pro mortali vita recipientes incorruptibilem,& à creaturis ad creatorẽ migrãtes. argumentũ immortalitatis eorum est quod legitur,Tunc mortui sunt corã domino,id est,vixerũt.mortuũ enim nefas est venire in conspectũ Dei.Idem dicit ipse dominus:In propinquãtibus mihi sanctificabor.Mortui verò,sicut & in hymnis canitur,nõ laudabunt dominum. hoc enim viuorum est officium. Caimi verò impudentis fratricidæ mors nusquã in lege inuenitur,imò extat hoc oraculum de illo: Appositus dominus Deus Caimo signum,ne quis eum inuentũ interimeret.Cur ita?Opinor,quia impietas malum est infinitum, quod semel accẽsum nunquam extingui potest,in quam competit illud poëticum:

Immortale malum,nulla delebile morte.

Immor

Immortale in præsenti vita, alioquin apud Deũ examine mortuúmq;, & vt quidam, inquit, abiectius quàm sterquilinĩũ. oportebat autem diuersas regiones rebus differentibus attribui, bono cęlum, malo terræ confinia. Itaq; bonũ superna petit, etiamsi nonnunquam ad nos descẽdit: quia pater eius est munificus. sed meritò cupit sursum recurrere. Malum verò hic permanet, à diuino choro semotum quàm longissimè oberrãs circa vitã mortalem, cùm non possit morte sua mortale genus relinquere. id quidam inter sapientes celebratus testatur magnificè in Theæteto sic: Sed nec penitus extirpari mala est possibile: nã Deo semper aliquid opponi necessum est: nec tamẽ apud superos locum habere possunt, coacta circa mortalem naturã & hæc inferiora loca oberrare. quare conandũ est hinc illuc fugere quàm celerrimè. est autẽ fuga, si Deo similes efficiamur pro viribus. proinde meritò Caim nõ moritur, qui significat vitiũ, semper victurum in genere mortali cum hominibus. itaq; nõ absurdè dictũ est morte mori homicidã, propter causas iam prædictas. quod autem dicitur de inuoluntariis homicidis: Non spõte, sed Deus eum tradidit, valde bene dictũ est. existimat enim volũtaria facinora esse nostri animi, inuoluntaria verò ad Deum referẽda: non loquor de peccatis, sed de pœnis peccatorũ. nõ est enim decorũ, vt ipse Deus puniat, cũ sit primarius legislator optimus, sed per alios animaduertit in homines noxios: non per semetipsum. Cõuenientius enim est vt gratias, beneficia, munera, porrigat ipse suaptè natura bonus ac munificus: supplicia verò nõ sine iussu eius, qui regnũ sempiternũ tenet, per alios tamẽ exigãtur quos decet tale ministeriũ. Testis est mihi meditatorille his verbi: Deus qui nutrit me à iuuentute mea, angelus ille qui me liberat è malis omnib⁹. antiquiora bona quibus anima nutritur, acceptaDeo fert: Dei famulo posteriora, quæ ad fugã peccati pertinẽt. ideo sicut opinor, & cùm de mũdi opificio philosophatur, postquã dixit omnia cætera Deũ creasse solum hominem, etiã aliis cooperãtibus, plasmatũ esse docuit. Dixit, inquit Deus: Faciamus hominẽ ad imaginẽ nostrã: per hoc verbũ Faciamus multitudinẽ significãs. Ergo pater ille rerũ alloquitur suas potẽtias, quibus mortalẽ hãc animæ nostræ partẽ fingendã dedit, imitãtibus artẽ ipsius. qũ rationalẽ in nobis formabat: æquũ ducẽs vt à principe rerũ prinipalis pars fabricaretur in anima: subiectę vero, à subditis potẽtiis. vsus est aũt his potẽtiis nõ solũ ob modò memoratã causam, sed qa hominis anima sola

la intellectũ bonorũ malorũq; habitura erat, & electura alter utrum quãdo vtrunq; non potest. necessarium igitur duxit malorum facturã aliis tribui opificibus: bonorũ verò sibi soli. quapropter cùm prius dixisset. faciamus hominem, tãquam de pluribus, mox tanquam de vno loquitur, Fecit Deus hominem. nã veri hominis, q est mens purissima, vnus solus Deus est opifex. plures verò eius qui vulgò sic vocatur, mixtus atq; tẽperatus ex sensibus. quamobrẽ ille eximius homo indicatur per articulũ: legitur enim, Fecit Deus illũ hominem. illum specie mixturáq; carẽtem intellectum, vulgaris autem homo sine huiusmodi additamento ponitur. nã cum dicit, Faciamus hominem, è bruta rationalíq; anima contextũ significat. Huc accedit quod benedictio bonorum & maledictio cõtrariorum, nõ per eosdem fit, quãuis vtraq; sit laudabilis. Quoniam autem in demõstratiuo genere primùm est laudare dignos, secundũ vituperare eos qui merẽtur: cùm sint huius generis principes xij. numero, qui phylarchæ solent nominari, sex præstãtiores, collocauit in benedictione, Simeonem, Leuim, Iudam, Isacharem, Iosephum, Beniamin: reliquos in maledictione, primũ ac nouissimũ è Liæ filiis Ruben & Zabulonem, & quatuor illos ex ancillis genitos. nam regiæ sacerdotalísq; tribus principes, Iudas & Leui, in priore censentur ordine. meritò igitur etiã qui morte digna patrarũt facinora, in aliorum manus dedũtur ad suppliciũ. vt doceamur quod mali natura longè à diuino choro exulat, quando etiam bonum propter solã mali similitudinem, executionẽ per alios accipit. Illud autẽ, Dabo tibi locum quò fugiat qui nolens occidit, valde rectè dictum mihi videtur. Locum enim vocat nunc nõ eum qui occupatur à corpore, sed obscurè ipsum Deũ subindicat. cõtinet enim ille non cõtinetur, & est omnibus refugiũ. Fas igitur est dicere, eum qui nolẽs mutatur, mutari diuinitus, quod de sponte peccãtibus dicere non licet. Daturum autem sc ait, non interfectori, sed ei cum quo loquitur: vt alius sit habitator, alius profugus. nam suo populo Deus patriã dat cognitionem sui, quam & indigena inhabitet: eandem futurã per errorem lapsis refugiũ, sed vt inquilinis nõ vt ciuibus. Postquam hæc sapienter statuta de cæde non voluntaria, trãsit legislator ad insidias dicens: Quod si quis dolo aggressus proximum vt occideret, ad Deum cõfugiat. locũ, videlicet quem figuratè dixerat. in quo vita contingit omnibus. nam & alibi dicit: Quisquis illuc fugerit, viuet. nimirum vita æterna est ad illud Ens refugium,

ſicut contrà mors, ab illo fugere. quòd ſi quis inſidiatur, omnino volens facit iniuriam: & quod dolo fit, reum facit, ſicut inſontem quod ſine dolo fit. Ergo nullum facinus ſuppuratum, doloſum, & data opera patratum, meretur vt dicatur factum ex Dei ſententia, ſed ex noſtra propria. intra nos ipſos enim vt dixi, theſauri vitiorum ſunt, apud Deum verò ſolorũ bonorum. quiſquis igitur eò confugerit, id eſt quicunq; peccati autorẽ nõ ſeipſum ſed Deum incuſat, puniatur: nec profit ei refugium, quod ſolis ſupplicibus eſt ſalutiferũ: & meritò. nam altare plenum eſt immaculatis victimis, animabus inquam purificatis & innocentibus. eſt autem næuus inſanabilis, autorem malorum Deum dicere. proinde qui ſic malè morati ſunt, vt ſeipſos magis ament quàm Deũ, procul à ſacris maneãt ſceleſti & impuri, nec è longinquo ſacram flãmam animæ inextinguibiliter accenſæ ac Deo conſecratæ ſpectare idonei. Perpulchrum eſt quod quidam è priſcis ſapiẽtibus in hãc ſententiã eſt auſus dicere: Deus haudquaquam iniuſtus eſt, ſed dici non poteſt quàm ſit iuſtiſsimus. ei nihil eſt ſimilius, quàm qui nõ eſt. circa hunc eſt robur viri & vera grauitas, itémque timiditas & ignauia. Nam hunc noſſe, ſapientia & vera virtus eſt, contrà, huius ignorantia, ruditas eſt & manifeſtũ vitium. Aliæ verò præcellentiæ vt videntur & ſapientiæ in poteſtatibus publicis oneroſæ ſunt, in artibus verò vulgares & humiles. Poſtquam igitur iuſſit abſtrahi malè de Deo loquẽtem à ſacrariis, & tradi ad ſupplicium, deinceps ait: qui verberat matrem patrémve, moriatur.] Tantumnon clamat ac vociferatur, nemini dandã veniam qui in Deum blaſphemus ſit. nam ſi mortali parenti conuitiatus luit ſupplicium, qua pœna dignus videri poteſt qui malè loqui ſuſtinet de parente creatoréque rerum omnium? & quod poteſt eſſe conuitium grauius quàm contendere, non ex nobis mala prouenire, ſed ex Deo? Arcete igitur arcete ô initiati & myniſteriorũ præſules à diuinis orgiis confuſam colluuiem animarũ impurarũ, cõtaminatarũ maculis ineluibilibus, inobſeratas aures & reclu ſam linguã habentium, & inſtrumenta ſuæ miſeriæ parata circunferentiũ, vt & loquantur quidvis & nefaria dictu audiãt. cæterùm qui norunt quid interſit inter voluntaria, & inuoluntaria, & os bene loqui doctũ pro calũniatrice lingua ſortiti ſunt, dum rectè faciunt laude digni ſunt, ſi quãdo verò labuntur per imprudentiam, non ſunt admodum vituperabiles, & ideo ciuitates eis ad refugium ſelectæ ſunt. Dignum eſt enim vt de hoc

loco

loco dispiciamus quædã necessaria. Sunt autẽ quatuor, primũ cur non ex aliarũ tribuum sortibus, sed tantùm ex Leuiticę, selectæ sunt ciuitates profugis. secundum, cur sex non plures pauciorésve. tertiũ, cur trans Iordanem tres, reliquæ in terra Chananæa. quartũ, cur ꝓfugis terminus reditus ꝓscriptus est mors summi sacerdotis. dicamus igitur quę de singulis dicẽda sunt à primo faciendo principiũ. quod in solis leuitis cõtributas ciuitates iubentur fugere æquissimũ est. nam & leuitæ quodammodo sunt profugi, qui propter cultũ diuinũ deseruerunt parẽtes, liberos, germanos, & totã mortalem cognationẽ. quorum sodalitij princeps inducitur sic patrẽ matrẽq; alloqui: Non vidi vos & fratres nõ noui, & filios ignoro, ne quid me à cultu eius Qui est distrahat. est autem vera fuga, priuari charissimis necessitudinib⁹, quę ꝓfugos cõmendat profugis, vt cõciliante illos similitudine, sequatur perpetratorũ obliuio. aut igitur hæc causa est sola, aut illa quoq;, ꝙ sacrata leuitarũ tribus, adoratores iuuenci aurei, hoc est fastus Aegyptiaci, quotquot puberratẽ excesserant vno incursu contrucidauit, cõcita furore iustissimo immissa sibi diuinitus. Interficit vnusquisq; fratrem suum & propinquum & proximum, germanũ animæ corpus, rationi verò propinquas irrationales potẽtias, deniq; menti proximum sermonẽ qui ab ea promanat. nec enim aliter nostri pars optima potest euadere cultrix eius qui in vniuerso est optim⁹. sed ante omnia homo vertẽdus est in animá, seiuncto reciſõq; germano eius corpore cum suis concupiscentiis insatiabilibus. quo facto brutę partes animæ seiungẽdæ sunt à cognatis rationalibus. nã hę more torrẽtis in alueos quinq; diuisi, per omnes sensuũ lacunas concitant impetus affectuũ. mox à mente ablegãdus est sermo qui videtur ei proximus: vt sola mens supersit, à corpore, à sensu, & à sermone destituta. sic enim iã solitaria sincerè cõplectitur id quod solùm colẽdum est, nõ distracta rebus aliis. Huc accedit, quòd leuitica tribus ædituorum & sacerdotũ est, penes quos est sacrorum ministerium. ad quod ministerium pertinẽt illi etiam qui inuiti patrant homicidium, siquidem teste Mose Deus tradit in manus eorum, vt tollãtur qui digni morte sunt. verùm leuitarum est pro meritis referre præmia, istorum verò punire noxios. Hæ sunt causæ ob quas homicidæ noũ volũtarij ad solas ædituorum ciuitates confugiunt: ordo postulat vt deinceps dicamus quænam sint, & cur sex numero. An quoniã antiquissima & munitissima, nõ solùm ciuitas, sed cæterarum

etiam

etiã metropolis,Dei verbũ eſt? quod primarium & vtiliſsimũ eſt refugium.aliæ quinq; ceu coloniæ, potẽtiæ ſunt id proferẽtis,& in his præcipua creatura, per quam opifex verbo ſuo mũdum condidit.proxima regia per quam conditor creaturis imperat. tertia propitia, per quam opifex miſeratur opera ſua. quarta legislatoria,per quam etiam vetantur illicita.Pulchræ ciuitates & munitæ, animarũ dignarum egregia receptacula. bonum etiam humanúmq; inſtitutum, quod cõfirmat ad bene ſperandum.quis alius potuiſſet tantam copiam rerum profutu rarum oſtendere,in tanta varietate non ſpõte peccantium,quibus nec vires eædem ſunt,nec imbecillitas eadem?cõſilium eſt igitur vt qui curſu valet,ſine reſpiratione contendat ad ſummũ illud verbum diuinum,fontẽ ſapiẽtiæ,vt de riuo eius hauriens, pro morte præmium æternæ vitæ inueniat. Qui nõ æquè celer eſt, ad creatiuam confugiat potentiam, quam Moſes nominat Deum,quia per eam diſpoſita ornatáque ſunt omnia.Quiſquis enim mundũ creatum intelligit, non mediocre bonũ lucratus eſt creatoris notitiam. hæc enim cito perſuadet vt creatura cõditorem ſuum diligat. Quòd ſi quis ne ad hoc quidem eſt idoneus,accedat ad regiam. Timor enim cohibebit ſubditũ,ſi parentis amor parum valet apud filium, vt caſtigatione cõtineatur in officio. Rurſum,ſi quis ne hos quidem terminos,vt longinquos valet attingere,huic interiores metæ prẽfixæ ſunt neceſſariarum potentiarum,propitiæ,& præcipientis quid agendum,ac vetantis ne quid fiat quod fieri non debet.nam quicũq; iam perſuaſum habet,Deum eſſe non inclementem,ſed natura exorabilem,is etiamſi peccato præueniatur,mox pœnitet,dum ſperat fore vt ille obliuiſcatur.& quiſquis credit Deum eſſe legis autorem,mandata ſeruando felicitatem aſſequetur.poſtremus vltimum habebit refugium,vt malis careat, ſi bonis ſuperioribus potiri non datur.Hæ ſunt illæ ſex ciuitates, quæ refugia vocanturex quibus quinque ſuas figuras habent ac imagines in ſacris literis:præcepti quidem & interdictionis leges in arca recõditas:propitiationis autẽ, arcæ ipſius operculum. hoc enim vocatur propitiatoriũ,creatiuæ porrò ac regiæ potentiæ, duo,Cherubim alata huic appoſita.cæterũ intellectus ille diuinus omnibus his ſuperior,nõ cadit in viſibilem ſpeciem,vt qui nulli rei ſenſibili eſt ſimilis,ſed ipſe imago Dei,antiquiſsimus omniũ intelligibiliũ,& ſummo proximus,quãdoquidem nihil mediũ eſt inter ipſum & Ens illud veriſsimũ.Scriptũ eſt enim,

loquar tibi ſupra propitiatoriũ inter duo Cherubim: vt verbũ potẽtiis pro auriga ſit,is verò qui loquitur pro vectore,ad cuius celeuma vniuerſum hoc auriga regat & tẽperet. Ergo ille qui tantũ abeſt vt ſpõte delinquat, vt ne imprudẽs quidẽ id faciat, ipſum Deũ ſortem habebit,in eo ſolo habitatur⁹.Cæterùm qui non de induſtria,ſed inconſultè labuntur,habebunt refugia ciuitates felices & diuites. Itaq; tres earum ſunt tranſamnenſes, multum à noſtro genere diſitæ. Quænam hæ? Verbum illius ſummi principis,& potentiæ creatiua regiáq;. harũ enim cælũ & vniuerſus mundus eſt. confines autem & contiguæ humano mortali generi,quod ſolùm peccata eſt obnoxium,tres citerio res,propitia,& imperatiua,atque prohibitoria.nam hę iam ad nos pertinent.quid enim opus eſt interdictione nõ aberraturis à iuſtitia?quid præcepto,niſi his qui ſuaptè natura procliues ad lapſum ſunt?quid illa propitia potẽtia peccato nulli obnoxiis? Sed noſtrũ genus his opus habet, ſic natum vt ad ſpõte ſecúsve peccandũ procliue ſit.Supereſt quarta quæſtio ex propoſitis,reditus tempus præfinitũ profugis,mors ſummi ſacerdotis, quæ mihi non paruũ exhibet negotiũ. In eadem enim culpa diſpar pœna lege ſtatuitur,dum aliis longius,aliis breuius fit exiliũ. nam quidam pontifices longæui ſunt, quidã citò defunguntur: & alij iuuenes, alij ſenes accipiunt ſacerdotiũ. item inuoluntariæ cædis rei quidam initio pontificatus profugiunt, quidã ſub mortem pontificis: atq; ita quidam per longum temporis ſpatium carent ſolo patrio,alij per vnũ diem ſi fors ferat. quo elapſo ceruicem erigunt, & ſuperbi deridentésq; cognatos occiſi. domos ſuas repetunt.hanc difficultatem in qua hæremus ita licebit euadere,ſi rationes naturales omiſerimus.Hæc eſt igitur noſtra ſententia, pontificem hunc non hominem, ſed Dei verbum eſſe, quod expers eſt peccatorum omnium, non ſolùm ſpontaneorum,verùm etiam inuoluntariorum.hunc enim negat Moſes vel ob patrem intellectum, vel ob matrem ſentiendi vim contaminari,vt opinor ideo, quia parentes immortales puriſsimósque ſortitus eſt: patrem Deum qui omnium rerum pater eſt,matrem verò ſapientiam,per quam quicquid eſt.cùm prius non fuerit, in lucem prodiit. & ideo caput eius vngitur oleo: principatus inquam eius ſplendido circumfulget lumine,vt meritò exiſtimetur amictus veſtibus. nam antiquiſsimũ eius Qui eſt verbũ mũdo vt veſte induitur.veſtitur enim terra aqua,aëre,igne,& cæteris quæ ex his ortũ habẽt. Anima autem

part

particularis vestitur corpore,& sapiẽtis mẽs virtutibus. Quod autẽ caput eius perpetuò mitra tegitur, significat diadema regiũ,insigne potestatis nõ summæ quidẽ,sed proregiæ, alioquin mirificæ.idem vetatur vestẽ scindere.nã & Entis illius verbum cùm sit vinculũ rerũ omniũ,vt dictũ est, continet partes omnes & cõstringit nõ sinens eas dissoluì dilabíq;:& particularis anima,quantũ potest nõ permittit vllã partem corporis præter naturam diffindi resecariq;,ita vt integræ omnes & inter se vnitę cohæreãt indissolubiles. mens itẽ sapientis purificata integras & cõiunctas virtutes cõseruat,cõciliante eas naturali cognatione. Hic põtifex ad nullã animã mortuã,vt inquit Moses,superueniet.mors autẽ animę est vita cũ vitio.itaq; nullũ scelus attiget,qualia tractare solet insipientia.huic etiam virgo è sacrato genere iungitur,pura,incontaminata. semper incorrupta sententia., nã viduæ vel expulsæ vel profanæ vel meretricis maritus nunquã fiet,perpetuus inimicus harũ omniũ odit enim viduatas virtutes,& expulsas profligatásq; ab ea, atq; etiá omnẽ profanã persuasionem,& promiscuã consuetudinẽ cum multis numinibus.proinde impiam meretricẽ ne aspicere quidem dignatur,amator eius fœminæ quæ vnũ maritũ habet, & vnũ parentem profitetur Deum omnipotentẽ. in huiusmodi cõditione apparet eximia quædã perfectio.nã illum qui magnã precationem precatus est cõstat si non spõte, lapsum certè per incuriam.Dicit enim:Quod si cui corã eo repẽtè moriatur,in præsens cõtaminabitur.nã si quid præter voluntatẽ repẽtè ingruit in præsens animã nõ in longũ tempus cõtaminat,cũ non sit voluntariũ.De his põtifex nõ est solicitus,quippe tũ his tũ volũtariis superior.Hæc autẽ nõ extra propositũ dixi,sed vt docerẽ non alienũ esse à iure naturali,mortẽ pontificis præscribi profugis exilij terminũ.nam quandiu hoc sanctissimũ verbũ viuũ supereſt in anima.nõ est possibile verti eam spõte in deterius. expers est enim peccati omnis, & suoptè ingenio abhorret ab eo:q; si moriatur,nõ quòd ipsum pereat, sed disiungatur à nostra anima,cõfestim datur reditus peccatis inuoluntariis. nam si illo saluo in nobis exulabãt,omnino post eius discessẽ redibunt.hic enim eximius honor impolluto põtifici à natura est exhibitus,vt illo præsente mentis error locum nõ habeat, ideo votis omnibus expetendum est vt viuat in anima pontifex, iudex simul & redargutor,qui pro mentis tribunali erga reorum personas sit indifferens.Hactenus de profugis quantum locus

postulabat,deinceps sequemur contextū reliquū, Inuenit,inquit,eā angelus domini in via.] Nimirū missus vt animæ præpudore periclitāti ne aberraret,succurreret,tantùm,nō dux itineris futurus redituræ ad expertē erroris sententiā. Profuerit aūt & de inuētione quęsitionéq; vnà cū legislatore philosopharī.Quosdam enim inducit nec quærētes nec inuenientes, alios vtroq; modo felices,alios alterutro frustratos: & ex his quidā quærēdo nō inueniūt,quidā non quęrēdo inueniūt.Quicunque nec quærere nec inuenire cupiunt,rationē suā per ineruditionē & inexercitationē afflixerūt grauiter,& cùm possent acutè cernere,cæcati sunt.Sic ait vxorē Lot retrorsum versam mutatā in statuā,nō fabulam fingēs,sed rei proprietatē indicās. Quisquis enim contēpto præceptore per innatā simul & consuetā socordiam,relinquit anteriora,per quæ posset videre,audire, aliisq; vti potentiis ad res naturales diiudicādas:& circumacta retrorsum ceruice,cæca vitæ negotia pluris facit quàm partes sui corporis,infamis statua fit nihil à surdo inanimatóq; lapide differens.nō habent enim,vt Moses loquitur,tales mores cor vt'intelligant,oculos vt videant,aures vt audiant,sed cæcā, surdam, stupidam,omni sensu orbatam, minimè vitalem vitā sibi reddiderunt,nihil curātes eorum quæ curare deberēt.huius chori princeps est rex regionis corporeæ.Conuersus, inquit, Pharao intrauit domū suā,ac ne huic quidem rei mentē adhibuit. ac si diceret,nihil vnquā curauit,sed passus est se tanquam plantam incultam arescere & sterilescere.nam consiliarij disceptādo cō siderandóq; intellectum acuunt,qui si se exerceat, domi natos fructus percipiet,perspicacitatē & solertiā:sin se tradat incogitantiæ,torpescit & hebetat aciem prudētiæ. Verùm istam brutam & prorsus inanimatā sodalitatem valere sinamus: præstat ad quærentes & cōsiderantes conferre se.ac mox occurret mos ciuilis,non ambitiosus tamen,cupidus melioris generis quod virtutes sortitæ sunt,& quod quærit inuenire inducitur. Inuenit,inquit,homo Iosephū in compo,& interrogauit,Quid quæris?qui respondit,Fratres meos quæro.indica mihi vbi pascāt. Dixitq; ei homo:Discesserūt hinc.audiui enim eos dicētes, Eamus in Dothain.& secut' est Ioseph fratres suos, & inuenit eos in Dothain.Interpretatur Dothain defectio non parua, quod significat animam nō mediocriter sed perfectè deseruisse vanas opiniones,quæ mulierum magis quàm virorum negotiis sunt similes.ideo pulchrè virtutem Sarram deficiunt muliebria,cir

ca

ea quæ occupati sunt qui parum virilem effœminatámq; vitam sectantur. at sapiens etiam deficiens apponitur secundum Mosen. rectè & naturaliter. quod enim vanæ opinioni demitur, id veritati apponitur. Quòd si quis adhuc in mortali, promiscua multiformiq; vita degens, & copia rei familiaris abundans. circumspicit & quærit meliorem gentilitatem, solùm summum bonum spectantem, dignus est qui inspiciatur, si nõ denuò somniis & imaginationibus bonorũ vulgarium obseruãtibus sibi delectetur. manens enim in non adulterina contẽplatione quæ fit oculis animæ, quæsitos assequetur per vestigia, nec prius desistet, quàm ad eos perueniat. Sed neminem horum apud malos inueniet. Quare? Discesserunt hinc deserentes nostra studia: trã siuerunt ad desertam à malis regionem piorum hominũ. Hæc autem dicit verus homo redargutor qui inest in anima: quamdum videt hęsitantem, dubiam, quærentémq;, metuit ei ne aberrãs rectam viam nõ inueniat. Illos quoq; valde mirari libet alterum scitantem de extremorum medio, dicentémque: Ecce ignis & ligna, sed vbi pecus in holocautoma? alterum respondentẽ, Deus prouidebit sibi de victima mi puer, ac mox inuenientem suppositã. & ecce arietẽ cornibus implicitũ in frutice Sabec. Videamus quid à dubitante quæritur, quid respondẽs ostendit: tertium, quid inuenitur. Percõtatio talis est. Ecce ignis causa efficiens, ecce ligna materia patiens, vbi effectus, quod requiritur tertium? ac si dicat, ecce intellectus, calidus candénsq; spiritus, ecce intelligibilia, tãquam materiæ, sed vbi tertium illud, videlicet intelligere? Rursum ecce visus, ecce color, vbi videre? & in vniuersum, ecce sensus iudex, ecce obiecta eius materiæ, vbi ipsum sentire? hęc scitãti par est respõderi, Deus sibiipsi prouidebit. nam illud tertiũ Dei propriũ opus est. ipsius enim est prouidẽtia. Intellectus percipit, videt visus, sentit sensus quilibet. Sed aries inuenitur hærens. hoc est ratio quiscẽs & ascensum cohibẽs. opima enim victima est quies & hæsitãtia in his rebus, quarũ certa fides nõ est. nam scriptura hoc tantùm dicit, Deus videbit, cui nota sunt omnia, qui clarissima sua luce sibi ipse illustrat omnia. De cætero apud creaturam silentium est, quæ magna caligine offunditur. in tenebris aũt nihil tutius est quàm quiescere. Item qui quæsiuerũt quodnam esset alimẽtum animæ (nesciebãt enim, vt dicit Moses, quid esset) inuenerũt edo cti esse id verbũ & rationẽ diuinã: vnde omnes disciplinæ scientiæq; perẽnes fluũt: & hic est ille cælestis cibus. Quod sacra scri

ptura indicat ex persona Dei dicẽs: Ecce ego pluo vobis panes de cælo. Nam reuera sapiẽtiam æthereã Deus supernè instillat generosis & spectãdi cupidis mẽtibus. At ille hac visa degustatáq; delectatæ, experimento discunt, autorem tamen eius voluptatis nesciũt. ideo percõtantur, quid est hoc, melle dulcius, niue candidius? Discent autẽ ex vate suo, hunc esse panem quem dedit eis dominus vt ederẽt. Quis igitur est hic panis, age dic. Verbũ, inquit, hoc quod præcepit dominus. Hæc præcepta diuina Israëliticæ, id est perspicaci animæ afferunt lucem simul & dulcedinẽ, splendore veritatis eam irradiantia, & dulcibus virtutis persuasionibus sitim honestatis refrigerantia. Quin & propheta ipse quærendo quæ sit bene viuẽdi causa efficiens, inuenit & cum solo Deo familiaritas. Cùm enim anxius quæreret, quis sum ego vt Israëlitas ab eo qui regnare videtur more cõtra Deum rebellante liberã, monitus est oraculo pollicente Dei præsentiam. Et habent quidem inquisitiones particulares dudio procul elegãtem cõtemplationẽ philosophicã: sed summum illud bonũ incomparabile Deum autorẽ omnium si quis quærat, exhilaratur mox in primo eius contẽplationis aditu, nec frustratur suo proposito, prodeũte obuiam illa propitia natura per virgines gratias, & ostẽdente se visendi sui cupidis: nõ qualis est, quod fieri nequit, quoniã & Moses auertit suã faciẽ, veritus coràm obtueri Deum: sed quantũ datur creaturæ ad res intelligibiles accedere. Hoc quoq; inter præcepta relatum est. Conuertimini, inquit, ad dominũ Deum vestrum, & inuenietis eum, quãdo quæretis eũ ex toto corde & ex tota anima. Absoluto hoc capite consideremus tertiũ: vbi etiamsi nõ deest quærendi voluntas, inuẽtio tamen nõ sequitur. Laban quamuis scrutatus totam animalem domũ Meditatoris, non inuenit, vt Moses narrat, simulacra. plenus enim erat negotiis, nõ somniis & variis imaginationibus. Nec illi cæci mente Sodomitæ furiosè conati violare sacros & impolutos sermones, inuenerunt ducentem ad eos viam: sed vt ait scriptura, quærendo præterierunt ianuam: quamuis circum ædes cursitando, & omnem mouendo lapidem, vt replerẽt suas immanes & impias cupiditates. Nec defuerunt qui volentes à ianitorum conditione ad regnum ascendere, &, quo nihil in vita præstantius est, ordinem turbare, non solùm nefaria spe frustrati sunt, verùm etiam præsenti felicitate priuati fuerũt. nam eos qui cum Core conspirarant, lex narrat excidisse ab vtraque. Sicut enim nõ eadem discunt viri

quæ

quæ pueri, sed suæ cuiq; ætati disciplinæ conueniunt: sic interdum natura fert vt animæ pueriles maneãt etiam in senilibus corporibus, & cõtra perfectæ inueniantur in florẽtibus adhuc & pubentibus. Meritò igitur stultitię notam incurrunt, qui maiora quàm pro ingenio suo cupiũt: quia conatus omnis maior quàm pro viribus nimietate sua vanescet, & Pharao quærẽs extinguere Mosen genus propheticũ: nunquam enim inueniet, & tamen obiectum ei graue crimen audierat, q̃ moliretur totius corporei regni perniciem, bis id aggressus, primùm opponens se instituto Aegyptio, voluptatis arcem muniẽdi aduersus animam. percussum enim defodit in sabulo, re passim iacente, ratus vnius esse vtraq; dogmata, de voluptatis inter bona principatu, & de principiis rerũ ex atomis. Iterũ verò cõminuenti natura bonis resistens, & partẽ eius animo, partẽ corpori, partem externis rebus tribuenti. Vult enim id integrũ in sortem cedere menti quæ pars nostri est præstãtissima, nec dignatur id cõmunicare cum inanimis. ne illam quidem inuictam virtutem, non admodum placentẽ ridendis theatris hominũ, cui nomen Thamar, is qui ad eam quęrẽdam missus est inuenit. Rectè iuxta naturã. Legimus enim sic: Misit Iudas hædum per pastorẽ suum Odolamitam, vt reciperet pignus à muliere, & nõ inuenit eã. Interrogauítq; homines loci eius, Vbi est meretrix quæ fuit in Aenan iuxta viam? qui respondẽrunt: non fuit hic meretrix. & reuersus ad Iudam dixit: non inueni. & homines loci eius negãt ibi vnquam fuisse meretricem. ait Iudas: habeat sibi, modò ne irridear. ego misi hædum hũc, tu eam non inuenisti. ô mirum experimentum: ô non alienam à sacris tentationem. itáne pignus datur? Mens empturiẽs pietatẽ possessionem pulcherrimã, tribus sibi caueri vult pignoribus, anulo, armilla, baculo, vt sermo cũ vita cõueniat, vitaverò cũ ratione, accedẽte recta disciplina, qua fulciri profuerit. id pignus an bene datũ sit examinat. at quo examine noscitur? si aliqua esca obiiciatur attrahẽdi vim habẽs, vt sanitas, diuitiæ, integritas corporis, aut aliquid simile, & spectetur vtrò tanquã in biláce res proclinet. nã si ad aliquod horũ pclinabit, pignus certũ nõ erit. Misit igitur hædũ vt reciperet pignus à muliere, nõ vt omnino reportaretur, sed si fortè illa indigna esset id retinere. & quomodo indigna? si eximias res mutet mediocribus, & adulterina bona pluris q̃ germana faciat. Sũt autẽ germana bona hæc, fides, cõgruãtia dictorũ factorũq;, & rectę disciplinæ regula: sicut ediuersò

mala,incrudelitas,incõgruitas,ineruditio: adulterina verò ad brutum impetum pertinent.Quærens igitur non inuenit eam difficile enim est,vel potius impossibile,in confusanea vita virtutem inuenire,& si quæratur in quovis virtutis loco, num ibi sit prostituta anima,apertè respõdebitur:nec est,nec fuit antea. nam impudica vel ꝓstituta,vel triuialis fœmina,vel ætatis florem vili venditans,vel foris lauta ac nitida, intus sordida, vel pictæ tabellæ in morem coloribus fucata faciem ob natiuæ venustatis inopiam,vel multos viros tanquã rem bonam affectãs vel multinubã,vel ad multorum illusa libidinem,ibi non est. His auditis qui quæsiturum miserat,vir non inuidus & natura benignus,nõ mediocriter gauisus,inquit,Equidem optarim vt illa sit matrona bona mẽte prædita,honestate,temperantia,cæterisq; ornata virtutibus,vno marito contenta, occupata cura, & administratione rei domesticæ. Si talis est, habeat sibi quæ dedi,disciplinã,verborũ cum vita congruẽtiam,præcipuè verò fidem summè necessariã,modò ne irridear,quasi erga indignã munificus,quãuis me credo ea donasse quæ maximè cõueniunt animæ.Equidem feci quod faciendum erat volenti morum experimentum sumere,mittens escam & offerens.sed cõperi tale ingenium non facilè decipi,incertus sum tamẽ cur non facilè capiatur.plurimos enim vidi admodum malos eadẽ quæ valde boni agunt,facere,licet diuerso animo:quoniam in illis veritas,in his est simulatio,quæ non facilè dignoscuntur.nam sæpe res minus felix fuit quàm opinio. Sed & hircum pro peccato, studiosus virtutis quærit quidem,at non inuenit:iam enim, vt docet scriptura,cõcrematus est.id cõsiderãdum quid significet. Non peccare Deo proprium est,sapienti verò,pœnitere.& hoc quoq; durum est ac inuẽtu difficile.Dicit igitur oraculũ, quòd quærens quæsiuit Moses in vita mortali doctrinã de peccatorũ pœnitẽtia.Conabatur enim inuenire vestitam peccatis animã, & sine pudore exuentem se eis nudantémq;.non inuenit tamẽ, flamma,ocissimo inquam bruto impetu descendente,depascẽtéq; totam animam,vincuntur enim pauciora à pluribus,à velocioribus tardiora,futura à præsentibus.est autem cõtractum quiddam & tardum & futurum pœnitẽtia:contrà multa velox continua in hac vita occurrit iniustitia. Meritò igitur quidam in mutatione constitutus,negat se posse oblationem pro peccato comedere,conscientiam enim sibi non permittere vt nutriatur pœnitentia,ideo dicitur: Audiuit Moses & placuit ei. nam

res

res creaturæ à rebus diuinis multum disiunctæ sunt, creaturæ tantùm manifesta nota sunt, creatori etiam occulta. Delirat autem & contra veritatem mentitur, qui pergens iniustè agere profitetur pœnitentiã: quod perinde est ac si ægrotus sanum se simulet. nam hoc pacto morbus reddetur grauior, dum ille nihil adhibere dignatur quod ad sanitatẽ sit cõducibile. Olim vir discendi cupidus solicitatus est desiderio cognoscẽdi causas quibus efficiũtur res in mundo maximè necessariç. Cùm enim videret quicquid creatum est, corrumpi gigníq;, tum ea quç pereunt, & quç permanent, obstupefactus exclamauit dicens: Rubus vritur, & non cõburitur, locum enim antea inaccessum nõ scrutatur curiosius, vt naturarũ diuinarum habitaculum. & frustra laborasset, ni subleuatus fuisset misericordia prouidẽtiáq; Dei seruatoris omnium, qui ex adyto hoc oraculum edidit: Ne propinques huc. ac si dicat, ne accedas ad talem cogitationem. nam huic curiositati satagenti humanæ vires non sufficiũt: sed facta quidẽ mirare stans, de causis verò ex quibus gignãtur corrumpantúrve ne sis solicitus. Nam locus in quo stas, inquit, sanctus est. Qualis locus? nimirũ ad rationes causarum pertinens, qui tãtùm diuinarum naturarũ est, quòd Deus neminem mortalem dignetur causarũ notitia. Tum ille sciẽtiæ cupidus supra mũdum totũ emergens scitatur de eius opifice, quisnam sit ille inuisibilis & impalpabilis, corpus an incorporeus, an aliqd his superius, simplexne natura qualis vnitas, an concreta: aut quid tandẽ sit: & vidẽs id cogitatu perceptúq; difficile precatur vt ab ipso discat Deo, quisnam Deus sit. nec enim sperabat se id posse ex vllo alio cognoscere, nihil tamen audiuit interrogãs de eius Qui est essentia. Posteria, inquit, mea videbis, faciem autem videre non poteris. Sufficit enim sapienti ea quæ post Deum sequuntur cognoscere. Principalem autẽ illam essentiam si quis velit intueri, nimio radiorum fulgore prius quàm eam videat, cæcabit. Hactenus & de tertio locuti capite, aggredimur quartum & vltimum ex propositis, quando non præcedente inquisitione vltro solet occurrere inuentio, ad hunc ordinem pertinet omnis à seipso doctus sapiens. nec enim cogitationibus, meditationibus laboribúsq; proficit; sed mox natus paratam inuenit sapientiam irroratam sibi cælesti pluuia, cuius meraco haustu exhilaratus, perpetuò temulentus est ebrietate sobria, salua rationis integritate. Hic est ille quem Isaac vocant oracula, quem non tempore alio concepit, aliò peperit anima. Con-

 ceptum

ceptum enim,inquit,peperit,quasi sine tempore.non enim homo nascebatur,sed mens purissima,ingenio magis quàm arte bona.quamobrem genitricem eius dicuntur defeciſſe mulierbria,hoc est consueta,humana & rationalia, nouum enim hoc prodit genus plus q̃ rationale & verè diuinũ,à seipso doctũ,non humanis commentis eruditum,sed furore diuino. an ignoras quòd Hebrææ ad partum non habent opus obstetricibus ? pariunt autem,vt ait Moses, prius quàm veniant obstetrices, artes inquam & scientiæ, & à sola natura opitulante adiuuantur. Pulchrè autẽ aptéq; à seipso doctus definitur. primò quod citò inuenitur,secundò,quod Deus tradidit. siquidem quod discitur opus habet longo tempore:quod suoptè ingenio percipitur,expeditũ est & plus quàm extemporale. illud hominẽ, hoc Deum præceptorẽ habet.& prima quidem definitio per interrogationem ponitur. quid hoc est quod citò inueniſti mi puer? altera verò per responsionem,dicente illo:quod tradidit dominus Deus.est autem & tertia definitio docti à seipso, quod ascẽdit per seipsum.Dicitur enim inter præcepta: Non feretis, nec metetis,quæ per se ascendunt.nulla enim arte natura indiget. seminante illa Deo,& per suam agriculturam perficiente tanquam sponte nascentia,cùm nõ sponte nascantur,nisi quatenus nulla omnino adiuuantur humana industria: Nec,tã præceptũ est,hoc q̃ sententia.nam præcipiens dixisset:ne seratis,ne metatis.decernens autem ait:non seretis neq; metetis quæ spõte nascuntur.nam quæcunq; natura vltro præbente accipimus, eorũ nec principia nec fines in nostra potestate inuenimus,siquidem in satione principium,in messe finis est. præstat sic intelligere hæc:omne initiũ & omnem finẽ esse spõtaneum,hoc est naturæ opus,non nostrum.verbi gratia,principium discẽdi vtiq; ingenium est docile,prõptúmq; ad contemplationẽ rerũ particularium.rursum finis quid aliud,si ingenuè fatẽdum est,quàm natura?siquidem etiam præceptor promouet:sed summum fastigium solus Deus imponit,natura illa optima.Qui his innutritur dogmatibus,in pace degit perpetua,immunis à molestis laboribus.pax autẽ & septimana idem est iuxta legislatorẽ. nam ea die creatio visa est interquiescere. Cõuenienter igitur scriptũ legitur.Et erũt sabbata terræ vobis alimẽta.id rectè intelligẽdum est.Vtilissimus enim cibus est in Deo quiescere, maximum bonũ conferẽs,pacẽ ab omni bello tutã & securissimã. nam quæ inter ciuitates intercedit,mixta est seditionibus.at animæ

nimæ pax pura est ab omni diſsidio. Sed manifeſtiſsimè, vt mihi videtur. diſcimus inuentionem non quæſitorũ ex his verbis ſcripturæ: Cùm induxerit te dñs Deus in terrã quam iurauit ſe daturum tuis patribus, ciuitates magnas pulchrásq; quas non ædificaſti, domos plenas bonorum omnium quas non repleuiſti, ciſternas è ſaxo exciſas quas non excidiſti, vineta oliuetáq; quæ non plantaſti. Viden' paratam copiam bonorũ affluentiũ tam ad voluptatem quàm ad neceſsitatem? comparátur enim ciuitatibus generales virtutes vt patentes latiſsimè: domibus autẽ ſpeciales, circumſcriptę breuiore circulo: ciſternis verò generoſæ animæ, capaces ſapientiæ, ſicut illæ aquarũ. cæterùm vinetis oliuetísq; profectus & incrementa, prouentúsq; fructuũ. fructus autẽ ſcientiæ, vita contemplatiua eſt, ſinceram lętitiam qualem vinum affert conferens, & intelligibile lumen quale à flamma proficiſcitur, cuius fomes eſt oleum. Hactenus de inuentione locuti tranſeamus ad vlteriorem textus cõſequentiã.

Inuenit, inquit, eam angelus domini ad fontẽ aquæ.] Fontis crebra fit mẽtio, qui vno modo mẽs noſtra intelligitur: altero habitus rationalis & eruditio: tertio praua diſpoſitio: quarto bona huic cõtrariæ: quinto rerũ pater & conditor. horũ probationes extãt in ſacris literis. videamus quænã ſint. In primo limine legis, vbi mũdi opificiũ tractatur, tale occurrit oraculũ: Fons autẽ aſcẽdebat è terra, & irrigabat totã terræ ſuperficiem. Qui allegorias naturæ occultãtis ſua myſteria neſciũt, hũc fontem putãt ſimilem Aegyptio fluuio, qui quotãnis effuſus ex alueo ſtagnat in campis, tantùm nõ oſtentans potẽtiam cæli cmulam. Quod enim per hiemem cælum præſtat aliis regionibus, hoc Nilus Aegypto horis æſtiuis exhibet. nam illud ſupernè terram cõpluit: hic, quod mireris, infernè pluens arua irrigat. Et hoc eſt cur Moſes impietatis reos peragit mores Aegyptios & terrã pluris quàm cælum faciant, terreſtria quàm olympia, corpus quàm animã. Verùm iſta in alium opportuniorẽ locũ differẽda ſunt: nunc propoſitũ eſt paucis agere. & ideo redeuntes in viam à diuerticulo dicimus, fontẽ aſcendentẽ & rigãtem totam faciem terræ, ſignificare principalem noſtri partẽ fonti ſimilẽ, à qua ceu per terræ venas, per ſenſuũ inſtrumẽta manãt potẽtiæ, per oculos, aures, nares, & cætera. hi ſunt in omni animante circa caput, & faciẽ. itaq; tanquã à fonte à principali anima parte rigatur pr;cipalis pars corporis facies, viſiuo ſpiritu tẽdẽte in oculos, auditiuo ĩ aures, olfactiuo in nares, guſtatiuo

in

in os, tactiuo in totam superficiem. Sunt & eruditionis fontes varij, apud quos proceri & cibo vtiles sermones germinãt, tan quam palmarum arbores. Venerunt, inquit, in Aelim, vbi erant duodecim fontes aquarum, & palmarũ stirpes septuaginta: ibi ad aquas castra metati sunt. Aelim portæ interpretantur, & introitum ad virtutem significant. Sicut enim initium ædium est ianua, sic ad virtutẽ primus aditus encyclopædia. perfectus aũt numerus duodenarius. quod testatur zodiacus in cælo circulus, illustratus tot sideribus: testatur etiam solis ambitus. nam intra duodecim menses circuitum suum peragit, & in totidem horas diurnas nocturnásq; tempus diuidunt homines. Moses quoq; non parum laudat hũc numerum, descripta sua natione in tribus duodecim, & institutis duodecim propositionis panibus, & totidem lapillis cum suis sculpturis, qui in põtificali veste talari circum rationale, quod vocant, intexerentur. Laudat & septenariũ, multiplicatũ per denariũ, nunc septuaginta palmas ad fontes memorãs, aliãs sepruagĩta solos seniores, quibus datus est spiritus Dei propheticus. totidem iuuenci mactantur ad epulum solenne festi tabernaculorũ, vt vocãt, idq; certo ordine, nõ simul, sed per septẽ dies, incipiẽdo à tredecim. sic enim quotidie subtrahẽdo vnũ vsq; ad diem septimũ, septuagenarius numerus conficitur. Postquam autẽ ventum est ad virtutis portas artes liberales, conspicati fontes & apud eos stirpes palmarum, non apud arbores, sed apud aquas, castra metari narrãtur. Cur ita? Quoniam palmis & lemniscis ornantur qui perfectæ virtutis præmia reportant: qui verò adhuc in rudimentis tripudiant, & eruditionem sitiunt, apud scientias animam rigantes collocãntur, quales sunt fontes artiũ indifferẽtium. Videamus & fontem insipientiæ, de quo legislator sic loquitur: Quisquis cubat cum muliere seorsum sedẽte, & fontem eius reuelat, ipsa quoq; retegente fluxum sui sanguinis: ambo tollãtur è medio. Mulierem sensum vocat, intellectũ mariti eius præsupponẽs. seorsum sedet sensus, hoc est in longinquo loco quoties igitur mulier ista relicto marito legitimo assidet illicitibus se corrũpentibúsq; rebus sensibilib⁹, & amatorie singulas cõplectit: tũc si intellectus somno succũbat, qui vigilare deberet, detexit seipsum fontẽ sensuũ: hunc enim aio esse sensuum fontẽ; hoc est intectũ, immunitũ, insidiis expositũ seipsum reddidit. attamen nihilominus, etiã mulier reuelauit fluxũ sui sanguinis. Omnis enim sensus pronus vt fluat foras ad suũ sensibile, à ratione cohibet

hibetur atq; tegitur. Sed ista mulier deseritur solitaria, viduata recto ductore. pernicioſum est enim ſicut ciuitati carere mœni bus, ſic animæ deſtitui à cuſtodiis. Sed quando caret cuſtode? An quoties viſum non continet, profundens ſe ad ſenſibilia, & per aures haurit voces quaslibet, nec odoratū cohibet aliásque potētias ſimiles, ſinens eas ſuopte impetu rapi ad quidvis agē dum, patiēdúmq;. deniq; quoties ſermo nō cōtinetur, qui multa ſecreta nemine cohibente intēpeſtiuè prodidit, & liberius fluēs ſplendidas fortunas tanquā in trāquillo nauigātes vndis repen tinis obruit. Hoc eſt illud magnū diluuium. quādo apertæ ſunt cataractæ cæli, mētis videlicet: & retecti ſunt fontes abyſsi, hoc eſt ſenſuū. nō aliter enim inundatur anima, niſi ſuperne tanquā cęlitus è mente prorūpentibus iniquitatibus. infernè verò tan quam à terra, ſcilicet ſenſu, inundantibus affectibus. Et hoc eſt cur Moſes vetat turpitudinē patris matrísq; retegi, quippe qui bene norat quantū malum eſſet peccata mentis ſenſúsque non cohiberi & cælari, ſed tanquā prędclarè geſta proferri in mediū. Hi ſunt fontes peccatorū: videamus fontem prudentiæ. ad hūc patientia deſcendit Rebeca. & toto animæ vaſe repleto, per viæ cliuum aſcendit, vt appoſitiſsimè iuxta rei naturam legislator loquitur. Euadit enim ad virtuiis celſitudinē, quiſquis à iacta bunda deſcendit arrogantia. Legitur enim: Cúmq; deſcendiſſet ad fontem. impleuit hydriā, & cœpit aſcēdere. Hic fons eſt illa diuina ſapientia, ex quo rigantur particulares ſcientię, & quot quot animæ contēplandi cupidæ amore ſummi boni tenentur. huic fonti ſacra ſcriptura imponit aptiſsima nomina. Iudiciū eum & Sanctū appellans. Reuertentes, inquit, venerunt ad fon tem iudicij, qui eſt Caddes. Caddes autem ſanctus vocatur. tan tum nō clamat vociferatúrq;, ſapientiam ſanctam eſſe, puram à rebus terrenis, & rerum iudicem, decernentem omnes cōtro uerſias. Nunc dicendum ſupereſt de illo ſummo fonte optimo, de quo cæleſtis pater per ora prophetarū cecinit: Me derelique runt fontem vitæ, & foderunt ſibi ciſternas cōtritas, quę aquam continere non poterunt. Ergo Deus eſt ille fons antiquiſsimus: & meritò. vniuerſus enim hic mundus ab eo promanauit. De miror autem & ſtupeo cùm hunc vitæ fontem eſſe audio. ſolus enim Deus animæ & vitæ, præſertim rationalis animæ, & pru dentis vitæ autor eſt. nam materia res eſt mortua. Deus autem plus quàm vita, fons viuendi, vt ipſe ait, ſempiternus. quem fu gientes impij non guſtato potu immortalitatis, demētes fode

runt

runt sibi,nõ Deo primùm opera propria cælestibus proferẽtes & olympiis,pluris faciẽtes cura quæsita quàm parata & vltro se offerentia.deinde fodiunt non vt Abraham & Isaac puteos, profundas scientias prębẽtes sermonẽ potabilem,sed cisternas quæ ex seipsis nihil boni ad recreãdum habent,& indigent externis affluentiis,quales è doctrina parantur,dum præceptores semper in discipulorum auditum affatim ingerunt suæ placita contẽplationésq; retinenda in mẽte & recondenda in memoria.Verùm istæ cisternæ cõtritæ sunt, hoc est omnes malè educati animi lacunæ fractæ perfluentésq;,quæ nec aliunde sibi parare nec conseruare possunt influxũ vtilem. Hactenus de fontibus dixisse sufficiat.Cæterũ valde aptè scriptura inducit.Agarẽ inuentá apud fontem,nõ haurientem tamen: quia proficiens anima nondum est idonea haurire merum potum sapientiæ:nõ arcetur tamẽ quò minus in propinquo moretur.est autẽ omnis publica via per doctrinã strata munitáq;. Ideo dicitur eam inuentam in via Sur.]nã Sur interpretatur munitio vel directio. Alloquẽs igitur animam redargutor ait:Vnde venis,& quò vadis?quod non tam dubitando percontandóq; quàm exprobrando & pudorem incutiendo dicitur.nõ est enim fas vt aliquid in rebus nostris ignoret angel⁹:quod vel hinc colligitur,quia etiã secreta natiuitatis pernouit dicens: Ecce prægnans es,& paries filiũm , & vocabis nomen eius Ismaël.] nam nosse fœtum esse masculum supra humanam facultatem est,sicut & vitæ institutum eius qui nondum natus est, quòd ferus homo erit non mitis ac ciuilis.Ergo illud Vnde venis,dicitur ad obiurgationem animæ fugientis meliorẽ potiorémq; sententiã, cui si re magis seruiret quàm nomine,magnam inde reportatura esset gloriã. Quò vadis incerta fectãdo,certis cõfessisq; bonis relictis ? meretur igitur laudẽ,libẽter admonitionẽ accipiẽs:quod vel inde apparet,quòd nec dominã incusat,sibiipsi fugæ culpã tribuens, nec ad secundũ interrogatũ respondet,quò vadat.incertũ enim hoc erat.de incertis autẽ tutius suspẽditur sententia.Gaudẽs igitur redargutor obedientia mulieris ait:Reuertere ad herã tuã.prodest enim discipulæ doctricis magisteriũ,& imperfectæ seruitus apud prudẽtiam. Reuersa autẽ humiliare sub manu eius humilitate honestissima,abiiciens præsentẽ brutã superbiã.sic enim feliciter parturiẽs eniteris prolẽ masculã nomine Ismaël castigata diuinis monitis.interpretatur eñ Ismaël audit⁹ Dei. est autem auditus à visu secũdus.visum verò legitimus filius &

prim

primogenitus Israël sortitur. sonat enim quod vidēs Deū. nam audire etiā falsa pro veris possumus: visus nequaquā fallax est. quo res certæ cognoscuntur. Mores autē nascituri describit, dū dicit ferū fore, id est rusticè sapientem, nondum ascitum in Dei ciuitatē. hæc autem virtus est, apta nata māsuefaciendis moribus. iidem feri mores indicātur his verbis: Manus eius cōtra omnes, & manus omniū contra eum. Hoc est enim sophistæ propositum, præ se ferentis curiositatē in disputādo nimiam & gaudentis cōtentiosis sermonibus. adeò & ipse ferit omnes discipli narū sectatores, tum singulis priuatim resistēs, tum in cōmune omnibus: & vicissim ab omnibus percutitur suas fœturas defē dētibus, hoc est placita quæ pariūt eorū animę. Tertia quoq; nota adiicitur hæc: Cōtra faciē omnium fratrū suorū habitabit.] tantū nō manifestè ostendēs aduersam dimicationē perpetuā, Itaq; anima quæ sophistā gerit in vtero, respōdet redarguēti se: Tu es Deus qui inspexit me.] Ac si dicat tu es autor meorū cō siliorum & partuū: & meritò. liberaliū enim & verè ingenuarū animarū liber & liberator est opifex, serui verò seruarū. angeli autē Dei famuli pro diis habētur ab his qui in seruitute detinē tur & laboribus. Propterea huic puteo nomē indicit. Puteus co rā quo vidi.] Sed fieri nō potest ô anima proficiēs, & liberalium disciplinarū profunda penetrās, vt in eruditione tanquā in speculo videas autorē scientiæ. Cōmodus autē huic puteo locus est Caddes inter & Barad. interpretatur autē Barad In cōmunibus, Caddes verò sancta. nā qui proficit, est in sacrorū profanorúmq; confinio, iā mala fugiens, sed nondum idoneus vt ad bona perfecta admittatur, habeátque cum eis contubernium.

PHILONIS IVDAEI,

De eo quis rerum diuinarum hæres sit.

IN PROXIME præcedente libro de mercedi bus pro virili disseruimus: nūc autē propositū est quærere, quis rerū diuinarū hæres sit. Postquā enim ille sapiens audiuit redditū sibi hoc oraculū: Merces tua multa nimis: percōtatur: Quid mihi dabis ô here? Ego sine liberis decedā. filius autem meus

meus iſte ſuſceptus ex ancilla, heres meus erit. Damaſcus Eliezer. ac rurſum: Quia non dediſti ſemen mihi, verna iſte meus hæres erit.] Et quis non attonitus fuiſſet maieſtate proferentis hoc oraculum, vt nec os poſſet diducere, ſi non præ metu, certè præ gaudio? adimit enim vocem vt vehemens dolor, ita nimia lætitia. quamobrem & Moſes fatetur ſe parum vocalem & linguæ tardum ex quo cœpit habere cum Deo colloquia: quod teſtimonium prophetæ verum eſt. tunc enim, veriſimile eſt vocis inſtrumentũ fieri turdius. rationẽ autem iam articulatã ferri liberione impetu, ſententiarũ magis quàm verborũ ornamenta conſectantem expedita quadam & ſublimi eloquentia. Sunt autem admirãdę virtutes, vel fiducia vel ſermonis libertas aduerſus præſtantiores, quando res eam poſtulat: vt illa comica ſententia vera potius quàm ludicra videatur: Si ſeruus ſemper conſueſcat ſilentio, Fiet nequã dediſcens loqui liberè. Sed quãdo ſolet hac libertate vti ſeruus contra dũm? nónne quãdo nullius maleficij ſibi eſt conſcius, certus nihil ſibi dictũ factúmve niſi in vtilitatem ſui domini? Quando igitur decet Dei quoq; famulum libertate linguæ vti contra ſuum rerúmq; omnium principem atq; dñm, niſi quãdo à peccatis purus, & charitatis erga dominũ ſibi conſcius, magis gaudet ſe eſſe Dei famulum quàm ſi abſq; cõtentione adeptus eſſet imperium terra mariq; in omnes homines. Cæterùm officia obſequiáq; Abrahã plena charitatis erga dominũ commẽdat extrema clauſula oraculi filio eius redditi. Dabo tibi & ſemini tuo terrã hanc vniuerſam: & in eo ſemine benedicẽtur omnes gentes terræ: propterea q obediuit Abraham pater tuus voci meæ, & cuſtodiuit mandata mea, præcepta mea, leges meas & iudicia. Eſt autem ſerui laus maxima nihil ex iuſsis dominicis contẽnere, ſed impigrè indu ſtriéq; vel ſupra vires conari cuncta exequi ex illius animi ſententia. Sunt igitur qui audire debẽt potius quàm loqui: ad quos dicitur, Tace & audi: præceptũ pulcherrimũ. Nã inſcitia res eſt mala temerariáq;, cuius primũ remediũ eſt, auditoris ſilẽtium: ſecundũ attentio ad ea quæ auditu digna ſunt. Caue autẽ putes aliquid nihili docere hęc verba, Tace & audi: maius quiddã eſt quod monent. nõ ſolùm enim linguæ ſilẽtium poſtulat & auditum auriũ, ſed vtrũq; ab anima exigit. nã multi aures non mentẽ afferũt in auditoriũ, ipſis foris interim vagãtur, & multa de multis apud ſeipſos agitãt, ad cognatos alienósve, aut etiam ad ipſos pertinẽtia, quę præſtaret ad tẽpus miſſa facere: quæ omnia

dum

dum cogitationi obstrepunt,fieri non potest vt exaudiatur qui loquitur.nam eius vox non ad homines fertur,sed ad inanimatas statuas,quæ aures habent cùm auditu careant. quòd si mẽs quieta ab omnibus externis internísq; motibus dignetur attẽtam se præbere,& iuxta Mosis pręceptũ auscultare per silentiũ, poterit audire quæ dicuntur:aliàs verò nõ poterit.indoctos igitur decet silentiũ:ad scientiam autem aspirantibus, & dominũ amantibus,est necessaria confidens facundia. legitur enim in Exodo:Dominus pugnabit pro nobis,vos autẽ silebitis.ac mox tale oraculum subiungitur:Et dixit dominus ad Mosen: Quid clamas ad me?quasi deberent silere qui nihil auditu dignũ afferunt:loqui verò qui præ amore sapientiæ cõfidunt in domino: nec solùm loqui placidè,sed etiã proclamare: nõ ore linguáq;, à quibus ictũ aërem aiũt in orbem moueri,atq; ita ad auditum pertingere:sed illo musico sonoróq; instrumento,quod mortalis audit nemo,soli ingenito illi immortaliq; exaudibile, istorũ verò qui in sensibus volutãtur nemini.Certè cùm totũ mentis instrumentũ per diapason & disdiapason symphonias insonat,auditor quasi interrogatur,cùm reuera nõ interrogetur.nã Deo nota sunt omnia. Quid ad me clamas mala deprecãs, aut pro bonis acceptis agens gratias:aut vtrũq; agẽs eadem opera? adeò hic parũ vocalis & lingua tardus ac penè mutus,aliubi nõ loqui solùm inuenitur,sed & clamãs introducitur,rursum aliubi loquens indesinenter & eodem fluxu sermonem cõtinuans. Moses,inquit, loquebatur,& Deus ei voce sua respondebat, nõ docens eum per certas orationis periodos,sed semper & continenter ei respondens.Vbi autem responsio,ibi vtiq; & interrogatio.Rogat autẽ quisq; quod ignorat,cupiens id discere. nam discẽtibus nihil tam proprium ac vtile,quàm quærere,rogare, scitari,nõ videri sibi vel scire aliqd,vel percepisse solidè.Ergo sapientes Deo præceptore magistróq; vtuntur, imperfecti verò sapiente illo,ad quem dicunt:Loquere tu nobis: non loquatur ad nos Deus,ne fortè mõriamur.Tanta autem in loquendo libertate vtitur hic vir bonus,vt nõ solùm clamet,sed reclamet quoque,fretus vera fiducia & affectu non fucato.Nã verba hęc: Si remittis ei peccatum hoc,remitte:sin minus, dele me è libro tuo quem scripsisti.& illa:Nũ ego in vtero cõcepi totũ hũc populum,aut peperi eum, quia dicis mihi:sume eum in sinum tuum,& gestra tanquam nutrix infantulum? & illa: Vnde mihi carnes vt demvniuerso huic populo:qui opplorat mihi?nũquid

oues & boues mactabũtur, aut omnes pisces maris comportabuntur & sufficient? & illa: Domine cur afflixisti hunc populũ? &, Cur misisti me? &, Ex quo profectus sum vt loquerer ad Pharaonem in tuo nomine, afflixit populũ. &, Non liberasti tuum populum: hæc inquam & similia nemo vel regi cuivis auderet dicere. cæterùm cum Deo loqui tam liberè, summæ fuit nõ audaciæ sed fiduciæ: quia sapientes omnes amici Dei sunt, præsertim quod ad sacras leges promulgãdas attinet. libertas autem loquẽdi cognata est amicitiæ: alioqui cum quo loquemur liberè, si cũ amico nõ licet? Rectè igitur in sacris literis Moses amicus Dei celebratur, vt quoties audacius loquit, amicitiæ potius id tribuatur quã arrogãtię. nã arrogãtis est temeritas, amici verò fiducia. Sed cõsidera iterũ quòd fiducia tẽperatur cum reuerẽtia. nam hæc verba, Quid mihi dabis? fiduciã præse ferunt: illud autẽ ὁ here, reuerentiã. Cæterũ cùm duabus appellationibus prout res postulat, rerũ autor appellari soleat, aliquando Deus, aliquando dominus, nunc harũ neutra, sed herus assumitur, idq; peropportunè & religiosè admodum: quamuis hæc vocẽtur synonyma herus, & dominus. sed quãuis vtrumq; nomen in vnum eundémq; cõpetit. distinguit tamen hæc cogitatio, quia dominus κύριος παρὰ τὸν κῦρον. hoc est, ab autoritate dicitur, qua ratũ fit aliquid, sicut cõtra ἄκυρον vocatur irritũ. herus aũt δεσπότης παρὰ τὸν δεσμὸν, id est, vinculũ. Vnde vt opinor δεῖσος, id est, timor. itaq; & δεσπότης dominus erit & quidẽ timendus non solùm propter autoritatẽ, verũetiam propter metundam omnipotentiã. vel fortasse quia colligat continétq; omnia constringẽs indissolubiliter, alioqui natura dissolubilia. Quare cũ dicit, Here, quid mihi dabis? perinde est ac si dicat: Non ignoro tuam ingentem potentiã, scio & potestatem tuam terribilem. timens treménsq; te appello, & rursus fiducia subleuor. Tuum enim oraculũ iubet ne timeã: tu mihi linguã eruditam dedisti, vt sciam quando loquendũ sit, tu os meũ consutum soluisti, aperuisti, & articulatũ fecisti: dicẽda quoq; suggeris, confirmans illud tuum oraculum: Ego aperiam os tuũ, & docebo te quid loqui debeas. Quis enim sum ego vt loqui me doceas, vt mercedem pollicearis perfectiorem quovis dono & gratia? nónne è patria sum profugus? nónne cognatos deserui? nónne careo paternis ædibus? nónne omnes me relegatũ, profugum, desertum, & inhonoratũ nominant? Verùm tu mihi here es patria, tu cognatio, tu paterna domus, tu honor, fiducia,

opu

opulentia clara & perpetua. Cur igitur non audeam proloqui quæ cogito? cur nõ perconter de his quę cupio discere? attamen quamuis præ me ferre confidentiã videar, nihilominus metũ & stuporẽ fateor: nec tamen pugnare in me affectus cõtrarios, timorem atq; audaciam, sicut fortasse aliquis suspicabitur, sed contẽperari aptissimè. itaq; insatiabiliter fruor tam bene temperato poculo, quod facit vt nec liberius loquar quàm pro reuerentia, nec, reuerentia libertatem mihi adimat. Didici enim meipsum metiri, quàm sim nihili, & nimiã tuã beneficentiam suspicere. & quoties puluerẽ cinerémq;, aut si quid his est proiectius, meipsum sentio, tũc appellare te audeo, humiliatus & in terra prostratus, sic mutatus vt vix subsistere videar. Talẽ affectum animæ impressit in meã memoriã visitator Abraham.

Appropinquans, inquit, Abraham dixit: Nunc incepi alloqui dominum, ego autem terra sum & cinis.] Tunc enim tẽpus est vt creatura suum factorẽ appellet, quando agnoscit quã ipsa sit nihili. Illud autẽ, Quid mihi dabis? non tam dubitãtis est verbum, quàm gratias agẽtis per acceptorũ beneficiorum magnitudine: Quid mihi dabis? Num est quod sperem præterea? Copiosæ sunt, ô munificẽtissime, tuæ gratiæ, nullis circumscriptæ terminis, nec modũ nec finem habent, fontium more inexhaustæ & subscatentes perpetuò. Sed considerandus est non solùm torrens exundans tuæ beneficentiæ, verùm etiam arua nostra quæ illo rigantur. nã si nimis perfundantur, stagna & paludes erũt pro campis frugiferis. an non & mihi certa mẽsura opus est? ideo percontor Quid mihi daturus es? qui iam dedisti plurima, & penè omnia quorum natura humana capax est. quod enim adhuc cupio scire, hoc est, quísnã possit esse dignus hæres tuorũ operũ. Ego defungar sine liberis, acceptis bonis ad breue tempus paucósque dies duraturis, & ad finem properantibus, quamuis optẽ longęuitatẽ nec senio nec morti obnoxiã, vt possit iactis seminibus radices firmas extendere, & stipitẽ vsq; ad cælum attolere. necesse est enim vt humana virtus in terra gradiens ad cælũ erigatur, vt ibi gustato immortalitatis nectare, sempiternã salutem habeat. nam scio quòd sterilem animam odisti, ipse rerum omnium genitor. eximiam enim gratiã largitus es perspicaci generi, ne vnquã sterilescat & prole careat: cui quoniam & ego contributus sum, iure hæredem desidero. Cùm enim videã id inextinguibile, turpe puto sinere vt naturę meæ bonum intereat. Supplex igitur imploro, vt semina scin-

tillæq; foueantur,è quibus virtutis lux salutaris accẽdi queat, quæ tanquã lampas per manus tradita,mundo æquæua fiat. Indidisti & meditatoriis viris desideriũ filiorũ qui progignuntur ex anima,quib⁹ potiti exclamarũt præ gaudio: En pueri quorũ misert⁹ est Deus seruorũ tuorum:quorũ peregrinatio nutrix & altrix est,quorũ intactæ animæ teneræ generosæq; sunt,in omnes virtutis formas diuinas & pulcherrimas fingi faciles. Sed doce me & illud,an filius Masec vernaculę meæ,tuarũ gratiarũ hęres sit idoneus.nam ego hactenus neq; speratũ accepi filium, neq; de hoc quem accepi spem habeo. Quænã autẽ sit hæc Masec,& quis eius filius,nõ obiter cõsiderandum est. Masec interpretatur ex osculo. differt autẽ ab amore osculum. nã ille est animarum cõiunctarum per mutuã beneuolentiã: hoc autẽ nudam salutationem habet superficietenus in occursu fortuito. sicut enim in ἀνακύπτειν nõ est κύπτειν,in καταπίνειν πίνειν, in μαρσίππῳ ἵππῳ,sic nec in καταφιλεῖν φιλεῖν,i. amor in osculo.nam multi etiã inimicis coacti aliqua necessitate hãc officij speciẽ exhibent.quæ sit autẽ illa ex osculo,nõ ex sincera charitate,nobis cõmendata,dicã nihil dissimulãs: Vita qua cum sensibus cõuiuimus,tota secura,quã nemo nõ amat, quã hominum vulgus herã existimat,elegantiores famulam,non externã aut emptitiam,sed vernaculam& tribulem quodãmodo:qui etiam didicerunt osculari eã nõ amare,cùm illi alteri valde ament eã & desiderent. Laban autẽ ille virtutis osor ne osculari quidem potest attributas meditatori potẽtias,sed vt assuetus simulationi fictisq; moribus,tanquã ægrè ferens,cũ reuera nõ doleat,ait: Nõ iudicasti me dignũ vt osculares pueros meos & filias. Iustè ac meritò.Simulationem eñ implacabiliter odisse didicimus. Dilige virtutes,& animo cõplectere,& nõ requires osculum,fucatum specimen amicitiæ. non est enim eis amplius portio vel hæreditas in domo tua. nónne pro alienis à te reputatæ sunt? nónne vendidisti eas,& deuorasti earũ pretium ? vt ne in posterum quidẽ eas possis redimere ac postliminio reuersas recipere.quid igitur osculari vult inimicus perpetuus virtutũ omniũ? At non sic Aaron osculatur Mosen,sed ex animo vt germanum charissimũ.Amãter,inquit,salutauit eum,& cõplexi sunt se inuicem. Sunt autem vitæ tria genera:vna apud Deũ,altera apud creaturã,tertia media,mixta ex vtraq;.quę apud Deum est,non descendit ad nos, nec venit in istas necessitates corporis: quæ apud creaturam,nec ascendit,nec curauit ascendere, degens in

cauer

cauernis intimis,& vita minimè vitali gaudens. at quæ mixta
est,sępe ad meliorem tracta ordinẽ numine corripitur,interdũ
retracta ad deteriorem retro se recipit.quòd si ad hanc tãquam
in bilancem melior vita accedat,adeò prægrauabit,vt in diuer
sa lance minimũ ponderis appareat.Moses autem ei quæ apud
Deum est vitæ palmam decernẽs sine puluere, reliquas inter se
cõparat per duarũ mulierum similitudinem, quarũ alterã dile
ctam,alteram exosam,vocat aptissimis nominibus.Quis enim
est qui nõ capiatur oculorũ,aurium,gustus,odoratus tactúsque
deliciis ac voluptatibus?Quis non abhorret à contrariis,fruga
litate,continentia,austera castigatáq; vita,lusus ac risus exper-
tè,plena curis & laboribus,contemplandi cupida, infensa igno
rantiæ,contẽnente pecuniã,gloriam, delicias, aspirãte ad tem-
perantiam,bonã existimationem,& videtes nõ cæcas diuitias?
Est quidem primogenitura vt antiquior ita honoratior:Moses
tamen etiam posterius natos hoc honore dignatur,his duplum
tribuens,alteris auferens dimidium.Si habuerit,inquit,homo
duas vxores,dilectã & exosam,& ambæ pepererinr, cùm distri
buet suam substantiam,nõ poterit primogenituram daræ filio
dilectæ scilicet voluptatis: iuuenis enim hic censetur,etsi tẽpo-
re antiquior.sed dabit filio seniori nato è fastidita prudẽtia,qui
à pueritia dignus fuit,cui duæ portiones debentur.Huius figu-
ræ sensum moralẽ quia iam antè diximus, reuertamur ad pro-
ximè sequentia,præmonito lectore,quòd exosæ Deus vuluam
aperuisse dicitur, ortũ dans bonis studiis & honestis operibus,
cùm ea quæ dilecta putatur, mox ab initio sit sterilis. Videns,
inquit,dominus ℘ Lia fastiditur,aperuit vuluam eius: Rachel
autẽ erat sterilis.Sed quoties anima prægnans quales decet fœ-
tus parturit,tunc altera sensibilium genitrix sterilescẽs desinit
parere,grata nõ propter amorẽ,sed propter oscula. Huius sen-
sualis vitæ quę Masec nominatur,vnusquisque nostrũ est filius,
honorans demiránsq; nutricẽ altricémq; humani generis: quã
terrenus intellectus Adam nomine,vbi factam vidit, quamuis
mortem suã,vitam illam nominauit.Vocauit,inquit,Adam no
men vxoris suæ vitã.quòd ipsa sit mater omniũ viuẽtiũ,reuera
mortuorum iuxta vitã animæ.At quotquot verè viuunt, matrẽ
habẽt sapientiam,sensus autem vtũrur seruitio,in hoc a natura
factum existimãtes,vt minister sit ad parandã scientiã. nomen
autem nati ex ea vita cuius nota est osculũ.Damascus traditur,
quod sacci sanguis interpretatur, aptè admodũ:quia per saccũ

significatur corpus,per sanguinẽ vita quæ est in sanguine.nam quoniam anima dupliciter dicitur,& in vniuersum & pars ei⁹ præcipua,quæ propriè dici potest animæ anima:sicut oculus & totus globus est,& ea pars qua,ppriè cernimus:existimauit legislator duplicẽ essentiã animæ:totius quidẽ,sanguinẽ:præcipuæ verò partis,diuinũ spiritũ.proinde apertè dicit:Anima omnis carnis,sanguis est.egregiè carniũ turbæ influxũ sanguinis attribuit vt propriũ.mẽtis verò essentiã nulli creaturæ coaptauit,sed introduxit eã supernè inspiratã àDeo. Inspirauit, inqt, creator omniũ in faciẽ eius spiritũ vitæ,& factus est homo in animã viuentẽ, quæ etiã ad imaginẽ sui factoris expressa narratur. Itaq; duplex est genus hominũ,alterũ quod viuit iuxta rationẽ inspiratã diuinitus,alterũ quod sanguine viuens seruit carnis voluptatibus.hoc terræ figmentũ est, illud ad imaginẽ Dei expressa effigies. ea terra sanguine macerata, ex qua facti sumus,nõ mediocritet eget diuino auxilio.ideo dicit: Iste Damascus Eliezer:interpretatur aũt Eliezer,Deus adiutor meus. quoniam hæc moles sanguinea per se dissolubilis & mortua, consistit & fouetur prouidẽtia Dei sua manu sustentãtis & protegentis:alioqui nec per vnũ quidem diem genus nostrũ durare poterat.Non vides quòd & Mosis secundus filius eodem est nomine?Nomen,inquit secũdi Eliezer.ac mox causam adiicit. nã Deus meus auxiliator meus,& eripuit me,à manu Pharaonis.Cæterùm sanguineæ sensualisq; vitæ amicis;præficitur ille pietatis disipator & hostis Pharao nomine, cuius regnũ iniustum & crudele non licet effugere,nisi Eliezer nascatur in anima,& auxiliũ à solo seruatore nos sperare iubeat.Rectè autem in stemmate Damasci nõ patrẽ,sed matrẽ Masec memorat: vt ostendat ꝙ anima sanguinea, qua bruta viuũt,ad mulierũ maternũ genus propriè pertinet,expers masculini generis. At nõ sic virtus Sarra:solá enim virilem stirpem sibi vsurpat,ex solo Deo nata qui pater est omniũ,ipsa matre carẽs principiũ.Verè, inquit,soror mea est,eodẽ patre,nõ item matre progenita.Hęc de quibus præmoneremus,habuimus.erat enim in prima parte argumẽti quædam obscuritas penè ænigmatica. Quid autẽ hic studiosus quærat,explicandum est diligẽtius,An possit aliquis huius sanguineæ vitæ cupidus,& sensib⁹ deditus, incorporearũ diuinarũmq; rerũ hæres fieri. His dignus habetur solus ille qui supernè inspiratus est,cælestis diuinæq; portionis particeps intellectus purissimus, contemnens non modò corpus,

sed

sed & alterā partem animæ,quæ cùm sit bruta sanguine fermē tatur,furores feruētes & cōcupiscentias ardentes excitās. ergo sic interrogat.Quoniam mihi non dedisti semen illud à seipso doctum & intelligibile,num verna meus hæres mihi erit,sanguineæ vitæ filius?Vix id elocutus erat,cū Deus respōdit.Mox, inquit,vox Dei facta est ad eum dicēs:Non hic hæres tuus erit, nec quisquā sensui conspicuus.nam incorporeæ naturæ intelligibilium rerum hæredes fiunt.Et obseruādum quòd nec dixit Deus,nec locutus est,sed voxDei facta est ad eum,tanquā intus in corde pulsans.Quis ergo hæres erit?non ille intellectus qui sponte detinetur in corporis carcere,sed qui solutus vinculis liberatúsq; prodiit extra parietes,& vt ita loquar, seipsum dereliquit.Qui,inquit,egredietur ex te,hic hæres tuus erit. Ergo si cupis ô anima,hæres diuinorum bonorū fieri, nō tantùm terrā corpus,& cognationem sensuum,& domum paternam,rationē desere,sed & teipsam fuge rapta extra teipsam sicut lymphati & fanatici, baccabunda & numine agitari te non dissimulans. nam extra se raptæ,afflatæq; diuino furore,& impulsæ cælesti cupidine,attractæq; à veritate impedimenta dimouente & viā muniente,hæc est hęreditas.Sed quomodo migras ab illis prioribus,ingenuè dic nobis,ô mens,quæ audire doctis insonare soles intelligibilia dicens:Equidem migraui è corpore, quando carnem sensumq; contempsi,atque etiam omnia sensibilia. si ad veritatem conferantur spectra & phātasmata,damnato sensuum iudicio corrupto & insincero plenóq; falsis opinionibus: damnatis etiam his quæ iudicantur,vt paratis ad inescandum fallendúmq;,& veritatem,quantum in se est,tollēdam è rerum natura.quin & ratione migraui quando multum irrationalitatis in ea cognoui,vtcunque tumente & extollente se. causa est enim quiddam non mediocre:per vmbras corpora, per verba res,quod fieri non potest,mihi ostendere.itaque labebatur per lubrica,& cogebatur multa circūloqui,quæ ppriis verbis eloqui disertè nō poterat.quapropter cùm viderem eam affectam vt infantem puerum, decreui satius esse migrare ab his omnibus,& ad Deum referre singulorum potentias, qui & corpus compingit ac corporat, & sentiendi vim indit sensibus, & rationi orationem suppeditat. Proinde agedum sicut dereliquisti cætera,excede ac emigra etiam ex teipsa.at quomodo?caue ne intellectum,cogitationem,perspicacitatem tibiipsi thesaurizes,sed offerens hæc ei dedica, qui exactè intelligendi & in-

fallibiliter percipiendi causa est. hæc autem donaria recipit alterũ è sacratis templũ, scilicet sanctius. Sunt enim opinor duo, alterum intelligibile, alterum sensibile. sensibilium naturarũ mundus hic, intelligibilium verò ille intelligibilis est recepta culum. Quòd autẽ is qui iam dicta egressus cupit sectator Dei fieri, prædiuitis naturæ laudatam hæreditatẽ assequitur, testis est scriptura dicẽs: Eduxit eum foras & dixit, suspice in cælum. quoniam hic est diuinorum bonorum thesaurus. Aperiat tibi, inquit, dominus thesaurum suorum bonorũ, cælum videlicet. ex hoc certè cõsummatas lętitias largitor ille cõrinuè depluit. Suspice, vt arguas cæcum vulgus hominũ, quòd cùm sibi videa tur cernere, orbatum est luminibus: nisi forté nõ est orbũ dum mala bonis antefert, iustis iniusta, perturbationes tranquillita ti animi, immortalibus mortalia: repulsisq; monitoribus ac ca stigatoribus cũ suis præceptis atq; monitis, adulatores admittit & sermones inuitãtes ad voluptatẽ, otium, ignorãtiam, atq; delicias. Ergo solus bonus videt, quamobrem & prophetas pri sci nominabant videntes, qui autem foras prodiit, nõ solùm videns, sed & Deum videns appellatus est Israël, sic enim hęc vox interpretatur. At isti etiamsi quando aperiunt oculos, terram intuentur terrenorũ cupidi, & innutriti materiæ. nam ille attoi lens oculos ad ætherem suspicit, vnde manna verbum diuinũ, cælestis immortalisq; cibus animæ spectandi ac discendi cupi dæ. istis verò animus est in cepis & alliis pupillas cruciãtibus, & turbantibus, ita vt cõniueant, atq; in porris & salsamentorũ fœtoribus, cibis Aegypto peculiariaribus. Venerunt, inquit, nobis in mentem pisces quibus in Aegypto vescebamur gratis, cucumeres, pepones, porrũ, cepe, allium. nũc anima nostra exaruit, nihil prẽter manna videt nostri oculi. Facit autẽ ad mores & illud, Eduxit eum foras, quod quidam indocti ridere solent, rogitãtes & quis intrò educitur, aut ediuersò foras intrat? Etiã ô ridiculi & nimis faciles. nescitis enim vestigare mores animæ, sed solos corporũ locales motus in his verbis quęritis. ideo mirum vobis videtur si quis intrat foras, aut intrò exit. nobis verò Mosis familiaribus nulla est hic absurditas. An non diceretis, perfectũ summum sacerdotem, quãdo in adytis operatur sacris patriis, intus esse ac foris? intus conspicuo corpore, foris anima vaga obãbulantéq;, rursum alium vel alienũ à Leuitico genere, amicum Deo charúmq;, extra sacraria stantem, intus in penitissimis agere, qui peregrinationẽ putat totã vitam cor

poris

poris:& quoties potest solam animæ vitam viuere,credit se degere in patria.nam extra amicitiam est omnis insipiēs,etiamsi ne momentū quidem discedat à cōtubernio:intus verò omnis sapiens,etiamsi non solùm regionibus, verùm etiam immēsis terræ tractibus disiunctus sit.Moses autem hunc amicum adeò Deo propinquū ait,vt nihil ab anima differat.dicit enim: Amicus æqualis animæ tuæ.Iuxta eiusdem æstimationē, nec sacerdos erit homo,tantisper dū est in sanctis sanctorū, donec exeat, non corporaliter,sed animæ motibus.Mens enim quando purè Deo sacrificat,non est humana,sed diuina.cùm autē ad aliquid humanum auertitur,descendens de cælo,vel potius delapsa in terram.egreditur etiamsi corpus intus maneat.Rectissimè igitur dictum est,Eduxit eum foras,è carcere corporis,è cauernis sensuum,è fallacibus rationis sophismatibus: & insuper ex seipso,atq; opinione qua putabat,se nulli obnoxiū liberè ac suapte facultate percipere atq; intelligere. Producto autem foras dixit:Suspice in cælum,& numera stellas,si potest iniri eorum numerus.Sic erit semen tuū.Egregiè dictū,sic erit semē tuum, non par stellarum numero.nō enim solam multitudinem, sed & alia multa ad perfectā felicitatē conducentia vult indicare, Sic erit,inquit,sicut quod vides in æthere,sic cæleste, sic vmbra carens,plenum splendore purissimo (nam nec in cælo nox locum habet,nec in virtute tenebræ)dispositum ornatissimè,immoto manens ordine,semper sui simile.Vult enim cæli effigiē, aut quod plus est,cælum terrestre dici sapientis animā, vt quæ in æthere habet lucida sidera,statos motus, cōcinnas choreas, diuinos circuitus,virtutum splendores fulgidissimos & stellis simillimos,quòd si sensibilium stellarum numerum inuenire est impossibile,multo magis intelligibilium.Nam quāto præstantius est quod iudicat quàm quòd iudicatur:siquidem mens sensu est potior,hic verò illa hebetior: ātùm & inter ea quæ iudicantur interest.itaq; immenso intelligibilia sensibiliū numerum superāt.nā oculi animæ proprij minima quædā portio est oculus corporeus.ille soli est similis,hic cādelabro quod modò accensum mox extinguitur.ideo necessariò subiungitur: Credidit Abrahā Deo:ad laudē eius qui credidit.Dicat fortasse aliquis,hoccine laude dignū iudicas?Quis Deo loquenti pollicenti q; fidē nō adhiberet, etiāsi esset impius & omniū mortalium iniustissimus?Huic respōdebimus:Caue caue ô præclare vir,ne temerè aut illū sapientē fraudes suis laudib⁹,aut indignis per-

fectissimã virtutẽ fidẽ tribuas, aut nostrã super hac re incusses sententiã. Nam si penitius scrutari, nõ solùm in superficie, volueris, cõperies quàm difficile sit credere soli Deo absq; vllo testimonio, propter cognationẽ quam habemus cũ rebus mortalibus, quæ nobis persuadẽt vt credamus fidamúsq; gloriæ, principatui, amicis, sanitati roboríq; corporis, & cæteris plurimis. has persuasiones eluere, & diffidere creaturæ per se infidissimæ, ac soli Deo fidere, q solus verè fidus est, res est animi magni cælestisq; nõ inescati vllis rebꝰ nostratibꝰ. Illud quoq; bene addit, imputatã ei fidẽ ad iustitiã.]Nihil em̃ tam iustũ, quàm fide sincera Deo credere. Id quantũvis istũ & naturæ consentaneũ, mirũ videtur proter vulgꝰ incredulũ, quos arguẽs sacra scriptura dicit, in solo Deo firmũ esse certúmq; præsidiũ, quantũlibet hoc mirent homines verorũ bonorũ expertes, alióqui reuera nõ mirabile. est autẽ opꝰ iustititiæ propriũ: Et dixit, inquit, ad eũ. Ego sum Deus qui eduxi te de terrra Chaldæorũ, vt darẽ tibi terrã hãc in hæreditatẽ.]Hoc nõ solũ noua pollicetur, sed & veterem promissionẽ cõfirmat. Siquidẽ dudũ donatũ bonũ, exitus erat è meteorologia Chaldaica, quæ docebat credere, nondũ nõ opus Dei, sed Deũ ipsum esse, & bona malaq; imputare stellarũ certis ordinatisq; cursibus, vnde bonorũ malorúmq; causæ pendeant. hanc tam prodigiosam opinionẽ homines ad credendũ faciles hauserãt ex æquabili motu orbiũ cęlestiũ: nam Chaldim interpretatur æquabilitas. Nouũ autẽ bonũ quod promittitur est acquisitio sapiẽtiæ eius quæ nõ sensu discitur, sed mẽte sinceriss ima percipitur, & cõfirmat migrationẽ optimã: anima se cõferẽ te ab astronomia ad physiologiã, & ad certã cognitionẽ à cõiectura: atq; vt propriè loquar, à genitis ad Ingenitũ, à mũdo ad eiꝰ patrẽ cõditorémq;. Chaldaicã enim sectã cælo fuisse deditã: hũc autẽ postquã inde migrauit, Deo qui cęlo vectatur & id gubernat, credidisse, narrãt sacra eloquia. pręclara sanè hæreditas, fortasse maior quã pro captu hæredis, sed digna largiẽtis magnitudine. Sed nõ sufficit bona spes & miræ felicitatis expectatio sapiẽtię cupido per oraculum oblata: nisi & modum audiat, quo ad eã felicitatẽ peruẽtur sit, quòd molestũ sit illi hęc ignorare, vt insatiabiliter sitiẽti scientiã. Ideo percontatur: Domine Deus, quomodo cognoscã quòd eã hæreditate possidebo? Dicat fortasse aliquis: non cõuenire hoc ei qui crediderat. nã hęsitationem dubitantis esse, eũ verò qui credit, nihil amplius quærere. Dicendũ igitur eũ hæsitare & credere, sed non de eadẽ re. absit

hoc

hoc à fideli anima.credidit se hæreditario iure possessurũ sapiẽtiã, nihil aliud quærit,quàm quomodo sibi obuẽtura sit ea felicitas, nã obuẽturã certò scit fretus Dei promissione.Itaq; delectatus hominis prono ad discendũ desiderio præceptor, incipit à primis elementis eum erudire, primũ docẽs quod est summè necessariũ:Sume mihi.] Breue verbum,sed magna vis eius.non pauca enim indicat.Ante omnia,propriũ, inquit, nullũ habes bonum,sed si quid habere putaris,aliunde habes:Vnde colligitur,quod accipimus à Deo quicquid habemus,nõ à post eũ nata creatura,quæ ipsa manus ad eum tẽdit vt accipiat. Secundò inquit,quicquid sumis sume non tibiipsi, sed quasi mutuũ aut depositum redde ei qui deposuit,& quidẽ cum auctario, veterem gratiam noua pensans gratia, & decenter aliquid repẽdens bene merito.nam multi sacris depositis malè vsi,præ auaritia nimia verterunt ea tanquam sua in proprium cõmodum. tu verò vir bone da operam pro viribus, vt non solùm integra illæsáq; serues quæ accepisti,sed omni cura efficias,vt qui deposuit non habeat quod queratur de tua custodia. deposuit autem hæc,animam,rationem,sensum,nimirum factor animaliũ:quæ deposita figuratè iuuenca,aries,capra nominãtur in sacris literis.hæc autem quidam sui nimis amantes vsurparunt sibi,alij reposuerunt vt tempestiuè redderent:& fraudatores quidem sunt innumeri,quis enim est nostrum qui animam rationem censum in bonis suis non censeat,sibi acceptum feres quod sentit loquitur intelligit:eorum antem qui bona fide custodiunt depositũ exiguus est numerus.hi tria iam dicta Deo dedicãt,rationem,sensum,animã.Sumpserunt enim non sibi,sed illi hæc omnia:itaq; meritò fatentur ab eo venire vires horum singulis,menti cogitationes,rationi sermones, imaginationes sensibus. cæterũ qui hæc ascribunt sibiipsis,meritò sibi parant hasmiserias:insidiosam animam fermentatam brutis affectionibus,& vitiis plurimis obsitã,nunc gulæ atq; libidini tanquã in lupanari prostitutam,nũc à plurimis iniquitatibus tanquã in carcere constrictã cum maleficis,non hominibus,sed studiis,quæ omnibus tribunalibus facessunt negotium,rationẽ verò inaniloquam, exacutam ad impugnationem veritatis,sibi dedecus afferentẽ, damnum autẽ audiẽtibus.prętererea sensum insatiabilẽ,semper ingurgitantẽ res sensibiles,sed nunquã expleri valentẽ, contumacem aduersus monitores,& conspuentẽ quicquid ad emẽdationem audit vidẽtq;.Qui autẽ hæc sumpserunt non sibi,sed Deo,

dedicarunt

dedicarunt ei singula, vt sacra seruantes suo domino: mentem quidem, ne quid aliud quàm de Deo virtutibúsq; cogitaret: rationē verò, vt ore frenato, laudibus hymnísq; veneraretur parē tem rerum omnium, ostentās in hoc tantùm negotio suam elo quentiam: sensum autem, vt imáginando totum hunc mūdum sensibilem, cælum terrámq; & naturas quæ sunt in medio. animantes ac stirpes atq; vires harū & efficaciam, motúsq; alios & habitu, sedulo & sine fuco nuntiet animæ. menti enim Deus dedit, vt intelligibilem mundum per seipsam, visibilem autē per sensum cognosceret. Quòd si quis posit omnibus his partibus Deo magis quàm sibi quærere, per sensus introspiciendo sensibilia, inueniendæ veritatis studio, per animam autem in rebus intelligibilibus quę verè sunt philosophando, deniq; per vocis instrumentum laudando hunc mundū & eius opificē, viuet vitam beatissimā. Hæc puto significari per verbum illud, Sume mihi. Cæterùm quoniam misericordi Deo visum est suæ virtutis excellentiam cælitus in terram demittere, vt genus nostrū potioris sortis fieret particeps, figuratè tabernaculum cum suis sacris apparuit, sapiētiæ simulacrum & imaginem. nam in medio nostræ impuritatis collocatum tabernaculum ait scriptura vt esset quo purificaremur, elutis & absterſis sordibus ac maculis, quibus referta est hæc vita vostra misera. Videamus igitur quid præcipiatur de apparādo tabernaculo. Locutus est, inquit, dominus ad Mosen dicens: Dic filiis Israël, Sumite mihi primitias, à quocūq; vltro dante sumetis eas. Hic quoq; præcipitur vt nō sibi sed Deo sumāt. examinando dantis animū magis quàm donum, & conseruādo quæ dātur illæsa atq; integra. quod autē primitias postulat, id ad erudiendos nos pertinet. nam reuera corporum ac rerum primitiæ Deo debentur. id si scire vis, considera stirpes, animātes, artes, scientias. prima stirpium semina sūntne agriculturæ an inuisibilis naturæ opera? quid hominum cæterorúmq; animalium generatio, nónne parentum operam habet accessoriam, suprema autem antiquissima veráque eius causa natura est? artiū autem scientiarúmq; nónne fons, radix, fundamētum, aut si quod aliud est nomē potioris principij, natura supponitur, cui contēplationes omnes superstruūtur? naturam verò si subtrahas, imperfecta erunt omnia. Et hoc est quod mihi quidā videt dixisse aptissimè: ἀρχὴ δίκαιος ἥμισυ παντός.

Dimidium facti qui bene cœpit habet.

Meritò igitur in sacris eloquiis primitiæ dedicantur Deo rerū

prin

principi. Aliubi quoq; sic legitur:Locutus est dominus ad Mosen dicens:Consecra mihi omnem primum fœtum primogenitum aperiẽtem vuluã,in filiis Israël ab homine vsq; ad pecora. itaq; sic etiam cõfessum fit, quòd quæ antiquiora sunt & præcipua Deo debentur,præsertim primogenita.quoniã enim omne genus est incorruptibile,incorruptibili Deo iustè attribuitur,& quicquid in vniuersum vuluã aperit, ab homine hoc est ratione vsq; ad pecorã,id est sensus corporis.nam qui aperit vuluam singulorum, mentis ad percipienda intelligibilia, rationis ad exercendum sermonem,sensuum ad obiecta tractãda,corporis ad proprios eius motus atq; habitus:est ille Dei sermo inuisibilis sator & artifex,qui cõuenienter ad patrẽ refertur.atqui sicut principia Dei sunt,sic & fines:teste Mose,qui præcipit vt separe tur finis,& dedicetur domino.attestantur & mundanæ res:quomodo?stirpis principium semen est,finis verò fructus: vtrunq; opus naturæ non agriculturæ.Rursum scientię principium natura est vt ostendimus,finis autem ne contingit quidem hominibus. nemo enim absolutus est in vlla sciẽtia,sed reuera perfe ctiones & fastigia vnius solius sunt. itaq; nos versamur in spacio medio finẽ inter & principiũ,discendo,docendo,agros colẽdo,cætera opera tractando quasi agamus aliquid, vt & generatio videatur aliquid agere. Manifestius tamẽ principia finésq; Deo tribuuntur in mundi creatione.dicẽte scriptura:In principio fecit:& rursum,Perfecit Deus cælum & terram.Nũc igitur ait:Sumite mihi:sibi debita vindicãs,& præcipiens ne quæ dantur vitientur,sed ita vt oportet seruentur.Rursum aliubi qui re nulla indiget,& ideo nihil accipit,fatetur nihil accipere,vt pie tatem accendat,& ad sanctitatem religionémq; prõptos faciat, quasi delectetur spontaneis obsequiis animę & cultu legitimo. Ecce, inquit, accepi Leuitas pro omni primogenito aperiente vuluã apud filios Israël,erũt eorũ redẽptio.Damus igitur & accipimus.sed accipim⁹ propriè,abusiuè dare dicimur, ob causas quas diximus.aptè autem redẽptionem Leuitas nominat.nihil enim ęquè mentem ad libertatem erigit,ac cõfugere ad Deum suppliciter.id autem sacrata Leuitica tribus profitetur. Quãdo igitur satis de his disseruim⁹,reuertamur ad textus reliqua.Sume mihi,inquit,iuuencã indomitã,illęsam,tenerã,iuuenẽ,laici uã,sed rectoris patientem animã. sume mihi arietẽ, rationem maturã,paratã certamini, idoneã soluendis & dissecãdis nodis sophistarum ex aduerso disputantiũ,idoneã & ad tuendũ ornan

dúmq;

dúmq; eum cui cõtigit. ſume mihi & ſenſum inducentẽ in hũc mundum ſenſibilem, capram, tria hæc omnia, iuxta numerum perfectum compoſita, principium, finem, mediũ habentia, præterea turturem & columbam, diuinam & humanã ſapientiam ambas quidem volucres & in altum tolli exercitatas, differentes tamẽ à ſe inuicẽ, quatenus differt genus à ſpecie, aut exemplar ab imagine. amat enim diuina ſapiẽtia ſolitudinem, propter ſolũ Deum cuius ipſa eſt poſſeſsio, & turtur figurate vocatur. altera verò máſueta: cicur, & gregatim volitãs ciuitates hominum libenter incolit, gaudens conſuetudine mortalium, & ideo repræſentata per columbæ ſimilitudinẽ. Has virtutes opinor Moſes ſubindicans, obſtetrices Hebræarum Sepphoram & Phuam nominat: quarũ altera auicula, altera rubor interpretatur. ſiquidẽ diuinæ ſcientiæ propriũ eſt ſublimia petere: humanæ verò, modeſtiam & pudorem indere, quem erubeſcentia maximè indicat. Et ſumpſit, inquit, ei hæc omnia. hæc laus eſt probi hominis, ſacrũ diſpoſitũ animæ, ſenſus, rationis, diuinæ ſapiẽtiæ, humanæ ſcientiæ, ſine dolo bona fide ſeruãtis, nõ ſibi ſed ei qui depoſuit. Deinde addit: & diuiſit ea per medium: nec dicit quis diuiſerit, cogitationi tuæ relinques intelligẽdum Deum, ſecantem corporum ac rerum cunctarũ cohærẽtes & vnitas vt videtur naturas, verbo ſuo nihil nõ ſecante, quod vt acutiſsimũ nõ deſinit diuidere omnia ſenſibilia, donec perueniat ad ea quę vocantur indiuidua. Idem verbũ inciſorium etiam rationi conſpicua in plurimas portiones incircumſcriptas diuidit, & bracteas auri ſecat in capillaméta, vt Moſes ait, longitudinẽ ſine latitudine, incorporeis lineis ſimilẽ. Hæc igitur tria ſingula diuiſit per mediũ, animã in brutam partẽ & rationalẽ, orationem in verum & falſum, ſenſum in imaginationẽ certã & incertam: atq; ita dimidiata inter ſe oppoſuit, rationali brutũ, vero falſũ, certo incertũ, indiuiſa ſinens volucria. nã incorporeæ diuinæq; ſcientiæ in contrarietates pugnantes nõ poſſunt diuidi. Et quia dicendum eſt de diuiſione in æquales portiones & de oppoſitis, nec ſilẽtio rẽ præteruehemur, nec prolixius immorabimur, ſed quãto poterimus vtemur cõpendio, cõtenti huc propriè pertinentibus. nã ſicut animã noſtrã & mẽbra per mediũ diuiſit opifex, ſic & huius vniuerſitatis eſſentiã mox in mũdi huius initio. Primùm bifariã eam diuiſit, in graue & leue, quod craſſum eſt diſcernens à tenui. horũ vtrumq; denuò diuiſit, tenue in ignem & aẽrem, craſſum in aquã terrámq;, ſenſibilis mundi elementa

ſenſibilia

sensibilia pro fundamento ei futura. ac rursus tũ graue tũ leue diuisit in alias species,leue in frigidũ & calidũ, frigidũ appellans aërem,ignẽ verò quod est natura calidum : item graue in humidum & aridum:humidum vocauit aquam,terrã aridum, hæc singula rursum aliter secta sunt.terra in continẽtes & insulas:aqua in mare & fluuios,cæterósque latices potabiles. aër in æstiuas brumalésq; mutationes. ignis in hũc quo vtimur quotidie,corruptiuũ & insatiabilem, & in aliũ salutarẽ priori contrarium,ex quo cælũ confectũ est.Ita secta sunt vniuersalia,nec minus particularia,nẽpe in animata & inanima.In inanimatis quædam semper manent eadẽ,quæ habitu continentur ceu vinculo:quædã mouentur,non migratione sed incremento,quæ natura inenarrabili modo viuificat.ex his alia sunt siluestria,quæ immites fructus cibum ferunt bestiis:alia frugifera,quæ ad curam agricolarũ pertinent.horum fructus prosunt homini, omnium animaliũ mitissimo. Nec hic cõsistit diuisio animatorũ ab inanimis,rursum hæc singula subdiuidũtur. nã alterũ horũ diuiditur in brutorũ & rationaliũ species:quæ & ipsæ denuò diuidũtur:bruta in fera & mãsueta,rationalia in mortalia & immortalia.mortales itẽ secãtur bifariã,distincti virorũ & mulierum vocabulo. aliâs quoq; animal in marẽ secatur & fœminã. nec desunt & aliæ sectiones necessariæ,quibus separantur volucres à terrestribus,& ab vtrisq; aquatilia.Tam acutũ est verbũ illud res omnes dissecãs,primũ forma qualitatéq; carẽtẽ essentiã,& ab hæc discreta mũdi elemẽta quatuor,mox plãtas & animãtes ex his cõpactas,Quoniam autẽ non tantũ ait,diuisit, sed per mediũ diuisit,necessum est vt pauca de portionibus dimidiatis addamus, sic enim æquales partes indicantur. Mortalis quidẽ nemo posset quicquã in partes pares diuidere,sed necesse est vt alterutra maior minórve sit,saltẽ paulò quod sensum fugiat,solitum grandiora quæq; expẽdere,minutias verò non valentem percipere.inæqualitas autem æqualitatem excludit, id quod veris rationibus deprehenditur. probabile igitur est solũ Deũ exactè iustum esse,& solum posse per mediũ diuidere vel res vel corpora,vt alterutra portio ne mica quidem alteram superet,sed pares sint per omnia,Hæc dicta sufficerẽt, si vna esset æqualitatis species:cũ autẽ plures sint,nõ grauabimur quæ restat adiungere.dicitur enim æqualitas vno modo in numeris,qua duo duobus,tria tribus æquiparantur, & cætera similiter:altero modo in quãtitate,quæ ad longitudinis, latitudinis, altitud

altitudinis,dimensiones pertinet.palmus enim palmo, cubitus cubito par est magnitudine. Sunt in quibus æstimatur valoris æqualitas,vt in mensuris ac ponderibus.est & ea species necessaria quam analogiam seu proportionem nominãt, iuxta quam pauca multis,parua magnis cẽsentur æqualia,cuius in ciuitatibus vsus est interdũ,quãdo ciues iubẽtur cõferre çqualiter,non numero,sed pro rata,vt est census eius temporis, quando centũ drachmas conferens,tantundem iudicatur contulisse quantum qui talentum repræsentauit. His præsuppositis vide quomodo qui per mediũ diuisit,çqualiter diuisit iuxta has omnes çqualitatis species,in ipsius mũdi opificio, pari numero grauia diuidens à leuibus,duo à duobus,terrã & aquã põdus habẽtia,à suapte natura leuib⁹ igne & aëre.eadẽ parilitas est in singulis,aridissimo humidissimóq;,terra & aqua.eodẽ modo tenebris lux opponit,dies nocti,æstas hyemi,veri autũnus, & id genus alia. Item magnitudine pares sunt in cælo quidem æquidistãtes circuli,tam æquinoctiales vernus autumnalisq; quàm solstitiales æstiuus brumalisq;:in terra verò zonæ quas vocãt, duæ inter se æquales quæ circa polos sunt frigidæ, & ob hoc inhabitabiles: duæ item inter has & exustã mediç,quas propter tẽperiem aiũt habitabiles,alteram ad austrum vergentem, alterã ad septemtriones.Lõgitudine verò paria sunt temporum spacia,nox maxima diei maximæ,breuissima breuissimæ. mediæ media. de cætero dierũ æqualitates ac noctiũ deprehendũtur çquinoctiis, post vernum vsq; ad solstitiũ die crescente,nocte decrescẽte,donec dies lõgissima fiat,nox breuissima.post solstitium verò sol reuertens per eãdem viam,nec celerius,nec tardius sed eodem modo per eadem spacia, pari ordine ad autũnale æquinoctium incedit,æquatáque nocte diei,noctem augere incipit,diem minuens ad brumam vsq;.tum verò nocte aucta in maximam lõgitudinem,die contracta maximè per eadẽ rursum spacia reflectens ad vernũ reddit æquinoctiũ.ita spacia temporum quãuis inæqualia videantur, parem habent longitudinem,non tamen iisdem anni horis.sed diuerso tempore.Idem cõsideratur & in membris animaliũ,præsertim hominũ.pes enim pedi, manus manui,& cætera fermè omnia dextra sinistris sunt paria. Iam quæ valore æquantur sunt plurima tam arida quàm liquida,de quibus põdere mensuráq; decernitur.analogia verò çquat omnia propemodum parua magnáq;,in toto mũdo quantus est.nã qui rerum naturam scrutantur diligẽtius, aiunt pro portione

paria

paria esse elemẽta quatuor. qua analogia mundus temperatus æquante partes singulas comparantéq;,& factus est primùm,& durat in perpetuum.certè ista quatuor,aridum,humidũ, frigidum,calidum,contẽperata pro portione, cõstat nihil aliud esse quàm potentiarũ quatuor temperamẽtum quoddã congruum & analogicum. Quòd si libeat percurrere singula,in infinitum protendetur oratio. Animalia minima maximis paria pro portione licet animaduertere,hirundinẽ aquilæ,mugilẽ ceto, formicã elephanto.nam corpus & anima,itẽ dolores voluptatésq; appetitus & fastidia.& quicquid est in natura animaliũ,omnia fermè sunt similia.ęquãte analogię regula.& hoc est quod quidam ausi sunt vniuerso mundo æquare hominem animal minimum,cũ viderent vtrumq; constare ex corpore & rationali anima,vt permutatis nominibus, hominẽ quidem mundũ paruũ, mundum verò magnum hominem dicerent.quæ illi nõ temerè docent,sed quoniam ars Dei qua vniuersa cõdidit,nec intenditur nec remittitur,semper sui similis quãtum ad excellentiã, opifice res singulas absoluẽte numeris omnib⁹,& nihil prætermittente quod meritò desideres. nã & parua & magna,vt dicit Moses,iudicauit,creans & formãs singula nec propter vilitatẽ materiæ de arte quicquã subtrahens,nec addẽs aliquid propter eius pretium. quoniã laudati artifices, siue pretiosas materias siue viles accipiant,ipsi nõ parcè insumunt operã. nec defuerũt qui affectatè ostentarunt artem in vilibus, cõtendentes cũ pretiosis operib⁹,arte supplẽtes quod materiæ deerat.Dei autẽ exi stimatione materia nulla pretiosa est, ideo cũctis ex æquo artẽ adhibuit:vnde in literis sacris legitur, Vidit Deus omnia quæcunq; fecerat,& ecce bona valde. quæ autem laudantur ab illo, honore æquãtur ipso iudice.Laudauit autẽ non materiã inanimam,redundãtem,dissolubilẽ suapte natura & corruptibilem, rudem inæqualémq;:sed artificiosa opera sua,prę se ferẽtia vnã eandémq; opificis facultatem ac scientiã æquabiliter elucẽtem per omnia.ideo seruata est vbiq; analogię regula,ratione artis ac sciẽtiæ.eius æqualitatis,si quis alius,Moses laudator fuit,primùm laudans vbiq; iustitiã.cuius propriũ est ęqualiter diuidere,vt Græcis ἀπὸ τοῦ ἴσα τέμνειν dicta videri possit,diuidẽs & res & corpora.Deinde vituperãs iniustitiã,turpissimæ inæqualitatis opificem.hęc inęqualitas geminũ bellum peperit,externum & ciuile,sicut ediuersò pacem æqualitas.Sed nusquã apertius laudat iustitiam,damnat iniustitiam,quàm his verbis:Nõ

facietis iniustitiam in iudicio,in mensuris,in libra,in pondere. Libra iusta,pondera iusta,modius iustus erit vobis.& in Deuteronomio: Non erit in pera tua pondus iniquum, verum & iustum erit:non pondus magnum & paruum,vt fias longæuus super terram,quam dominus Deus dabit tibi in hæreditatē,quoniam abominatus est Deo quisquis facit iniustitiā. Ergo amator iustitiæ Deus odit iniustitiā & abominatur vt seditionis & malorum principium. Sed vbi æqualitatem laudat legislator nutricem iustitiæ?Mox in principio cæli conditi. Et diuisit,inquit, Deus lucem à tenebris, appellauitq; lucē diē, & tenebras noctem.diē enim & noctem, lucē & tenebras in rebus ordinauit æqualitas. Eadem diuisit & hominem in virum ac mulierē, duas portiones inæquales quidem robore,sed quod natura spectauit,bene cōparatas vt tertium quiddā gignerent sibi simile. Fecit,inquit,Deus hominē,ad imaginē Dei fecit eum, marem & fœminam fecit eos.iam nō Eum, sed Eos adiecit pluraliter, inferens in genus species,diuisas(vt dixi)æqualiter.Frigus quidem & æstum,æstatem & ver descripsit in horas annuas,diuisas eodem inciforio.cæterum illi tres dies qui solem præcesserūt, eundem secutis numero pares sunt,senario diuiso æqualiter,ad notas seculorum & temporis.æuo enim tres præcedentes dicauit,sequentes verò tempori, quod imago æternitatis est, Item duas eius Qui est potētias primarias,beneficam qua mundum cōdidit,iuxta quam appellatur dominus:& punitiuā qua rebus imperat,iuxta quā Deus agnominatur, ipse ait se mediū stantē dirimere.Loquar tibi,inquit,supra propitiatoriū inter duoChe rubim:vt ostenderet quòd antiquissimæ eius Qui est potentiæ pares sint,benefica & vltrix,vtentes eodē inciforio,quid colūnæ decem legum generalium,quas nominat tabulas? duæ sunt numero pares animæ partibus. nā brutæ pariter ac rationali debetur eruditio castigatióq;.hæ rursum à legislatore diuidūtur. ipse quidem opus Dei fuerunt,exaratæ literis diuinitus insculptis in eas.Quin etiam legibus ipsis,quod propriè ius est,diuisis in pares quinarios,prior ius diuinum, posterior humanum continet. In diuino iure prima lex opponitur opinioni plures Deos credentium,docens nos mundum esse sub vnius imperio. secunda vetat ne quis sibi Deos alios faciat præter creatorem, deceptus pictorum fictorúmque insidiosis artibus, quas Moses eiecit è sua rep. dānatas exilio perpetuo vt solus verè Deus colatur. Tertia est de nomine domini, non eo quod creaturam

penetrat

penetrat(hoc enim est ineffabile) sed quod prædicatur de eius potētiis.prohibitū est enim id in vanū assumere. Quarta est de sempervirgine sine matre nata hebdomade:vt creatura assueta eius otio,reminiscatur eius qui omnia facit inuisibiliter.Quinta de honore habēdo parētibus.nā hæc quoq; sacrata est, quippe quæ refertur non ad homines, sed ad autorem genituræ rerum omnium,cum quo pater & mater collati non gignunt,sed instrumenta gignendi sunt, hoc præceptū situm est in confinio quinarij pertinentis ad pietatē, & alterius cohibentis iniurias mutuas ac maleficia: quandoquidē mortales parētes finis sunt immortaliū potentiarū, quæ naturales genitrices rerū omniū, permiserunt huic infimo generi mortali ad imitationē earum seminare atq; gignere. principiū enim generationis est Deus: finis verò hæc mortalis infima & vilissima species.alter autem quinarius vetat adulterium,homicidium,furtum,falsum testimonium,concupiscentiam.hæc sunt generales regulę peccatorum fermè omnium,ad quas referri possunt singulorū species. quotidiana quoq; sacrificia vides diuisa æqualiter,alterū sacerdotibus pro seipsis offerētibus è simila, alterū pro tota natione in quo agni duo ritè mactantur.horū quę dixi dimidium manè offerri lex iubet,reliquū vespere, vt etiā pro nocturnis beneficiis agātur Deo gratię.Vides & panes in sacra mēsa propositos, vt in senos distributi æqualiter,monumentū sint xij,tribuū,quarum dimidiū ad virtutē Liā pertinet matrē sex phylarcharum, alterum dimidiū Rachelis est & cæterarū.vides & in talari veste gemmas xij.pariter senas dextras ac sinistras,quibus insculpta fuerūt xij.patriarcharum nomina notata diuinis literis naturarum diuinarum monumēta.An-non & duos mōtes significātes duo genera,pro æqua portione discretos,alterum tribuit benedicentibus,alterū execrātibus, phylarchas vtrobiq; præficiēs?vt doceret eos quibus monitore opus est, benedictiones & maledictiones pares esse numero,atq;etiā honore propemodū, si dicere fas est.similiter enim laudes bonorū prosunt & malorum vituperia:quandoquidē rerum malarum fuga & bonarum optio similes iudicantur à prudētibus.Libet mirari etiā duorū hircorū qui pro peccatis offerūtur selectionē & distributionem incertę sorti cōmissam:cùm enim sermo sit duplex,alter q diuinas virtutes tractat,Deo consecrat:alter qui humanis inhæret miseriis,profugæ creaturæ dedicatur, quē oracula vocāt emissariū,quia procul à sapiētia repellitur.Cæterū quia sicut numi,

sic res veris falsisq; notãtur characterib⁹, nónne inuisibilis ille sector tibi videtur diuisisse has æqualiter, dũ notatas & probas eruditionis amatori assignat, notis verò & signis carẽtes ineru dito? Obtigerũt, inquit, nõ signata Labani, signata Iacobo. nã anima cerę (vt quidã priscus ait) more, si dura sit, formas respuit, nec sibi finit imprimi, & rudis pmanet. sin autẽ sit obsequẽs aut saltẽ mediocriter facilis, profũde sigilla recipit, & amoto signaculo, fideliter seruat impressas species. Nec minus miranda est victimarũ sanguinis æqua distributio, quem summus pontifex Moses ex naturæ prescripto diuisit. Sumpto, inquit, dimidio sanguinis infudit eum in crateras: reliquum verò dimidium profudit apud altare: vt doceret esse duplex genus sacratæ Deo sapiẽtiæ, alterum diuinũ, alterum verò humanum. & diuinũ quidem esse sincerum nulla mixtura vitiatum, quã ob rem Deo sincero atq; impermixtę vnitati habitur, humanum verò mixtum temperatúmq; profũdi & dispergi in nostrum genus mixtum, temperatum & cõpositum, quod inducit membrorum morũq; temperamenta & concordiã. Enimverò animæ pars sincera puráq; mens est vigens ac viuida, supernè inspirata cælitus: quæ si quãdo sana integráq; seruatur, æquum est & dignũ sacris ipsius studiis, vt reddatur Deo qui eã cõseruauit incolumẽ & illæsam à malis omnib⁹. altera verò mixta pars est tota sensuũ, cui suas crateras natura fabricauit: hæ craterę, visus quidem sunt oculi, aures verò auditus, itẽ nares odoratus, & sua cuiusq; receptacula, in has sanctum illud verbum infundit sanguinẽ, vt bruta nostri pars animetur, & rationalis fiat quodãmodo, parãdo admonitionibus, & puram se seruando ab illecebris sensuum. quid didrachmum sacratum, nónne ad eundẽ modũ intelligẽdum est? vt eius dimidium, scilicet drachmã seponamus in redẽptionẽ animæ, quam ille solus liber & liberator è crudeli moleståq; affectuum & iniquitatũ dominatione vel rogatus vel nõ rogatus potẽter asserit: reliquũ dimidiũ illiberali & seruili relinquam generi, ex quo fuit ille qui dicit: Sufficit mihi meus dominus, mens quæ in me principatũ habet: & vxor mea, charus ille sensus custos domesticorũ affectuum: & pueri mei, mala quę ex his nascuntur. Nolo abire liber, Necessum est cũ vt huic quoq; generi sors exsors & emissaria detur è didrachmo, oppositа drachmæ quæ vnitati sacrata fuit. Vnitas cũ nec additionẽ nec subtractionem potest recipere, imago Dei qui solus plenus est. Cętera suapte natura sunt inania, quibus si quid inest solidi, verbo

diui

diuino astringitur. Hoc enim ceu vinculo & glutine solidatur omnis essentia. Ipsum verò cõnectens cõtexénsq; singula, sibi-ipsi complementũ est, nullo prorsus egens alio. Meritò igitur dicit Moses: Diues nõ apponet, pauper nõ detrahet de didrachmi dimidio, quod est (vt dixi) drachma & vnitas: cui omnis numerus dicere potest illud poëticũ: A te principium, tibi desino. Nam vel infinities infinitus numerus in vnitatem desinit, & facto ab hac initio crescit in innumerabilẽ multitudinẽ. ideo nõ numerũ, sed elementum & principiũ numeri hanc dixerũt, quibus curæ est cõsectari talia. Ad hæc cælestẽ illum cibum animę qui mãna vocatur, omnib⁹ petẽtibus Dei sermo ex æquo distribuit, æqualitatem haudquaquã negligens. Testis est Moses, dicens: Nec plus colligenti superfuit, nec minus colligẽti defuit: quãdo miranda optãdáq; analogiæ mensura vsi sunt: ex qua dicerunt hunc cibũ nõ tam hominibus quàm rationibus & moribus colligi. quantũ enim cuiq; cõpetebat, tãtum sibi præparauit, vt nihil vel deesset vel superesset. Similem analogicã æqualitatem licet inuenire in pascha, vt vocãt. est autẽ pascha, quando anima brutos affectus meditatur dedisc ere, & rationalẽ animi tranquillitatem vltro aduocat. Prȩcipitur enim sic: Si pauci fuerint in domo, adeò vt nõ possint agnũ absumere. assumatur vicinus proximus pro animarũ numero, vt supputatione facta cedat cuiq; sua portio, qua & dignus est & indiget. Cũ autẽ agri nouellis colonis diuiduntur, maior portio pluribus, minor paucioribus attribuitur, quod iniquum videatur parua multis, magnaverò paucis tribui magnitudinis eius nõ capacibus. Aequalitatis autẽ quæ iuxta numerũ iudicatur exemplum euidẽtissimum est in vndecim principũ sacris oblationibus, & earum in sacerdotes distributione. Vnicuiq;, inquit, ex filiis Aaron erit æqua portio. Est & in cõpositione aromatũ ad suffitum pulcherrima æqualitas, præcipitur enim: Sume tibi odoramẽta, stactẽ, onycem, & galbanũ suaueolens, & thus perlucidũ, omnia lectissima & inter se paria: faciẽntq; ex eo suffitum, vnguẽtum opus vnguẽtarij, puræ cõpositionis, opus sacratum, singulas portiones ait pares oportere esse ad totius tẽperamentũ. opinor autẽ has quatuor species ex quibus suffitus cõponitur, figuram esse elemẽtorum ex quibus constat mundus hic vniuersus. nã per stacten aquã, per onycem terrã, per galbanũ aẽrẽ, per thus perlucidum ignẽ significat. siquidem stacte à stillando dicta, est liquida, onyx terrestris & aridus, galbanũ suaueolẽs cognomina

tur ad significandum aërē. odor enim locū habet in aëre. thuri quoq; perlucidi cognomē additur, vt ignē subindicet: ideo grauia separauit à leuibus, altera per copulatiuam coniunctionem vniens, altera disiunctim proferēs, dicēdo, Sume tibi odoramēta, stacten, onycē. hæc disiunctim significatiua grauiū, aquæ terræq;. deinde incipiens denuò per copulā, & galbanū suaueolens & thus perlucidū, quæ iam leuē aërem & ignē significāt. Temperaturā autē ex his compositā antiquissimū perfectissimūq; opus verè sanctū dicimus hunc mundum, qui per figurā suffitus admonetur, vt agat suo creatori Deo gratias: vt verbo quidē vnguentaria cōpositio adoleatur: sed re vera totus mūdus per Dei sapientiā fabricatus manē ac vespere accēsus exhalet vaporem suaueolentissimū. hæc enim vita decet mundum: vt parenti suo factoríq; indesinēter agat gratias, tantū nō euaporans & in elementa resoluens seipsum, vt declaret se nihil sibi recōdere, sed totū seipsum offerre creatori ac dedicare. Illud quoq; mirari subit sacrū verbū, quod magna cōtentione ac celeritate intercurrit inter viuos & mortuos. Mox enim, inquit Moses, cessauit attritio: non cessatura profectò, nec releuatura ab afflictione confractionéq; nostrā animam, nisi amicus Dei diremisset sanctos, qui verè viuunt, à profanis, qui mortui sunt, si rem verè considerēs. Sæpe enim etiam sani, propter viciniam ægrotorū, contagione periclitati sunt. id periculum hinc sublatū fuit interpositō medio termino validissimo, qui arceret à parte meliore deterioris impetum. Sed magis etiā miror dum è sacris eloquiis disco, quomodo nubes interiecit se mediam inter Aegyptiacas & Israëliticas copias. Nā hæc nubes ceu scuto protegens & conseruans Deo charū populū temperantiæ deditū. nō sinebat exagitari: arcendo impiam gentem seruientē affectibus. Mētibus enim virtute præditis paulatim irrorat sapientiā securā à malis omnibus: in duras autem ac bonarum artium steriles, more niuis densissimæ pœnas ingerit, intentās eis inundationis perniciem miserabilem. cæterū illi angelorū principi sermoni antiquissimo hoc eximium donū concessit pater omnipotens, vt in confinio stans, facturam à factore discerneret. idem supplex immortalem appellat pro mortalibus deprecans, & à summo rege legatione ad subditos fungitur. Quod donum tam libenter accipit, vt iactet etiam, dicens: Et ego steterā medius inter vos & dominū. videlicet nec ingenitus vt Deus, nec genitus vt vos, sed inter extrema medius, apud vtrosque agens obsidem. apud

crea

creatorem, vt fides fiat nunquã eum deleturum aut deſerturum vniuerſum genus reuolutũ in perturbationem ab ordine: apud creaturam verò, vt ea certam ſpem habeat. nunquã Deo propitio curam operis ſui defore. nam ego denuntio creaturę pacem ab eo qui bella tollit Deo, pacis cuſtode perpetuo. Poſtquã igitur de ſectione in portiones æquas ſacra ſcriptura nos docuit, ducit nos & ad oppoſitorum ſcientiam, dicens portiones eas oppoſitas inter ſe inuicem. nam reuera propemodum omnia quæ mundo continentur ſuapte natura ſunt contraria. Incipiendo à primis, calidum contrariũ frigido, aridũ humido, leue graui, tenebræ lumini, nox diei. In cælo ſtellarũ fixarum orbis fertur in contrarium erraticarum orbibus: in aëre contraria ſunt nubilum & ſerenitas, ventus & trãquillitas, æſtas & hyems, ver & autumnus. Nam illud floret, hic marceſcit, In terra dulces aquę amaris ſunt contrariæ, fertiles agri ſterilibus. Videmus etiã in aliis contrarietatem, vt ſunt corporea incorporea, animata inanima, rationalia irrationalia, mortalia, immortalia, ſenſibilia intelligibilia, perceptibilia imperceptibilia, rudimenta abſoluta, principium finis, generatio corruptio, vita mors, ſanitas infirmitas, album nigrum. dextrum ſiniſtrum, iuſtitia iniuſtitia, prudentia imprudentia, fortitudo timiditas, temperentia intemperantia, virtus vitium, & vtriuſq; omnes ſpecies. item literatura literarum inſcitia, muſica amuſia, eruditio ineruditio, ſolertia inertia: & quæ ad artes pertinent, elementa, muta & vocalia, acuti & graues ſoni, rectæ & circulares lineæ. In animalibus ac ſtirpibus, fœcunda ſterilia, multipara paucipara, ouipara viuipara, mollia teſtacea, fera manſueta, ſolitaria gregaria. Item, paupertas diuitiæ, claritas obſcuritas, nobilitas ignobilitas, copia inopia, bellum pax, ius iniuria, grauitas ignauia, otium negotium, iuuentus ſenectus, potentia impotentia, robur debilitas. & quorſum attinet percenſere ſingula, quorum infinita multitudo eſt? Itaque rectè naturę interpres pigritiam & incuriam noſtram miſerans, vnumquenque manifeſtè monet nunc quoq; vt ſingula contra ſe inuicẽ ponamus non integra, ſed dimidiata. vnum enim conſtat ex ambobus contrariis, quo ſecto noſcuntur cõtraria. An nõ hoc eſt quod ferunt Græci ſuum illũ magnum & celebratũ Heraclitũ iactaſſe tãquam cõmentũ proprium, & in eo colloquaſſe caput totius philoſophię? atqui vetus Moſis inuentũ eſt, in eodẽ cõtrarias portiones animaduertere, ſicut nunc apparuit. hæc igitur & aliãs perſequemur

mur diligentius. Nunc illud quoq; videtur non prætereundum silẽtio, quòd dimidiatæ partes trium animalium diuisorũ sex factæ sunt, vt septimus sit sermo ille incisor, dirimẽs terniones & seipsum in medio statuens. Cui simile opinor, quod manifestè memoratur de sacro cãdelabro: sic enim fabricatũ est, vt sex cauliculos habeat, ternos vtrĩq;: ipsum existãs in medio, ternio nes dispescit & dirimit. est enim tornatile opus diuinũ, insigni arte factum ex auro purissimo. Nam illud vnum solum sincerum Ens, hebdomadam sine matre ex seipso solo genuit, nulla prorsus adhibita materia. cæterũ inter laudes auri multas duæ referantur præcipuæ: vna quod non sentit rubiginis iniuriam, altera quòd in tenuissimas bracteas sine scissura diducitur. Me ritò igitur maiorẽ nãturã significat, atq; diffusa & protensa vs quequaq;, tota per totũ plena est, aptissimè cõtexens cætera. De hoc cãdelabro ipse artifex differẽs rursum dicit, quòd cauliculi vtrinq; terni procedebant pari proceritate, habẽtes in summo lucernas nucibus similes in floris speciem lucernã sustinentis, exstante in summo candelabro flore septimo ex auro solido, & super impositis septem lucernis aureis: vt multis probabile fiat senionem in duobus terniones diuisum mediante sermone illo septimo, sicut & hodie. totum enim candelabrũ cum sex præcipuis sui partibus cõpactum est è septem cauliculis, septẽ floribus, lucernis totidẽ. diuiduntur autẽ sex lucernæ interueniẽte media septima, similiter & flores & cauliculi eminẽte septimo in medio. Cauliculi autem illi compares è medio septimo stipite proueniunt. Verùm de his quia multa dici possunt, differãtur in tẽpus aliud: vnum in præsenti dixisse sat erit, septẽ erraticorum siderum cursus simulacrum sit hoc sacrum candelabrum cum septẽ lucernis superpositis. Quomodo, rogabit aliquis. Respõdeo, quia sicut lucernæ. sic & planetarum quisq; præ lucet. Cùm enim plus splẽdoris habeãt, lucidissimos ac terram vsq; mittũt radios, sed præcipuè sol eorum medius. mediũ autẽ voco, non solùm quia iuxta multorum opinionem in medio situs est: sed quia meritò vtrinq; stipatur tali satellitio pro digni tate sua & magnitudine atque vtilitate quam terrenis rebus omnibus exhibet. cæterùm homines qui nõ possunt insolidum percipere horum siderum ordinem (quid enim illi certò intelligunt in rebus cælestibus?) coniecturas suas sequũtur. nec ma lè coniicere mihi vidẽtur, qui soli medium locum tribuũt tres super eum, totidem infra locando, superiores Phænonta, Phaëthonta

thonta, Pyroenta, deinde Solem: post ipsum verò Stilbonta, Luciferum & Lunam vicinam aëri. itaque volens artifex imaginem cælestis sphæræ septiluſtris apud nos effingere, iuſsit pulcherrimũ hoc candelabrum affabrè fieri, idem quã cum anima ſimilitudinem habeat iam antea dictum eſt. Anima tripartita eſt, ſingulæ partes eius (vt oſtendimus) ſecantur bifariam. ita factis ſex portionibus, ſeptimus iure annumeratur ille inciſor omnium ſermo ſacer & diuinus. nec illud ſilentio prætereundũ, quòd cùm tria ſint in ſacra ſupellectile, cãdelabrum, mẽſa, altare: hoc quidem ad eam quæ pro acceptis elementis ſit, gratiarũ actionem refertur, vt antè demonſtratum eſt: quando & ipſum portiones accipit ex his quatuor: terræ ligna, aquæ aromata q̃ liquefacta primò in humorẽ vertuntur, vaporẽ aëris, deniq; flãmam quæ ex igne accẽditur, quin & illa cõpoſitio thuris, galbani, onycis, ſtactes, elementa figurat. At menſa ad gratiarum actionẽ pro rebus mortalibus parata eſt. panes em̃ & libamina ſuper eã ponuntur, quæ nutrimẽta neceſsitas humana poſtulat. Cæterũ cãdelabrum ad eam quæ ſit pro cæleſtibus omnibus, ne qua mundi pars expers gratiarũ actionis videatur, ſed omniũ partium gratitudo euidẽter appareat, elementorũ & eorũ quæ ex his cõſiunt, nec ſolũ terreſtriũ, verùm etiã, cæleſtiũ. Hic conſiderandũ occurrit, cur menſę atq; altaris menſuris proditis, de cãdelabro nihil tale ſcribitur. an ob illam cauſam, q̃ elementa & quicquid mortale cõſtat ex his, quarum rerum figuræ ſunt menſa & altare, dimẽſa ſunt cælo terminata. ſemper enim contentum à cõtinente metitur. Cælum autẽ cuius figura eſt cãdelabrũ, infinitã habet magnitudinem. cõtinetur enim, ſed non à vacuo, ſicut Moſes docet, nec abvllo corpore vel pari magnitudine prędito, nec ab infinito, iuxta prodigioſas fabulas quas in mentione turris attigimus. Eſt autẽ eius terminus Deus, idem rector & gubernator, itaq; ſicut Ens ipſum eſt incõprehenſibile. ſic quod ab eo terminatur, mẽſuris nobis ignotis circũſcribitur. Et fortaſſe quia rotũdus eſt in orbis abſoluti ſpeciẽ, caret lõgitudine & latitudine. De his rebus ita vt decet locutus, addit: Aues autẽ nõ diuiſit: aues vocãs volucres & natura ſublimes ſermones, alterũ archatypum nobis ſuperiorẽ: alterũ eius imaginem, qui inter nos verſatur. illũ Moſes vocat imaginẽ Dei, hũc autẽ noſtrũ, ſigillũ expreſſum illa imagine ceu ſignaculo. Fecit inquit, Deus hominẽ, nõ imaginẽ, ſed ad imaginẽ. ita vniuſcuiuſq; noſtrũ mẽs, quæ propriè veréq; homo eſt, tertia creato-

ris est effigies, intercedente exẽplari huius, illius verò imagine ipsa mens suapte natura est indiuisibilis. nã brutã animæ partem in sex alias portiones subdiuisit opifex, visum, gustum, auditum, odoratum, tactum & vocẽ pronũciatiuam, rationalẽ partem, quæ mens nominatur, indiuisam reliquit ad totius cæli similitudinẽ. nam & illic aiunt extremum orbẽ indiuisum manere: interiorẽ verò in sex diuisum, planetarũ (vt vocãt) septem circulos efficere. quod enim est in homine anima, hoc (vt opinor) cælum in mũdo. Ergo duę rationales & intelligibiles naturæ, altera in homine, altera in vniuerso, integræ manẽt & indiuisæ. ideo dicitur. Aues autẽ nõ diuisit, siquidẽ columbæ nostra mens, vt mansueto & nobiscũ degẽti animali, assimilat: huius autẽ exẽplari turtur. nã Dei sermo amat deserta solitarius, non miscens se turbis rerũ corruptibiliũ, assuetus petere sublimia, & vnius delectari cõsuetudine. Sunt igitur hæ duæ naturę indiuisibiles, & nobis insita ratio, & illa diuina altera: & cũ sint indiuisibiles, plurima secãt alia. nam & Dei verbum res naturæ diuisit omnes atq; distribuit: & nostra mens quicqd rerũ ac corporũ cõcepit intellectu, in infinities infinitas partes diuidendo finẽ nõ facit. id accidit propter eam quã cum vniuersorũ creatore patréq; habet similitudinẽ. nam cæleste numẽ purũ sincerum indiuisibile cùm sit ipsum, autor est omniũ mixturarum partitionum temperaturarũ quotquot in toto mũdo fiunt. ideo nõ debemus mirari, si eius similes mentes, nostra & illa nobis superior, cùm sint indiuisibiles & insecabiles, tamẽ diuidere & discernere valent singula. Postquã autem dixit de indissectis & indiuisis auibus, pergit narrare. Et descẽderũt aues in corpora diuisa bifariam.] vbi quãuis vtatur homonymia, tamẽ rerum diuersitatẽ manifestè aperit duntaxat lectori nõ indocili, præter naturã enim fit vt aues descendãt, quæ ad sublimẽ volatum pennas acceperunt. quẽadmodum enim terrestribus nullus locus magis quàm terra cõuenit, præsertim reptilibus, quæ ne super quidẽ reptant. sed fouearũ quærunt penetralia, fugiẽdo superna ob cognationẽ quã habẽt cũ inferis: eodẽ modo volucribus aër est propriũ habitaculũ, leuib⁹ propter pẽnas ipse quoq; natura leuis. cùm igitur aëriuaga relicto æthere suo descẽdũt ad terrã, non possunt iuxta naturã viuere. ediuersò Moses quæcũq; reptilia possunt se saltu attollere, probat nõ mediocriter, quandoquidem sic præcipit. Quæcũq; de volucribus ambulant super quatuor pedes, & habent crura longiora, vt saliant super terram

terram,hæc comedetis.sunt autẽ hæ figuræ animarum, quæ reptilium more affixæ terreno corpori purificãtur vt mox se possint attollere,cælum terra permutantes,& corruptione immortalitatem. omniũ igitur miserrimæ iudicãdæ sunt illæ,quæ in aëre ætheréq; purissimo enutritæ,nõ possunt perferre saturitatẽ diuinprum bonorum , sed ad terrã mortalium malorum regionem demigrãt. incidunt enim cogitationes plurimæ de rebus plurimis,quædã vltro accersitæ,quædã obrepẽtes per ignorantiam,quæ nihil differunt ab istis volucribus descendẽtibus. cogitationes autem quæcunq; superna petunt,meliorẽ sortiuntur ordinem virtute comite indicante viam in cælum: quæ autem deorsum feruntur,deteriorem occupant,detractę & degraduatę vitiis.horum locorũ cõtrarietas nõnihil apparet in Grẽcis eorum nominibusvirtus emm ἀρετὴ nõ solùm παρὰ τὴν αἵρεσιν ab electione nominatur, verũetiã παρὰ τὸ αἴρεσθαι. attollitur enim & in sublime fertur cęlestia semper appetens.vitium autem κακία ἀπὸ τῶ κάτω κεχωρηκέναι, ꝙ deorsum vergat & deditos sibi deprimat. nam cogitationes noxiæ descendentes in animam vel accitæ vel irrumpentes,tum ipsæ descendunt,tum mentem degrauant volutãtem se turpiter cum corporibus , rebus sensibilibus imperfectis & parũ integris,nõ viuis sed mortuis non solùm enim corpora,verùm & dimidiatas eorũ portiones appetunt.quæ autem sic diuiduntur,coaptari & in vnum redire non possunt, dissectis spiritualibus neruis & natiuis nexibus.ex quo discimus sentẽtiam verissimam,quòd omnisvirtus animas amat,omne autẽ vitiũ corpora : & quod quicquid alteri gratum,alteri exosum est,sicut nunc quoq;.nam animę bella nobis subindicans aues inducit cupientes corporibus insidere, & immersis rostris satiari carnibus:quarum incursus cohibere volens vir bonus assidere dicitur,quasi curator & præses. cùm enim & domi laboretur seditionibus,& foris inuadãt hostiles acies,intra se versãt varia consilia,si quo modo suadendo queat efficere,vt externum bellum cesset vnà cum intestinis tumultibus.opus enim est & illam ceu nubem hostiliter infestantem repellere,& domesticorum pristinam redintegrare necessitudinem. Sũt enim pertinacissimi hostes animæ affectus stulti & intemperantes,iniusti & timidi,& id genus aliæ concupiscentiæ nimiæ nobis innasci solitæ,petulantes & ceruice iugum iactantes,& exorbitantes à recto itinere.socialium autem copiarum conflictiones tales sunt, quales lites sophistarum de con-

tent

tentiosis dogmatibus. si enim ad vnum finẽ tendunt, scilicet cõtemplationem rerum naturalium, haberi possunt pro sociis. sin autẽ in particularibus quæstionibus dissentiũt, ciuilem tumultum excitãt, sicut mundum factũ asserentibus malè cõuenit cũ id pernegãtibus. simile disidiũ est dum alij dicunt eum interiturum, alij verò cõcedunt quidẽ esse natura corruptibilẽ, negãt tamẽ vnquã corrumpendum, eò quod valido nexu cõtineatur, nimirũ creatoris volũtate. sic qui nihil esse opinãtur, sed omnia fieri, dissentiunt ab id negãtibus. item qui aiunt omniũ rerum mensurã hominem, à damnantibus sensuũ atq; mẽtis iudicio. & in vniuersum qui dicunt cũcta incomprehẽsibilia, ab his qui aiunt percipi plurima. siquidẽ sol, luna, cælum, terra, aër, aqua, & quæ his cõtinentur omnia, scepticis negotiũ & contentionũ materiam exhibẽt, essentias, qualitates, mutationes, versiones, generationes, corruptionésq; eorũ in disquisitionẽ vocantibus. quin & de motu magnitudinéq; rerũ cælestium nõ obiter disserunt, variantes & discrepãtes opinionibus, donec aliquis obstetricandi & iudicandi scientia præditus vir in consessum eorum adhibitus singulorum partus animæ inspiciat, & alios vt ꝓbatos cõseruet habiturus curã eorum. Hæ autẽ philosophorum controuersiæ natæ sunt dum veritatẽ cõiecturis adsequi nequeũt, rei difficultate gignẽte disidia. Cúmq; sol occideret excessus irruit super Abraham, & horror magnus ac tenebrosus inuasit eũ.] Excessus alius est insanus faciẽs delirũ, præsenio, bile atra, aut ob aliam causam similẽ. alius fit ob nec opinatũ pauorem magnũ ac repentinũ: alius in trãquillitate qñ mens otiatur. sed lõgè optimus quãdo illa furore diuino corripitur, qualis est prophetici generis. Primæ speciei mentio fit in maledictionibus scriptis in Deutero. Deliratio, inquit, cæcitas, & excessus mentis corripiet impios, vt nihil differant à cæcis meridie palpantibus tanquã in densis tenebris. Alterius item non vno loco. Correptus, inquit, Isaac stupore magno dixit quis igitur venationẽ mihi obtulit & gustaui de omnibus, quæ oblata fuerũt priusquã venires, & benedixi eũ, eritq; benedictus. item de Iacob non credente nunciãtibus Iosephum viuere Aegypto vniuersæ præpositum. Excesit, inquit, mente. non credebat enim eis. & in Exodo, de concione: Mons, inquit, Sina fumabat totus, quia descenderat in eũ Deus in igne: & ascẽdebat fumus vt vapor fornacis, & obstupuit tot populus vehementer. item in Leuitico de consecratione sacerdotum

dotum octauo die,quãdo descendit ignis de cęlo & depastus est quę altari fuerãt imposita vnà cũ coronamentis totas victimas. nam hic quoq; scriptum est: Et vidit vniuersus populus & obstupuit cecidítq; pronus in faciem,nam talis excessus pauorẽ ac stuporem inducit.Sed non est mirum de Esau, quòd peritus venandi præda ipse fit & supplãtatur, quippe qui artem hãc in damnum suum,non ad vtilitatem accepit,nõ magna cura vsus in venando vt caperet aliquid:nec de Iacob, quòd captata præda potitur,ingenio magis adiutus quàm peritia, & eam, id est affectionem,offert examinatori,vt an proba sit iudicet:ideo de omnibus gustat.quicquid enim ad meditationem pertinet vescendum proponitur,inquisitio,disceptatio,auscultatio,lectio, precatio, continentia, indifferẽtiam rerum discretio. degustat autem omnia,nõ comedit.oportet enim & meditatori aliquid cibi relinqui operæ præmium.Priusquàm venires,aptè pro rei natura.Nam si affectus intrarit in animam,nõ fruemur temperantia:símúlq; arguitur malus vt cunctator & piger,tardus ad disciplinam,nõ ad intẽperantiam.At Moses longè aliter iubet absumi ,,pperè paschales epulas ad solẽnẽ migrationis memoriam.& Iudas inquit:Nisi procrastinassemus, iá reuersi descendissemus in Aegyptum,imò iam domũ rediuissemus iterũ. Et hoc est quod Iacob miratur,si mens adhuc in corpore cõstituta viuit virtuti,&imperat corpori,nõ eius imperata facit.Possent & alia exempla proferri ad confirmãdam rei veritatem,sed nõ hoc nunc agitur.ideo redeundũ est à diuerticulo.Tertiam verbi huius significationẽ videre licet in creatione mulieris. Immisit Deus ecstasim in Adã & sopiuit eũ.vbi excessus pro quiete mentis ac tranquillitate accipitur.Somnus enim mentis est vigilia sensuum:nam & vigilia mẽtis est sensuũ otium.Quartę verò ecstasis exẽplũ est quod nunc versamus in manibus: Et cũ occidisset sol,ecstasis incubuit in abrahã correptũ numine afflatúmq; diuino spiritu.] quibus verbis ostẽditur eum prophetã etiam fuisse,quòd aliubi disertè sacris literis exprimitur, cùm quidem naturalem virtutẽ Sarram sibi vsurparet, quasi nõ solius sapientis propriam,sed cuiusvis simulatoris prudẽtiæ.Red de,inquit,homini suam vxorẽ,quia propheta est. & orabit pro te vt viuus permaneas.Quin & omnib⁹ probis viris sacra scriptura prophetiam tribuit.nã propheta nihil ex se proloquitur, sed omnia submonẽte alio.malum autem virũ non est fas esse interpretẽ numinis:ergo nemo malus propriè correptus furo-

re

re diuino dicitur, sed in solũ sapientem hoc cõpetit:quãdoquidem is solus est instrumentũ Dei resonans,ab eo contactum & pulsatum inuisibiliter.proinde quotquot inter iustos cẽsentur, inducuntur prophetæ pleni cælesti numine. Noe iustus nónne prophetat etiã?alioquin quomodo poterãt benedictiones eius maledictionésq; vim suã obtinere apud posteros ? Quid Isaac? quid Iacob?& hos multis argumẽtis,præcipuè vaticiniis quę ce cinerũt de suis posteris,prophetas fuisse credimus.Nam illud, Congregamini vt annunciẽ vobis quę vẽtura sint vobis in diebus nouissimis:diuinãtis erat oraculũ:siquidẽ futurorũ cognitio nõ est hominis propria.Quid Moses,nónne vbiq; propheta celebratur?Scribitur em̃:Si fuerit vobis propheta domini , per visionẽ ei me manifestabo : Mosi autẽ ore ad os loquor palã nõ per ænigmata.& rursum:Nullus propheta qualis Moses exortus est,quẽ alloquutus est dominus facie ad faciẽ.& meritò,nẽpe afflatũ suo numine.quod enim in nobis est ratio,hoc in mũdo sol:quia lucent ambo , alter mundo præbens lucem sensibilem,altera nos illustrans radiis intelligibilibus siquidẽ donec mens nostra lucet velut meridianum splendorẽ diffundens per totam animam,intra nosipsos manemus.cæterum illa vergente ad occasum,meritò ecstasis & diuinus furor incidit. exoriẽte enim diuino lumine humanum occidit:ac rursum occidẽte illo hoc exoritur:id quod solet accidere prophetico generi. emigrat enim è nobis mens,immigrante diuino spiritu:quo recedente illa rursum reuertitur.non est enim fas vt mortalis cum immortali habitet.ideo rationis occasus & offusæ tenebræ excessum & diuinum furorem inducũt. Deinde pergit scriptura: Et dictum est ad Abrahã.Sic enim propheta etiã cùm loquitur, videtur reuera quiescere.Alius autẽ eius vocalibus instrumentis ore linguàq; vtitur ad indicanda quęcunq; vult:quæ pulsans arte musica inuisibiliter,sonoram concinnámq; symphoniam efficit.Audiamus igitur quid prænunciet oraculũ. Ante omnia quòd amatori virtutis non concedit Deus,vt tanquam in terra propria habitet in corpore,sed inquilinum agat in eo tãquam alienigena.Certò scias , inquit , quòd semen tuum inquilinum erit in terra aliena.]Omnis autẽ mali viri cognatus locus corpus est , in quo habitare mauult quàm inquilinum agere. hoc vnum documentum est.alterũ verò, quòd seruitutẽ & grauem afflictionem , atq; vt ipse vocat humiliationem inferãt animæ terrenæ ista habitacula.sunt enim externę & verè alienę à mẽte affectiones

affectiones corporis, è carne natæ in qua radicantur. fit autem quadringentorũ annorum seruitus iuxta quatuor affectionum potentias. nam incipiente voluptate fastus inflatur ac erigitur, elatus inani leuitate: sed crescente concupiscẽtia nascitur absentium rerum desiderium, pendentẽ ab incerta spe relinquẽs animam. Sitit enim semper, nec vnquam potest bibere, Tantalium luens supplicium. Quoties autem dolor prævalet, contrahit se anima more arborum marcescentium & frondes amittẽtium, decrescẽte vigore huius & pinguitudine. At pauore tyrannidẽ adepto, iam nemo audet manere, omnes de fuga cogitant, & in hac sola salutẽ collocant. Nã concupiscẽtia vim habẽs attractoriam, vel fugientẽ amatorẽ cogit, vt se sequatur. Contrà timor à se alienans repellit homines & lõgissimè remouet. Quorum affectuum dominatio grauem seruitutẽ affert subditis, donec Deus prẽses & iudex afflictũ ex affligentis potestate eripiat, restitutum libertati pristinæ, alteri verò mercedẽ peccati persoluat. sequitur enim: Gentem autem cui seruient ego iudicaturus sum: & post hæc egredientur cum magna substantia.] Necessum est enim vt mortalis homo prematur ab affectuum genere, & quicquid natũ est expectet mala fatalia, sed Dei volũtas cognatas nobis calamitates subleuat. Itaq; si nos mox à principio nostrũ fecerimus officiũ, & nobis ipsis seruiuerimus, Deus quoque nobis pro sua clementia non deerit, remissionem atq; libertatem animabus ad se suppliciter confugientibus pollicitus, non tantũ exitum è carcere custodiis septo & vinculorum solutionem offerens, sed & viaticum insuper, quæ vocatur substantia. Hoc quid sit dicam apertius. Quando intellectus è cælo delapsus illigatur corporis necessitatibus, vel absq; illecebris, vt androgynus & effœminatus propria mala cõplectitur, quòd si persistit in natura sua mascula paratus ad confictationẽ, potest adscribi studiosis artium liberalium, & adeptus ex harum commercio temperantiã fortitudinémq; robustas virtutes, remigrare in patriam vnà cum suis sciẽtiis, quas scriptura vocat substantiam. Addit deinceps: Tu autem abibis ad patres tuos cum pace nutritus in senectute bona.] Ergo nos imperfecti & bellum & seruitutem sustinemus, ægrè inuenientes liberationem è periculis impendentibus. At illud perfectum genus perpetua libertate fruitur, in pace innutritum cõstantissima: inest autem dogma his verbis, bonum virum non mori: sed abire, vt ostendat inextinguibile & immortale genus perpurgatæ

animæ,

animæ,quæ hinc in cælum proficiſcatur,abſque diſſolutione ac corruptione,quã mors videtur inducere. Abibis,inquit,ad patres tuos.] Quóſnam patres dicat cõſiderandum exiſtimo.Nã de illis qui vixerũt in terra Chaldæorũ,in quorũ familia hæſerat Abraham, intelligi non poteſt, quando oraculo iuſſus eſt à cognatis ſecedere.Dixerat enim dominus ad eũ:Exi è terra tua & è cognatione tua,& è domo patris tui,ad terram quam oſtendã tibi,& faciã te in gentẽ magnã. hunc diuino monitu profectum peregrè,non eſt credibile reddi domeſticis: quod ne fieri quidẽ poterat,vt futurus princeps noui generis contribueretur veteri.nequaquã enim ei Deus daturus erat nouã gentem & nouum genus,niſi prius in totũ ſeparato à vereri. hic eſt enim verus princeps gẽtis & generis, ex quo ceu è radice pullulauit illa cõtemplatiua rerum naturæ planta nominata Iſraël.ſiquidẽ præceptum eſt,vt à facie nouorũ auferantur vetera.Quis enim eſt vſus antiquitatis & morũ obſoletorum,quando repentè nec opinantibus confertim noua bona imbris more impluunt. Patres igitur nõ illos relictos dicit,defoſſos in monumẽtis Chaldaicis,ſed vt quidã aiunt,ſolem,lunã,ſtellásq; cæteras.nam hęc terrena cuncta ex illis gigni putãtur.Alij hoc dictũ interpretãtur de ideis archetypis intelligibilibus & inuiſibilibus,ad quarum exemplar hæc ſenſibilia quæ videmus facta ſũt : & harum ſapienti deſtinari contuberniũ. Rurſum alij ſuſpicantur patres dictos illas principales potentias quatuor , ex quibus mundus conſtat terram,aquam,aërem,ignémq;.in hæc enim res ſingulas aiũt diſſolui neceſſariò. ſicut enim nomina,verba,& omnes orationis partes cõficiuntur ex elementis grammaticis,ac rurſum diſſoluuntur in eadem:ſic vnuſquiſq; noſtrum cõtemperatus ex his quatuor, & à ſingulis mutuatus quaſdam portiunculas,ad certum tẽpus reddit debitũ,nimirũ aridas terræ , humidas aquæ,calidas igni , frigidas aëri. & hæc quidem corporea. Cæterùm intelligibile illud atq; cæleſte genus animæ ad æthe rem puriſsimũ,tanquam ad patrem perueniet.ſit enim hæc , vt priſci docẽt,quinta quædã eſſentia motu orbiculari prędita, cæteris quatuor melior,ex qua & cælũ & ſidera facta fuiſſe videntur,& quantum colligere poſſumus,humana quoq; anima eius eſt particula.Illud porrò,in pace nutritus,non temere additur: ſed quia maxima pars hominũ nutritur in bello & bellicis calamitatibus.eſt autem bellum alterum externum, quod infert obſcuritas,ignobilitas,& quicquid eſt ſimile. alterũ ciuile,quo

partim

partim corpus impetitur à morbis,læsionibus,mutilationibus aliísq; pestibus innumeris.partim anima oppugnatur ab affectibus,ægritudinibus,stultitia,iniustitia,similiúmq; tyrãnorũ insultibus grauissimis & inuictis viribus.itaq; in pace nutrit, cui serena tranquilláq; vita cõtigit,verè felix ac beata.at quãdo hæc cõtingit?qñ in rebus externis bene se habent facultates & existimatio,corpus robore ac prospera valetudine fruitur,anima verò virtutibus.opus est eñ his singulis suo satellitio.corpori pro satellitibus sunt gloria,diuitiæ,potentia:animæ autẽ, sanitas atq; integritas corporis:at menti,cõtemplatuę scientię. Nam de ciuili pace hæc nõ intelligi,liquet è sacrę scripturę lectione.Maxima eñ grauiáq; bella & susceptit & debellauit Abrahã.Quin & derelicta patria,nec vlla certa sedes cõcessa,homini vltro citróq; vagãti per deserta & inuia,graue bellũ fuisset,ni sustentatus esset fide oraculi.Erat enim ei ferẽdæ calamitates nõ mediocres,fames exilium,& bellũ his molestius.Qualem igitur pacem habuit?Nã vt opinor,peregrinatio, sedes incertæ,cum potẽtibus regibus cõtentio,famis onus,nõ simplicẽ afferebãt belli speciem.Verùm si rem penitus introspicias,hęc ipsa sunt sinceræ pacis indicia.nam ex affectibus emigratio, & pturbationũ inpia,& deletæ iniquitatũ infestæ copię,& à Chaldaicis opinionibus ad pias ac religiosas ttãsitus,hoc est à sensibilibus creaturis ad autorem earũ intelligibilem, trãquillam firmámq; pacem cõciliant.In tali pace degenti bona senectus promittitur,nõ lõgæuitas,sed vita cũ prudentia.nã felices dies multis annis meliores sunt,sicut breuis lux melior q̃ æternę tenebræ.Salubriter enim dixit,vir propheta,malle se vnã diem cũ virtute viuere,quàm mille annos in vmbra mortis,per vmbram vitã malam subindicãs.idem nũc quoq; re magis quàm verbis Moses docet.nam hunc cui bonã senectutem pollicetur, breuioris æui facit q̃ vllũ ex eius maioribus, philosophicè nos erudiens,quænã sit verè bona senectus,ne hoc promissum intelligamus de senectute quæ apparet in corpore, plena probrosis fœditatibus:sed de prudẽtia cõstantiáq; animi dictũ accipiẽdo honestatẽ prædicemus de senectute,à qua seniores denominamus honoris gratia. Discę igit hoc dogma nostri legislatoris, soli,bono viro bonam senectutẽ & longæuitatẽ cõtingere. malum autẽ breuissimo tẽpore mortẽ meditari,vel potius virtuti iam esse mortuum.Sequuntur hæc verba:Quarta generatione reuertẽtur huc.]vt non solũ sciat tẽpus post quod posteri dedu-

cendi erãt in coloniã, verumetiã discat perfectã virtutis absolutionem. hæc autẽ quarta (vt ita loquar) generatione absoluitur. id quomodo fiat cõsideremus. Infans per septenniũ à natiuitate proximũ in ætate puerili puram naturã sortitur, leui tabulæ similem nullis bonis malisve signatæ formulis. quicquid enim imprimitur, propter molliciẽ deletur aut cõfunditur. Secunda ætas quę puerilẽ excipit, cum vitiis incipit habere cõmercium, quæ solet vel secũ adducere, vel aliunde libẽter accipere. cõplures enim habet magistros nequitiæ, nutrices, pedagogos, parẽtes, mores & leges receptas in singulis ciuitatibus, à quibus discunt mirari quæ ridere debuerãt, etiã absq; his sponte procliues ad crimina, adeo feraces vitiorũ vt his scateant. Prona est, inquit, mens hominis ad malitiã, iam inde ab ætate tenera. hęc est illa maledicta quæ figuratè generatio, propriè verò ætas dicitur, quo tẽpore tum corpus quod pro fundamẽto est, tum animus turgescit, iaccẽsus affectibus se proferẽtibus, segetes & cãpos & obuia cuncta exurẽtibus. Hanc morbidã seu generationem seu ætatẽ tertia sequitur, quæ philosophiã ei ceu medicinam adhibeat, curaturam morbos salubribus sermonibus, per quos exhauriatur vitiorũ nimietas, & suppleto quod ad virtutem deerat, voluptas ablegetur quàm longissimè. Post hanc curationem iam quarta generatione anima solidũ robur prudentiæ colligit, & constantiam in omnibus virtutibus. Et hoc est quod dicitur, Quarta generatione reuertẽtur huc. nã circa hũc quartũ numerum à peccatis auersus animus declaratur hæres sapiẽtiæ. primus numerus, nec bonorũ nec malorum capax, est nondũ formatæ animæ. in secũdo vbertim vitia proueniũt. tertiò sanitatẽ recipimus deferuẽtibus affectibus: quartò in ea cõfirmamur, & solidũ robur acquirim⁹, quãdo à malis auersi bona tractare aggredimur, quod antea nõ licuit. Quid autẽ remoretur ipse indicat dicens: Nondũ enim cõsummatę sunt iniquitates Amorrhæorũ.] Hinc quidã infirmiores occasionem arripiunt, vt suspicẽtur Mosen fatũ ac necessitatẽ causas rerũ inducere. Sciendũ est autẽ, consequentiã seriémq; causarum inter se implexarũ non ignotã fuisse homini philosopho diuinis assueto colloquiis, attamen euentus eum his nõ attribuere. Videbat enim aliquid antiquius quod hoc vniuerso vectetur tanquã auriga vel gubernator. hic enim cõmunis nauis, videlicet mũdi, clauo assidet, in qua omnes nauigãt, & volucrẽ cæli curriculũ agitat pro imperio: Quid igit super his rebus dicendũ est? Amorrhæi

rhæi loquẽtes interpretantur. Maximũ autẽ bonũ homini à natura datum sermonẽ plurimi vitiauerũt acceptũ, ingratè perfidæq; hoc vsi contra largitricẽ. Hi sunt adulatores, præstigiatores, inuẽtores sophistmatũ persuasibiliũ, impostores fallaciarũ peritissimi, de mẽdacio vitãdo haud soliciti, & insuper affectatores obscuritatis. est autem obscuritas caligo profunda in sermone, res cõmodissima furibus. Quapropter Moses summum pontificẽ claritate ornat & veritate, volens perspicuam simul & veracem esse viri boni orationem. At vulgus hominum obscuram atq; mendacẽ mauult sectari, in quorũ grege censetur contemptissimus quisq;, vltro se decipiendũ offerens. Ergo donec consummentur Amorrhæorũ peccata, hoc est sermones sophistici, qui nõ facilè cõuincuntur, sed valẽt nos rationibus persuasibilibus ductare, nõ possumus eos auersari talibus inescati illecebris, & manere apud eos cogimur. Quòd si omnes mẽdaces persuasiones bona fide coarguãtur, & ad hostimentũ peccata cõpleantur, cõtinuato cursu fugiemus, & orã soluentes nauigabimus à regione mendaciorũ ac sophismatũ ad veritatis stationes portúsq; tutissimos. Atq; ita saris demonstratum puto, esse impossibile auersari, odisse, deserere mendacia probabilia rationibus verisimilibus, nisi detegatur ad plenũ eorũ iniquitas: quæ tum demũ apparebit, si diligẽter cum veritate conferatur. Sequitur deinceps: Post occasum autẽ solis emicuit flãma. Quibus verbis significatur, virtutẽ esse rem serotinã, atq; etiam vt quidã aiunt, sub vitæ finem cõstabiliri: hanc flãmæ dicit similẽ. nam sicut flãma vrit subiectã materiã, illustrans vicinũ aërem ad eundem modum virtus exurit vitia, totã mentem replens lumine. Sed donec sermones nõ examinati collatione & indiscreti valent persuasionibus, quos Amorrhæos vocant sacræ literæ, lucidissimum purissimúmq; splendorem videre nõ possumus: verùm more fornacis igne carẽtis, & vt ipse vates ait fumãtis, affecti sumus, sciẽtiæ scintillis vaporati, nõdum tamẽ idonei vt igne probemur cõfirmemúrq;. Gratias ingẽtes agamus ei qui tales nobis scintillas indidit, ne mens tanquã cadauer frigeat, sed tepida fomento virtutis caleat, donec in ignem sacrum mutemur sicut Nadab & Abiud. Fumus autem ante ignem exoritur, & appropinquãtibus ciet lachrymas. Vtrunq; nobis etiam solet accidere. ad virtutis nuntios accedẽdo perfectionem speramus, quæ ni cõtingat nõ temperamus à lachrymis. siquidem amator desiderio tabescens ad fores amorum suorũ properat,

mœstus donec eis potiatur. Confertur autẽ nunc cũ fornace anima discendi cupidi & sperãtis absolutã scientiam, quia in hoc vtroq; vase cibus coquitur, alter è frumento corruptibili, alter è virtutibus incorruptibilibus. Cæterũ faces ardentes sunt Dei facem gerẽtis iudicia clara & splẽdida, quę solent per medium dimidiatorũ, cõtrarietatum inquã, ex quibus totus mundus cõstat, incedere. Legitur enim sic: Et faces ardentes trãseuntes inter dissecta animalia.] Vt scias & diuinæ potentiæ transeuntes per mediũ rerum & corporũ, nihil tamen corrumpant, manent enim illæsæ partes dimidiæ, pulchrè autẽ per has potentias diuiduntur naturæ singulæ. Et harũ rerũ scientiæ quis iustior hęres declaratur, quàm vir sapiens? In illa die, inquit, pepigit dominus fœdus cũ Abrahamo: dicẽs. Semini tuo dabo terrã hanc. Quam terrã, nisi de qua supra dictũ est, ad quã hæc referuntur, cuius fructus est certa firmáq; perceptio Dei sapientiæ: per quã sapientiam ille cuncta cõseruat, suis incisoriis bona à malis illæsa separãs, vt genera incorrupta maneãt. post hæc addit: A flumine Aegypti ad magnũ flumẽ Euphratem.] docens & perfecti principia quidẽ habent à corpore & sensu & instrumentalibus partibus, sine quibus nõ viuitur, vtilibus ad instituendam vitam quam in corpore degimus: desinunt autẽ in Dei sapientiam, magnum reuera fluuiũ, gaudio lætitiaq; redundantẽ, & bonis cæteris. non est enim cur putes circunscribi hanc terram Euphrate flumine alteróq; illo Aegyptio. nũquã virtus ad corporeos affectus demittitur. magis conuenit dicere: ab Aegyptio flumine ad magnum illum Euphratem. nam à mortalibus transitus fiunt ad immortalia.

PHILONIS IVDAEI, Vita viri ciuilis, siue de Ioseph.

TRes sunt species per quas ad optimũ finem tẽdimus, eruditio, natura, meditatio: tres item sapientũ antiquissimos à Mose accepimus ab his cognominatos, quorũ vitas quoniã scripsi, tum eam quæ per doctrinã, tum eam quæ suapte natura cõtingit, eam etiam quę meditatione paratur: quartã deinceps scripturus sum ciuilẽ, à qua vnus è phylarch

phylarchis cõmendatur, qui à teneraætate in eã inciderat. Cœpit em in hoc genere versari annos natus circiter xvij. prefect⁹ curãdis gregib⁹, quæ disciplina cum ciuili cõuenit. Et hoc est, opinor, cur poëtę reges vocãt pastores populi. Nã qui summus est in arte pecuaria, facilè bonus rex euadet, pulcherrimo gregi hominũ prępositus, approbata industria in minore negotio. Siquidẽ quemadmodũ futuro imperatori necessaria sunt exercitia venatoria: sic admouendis ad curã reipublicæ, propriè pastoralis ars congruit, velut præludium quoddã magistratuum. Proinde cùm pater in eo generosum animũ cõsideraret, & maiorem quàm pro priuata fortuna, mirabatur fouebãtq;, diligẽs eũ præ cæteris filiis, eo magis quòd proles erat serotina, qui nõ exiguus est ad beneuolentiã stimulus: & quia delectabatur honestate pueri, accendebat eius ingenium accuratiore tractatione, ne premeretur diutius. sed quãprimùm eluceſceret. Sed inuidia magnarum felicitatũ aduersaria perpetua, tũc quoq; domũ fortunatã aggressa perturbauit, cõcitatis cõtra vnum pluribus fratribus, qui tanto odio eũ prosequebãtur, quanta pater beneuolentia, tegentes tamen id & dispensantes in tẽpus aliud, vnde magis augebatur in dies. nã affectus qui premuntur ne per verba exspirent, grauiores redduntur. At ille innocẽter simplex nõ intelligens domesticas fratrũ inimicitias, viso somnio nõ irrito, vt amicis id aperuit. Vidi, inquit, messi me præpositum, & omnes nõ in cãpo ad colligendas fruges præsto fuisse cũ falcib⁹. ibi repentè meũ manipulũ erectum cõstitisse, vestros verò tanquã ex cõposito accurrisse ad eum venerabundos, & reuerenter adorasse. Tum illi prudẽtia pollentes: & significatũ per cõiecturas verisimiles vestigare idonei: Putásne, inquiunt, regẽ te fore nostrũ & dominum? id em mentita visione subindicas. atq; ita odium magis ac magis accẽdebatur, auctũ quotidianis occasionibus. ille tamen nihil suspicãs: cũ post paucos dies vidisset alterũ magis stupẽdum somniũ: & hoc narrauit fratrib⁹. Visus erat videre ad se veniẽtẽ solem & lunã & stellas vndecim: quòd pater miratus in mẽte recõdidit de euentu præsagij solicitus. Graiter autẽ obiurgabat filiũ, timẽs ne quid ille peccaret. Potẽstne, inquit, fieri vt ego matérq; & fratres adoremus te? nã per solem patrẽ, per lunã matrem, per vndecim stellas fratres significare videris, quod caue ne vnquã in mentẽ tibi, mi puer, veniat. trade potius obliuioni visiones istas nefarias. Nã sperare & expectare principatũ inter domesticos, res abominãda est, me iu-

dice:nec aliter iudicare puto cæteros, quibus æqualitatis & cognationis iura nota sunt. Veritus autē ne fortè præsentibus omnibus aliquid seditionis inter fratres oriretur ex ingrata somniorū memoria, illos ablegat ad pascua, hūc domi seruat ad tēpus, gnarus q̄ affectuū animæ ac morborū tempus dicatur medicus, & luctui tollendo, & furori sedādo, & timori percurando efficax. cuncta em̄ reddit leuiora, etiā quæ non facilè sanantur. Vbi verò cogitauit iā euanuisse simultates domesticas, misit filiū, tum vt fratres salutaret, tū vt renuntiaret satin salui sint vel ipsi vel eorū pecora. Hoc iter initiū fuit magnorū & bonorū & malorū, vtrorūq; præter expectationē. ꝓfectus est ille ad visendos fratres, ita vt pater iusserat. Qui procul cōspicati venientē, mutuò se appellabāt verbis nihil sanum ominātibus, quādo ne nominare quidē eum dignabātur, sed somniatorē appellabant attonitum visionū prodigiis. Tantū autē irarum cōceperant, vt in cædem eius si nō omnes certè plures cōspirauerint, volentes eum in baratrū aliquod proiicere, ne deprehenderetur facinus. Sunt autē in iis locis multæ cisternæ profundæ admodū, itaque minimū absuerunt à fratricidio, quod solus fratrū maximus ægrè dissuasit, iubens abstinerent ab inexpiabili scelere, tantū in vnam quampiā cisternam eum proiicerēt, de salute adolescentis cogitās, vt post aliorum discessum ipse patri restitueret incolumem. Quo impetrato venientem cōplexus est, cæteri hostiliter comprehensum spoliant, spoliatum demittūt per funem in profundam foueā: vestē eius cruentam hœdi sanguine transmittunt ad patrē, cum prætextu quasi absumptus esset à bestiis. eadem die negotiatores quidā iter faciebāt ex Arabia in Aegyptum cum sarcinis: his fratrē extractum vēdunt, autore fratre quarto à primogenito. Hic enim (vt opinor) metuēs, ne ab iratis frater per dolū interimeretur, eum vēdi quàm mori maluit. leuius malū seruitutem existimās. At natu maximus qui abfuerat interim, postquā introspexit cisternā, nec vidit quem paulò antè ibi reliquerat, vociferabat & furibūdus discurrabat scissis præ dolore vestibus, capillos sibi vellēs, & quid accidisset rogitans. Viuit ne puer an extinctus est? Si nō supereſt, saltē cadauer ostēdite, vt deplorādo calamitatem leuiorē faciā. Solatiū erit videre vel mortuū. Cur mortuū quoq; odio prosequimur? certè sublatis nemo inuidet. Quodsi viuit, quò abiit? apud quos seruatur? nam me suspectū nō opinor, vt etiā de mea fide dubitari debeat. illis verò fassis venditum, & pretiū proferētibus: Bella,

inquit,

inquit,negotiatio.partiamur lucrum,& prædonũ quos malitia vincimus referamus præmium.Egregia verò crudelitatis palma,quæ nobis meritò placeat.Illi in alienos conspirãt,nos in domesticos & charissimos.Admissum est probrũ maximũ, insigne dedecus.Maiorũ nostrorũ ꝓbitatis monumẽta nusquã terrarum non extãt,relinquamus & nos inhumanitatis perfidiæq; maculas ineluibiles apud posteros.Volat enim vbiq; fama nuntia magnorũ facinorum,nõ sine admiratione laudabilium,& noxiorũ vituperio.Quomodo cõmunis pater hunc casum accipiet,cui cætera beato felicissimóque vitæ affertis tædium.illius ne miseri seruitutẽ,an nostrã deflebit fœuitiã? nostram vicẽ magis dolebit sat scio:qñ leuius malum est pati, q̃ inferre iniuriam.Nã alterum subleuatur duobus magnis remediis,spe atq; miseratione.Alteri autẽ obnoxius,dãnatur publico mortalium indicio,Sed quid ego hæc clamito? præstat silere,ne mihi quoq; aliquid obueniat,quod non libet dicere. Exasperati em̃ estis implacabiliter,& palã spiratis iracundiã. Cæterùm vbi ad patrem perlatũ est,non quod verũ erat,vẽditum esse filium, sed cõmẽtum illud de absumpto à bestiis,ict⁹ aures nuntio,simúlq; oculos spectaculo(allata enim fuerat tunica lacera cruentáq; fœdum in modũ) dolore turbtus,obmutuit per longũ temporis spatiũ,ne caput quidem valens attollere oppressum tãta calamitate.Tandem repentè effusus in lachrymas,velut è fonte prorũpentes,plangebat pectus& faciẽ, scissis vestibus lamẽtans:Nõ tam mortẽ tuam,fili mi,doleo,q̃ sepulchri iacturã.Nam si tibi sepulchrum contigisset in terra ꝓpria,nec mihi deesset solatiũ.Officiosè assẽdissem ægrotanti ante mortẽ,impẽdissem morienti extrema oscula, claussissem oculos,mortuum perfudissem lachrymis,extulissem magnificè,nihil omisissem è iustis funebrib⁹.Atq; etiã si peregre defunctus esses,dixissem ad meipsum,persolutũ est naturæ debitum,noli tristari.Viui habẽt suas patrias,mortuorũ omnis terra sepulchrũ est,breuis ævi sunt omnes homines.Nã qui maximè lõgæuus fuit,quãti illum tẽporis vixit si ad æternitatẽ id cõferas?vel si omnino moriturus eras p vim & insidias,leuius fuisset extĩgui manib⁹ hominũ,qui mortuũ saltẽ miserati obruissent terra,& cadauer tumulassent.aut,vt crudelissimi fuerint,quid amplius potuissent q̃ insepultũ ꝓiicere?quẽ moxvia tor aliqs præteriens,memor naturæ cõis,humassẽt tactus misericordia.Nũc vt ferũ,immites & carniuora bestias pauisti &

 satur

saturasti meis visceribus. Hactenus multos labores inopinatos exactaui, in his miseriis abūdè sum exercitus, errādo peregrinando, mercede seruiendo, dura ferēdo imperia, vsq; ad vitę periculū exagitatus à quibus minimè oportuit. multa vidi, multa audiui, multa passus grauia, quibus ad patientiā eruditus perduraui. Sed nihil præsenti casu intolerabilius, qui totū animi mei robur subuertit atq; deiecit. Quis enim luct⁹ potest esse maior aut miserabilior? vestis pueri ad patrē perlata est: ex ipso nō mē brum, nō frustum, nō vel minimæ reliquiæ: totū deuorarūt bestiæ, nihil supereſt quod sepulchro inferatur, ac ne vestē quidē recepi, nisi vt ad eius aspectū recrudescat doloris memoria, ne vnquam tātæ calamitatis obliuio possit obrepere. Sic ille fortē suā deplorabat. Negotiatores autē vendunt puerū in Aegypto eunucho cuidā regio qui culinæ præerat. Cæterū post denarratam historiā videndū quid sub eius cortice lateat. Nam plerq; & propemodū omnes in lege scriptæ suā habent allegoriā. Hic vitæ modus de quo agitur, apud Hebræos Ioseph vocatur, apud Græcos Domini appositio, aptissimo nomine ac rei presenti cō uenientissimo. est enim rerum naturæ auctariū ciuilis administratio qua vtuntur populi. Nā mundus hic est magna ciuitas, vnam reipublicæ formā, & vnum ius habens. Cōtinentur autē edicto naturæ iussa de agēdis, & vetita de nō agendis. Ad id ius alij alias leges ac institutiones adiiciunt. in causa est separatio, nō solùm Græcorū à barbaris, sed & barbarorū à se inuicem, & Græcorū à suę nationis hominib⁹. Nec sunt audiē di qui temerè culpā referendo in difficultates tēporum, infelicem prouētum fructuū, agrorum sterilitatē, loci situm in maritimis aut mediterraneis, in cōtinente aut insulis, & id genus alia, veritatē dissimulant. Est autē vera causa auaritia & mutua perfidia, dum nō cōtenti iure naturali, quę in cōmune conducere videntur cōsentientibus cœtibus, ea leges nominā. itaq; meritò additamenta naturalis iuris cēsentur instituta particularium ciuitatum. Nā leges oppidatim receptæ, sunt appēdices rationis rectæ à natura nobis insitæ, sicut & ciuilis vir auctariū est iuxta naturā viuēdi tium. Nec alienū est à proposito, quòd tunica varia vestitus dicitur. Nā rerum ciuiliū administratio res est multimoda & varia, multas mutationes recipiens, personarum, rerum, causarū, sequestrorū proprietates, locorū item diuersitates & tēporum. Sicut gubernator pro ratione vētorū mutat nauigationis subsidia, non vno modo nauē dirigens: & medicus nō vno ad omnes

morb

morbos vtitur remedio, ac ne in vno quidē morbo ſi is variet, ſed obſeruās intētiones, remiſsiones, repletiones, vacuationes, cauſarū mutationes, multa ad ſaluté variat, nūc hoc, nunc illud experiens: ſic opinor & reipublicæ moderator debet eſſe multiformis & multiplex, alius in pace, alius in bello. aliter ſe paucis aliter multis opponēs aduerſariis, cōtra paucos cōſtanter agēs, multos verò flectēs perſuaſionibus. idē vbi periculū publicum poſtulat ipſe rē aget: miniſteria verò quæ labore tantū indigēt cedet aliis. Rectè autē dicitur, vēdi hunc hominē. Nam qui aurā populi captans cōcionaturus locum ſuperiorē aſcendit, ſicut venalicij, ſeruus fit ex ingenuo, propter honores quos videtur accipere, addicens ſe innumeris dñis. Idem à feris circumuentus inducitur, quòd huic inſidietur immanis beſtia vana gloria, corripere ac deuorare tales ſolita. at emptores eū reuendūt: quoniā nō vnus eſt dominus tractantium rempub. ſed vulgus, aliis poſt alios dñis ſuccedentibus. Qui autē tertiò venduntur, nequā mancipiorum more mutāt dominos, nō ferendo priores propter faſtidium vt rerū noſtrarum cupidi. De his hactenus. Cæterùm adoleſcens in Aegyptū abductus, & eunucho vt diximus in ſeruitutē traditus, cùm intra paucos dies generoſitatis & honeſtatis dediſſet ſpecimen, cōſeruis eſt præpoſitus curator totius familiæ. iā enim herus multis argumētis collegerat, eū nō ſine diuina prouidētia ſingula tum dicere tū facere. Ergo in ſpeciē ab emptore ſuo domui præfectus eſt: re vera autē à natura cōciliante illi magnæ gentis ac regionis principatū. oportebat eū futurū adminiſtratorem reipub. præexerceri in rebus œconomicis. nā & domus eſt quędā parua ciuitas, & œconomia cōpendiaria reſpub. ſicut etiā ciuitas magna domus eſt, & politia cōmunis quędā œconomia. Vnde facilè diſcimus eundē eſſe aptum & diſpenſationi domeſticæ & adminiſtrationi publicæ, quāuis hæc multitudine magnitudinéq; differāt, ſicut in pictura quoq; ac fictura vſu venit. nā bonus ſtatuarius aut pictor, ſiue coloſſeas magnitudines faciat, ſiue pauca paruáq; opera, eandē artē oſtentabit. Cæterùm poſtquā egregiam laudē in diſpenſatione cōſecutus eſt, inſidias herilis vxoris pertulit inſano amore correptę. Capta eū adoleſcētis pulchritudine, & affectu indomito rabida, de ſtupro eū tētauit repugnantē validè, ac ne audire quidē tale quicquā ſuſtinētem propter innatā ſibi & cōtinua meditatione cōfirmatā honeſtatē atq; temperantiā. Sed vbi crescente in dies flāma cupidinis atq; inceſta cōcupiſcētia cōtinuè

tentãdo semper repulsam passa est mulier, tandẽ libidinis impatiẽs & ad vim versa in adolescẽtis palliũ manus iniecit, magna cõtentione trahẽdo illũ in thalamũ, robur addẽte affectione, quæ solet cõfirmare vel debiles. At ille præsentẽ importunitatẽ fortiter submouẽs, in has liberas & suo genere dignas voces erupit. quid molesta es? Bonis moribus & legib⁹ vtimur nos Hebræorũ posteri. Aliæ gẽtes puberibus quatuordecimũ annũ ætatis egressis permittũt vsum scortorũ & fœminarũ corpore quæstum facientiũ: apud nostrates nulla est meretrix, capitali supplicio proposito talẽ quæstũ exercentibus. Ante legitimam copulam alios cõgressus cum muliere nescimus. casti castis viginibus coniungimur, nõ voluptatis, sed liberorũ quærendorũ gratia. Qui ad hanc diẽ purus mãsi, nõ incipiam ab adulterio leges cõtemnere flagitio pessimo, qui etiãsi aliàs perperã educatus essem, & obsecutus ætatis affectibus, aut vestrã mutatus lasciuiẽdi licentiã, tamen nõ deberẽ alieno insidiari matrimõnio, quod crimẽ cui mortaliũ nõ cæde vindicandũ videtur? nam de cæteris dissentire soliti, in hãc solã conspirant sententiã, ita vt omnes vbiq; rem capitalẽ pronunciẽt, & deprehẽsos iniudicatos læso dedant necãdos. tu verò quasi res per se parũ damnata sit eam tertio scelere cumulas, cogẽs me nõ tantũ ad adulterium, sed & ad thori herilis iniuriam. nisi fortè ideo in vestras ædes veni, vt relictis seruilibus ministeriis inebrier & debacchẽr in spes domini, coniugiũ, familiã, cognationẽ eius adulterans. atqui nõ solũ officium ei vt hero, sed & honorẽ vt benefactori debeo. omnia sua cõmisit meæ fidei nihil excipiẽs, nisi te vxorẽ suã. hanccine gratiã vt ei referã autor es? Bonã scilicet gratiã dignámq; illius meritis. herus me ex captiuo & extero sua benignitate libertũ & ciuẽ reddidit tractatũ liberaliter: ego verò seruus domino iniuriã, ne captiuo quidẽ & extero tolerabilem, inferã? & qua fronte potero post admissum tantũ scelus illũ aspicere? cõscientia carnifex intestina non sinet me oculos in eum erigere, vt nemo prodat alius: sed non deerunt qui prodant. præsto sunt latẽtes exploratores plurimi, quibus silere nõ licet: taceo ꝙ etiãsi nemo factũ vel sentiat vel enũtiet, ipse meus ero proditor, colore, aspectu, voce, vt modo dixi detegens conscientiã. fac nullũ delatorẽ fore, assidentẽ Deo iustitiã res cunctas inspicientẽ nec timebimus nec reuerebimur? Huiusmodi multa ille canebat surdis auribus, obtundẽte omnes sensus improba concupiscẽtia. id vt animaduertit puer aufugit, relicto

in

in heræ manibus pallio quod apprehẽderat. hinc illa occasionẽ comminiscẽdæ calumniæ rapuit, de vindicta cogitans. reuersa enim è foro marito honestatẽ & pudicitiã incesta simulans, indignabunda dixit: Adduxisti in uostras ædes istũ seruũ Hebrẽũ puerum, adeò corruptũ iam tua indulgẽtia, qui pudenda facilitate inexplorato cõmisisti totã familiã, vt adulta audacia ne à me quidem iniuriã abstineat. nam cõseruæ nõ satis sunt libidini eius nunquã explebili. Nunc me matronã tentare haud veritus, vim adiecit cõtumeliæ. En tibi manifestũ insani conatus indicium. nam cùm exclamassem præ indignatione opẽ domesticorum inuocãs, territus hãc vestem reliquit fugiens ne comprehẽderetur. Ea vestis prolata, fidem adstruxit muliebri calũniæ. herus verũ crimen ratus trudit hominẽ in carcerẽ, ipse peccans nõ simpliciter: primò quia nõ facta defendendi se potestate dãnauit insontem tanquã obnoxium sceleri grauissimo: deinde quia nõ animaduertit vestem quã ab adolescente relictã mulier proferebat, esse indiciũ violentiæ, sed muliebris, ipsius verò adolescẽtis patientiæ. nã si vim tentasset inferre dominæ, retinuisset eius amiculũ: nunc reluctãs suo pallio spoliatus est. verũ huius insciticæ venia fortasse dãda est ei qui degẽs in culina inter lanienas & fumos ac cineres, nõ poterat vacare causæ cognoscendæ ita vt postulabat ratio, immersus rebus corporis. Iam tres notas viri ciuilis expressi, pastoralẽ artem œconomicãmq; & tolerãdi scientiã, de quibus dictũ est, sed tẽperantia nõ minus cõfert ad tractandã Remp. hæc enim cũ in omni vita salutaris est, tum maximè in negotiis publicis, vt abũdè liquet rẽ cõsiderare volẽtibus. quis enim ignorat, gẽtibus, regionib', magis terrarũ tractibus terra mariq; calamitates inflictas ab incontinentia? quandoquidẽ plurima & maxima bella ob amores, adulteria, muliebréſq; illecebras conflata sunt, quæ potiorẽ Græci barbariciq; generis partẽ absumpserunt, & iuuentutem exhauserunt è tot ciuitatibus. Quòd ſi ex intemperãtia tum seditiones ciuiũ, tum bella & calamitates cumulatè proueniunt, satis apparet è sobrietate tranquillitatẽ pacémq; nasci, & possessionem felicitatis integram. Nunc indicandum quid sub his figuris tegatur. Qui hũc de quo disserimus emit, eunuchus meritò dicitur. Nam emptor hominis ciuilis vulgus re vera eunuchus est, & videtur quidẽ habere genitalia, sed vi genitiua destituitur: quemadmodum qui suffusos habẽt oculos, orbati sunt eorum efficacia, non valentes cernere. Quænam igitur similitudo

tudo intercedit inter vulgum & eunuchos? q vtriq; ſteriles ſapientiæ: virtutẽ tamen approbãt. Cùm enim cõfluit promiſcua multitudo hominũ, loquuntur vt oportet, ſed ſapiũt contrariũ, poſthabẽdo inſinceris legitima, quia ſtudẽt exiſtimationi tuẽdæ, verã honeſtatem negligũt. Hinc quod mireris ſequitur, vt eunuchus vxorem habeat. Nam vulgus deditus cõcupiſcentiæ, ſicut vir mulieri, in cuius gratiam dicit facítq; omnia, in cõſilium clam & propalã hanc adhibẽs in rebus minimis æquè ac maximis, rationi verò nuſquã obtẽperans. Rectè ſanè præfectus etiã coquorũ vocatur. Nam ſicut coquus nihil aliud curat, quã inutiles ac ſuperuacaneas ventris voluptates: eodẽ modo populus dedit ſe totum oblectamentis auriũ, per quæ mẽtis intẽtio relaxatur, & neſcio quo pacto eneruatur anima. Quid autẽ inter medicos & coquos interſit, quis nõ videt? illi quicquid ad ſanitatem cõducit, etiamſi ægroto ingratũ videatur, ſolũ magno apparent ſtudio. Hi cõtrà, ſuauia curant, vtilia negligunt. Ergo medicis ſimiles ſunt in ciuitate leges & magiſtratus legitimi, ſenatores iudicésq;, prouidentes communi ſaluti ac ſecuritati, quibus adulator nõ facilè palpatur: cupedinariis autẽ iuniorũ turba eſt ſimilis. Nam ſecuri de cõmodis, præſentem tantũ voluptatẽ venãtur. Et ſicut impudica mulier, ſi cõcupiſcentia virũ ciuilem adamat, ſic alloquens: Heus tu, prodi ad vulgum cum quo habitas, obliuiſcere morũ tuorum, ſtudiorũ, dictorum, factorũ, in quibus educatus es: mihi obſequere, me cole, age quic quid mihi placet. Nam tetricũ, pertinacem, veritatis amicum, rigidum, perpetuò grauem, nunquã flexibilem, ſolum cõmodum ſpectantem, ſecurum quid auditoribus placeat, nõ fero: ſicut nec quorundã calumnias, quæ multæ deferũtur ad vulgum meum maritũ, tuum dominũ. Hactenus enim abuſus libertate videris, immemor te ſeruire tyrannico domino. Quòd ſi ſcires liberos ſuum negotium, ſeruos alienũ agere, iam doctus eſſes omiſſa tua peruicacia me cõcupiſcentiã vxorẽ illius reſpicere, & omnia meo arbitratu facere, vt & illi charus ſis. Atverè ciuilis vir nõ ignorat quidẽ penes populũ eſſe poteſtatẽ tanquã dominum, ſe tamen nõ ſeruũ profitetur, ſed liberũ, & qui ſuo more gerat animo. reclamabit igitur: populi fauorẽ captare, nec didici, nec vnquã volui, ſed magiſtratum mihi cõmiſſum bona fide gerere, vt bonũ ꝓcuratorẽ decet aut patrẽ beneuolũ, abſq; dolo & mihi ſemper inuiſa ſimulatione. hãc meã voluntatem approbabo, nihil ſubtrahens aut cælans furis in morẽ, ſed conſcient

scientiam tanquã in sole ac luce aperiens.nã lux est veritas.nec me terrebit vllũ intentatũ periculũ,ne mors quidẽ.mori malo quàm simulare.cur enim simulẽ? Si populus est dominus,ego certè sum ingenuus,patricius,qui cum primis in ciuitatẽ optimam maximã,hunc inquã mundũ adscribi cupio. Cùm enim nec muneribus,nec precibus,nec ambitioni,nec arrogãtiæ,nec simulationi, nec luxui,nec timiditati, nec iniustitiæ, nec vlli affectui vitióve seruiã,cuius præterea timerẽ dominiũ?an fortasse hominum?at hi potestatẽ in corpus meum,nõ in me habent.equidẽ me à potiore mei parte censeo, iuxta quã decreui viuere,parum solicitus de mortali corpore:quod in cõchẽ morem adhærens mihi,etiãsi cõteratur à quopiã, nõ ægrè ferã me molestis affectibus eximi, & effugere necessitatẽ grauissimã. Itaq; si iudicandũ erit,iudicabo,nec diuiti propter opes gratificans,nec pauperi propter misericordiam:sed omissõ respectu personarũ incorruptè pronũciabo,quod iustũ apparebit. In senatu etiã autor ero sententiarũ reipublicæ conducibiliũ, vel si parũ iucundæ auditu fuerint.pro cõcione quoq; si dicendũ erit, adulationes relinquã aliis,cõtentus verbis vtilibus, increpans. admonens,castigans,nõ arrogantẽ insanámq;,sed sobriã libertatẽ proferẽs.Quòd si quis tales castigationes nõ amat, reprehendat parẽtes,tutores,præceptores,& omnes curatores, quia suos liberos,pupillos,discipulos obiurgare nõ desinũt, interdũ etiã verberãt,nec tamẽ sæuire, sed amãter castigare dicuntur. Indignũ enim esset,si cùm meæ fidei cõmissa sit administratio reipublicæ,in præuidẽdis cõmoditatibus cedere cuivis medicinæ professori. Nã illæ in ægroto nullã splẽdoris fortunæ rationẽ habens,nec quod claro genere natus,aut opulẽtus, deniq; rex aut tyrãnus sit,vnũ hoc spectat,quomodo seruare queat hominẽ:& si fortè sectione vstionève opus videt,secat vrítq; principem suũ ac dominũ seruus ipse atq; subditus:ego qui nõ vnũ virum curandũ suscepi sed integram ciuitatẽ laborantẽ morbis grauioribus,cõtractis ex innatis cõcupiscentiis,quid agere debeo?nũ prodita vtilitate publica, illius aut illius aures mulcere adulatione illiberali,& ne seruo quidẽ decora?Emori præstat,quàm loqui ad gratiã,dissimulata veritate, & vtilitate neglecta.Vsurpandum est hic illud dictum poëtæ tragici:

Accedat ignis,accedat & gladius.
Combure carnem hanc,concrema,repleto te
Meo cruore:nam prius vel sidera

Terram

Terram subibunt, terra vel scandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Hãc tam masculã mentẽ alienã ab omnibus affectibus voluptate, timore, dolore, cõcupiscentia, nõ fert in viro ciuili dominus populus, sed hominẽ amicũ atq; benuolũ pro inimico arripit, nec tam illũ, quã seipsum afficit pœna grauissima, videlicet inscitia, quippe qui non didicit id quod in omni vita vtilissimũ est, imperata facere, vnde imperãdi quoq; scientia discitur: videamus sequẽtia, quãdo de præsenti loco satis diximus. Adolescẽs ab amatrice apud herũ insimulatus criminis quod in ipsam cõpetebat, inauditus in carcerẽ ducitur: vbi tanta virtutis edidit specimina, vt etiã facinorosis illis esset miraculo ad suæ calamitatis solatiũ credentibus sibi cõtigisse hũc hominẽ. nota est autẽ custodũ crudelitas, q ingenio feroces magis efferantur assuetudine, indies crescẽte scuitia, dum nihil boni videt nec dicunt aut faciũt, sed sæua violẽtáq; omnia. nã sicut bene cõpacta corpora exercitatione cõfirmantur & acquirũt robustam inuictámq; habitudinẽ: sic ferox & immittis natura ocupata sui similib⁹ studiis duplo fit durior, inaccessa misericordiq, qui vnus affectus bonus ac human⁹ est. & quemadmodũ qui cũ bonis viris habẽt familiaritatẽ, ex iucũdissimo eorũ cõuictu in melius proficiũt moribus: sic etiã qui cum malis versantur, affricãt sibi eorũ vitia. facilè enim cõsuetudo abit in naturæ similitudinẽ. degunt autẽ carcerũ custodes inter plagiarios, fures, parietum perfossores, facinorosos, violẽtos, stupratores, homicidas, adulteros, sacrilegos, à quorũ singulis nõnihil nequitiæ cõtrahunt, vt ex huiusmodi collatione miscellaneáq; tẽperatura conficiatur vna scelesta malorũ colluuies. attamẽ talis homo honestate adolescẽtis mitigatus, nõ solũ securitatẽ & otiũ ei præstitit, sed etiã vinctis omnibus eũ præfecit, ita vt penes ipsum species nomẽq; custodis esset, rem autẽ & officium adolescenti cederet, quod nõ parũ carcere inclusis proderat. iámq; locus nõ tã erat carcer, quã disciplinę meditatorium. Omissis enim tormentis, quibus antea noctu atq; interdiu cruciari solebãt variis malis obruti, admonebãtur sermonibus & præceptis philosophicis, sed maximè ipsius doctoris exẽplis vtilissimis. Postquã enim suã vitã cõtinentia, cæterisq; virtutibus plenã, velut tabulã bene pictã in medio proposuit, eõuertit etiã eos qui videbãtur insanabiles, affectos inueteratis morbis animi, ita vt iam dãnarent vitã præteritã, exprimẽte has voces resipiscentia: Vbi tantum

tum bonũ tandiu latuit,à quo pridẽ aberrauimus. Ecce iam affulgente hoc,tanquã in ſpeculo noſtra dedecora vidẽtes,erubeſcimus. In hoc rerũ ſtatu duo eunuchi regis introducti ſunt,alter pincernis præfectus,alter piſtoribus, accuſati damnatiq;,q̃ nõ rectè fungerentur ſuis miniſteriis. Hos quoq; ille in ſuã curam accepit,orãs Deũ vt ſibi daret facultatẽ corrigendi cõmiſſos ſuæ fidei. Aliquãto poſt,cũ obiret vinctos, animaduertit hos duos eunuchos cogitabũdos mœſtiores ſolito,vnde coniectans eis accidiſſe aliquid,mœroris cauſam ſcitabatur. Quibus reſpõdentibus ortã ex ſomniis anxietatẽ,q̃ nõ adeſſet interpres: Bono animo eſte,inquit,& narrate. intelligentur Deo volẽte. Vult autẽ ille vt res obſcuræ aperiãtur veritatẽ deſiderãtibus. Tum prior pincerna. Viſus ſum,inquit,videre magnã vitẽ, habẽtem tres palmites onuſtos maturis vuis,quaſi autũni tẽpore. deinde inuitante harũ pulchritudine,videbar decerpere,& exprimere in regium poculum,móxq; regi offerre muſtum meracum. Ioſeph poſt modicum ſilentiũ,Felicitatem, inquit, hæc viſio tibi nuntiat,& reſtitutionem in priſtinum officium. Nam tres palmites tres dies ſignificant,quibus elapſis reminiſcetur tui rex, accitóq; hinc,dabit veniam: & vt in dignitate confirmeris, offeres domino poculum. Sic illi lætũ fuit ſuum ſomnium. tum piſtorum præpoſitus interpretationem miratus,quaſi & ipſe fauſtum vidiſſet ſomniũ,quod valde ominoſum erat, deceptus bona ſpe alterius, narrare incipit. Ego quoque ſomniaui me tria caniſtra baiulare in capite plena operibus piſtoriis: ex his ſummum continebat ea, quibus rex delectatur vt delicatioribus & elaboratis curioſius: ea videbãtur aues in meũ caput deuolãtes diripere,& deuorare auidè,donec in totũ abſũpta ſunt. Ad hæc iuuenis. Vtinam tale ſomnium non vidiſſes, aut non enuntiaſſes: aut ſi narrandum erat,ſaltem id feciſſes procul à meis auribus ne exaudirem quod non libet. piget enim me eſſe infelicitatis nuntium,quia cõpatior miſeri,memor cõmunis ſortis hominum. Sed quoniã ſomniorũ coniectoribus veritas eſt neceſſaria,tanquam vatibus & oraculorum interpretibus, nihil celabo,quandoquidẽ mendaciũ vbiq; fugiendum, in ſacris cõſultationibus etiã religio vetat admittere. Tria caniſtra dies tres ſignificant,quibus elapſis rex in crucẽ te tolli iubebit,truncatũ prius capite: atq; ita volucres paſcentur tuis carnibus, donec totum abſumant. Sic piſtor receſſit territus, tempus præfinitum expectans, & futura mala iam tum cogitatione præcipiens.

Poſt

Post triduum natalis regis illuxit, festiuitatē publicā afferens, præsertim aulicis. cúmq; epulū præberetur optimatibus, vt fieri solet in hilaritate domestica, rex eunuchos requirens iussit produci è carcere: móxq; cōfirmauit euētu somniorū præsagiū, iubens alterū in cruce suspēdi abscisō capite, alterū in pristinā dignitatē restitui. At pincernarū princeps oblitus est eius qui futura prædicēdo præsentē eius calamitatē subleuarat, vel quia nemo ingratus beneficiorū meminit, vel quia Deo visum est, iuuenem nō humana, sed diuina ope ad felicitatē prouehi. Nam post bienniū regi futurus eius regionis status, bonus malúsque præmōstratus est diuinitus duobus somniis, quo certior res fieret. Vidit enim septē vaccas emergere in ripam è flumine, pingues valde obesásq;, visu pulchertimas, & pasci secundū fluuiū. Post eas totidē macilētas, & vix ossibus hærentes, visu turpissimas ascendere, pascíq; cū prioribus. Dein repentè meliores deuorati à deterioribus, manēte in saturitatis eadem macie, imò aucta etiā. Tum experrectus, ac mox in somnū relapsus alia visione terretur: qua visus est videre septē spicas triticeas ex vno culmo enatas pari magnitudine, plenas & proceritate pulcherrima. Deinde septē alias exiles ac lāguidas enatas in proximo, quæ mox impetu facto absumpserunt culmū illū cū suis spicis nitidissimis. Post hanc secundā visionē noctis reliquū insomnis exegit, curis stimulantibus, & animū solicitū sauciantibus: sub auroră sophistis accitis, denarrat obuersatas sibi dormiēti species. Cúmq; nemo posset verū earū significatū coniecturis assequi, accedens eum pincernarū princeps, inquit, Here, spero me inuenturum qualē cupis hominem. Misisti dudū ob quasdā noxas me & pistorib⁹ præfectū in carcerē, in quo erat seruus principis coquorū, Hebræus genere, ei narrauim⁹ ambo, quæ videramus somnia. Ille rem cōiecturis certissimis attigit, adeò vt euentus in vtroq; nostrū eius interpretationi respōderit: alter dedit supplicium, mihi tu propitius donasti veniā. Rex his auditis iubet properè acciri iuuenē: ministri attonsum post longā carceris illuuiē, & detractis sordidis pannis elegāter vestitum, cæterísq; nitoribus expolitū, ad regem introducunt: qui primo aspectu iudicans hominē ingenuū & bene natū (elucent enim in ipsa facie notæ, non omnibus tamen conspicuæ, sed solis perspicaces mentis oculos habentibus) Præsagit, inquit, mihi animus, nō semper in obscuro fore quod tegitur somniorū ambagibus, præ se fert enim hic iuuenis sapientiam: qui veritatem,

tanquam

tanquã lumen tenebris inferens, aperiet, & ſua ſciẽtia noſtratiũ ſophiſtarum inſcitiam abiget. His dictis ordine denarrauit vtrũq; ſomniũ. Tum Ioſeph maieſtate loquẽtis nihil territus, tanquã rex ſubditũ, non ſubditus regẽ, liberè ſed reuerẽter allocutus eſt, dicens: Quæ facturus eſt Deus in hac regione oſtẽdit tibi. Duæ viſiones (crede mihi) vnũ ſomnium ſunt, geminatum nõ temerè, ſed vt res fiat credibilior: nã & ſeptẽ vaccæ pingues & ſeptem ſpicæ plenæ, ſeptẽ vbertatis annos ſignificãt: ſicut totidem famis annos illæ ſeptẽ macilentæ vaccæ turpiſsimę, & ſeptem ſpicæ caſſæ ac marcidæ. Veniet igitur prius ſeptennium fertiliſsimũ, tota regione quotãnis bene rigata ſtagnante per arua flumine, & cãpis ſolito maiores prouẽtus afferentibus. ſequetur deinde longè diuerſum ſeptẽnium, grauẽ inopiam allaturum & rerũ victui neceſſariũ penuriã, nec flumine ſed diffundente, nec terra limo eius pingueſcẽte, vt accolæ obliti ſuperioris vbertatis nihil ex eius prouẽtu reliquum faciant. Hæc ſunt quæ ſomnia præmonẽt: ſed mihi numẽ quiddã ſuggerit, quod in tantis malis ſalutẽ afferre queat, Vrbium regionũq; graniſsimus morbus fames eſt, cuius vires oportet frangere, ne nimiũ auctus incolas deleat. at quomodo ſuccurrendũ eſt huic periculo? è ſeptem annorũ fertilitate quod ſu pererit ſatietati hominũ hoc eſt quinta pars, reponatur oppidatim vicatímq;, non tranſportando fruges aliò lõgius ſed vbi demetuntur aſſeruando in vſum eius loci hominũ. eas fruges cẽſeo cũ ſuis manipulis cõdendas, nec trituratas, nec purgatas, quatuor de cauſis. quarum vna eſt, ne citius vitiẽtur nudatæ ſuo tegmine, altera vt per ſingulos annos renouetur priſtinæ copiæ memoria, ruſticis triturantibus & fruges euẽtilantibus. tertia ne iniri poſsit frumẽti numerus dum incertũ eſt quantũ ſpicæ manipuliq; cõtineant, ne animus colonos deficiat reputãtes quatũ abſumptũ ſit, ſed ſecuritate nõ minus q̃ cibo ſe ſuſtineãt. ſpes enim alit cũ primis, graue penuriæ malũ ſubleuãs. quarta cauſa eſt, vt & iumentis condatur pabulũ, quibus ariſtæ paleæq; purgamẽta frugũ proderunt. ea cura cõmittenda eſt viro prudẽti, cordato, probatóq; qui poſsit ſine inuidia reprehẽſionéq; hoc cõſilium exequi tãta dexteritate, vt nihil populo de fame futura ſuboleat. durum eſt enim iã ante ægris animis ſpẽ in futurũ adimere. quòd ſi quis cauſam ſcitabitur, reſpondendũ eſt, oportere ſicut in pace parãtur quæ belli tẽpore futura ſunt vſui, ſic in copia proſpicere inopiæ, incertũ autẽ eſſe quãdo bellum vel fames immineat, quíd-

ve futurũ tempus ferat: parandũ igitur maturè subsidiũ, ne desit cùm tẽpus postulauerit. Rex audita somniorũ interpretatione aptissima, veritati cõgrua, simúlq; cõsilio, vt apparebat in futurum vtilissimo, familiaribus propriis accitis submissa voce dixit: Num inueniemus talem hominẽ afflatũ diuinitus? Cúmq; videret eis probari hanc sententiã, versus ad iuuenẽ stantẽ ait: Propè est quem quæri iubes. nõ longe quærẽdus est homo cordatus ac prudens qui exequatur tua monita: tu is es. nec enim sine numine hæc locutus videris. I præfecturã mei palatij susci pe, simúlq; totius Aegypti procurationẽ. nec est cur quisquam meam facilitatẽ accuset, se dignioré iudicans. nã excellẽtes naturæ non habẽt opus ad experimentũ longo tẽpore, sed incunctanter se rebus ingerũt: & prẽsens status moras nõ patitur, imminẽte necessitate cui prospiciendũ est. His dictis eum prorege instituit, vel regẽ potius, relicto sibi solo imperij nomine, potestatẽ illi cedens & agens quicquid pertinebat ad honorẽ iuuenis. dat ei regiũ anulũ signatoriũ, vestẽ augustã, torquẽ aureã, currum secundũ à regio, atq; ita iubet per vrbẽ circũuehi, præcedente præcone & indicãte noui magistratus electionẽ. nomẽ quoq; nouũ indit ei, quod interpretẽ significat lingua vernacula: & nuptum dat filiã clarissimi apud Aegyptios viri, qui solis habebat sacerdotiũ. id actũ est circiter annũ eius trigesimum. hi sunt euentus piorum. nam etiamsi proclinantur, tamen non corruunt, sed erecti stant firmiter, ne supplantari queant. Quis enim expectasset intra vnã diem è seruo dominũ, è vincto præstantissimum omnium, è carcerarij vicario proregẽ fieri, & regiam inhabitare pro carcere, extrema ignominia versa in honorem maximũ. facta sunt tamen hæc, & fient sæpius, quando Deo placuerit: modò subsidat aliqua probitatis scintilla in animo, quam necesse est per occasionem excãdescere. Quoniã autem propositum est post rei narrationẽ figuram etiam explicare, dicemus & de hac quantũ opus est, quamuis fortasse ridebit hoc aliquis temerarius. Ego tamen non dissimulanter dico, ciuilem virum vtiq; somniorum esse interpretem, nõ quales isti nugatores garruli mercenariiq; sophistæ quæstum faciẽtes ex nocturnis somniorum ludibriis: sed qui magnum illud somnium commune publicúmq; vigilantium non dormientium exactè intelligat. id somniũ. ne quid mentiar, est vita hominũ, nam sicut in somniorũ visionibus videntes nõ videmus, audientes non audimus, gustãtes aut tangentes nec gustamus nec tangimus,

gimus, loquentes non loquimur, deambulãtes non deambulamus, sed cùm videamur vti motibus & habitibus nullo prorsus vtimur, mente inaniter sine vllis veris obiectis pingente sibi simulacra rerum non existentium tanquã existentium: eodem modo etiã vigilantiũ imaginationes somniis sunt simillimæ, veniunt, abeũt, occurrũt, refugiunt, prius quàm cõprehendantur, auolant. Disquirat quisq; apud se, & domi testimoniũ inueniet vt ipse taceam, præsertim si quis est ætate prouectior, is fuit aliquãdo infans, mox puer, deinde pubens, dein adolescẽs, postea iuuenis, postea vir, postremo senex, sed non simul omnia. nónne infans puero cedit, puer pubenti, pubens adolescenti, adolescens iuueni, iuuenis viro, vir seni, senectus morti? & fortasse singulæ ætates decedendo præmoriuntur, natura nos paulatim docente nõ timere mortẽ extremã omnium, quando priores facilè tulimus, infantiæ, pueritiæ, pubertatis, adolescentiæ, iuuentutis, virilitatis, quæ omnes ætates ante senectutẽ euanuerunt. Quid aliæ res corporis nónne somnia sunt? nónne pulchritudo momentanea penè prius marcescit quã floreat? sanitas incerta infirmitatibus obnoxia? robur morbis expugnabile per occasiones plurimas? sensuũ integritas humoribus vitiosis facilè corrũpitur? Iam quanta sit in rebus externis obscuritas quis nescit? ingẽtes opes sæpe vna dies abstulit. multi honoratissimi antea, versis rerũ vicibus in contẽpum venerũt cũ ignominia. imperia regũ maxima breui tẽporis momẽto subuersa sunt. fidẽ meis verbis astruit Dionysius in Corintho, quondã tyrannus Siciliæ, mox pulsus & Corinthum profugus, literator factus, è tanto principe. atteſtatur & Crœsus rex Lydiæ, ditissimus regum qui sperãs se deleturũ Persarum potentiam, non modò proprium regnũ amisit, sed & ipse viuus in potestatẽ hostium redactus. minimũ abfuit quin exureretur. Testant de huiusmodi somniis nõ singuli tantũ, sed ciuitates, gentes, regiones, Græcia, Barbaria, insularũ continẽtisq; incolæ, Europa, Asia, oñes, occidẽs. nihil enim vsquã permanet sui simile. Aegyptus quondam in multas gẽtes habuit imperiũ, nunc ipsa seruit. Macedones aliquãdiu tam potẽtes fuerunt, vt iura toto orbi redderent: nunc imperatas à dominis pecunias tributi nomine quotannis quæstoribus numerãt. Vbi est illa Ptolemæorum familia cuius splendor per singulos successores ad extremos terræ marisque terminos emicuit? vbi sunt gẽtes ciuitatesq; sui iuris & liberæ? rursum vbi subditorũ seruitutes? nónne Persæ Parthis imperauerunt?

uerunt? nunc subduntur eis versa rerũ humanarũ alea. Quidam fingunt sibi prolixas felicitates, at hæ sunt magnorũ malorum initia. itaq; dũ ad magnorũ cõmodorum possessionẽ properãt, graues miserias inueniunt: & ediuersõ malũ expectãdo, in bona fortuita incurrũt. athletæ robore freti ac bona corporis habitudine, dum certã sibi pollicẽtur victoriam, vel excluſi sunt è certamine, vel victi ab aduersariis. alij ne secũdã quidem palmam sperãtes, primam coronã reportauerũt præmiũ. quidam æstate soluentes tẽpore opportunissimo, fecerunt naufragium. alij hibernis tẽpestatibus penè obruti, portũ attigernut incolumes. Quidam negotiatores certa lucra sibi proponũt, securi de periculis: alij de damno soliciti, magnũ fecerũt operę pretium. tam anceps est fortuna, rebus humanis tanquã in statera pẽdentibus, & inæquali põdere nunc huc nunc illuc vergẽtibus: tanta offendũtur caligine. Proinde tanquã altũ dormientes erram⁹, nõ valentes quicquã ratiocinatione vel penetrare vel certo cõprehẽdere, quãdo cuncta vmbri spectrisq; sunt similia, & sicut cùm põpæ traducũtur prima quæq; conspectũ prętereunt, item in torrẽtibus fallente visum celeritate vndæ præterfluunt: sic vitæ negota currentia præterlabentiáque videtur manere. cùm ne momentũ quidem maneant, nũquam nõ subterfluentia. Interea qui vigilant, quantũ ad incertã perceptionẽ attinet, nihil à dormiẽtibus differũt seipsos fallendo, dum se putãt rerum naturas certo perspicere, quãuis interturbãtibus scientiam sensibus per spectaculorũ, saporũ vaporũmq; illecebras, quibus inescatus animus nõ sinitur rectè inoffenséq; per viam publicam progredi. itaq; cõfusis celsis cũ humilibus, magnis cum paruis exoritur inæqualitas inducens caliginẽ atq; vertiginem. Cùm igitur tãta perturbatione obscuritatéq; vita referta sit, oportet interuenire virũ ciuilem, & tãquã doctum somnicrũ interpretem, diurna somnia visionésq; hominũ qui vigilare sibi videntur, diiudicare cõiecturis verisimilibus, persuasionib⁹ rationi cõsentaneis persuadentẽ singula: hoc honestũ, illud turpe: hoc bonũ, malum illud: hoc iustũ, iniustũ illud, & cætera similiter: hoc prudẽter factũ, illud fortiter: hoc piè, hoc sanctè, hoc vtiliter: & ediuersõ hoc factũ inutiliter, hoc imprudẽter, hoc timidè, hoc impiè, hoc profanè, hoc noxiè, hoc ambitiosè. Item, hoc alienum est, ne cõcupiscas, hoc tuũ, vtere non abutere. Affluunt opes? impartire. nam diuitiarũ pulchritudo est nõ in crumenis sed in egenorũ auxilio. Pauca possides? cane inuideas diuitib⁹.

Pauper

Pauperem inuidū nemo miſerabitur. Honoratus es? caue inſolentiam. Humilis cōditionis es? noli deſpōdere animū. Succedunt tibi omnia ex ſententia? mutationē time. Offendis ſæpius? bene ſperato. nam res humanę mutātur in cōtrarium. quandoquidem ſol, luna. cælum vniuerſum, manifeſtè apertéq; noſcit, quæ perpetuò mānēt eadem, veris definita regulis, ordinatis, aptis, optimè cōgruentibus, At res terrenę totæ perturbatę ſunt incongruæ. incompoſitæq;, vt propriè dicere liceat, has merſas profundis tenebris illas ſimiles lumini fulgentiſsimo, vel potius lumen ipſum ſinceriſsimū atq; puriſsimum. Si quis igitur velit res introſpicere, inueniet cælū eſſe diem ſempiternā vmbrę ac noctis expertē, quippe illuſtratā nexiu gubilibus puriſsimisq; ſplēdoribus. Et quātò apud nos ſunt potiores vigilantes dormientibus, tāto in mundi vniuerſitate cęleſtia terreſtribus, vt quæ inſopita vigilāt, propter certas irrequietásq; vires, nunquā fruſtratas ſuis effectibus. At terreſtria etiāſi pauliſper excitentur, rurſum degrauata in ſomnum recidunt, deficiēte viſu animæ: vt errare neceſſe ſit atq; offenſare. nā his rebus falſæ opiniones caliginē inferunt, vt vitari nō poſsint ſomnia inania. nec quicquā firmiter prehendere liceat. Figuratū eſt & quod in ſecundū à regio currū aſcendere dicitur, ob cauſam hāc. qui rempubl. tractat, ſecundus à rege habetur, cùm nec priuatus ſit nec rex, ſitus in amborū cōfinio, priuato ciue potior, regia poteſtate inferior, ſubiectus tanquā regi populo. cui per omnia vult gratificari bona fide ac ſedulo. Fertur autem ſublimis ceu ſella curuli, tum à negotiis tum à multitudine in altum elatus, præſertim cùm parua magnáq; ſuccedūt ex ſententia, nemine reflante aut opponēte ſe, ſed vt in nauigatione proſpera Deo gubernante omnia ſalutariter. Anulus à rege datus inſigne eſt fidei magiſtratum inter & populum regem intercedentis. Cæterùm torques aurea, non ad gloriā ſolum, ſed & ad pœnam pertinere videtur. quamdiu enim res ciuiles ei bene procedūt, placet ſibi honoratus à ciuibus. cùm autem aduerſitas accidit, non volenti, quod damnandū eſſet, ſed fortuitò, quòd meretur veniā, nihilominus iniecta in torquem manu trahitur, tantū non increpāte ſuo domino: Hanc torquem donaui tibi, ornamentū in proſperitate, vinculum in aduerſitate. Audiui tamen & aliā huius loci expoſitionē figuratā talē. Regē Aegypti eſſe noſtrū intellectū, principē regionum corporearū particulariū, qui tanquā rex poteſtate vtatur in adamato corpore. tribus enim potiſsimū occu-

patur negotiis.circa cibos,potus,cupediastideo tres habet procuratores,pistorũ,pincernarum,coquorúmq; principes: quorũ alius cibos,alius potus,alius cõdimenta præparat,omnes autẽ eunuchi sunt,quia voluptatis amator sterilis est rerũ valde necessariarum,sobrietatis,pudoris,cõtinentiæ,iustitiæ,virtutum omnium. Nullæ enim res adeò pugnãt inter se,vt virtus & voluptas,propter quã multi negligũt quæ sola curãda erant,dantes se cõcupiscentiis, & sequentes quacunq; illæ inuitant. Princeps coquorũ nec in carcerem ducitur,nec mulctatur,quia condimẽta non sunt admodũ necessaria,nõ tam deliciæ,quàm voluptatis irritamenta leuia. Reliqui duo misero ventri apparatus faciunt,pistorũ pincernarúmq; præfecturã gerẽtes, quãdoquidem hæc duo maximè cibus potúsq; vitã fulciunt:quæ vbicunq; sunt in pretio,laudãtur eorum procuratores, & si quãdo cessant in officio,pœnã indignationémq; incurrunt. Puniuntur autem nõ eodem modo,quãdoquidem etiam in harũ rerũ vsu est differẽtia:cibus necessariò sumitur,vinũ minus vtile censetur,nam sine mero viuunt homines cõtenti fontanis laticibus sitim restinguere. Quãobrem princeps pincernarum recipitur in gratiam pristinam, quippe qui peccauit in minoris momẽti negotio: cocorũ verò princeps non impetrat veniam, vsq; ad vltimũ suppliciũ procedente ira,haud secus ac in culpa grauissima,nam ciborũ defectũ mors sequitur. Quapropter qui hac in re peccauit,lege talionis suspensus necatur,& quod aliis intulit,ipse patitur:quippe qui esurientes & ab ipso pẽdentes diu turpi fame cruciauit. De his quoq; hactenus. At regius vicarius assumpta Aegypti procuratione obibat eius regionis præfecturas & oppida,omnibus nouum magistratũ officioseè ac hilariter excipiẽtibus,quos tum beneficiis,tum comitatè sibi deuinciebat,elucente in ipso vultu hominis eximia quadam gratia. Post quã autẽ euentu somniis respõdente aduenit illud prius septennium ferrilissimũ,quintam partẽ frugum quotánis exigẽs per subpræfectos & ministros publicos,tãtùm cõportauit manipulorum numerũ,quantum nemo antea collectum meminerat. Nec enim iniri potuit eorum numerus,quãuis plurimi occupati essent in eo negotio,quibus mos est curioseè dinumerare talia. Elapso autẽ vbertatis septennio fames incepit,quæ vsque crescẽs & procedens non cõtinuit se Aegypti terminis, sed diffusa per omnes deinceps ciuitates regionésq; quàm longè latéq; patet orbis habitabilis,peruenit ad extremos orientis occi-

dentat

cidentisq; populos, fertur nunquã antè sic laboratũ malo communi vniuersis gentibus, quale medicorũ filij serpiginẽ nominant: quod omnes partes corporis inuadens ignis more depascitur. quamobrem quæq; gens per honoratissimos legatos frumentum in Aegyptũ petebat. iam enim fama prouidẽtiam iuuenis præfecti vbiq; vulgauerat, qui cõmeatus copiosos seruasset ad futurã penuriam. ille primùm aperiri iubet omnia horrea, vt aspectu ipso & spe recrearet animos priusquã succurreretur corporis necessitatibus. deinde institutis annonæ curatoribus vendebat frumẽtum semper in futurũ prospiciens, cuius tẽporis maiorem quàm præsentis rationẽ habebat. Interea pater etiã illius, deficiẽtibus paulatim rebus ad victũ necessariis, ignorans felicitatem iuuenis, mittit frumentatũ decem filios, retento domi natu minimo, qui proregis vterinus frater erat. Illi in Aegyptũ profecti fratrẽ tanquã alienũ adeunt, & maiestate stupefacti adorant prisco more hominẽ, confirmantes euẽtu somnia, qui vẽditores suos cõspicatus mox omnes agnouit, ipse agnitus à nemine, Deo nõdum volente veritatẽ aperire ob causas quasdam necessarias, quas tum dissimulari fuit satius: is enim aut vultum eius mutauit in augustiorẽ speciem magistratu summo dignã, aut mẽtes obtuentium hebetauit quò minus cernerent. Ille nõ vt iuuenis ad tãtum principatũ euectus, & regi longè potẽtissimo dignitate proximus, elatus ætate ac potestate de vindictæ occasione cogitauit, sed imperauit suis affectibus præmens atq; recõdens eos in animo, magno cõsilio personam infensi assumens, toruo aspectu vocéq; obiurgatoria miseros territãs: Heus vos, inquit, nihil pacatũ habetis in animo. aliquis ex regis hostibus exploratores vos submisit, cui scelerata operã polliciti, putastis vos posse fallere: sed nõ latẽt me insidiæ vestræ quãtumvis eas tegere conamini. fratres crimen intentatũ à se depulsuri, negãt se huic culpæ affines, qui nec ab hostib⁹ veniant, nec ipsi affecti sint hostiliter, nec induci queãt ad tale ministeriũ. esse enim se natura pacis cupidos, & à tenera ætate legibus parere didicisse sub patre viro sancto religioso; qui xij. genuerit filios: ex quib⁹ vnũ domi mãsisse propter ætatẽ nõdum peregrinationi maturã, decẽ coram adstare, reliquum sublatũ è medio. Hæc de seipso loquẽtes audiẽs tãquam de mortuo, quid animi habere potuit? Quãuis enim ne nunc quidem affectũ suum protulit, tamẽ intus vrebatur in pectore, nihilomin⁹ pari oris grauitate: Si, inquit, vetũ dicitis vos explo

ratores nõ esse, vt certior fiã manete hic paulisper, & fratrẽ minimum vocate per literas. q; si patris necessitas vos manere nõ sinit, ne grauiter ferat diuturnã vestrã absentiam, abite omnes obside hic relictovno, donec reuertamini cũ natu minimo. si secus feceritis, capitale fuerit. Hæc truculẽtè, vt videbatur, interminatus destitit. illi mœsti dãnabant suã in fratrẽ sæuitiam dicentes: Nunc veterẽ iniuriã præsenti calamitate luimus, pœnas à nobis exigente iustitia rerũ humanarũ prsidæ, quæ scelus ad tempus dissimulatũ incleméter arguit, vt dignũ est. quis enim pœna dignos neget? qui fratris innocentis preces immaniter contempsimus, quem miserari debuissemus, nocturnasvisiones narrãtem quasi familiaribus. at nos efferati & crudelissimi nefariũ (quod negari nõ potest) scelus perpetrauimus: propter q; & hæc patimur, & tristiora expectamus: qui cũ simus penè omnium hominũ nobilissimi paternis, auitis, cæterorúmq; maiorum virtutibus, cognationem dehonestauimus admisso probro maximo. Tum grandior natu, qui iam inde à principio cõspirationi esse oppositus fuerat: Actorũ, inquit, inutilis est pœnitẽtia rogabã, supplicabã, ostendẽs quã impius esset conatus vester, dehortans ne iræ indulgeretis, cũ mihi assentiri debuissetis, maluistis sequi vestrũ insanũ consiliũ. ergo fructũ dignũ pernicacia tam impia carpimus, & mercedẽ accipimus debitã. Inquisitio fit in paratas insidias iuueni, nec homo inquirit, sed Deus, aut diuinũ ius aut prouidẽtia. Hęc submissẽ colloquẽtes fratres audiebat ille vẽditus, qui per interpretẽ cum eis egerat: iámq; impar affectui prorũpentibuslachrymis, ne deprehẽderetur auersus est: & postquã delachrymauit, dolore paulũ leuato abstersáq; facie reuersus ad eos iubetvinciri fratrẽ à grãdissimo proximũ, ídq; inspectãtibus cæteris omibus, quasi sibi ex aduerso oppositũ. nã inter cõplures secũdo penultimus opponitur, sicut primꝰ vltimo. Et fortasse maxima pars culpę in eo fuerat, quasi autore cõspirationis nefariæ, qui cohortẽ fratrũ animauerit, & ad odiũ incitauerit. nã si fratri bene clemẽtérq; consulenti, quo vno minor, cæteris erat grãdior, suũ adiunxisset suffragium, vix admissum fuisset facinus, prævalẽte per cõsensum honore ætatis & ordine, præsertim in tanti mométi negotio, nunc maluit à meliore parte ad deteriorem deficere, & in immitẽ durámq; sententiam discedere, tanta cõtentione, vt eius ductu hortatúq; sine mora perpetratũ sit impiũ facinus. hoc est, cur soli ex omnibus iniecta puto vincula. cæteri iam parabãt se ad reditũ: pro

regis

regis iussu impletis per frumẽtarios omnibus saccis fratrũ tã-quam hospitũ,& reposito pretio in eorũ orificiis, nemini tamẽ super hac re præmonito, insuper auctarij vice additũ est quantum redeuntibus in itinere posset sufficere, vt quod coëmerant deportarent integrũ absq; vllo detrimẽto & dispẽdio. Ingressi verò iter cum iusto vincti fratris desiderio,nec minus de parte soliciti,ægrè laturo numerosam prolẽ decrescere singulis profectionibus,ac ne crediturο quidẽ de vinculis, sed prætexi mo ti hoc cõmentum suspicaturo,vt solẽt de cætero suspicaces esse qui semel impegerunt,sub vesperã deponũt iumẽtorum sarcinas,ipsi curas adeò non deponũt vt præmãtur grauius. sic enim vsu venit,vt interquiescẽte corpore mens improuisos casus per otiũ pensitans angatur magnis molestiis.tũ aperto vno quopiã facco reperta est in eius ore crumena plena pecuniis:quibus numeratis inuentũ est solidũ frumẽti pretiũ,duntaxat quantũ saccus capiebat.qui inuenerat,rẽ fratribus indicat,stupẽs miraculo.hi nõ gratiã,sed insidias rati & animo destituebãtur & cõsilio:cúmq; vellẽt omnes saccos excutere:metu persecutionis inde profecti,penè cõtinuato cursu aliquot dierũ iter absoluerũt magno cõpendio.Tum verò alius post aliũ ruẽtes in patris cõplexus,deosculabãtur senem præbentẽ se,quãuis iam prẽsagiẽtem inexpectatũ nescio quid.sensit enim deesse vnũ salutatorẽ, cuius mox tarditatẽ accusauit, subinde prospectãs in viã,& requirens integrũ filiorũ numerum. sed cùm nemo superueniret amplius, videntes eum metu solicitũ sic alloquũtur: In casibus inopinatis, mi pater, leuior est cognitio quã dubitatio.nam re cognita potest inueniri ad salutẽ aditus,hẽsitatio nihil expedit. audi nunc valde molestũ nuntium,sed auditu necessarium.Frater quem nobiscum misisti ad frumẽtum emendum, non reuersus viuit tamen: bene habet quòd salus eius in tuto est.detinetur autẽ in Aegypto viuens apud præsidem:qui siue aliorum calumniis,siue suspitioni suæ credulus,pro exploratoribus nos habuit.cúmq; in defensionem nostrã afferemus quod in mentem veniebat ex tempore,narrantes de te reliquisq; fratribus, vno defuncto, altero apud te manente, quẽ dicebamus propter ætatem teneriorẽ domi substitisse:atq; ita omnia de tota cognatione nostra proderemus nil dissimulando quo magis suspitio eximeretur homini,nihil profecimus, illo negãte se crediturũ nobis,nisi viso fratre nostro natu minimo. eam ob causam secundo genitus retentus est pro obside,dimittẽdus quàm primũ

alter exhibitus fuerit.id imperatũ fuit longè moleſtiſsimum: ſed durior etiã eſt neceſsitas præſentis tẽporis,cui parere oportet propter victualia,quæ nũc fame preſsi ſola Aegyptus ſuppeditat.Tum ſenex gemitũ ducẽs ex imo pectore: Quẽ ergo primum,inquit,deplorabo?penultimúmne,non extremũ ſed primum in calamitatum ordine? an ſecũdo genitum,qui miſeria primo proximus nõ prius mortem ſenſit quàm vincula? an natu minimum,cui abominãda profectio ſuſcipiẽda eſt ſi modò proficiſcetur,fratrum infortunio factus nihilo cautior.interim ipſe mẽbratim pereo.nam parentũ partes ſunt liberi.modò numeroſa felicéq; prole ſtipatus ad orbitatẽ recido.tum maximꝰ natu,En tibi pro vno filio duos obſides,quos ſolos genui:in hos vt libet ſæuito,ni fratrẽ meæ fidei cõmittendum incolumen reſtituo,cuius in Aegyptum profectio duo maxima nobis afferet cõmoda,vnum quòd credetur nec hoſtes nec exploratores nos eſſe: alterum q̃ recipiemus fratrem è vinculis. Mœſtus pater hærebat,è duobus eadẽ matre genitis orbatus altero,de alteriꝰ profectione ſolicitus,metuens ne impar anxierati ante reditũ eius moreretur,memor præteritorũ caſuũ.tum adhibitus eſt q̃ inter fratres excellebat animo,autoritate,tãcũdia,quartus ætatis ordine.is cõmunem ſententiã pareti aperuit.ea fuit, quãdoquidẽ deficiebãt neceſſaria,abſumptis quę priore frumẽtatione parauerãt,vnà omnes proficiſci, non ſine fratre natu minimo, nã præfectus regionis diſertè interdixerat eis reditu, ni & illũ adducerent.id vir ſapiẽs reputãs,tolerabilius eſſe vnius incertũ periculum quàm certã tot fratrũ pernicię, quæ propter domũ fame preſſam vitari nõ poterat,reſpõdit:Cedendũ eſt neceſsitati vt video. Fortaſſe natura viã munit ad melius aliquid,quod nõdum præuidere mẽte ſumus idonei.Ite,& minimum quoq; quãdo ita videtur aſſumite. Verũ aliter eundũ eſt quàm antea: tunc pecunia tantũ opus erat ignotis ad emendũ frumentũ eũtibus,& nullã paſsis iniuriã,nunc adiungẽda ſunt munera tribus de cauſis,ad parendã præfecti annonæ gratiã,cui vos innotuiſſe dicitis:ad fratrẽ citius redimẽdũ è vinculis: ad tollẽdam quãtũ fieri poteſt explorationis ſuſpicionẽ.proinde ex omnibꝰ quæ noſtra regio fert ceu primitias ferte homini, & duplex pretiũ,annumerato quod retuliſtis proximè.fortaſsisenim per alicuius ignorantiã id accidit.ego fauſtis ptecationibꝰ abeũtes ꝓſequar cõmendãs ſaluti veſtrã ſeruatori Deo, vt & apud illiꝰ regionis ĩdigenas hoſpitibꝰ cõciliet gratiã,& vos reſtituat incolumes

cõlumes in patriã, vnà cum fideicõmisso quod parenti debetis, tum alterũ priorem relictũ in vinculis, tum huncce quem nunc abducitis adolescẽtulũ per ætatẽ imperitũ rerũ omniũ. Ita cum cti cõtenderunt in Aegyptũ: Post aliquot dies præfectus regionis cũ reuersos vidisset gauisus est supra modũ: móxq; iubet dispensatorẽ suũ parare opiparũ epulũ, & viros ad salis mensæq; communionẽ adducere. Introducti adhuc causæ ignari timebant, suspicãdo furti calumniã ob nõ reditũ frumenti pretium, quod in saccis inuenerãt, & apud dispensatorẽ excusabãt factũ quod nemo accusabat, vt cõscientiæ satisfacerẽt, simúlq; profe rebant pecuniã parati reddere. ille comiter hortabatur, esse nt bono animo si quid inuenissent Deo propitio, id eis fraudi non fore. neminẽ eis inuidere dona Dei. nã hũc impluisse in saccos pecuniã, prouidentem non solũ fami, sed & inopiæ. Sic cõsolati prompserũt allata munera, quæ mox domino superueniẽti obtulerũt, percõtanti deinde, satin saluæ, & an pater superst, respõdẽt de se nihil, sed patrẽ viuere valeréq;, cui bene precat⁹, & mã ctũ Dei fauore pronũcians, circũspexit requirẽs fratrẽ vterinũ: quo viso iam nõ valens affectũ reprimere, prius quã eum proderet auersus, cesesit quasi ad aliud negotiũ (nondũ enim erat aperiẽda veritas) & in quodã angulo effudit se in lachrymas. tũ ablutus & dolorẽ rationi subiiciẽs, ad hospites epulo excipiendos reuertitur, reddito quẽ retinuerat obside. adfuerunt & alij cõuiuæ, optimates Aegyptiorũ. Tractatio fuit iuxta morẽ cuiusq; patriæ, ꝙ durũ videretur discedere à consuetis moribus, præsertim in cõuiuio, vbi maximè hilaritati prospicitur. Iussi deinde sedere iuxta ætatis ordinẽ (nondum enim discumbendi mos receptus erat) mirabãtur quòd Aegyptij non aliter quàm Hebræi rationẽ ætatis haberẽt in honorãdis hominibus, sic cogitantes: fortasse hic magistratus pro sua prudentia non solùm seriis & magnis rebus ad pacis bellíque recta munia spectantibus induxit decorum ordinẽ, verùm etiam honestatẽ in istis leuioribus & penè ludicris, quam Aegyptij hactenus rudiores nesciuerant. nam in conuiuio semota grauitate lætitia quæritur. Interim cibi non valde lauti apponuntur, quòd conuiuatori non liberet vti deliciis in publica penuria: & hoc ipsum homines prudentes in laudẽ vertebant, vitari luxum intempestiuum & inuidiosum: probantes consiliũ memoris quid vel præsentem lætitiã, vel publicum statum deceat, & vtriq; se accommodantis tempori, atq; ita opportunus & minimè inuidiosus

appar

apparatus fuit quod deerat supplebatur hospitali comitatè, p-
pinationibus, faustis ominationibus, ad hilaritatē hortationi-
bus, & id genus iucūdis alloquiis, quæ ingenuis ac liberaliter
educatis gratiora sunt quàm cibi potúsve lauticiæ, nō magni-
faciēdæ nisi apud istos epulones luxus ostētatores. Postera die
sub lucem accitū dispensatorem domesticū iubet saccos quot-
quot allati fuerāt frumento replere, ac rursum in cuiusq; ore
pretiū cùm crumena reponere: in minimi autem saccū indere
argenteum poculū omnium pulcherrimū, ex quo ipse solebat
bibere. Hæc iussa ille diligenter exsecutus est, semotis omnib⁹
arbitris & testibus. Discedūt hospites ignari doli, atq; etiā læti
insperatis successibus. expectauerant em̄ subituros se intercep-
tæ furto pecuniæ calūniam, nec recepturos fratrē obsidem,
fortasse ne minimū quidem fratrū, vi detentū ab eo qui tā ac-
curatè illum adduci iusserat. at illis omnia supra votū euene-
rant, nō solùm nullā passis calumniam, verū etiam ad salē mē-
samq;, quod præcipuū habetur pignus amicitiæ, adhibitis: rece
ptus est & frater ille æsus, idq; absq; vllo deprecatore: alternatu
minimus reducebatur ad parentē incolumis: suspicionē explo
rationis euaserant, reuertebātur onusti cōmeatibus, bonā spē
& in futurū cōceperāt, etiāsi sæpius rediturā essēt penuria, pol
licentes sibi securū iter, nō trepidū vt antè, sed lætum, vt ad fa-
miliarē & hospitem regionis eius summū magistratū. Sic affe
ctis & sic cogitātibus repētinus inexpectatúsq; pauor ingruit.
Missus dispensator cum cohorte domestica, vt maneāt manu
significat, ipse cursum accelerat. mox anhelus: Cōfirmastis, in-
quit, & priora crimina, pro gratia referēdo bene meritis iniu-
riā, reuersi ad pristina maleficia. recepto per furtum frumenti
pretio maius addidistis facinus, impunitate augēte, vt fit, ma-
litiā. poculum herile pulcherrimū precioſissimūq;, ex quo vo-
bis præbibit, surripuistis homines grati pacatiq;, qui ne nomē
quidem nostis exploratorū, qui duplicatū attuliſtis frumenti
preciū, nimirum v: tali esca obiecta ex insidiis, maiorem præ-
dam auferretis. sed nō semper felix est malitia, interdum cùm
maximè se celat deprehēditur. Ad hæc cū illi præstuporē ne
mutirent quidē, repētè oppressi dolore metúq; duobus malis
grauissimis, hærebāt verba in faucibus, vt solent inopinati ca
sus vocē adimere. Tandem ne viderētur silentio fateri cōscien
tiam. Quomodo, inquiūt, causam dicemus, aut apud quē? nam
tu cōtra nos exstitisti & iudex & accusator, qui etiam ab aliis

accusar

accusatis nobis patrocinari debueras, quales simus expertus. Certè pecuniã prius in saccis inuentã, nemine arguente vt redderemus, retulimus. num sic mutati sumus, vt hospiti per furtũ damnũ daremus pro gratia? nec factũ est hoc, & absit vt vnquã vlli nostrũ in mentẽ veniat. Quòd si apud aliquẽ è fratribus poculũ deprehẽsum fuerit, is luat capite. si verè admissum est facinus, ipsi capitale iudicamus ob causam nõ simplicẽ. primùm, quia cõcupiscere aliena est iniquissimũ. tum quia nefariũ ducimus velle nocere bene meritis. tertiò, quia genus deductũ ab illustribus maioribus ignominiosis factis dehonestare probrum est turpissimũ. quibus criminibus si quis nostrũ est obnoxius, pereat dignus nõ vno supplicio. & cũ dicto iumẽta sarcinis exonerãt, vltro ad scrutandũ inuitãdo. Dispẽsator nõ ignarus latere id in sacco natu minimi, quò ipse clam abdiderat, tamẽ arte rẽ tegebat, initiũ à maximo natu faciẽs, & inquisitionẽ secundũ ætates persequẽs, nemine tergiuersante, singulis iuuãtibus, donec ventũ est ad minimũ, apud quem repertũ est quod quærebatur, magno fratrũ gemitu: qui scissis vestibus præmaturo luctu cõplorabant frarrẽ viuentẽ etiã tunc, nec minus suã vicẽ & parẽtis miseri, præsagiorũ eius memores, propter quæ fratrẽ cunctanter & inuitus cõmiserat itineri comitẽ. mœsti deinde turbatiq; retro in vrbẽ redeũt eo casu attoniti, nõ tam fratris cupidatẽ suspectã habẽtes, quã externas insidias. Tum ad regionis præfectũ adducti, verè fraternã pietatem proferũt. accidentes eum vniuersi ad illius genua, quasi omnes furti cõuicti, miserabile dictu diffluebãt lachrymis, supplicabãt, seipsos offerebant, pollicẽtes seruitutem voluntariã, illum herum appellando se externa mãcipia, empta pretio, à nullis abstinendo sexuilibus nominibus qui magis etiã eos tentando, seuerè admodũ respondit: Absit vt ob vnius culpã in tam multos sæuiã, aut durius aliquid statuã. Quid opus est pœnas ab insontibus exigere? qui solus peccauit, solus puniatur. Audio iam antè à vobis prædamnatũ quicunq; deprehensus fuerit. ego tamẽ æquitatis respectu mitigabo pœnam remisso supplicio in seruitutẽ eum vindicans. Hac comminatione perculsis cæteris, & exanimatis calumnia, quartus ætatis ordine, vir audax, & saluo pudore facũdus libere: Precor, inquit, here, ne iræ indulgeas, néve fretus potestate regiæ proximã, cõtra inauditos indefensosq; feras sententiam. Cùm primũ huc venimus, percõtanti tibi de patre fratréq;, respondimus patrẽ consenuisse nõ tam ætate grauatum

quàm

quàm multis infortuniis,quibus more athletarũ exercitatum, vitã exegisse in perpetuis miseriis atq; laboribus.fratrẽ adhuc puerum,patri valde charũ esse,prolẽ serotinã, & è duobus eadẽ matre prognatis superstitẽ.eum domi relictũ solum,maiorem eius germanũ violẽta morte sublatũ.cúmq; iussisses eũ huc adduci,malum minatus ni faceremus, ac ne reditum quidẽ ad te permittens,mœsti discessimus:& reuersi domũ rem totã patri narrauimus.Ille diu reluctatus, & vehemẽter puero metueret, tandẽ cogente penuria nobis redire ad frumentationẽ sine minimo fratre propter tuas minas nõ audentibus,ægrè persuasus hunc vnà misit valde incusans & indicassemus nos habere fratrem alium,& sortẽ suam miserãs & dissungeretur à puero charissimo.est enim pro ætate imperitus rerũ omnium, nõ externarum tantũ, sed & domesticarũ patriarúmq;.ad sic affectũ parentẽ quomodo reuertemur?hoc non reducto quibus eũ intuebimur oculis?misera morte morietur,vel hoc solo audito quòd puer nõ reuertitur.nos homicidæ patricidæq; audiemus ab inimicis infortunio nostro insultãtib⁹.maxima criminis pars ei⁹ in me recidet.multa enim patri sum pollicitus vt pateret abire puerũ,vltro pignus offerẽdo,quod suo iure quãdocunq; libuerit,posset à me repetere.quod ni tu propitiꝰ fias,reddere qui potero?Miserere senis obsecro,reputãs quã impotenter hãc calamitatem laturus sit,nõ recepto quẽ nobis incõsultè cõmisit filio.tu tamẽ pro iniuria quã videris accepisse, pœnas sumito.ego me vicariũ.ex hac die seruorũ tuorũ numero adscribito.libẽter cẽsebor inter tuos nouitios,modò puerũ digneris dimittere.id non tam puero dabitur,sí cõdonabitur, quã seni absenti, subleuãdo tot anxietatibus,atq; adeò ipsi parẽti omniũ. ad tuã enim dexterã ceu ad aram,vtinã nõ fruſtra,cõfugimus. Miserẽre senis per totam ætatẽ exerciti honestis laboribus ; qui totius Syriæ ciuitates in venerationẽ sui cõuertit, quamuis alio ritu viuens & alijs legibus,lõgè diuersis ab indigenarũ moribus. Sed vicit vitæ honestas,& perpetuus dictorũ factorúmq; consensus, vt etiam à suis institutis alienos ad benevolentiã flexerit.ei sic gratificaberis,vt nihil possit cõtingere gratius. quid enim potest esse gratius,quã deploratũ recipere? Verùm hæc omnia tamẽta erant,quemadmodũ & priora,regionis præfecto,explorante horum erga fratrẽ suum vterinũ benevolentiã. Verebatur enim ne quod odium inter eos intercederet nouercale:vt solet in familijs prognatis è matribus diuersis,honore inter se pa-

ribus

ribus, ideo tanquam exploratores incusabat, sciscitando quo nati essent genere, vt per eam occasionem de germano cognosceret, num superesset, an periisset insidiis. Nec dimisit nisi obside retento, donec adduceretur quem desiderabat maximè, vt liberaretur à molesta solicitudine. quo in conspectum adducto, nonnihil cura leuatus, omnes ad hospitalem mensam adhibuit, germanum honorans potioribus partibus, interim obseruans vultus singulorum, ex his iudicaturus num qua subesset inuidia. cúmq; vidisset omnes gaudere & fauere honori pueri, non contentus duobus argumentis fraternæ erga illum beneuolentiæ, tertium experimentum commentus est, intētato furti crimine. nam inde certissimè cōiicere poterat de cuiusq; animo erga fratrē petitum calumnia. atq; ita certo persuasus maternam familiā non impugnari seditione domestica, probabiliter de suo casu ratiocinatus est, id accidisse nō tam fratrū perfidia, quàm prouidentia Dei prospicientis in futurū, & imminentia nō minus cernētis quàm præsentia. tum ad reconciliationē versus ac fœdera, succumbens charitati domesticæ, ne fratribus propter veterem iniuriam obueniret aliquod dedecus, noluit agnitioni primæ interesse quenquā Aegyptium: sed remoto vniuerso famulitio, repētē profusis tanquam è fonte lachrymis, dextra vt propius accederent innuit, ne vel fortuito verba eius exaudire posset quisquā alius. tū sic eos allocutus est: Rem longo tempore tectā & obliuioni mandatā vt putatis, nūc reuelaturus, solus solos appello. Fratrē quem in Aegyptum vēdidistis, meipsum præsentem nunc cernitis. Ego sum. Hac insperata voce perculsis perterritisq;, & tanquā prę graui onere vultus ad terrā demittētibus, ac sine voce stupentibus: Nolite tristari, inquit, obliuionē omnium in patratorū polliceor: nullo vobis deprecatore opus est: mea sponte in gratiā vos recipio, duabus de causis, propter pietatē erga patrē cui plurimū debeo, & propter innatā humanitatē, qua omnes præsertim sanguine cōiunctos cōplector. cæterum hunc casum non vobis imputo sed Deo, qui me suorum beneficiorū difficilimis tēporibus humano generi exhibendorum ministrū executorémq; esse voluit: id verū esse his quę videtis credite. Totius Aegypti procuratio mihi cōmissa est: rex honorē mihi habet eximiū, & vt parentem veneratur quamuis ætate senior, color obseruóq; nō tantū ab indigenis, verū etiā à plurimis gētibus vel prouincialibus vel liberis. nā omnes opus habent meo subsidio propter inopiā argētum aurúmque

rúmq;,& quod his maius est,cõmeatus apud me solũ reponun tur,distribuendi in singulos quantũ cuiq; ad necessariũ vsum satis est,vt nec ad delicias superſit quicquã.nec deſit ad satietatem.Quod nõ iactãter dico,sed vt intelligatis neminem mortalem potuisse seruo tantã cõferre felicitatẽ,& quidem detruſo in carcerẽ.nam & vinctus fui quondam passus calumniã. Deus extremã calamitatẽ miseriámq; in summã felicitatẽ vertit, q̃ solus est omnipotẽs.id cũ mihi sit persuasissimum nõ est cur timeatis,deponite omnẽ solicitudinẽ,lętitiã recipite:nũc properandum est vobis ad patrẽ,vt à vobis potius q̃ à fama accipiat lætum de me inuento nuntiũ:solet enim illa præcurrere. Tum fratres certatim collaudabãt hominẽ,alio aliam virtutẽ deprę dicante,clementiã,charitatẽ,prudentiã.pietatem verò omnes vno ore laudabãt,felicem euentũ ad Deum autorẽ referẽtis. & priſtinos casus ferentis æquo animo:nec minus mirabãtur inſi gnem eius modeſtiã ac patientiã,qui neq; seruiẽs malè locutus est de fratribus vt perfidis vẽditoribus, neq; in carcerẽ truſus præ dolore vllũ secretũ effutiit,neq; tam lõgo tẽpore inter vinctos degẽs,vt miseri solent,suũ detexit infortuniũ,tanquã ignarus omiũ suorũ casuum:ac ne tum quidẽ cum vel eunuchis vel regi interpretaretur somnia,occasionem arripiẽs suã ingenuitatem aperuit,imò nec cũ vicariã regis poteſtatẽ accepit Aegypto vniuersæ præfectus,vt saltẽ obscuritatis opinionẽ aboleret docens se natũ honesto genere,nõ vernã,sed insidiis quorũ minimé oportuit deuolutũ in graues crumnas ac miserias.ad has laudes accedebat etiã æquitatis eius mentio, dexteritatisq; in obeũdis muniis publicis.cõferentes enim eum cũ vulgata magiſtratuum aliorũ tam arrogãtia q̃ imperitia,mirabantur eſtẽ tationis põparúmq; contẽptum in viro tam egregio:& q̃ alienus ab omni maleficio tragico,quãuis potuerit mox in prima profectione agnitos opprimere,aut certè fame pereũtibus frumẽtum nõ prębere,adeò pœnã ab eis abſtinuit,vt tanquã bene meritis daret munera,redito pretio.In tantũ enim perfidia pratátumq; scelus latuit,vt optimates Aegypti præfecto gratularentur fratrũ præsentiam,quaſi tum primùm veniſſent.quibus hoſpitaliter exceptis,rem indicatũt suo regi properè, ita vt omnia plena essent gratulationibus & lætitia publica, nõ aliter quàm ſi felici prouentu frugũ fames mutata esset in abundantiam:Rex cognito patrẽ eius adhuc esse superſtitẽ, & numerosam familiam,hortatus est vt vniuersi cõmigrarẽt,vberimam

Aegyp

Aegypti partẽ eis se donaturũ pollicitus. móxq; multa carpẽta & plaustra cũ iumẽtis ad subuectionẽ donat fratribus, & honestum famuliciũ, vt patrẽ securè deducerẽt. illi verò ad eũ reuersi, & narrantes incredibilẽ insperatámq; felicitatẽ, nõ valde senem mouebãt, nõ q; dubitaret de fide testiũ, sed propter rei magnitudinẽ assensum suspẽdebat. tandẽ cõspecto apparatu copioso, nõ discrepãte ab his quæ nuntiabãtur, cõfirmatus laudabat Deũ, qui suppleuisset quod in familia desideratũ fuerat. sed hoc gaudiũ metu solicitabatur, ne desererentur mores patrij. norat enim iuuẽtutis lubricũ, & apud exteros, peccãdi licentiã, præsertim Aegytiis circa verũ Deum cæcutiẽtibus, & cæcas creaturas cõsecrantibus atq; colentibus. sciebat etiam honores diuitiásq; insidiari parũ cautis mentibus, ideo metuebat filio, quòd solus semotus à paterna familia videbatur egere castigatore, qui ad virtutẽ reuocãs non sineret eum corrũpi tot prosperitatibus. Hæc cogitantẽ videns qui solus inuisibilem animam introspicit, miseratus dormienti in somnis apparuit. Ne dubites, inquit, in Aegyptũ proficisci: ipse itineris dux ero, secura tutáq; facturus omnia. restituã tibi & desideratissimũ filium, qui iam aliquot annis deploratus pro mortuo, non solũ viuit, sed & maximæ regioni præfectus est. sic senex bona spe plenus, mane lætus se dedit in viam. Hoc audito filius (nam speculatores nuntiósq; in itinere disposuerat) propinquãti circa regni fines occurrit obuiam. cúmq; cõuenissent circa Heroopolim vt vocant, effuderũt se in cõplexus mutuos, vbertim vestes rigãdo lachrymis, atq; ita hærentes aliquãtisper explebãt diutinũ desideriũ, & tandem vnà contenderunt ad regiam. Ibi rex conspicatus venerandam senis faciem, non vt præfecti, sed vt suũ patrem excepit honorificè: dein post solennia humanitatis officia, donauit ei agrũ vbertatis præcipuæ: & quia huius filios audierat esse pecuarios, facultatésq; illorũ cõstare pecoribus, cõmisit eorũ curę proprios greges ouiũ caprarúmq; cum armẽtis regiis. Iuuenis autem tanta fide vsus in administrandis negotiis publicis, vt cùm ratio temporũ plurimas occasiones ei præbuisset ad congerendam pecuniá, potuisletq; facilè ditissimus sui seculi euadere, adulterinis diuitiis veras prætulerit, & cæcis perspicaces, totum argentũ aui ũq; è frumẽti pretio collectum referens in thesauros regios, ne drachma quidẽ subtracta, cõtentus donis quibus rex eum remunerabatur. nec aliter quàm Aegytũ cæteráſq; regni eius prouincias, externas quoq; gentes fame pressas

hic vir nunquam satis laudatus curauit, paterna prouidẽtia distribuens alimenta, futuris etiã necessitatibus prospiciens, nõ solùm præsentibus. nam ineũte anno egestatis septimo, accitis agricolis (iam enim vbertatis spes affulgebat) dedit hordeũ & triticũ ad sementẽ, diligenter cauens ne quis hæc in aliũ vsum verteret, appositis custodiis ex optimatib⁹, qui sationẽ obseruarent. Post aliquot autẽ annos à finita fame defuncto patre, fratres nondũ à suspicione in totũ liberi. veriti ne ille vlciscereturiniuriam veterẽ, denuo cũ vxoribus ac liberis simplices petierunt veniã. Qui lachrymãs respõdit: Iam tẽpus ipsum hãc solicitudinẽ exemisse vobis debuera, nisi molesta esset cõscientia. Obitus cõmunis patris renouat vobis metũ veterẽ, quasi ad tẽpus data venia, nequid ille contristaretur, Verũ ego non mutor tempore, nec vnquã violabo pacẽ semel redditã fratribus. non distuli vindictã in tempus opportunius, sed cõdonaui pœnam in solidum, partim in honorẽ patris, ne quid mentiar, partim propter fraternã necessitudinem. quãuis etiamsi patris solius respectus apud me valuisset in hoc humanitatis officio, par est vt etiã illo defuncto valeat. nam mea sentẽtia nemo bonus moritur, sed viuet in sempiternũ expers senij, propter immortalẽ naturam animæ solutæ corporis necessitatibus. Cur autẽ geniti patris tantũ meministis? habemus aliũ ingenitũ, immortalẽ, æternum, inspectorẽ auditorémq; omniũ etiam quæ fiunt per silentium, introspicientẽ intimos secessus animi. eum ego testẽ inuoco meæ conscientiæ, q⁹ bona fide vobiscũ in gratiã rediui. nam ego (absit dicto inuidia) Dei sum, qui in vestrũ bonũ vertit mal aconsilia. Deponite metũ, posthac meliore cõditione apud me futuri quàm ante parẽtis obitum. ita cõfirmatis fratribus, facta cõuenientia dictis addit, nihil omittens quod pertineret ad eorũ commoda. Insequutis autem felicioribus tẽporibus, & regione restituta in abundantiam pristinã cum magna incolarum lætitia, honorabatur ab omnibus, grariã referentibus pro acceptis beneficiis in difficultate superiorum temporum. fama quoque apud exteras ciuitates celebrat hominis virtutes inclytas. Vixit annos decẽ supra centũ in senectute defunctus prospera, formosus admodum & prudens facundúsq;. testatur de eius corporis pulchritudine amor qui mulierẽ adegit ad insaniam: de prudentia verò æquanimitas perpetua in tantis circa fortunam eius mutationibus, illo casus omnes bene vertente, & coaptante quæ vix coaptari posse videbantur. quantũ autem ratione

ne orationéq; polleret declarauit & somniorum interpretatio,& in fortuna varia semper sui similis constánsq; facundia, ad persuadendũ efficacissima,vt omnes volentes libentésq; nõ coacti iussa facerent.Ex hac ætate decem & septem annos vsq; ad exitum adolescentiæ vixit in paternis ædibus: tredecim sequentibus improuisos casus pertulit,insidiis petitus,venditus seruiẽs,calumnias ferens & vincula:reliquos octuaginta exegit in principatu summáq; prosperitate,famisvbertatisq; prẽses ac dispensator optimus, egregiè prospiciens vtriq; tẽpori.

PHILONIS IVDAEI, Quòd à Deo mittãtur somnia.

SVPERIORE tractatu diximus de priore somniorum diuinitus missorũ specie,quãdo cẽleste numẽ vltro per somnum visiones immittit.in hoc,quantũ poterimus,dicem⁹ de posteriore, quãdo nostra mens vnà cum vniuersali mota,videtur per seipsam diuinare, præsagiréq; quid ferãt futura tẽpora.Huius generis primũ somnium occurrit in sacris voluminib⁹ de illa cælesti scala, quod sic describitur.Viditq; somniũ Iacob,& ecce scala stans super terrã, cuius caput pertingebat ad cælũ:& angeli Dei ascendebãt descẽdebãtq; per eũ.& ecce scala stãs super terrã, & dominus innixus ei,& dixit:Ego sũ Deus Abrahã patris tui,& Deus Isaac, noli timere.Terrã in qua dormis tibi dabo & semini tuo,erítq; semẽ tuũ quasi puluis terræ.& multiplicabitur ad mare,ad austrum, ad septentriones,ad orientẽ, & benedicẽtur in te tuóq; semine cunctæ tribus terræEt ecce ego ero custos tuus quocũque perrexeris,& reducam te in terram hanc:quia non deserã te,donec fecero omnia quæ dixi tibi.] Verũ hæc visio postulat vt repetamus rẽ altius, quo facto fortasse facilius quid significet,intelligere poterimus.Quæ sunt igitur quæ præcedũt? Digressus,inquit,Iacob à puteo iuramẽti,profict⁹ est in Charras. cúmq; venisset ad quendã locum,volebat ibi requiescere,quia sol occiderat.& sumpsit de lapidib⁹ ibi iacentibus quos supponeret capiti;dormiúitq; in illo loco.Deinde subiũgitur statim hoc somniũ.Occurrũt igitur mox in principio tres quæstiones:

prima,quis sit ille iuramenti puteus,cúrve sic nominatus:secunda,quæ ciuitas sit Charra, & cur ad eam ventũ sit mox post discessum à prædicto puteo:tertia,quisnã sit locus ille, & cur postquàm eum Iacob attigit,occidẽre sole decumbit.Cõsideremus primã.Mihi videtur hic puteus significare scientiã, quæ suapte natura in profundo sita est nõ in superficie:nec in propatulo solet esse,sed in abdito:nec facilè,sed vix multo labore inuenitur: id quod videmus non solũ in magnas obscurásq; cõtemplationes habentibus,verũ etiam in vilissimis. Elige quancũq; libet artem,non eximiã,inquam,sed omniũ obscurissimã,quam nemo liber in vrbe educatus sponte exerceret, ruri verò vix seruus coactus à duro morosoq; domino multa facere præter sententiam.Inuenies hanc quoq; multiplicẽ,variam,querulã, difficilem,aduersam pigritiæ,fecordiæ,negligẽtię,plenam studio curáq;,& laboribus ac sudoribus. Quin & aquam in hoc puteo fossores inuentam negant:quoniã fines scientiarum non solùm difficiles inuentu sunt,verũ etiam nunquã inueniuntur.Verùm ideo alius alio doctior est in grãmatica geometriáve,quia profectus & incremẽta nõ possunt circũscribi certis terminis.Semper enim plura quàm discũtur,supersunt: vt etiã is qui se putat attigisse finem sciẽtiæ,semiperfectus habeatur sub alio iudice. quod si subeundum sit ipsius veritatis iudiciũ,adhuc circa principia hærere videbitur.Breuis enim vita, vt quidam inquit,ars longa:cuius amplitudinẽ is optimè cognoscit,qui in eã descendit profundius tanquã puteum fodiẽs:qualis quidã iam canus, decrepitus,capulatis senex illachrymasse fertur,nõ ob ignauiá metúm ve mortis,sed scientiæ desiderio, quasi tum primũ eam adiret,quando relinquenda erat.Viget enim semper ad sciẽrias anima,cùm vires corporis longa ærate marcescãt & langueãt. ergo priùs quàm ad quandã ceu pubertatem exquisitioris doctrinæ perueniatur,periculosus lapsus est.est autem id cõmune omnium studiosorum,quibus aliæ post alias contemplationes suboriuntur,multas ex se pariente anima, modo nõ sit sterilis, multas natura vltro ingerẽte non obtusis mentibus.hic est igitur ille scientiæ puteus fundo finéq; carens sicut ostendimus cur autẽ iuramenti nominetur,iam dicemus.adhibitio iureiurando quod ambiguum erat decernitur,quod incertum confirmatur,quod fidẽ nõ inueniebat,creditur.vnde illud colligitur nihil certius affirmari,quàm sapientiã carere fine ac termino, itaq; vel iniurato id credere debemus:quòd si quis est parũ credulus-

dulus,saltē iurato assentietur.nec est cur quis detrectet iusiuran dum huiusmodi,cùm sciat q̄ qui rectè iurat inscribitur in tabulas.De his hactenus. proximū fuerit cōsiderare, cur quatuor effossis puteis per Abrahami & Isaaci domesticos, quarto eidēq; vltimo iuramēti nomen est inditū.An illud forte subindicare vult,q̄ cū omnino quatuor elemēta sint ex quibus constat hic mundus,& in nobis ipsis totidem,ex quibus formati sumus in humanam speciem:tria possunt intellectu percipi, quartum verò est incomprehensibile omniū iudicio.quādoquidē in mundo insunt hæc quatuor,terra, aqua,aër, cælū:ex quibus cætera, tametsi difficilē,sunt tamen scrutabilia.nam de terra, esse hanc corpus graue,cōpactum,solidū in montana campestriáq; diuersum,diremptū mari ac fluminibus,partim cōtinenti attributū, partim insulis:item alibi esse tenuē,alibi profundos sulcos admittere:alibi asperam,saxosam, sterilē,alibi planam, mollem, fertilissimā: & alia præterea plurima nouimus. itidē de aqua, habere hāc quædā ex his quæ diximus,cū terra cōmunia, quædā proprtia.est enim partim dulcis,partim salsa,partim fontana in varias discreta proprietates,alia potabilis,alia nō,alia potabilis sed nō omnibus,his noxia non illis,& ediuersō. item alia frigida naturaliter,alia calida. sunt enim multi passim fontes manātes aquis feruidis,non solùm in terra,sed & in mari.certè deprehenduntur tales venæ scatentes in mari medio, quas per tot secula fluctus inundātes non potuerunt extinguere,imò neque diluere.De aëre quoq;,habere hunc naturā tractilē, facilè cedentem corporibus quibus circūfunditur, instrumentū vitæ, respirationis,visus,auditus;cæterorū sensuum : capacem densitatis raritatisq;,tum quietis & motuū,variabilē ac mutabilem, autorem æstiuorum,hyemaliū,autumnaliū, veruorúmq; temporum,quæ anni absoluunt circulū.hæc certè sentimus omnia. Cælum verò naturā habet incōprehensibilem,nec vlla eius notitia certa demanat ad nos.Quid enim possumus de hoc pronūtiare?esse concretam glaciem,vt quibusdam placuit, an ignem purissimū,an quintū quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor ? Quid illa extrema sphæra fixorū siderum,habétne soliditatem , an superficiem tantū sine altitudine,figuris in plano pictis similis?Quid stellę ipsæ,sūtne terreæ mores ignitę?nam quidam aiūt eas colles saltúsq; ignitos, ipsi digni pistrino & carcere,vbi hæc instrumēta sunt torquendis impiis istorum similibus an fortè sunt densi quidā ætheris

glomi nõ diſsimiles? ſed animati ne ac rationales, an ratione ſimul carentes & anima? voluntariósne an neceſsitate coactos mot⁹ habẽt? Quid luna? natiuóne an mutuatitio lucet lumine? ſuis radiis micans, an illuſtrata ſolaribus? an horũ neutrũ eſt, ſed quiddam mixtum ex vtroq; igne tum alieno tum proprio? nam hęc & huiuſmodi omnia in præcipuo mũdi corpore quarto, id eſt cælo, incerta incomprehẽſibiliáq; cõiecturis veriſimilibus magis quã certis verísq; rationibus nitũtur, vt iurare fas ſit, neminem mortalẽ poſſe vnquam quicquã horum certò percipere. Hæc eſt cauſa cur puteus quartus aridus Iuramentũ nominatur, & quarti huius mundi elemẽti, cæli videlicet, inquiſitio infinita eſt & inperſpicua. Videamus amplius quomodo & in nobis illud quartũ præ cæteris eſt incõprehenſibile. quatuor ſunt in nobis præcipua, corpus, ſenſus, mens & ratio. horũ tria nõ ſunt in totũ obſcura, ſed habent quædã indicia in ſeipſis per quæ cõprehendantur. Dicã apertius. Corpus tres dimenſiones, ſex motus, habere ſcimus: dimẽſiones in longitudinẽ, altitudinem, latitudinẽ: motus verò duplos ſex, ſurſum deorſum, dextrorſum ſiniſtrorſum, ante retróq;. idẽ animæ conceptaculũ eſſe nõ ignoramus, atq; etiam floreſcere, defloreſcere, ſeneſcere, interire, diſſoluíq; in ſuas origines, ne ſenſuũ quidem obſcurã habemus notitiã, poſſumus dicere quinquefariã eos diuidi, habere ſua quemq; inſtrumẽta naturæ opificio, viſum oculos, auditum aures, nares odoratũ, & cæteros pariter: hos menti nuntiare de colorũ, figurarum, vocum, vaporũ ſaporúmq; proprietatibus, & in vniuerſum de corporibus eorúmq; qualitatibus. eoſdem eſſe animæ apparitores, ad quã quicquid videt audiúntvẽ, deferunt: & ſi quid extrinſecus immineat noxium, præuident præcauẽntq;, ne quod improuiſum & immedicabile malum dominæ obrepat, ſimiliter de voce noſtrũ eſt iudicium, aliam eſſe acutam, grauem aliam, & quantum à concinna inconcinna diſcrepet, ab exiliore grandior, déq; aliis plurimis diſcriminibus generum, colorum, diſtantiarum, coniunctorum diſiunctorúmque, de diateſſaron diapentè diapaſon ſymphoniis. atque etiam de articulata voce, quam ſolus homo ſortitus eſt, quædam nouimus: à mente hanc proficiſci, in ore articulari, linguæ plectro abſolui, atq; ita expreſſam ſermonem iam non nudam vocem informémq; fieri, eum mẽtis eſſe interpretem. At quartum illud principatum obtinens num eſt cõprehenſibile? Minimè gentium. Quid enim putamus eius eſſentiam, ſpiritum

an corp

an corpus,an sanguinem?Corpus dici nõ debet, cùm sit incorporeum.Quid igitur dicemus,terminũ an speciẽ, an numerũ, an andelechiam,an harmoniã,an quid aliud? innascitúrne an infunditur,an à circũfuso aëre ipsa suapte natura calida, tãquã ferrum in officina ignitũ,& in frigidam mersum,tẽperatur solidatúrq;:vnde Græcũ nomen ψυχὴ ϖαρᾶ τὴν ψύξιν. Quid in morte,extinguitúrne cũ corporibus & interit, an aliquãdiu supereſt,an immortalitate fruitur? mens verò vbi habet conceptaculũ:habétne aliquod domiciliũ?nam quidã caput ceu arcẽ nostri corporis dedicãt,in quo sensus excubant, æquũ censentes circa magnũ regẽ stationẽ habere satellitiũ, qui verò circa cor delubrũ ei tribuũt,ne ipsi quidẽ inter se cõtentiũt. Eo quartum incomprehẽsibile,cælũ in mũdo solũ ex elemẽtis reliquis,mentem in homine cùm cætera intelligãtur in eo,corpus, sensus,& oratio.Quid si & quartus annus sanctus laudabilisq; ob easdẽ causas in sacris literis dicitur?nã in rebus creatis cælũ in mundo sanctũ est,in quo immortales sempiternæq; naturæ obambulãt:in homine mens numinis particula,sicut Mosi credimus dicenti:Inspirauit in faciẽ eius spiritũ vitæ, & factus est homo in viuentem animã.Vtrunq; etiã laudabile nõ temere dictũ mihi videtur. nam quæ laudare hymnísq; celebrare suũ patrem possunt, sunt hæc duo,cælum & mens. nam homo hunc præcipuum honorẽ sortitus est præter animalia cætera, quòd Deum colit:cælum perpetuo concentu suorum motuũ reddit harmoniam suauissimam:quæ si posset ad nostras aures peruenire, in nobis excitaret impotentes amores & insanũ desiderium, quo stimulati rerum ad victũ necessariarũ obliuiscęremur, non pasti cibo potúq; per fauces demisso,sed quemadmodum immortalitatis candidati,consummatæ musicæ diuinis cantibus:quales cũ Moses extra corpus raptus audiuisset, fertur per quadraginta dies totidémq; noctes nec panẽ nec aquam gustasse. itaq; cælum instrumentum musicæ archetypum videtur mihi non propter alia sic elaboratum,quàm vt rerum patris hymni scitè decantentur & musicè.Quin & virtutẽ Liam audimus post editum quartum filium desiisse parere,nõ effœtam, sed cessantem, vel potius retentã aliquãdiu. Sensit enim opinor vim gignẽdi elanguisse in se,quando Iudam,hoc est confessionẽ, perfectum factum protulit.Est autẽ idẽ significatum in Lia post quartam prolẽ interquiescẽte à pariẽdo, & in quarto puteo in quo Isaac serui nullam aquam inuenerunt:quoniam apparet ex vtraq; figura

gura ab omnibus sitiri Deũ,qui & genituras & alimẽta in enatorum vsum irrigat.non deerunt tamen fortasse quidam pusillanimi,qui hæc de puteorum effossione à legislatore dici suspicabuntur verbosius.sed quotquot habent ius magnæ huius ciuitatis mundanæ,sapientiores cæteris,manifestè intelligẽt, perspicaces & discendi cupidos non quærere de quatuor puteis,sed de quatuor vniuersis partibus,terra,aqua,aëre,cælo:quæ singula persequendo cogitationibus acuratissimis, in tribus inuenerunt quædam comprehensibilia,quibus & nomina indiderunt, iniquitatem,litem,amplitudinem:quarto autem nullum, cælo videlicet,sicut paulò antè docuimus. nam quartus puteus sine aqua siccus inuenitur,& Iuramẽtum ob prædictam causam nominatur.Secunda quæstio de Charra quærit, quænã sit ciuitas, & cur ad eam veniatur à puteo. Est igitur quantum equidẽ video,Charra metropolis quædam sensuum. interpretatur enim nunc fossa nunc specus,vnã rem signãtibus duobus nominibus. nam corpora nostra ad sensuum instrumẽta quodãmodo perfossa suut,& vnusquisq; sensus pro instrumento habet suam foueam.ergo quàm primũ aliquis à iuramẽti puteo velut à portu soluit,necessariò ad Charran peruenit.nam qui peregrè proficiscitur ab amplissima optimáq; regione sciẽtiç,necesse est vt ad sensus absq; ductore veniat.anima enim sæpe à seipsa mouetur,emergens è tota molle corporis, & è turba sensuum profugiens,nonnunquam etiam vestita sensibus.Sed nudo motu tantum intelligibilia comprehendit,amicta verò sensibilia.si quis igitur non potest omnia sola mente persequi, ad sensus secundum refugium inuenit:& quisquis fallitur circa intelligibilia. prolabitur ad sensibilia,ad sensum enim est secũda nauigatio, quando prima ferens ad intellectum non succedit. bonum autem fuerit in hac non consenescere, sed tanquam in aliena regione pro inquilinis se gerere,semper quærẽdo migrationem & reditum in patriam.Laban enim non speciẽ,non genus, non ideam,non aliud quicquã sciens ex his quæ solo intellectu comprehenduntur,sed à rebus manifestis tantũ pendens quæ in cõspectum auditúmq; & similes potentias veniũt, ciuitatis ius in Charris habet,vbi amator virtutis Iacob vt peregrinus nõ diu habitat,semper de reditu cogitãs.eum Rebeca mater, id est patientia sic alloquitur:Surge,fuge ad Labanẽ fratrem meum in Charras,& habita cũ eo ad dies aliquot. Intelligísne quòd non sustinet noster mediator in regione sensuum perpetuò viuere,

sed

sed dies aliquot & ad breue tẽporis spatiũ propter necessitates compositi corporis? longa autẽ vita ac ætas ei seruatur in ciuitate illa intelligibili. quãobrem (opinor) & auus eius à scientia denominatus Abrahã nõ diu in Charris durare potuit. Legitur enim eum natũ annos lxxv. quando hanc ciuitatẽ reliquit: quãuis pater Tharra, qui interpretatur odoris speculatio, vsq; ad obitũ ibi vixerat. differtè enim in sacris literis dicitur Tharrã in Charris mortuũ siquidẽ speculator virtutis, nõ ciuis, odoribus nõ alimẽtis fruebatur, nondũ idoneus vt saturaretur prudẽtia, imòvel degustaret, sed tantũ olfaceret. Quemadmodũ enim canes venaticos aiunt è longinquo ad feras peruenire odorẽ secutos cuius eximio sensu à natura sunt prædiți. eodẽ modo à iustitia cæterisq; virtutibus exhalãtes suaues auras amator scientiæ vestigat, cupiens originẽ tantæ voluptatis assequi, huc illuc cursitans, & vel ipso honestatis odore tanquam sacro nidore se recreans. non negat enim se liguritorẽ scientiæ prudẽtiæq;. magi ergo quibus datum est bibere de amatorio sapiẽtiæ poculo, fruiq; cõtemplationũ eius & placitorũ epulis, exhilaratis etiã sitire denuo propter inexplebile scientię desideriũ. his proximi censendi sunt qui tametsi ad sacrã mensam nõ accedunt, nidore tamen pascunt suas animas. nam hi aura virtutis refouebãtur, sicut ægrotis deficiẽtibus propter inediã & fastidiũ odores admouendo medicorũ filij remediũ salutare procurãt vt vires recipiant. Artamen Chaldæa relicta Charras migrasse Tharra dicitur, ducens secũ & filiũ Abrahamũ & cæteros consentientes domesticos: non vt tanquã ex historiarum scriptore cognoscamus eos peregrinos fuisse desertores patriæ. cui sedes externas prætulerint, sed vt re penitus intellecta discamus quiddã vitæ vtilissimũ, non negligendũ hominibus. hoc autẽ quid est? Chaldæi vocant obseruandis siderũ cursibus, Carrenses circa sensus occupantur. cæterùm sacra eloquia sic scrutatorẽ naturæ interpellant: Quid de sole quæris sit ne pedali latitudine, an tota terra maior, an aliquotuplo amplior? quid de lunæ lumine, propriúmne an mutuatũ præferat? quid de reliquorũ siderũ natura, cursu respectu inter se mutuo, vel etiã ad terrestria? cur in terrã incedẽs super nubes exilis? cur ęthereas res ais te posse attingere cũ terræ affixus hæreas? cur audes coniectare de rebus omni coniectura superioribus? cur es curiosus in rebus sublimibus nihil ad te attinẽtibus? cur disciplinarũ cõmentationes vsq; ad cęlũ extẽdis? cur subtiliter nugaris de sideribus? nõ ea quę ocea-

no ſubmota ſunt,ô bone,ſed propinqua conſidera.imò teipſum abſq; adulatiõe ſcrutare.at quomodo id fiet?I mẽte charras ĩ ciuitatẽ cauernoſam,pfoſſam ſpecubus corporis,cõſidera oculos, aures,nares,cætera inſtrumẽta ſenſuũ,& diſce ſummã philoſophiam,vel potius ſummè neceſſariã decentiſsimámq;,veritatẽ quærendo,quid viſus,quid auditus,quid guſtus,quid odoratus, quid tactus & ſenſus in vniuerſum.deinde qd ſit videre,& quomodo videas.quid audire,& quomodo audias,quid odorari,qd guſtare,quid tangere,& quomodo fiant hæc ſingula,prius autẽ quàm propriã domum bene cõſideres,vniuerſalem examinare an-non extrema eſt inſania?nec dum tibi maiora præcipio, vt tuam animã mentémq; videas,quæ tibi placẽt tantopere. hæc ipſa nunquã cõprehendere poteris.aſcende nũc cælum, & arrogãter de illis rebus diſſere,cùm nõdum ſcias vulgatũ verſum:

Aedibus in noſtris quæ praua aut recta geruntur.

Deſine ſpeculari cæleſtia:diuulſus ab illa ſcrutatione,noſce teipſum,& vt hoc poſsis da operã,vtq; curis humanis vaces. huiuſmodi hominẽ Tharrã Hebræi,Socratẽ Græci nominãt.nam & illum ferũt vſq; ad ſenectutem in hoc præceptum. Noſce teipſum.incubiſſe,omiſſa reliqua philoſophia. verùm hic homo erat.Tharra autẽ ipſa ratio,noſcendi ſeipſum,propoſita ceu arbor virẽtiſsima.vnde ſtudioſi facilè morũ fructus carpendo ſatiarentur cibo ſalubri ac iucundiſsimo.tales ſunt apud nos prudentiæ ſpeculatores:athletarum autem & certãtium natura eſt perfectior.nam hi poſtquã perdidicerunt omnẽ rationẽ ſenſuũ dignos ſe iudicãt maioribus contẽplationibus,relinquẽdo ſenſus quaſi cauernas,qui Charræ nominabantur. ex hoc numero eſt ille per multiplices profectus ad ſummã ſciẽtiã progreſſus Abraham,cũ enim ſe maximè cognouit,tũc agnouit minimè, vt eũ Qui verè eſt,bene cognoſceret.Sic enim ſolet euenire.qui enim ſeipſum valde cognoſcit,valde contemnit,reputãs quàm nihili ſit quicquid creatũ eſt.qui autẽ ſeipſum ſpernit,eum Qui eſt cognoſcit.Hactenus quę ſit Charra,& cur poſt relictũ Iuramenti puteũ ad eam perueniatur.Supereſt tertia quæſtio,Quis locus ille ad quem occurrit.Dicitur enim: Cúmque occurriſſet ad locũ.] Tripliciter locus intelligitur: primo modo ſpatium quod impletur corpore:ſecũdo,ſermo ille Dei quẽ Deus ipſe totum expleuit incorporeis potẽtiis. Vidi,inquit,locũ in quo ſtetit Deus Iſraël,in quo ſolo permiſit ſacra facere, alibi vetuit. Præceptũ enim eſt aſcẽdere in locũ quẽcunq; elegerit dñs De⁹,

& ibi

& ibi sacrificare holocautomata & pro salute, cæterásq; integras victimas adducere: tertio significato ipse deus vocat locus eo q̃ omnia cõtineat, à nullo prorsus cõtineatur, & omnib⁹ ad eũ refugiũ pateat: & qa solus sui capax est, seipsum explens atq; cõtinens. ego nõ sum locus, sed in loco & vnaquæq; creatura similiter. nã contẽtum differt à cõtinente. at numen à nullo contentum sibi ipsum locus est necessarius, sicut scriptura testatur de Abramo loquẽs: Venit in locũ quẽ ei Deus prædixerat: attollénsq; oculos, à longe locũ eum prospexit. Quid ais? qui in locũ venerat, eũ è longinquo prospexit? sed fortasse vocabulũ vnum duas res significat. & dei sermonẽ, & ipsum deũ. ille verò qui sapiẽtia duce iter faciebat per inhospita, peruenit ad locũ priorẽ doctus propitiationis caput & summã esse dei sermonẽ: vbi cõstitutus nõdum ad eum Qui est deum penetrat: procul eũ aspiciens: imò ne hoc quidem assecutus, tãtùm videt eũ lõgè abesse ab omni creatura, quò nullius humanæ mẽtis conceptus possit accedere. Fieri tamẽ potest vt hæc allegoria per locũ non illum rerũ autorem significet: sed intelligenda sit hoc modo. Venit in locũ, & attollẽs oculos vidit ipsum locũ in quẽ venit, lõgè diffitũ ab illo innominabili & ineffabili Deo modis oĩbus incõprehensibili. His ta præfinitis, qũ Charras, id est in sensu peruenit Meditator, nõ occurrit in locũ implendũ mortali corpore: hic enim cõmunis est omnibus terrigenis necessitate locũ aliquẽ occupãtibus: nec in illũ tertium optimum, de quo vix cogitare poterat accola putei denominati à iuramẽto, vbi à seipso doctũ genus Isaac habitat, nunquã à dei side discedens: sed in mediatorem sermonẽ diuinum suggerentẽ præcepta optima & cuiq; opportuna tẽpori. Deus enim nõ dedignatus sensui se ingerere, suũ verbum auxiliare mittit virtutem amantibus. id medetur morbis animę, sacra prȩcepta ceu leges nunquã antiquãdas statuens, & ad hæc exequenda inuitans, atq; etiã more pædotribarum robur ad inuictã habitudinem promouens. Meritò igitur qui ad sensum peruenit, nõ Deo, sed verbo eius occurrit, sicut auus in cuius sapientiã successerat. Legimus em̃: Discessit dominus postquã desiit loqui Abrahamo, & Abraham reuersus est in locũ suum. Vnde colligitur, ea verba obuenire sacerdotibus, à quibus verbis Deus discessit, nõ per seipsũ imaginationes porrigens, sed per suas potẽtias. Illud autem egregiè dictũ est, non venisse in locũ, sed occurrisse. Venimus enim spõte, occurrimus sæpe inuitati, quando repentè Dei sermo allucens inexpectatũ

gaudiũ

gaudium ſpe maius animę deſolatę comes futurus porrigit, nã & Moſes vt occurrat Deo ducit populum, gnarus venturum ex improuiſo & inuiſibiſiter ad deſiderãtes animas, & cupientes occurrere, adiungitur autem cauſa propter quã Iacob occurrit eò. Occiderat enim, inquit ſol.] non hic omnibus conſpicuus, ſed lucidiſsimum lumẽ inuiſibilis Dei maximi. Hoc quoties mentẽ illuſtrat, ſecundarij ſpendores verborũ occidunt, loci verò ſenſibiles multò magis obſcurãtur: quo decedente, illi mox exiſtunt & exoriuntur. Nec mirũ ſolem iuxta regulas allegoricas adſimilari patri principiq; rerũ omnium: quandoquidẽ re vera nihil dici poteſt Deo ſimile, opinione autem hominũ duo tãtùm, alterum inuiſibile, alterũ viſibile, anima inuiſibilis, ſol viſibilis. Animæ ſimilitudo indicatur aliubi, ſcriptura dicente: Fecit Deus hominem, ſecũdum imaginẽ Dei fecit eũ. Et iterũ in lege aduerſus homicidas lata: Qui effundit ſanguinẽ hominis, talione ſanguis eius effundetur: qm̃ ad imagiem Dei feci hominem. Solem aũt hic figuratè intelligẽdum aliunde quoq; facilè poteſt colligi: quoniam Deus eſt lux primaria. Dñs lux mea & ſeruator meus in hymnis canitur. nec tãtùm lux, ſed omnis aliæ lucis archetypum, imò plus quàm archetypũ ſi repetãtur antiquiſsimæ origines, ſui ſermonis exẽplar. nam effigies illius verbũ eſt & lumen integerrimũ, ipſe verò nulli creaturæ ſimilis. præterea ſicut ſol diem noctémq; diſcriminat, ita Deum Moſes dicit diſcreuiſſe lucẽ à tenebris. Diuiſit eñ Deus lucem à tenebris. Alioquin etiam ſicut ſol occulta corpora detegit, ſic Deus omnia creans, non ſolùm in lucem produxit, ſed & quæ prius nõ fuerant, condidit, creator magis quàm opifex. Cæterùm ſol multa in ſcripturis ſacris ſubindicat: vno modo mentẽ homini, quam ædificant ſicut ciuitatem & muniunt, qui creaturã creatori præferunt: in quos dictum illud competit, ꝙ ædificauerunt ciuitates munitas Pharaoni, Pitho ſermonẽ perſuaſibilem, & Rameſem ſenſum more tineæ roſurũ animam, ſic enim hoc nomen interpretatur, quaſſatio tineæ, vel efferens mentem, quod poſt in Heliupolim verſum eſt. nam mens ſicut ſol in vniuerſo, in nobis principatũ gerit, extendens vbiq; ſuos radios. Sacerdotẽ autem & cultorẽ mentis ſocerũ ſibi adſciſcit quiſquis in ius corporeæ ciuitatis adſcribitur, quibus Ioſephi nomen cõuenit. Dedit, inquit, ei cõiugem filiã Patephræ ſacerdotis Heliupoleos. altero modo ſol ſenſum figuratè ſignificat: quia ſenſus mẽti indicat omnia ſenſibilia, in quo ſignificato dicuntur

cuntur hæc: Exortus est ei sol quãdo præteriit Dei visio. Ita est profectò cũ à sacratissimis ideis & tanquã imaginib⁹ incorporeis, nõ valẽtes earum cõtemplationẽ diutius ferre, auertimur, alio lumine sensibili vtendũ est, quod cum illo collatũ nihil differt à tenebris: quod exortũ, excitat quidem visum, auditũ, gustum, tactũ, odoratúmq;: sed prudẽtiam, iustitiam, scientiam, sapiẽtiam, vigilãtes mentes, in somnũ vertit. quamobrẽ ante vesperam neminẽ purum eloquia sacra pronũtiant, turbantibus mentem incõpositis sensuum motibus. Ibidem & sacerdotibus lex sancitur, interdicens sic: Nõ edet de sacris, nisi abluto aquis corpore, purificatus post solis occubitũ. docemur enim apertè his verbis, neminẽ satis sanctũ esse ad obeunda sacra mysteria, qui mortalis vitæ claret honoribus: sed si quis horũ contẽptor vt par est illustratur à prudẽtia, vt sic possit eluere vanæ gloriæ maculas. Nónne vides solem ipsum aliud oriẽtem aliud occidentem efficere? post exortũ eius illustrãtur in terris omnia, in cælo verò cælantur. ediuersò post eius occasum sidera quidem promicãt, terrestria verò cuncta obtegũtur vmbris superueniẽtibus. ad eũdem modũ res nostræ se habẽt: quoties sensuũ splendor tanquã sol oritur, tunc scientiæ re vera cælestes occultãtur: quoties autẽ ad occasum accedit, tunc fulgẽtissimę virtutum stellæ se proferũt, quando etiam mens ipsa re nulla velante, fit sensibilis. In tertio significato sol vocatur Dei sermo, imago cęlestis numinis, vt ante diximus, de quo dicitur: Sol exortus est super trrã, & Lot intrauit in Segor, & dominus pluit super Sodomam ac Gomorrã sulphur & ignẽ. Cùm enim Dei verbum in terrenã istã nostrã compagem peruenit, virtutis cognatis se ẽtatoribúsq; auxiliatur, salutare præbens refugiũ: aduersariis verò immittit perniciẽ ineuitabilẽ. In quarta porrò significatione sol dicitur ipse Deus omnipotẽs, vt iam dixi, qui peccata insanabilia, quãuis latere videãtur, reuelat. nam Deus & potest & nouit omnia. Quapropter eos qui diuertunt à rebus animæ, & lasciuè cõuersantur cũ mentis filiabus, id est sensibus, tanquã cum meretricibus, cõtra solem tolli iubet. scriptũ est enim, Et diuertit populus in Setin. quæ vox sentes interpetatur, nimirũ quòd pungãt animã. Et profanatus est, inquit, fornicãdo cũ filiabus Moab. sensus autẽ nunc vocãtur filiæ. nã Moab ex patre interpretatur. móxq; subiungit: Sume omnes qui populo fuerunt autores huius flagitij, & tolle hos cõtra solem domino, & auertetur ira domini ab Israẽl. nam nõ hoc tantũ hic agitur, vt occulta

culta scelera in solē proferātur, verùm etiā vt figuratè sol vocet pater ille omnipotēs, cui sunt omnia cōspicua, etiā quæ in mentis intimis versantur cogitationib⁹. post sublatos autē scelestos pollicetur Deum fore propitiū, cuius vnius fauore opus habet populus. Quamobrē? Quia si mēs rata posse malefacta sua latere Deū, quasi nō cernentē omnia, clā peccat: deinde vel ipsa resipiscēs, vel ab alio monita cogitat impossibile esse vt Deū fallat aliquid: excutiēsq; omnia sua facta tāquam in solē profert spectanda inspectari omniū, fatēdo se pœnitere prioris opinionis impiæ (nihil em ignotū Deo, noscēti nō solùm præterita, sed & futura pro immēsa sua potētia) purgata & percurata est, placato exactore pœnæ qui iā instabat iratus non immeritò, sed fratris pœnitentiā libēs volēnsq; vt innocentiā accipit. Idē significatū solis & alibi reperitur, sicut in lege scripta de datis credirori pignoribus. Si pignus acceperis vestē à proximo, ante occasum solis reddes eā. est em eius amict⁹, quo solo tegit suā turpitudinē, in quo cubat etiā. si cōtra te clamauerit ad me, exaudiā eū. sum enim misericors. Qui vidēt legislatorē tā diligēter de amictu præcipere, possent si nō obiicere, certè taciti cogitare. Quid dicitis ô boni? Omnipotens rerū cōditor misericordē se vocat ob tantillum negotiū, ob vestē debitori à creditore nō redditā? Istę opiniones sunt ignorātiū Dei magnitudinē, quā æstimātes è pusillanimitate hominū, beatæ illi naturæ ingenitæ immortaliq; tales affectus præter ius ac fas tribuūt. Quid em absurdi faciūt creditores si pignora detinēt tātisper dū res suas recipiāt? Dicet aliquis creditores pauperes & dignos miseratione: nónne igit fuit satius legē scribere de collationibus faciēdis in subsidiū taliū prius quàm petant mutuū: aut vetare pignus à debitore accipere? cæterū qui iā id permisit, nō æquū facit dū ante tēpus non reddētibus indignatur tanquā impiis, & homo ad extremā redactus pauperiē, amictus pannis detritis ac vilibus, onerabit se nouis debitis, obuiorū miserationem negligens, quæ miseris & egenis ostiatim patet pro tēplis, in foris, & passim aliubi? at iste mauult vnicum pudoris tegmentum, quo verenda velabat, creditori suo porrigere. cuius rei pignus dic obsecro nū, vestis melioris? nam alimenta necessaria desunt nemini, quamdiu fluuij manant è fontibus, torrentes inundant imbribus, terra fructus reddit annuos. Potēstne inueniri tam auarus, aut crudelis, aut importun⁹ fœnerator, vt quatuor pauciores' ve drachmas fœnerari malit quám donare? & vnicum illud vestimentum non verebitur

rebitur accipere pignori? id verò spoliatoris magis quàm fœneratoris fuerit. nam prædones solent detractis vestibus nudos dimittere. Quid porrò sibi vult, quod solicitus de illo ne noctu detectus cubet, diurnæ vigilãtis nuditati pudoríque non æquè prospicit? noctu certe omnia tegunt tenebræ, vt aut minus aut nihil pudeat: dies lucem infert, & pudorem magis incutit. Cur autem non dare vestem iubet, sed reddere? quæ redduntur, aliena sunt: pignus creditoris magis quàm debitoris censetur. Sed non animaduertis, quòd debitor accipiens vestem in vsum stragulæ, non iubetur redeunte luce fœneratori eam restituere? Alioqui si proprietas locationis consideretur, vel tardiori liquet aliud in his verbis intelligi. pronunciant enim magis quàm præcipiunt. nam si præciperet diceret: vestem oppignoratam, si creditor aliam non habuerit, reddito ante vesperam, vt ea se possit noctu obuoluere: pronuntians autem ita vt contextus habet, loquitur. id enim solùm ei restat amiculum, operimentum turpitudinis, in quo cubabit. Hoc cauillatoribus & criticis responsum sit. nos secundum allegoriæ leges rem explicabimus. Dicimus igitur per vestem figuratè sermonem intelligi. nam frigoris ac æstus iniurias vestis depellit à corpore, velat quę natura velari vult, & pro ornamento est quadrans corpori. similiter etiam sermo à Deo datus est homini munus pulcherrimũ. primùm pro telo esse potest aduersus insidiatores: nam sicut cęteræ animantes suas quæque vires habent à natura datas ad arcendos impetus lædere volentium: sic eadem natura homini dedit maximũ propugnaculum & arcem munitissimã sermonem, quo tanquam armatura tegatur vndiq;, domestico aptissimóq; protectus satellite, & hostem infestantem lacessentémq; ipse illæsus submoueat. secundus eius vsus est necessarius, quod probra operit & dedecora. efficax enim est sermo ad prætexẽda peccata hominũ: tertius, quod totã vitã ornat. quid enim aliud vniuersa & singula in melius promouet? non desunt tamen pestilentes homines, qui sermonem quoq; pro pignore capiunt, & habentibus adimũt, & quem augere debuerant succidũt: quemadmodũ hostes faciunt dũ agros vastant, fruges cæterósq; fructus depopulando, qui seruati potuissent esse vsui. quoniã sunt quidã hostes perpetui rationalis naturæ, qui ante tẽpus detondent eius segetes, & prima germina deterunt, vt ei sterilitatem inducant bonorũ operũ. cùm enim illa eruditionis sacræ desiderio rapitur, veræ philosophiæ cupida, præ inuidia timẽtes ne si

res

res ei succedat ex sententia, obscœnitates eorũ ac fucata cõmẽta more torrẽtis subruat, impetũ eius vertũt aliò malis artibus deriuãdo in artes illiberales & vulgares ac sordidas. interdum etiam præclaris ingeniis sepes obdunt, vt occulta maneant tãquam perfidi tutores qui pupillorũ fertiles agros vepretis sinũt obsolescere. nec pudet immitissimos omniũ, sermonẽ vnicam hominis vestẽ diripere. Est enim, inquit, hoc vnicũ eius amiculum? Quid nisi sermo? nã sicut equi hinnitus est proprius, latratus canis, bouis mugitus, rugitus leonis, sic sermo hominis. hic est enim propriè munimentũ, indumentũ, armatura & arx hominis, animalis Deo charissimi. ideo subiũgit, hoc solũ est tegmentum eius turpitudinis. quis enim æque ac seruo tegit vitæ probra & dedecora? nã inscitia est brutæ naturæ cognatũ dedecus, eruditio rationis germanũ ornamentũ & domesticũ. Ergo vbi cubabit, hoc est, requiescet homo, nisi in sermone? sermo enim erumnosissimũ genus nostrũ subleuat. Et quẽadmodũ doloribus, timoribus, aliisq; malis pressos fauor, sedulitas dexteritasq; amicorũ sæpe refouet: sic nõ sæpe, sed semper grauissima onera, quæ nobis imponit vel corporis cõiuncti necessitas, vel externus casus aliquis ex improuiso irruẽs, dimouet præsentissimum sermonis rationisve remediũ: qui socius & amicus familiarissimus à natura nobis est nõ tam additus q̃ adglutinat⁹ vt inuisibiliter, sic insolubiliter. ideo præmonet quid cõferat, & si quid secus accidit q̃ volumus, nõ vocatus succurrit, præstãs non alterũ tantũ officiũ, vt adiuuet sine cõsilio, vel cõsulat sine auxilio, sed vtrũq; pariter. nec enim vires habet semiperfectas, sed omnibus partibus integras. qui etiã si quando fruſtretur consilio, aut erratũ opera corrigit, aut quod tertiũ supereſt auxiliũ, ad cõsolationẽ se vertit. nã affectib⁹ ceu animæ vulneribus sanatio remediũ est saluberrimũ, quod legislator ante solis occasũ admoueri vult: hoc est, priusquàm illustrissimi maximáq; Dei splendor occidat, quẽ misertus nostri menti humanæ inserit. Nam quãdiu in anima lucet lumen illud diuinissimũ, reddere debemus sermonem oppignoratũ ceu vestem, vt homo recepta possessione propria, turpitudiuẽ vitæ obtegat, & fruatur diuino munere, quiescátq; securus præsentia talis adiutoris & cõsiliarij, nunquã deserturi suũ ordinẽ. proinde splendẽte tibi adhuc diuino lumine sacratissimo, cura vt interdiu pignus restituas suo domino. nã post occasum, sicut tota Aegyptus, palpabiles habebis huiusseculi tenebras: percussusq; cæcitate atq; ignorãtia,

omnibus

omnibus quæ in tua potestate fuerant spoliaberis ab Israële perspicace, cuius tenebas pignora, ingenuũ in seruitutẽ vindicans. Hæc prolixius paulò disseruimus, nõ ob aliã causam nisi vt doceremus, & meditatoria mens mota inæqualiter nunc ad vbertatẽ, nunc ad sterilitatẽ, & quodãmodo semper iter faciẽs, quãdo sublimis fœcundatur, ab archetypis incorporeisq; illustratur radiis fontis rationalis, id est Dei perficientis omnia: rursum quãdo descẽdens sterilescit, incidit in motas ab eis immortales intelligẽtias, quæ vocãtur angeli. Ideo nunc quoq; dicitur: Occurrit in locũ: occiderat enim sol. nam quando anima luce Dei destituitur, inducẽte in rerũ cognitionẽ, exoritur secũdarium & debilius lumen verborũ iam nõ rerũ, sicut & in hoc mundo inferiore. Luna enim secũdum luminare à sole, post illius occasum lumẽ in terram mittit debilius. Quin & illud occurrere in locũ aut sermonem, pro magno beneficio cõceditur his qui nõ possunt Deum loco sermoneq; superiorẽ cernere, vt qui nõ in totũ caligãtem habeãt animam: sed quia purissimus ille splendor eis nõ apparet, vel tẽperato fruantur. Nam filiis Israël lumen erat quocũq; venirẽt, vt narratur in Exodo, nocte ac tenebris semper fugiẽtibus, in quibus viuunt homines orbati mẽtis oculis, nõ videntes virtutis radios. Alij, qui solem accipiunt pro sensu mentéq;, in quibus iudicãdi vim collocãt, locũ verò pro Dei sermone, sic allegoriã intelligũt: occurrisse meditatorẽ sermoni Dei, post occasum mortalis humaníq; luminis. nam quãdiu sensus aut mens existimat se intelligibilia tenere firmiter, & versari se in sublimibus, longè abest sermo diuinus. quãdo verò vtriũq; suam debilitatẽ fatetur, & abdens se quodãmodo occidit, mox prõptè occurrit rectus ille sermo gratulabundus desperãti de suis viribus, & præstolanti opẽ aduenientis inuisibiliter. Legimus deinceps & sumptis lapidibus eius loci supposuit eos capiti, & dormiuit in loco illo.] Miranda sunt hęc nõ solùm propter allegoriã & physiologiã, sed etiã propter simplicẽ narrationẽ pertinẽt ad exemplũ laboris ac patientiæ. nõ decet enim virtutis sectatorẽ vita delicata, nec imitatio beatorum istorũ vt vocantur, re vera miserorũ quantũlibet sint in honore ac pretio: quorũ tota vita somnus est & somniũ, si sacrarum latori credimus. Hi postquã per totũ diẽ in tribunalib⁹, in curiis, in theatris, & vbiq;, molesti fuerũt aliis, reuersi suam domum destruũt infelices: nõ loquor de ædificiis, sed de animę cognata domo hoc est corpore, quod immodicis deliciis aliis su-

per alias ingestis obruunt,& mero multo rigant, donec ratio mersa pereat,& affectus qui sub ventre nascuntur ex saturitate, in effrenē rabiem cōciti,quicquid obuiam fit,corripiant ad sedādos libidinis furētis stimulos.noctu verò dormituri in auratas spondas& pictos tapetas decūbunt molliter more mulierū, quibꝰ natura victū delicatū permittit, & ideo corpus etiā earū mollius fecit opifex.Talis nemo sacro verbo familiaris est,sed veri viri,sobrietatis honestatis,pudoris amatores,qui ad continentiam,frugalitatem,patientiam,ceu ad crepidines quasdam iactati vitæ procellis animā tantùm nō mergentibus in stationem tutissimā se recipiunt,contemptores pecuniæ,voluptatis, gloriæ,atq; etiam cibi potúsq;,nisi quantū ad arcendam famē sufficit,parati propter virtutem perferre sitim,æstus,frigora,& difficultates cæteras,quos ne vestitus quidem pudet simplicissimi,imò luxū vestium vt ignominiosum fugitāt:his pro cubili pretioso est solum herbidum,pro stragulis cōgestæ frondes & folia,pro puluino saxū aliquod aut tumulus paulò accliuior: quorum victū delicati durum vocāt,honestatis autē sectatores existimant iucūdissimum.conuenit enim viris qui re vera viri sunt.Vides vt nūc quoq; innutritus regiis facultatibus athleta virtutis inducitur humi cubare saxo pro puluino supposito capiti:& paulò pòst dum precatur, panem ac vestē petit naturæ diuitias,quippe cui luxus ostentatióq; nunquā placuit, nec admiratores rerū talium.hic est verum exemplar exercitatæ animæ,infensus effœminatis omnibus. Hactenus de laude virtutum sectatoris hominis industrij.nunc quærēdum quid hæc figura significet.Sciendum autē ꝙ Dei locus & sacrata regio plena est rebus incorporeis.eæ sunt immortales animæ siue intelligentiæ.ex his vnam selectā hic noster,tanquā caput cōiuncti corporis,ad mentē suam propè admouet.mēs enim quodámodo est caput animæ.id verò facit quasi dormiturus, sed re vera quieturus in verbo Dei,& totius vitæ suæ onus posthac iam leuius depositurus in eo,ab hoc autē verbo libēter athleta noster excipitur,futurus nouus discipulus:qui mox approbata naturę dexteritate velut à pædotriba instituitur,& inuitatur ad exercitia,assuescítq; colluctari,donec inuictū robut acquirat,auribus in diuinis contēplationibus vtēdo vice oculorū,adscitúsq; in nomen ac gentē Israēliticā,hoc est videntiū.tūc etiā insigne victoriæ laureā à verbo accipit.id genus coronæ nomen habet mirū & absurdū,quod ominosum fortè videri possit.nā Torpor voca

tur

tur à præside certaminis. Scriptũ est enim q̃ obturpuerit latitudo præmiorũ præconiorũq́; & honoratissimarũ virtutũ oĩm. nam anima sortita vires inuincibiles, & absoluta in virtutũ exercitiis, assecutáq; metã honestatis vltimã, nõ solet se iactanter extollere, & summis (vt vulgus loquitur) digitis incedere, q̃ppe quę potest integris pedibus ingẽtes passus facere. torpescet aũt & cõtrahet amplitudinẽ opinione dilatatã antea. deinde vltro succũbens claudicabit, vt incorporeis naturis inferior, atq; ita dũ vinci videtur victrix euadet. debem⁹ enim cedere præstãtioribus, & honoris eorũ rationẽ habere. Nã secũda palma in hoc certamine maiorẽ dignitatẽ affert q̃ prima in reliquis. Hæc vice præfationis in somniũ diuinitus missum dicta sint. iã tẽpus est vt ipsum tractem⁹ excutiẽdo diligẽter partes eius singulas. Et vidit in somnis, inqt, & ecce scala stans in terra, cuius caput attingebat cælũ, & angeli Dei ascẽdebãt. descẽdebántq; per eã] Scala in hoc vniuerso, quod mũdus, aër figuratè intelligitur, cuius basis terra, caput cælũ est. nã à lunari orbe, qui extremus est circulorũ cælestiũ, primus autẽ versus nos. vt describũt cõtemplatores rerũ sublimiũ, vsq; ad superficiẽ terræ per totũ id interstitiũ aër extẽditur. hoc est animarũ corpore carẽtiũ domiciliũ, q̃a opifici mũdi omnes eius partes animalib⁹ implere placuit. ideo terrestria terris attribuit, mari fluuiísq; indidit aquatilia, cælo verò sidera. nã hæc singula nõ solũ animalia dicũtur, sed & mẽtes purissimæ. itaq; & in reliqua parte huius vniuersi, videlicet aëre, animalia creata sunt, q̃ si nõ patẽt sensibus, quid tũ postea? nã & anima est inuisibilis, & verisimile est aërẽ poti⁹ q̃ aquã alere animalia. quam obrẽ? q̃a aquatilia quoq; animant aëre. fecit eñ eũ cõditor vt sit immobilibus corporib⁹ habitus, mobilibus verò natura inuisibilis, impetu autem imaginationéq; vtẽtibus, vt sit anima. an' nõ igitur absurdũ videtur elemẽtũ quo animãtur omnia, animabus carere? ideo nemo optimã naturã animaliũ optimo in terris aëri adimat. adeò enim non est desertus solus ex reliquis partibus, vt instar populosæ ciuitatis ciues incorruptibiles immortalésq; habeat animas stellis pares numero. harũ aliæ descendũt illigãdę corporib⁹ mortalibus quotquot viciniores sunt terræ amantiorésq; corporũ. aliæ sursũ redeũt separatæ denuo post præfinitos à natura terminos. & ex his aliæ tactę vitæ desiderio rursum ad eã recurrũt. alię pertæsæ huius vanitatẽ corpus ceu sepulchrũ aut carcerẽ fugiũt, & sublimẽ ætherem petẽtes pennis leuibus totũ æuũ ibi exigunt.

Sunt item quædã puriſsimæ optimæq; omniũ, quæ altius diuiniúsq; ſapiũt, aſpernatæ iſta terreſtria & humilia, miniſtrçomnipotẽtis, tanquã magni regis aures & oculi, videtes audiẽtésq; omnia. has genios philoſophi, angelos vocant ſacræ literæ nomine apriſsimo. ſunt enim internũtiæ, patris mãdata perferentes ad filios, & ad illũ viciſsim preces filiorũ. ideo inducũtur aſcendere & deſcẽdere: non qp indicibus opus habeat Deus qui iã antè ſcit omnia: ſed quoniã id cõducit nobis mortalibus habere mediatores illos & arbitros, quo magis reuereamur rerũ omnium præſidẽ, & eius maximã potentiã: quã reputantes olim rogauimus quendã mediatorẽ: Loquere nobis tu: Deus non loquatur ad nos, ne moriamur. adeò enim nõ poſſumus ferre illũ caſtigantẽ, vt ne mera quidẽ eius beneficia queamus capere, ſi ea per ſeipſum ſine aliis miniſtris porrigat. Pulchrè autẽ ſcala terræ infima ſui parte hærẽs figurat aërẽ. exhalationes enim è terra expirãtes tenuãtur in aërẽ, vt terra quaſi radix, cælũ verò quaſi caput ſit aëris. Sũt certè qui dicãt, lunã nõ eſſe globũ puri ætheris, vt cætera ſidera, ſed mixtũ ex æthere aëréq;: & apparentem in ea maculã, quã nõnulli vocãt faciẽ, nihil aliud eſſe quã admixtũ aërẽ, qui ſuapte natura niger vſq; ad cęlũ tẽdit. hęc eſt igitur illa mundi ſcala, quã in præſenti figura intelligimus. qp ſi eam quęramus in hominibus, inueniemus animã, cuius baſis eſt penè corporea, & tanquã terrea, ſcilicet ſenſus: caput verò tãquam cæleſte mens illa puriſsima. per eã ſurſum deorſúmq; feruntur indeſinẽter diuinæ intelligẽtiæ: quoties aſcẽdunt trahẽtes eam ſecum diuellẽtésq; à rebus mortalibus, & pro dignitate tantùm oſtendentes ei ſpectacula: ſed non detrahentes ſecum, quando deſcendunt. nam nec Deus, nec Dei nuntius, detrimenti cauſa eſt: ſed condeſcendunt propter charitatẽ, vt ſuccurrãt miſero noſtro generi, & animam quaſi à flumine raptã fauore ſuo ſeruent incolumẽ. purgatiſsimas quidẽ mentes ſolus Deus omnipotens inſenſibiliter inuiſibilitérque dignatur inuiſere. Sic enim legimus in quodã oraculo viro ſapiẽti reddito: Inambulabo in vobis, & ero Deus veſter. eas verò quæ adhuc lauantur, nondũ abſterſis omnibus ſordibus cõtractis ex copore, interuiſunt angeli & exhilarãt aſpectu honeſtiſsimo, quib⁹ immigrãtibus quantũ malorũ pellatur, quantúmq; bonorũ ſubſtituatur, manifeſtũ eſt. Da igitur operam ô anima, vt fias Dei domus ſacroſancta, robuſta reddita è debiliſsima, potẽs ex impotente, ex imprudente intelligens, è delira ſapientiſsima. Quid ſi autem

ſuam

ſuammetipſius vitã meditator in ſomnis videt ſcalæ ſimilem? eſt enim naturaliter inæqualis res meditatio, nunc proficiẽs in altitudinẽ, nunc deficiẽs in contrariũ, & tanquã nauis nunc ſecundis nunc aduerſis ventis nauigans. alternis enim diebus, vt quidam ait, mutatur vita exercentiũ ſe in virtutis ſtadio, modò viuens ac vigilãs, modò mortua dormiẽns q; nec abſurdè dictũ id videtur. ſapiẽtes enim olympiam cæleſtémq; regionẽ habitandam ſortiti ſunt, docti ſemper altiora petere: mali verò inferorum ſpecus intimos, qui ab initio finem vſq; mori didicerũt, aſſueuerúntq; vſq; ad ſenectutem ab incunabulis. at meditatores, inter extremos medij, ſúsq; déq; per ſcalã ferũtur, aut meliore fato ſubducti, aut reiecti cõtrario, donec huius cõtentionis digladiationísq; præſes Deus parti potiori addicat præmiũ, in totum profligata deteriore. Eſt & alterius cuiuſdã rei ſimilitudo hoc ſomniũ, non prætereũdæ ſilentio. Res humanæ habẽt naturalẽ quodãmodo ſcalæ imaginẽ, propter curſum inæqualem, inconſtantémq; vna enim (vt ille ait) dies aliunde faſtigio detrahit, alium tollit in altũ, cùm nihil in eodẽ ſtatu apud nos perpetuò maneat, ſed cuncta variis omnifariísq; mutentur viciſſitudinibus. An' nõ ex plebeiis principes, plebeij fiũt ex principibus: pauperes è diuitibus, è pauperibus locupletiſſimi, honorati è contẽptis, ex obſcuris clariſſimi, mutatione pulcherrima fieri poteſt vt is cui totus mundus eſt domiciliũ, apud te quoque habitans curam gerat ſuarũ ædium, eásq; ſartas tectas ſemper tueatur. hæc eſt via rerum humanarum accliuis decliuiſque, incertis obnoxia caſibus, quorũ inæquabilitatem ipſum tempus veritatis amiciſſimũ non obſcuris argumẽtis indicat. Somnium autem oſtendit innixũ ſummæ ſcalæ principem angelorũ dominũ. Credendũ eſt enim ſicut in curru aurigã aut in nauigio gubernatorẽ, ita rebus omnibus ſuperſtare eum Qui eſt, corporibus, animabus, animantibus, mentibus, angelis, cunctis quæ terra vel aëre vel cælo cõtinentur naturis tum viſibilibus tum inuiſibilibus. totum enim ille mundum ex ſe pendentem regit. Cùm autem dicitur innixus ſcalæ, nemo intelligat Deum laborare vt eam molẽ ſtabiliat: illud potius cogitet his verbis ſignificari, Deum eſſe robur firmitatémq; rerum, quibuſcunq; vult aſſignare ſtabilitatem perpetuam. tantiſper enim dum ab illo ſuſtentantur, inconcuſſæ manent atque integræ. illæ igitur cæleſti ſcalæ innixus ſic dormientem in ſomnis alloquitur. Ego ſum dominus Deus Abrahami patris tui, & Deus Iſaaci, no-

li timere.] Hoc oraculũ & visio fuit & cõfirmatio mediatricis animæ ꝙ eam docebat, omniũ rerum dominũ Deúmq; vtrunq; esse humano generi, cuius patres auósq; adoptat, eorũ dominũ deúmq; se profitẽdo, vt eadẽ sit viri boni quæ mũdi totius sors & cõditio: quia scriptũ legimus, Dominus ipse sors eius est. Caue aũt putes temerè dici hic Abrahami dominũ deúmq;, Isaaci verò Deũ tantũmodo. Nam hic figura est suopte ingenio partæ absq; præceptoris opera scientiæ: Abrahã autẽ ex præceptoribus cognitæ: & hic indigena fuit, ille peregrinus & aduena, ille eñ omissa externa barbaráq; lingua Chaldæorũ de siderali scientia subtiliter differentiũ, vertit se ad rationali animali cõuenientẽ cultũ creatoris rerũ omniũ: cuiusmodi homini duarũ potentiarum opus est auxilio, principalis & beneficæ: vt & imperio legibúsq; domini sit obediens, & valde adiuuetur eius beneficentia. alter verò sola indiget gratia. nec eñ castigatione profecit in melius, innatáq; virtutẽ habens, sed iam inde ab initio propter accepta diuinitus dona perfectè bonus euaserat. cæterũ beneficæ potentiæ Deus nomẽ est, regiæ verò dominus, vtrũ igitur dicendum est antiquius? an dignũ haberi pura putáq; beneficentia? vtrum autẽ posterius? nónne quod ex dominio temperatur & ex gratia? quod intelligens mediator vt mihi videtur, precatur rem mirificam, vt ei dominus fiat in Deum. volebat enim non amplius timere vt principẽ, sed amanter honorare vt bene meritum. His atque huiusmodi cæteris sacræ scripturæ locis nónne decebat homines, qui modo integros habeant mentis oculos, illustratos perspicere quis sensus interius lateat, scrutaríq; naturæ secreta potius quã in apertis dictis consistere? attamen etiamsi non cõuenientibus, animæ oculis aut non curauerimus aut nõ potuerimus cernere, ipse sacrorum antistes submonet, addens animũ ne desperemus donec nos introducat in penetralia, illatóq; lumine ostẽdat mysteria pulcherrima nunquã visa profanis hominibus. ita profectò decet facere. At vos animæ quotquot diuinũ amorẽ gustatis, tanquã ex alto somno excitatæ, discussa caligine properate ad mirificũ spectaculum, & tardam cunctationẽ deponite, vt consideretis quã multa spectatu auditúq; dignissima noster agonotheta ad vestram vtilitatẽ præparauerit: quandoquidẽ plurima ostẽdi possunt memorabilia, & in his vnũ illud quod paulò antè diximus. nã auum meditatoris, patrẽ vocat oraculũ: vero autẽ eius patri nõ addit hanc appellationem. ait enim: Ego sum dominus Deus Abrahã

patris

patris tui. atqui auus hic fuit. & rursum, Deꝰ Isaac, nec addit patris. hæc nónne digna quæstione sunt? maximè. inspiciamus igitur nõ negligẽter quid ibi velint. aiũt virtutẽ parari vel natura, vel meditatione, vel doctrina. ideo tres nostri generis autores sapiẽtes ciues describuntur, non eodẽ modo ad eundẽ finem contẽdisse. nam horũ antiquissimus Abrahã doctrina duce viæ ad virtutem ferẽtis vsus est. sicut alibi quoq; quoad fieri potuit ostendimus: medius verò Isaac natura, eadẽ magistra atq; discipula: tertius autẽ Iacob, meditatoriis exercitiis, quæ versantur in certaminũ laboribus, cùm igitur tribus modis acquiratur sapientia, extremi vniuntur maximè. nã doctrinæ progenies est meditatio. cæterũ natura cognata quidẽ vt radix omnium, sine certamine tamen sortita est præmium. Itaq; meritò Abraham qui per doctrinam profecit, pater Iacobi dicitur meditatione prouecti, vt nõ tam homo cum homine cõferatur, quàm vis audiendi ad discendũ paratissima, cùm vi meditãdi ad sentiendũ idonea. Attamen si hic meditator bene ad finẽ decurrat, & clarè cernat quæ prius per somniũ viderat, in meliorẽ notam transformatus, & appellatus Israel, id est, Deũ vidẽs pro Iacob subplantatore, nõ amplius ex patre Abraham docto cẽsebitur, sed ex bono Isaac naturali parẽte suo. hæc non mea cõmenta sunt, sed oracula inscripta sacris tabulis. Sublatis, inquit, Israel omnibus rebus suis venit ad Iuramenti puteũ, & immolauit victimam Deo sui patris Isaac. Intelligis iam nõ de mortalibus hominibus, sed de naturæ negotiis præsentẽ sermonẽ accipi? ecce enim idem modo Iacob ex patre Abrahã natus, modo Israël ex patre Isaac vocatur ob causam iam redditã. Ergo postquã dixit: Ego sum dominus Deus Abrahã patris tui, & Deus Isaac, subiungit, Noli timere: meritò. Quomodo enim posthac timere possumus cùm habeamus te pro clipeo depellente omnes metus & affectus alios, quẽ etiã exẽplares institutionis nostræ formas proposuisti in propatulo bene doctũ Abraham & bene natum Isaac: alterius enim magister, alterius pater nominari sustinuisti, illum in familiariũ, hunc in filiorũ, recipiẽs ordinem. Quaptoptẽr etiam terram, virtutem inquam fertilissimam, in qua dormit meditator quiescens, eo quod sensibus dormiat, anima verò vigilet, daturũ ei se pollicetur, pacata ipsius quiete delectatus, ad quã non sine bello bellicisq; laboribus peruenerat, non armatus aut homines interimẽs (absit) sed aduersarios virtutis affectus debellãs & prosternens phalanges vitiorum, pro-

genies autem sapiētiæ cum arena confertur, tum propter multitudinē incomprehensibilē, tum quia marinas vndas litoralis arena obiecta repercutit, sicut peccatorū fluctus recta per verbum diuinū institutio. nā hoc iuxta dei promissum propagatur vsq; orbis terminos, & eos qui recipiūt illud facit totius mūdi hæredes, omniúmq; huius partiū versus orientē, occidentē, septentriones, meridiē. Scriptū est enim Dilatabitur ad mare, ausstrum, septentrionē, orientémq;.] est autē vir probus nō suū tantùm, verū etiā publicū bonū omniū, prompte suā opem offerēs. Sicut enim sol omnibus lucet habentibus oculos, sic sapiēs omnibus quotquot sunt ratione prædiți. In te, inquit, omnes tribus benedicētur.] Hoc oraculū vel singulis cōuenit, vel cōplurib⁹. nā siue mea mens virtute perfectè purgata fuerit, etiā meæ terrenę trib⁹ simul purificātur, videlicet sensus & corp⁹ eorū cōceptaculum. siue quis in domo aut ciuitate aut regione aut gente prudētiæ amator exoriatur, necesse est domū illā ciuitatémve gentémve mores ac vitā corrigere, sicut enim odoramenta replent suaueolētia proximos: eodē modo vicini sapiētis & contermini ex afflatu eius latissimè se diffundēte meliores euadūt. cæterū maximū beneficiū animæ certanti laborātiq; contingit comes Deus omnipotēs. Ecce, inquit, ego sum tecū.] Quid igitur nobis deest amplius, cùm te possideamus veras diuitias, seruantem in via ducente ad virtutē per omnes eius species? non est enim simplex rationalis via tendēs ad iustitiā & virtutes cęteras, sed sunt plurimæ, per quas cōmodè peruenitur ad sapientiam. valde pulchrè autē dicitur & illud, Reducā te in terram hanc. Bonum enim fuisset rationem apud sēipsam manere, nec ad sensus proficisci: secundaria verò nauigatio est reuerti ad sēipsam. Et fortassē de immortalitate animæ dogma hic subindicatur. relicto enim cælesti loco, vt paulò antè dixi, in corpus quasi peregrè profecta est. ei pater pollicetur. nō semper se passurum illā teneri carcere, sed misericorditer soluturū eius vincula, liberatámq; tutò deducturū in veterē patriā, nec prius desiturum opitulari, quā effectus fidē promissionis approbauerit. Deo enim propriè conuenit, id quod omnino futurum est, prædicere. imò quod plus est, ab operibus sermones eius non differunt. Excitata igitur experrectáq; ad eū Qui est quærendū anima meditatoria, primùm suspicatur eum adesse inibi. suspenso deinde aliquantisper assensu, ob hæsitationē eius cogitationis in metū incidit iam pœnitens. Experrectus, inquit, Iacob dixit:

Domin

Dominus est in loco hoc ego autē nescieba.] Cui libenter dicerem: & præstat ignorare, quàm in loco Deū esse credere, qui circumquaq; cōplectitur omnia, meritò igitur timuit, & stupens dixit, Quā terribilis locus iste.] Verè enim in physiologia difficilis est de loco tractatio, in qua quæritur vbi, & in vniuersum an alicubi sit Ens: aliis dicentibus quicquid est occupare locum aliquem, & aliis aliū ei tribuentibus, vel intra mundū, vel quēdam vltra mundanū. rursum aliis cōtendentibus, nulli creaturæ illum increatū similē, sed in tantum excellere, vt mentem quoq; omniū velocissimā, ipsius confessione post se relinquat interuallo longissimo. quamobrem exclamat cōfestim, nō est quod putabam, non est in loco dominus. cōtinet enim non continetur, vt docet veritas. mūdus iste quē videmus sensibilis, nihil aliud quā domus est Dei, vnius ex Entis veri Dei potentiis, qua bonus est. Mundū nempe domum & veri cæli portam nominat. hoc quid sit dicam. Mundū intelligibilem illum qui decreto Dei cōstat ex ideis, nō licet nobis aliter percipere quā ex collatione ad hunc nostrū visibilē ac sensibilem: quia nec aliam vllā rem incorpoream cogitare possumus, nisi occasione sumpta à corporibus, quiescentiū enim locus intelligitur, tēpus verò mobiliū. puncta autē lineæ superficiésq;, & in vniuersum fines, velut circūdati amictus extimi. eadē ratione cū intelligibilis mūdi notitia cōtingat nobis per sensibilē, hic illius porta dicitur. nā sicut ciuitatē visuri per portā intrāt: sic qui mundū illū inuisibilē volunt cognoscere, tanquā peregrini sequūtur imaginationē huius visibilis. At ille mūdus essentiæ tantū intelligibilis absq; cōspectu cuiuscūq; figuræ, solā ideā referens exēplaris ad quod effictus est, ad clarissimā illā speciē vmbra carentē reuocabitur, subblatis & mœnib⁹ & portis omnibus, vt nō per aliud spectetur sed per seipsum, ineffabili spectaculo exerēs pulchritudinē nūquā mutabilē. De his quoq; satis. Huiusmodi somniū est & illud alterū de grege vario, qd⁹ ipse qui vidit, experrectus narrat dicens: Angelus domini per visionē inclamauit me: Iacobe. respōdi, qd est? & ait: Leua oculos, & vide hircos arietésq; saliētes super oues & capras, albos, varios, interspersos cinericij coloris maculis. Vidi enim quæ facit Labā. Ego sum ille Deus qui apparui tibi in loco Dei, vbi vnxisti mihi lapidē, & votū vouisti: nūc ergo surge, & egredere de terra hac, & proficiscere in terrā natalē, & ero tecū.] Vides in sacris literis diuinitus mitti somnia, nō solū per causam rerū antiquissimā, sed & per mini-

ſtros eius apparitorésq; angelos, qui diuinam felicémq; ſortẽ à ſummo parente acceperunt? cõſidera tamen & quod ſequitur. Sacer ſermo aliis vt rex facienda imperat, alios vt præceptor familiares diſcipulos vtiliter inſtituit: alios item tanquã cõſiliarius ſentẽtiis optimis inſtruit, nõ valẽtes ipſos ſibi cõſulere. rurſum cum aliis tanquã cum amicis fidenter amãtérq; ſecreta cõ filia cõmunicat, quæ profanos audire nefas eſt. interdũ ſcitatur ex quibuſdã, ſicut ex Adamo illud, Vbi es? ad quod ꝓpriè reſpõderi poterat, Nuſquam: eò quòd humanæ res omnes nunquã in eodẽ ſtatu maneãt, ſubinde mutãte ſe tum anima, tũ corpore, ac rebus extraneis. inſtabiles cm̃ ſunt cogitationes, cùm earũdem rerũ imaginationes nõ ſemper eaſdẽ, ſed interdũ contrarias cõcipiant, corpus quoq; pariter inſtabile, vt indicant mutationes ætatũ cõtinuæ ab infantia vſq; ſenectutẽ vltimã. nihilo ſtabiliores etiã res extraneæ, pendentes à fluctuãtis fortunæ arbitrio. Cæterum quãdo ſermo ille venit in amicorum cõſiſtorium, nõ prius incipit dicere quàm vnumquẽq; nominatim appellet, vt arrectis auribus attenti quietíq; audiãt oracula ad perpetuam memoriã: quoniam & aliubi dicitur, Sile & audi. ad hunc modũ è rubo Moſes vocatur. Vt vidit, inquit, eum accedere ad rẽ viſendam propius, vocauit eũ è rubo Deus, dicens: Moſes Moſes. qui reſpõdit, Quid eſt? Sic & Abrahã, quando Deo tentante pietatẽ eius, parans immolare dilectũ filium vnigenitũ, vetitus eſt genus illud per ſe doctũ, cognominatũ Iſaac, extinguere. ſic enim incipit narratio: ꝙ deus tẽtans eum dixit, Abrahã Abrahã, qui reſpondit, Ecce ego. tũ ille: Sume filium tuum vnigenitũ quem diligis Iſaac, & offer eum mihi in holocautoma. Iámq; victima erat altari impoſita, cùm reuocauit eũ angelus domini è cælo dicẽs: Abraham Abrahã. qui reſpõdit. Adſum. dixítq; ei, Ne extendas manum tuã ſuper puerũ, neq; facias illi quicquã. Ex hoc diuino ſodalitio vnus hic meditator, meritò & ipſe vt non poſtremus nominatim vocatur. Dixit, inquit, angelus ad me, Iacobe. Cui reſpõdi, quid eſt? Vocatus attẽdit diligẽter, vt viſa bene percipiat, ea ſunt orationũ, ceu pecorũ coitus & generatio. Leuatis, inquit, oculis vidi hircos arietésq; ſaliẽtes ſuper oues & capras. Hircus caprarũ gregis dux eſt, aries autẽ ouium. Hæc animalia duos ſermones perfectos ſignificant, quorũ alter purificat animam, & facit peccatis vacuã: alter eam nutrit, & replet bonis operibus. Tales ſunt in nobis duces gregum ſermones, greges autem vt oues capræq; quarum gerunt nomina, currentes

tes properantésq; ad iustitiam. Tunc igitur leuatis mentis oculis, quos prius clauserat, vidit similes hircis arietibúsq; perfectos sermones, paratos ad minuēdas iniquitates & augēda officia. at quomodo? Dū super oues caprásq;, videlicet iuuenes adhuc tenerásq; animas, pubētes, & vigētes ætate saliunt, nō propter brutā voluptatē, sed propter inuisibilē genituram sapientiū dogmatum. fœcundū enim est hoc connubiū, nō amplexus conciliās corporū, sed bene natas animas iungens perfectis virtutibus. Salite igitur omnes recti sermones, coite, seminate, & quancunq; animā videritis fœcundam fertilémq; virginem, ne sinatis præteritā. inuitatā autem ad complexus initiate, redditéq; grauidam. elegantē enim prolem pariet, masculā, albā, variam, interspersam cinericiis maculis. hæc verba quid significent quærendū est, λιάλευκοι albi sunt clarissimi & manifestissimi, quòd λιὰ sæpe in cōpositione verborū augeat rē, vt λιάλογον & λιάσωμον, quę voces aliquid perspicuū insignéq; significant. proinde requiritur vt animæ sacra genitura grauidæ primogeniti fœtus albi sint, similes non sublustri colori, sed splendido, quales per meridianam serenitatem fulgēt solares radij. requiritur etiam varietas, non illa in lepræ impuræ morē multiformis ac multiplex, quæ propter sententiæ inconstantiā assimilatur vitæ huc illuc raptatæ incertis casibus: sed literis picturata sigillísq; variis, effictis probè omnibus quorū proprietates inter se tēperatæ mixtæq; musicā symphoniam cōficiant. quidam enim picturādi artē adeò neglectā vilémq; existimāt, vt eam ad textores relegēt. ego verò etiā nomen eius admiror, præsertim quādo terræ segmēta, cælestes circulos, animalium stirpiúmq; differentias, & hunc mūdi multiformem cōtextum aspicio. quæ admiratio cogit me credere, huius opificē inuenisse artem variegādi: atq; ita & inuentorē veneror, & inuentum eius honoro: operis verò ipsius spectaculo stupeo (quāuis quotam eius portionem vidi?) ex eo quod apparet, si tamen satis apparet, diligentem coniecturā sperans me posse facere de cæteris. Quin & amatorē sapiētiæ miror ob eiusdem artis studium qui multa variáq; hinc inde collecta scit cōtexere. Sumēs enim à puerili grāmatica hæc duo prima, scribēdi legēdiq; facultatem, à perfectiore poēmatum notitiam & antiquitatū memoriam, ab arithmetica geometriáq; certitudinē in iudicio proportionū ratiocinationúmq;, à musica rithmos, metra cōcinna, colores, tonos, melos coniunctū disiunctūq;, à rhetorica inuentionem

tionem,elocutionē,ordinē,dispositionē,memoriam,pronuntiationem,à philosophia quicquid in his est prætermissum,& reliqua ex quibus cōstat vita hominū,vnum opus floridissimū cōficit eruditionē variam,admiscens ei opificē quoq; huius negotij,quē sacra scriptura vocat Beseleel, & interpretat In vmbra dei.hic enim rerū simulacra fabricat,exemplaria verò architectus,Moses nomine.ideo ille tanquā vmbras delineat:hic verò nō vmbras facit, sed naturas archetypas speciésq; & picturis ornat sacraria.ille autē doctus ornator pictórq; loci sapientiæ, monumētis sacrarū literarum inscribit.Hoc ipsum quoq; pulchrum opus Dei,variúmq;,mūdus videlicet,eadē arte sapiēter absolutū est.Et nō mirabimur picturā vt magnā scientiā, cui⁹ sacratū opus extat factū ratione sapientissima,terra cælóq; tot simulacra continēs, vnde meditatori variarum cogitationum materia.post albos em̄ mox vidit varios,eruditionis notis insignitos.tertij sunt aspersi cinericij.hos tamen quis sanus nō diceret varios?verùm hic nō tam de differentiis pecorū agitur,q̄ de via ducente ad virtutē.vult enim propheta in hac incedentē aspergi aqua & cinere:quia terrā aqua maceratā proditum est formarā esse nō hominis fictore in corpus hoc nostrum,nō manu factum opus,sed naturale.est ergo principiū inuisibilis sapientiæ,nō obliuisci suiipsius,& habere semper prę oculis suas origines.Sic em̄ superbia,vitiū cū primis exosum Deo, potest elui.Quis enim cogitās se aquam & cinerē iam inde à creationis suæ primordiis,inflabitur:& cristas tollet pet arrogātiam? ideo sacrificaturos etiā ad hunc modū aspergi legislator iubet neminem censens dignū his muniis qui sibi nō sit natus antea, & ignoret vilitatem hominis,quam ex elementis è quibus cōstat,coniectando intellexisse debuerat.Hæc insignia,album,varium,sparsum cinericium,quantum ad Meditatorem attinet, qui nōdum perfectus ea vidit,imperfecta sunt:quātum autem ad virū perfectum,& ipsa perfecta videntur:Cōsideremus quomodo.Principem sacerdotū,quoties ritè immolaturus præsertas victimas accedit ad altare,ante omia cinere & aqua lustrari sacra lex iubet,vt in sui memoriā redeat:nam & ille sapiens Abrahā supplicaturus terrā se ait esse ac cinerē: deinde talarē stolam indui,& ornatū pectoralem variū.cælestium siderū quādam imaginē.Duo enim Dei tēpla esse vidētur alterū hic mundus,cuius sacerdotiū est penes Dei sermonē primogenitū:alterum anima rationalis,cuius sacerdos est ille verus homo: cui⁹

homin

hominis imago sensibilis est pōtifiex, qui patrio ritu vota & sacra facit. huic præceptū est vt iam dictā stolā induat referētem cæli similitudinē: vt & mundus vnà cum sacerdote operetur, & homo cum hac vniuersitate. atq; ita duarū specierū typi declarantur, sparsæ & variæ: iam tertiā perfectissimàmq;, quæ alba nominatur, explanabimus. quando hic ipse pōtifex intrat intima sacraria, variam illam vestem exuit, sumens aliā lineam, facta è byssо purissima. hæc significat firmitatē splendidissimi luminis. nā hoc telæ genus difficile rumpitur, nec fit ex vlla re mortali, & cū bene purgatur candorē habet eximiū. per quæ illud subindicatur, q̄ ex his qui sedulò puréq; colunt illud Ens nemo est qui non primū firmavtatur sentētia, cōtemptis humanis negotiis, quæ illectos lædunt & reddūt infirmiores: deinde immortalitatē cupiat, irritis figmētis cæcorū hominū postremò illustretur veritatis splendore purissimo nullā posthac admissurus falsam opinionē pertinentē ad tenebras. Hactenus de magno pōtifice insignito tribus dictis signaculis, albo, vario, sparso cinericio. at ille rerū humanarū administrationis cupidus, nomine Ioseph, extremas notas, vt apparet, nō affectat, sed solam mediam variā. narratur enim habuisse tunicā variā, nec aspersus sacris lustralibus, vnde agnoscere poterat se lutū factū ex aqua & cinere, nec virtutis vestem adeptus candidissimam: amictus tantū textura ciuiliū rerum varia, cui minimū quiddam de veritate inspergitur. maxima verò ex parte cōstat è mēdaciis ratione fucatis, persuasibilibus, & præferētibus quādam veritatis speciē: vnde origo sophistarū Aegyptiorum omnium, vt sunt augures, ventriloqui, prodigiorū procuratores, aduersarij graues & præstigiatores maximi, quorū insidiosas artes difficilè habetur euadere. ideo tunicā hāc Moses inducit naturaliter infectā sanguine: quoniā tota vita remp. administrātis cōtaminatur, dum bellū aut infertur propulsatur, infestātibus subinde aliis atq; aliis improuisis casibus. scrutare quēlibet gratiosum apud populū, cui bene succedūt negotia. caue te miratores eius decipiāt, iuuenes multos morbos, multas pestes in eo latere, huc illuc obto collo trahentes eius animam inuisibiliter licet reluctantem ne opprimatur, vel offensa tandē plebeia multitudine, vel alicui⁹ potētioris insidiis. huc accedit inuidia gratuis inimica & vix superabilis omnes quæ vocantur felicitates impetere solita, quā cuitare nō est facile. quid est ergo cur nobis placeamus administratione reipu. tanquā veste versicolori,

decepti

decepti eius externa ſpecie. nec animaduertētes latentē in inſidiis periculoſam turpitudinē? quin potius exuta iſta tunica florida ſacrā illā veſtē induimus intertexta m variis virtutibus? ſic enim inſidias euademus, quas nobis ſtruit inertia, inſcitia, ineruditio, Labanis ſodalitiū. poſtquā enim nos purificatos luſtrationibus ſanctitatē inducentibus facer ille ſermo veris ornauit philoſophiæ rationibus: adiūctósq; probatis inſignes ac illuſtres reddidit, incuſamur à malicioſis morib⁹ modò dicta bona inſe ſtantibus. ait enim: Vidi quæ tibi Labā facit? nimirum cōtraria meis munerib⁹, petēs te impuris, improbatis, clāclurariisq; artibus. ſed nō eſt timēdū freto diuina ope, quapropter dicit, Ego ſum ille Deus quē in loco Dei vidiſti. Egregia laus animæ, dignā habitā eſſe quæ Deū videat & audiat. Hic locus nō eſt curſim prætereūdus, ſed diligēter examinādus, an duo dij ſint. Legit enī, Ego ſum ille Deus q tibi apparui, nō in loco meo, ſed in loco Dei, quaſi alterius. quid igit dicendū? Re vera Deus vn⁹ eſt. abuſiuè autē plures: ideo ſacra ſcriptura nunc illū verū per articulū indicat, dicēs: Ego ſum ille Deus. cæterū abuſiuè dictū ſine articulo enuntiat, qui apparui tibi in loco Dei, nihil adiūgens ad Dei vocabulū. vocat autē Deū nunc antiquiſsimū ſermonem ſuū, nō ſuperſtitioſè de nominibus ſolicitus, ſed vnū ſpectās finē propoſitū. nam & alibi cōſiderans an ſit aliquod Entis nomē, ſatis didici nullū eſſe propriū: & quodcūq; dicatur dici abuſiuè. nō poteſt enim dici aliud quā ſolū Ens, atteſtatur mihi oraculū illud percōtanti de nomine redditū, Ego ſum ille Ens: vt cū homo nō poſsit cogitare niſi quæ nō adſunt Deo, ſaltē eū eſſe credat. hunc cum animabus corpore carētibus dicatis ipſius miniſterio tanquam amicū colloqui videtur probabile: cæterū cùm degentibus in corpore, per ſpeciem angelorū, natura nihil mutata interim, quādoquidē eſt immutabilis: animabus tantū per viſionē, cōcipientibus formā imaginariā, & verā ſpeciē ſe videre putātibus. eſt enim decantatū priſcoꝝ fabulis, numē humana ſpecie ciuitates obire, obſeruādo quid in eis cōtra ius & fas fiat, id vt verū nō ſit. tamen fortaſſe vulgatū fuit vtiliter. at ſcriptura, ſemper ſanctè reuerētérq; de Ente loqui ſolita, nihilominus ſtultorū hominū vitā erudire cupiens, homini quidē eū aſſimilat. ſed nō perſonis particularibus. ideo manus pedes, os, vocē, irā furorémq;, & vindictā etiā, introitus exitúsq;, ſurſum deorſum & quaqua verſum motus ei tribuit hac parte nō verborum veritatē reſpiciens, ſed vtilitatē diſcētium: nimirū quia

nota

nota est quorundã naturæ obtusitas, vt omnino nõ possint Deũ cogitare sine corpore, quos non est possibile ad officiũ reuocari modo alio, nisi audiãt Deum more humano ire atq; redire, descendere ascẽdereq;, vociferari & indignari propter peccata hominum, interdũ etiã inclementer iratsci & implacabiliter. imò etiã tela gladiósq; & instrumẽta vltionis alia cõtra sceleratos ei parata esse. Bonũ certè fuerit, si vel talibus minis intẽtatis ad sanam mentem redeant. vix enim aliã viã præter has duas vllus legislator ingreditur: quarũ vna vergẽs ad veritatem docet, non esse Deũ sicut hominẽ: altera tardioribus se accõmodans ait: Castigabit te dominus Deus sicut homo castigat suum filiũ. quid igitur mirũ est eum adsimilari angelis, quãdo propter egentiũ vtilitatem non refugit similitudinem hominum, sicut quando dicit, Ego sum ille Deus qui apparui tibi in loco Dei. quod sic intelligendũ est, eũ tenuisse locũ angeli vt tunc videbatur salua sua natura, vt prodesset nondum valẽti verum Deum cernere. nam quemadmodum radios solis repercussos vident etiam qui non possunt ipsum obtueri, & in lunaribus radiis, sicut in ipsa conspicitur mutatio: sic imago Dei sermo ipsius nuntius, tanquã ipse intelligitur. Viden' Agar, hoc est liberalẽ eruditionẽ angelo dicentẽ. Tu es ille Deus qui respexit me? non erat enim idonea videre illũ antiquissimũ rerũ autorẽ, mulier Aegyptij generis. at nũc mens incipiẽs proficere, omniũ potentiarũ regẽ imaginatur. ideo dicit ipse: Ego sum dominus Deus, cuius imaginem tanquã me prius vidisti, & lapidẽ mihi inscriptũ dedicasti. quæ inscriptio docet quòd solus ego sto, & omniũ rerum naturã statuo. perturbatione cõfusionéq; in ordinẽ ornatúmq; reducta, suffultis rebus omnibus, vt firmo nitantur fundamẽto & solido, potenti meo sermone videlicet, qui mihi est vicarius. nam lapidea columna tria significat, statũ, dedicationẽ, inscriptionẽ: de statu inscriptionéq; diximus, superest vt explicemus dedicationẽ. nã cælũ & mundus dedicantur suo creatori: & animæ quotquot ciues mundi charæ Deo sunt, seipsas consecrant, nullo distractæ mortaliũ rerum desiderio. cõsecratæ autem per totam vitam indefessæ vacãt bonis operibus. Stultè porrò facit qui non seipsum sed aram Deo dicat, putãs esse in rebus creatis quicquã stabile, aut dignũ titulo, vel tale vt nõ etiã inscriptum mox aboleri debeat, vituperabile magis quàm laudabile. ideo clarè in sacris literis præcipitur, Non statues tibiipsi statuã. nihil enim humanum verè stat, etiamsi crepuerint qui reclamãt

ment

mentientes,putát eñ se nõ tantũ stare firmiter,verũ etiam esse dignos honoribus ac titulis,obliti eius qui solus verè stat & solus honorari debet.deflectétes eñ eos & auersos à via virtutis magis etiã in errorẽ sensus inducit,ceu cognata vxor eorũ,& cogit in sirtes & breuia:vt anima tanquã nauis defixa hæreat more statuæ.Nam & Loti vxorẽ postquã respexit,scriptura narrat versam in salis statuã:& meritò.Quia si quis in anteriora visu auditúq; digna nõ prosp icit, hoc est in virtutes & earũ opera, malens à tergo relicta respicere,vanã gloriam,cæcas diuitias, insensatã corpulẽtiam,demẽtem formositatẽ, & id genus alia cõsectando,stabit inanima statua tabescétq; paulatim.Sal enim est res parum solida.Rectissimè igitur meditator exercitatione cõtinua doctus,creaturã suapte natura esse mobilẽ,creatorẽ immobilẽ,ponit deo columnã lapideã,& inungit. Dicitur eñ: Vnxisti mihi colonã lapideam.Caue autem putes vnctum oleo lapidem,sed intellige totũ de Deo stante in anima, id quod incredibiliter eam vngit,cõfirmátq;,addendo mẽti robur insuperabile.est enim certaminũ exercitior úmq; cupidus quisquis se honestis studiis dedidit.itaq; meritò q germanã medicinę artẽ alipticen excoluit,omnes ad virtutẽ pietatémq; pertinẽtes sermones inungẽs cõponénsq;,arã deo dicauit pulcherrimã & firmissimã.ideo post dedicatã columnã lapideã ait se votũ vouere.Votũ autẽ intelligitur proprie deuotio,qñ quis nõ sua tantũ, sed etiã seipsum eorũ dñm,Deo donũ dedicat.Sanctus est,inquit qui alit comã capitis.qui votũ fecit.Quòd si sanctus,vtiq; dedicatus,nihil profanũ posthac attrectaturus. Adstipulatur mihi Anna prophetissa & prophetæ genitrix,cuius nomẽ interpretatur gratia.Ait enim se dedicare sacris Samuelẽ,non tam hominem,q̃ vitæ genus afflatũ diuinitus,& extra se ratũ numine.Samuel aũt intepretatur ordinatus Deo. Ergo qd insanis anima & in vanũ laboras,quin ad Meditatorẽ accedis,sumptis armis quib⁹ affectus arceas & luctãdo superes ? Sic enim breui disces præesse gregibus,non ignobilis bruti maléq; pasti pecoris, sed probati rationalis & pulcherrimi:quorũ magistra si fueris,mi serũ hominũ genus miseraberis,indefinẽter ad diuinũ cultum hortãdo,Deũ quoq; incessanter laudabis,sacros hymnos inscribẽs tabulis,vt nõ solũ expeditis verbis sed & carminib⁹ musicis virtutes eius celebres.sic eñ poteris & in paternã domũ restitui postliminio,finitis lõgis durisq; pegrinationis laboribus.

Finis prioris Tomi.

IN PHILONIS IVD.

OPERA, RERVM ATQVE *verborum Index copiosissimus.*

Aaron 346.358.
Aaron Mosi frater 347
Aaron frater Mosis, id est, eloquentia philosophiæ, vel sermo mentis 143.157
Aaron Mosi manus imponit, eúmque ad pugnam aptum reddit. 143
Aaronis cum Magis cõtentio. 347
Abel pastor pecorum 116
Abel cur pastor fuisse dicatur 121
Abel adipes cur vnà cum primitiis offerat 136
Abel contemplationi, non etiã eloquẽtiæ deditus, à Caimo sophista trucidatur 142
Abel interemptus viuit 145
Abelis natiuitas 117
Abelis & Caimi fratrũ diuersa studia ibid.
Abelis & Caimi sacrificia 115
Abelis sacrificiũ cur Deo gratum 121
Abelis sacrificiũ cur Deo gratissimum 142
Abelis vita felicissima 145
Abelis clamor ad Deum ibid.
Abelis typus 345
Abiud 358
Abimelecchi typus 209
Abraham 313
Abrahã verus Dei amicus 246
Abrahã in pace nutritus 449
Abrahã pietatis atq; pacis cultor sanctissimus 329
Abraham fuit nõ minimus ex prophetis 445
Abraham plantat agrum ad puteum & nomen domini inuocat 197
Abrahã à Deo benedicitur 343
Abraham in patriam reuocatur 339
Abraham fœderatos profligat 282
Abrahã forti animo atq; indubitata spe contra rationem Deo credidit 334
Abraham largissimè à Deo benedictus 86
Abraham ab angelis admonitus periculum effugit 317
Abraham, filium Isaac Deo cur & quomodo obtulerit 256
Abraham quã ob causam filiũ mactare statuerit 325.326
Abraham cur procul à patria à Deo migrare iussus 67
Abraham ad quos patres ire à domino iussus 447.448

Abraham è Chaldæorũ terra demigrans habitauit Charran 359
Abrahã cur Abrã vocatus 225
Abraham quandiu in Chaldęorum terra hæsit,cęleſtis fuit homo ibid.
Abraham in Charris cur diu habitare nequiuerit ibid.
Abrahã cur redire dicatur à cõciſioneChologomodor & regũ cum eo fœderatorũ 213
Abraham ſuos relinquẽs quid ſignificet 162
Abrahã cur breuioris æui quã vllus maiorum ſuorum 241
Abrahami genus 247
Abrahami nomen vnde ſumptum 255
Abrahami educatio 503
Abrahami virtutes & felicitas 246
Abrahami in Deum peculiaris pietas 324.325.326.327
Abrahami fides 91.425
Abrahami diuitiæ 328.333
Abrahami manſuetudo 328
Abrah.in bello res geſtæ 443
Abrahami & Sarræ ſanctiſsimum coniugium 315
Abrahami de hoſtibus ſuis victoria &gratiarum actio ad Deum 223
Abrahami ſemen inquilinum in aliena terra 448
Abrahami ſemen cur à Deo benedictum 241
Abrahami de cognatione in terram alienam migratio 336.448
Abrahami in Charrenſem regionem ex Chaldæa profectio 312.313
Abrahami pro Sodomitis precationes 380
Abrahami progenies à Deo benedicta 425
Abrahami typus 95.310
Abrahamo cur Deus non fuerit conſpicuus cùm in Chaldæa verſaretur 313
Abrah.veteres promiſsiones à Deo ſæpius cõfirmatæ 426
Abram 313
Abram Deo filium offert ſacrificio 324
Abram cur Abraham appellatus 313
Abyſſum quid 6
Adamus primus homo cur ex terræ limo à Deo formatus 27
Adamus primus homo fuit omnium formoſiſsimus 28
Adamus ex puriſsima & peculiari induſtria à Deo præparata terra formatus ibid.
Adamus ſanctitate pietatéque poſthabita ad calliditatem vergẽs ex paradiſo eiicit 31
Adamus qua ratione in paradiſum à Deo collocatus 50
Adamus cùm omnibus rebus nomina impoſuerit,ſibi cur impoſuerit nullum 50
Adamus cur trãſgreſsionis culpam in Euam reiiciat 62
Adamus cur poſt lapſum nudus fuiſſe ſcribatur ibid.
Adamus fugiens Dei conſpectum,

ctum,quò aufugerit 62
Adamus à Dei conſpectu aufugiens,ad ſeipſum fugit 58
Adamus poſt lapſum fugiens, cur ſolus à Deo vocatus 61
Adami etymologia 50
Adami cæleſtis & terrena imago ibidem
Adami ante lapſum conditio 40
Adami excellentia atq; poteſtas ante lapſum 29
Adami lapſus ibidem
Adami lapſus quàm grauiter à Deo punitus 51
Adami filiorum diſperſo 374
Adamo qualis anima à Deo primum inſpirata 27
Adeps, renes & fibra iecoris Deo ſacrificia accepta 136
Admonitionibus diuinis obſtrepentes, gladio vltionis peribunt 277
Adoleſcentia 22
Adulationis deteſtatio 350
Adulatoris deſcriptio 201
Adulatorum impoſturæ 451
Adulterij pœna 458.459
Aegyptus corporis noſtri ſignum 143
Aegypti fertilitas 315.411
Aegypti imperium ampliſsimum 468
Aegypti perampla magnificáque potentia 276
Aegypti præfecturæ 363
Aegypti typus 288
Aegypti rex ob libidinem grauiter à deo punitus 315
ex Aegypto cur popul⁹ in Chananæam ductus 377
Aegyptij natura iactabundi & ſuperbi 173
Aegyptij dum per medias marinas vndas fugerunt, cur excuſsi dicantur 187
Aegyptiorum idolatria 482
Aegyptiorum gens amantiſsima corporis ſub aquam fugere cur introducatur 287
Aegyptiorum ſophiſtæ vnde orti 511
Aegyptiorum in honorandis hoſpitibus mos 476
Aelim 412
Aequalitas mater iuſtitiæ 203
Aequalitas iuſtitiæ mater & nutrix 203
Aequalitas in omnibus ſeruanda 171.172
Aequinoctia 24
Aequinoctia cur fiant menſe ſeptimo 24
Aër omnibus terreſtribus & aquatilibus animalibus cauſa vitæ 249
Aëris natura 496
Aëris in mundi creatione locus 6
Aetates hominis iuxta Hippocratem & Solonem ſeptem 22
Aetatum omnium ratio pulchro carmine à Solone deſcripta 21
Aethiopia 46
Affectio fœmineus animæ fœtus 131
Afflictionis vtilitas 388.389
Affectiones ad virtutem tendentib

dentibus relinquendæ 142
Affictiones naturaliter fœminæ ibid.
Affectus in homine ſpinis ſimiles 94
Affectus quatuor moleſtiſsimi, timor, dolor, tremor & gemitus 156
Affectus quibus artibus vincendi 179
Affectuum irritamenta 76
Affectuum in homine dominationes potentiſsimæ 447
Affectuũ frenandorũ ratio 121
Agar 369
Agar à Sarra affligitur 389
Agar encyclopediæ comparatur 370
Agar diſciplinæ indifferentis typus 96
Agar tres ob cauſas ab heræ facie aufugit 389
Agar fugiens Sarram venit ad fontem Sur ibid.
Agar à Sarra Abrahamo conceditur 367
Agar à Sarra Abrahamo in terra Chanaam copulatur 375
Agar apud fontem inuẽta cur aquam non hauſerit 414
Agens viciſsim patitur 145
Agricola artifex eſt 155
Agricola ſpiritualis bonus & malus ibid.
Agricola non niſi peritus 166
Agricola ſcrobem parãs plantæ in theſaurum incidit 267
Agricolæ boni officium 154. 166
Agricolæ & operarij terræ differentia 154
Agricultura ars ibid.
Agricultura & facultas operaria differunt 166
Agricultura anima ſpiritualis 167
Agriculturæ ſtudium à Deo hominibus commendatum 199.200
Alexandri magni dictum 105
Alexandrinis adulationis vitium innatum 488
Altaris typus 272
Amalech 373
Amalechi typus 84
Amaritudinis locus 387
Amator ſui Caim Abelem, id eſt opinionem piam interficit 150
Amatoris proprietates 236
Ambitionis deteſtatio 457
Amicitia fucata 201
Amicitiæ ſymbolum 476
Amicus non temerè oſtendendus 259
Amonitarum typus 66
Amorrhæi 451
Amorrhæi populi 91
Amorrhæorum peccata 451
Amram accipit vxorem de filiabus Leui 383
Angeli quid 116
Angeli boni ac mali 249. 250
Angeli propter diuinum miniſteriũ ſancti appellãdi ibi.
Angelorum felicitas 251
Angelorum miniſteria 290
Angelorum officia 250

Angelorum bonorum habitationes 300
Angelorum malorum munus atque officium 250
Angelorum in diuersa corpora emigrationes ibid.
Anima hominis tripartita 281
Anima pura Dei domus sacrosancta 501
Anima rationalis Dei templũ 510
Anima tabernaculum dicitur, in qua Sarra, id est, virtus habitat 146
Anima cohabitans cum prudentia diuinis alimentis nutritur 77
Anima quomodo assuefacienda ne malis imaginationibus decipiatur 128
Anima masculo prægnans, id est, iusto proposito, lætissima redditur 156
Anima quibus rebus illustretur 256
Anima suam ipsius migrationem ignorat 116
Anima vidua, & adultera 161
Anima irrationalis in septem partes diuiditur 164
Anima mali & boni circa quæ occupentur 168
Anima repurgata à vitiis Dei domus est 247
Anima sapiẽtis cælũ habet patriam, in terra peregrinatur. 173
Anima equo, equiti & insessori simílis est ibidem
Anima à Deo pasta, eóq; contenta, nullius præterea indiget 172
Anima tanquam nauis ab affectibus in profundum Aegypti, id est, corporis mergitur 176
Anima victrix hymnum canit Deo 175
Anima verus virtutũ omnium paradisus 193
Anima honestè versata sapientiam quidem, sed non illius autorem cognoscit 142
Anima quæ virtutis amicum dogma tollit, virtuti est mortua 145
Anima athletæ à philosophi anima quantum differat 64
Anima ex coniunctis rebus agendo patitur 145
in Anima omnes rerũ formæ continentur potentia 52
Animæ essentia 150
Animæ species duæ 286
Animæ partes atque potentiæ 72
Animæ basis 501
Animæ officium 237
Animæ festa 386
Animæ motus 489
Animæ alimentum 51.81.155. 406
Animæ potentiæ 123.125
Animæ vires ibidem
Animæ oculi 384
Animæ deliciæ 193
Animæ equitatus 176
Animæ satellites 281
Animæ luxurientis familiares 236

Animæ instrumenta familiaritatem cum virtute & deo ferre non possunt 119
Animæ bonæ ac malæ 249
Animæ partes brutæ pecoribus assimilantur 168
Animæ lac sunt Musices rudimenta: cibus solidior, virtutes 166
Animæ partus & locus pariendi 151
Animæ motus diuersi in diuersis corporibus 233
Animæ respub. quomodo optimè regatur & contrà 171
Animæ maximum bonũ de potentia dei non dubitare 199
Animæ rationalis cum irrationali pugna 137
Animæ ps muta & vocalis 152
Animæ agricultura quid profitetur 166
Animæ bonæ modi 177
Animæ potentiæ extinguuntur destitutæ oportunitatibus 244
Animæ morbi pernicioſissimi 276
Animæ mors 52.403
Animæ mors, à virtute excludi 149
Animæ immortalitas 506
Animarum differentiæ 64
Animarum incorporearum in aëre sacer chorus 300
Animarum figuræ cur visu nõ assequantur 249
Animarum corpore carẽtium domicilium 500.501
Animal nostrum cur & quomodo rationis excutiat frenos 169
Anos 169
Animalia irrationabilia 110
Animalia nobis à natura data 169
Animalia pura & impura 183
Animalia reptilia quatenus à deo ad esum interdicta 344
Animalia ruminantia cur lege prohibita 183
Animalia omnia hominẽ tanquam serui dominũ reuerẽtur & imperata faciunt 17
Animalia munda de quovis genere septena cur in arcá ducantur 164
Animalium omnium conceptio & generatio 13
Animaliũ diuersorũ creatio 12
Animalium diuisio 300
Animaliũ diuersæ species 431
Animalium diuersorum proprietates 497
Animalium differentiæ 189. 190.501
Animalium diuersa nutrimenta 501
Animaliũ omniũ eadẽ vox 29
Animalium capita cur Deus à terra paululum retraxerit 190.191
Animalium brutorum duplex genus 120
Animalium diuisa vngula in scripturis quid designet 182
Animalium loca naturalia viuendi 161
Animalium omnium species cur in arcam Noë introductæ

ctę, in paradiſum autem nequaquam 193
Aimi dolores grauiſsimi 447
Anna prophetiſſa 514
Annæ ſterilitatis cauſæ & rationes 257
Annæ ſanctiſsimæ fœminę typus 256
Anni ſecundum Moſis doctrinam initium 434
Annulorum myſterium 470
Aqua quale elementum 26
Aquæ incorporea in prima creatione eſſentia 5
Aquæ luſtralis in ſacrificiis vſus 510
Aſer 348
Aſinus laborem ſignificat 132
Aſtrologia 312
Aſtrologię initia & vſus 19.11
Aſtronomia omnium ſcientiarum regina 373
Aſtronomia à Chaldæis inuenta 359
Aſylorum inſtituto 400
Arbor ſcientiæ boni ac mali num fuerit in paradiſo 51
Arbor vitæ quid 31.44
Arbor vitæ in medio paradiſi cur locata 44
Arbores ſteriles & excindēdæ, cui ſimiles 166
Arborum prima creatio 44
Arborū purgandarū ratio 202
Aromatum cōpoſitiones 438
Aaron Moſem oſculatur 420
Aaronis etymon 227
Aaroni atq; filiis cur vini vſus prohibitus ibid.
Arrogantiæ deteſtatio 122
Arrogantiæ remedia 509.510
Artis & ſcientiæ differētia 384
Artes contemplatiuæ & actiuæ 44
Artes ſuapte natura in profundo poſitæ 485
Artes non inuita Minerua tractandæ & diſcendæ 140
Artes liberales viā ad virtutis arcem ſolæ demōſtrant 360
Artium inuentiones 509
Artium diuiſiones 182
Artium delitiæ 376
Artium omnium fœtus 384
Artium liberaliū ſtudia quàm neceſſaria 216
Artium fines diſsimiles 221
Artiū fines inueſtigabiles 198
Artium ideæ nō pereunt, quāuis indiuiduorum artes intereant 149
Athletarum cibus proprius 51
Auaritiæ peſtis 457
Auditus officium 380.416
Audita pro teſtimonio non dicenda 295
Aues ad hominis victum quæ prohibitæ 443
Auium prima creatio 13
Auium differentiæ 442
Aunan 357
Azimi ſubcineritij 123
Azymorum feſtum cur cum amaris lactucis agreſtibus celebrandum 386
BAbyloniæ regnū à Nebrode adminiſtratum 255
Babylonicæ turris ædificatio 289.290.291.292
Babylonicæ turris interpreta-

tio mystica 292. 293
Bæthuel 395
Bæthuel Rebeccæ pater ibid
Balaam 100. 298
Balaam sophista, vulgi inconstantis typus 148
Balaam terræ progenies 377
Balaam cur resistẽtem sibi angelum non viderit. ibid.
Balaam licet egregios hymnos fecerit, execratus tamẽ à scriptura dicitur 350
Balam Rachelis ancillam cur ante heram suam parere Deus voluerit 77
Bala 370
Balæ filij 270
Barad 415
Beneficentiæ diuinæ leges & limites 4
Beneficia in alium collata, autori maximè prosunt 145
Beneficium ab iniusto non accipiendum 158
Benignitas res est contemptibilis 171
Beseleel 509
Beseleel cur sursum à Deo vocatus 191
Beseel architectus eorum omnium quæ erant in taberna culo 68
à Beseleele cur tabernaculi vasa post Mosem sint delineata 60
Bibendi certamina 208
Binarij numeri vsus 266
Bitumen in Babylonicæ turris ædificatione quòmodo in lutum mutatum 291
Bitumen ad Babyl. turris ædificationem, cur sumptũ 291
Blasphemiæ pœnæ 399
Bona vera & perfecta 138
Bona voluptariorum 162
Bonum quid reuerà appellandum 245
Bonus vir impudica & turpia non profert 158
Boni viri omnia possidẽt 197
Bonorum felicitas 144
Bonorum omnium tria tantũ genera 246
bonorũ omnium possessio solo labore comparatur 119
Brutorum genus duplex 120
Bysi prouentus 381. 511
Caddes 413. 415
Caddes puteus ibidem
Caim, possessio significat 142
Caim terræ operarius 168
Caim sterilem teram colit, timidus & morens 156
Caim terram operabitur, non erit agricola 154
Caim Deũ quasi nõ omnia cognoscẽtẽ fallere studet 147
Caim & Abelis pugna in quibus consistat 148
Caim Abelis nõ est custos 142
Caim sophismatib⁹ Abelẽ fratrem expugnare conatur 337
Caim cur de fructibus & non de primitiis Deo obtulerit sacrificium. 125
Caim coram Deo se absconde re conatur 163
Caim maledicitur 152. 153
Caim quomodo posit⁹ in signũ ne à quovis interficeret 165

Caim post natum sibi filium ciuitatem condit 293
Caim idololatriæ speculũ 125
Caim à seipso occisus 144
Caim superstes animæ morte interiit 148
Caimi natiuitas 157
Caimi etymon 115
Caimi crimina 128
Caimi & Abelis sacrificia 115
Caimi sacrificiũ non ritè oblatum 181
Caimi sacrificium cur deo displicuerit 121
Caimi fratricidę mors nusquã in lege inuenitur 396.397
Caimi occisor, septẽ mulctas, quomodo luat 164
Caimi typus 105
Caimum nõ quivis interficiet, sed sol' virtutis amicus 164
Caij inexplebilis auaritia 239
Caij insana væcordia ibid
Calliditas voluntarius animæ morbus 121
Camelum cur scriptura inter animalia enumeret impura 181
Campus certaminis signũ 137
Candelabri sacri fabricatio 440
Canicies in sacris quid significet 127
Caprarũ in sacrificiis vsus 701
Caprorum in sacris vsus 707
Castrati cur à rebus diuinis separati 345
Castrorum militarium mysticus intellectus 222.223
Carbunculi descriptio 49
Carbunculi significatio 48
Carbunculorum copia 45
Carcerum custodes homines crudelissimi 463
Carnis vocabulũ quàm latè in scriptura accipiatur 251
Carrensis ager 312
Cerebrum & cor quare deus sibi offerri noluerit 136
Ceremoniis non nimium inhærendum 140
Certamina sacra 179
Certatores eximij & absque æmulis 141.142
Cessare à terra qd significet 156
Chaldęa regio fortunatissima 312
Chaldæi astrologiæ peritissimi 312.490
Chaldim 426
Cham idem quod color 244
Cham quiescentis initij habet nomen ibidem
Cham motus ad peccatum, sit Chanaan ibidem
Cham cur fratrũ suorum seruus factus 244.245
in Cham Noë filium cur alieni peccati culpa transferatur 245
Chamos 91
Chanaan idem quod commotio 244
Charra ciuitas 489.490
Charran 261
Charran plena pecudibus 364
Chebron vallis, corpus nostrũ significat 139
Cherubim 401. 402
Cherubim duo 434

per Cherubim & versatilé gladiũ quid subindicet 98. 99
Christus prorex & pastor dominici gregis 172
Cibus, immoderatè sumptus multorũ morborũ causa 32
Cinerum in sacrificij vsus 510
Cisternæ 264
Ciuilis vitæ ĩstitutio 460.461
Ciuilis hominis officia 453
Ciuitas Dei sancta 292
Ciuitates refugij 399.401
Ciuitatum condendarum ratio 3
Clamor in castris pugnãtium cuius rei typus 222.223
Coci & medici differentia 406 461
Cælum vnde dictum 188
Cælum cur quarto die à Deo creatum 8.9
Cælum ex qua materia à deo cretaum 5
Cælum totum volucre 467
Cæli forma 6
Cæli motus 248.290,291
Cæli motus contrarius 98
Cæli natura incomprehensibilis 486
Cæli homines 254.255
Cælestium orbium motus 98
Cogitationes mẽtis partus 157
Cognitio sui verum sapientiæ fundamentum. 509
Columbæ sacrificium 430
Columnæ lapideæ vnctio 513
Columnæ lapideæ significatio ibidem
Concupiscentia omnium affectionum molestissima 211
Concupiscentia cum tigride comparatur 46
Concupiscentia ex voluptatis amore qua ratione nascatur ibidem.
Concupiscentiæ vis 447
Concupiscentiæ pestis 223.281
Concupiscentiæ hostis temperantia 46
Confessio 48
Confessorij viri descriptio 49
Confusio linguarum, quomodo facta 301
Confusio à separatione quid differat 302
Cõfusionis vocabulum in scripturis quàm latè accipiatur 302.303
Conscientiæ malæ stimulus 293
Consuetudo altera natura 463
Cõsuetudines mulieribus magis quã viris curæ sunt 217
Contemplatio virtutis semita 142
Contẽplatio sine actione scientibus est inutilis 372
Continentia lasciuiæ tormentum grauissimum 316
Contumaciæ pestis 212
Cõuersatio malorum strenuè fugienda 190.191
Conuictus malorum nihil boni parit 463
Conuiuij sobrij descriptio 393
Coquorum princeps apud regem Aegypti veniam cur non meruerit 461
Cor & cerebrum nusquam in sacrificiis deo offerũtur 136

Corpus noſtrum valli accomparatur 139
Corporis definitio 384
Corporis actiui dimenſiones 20
Corporis incommoda à terreſtribus cauſis prouenientia 153
Correptionis diuinæ vtilitas 388
Creaturæ principium dei bonitas 66
Creaturarum à rebus diuinis ſeparatio 408
Crœſi Lydorum regis aduerſa fortuna 468
Cupediariorum artes 238
Dynomyæ animalis deſcriptio 430

DAmaſcus 421
Dan, interpretatur iudicium: & vim animæ ſingula iudicantẽ ſignificat 177
Danis ſerpẽs equini nõ humani cur admorſor calcanei 178
Danis ſerpẽs fortitudinis imago ibidem
Decimarum inſtitutio 378
Decem præceptorum dei breuis explicatio 434.435
Delectationis & triſtitiæ idem ſubiectum 86
Denarius numerus deo famiiariſsimus. 378
Denarius numerus totius ſapientiæ compages 381
Denarij numeri apud Moſen dignitas 378
Denarij numeri perfectio 383
Deſperatio rationis expertiũ eſt 159
qui Deſpetat, non eſt homo ib.
Deus quid 296
Deus cùm nomen non habeat, cur humano generi ſuum nomen ſit largitus 310
Deus beneficæ potentiæ nomẽ 503
Deus bonitatis nomen 65
Deus ob immenſum diuinitatis atq; maieſtatis ſplendorem, oculis humanis cerni non poteſt 565
Deus ſolus ens incomprehenſibile 441
Deus vniuerſitatis anima 50
Deus archetypus rationalis naturæ 150
Deus eſt, qui eſt, quia ſolus ſtat in eſſentia 162
Deus vir & pater vniuerſorum 160.161
Deus paſtor 161
Deus immutabilis 256.257
Deus omnis qualitatis expers. 41
Deus ingenitus, non opus habet creaturarum accidentibus, quibus tamen interdũ ob hominum ſtupiditatem deſcribitur 263
Deus ꝓ cuiuſq; portione moderatur ſuam gratiam 4
Deus ſatis à nemine colitur 54
Deus omnia continens in nullo omnino cõtinet loco 61
Deus omnium creaturarum ſingulus omnia nouit 68
Deus naturas bonas nulla certa de cauſa extollit 65

Deus ſol

Deus solus idoneus est qui primum de seipso certo pronũtiet 87
Deus quibusnam gaudeat sacris 140
Deus vnus, sempiternus atque omnipotens 35
Deus cur hominum more irasci & castigare suos filios dicatur 162
Deus benignus cũ sit, etiã imperfectis sua dona largit 40
Deus quomodo omniũ rerum autor dicatur 181
Deus suo nos exẽplo ad virtutis æmulationẽ prouocat 40
Deus purissimas tantũ mentes insensibiliter visitat 502
Deus cur se dicat Abr. dominũ esse, Isaaci verò Deum 503
Deus quibus oculis desuper omnia videat 295
Deus risus & boni gaudij autor 157
Deus in omnib⁹ operibus sem per sui similis 199
Deus pura mente in primis colendus 494
Deus omnia videns non potest falli 495
Deus⁹ vnus tantùm, abusiuè autem dij plures 511
Deus bonorum tantummodo causa est, mali non 301
Deus qua ratione rerũ omniũ autor à Mose dicatur 266
Deus verbo qua ratione omnia condiderit 124
Deus vnicus est rex, dux & princeps à quo solo fas est administrari & dispensari vniuersa 300
Deus nequaquam iniustus 399
Deus non est causa peccati ibi.
Deus non iussu tantùm sed nutu etiam operatur 2
Deus quibus rebus verè colendus 254
Deus creator mundi, pater, sapientia, per quam vniuersa condita, mater 146
Deus omnia cognoscens cur aliquando interroget 146
Deus sibiipse locus, & ipse seipso plenus, sibiq; sufficiens est 42
Deus rebus mortalibus, libero homini apparet 162
Deus verus actiuus est, alij passiui 163
Deus non venditor sed donator rerum suarum 113
Deus solus vbique & nusquam est 295
Deus otiosus à gentilibus quibusdam fingitur 1.2
Deus misericordiam suam indignis etiam interdum largitur 265
Deus qua ratione iracũdus interdum dicatur 264
Deus omnibus potentiis excelsior 295
Deus quomodo ea quæ creauit viderit, bonáque cuncta iucauerit 340
Deus est vbiq; & omnia in omnibus 54
Deus omnia videt 146.147
Deus laudauit à se creata, cùm vidisset

vidisset omnia bona esse 433
Deus quatenus imperat tum bene tum malè facere potest, quatenus autem beneficus alterum solùm 199
Dei spiritus quid 250
Dei varia nomina 42.418
Dei nomen æternum 309
Dei imago quid 5
Dei epitheta 388
Dei essentia 263
Dei vestitus 402
Dei domus 337
Dei opera quàm perfecta 189
Dei bonitas bonorũ omnium mensura 123
Dei bona semper sunt absolutissima ibidem
Dei prouidentia rectorem animæ præficit 170.171
Dei verbo mundus quomodo creatus 4
Dei exercitus virtutes 175
Dei potentiain rebus ceratis potissimum metienda 1.2
Dei misericordiæ testimonia 265
Deus nullo nunquam affectu corrumpetur 262
Dei potentia & bonitas 99
Dei faciem nemo effugere potest 16
Dei sermones ab operibus nõ differunt 506
Dei opera sunt inscrutabilia 28
Dei opera adeò sunt perfecta, vt eorum fines semper sint aliorum principia 36
Dei dona quibus hominem ornat quã innumerabilia 225
Dei cognitio nihil non illustrat 216
Dei proprium officiũ est operari 36
Dei sola prouidentia mundus gubernatur 35
Dei cultor libertate sempiterna fruitur 134
Dei potentia ad legumlationem spectãs duplex est 134
Dei cognitio, felicitatis finis 151
Dei bonitas creaturæ omnis fui principium 66
Dei essentia pulcherrimè à Philolao expressa 20
Dei domus anima ab omnib⁹ vitiis purgata 247
Dei cognitio est finis & meta huius vitæ 272
Dei vox mera vnitas 266
Dei cultus cum pertinaci labore coniunctus 120
Dei erga humanum genus liberalitas 40.66.257.419
Dei cultorem quid deceat 117
Deum hymnis laudare debemus, instrumentis quoq; sensus & intellectus 175
Deum quomodo pœnituerit, quòd hominem fecisset 258
Deum colentes sibiipsis prosunt maximè 146
Dei filij qui reuerà dicant 269
de dei potentia non dubitare maximum est animæ bonũ 199
Dei misericordiæ argumenta 495

Dei verbum vim habet iusiurandi 335
De hęreticis in scripturis quid 195.196
Deo nihil magis propriũ quã bene facere 204
Deo cur Moses pedes, manus, introit⁹ & exitus fingat 263
Dei migratorij mot⁹ nomina reuerà nõ conueniunt 295
Deo cur scriptura diuersosaffectus ascribat cùm sit extra oẽs affect⁹ immutabilis 512
Deo humana non propriè attribuuntur, sed per abusum nominum 130
Deo inuisibili atque immutabili, cur scriptura interdum affectus tribuat 129
Deo seruire glorioſum omni tempore 111
à Deo castigari potius quàm deseri, optare debemus 160
à Deo deseri malorũ omnium horribilissimum ibid.
Dialectica soli cõtemplationi & ingenio acuẽdo dedita 167
Dialectices commoda ibid.
Dierum separatio quanta industria in creatione omniũ rerum à Deo obseruata 67
Dij fusiles à Mose iterdicti 57
Diluuium. 413
Dina 366
Dionysij Corinth. tyranni infelicitas 468
Discendi amor in vera curiositate consistit 365
Discentium virtutes & vitia 375.366
ad Disciplinam veram aditus 138.139
Discipulorum officia 374 375. 416
Discipulorum virtutes 124
Diuinæ beneficentiæ leges & limites 4
Diuinarum admonitionũ contemptores gladio furoris dei puniuntur 277
Domus lepra infecta quomodo purganda 272
Domus cauitates luridæ vel rufæ, cur tollendæ 139
Dothaim 404
Dothaim quid 141
Draconis natura 177
Duodenari numeri perfectio 412

EBrietas num cadat in sapientem 205
Ebrietas sobriorum 229
Ebrietas insaturabilis 238
Ebrietatis nomẽ q̃ latè in scriptura sacra accipiatur 236
Ebrietatis vitium à bono viro fugiendum 208.209
Ebrietatis pœnæ grauissimæ 213.239
Ebrietatis detestatio 206.227
Edem 97
Edem paradisi locus 42
Edem 355
Edom terrenus 273.276
Educatio libera p̃ ingeniorũ diuersitate moderanda 517
Educationis malæ detestatio 212
Elementa quatuor 486
Elementorum creatio 431

Eliez

Eliezer 422
Eliphas 373
Eloquentia quàm sit necessaria philosophiæ 143
Emor 366
Enoch 294.395
Enoch cur deo tantopere placuerit 305
Enos. 304
Enos filius Seth, interpretatur spes 159
Enos homo cur à Chaldæis dictus 304
Ephraim 242.363
Ephraim bonæ memoriæ atq; reminiscentiæ symbolum 242.371
Ephraim mysticè quid significet 69
Eques quid ab insessore differat 173
Equitatus animæ qualis 176
Equorum vtilitas ibid.
Equorũ studiosus, viam Aegypti cur ingredi debeat ibid.
Equorum altor in principem ne eligatur iubet lex 175
Eruditio mater virtutis 214
Eruditio rationis germanum & domesticum ornamentum 497
Erudirionis proprietas 228
Esau 374
Esau ab imprudentia nomen habet 117
Esau venator 445
Esau venator fortissimus cur hirsutus fuisse dicatur 53
Esau cur fratri cesserit iure primogenitorum. 242
Esau malitiæ sodalis 144
Esau cõtumax atq; insçius 394
Esau Iacob fratri minat 144
Esau fratrem insectatur 392
Esau cur quercũ significet 374
Eschol 357
Esse & haberi differũt 162.163
Ethica 221
Ethicæ species ibid.
Eua 421
Eua ex Adamo à Deo cur formata 445
Eua qua ratione Adamo in paradiso copulata 31
Eua cur transgressionis culpam in serpentem reiecerit 63
Eua post lapsum dominum fugiens, cur non vnà cum Adamo à Deo vocata 61
Eua quomodo & quibus argumentis à serpẽte seducta dicatur 31.32
Euæ voluptas grauiter à Deo punita 34
Euæ conceptio 103
Euilat 47
Eunuchis interdictum ne ecclesiam ingrediantur 237
Euphrates fl. 45.49.452
Execrationis via ac ratio 71
Exercitatio medium est, non perfectio 147
Exilij pœna grauissima 311
Exodum cur Moses librum secundum inscripserit 237
Extendere manum quid 60
FAbula de vna eadémque omnium animaliam voce 279

Fama bona in omni vita vtilissima 347
Fames dira 155.471.315
Fames morborum omnium grauissimus 466
Febricitantes calorib⁹ cur diuexentur 244
Felicitas in cõgerie bonorum consistit 138
Felicitas, id est virtutis perfectę in vita perfecta vsus 147
Felicitas est id, quod ex virtute percipimus ibidem
Felicitatis causa, animæ partium mutua cõciliatio 154
Felicitatis finis est iuxta naturam viuere 187.194
Felicitatis finis, creatoris cognitio 151
Felicitatem inuida sequitur 453
Fermentum domino offerendum quid significet 131
Fides solam certum atque firmum bonum 335
Fidei virtus & efficacia ibid.
cum Filio cõtumace quomodo secundum legem proceden dum 212
Filij dei qui propriè dicantur
Filij exosi in scriptura qui dicantur 118
Filij hominũ in scripturis qui dicantur 296
Filij Israël ibidem
Filij terræ 195
Filiorum libera educatio 212
Filiorum erga parentes honor in quibus potissimum consistat 51.52
Filios suos qui immolandos tradiderint 325
Filiis illegitimè natis cur sacra interdicta 296
Finis optimi tres species 453
Firmamenti creatio 6
Flatus & spiritus quomodo differant 40
Flumina sunt mammæ matris terræ, ad rerum cõseruationem datæ 27
Fluuiorum terram omnem irrigantium necessitas 7
Fœneratores, in dei populo nõ sunt ferendi 496
Fons iudicij 413
Fons sanctus ibidem
Fons vitæ ibidem
Fontium prima creatio 411
Fortitudo quid 46
Fortitudo est murus ac vallũ contra alia vitia 49
Fortitudo immortalitatẽ confert 178
Fortitudinis perpetuus cum voluptate conflictus 179
Fortitudinis veræ descriptio 499
Fortitudinis officium 45.46
Fortunæ in rebus humanis inconstantia 226.227.468
Frugalitas insatiabilis cupiditatis tormentum grauissimum 316
Frugalitas virtutis amica 252
Frugalitas omnibus hominibus quatenus à deo præcepta 51
Frugum inopia pœna est peccati 16

Furor masculo similis 174
Furti pœna grauissima 478
GAudium, præsentis boni vsus 357
Gaudium perfectum expers morborum 132
Gaudium internum & verum quibúsve de rebus 159
Gaudium verum, sapientiæ proles 157
Galaad 372
Galaad mons 55
Gedeon 294
Gedeon Phanuelius iurat contra turrim ædificatam ibid.
Gemitus quid 88
Gemitus duplex ibidem
Generationis atque corruptionis necessitas 2
Genesis cur primus Mosis liber intituletur 304.305
Genethliaca à Chaldæis inuenta 359
Genij 248.501
Genij boni ac mali 248
Geometria 111.167
Geon fl. 45.46
Gigantum fabula 254.278
Gladius vibratilis 96.98
Gladius versatilis cur igneus 99
Gloriæ vanitas 395
Gloriæ vanæ detestatio 457
Gomor mensura 379
Græcorum potentia à Macedonibus diminuta 276
Gratiæ deæ 340
Gratiæ diuinę non sunt omnes homines participes 343
Gratitudinis cõmendatio 122
Gymnosophistarum ritus & mores 325
HAereditas dei quid 195
Hæreditatis mons ibid.
Hebræorum in honorandis hospitib, mos 476
Heracliti de morte sentẽtia 53
Herbæ signific. variæ 94
Heroopolis 482
Hippocr. de ætatibus hominis sententia 22
Hircorum in sacris significatio 508
Holocaustom. mysterium 146
Homeri locus explicatus de gigantibus 278.279
Homo nomen excellentię 305
Homo cur definiatur animal rationale 159
Homo animal terrenũ est 161
Homo cælestis planta in terris 151
Homo nobilis. animal 488
Homo animal est reuerà aquaticum, aëriũ & cæleste animal 30
Homo cur à Deo potissimùm formatus 257
Homo minor mundus 191
Homo cur ex terra à Deo formatus 27
Homo imago Dei seu effigies 150
Homo ad Dei similitudinem quomodo creatus 13.397
Homo ad Dei imaginem qua ratione factus 441
Homo quibus mediis ad Dei imaginem factus 190.191
Homo quo artificio à Deo factus, quibúsque ornamẽtis

donatus 192
Homo iu quem vsum à Deo factus ibid.
Homo non ad creaturæ alicuius, sed ad Dei tantùm imaginem quare factus 290
Homo qui fictus est differt ab eo quem fecit Deus 49
Homo cur postremo loco creatus 13.15.17
Homo princeps omnium 166
Homo omnium rerum in hoc mũdo rex à Deo ordinat⁹ 17
Homo cur rebus omnibus in hac vita prępositus 15.17
Homo liberam facultatem & sui iuris sententiam à Deo sortitus est 161
Homo ad rerum diuinarum contemplationem potissimùm à Deo formatus 15
Homo non minus quàm serpens in suis dentibus venenum circumfert 32
Homo solus inter cætera animalia peccati sponte admissis reus est 300
Homo bene sperans solus est homo 159
Homo intellectus est 166
Homo cũ area confertur 131
Homo iuxta mentẽ Dei verbo cognatus est diuinitatisque dam particula 29
Homo errantibus viam monstrãs, qs & cui cõueniat 140
Homo, hominis anima 150
Homo nil aliud quàm terra & cinis. 510
Hominis partus 37
Hominis fabrica cõstat ex numero septenario 24
Hominis compositio ex spiritu & sanguine 150
Hominis constitutio & compositio. 150.151
Hominis constitutio fermento similis 131
Hominis imago duplex 27
Hominis vera structura 251
Hominis terreni natura & ingenium 40
Hominis proprium quid 159
Hominis educatio atq; institutio 448
Hominis nobilitas 190.261
Hominis perfectio 50.307
Hominis radices in cælo 150
Hominis primi excellẽtia atq; potestas 30
Hominis ante lapsum Adæ cõditio 40
Hominis pars fœminina & masculina quæ 141.145
Hominis pars masculæ & fœminina, Moses & Maria, Deo hymnum canunt 175
Hominis vera laus 229
Hominis ciuilis officia 453
Hominis ætates 449
Hominis fragilitas 510
Hominis vita plena cruciatibus 511
Homini soli caput cur deus ad cælum erexerit 151.190
Homines qui reuerà nominãdi 307
Homines cæli 254.255
Homines terreni ibidem
Hominum duplex genus 40

Hominum in voluptatem inquisitione diligentia 168
Hominũ genus cur post Noë filios adeò multiplicatũ 248
Hominibus boni ac mali scientia à Deo insita 262
Honor parentibus exhibitus liberis potissimùm prodest 145.146
Honor filiorum erga parentes in quibus potissimùm consistat 51.52
Honorare parentes quomodo debeamus 145
Homicidij pœna 396
Homicidæ non voluntarij ad solas ædituorum ciuitates cur confugerint 398
Homicidam voluntarium cur lex non mori modò pronuntiet, sed morte mori 396
Hospitalitatis cõmendatio 317
Humida essentia terræ omnia parentis pars potissima 26
Humilitas affectata 355
Hyacinthus 381

IAcob disceptis & profitentis nomen 220
Iacob 362
Iacob virtutis meditator 116
Iacob cur minor natu quàm Esau dicatur 242
Iacob à fratre Esau grauiter infectatur 392
Iacob hæres primogenituræ Esau quomodo dicatur 133
Iacob in sua precatione, nõ herilem à Deo potestatem petiit, sed paternam 395
Iacob à parẽtib⁹ ablegatur 395
Iacob laborem & profectum significans, pater est Ruben, id est, bonæ indolis 133
Iacob cur inquilinũ se in corpore esse conqueratur 288
Iacob cur minori filio dextrã, sinistram verò maiori filio imposuerit 68
Iacob cur Labanis pecora pascat 170
Iacobi sanctitas 53
Iacobi simplicitas 374
Iacobi cum angelo colloquiũ 426
Iacobi obedientia erga parentes 220
Iacobi egressus 211
Iacobi in Charras, profectio 485
Iocobi in Mesopotamiam profectio 375
Iacobi de hircis arietibúsque somnium 484.507
Iacobi patriarchę opes & prosperitas 139
Iacobi cum Esau fratre de primogenitura cõtentio 84.85
Iacobi scala 500.501
Iacobo Israëlis nomen cur inditum 220
Iacobo innumerabiles à Deo factę promissiones 504.505
Iaphet benedicitur 246
Iaphet cur in domibus Sem habitare dicatur 246.247
Ideæ artium manẽt, sempérq; manebunt 149
Idololatriæ abominatio 345
Idololatriæ pœna 59
Ignorantia cæca stuporis insidiatrix 211

Ignorantia cunctos corporis morbos superat 230
Ignorantiæ remedia 120
Illegitimè natis cur Dei interdicta ecclesia 296
Imago Dei quæ 150
ad Imaginem Dei creatũ esse, quid 5
Imago 261
Imperatorum officia 225
Imperiorum mutationes 468
Impietas infinitũ malum 396
Impietatis assertorum pœnæ 298
Impij vel inuiti cogunt intelligere diuinã in rerũ administratione potestatem 293
Imprudentiæ vis 47
Incantatores cum Aarone miraculis contendunt 347
Indigentia imbecilitatem adducit 135
Infantes recenter nati cur ploratum emittant 33
Infantum ætates septem 21.22
Infelicis vita, & affectus molesti 156
Infelicitatis causa partium animæ dissolutio 154
Infernus quid 374
Ingratitudinis detestatio 121 122
Iniustitiæ damnatio 433
Iniustorum diuersa multitudo 248
Inopia pœna peccati 16
Insessor ab equite differt 173
Insipiẽtia immortale malum 165
Insipientiæ natura 288
Inspirationis nomine quid intelligendum 41
Intellectus terræ fons 39
Intellectus agricola est 166
Intellectus, patris similis in homine 145
Intellectus ferox, tyrãno similis 171
Intellectus noster pastor esse debet ibid
Intellectus vniuersalis & particularis 58
Intellectus corporeæ regionis rex 172
Intellectus imperium 90
Intellectus in ipsa ratione sedem habet 336
Intellectũ quomodo pascat & regat inferiorẽ animã 173
Intellectus auriga & incessor furoris & cõcupiscentię 173 174
Intellectꝰ virtutis osor, amãsq; affectuũ incẽsor dicitur 174
Intellectꝰ perfectus deo hymnum canit cum Mose 175
Intellectu dissoluto, etiam inferior anima perit 164
Intellectui tota anima vitæ cõiunx & socia 374
Interdictum à præcepto & mãdato quomodo differat 50
Inuidia felicitatis comes 453
Inuidia sibiipsi non aliis parit interitum 297
Ioseph 456
Ioseph gregis pastor 270
Ioseph vestibus versicoloribus ornatus à patre 456
Ioseph à propriis fratribꝰ crudeli

deliter infectatur 454
Ioseph cur mittatur ad fratres suos in Sichem 137, cur solus 138
Ioseph in via errat 141
Ioseph à fratribus in puteum proiicitur 455. diuēdit ibi.
Ioseph à Pharaonis eunucho coemptus 236.456.460
Ioseph diuenditus à patre deploratur 456
Ioseph in Aegypto honoribus magnis euehitur 458
Ioseph reip. administrator 357
Ioseph in ꝓgrē eligitur 467
Ioseph doctissimus somniorū interpres 464
Ioseph regi somnium interpretatur 466
Ioseph tēperantiæ & castitatis memorabile exemplum 62
Ioseph falso accusatus incarceratur 462
Ioseph trigesimo ætatis anno matrimonio copulatur 467
Ioseph Aegypti prorex à fratribus agnoscitur 480
Ioseph varias fortunæ suæ vicissitudines fratribus enarrat ibidem
Ioseph imperiti & iuuenis prīcipis typum gerit 172
Ioseph libera educatio 453
Ioseph tunica variegata quid significet 138
Ioseph fratres pastores, nō pecuarij 163
Ioseph somnium 453.454
Ioseph virtutes 483
Ioseph ad fratres suos frumēta petentes oratio 472
Ioseph in parentem & fratres pietas 476.477
Ioseph castitas & in herū suū pietas 458
Iothor tumiditatis effigies 215
Iothor, superfluus interpretatur, socer Mosis, quídque significet 170
Ir absque manifesta causa cur interfectus 65
Ira passio hois est ꝓpria 265
Ira fons peccati ibidem
Iracundiæ mala 281
Isaac nomen Chaldaicum 327
Isaac, risus interpretatur 157
Isaac antequam nasceretur, à Deo cur laudatus 68.69
Isaac à patre immolatur 408
Isaac quomodo à patre Abraham Deo oblatus. 256
Isaac sapientiæ typus 141.142
Isaac veri holocaustomatis typus 132
Isaac virtutis meditator in Aegyp. non descendit, id est, in irrationalem affectum non incidit 144
Isaac cur nō plures vxores, sed vnicam, eámq; virginem duxerit 371
Isaac nullū in pugnando æmulum habet 141
Isaaci natiuitas 342
Isaaci risus 48
Isaaci & Ismaëlis collatio 240
Isaaci cum Deo colloquiū 60
Ismaël 414
Ismaëlis conceptio 289
Ismaëlis natiuitas 414

Ismaëlis circumcisio 240
Ismaëlis mors 415
Israël 373.424
Israëlis etymon 220
Israëlis primogenita quando sanctificata 135
Israël cõtẽplationem denotat, cuius filius Leui, id est, cultꝰ verus & syncerus Dei ibid.
Israëlem mortalis alloqui nõ potest 142
Israëlitæ inquilini in Aegypto nõ habitatores perpetui 173
Israëlitæ grauitate operũ cur ingemuerint 290
Israëlitæ mortuo rege Aegypti lætantur 152
Issachar 48.205
Iudas confessionis figura 48
Iudas hœdũ per pastorẽ suum Odolamitam mittit 407
Iudæ natura & ingenium 48
Iudæ typus 204.205
Iuramenti sancti formula 87
Iuramenti puteus 197. 198. 484.485
Iureiurando cur Deus suas interdũ promissiones firmauerit 87
Iusiurandum num Deo conueniat. ibidem
Iusiurandum à bono viro non est detrectandum 486
Iusiurandi verus & legitimus vsus quis 486
Iustitiæ laus 47.306.433
Iustitiæ officium 49.156.244
Iustitiæ diuinæ cõmẽdatio 41
Iustitiæ leges à Deo hominibus traditæ 29
Iuuentum studia 167
Laban 394.395
Laban, qualitatis nomen 339
Laban Syrus 390
Laban quid significet 137.170
Laban Rebeccæ frater 294
Laban virtutis osor 410
Laban veras naturæ leges contemnens, legibus se humanis subscribit 216
Labor diuinitus à Deo hominibus cur impositus 119
Labor arti coniunctus bonus est 140
Labor inter præcipua bona nũmerandus 119
Laboris perpeuum cum voluptate bellum 119.120
à Labore pendet quicquid in rebus bonum est. 119
Labore solo bonorũ omnium possessiones cõparãtur ibi.
Lamech Caimi filius 145
Latereres Babylonicæ turris 290
Lectionis repetitio quàm necessaria 182
Lepra duplex duobus coloribus variata 271
Lepræ morbi natura ibid.
Lepræ morbus quomodo inuestigandus 201
Leprosi lege Dei ab hominũ multitudine separati 271
Leui Israëlis filius 133
Leui primatum ætatis Ruben aufert ibidem
Leui filij ex mãdato dei fratr. & vicinos interfecerunt 218

Leuita cultũ Dei significat 133
Leuitæ quare dño sancti ibid.
Leuitæ sanctorum custodes cõ stituti 147
Leuitæ officium 133.134
Leuitæ & cædis inuiti perpetratores vnà cohabitare cur iubeantur 135
Leuitæ profugiunt & cædem perpetrant rerum optimarum amore 135
Leuitarum 147
Leuitarũ ciuitates quare profugis patebant 135
Leuitarũ ciuitates immunes semper erunt 135
Lex diuina quid 353
Lex tributum domini ibid.
Lex diuina à Mose qua ratione descripta 1.2
Lex cur in amaritudinis loco data 387
Lex iniustis est posita 401
Legis proprietas 228
Legis diuinæ diuisio 434
Legis diuinæ summa 262
Legis diuinæ præcepta à natura non discrepant 304
Leges iustitiæ à deo hominibus traditæ 29
Legis diuinæ tabulæ digito dei conscriptæ 434
Leges figuræ intelligibilium 348
Leges omnes referuntur aut ad dilectionem, aut timorem 264
Leges scriptæ nil aliud quàm vitarum patrum commentarij 304
Leges in ciuitate medicis similes 461
Leges cur meritò venerabiles 304
Legum diuinarum explicatio 434.435
Legum diuinarum in mundo consensus 1
Legum verus vsus 51
Legum commendatio atq; necessitas 457
Legislatoris præcepta 244
Legislatorum diuersorũ in legibus tradendis studium 1
Lia 355.370.421
Lia à deo filio donata 83
Lia ex re nomen habet 370
Liam, id est motum pacatissimum Iacob expetit ibid.
quòd Lia fastiditur, eius vuluã aperuit dominus 421
Lia post editum quartũ filium cur parere desierit 488
Lia rationalis animæ symbolum 370
Liæ virtutes 348
Labanis pecorũ allegoria 120
Liberalitatis species 392
Liberum arbitrium homini à deo concessum 262
Libido crapulã sequi solet 170
Libidinis pœna 315
Linea quid 385
Lingua quomodo coercẽda 121
Linguæ communicatio quid prosit & obsit 279
Linguæ libertas nimia in sacris prohibita 416
Linguarum diuersarũ cognitio quàm necessaria homini

bus 270.280
ob Linguarũ imperitiã multi ab insidiatoribus occisi 280
Linguarum confusio 278
Linguarũ cõfusio in peccatorũ remedium à Deo facta 280
Locus tripliciter consideratur 492
de Loco in phisiologia difficilis tractatio 506
Locustarum miraculum 428
Logoiatria 240
Loquaces auersamur 158
Loquaces non eloquentes, sed impotẽtes iudicandi 153.154
Lot 337.355
Lot à filiabus inebriatur 231
Loti vxor in statuã versa 404
Loti vxor cur in lapidem versa 87
Loti filiarum typus 231
Luna quid 500
Luna regina noctis 10
Lunæ materia atq; forma 501
Lunæ cursus 500
Lunæ officium 498
Lux in creatione rerum qua ratione à tenebris separata à Deo 5
Macedonũ imperij incremẽta & detrimẽta 276
Macedonum amplissimũ imperium 468
Macedonum in Græcia res gestæ 276
Macheis reminiscentiæ filius 372
Madiam, id est iudicium naturæ operum 55
Magi Pharaonis, sophistæ 143
Magistratus à virtutis amatoribus non quæri 142
Magistratus boni officia 433
Magistratus ex senioribus cõstitui solent 172
Mala quæ inuitis accidunt dimidio leuiora sunt, cùm nõ grauantur à cõscientia 226
Malè agens seipsum mulctat 145
Malum quid reuera appellandum 245
Mali homĩs vita mors est 145
Mali natura longe à diuino choro exulat 398
Malorum causa non Deus, sed nostræ manus 157
Malorũ vita infelicissima 156
Malorum mors lugenda 135
Malitia fœmineus animæ fœtus 131
Mambre 357
Manasses obliuionis typus 69. 242
Manasses reminiscẽtię ex obliuione comparatur 351
Manasse filij ex Syra concubinæ 172
Mandatũ à præcepto & interdicto quomodo differant 51
Manna 388.437
Manna pro petra sapientiæ diuinæ, ex quo duæ conficiuntur placentæ 156
Manũ extendere in sacris quid significet 60
Manuum impositio 242
Maris à terra separatio 7
Maris descriptio 26
Maris inundationes 23

Masec 420.421
Masculæ rationis officia 217
Matris turpitudinẽ detegere cur lege diuina prohibitum
Medicina theorica 167
Medici & coci differentia 460
Meditatio naturaliter res inæqualis 502
Melchisedec sacerdos 379
Melcha 372
Melcha Nachoris vxor ibid.
Melchisedec cur à Deo sacerdos constitutus 66
Melchisedec cur pro aqua vinum obtulerit ibidem
Memoria quæ optima 181
Memoria & reminiscentia cohærẽt & separatur facilè 68
Memorię dona amplissima 68
Memorię tenacis commendatio 181
Mendacij detestatio 451.464
Mẽdacij honesti excusatio 97
Mens lumen hominis 494
Mens animæ caput 499
Mẽs animæ pars prĩcipalis 41
Mens synceriſsima atq; purissima animæ pars 436
Mens animæ anima 12
Mẽs in homine imago dei 150
Mens, vocalis animæ pars, seu fons sermonum 152
Mens à terrestribus causis vitiatur 153
Mens viro assimulatur 36
Mens sola in homine immortalis 261
Mens fons sermonum, & interpres consiliorum, vates & diuinator 143
Mens seipsam non potest comprehendere 50
Mens sola doctrinam admittit, cum nullus sensus sit docilis 61
Mens duplex 84
Mentis humanæ nobilitas & officia 152
Mentis officia 114
Mentis morbi 281
Mentis & sensus cognatio 63
Mentis in homine imperium quàm latum 261
Mentis in rebus cognoscendis vsus 10
Mentis nomine cælum significari 53
Mentem Deus in virtute collocauit 40
Mẽstruosarum mulierum lex 412
Mensurarum certa ratio 434
Meretricum artes 201
Meretricũ filij in Dei ecclesiã non intromittendi 396
Meri vocabulum à Mose variè vsurpatum 210.211
Mesopotamia 395
Meteorologia 221
Militum in bello delectus 183
Ministeriũ Deo & hominibus exhibitum differunt 146
Misericordia apud Deum antiquior quàm iustitia 265
Misericordiæ diuinę argumẽta atq; testimonia 265.495
Moab ciuitas 91
Moab filiarũ scortationes 495
Moabitarum typus 66
Mons hæreditatis 94

Morbi animę & corporis vnde nascantur 281
Morbi quatenus mediis naturalibus sanentur 82
Mors quid 263
Mors terrena atq; æterna 396
Mors animæ & corporis 52.53
Mors naturalis & pœnalis ib.
Mors omnium calamitatum finis 311
Mors quibus rationis non timenda hominibus 468
Moses nomina rebus conuenientissima attribuit 165
Moses Iothoris gregibus cur præfuisse scribatur 131
Moses quomodo & quam ob rationem à deo sursum vocatus 191
Moses sapiens sed non eloquens 143
Moses pastor pecorum Iothoris soceri 170
Moses in Aegyptum eloquentia adepta profectus, cum sophistis congreditur 143
Moses summus philosophus 2
Moses optimus animarũ medicus 264
Moses sũmus dei amicus 418
Moses fuit dei phropheta 446
Moses à Pharaonis conspectu cur discesserit 55
Moses de linguæ tarditate apud dominũ cõqueritur 416
Moies cur se verbis pollere negauit 107
Moses cur dei posteriora, faciẽ autem non viderit 409
Mosesstãs in loco sancto audit deum secũ loquentem 409
Moses videt rubũ ardentẽ ibi.
Moses in suis lucubrationibus non verisimilia aut credibilia, sed meram veritatem secutus est 117
Moses in holocaustis cur ventrem dempserit 344
Moses cur primum tabernaculi vasa deliniauerit, deinde verò Beseleel 70
Moses Aegypti abominationes quomodo deo sacrificio obtulerit 121
Moses quomodo aduena in regione externa fuerit 288
Moses cur cum Aegyptiis magis certare recuset 143
Moses orat pro populo 417
Moses quomodo in deum datus Pharaoni 163
Moses aquæ amaritudinem in dulcedinem vertit 387
Moses, & Maria quomodo deo hymnum canant 175
Mosis natiuitas 383
Mosis spiritus 250
Mosis ieiunium 76
Mosis votum 194
Mosis cũ deo familiaritas 196
Mosis ad dñm clamores 417
Mosis in loquẽdo libertas ibid
Mosis in tradendis legibus studium 2
Mosistabernaculũ quare extra castra positũ 162 humanæ virtutis figura 163
Mosis sepulchrum 116
Motus septem 24.37
Motus atque status differentia

tia 143.144
Mulieris vocabulo sensus in scriptura multoties significatur 101
Mulieres ignem in Moab accendunt 347
Mulieres plerũq; vulgares sequuntur consuetudines 217
Mundus quid 4.35
Mundus non primus deus, sed primi tantũ dei opus 313
Mundus figuræ laterculi assimilatur 290
Mundus veri cæli porta 506
Mundus gregi similis est 172
Mũdus reuerà dei domus 506
Mundus instructissima dei domus 194
Mundus non suo & libero motu mouetur 290
Mundus sensibilis 3
Mundus vnus ab vno eius opifice creatus 35
Mũdus quomodo à principio creatus à deo dicatur 4.5
Mundus ad dei imaginẽ creatus 4
Mundus quomodo Dei verbo creatus ibid.
Mundus qua ratione & quo ordine à deo formatus 3
Mundus quãobrẽ sex dierũ spatio à Mose creatus dicatur 2
Mundus cur à deo creatus 269
Mundus magnæ ciuitati comparatur 456
Mundus num æternus à Philosophis disputatur 2
Mundi creationis causa 4
Mũdi creatio quàm graphicè à Mose descripta 1
Mundi dies natalitius 18
Mundi forma atq; fabrica 506
Mundi motus omnium velocissimus 290
Mũdi in nouẽ ptes diuisio 379
Mundũ putare sex diebus conditum esse, rusticanæ est simplicitatis 36
Mundum tanquam remp. sine magistratu inducere absurdissimum 2
Mundum creatum esse contra manifestam veritatem negant philosophi ibid.
Munificenriæ species 392
Musica 376
Musicæ artis vetustas & primordia 204
Musices rudimenta lac animæ 166

NAdab 358
Nachor 372
Nachor frater Abraham duas habet mulieres, vxorem & pellicem ibid.
Nadab 396
Naid 97
Natura scientiæ principiũ 429
Natura rerum omnium conseruatrix 428
Natura nulla arte indiget 410
Natura à vilissimis incipiens proprio ductu desinit in præstantissima 13
Naturæ perpetuus ordo 311
Nebrod gigas 255
Nebrodis regnum ibid.
Noe 165
Noe etymologia 65

Noe primus in sacris literis iustus nominatus 378
Noe vir iustus & generatione sua perfectissimus 270
Noe iustus cur mares genuerit, non filias 248
Noe vir doctissimus & sagacissimus 269
Noe iustus, agricola 165
Noe plantatio qualis 188
Noe resipiscentia 239
Noe arca humani corporis effigies 193
Noe arca qua ratione bitumine peruncta 291
in Noe arcam cur omnes animantium species introductæ, in paradisum autem nequaquam 193
Noe generationes 307
Noe cur in tãta hominũ multitudine, solus gratiam apud deũ inuenerit 265.266.268
post Noe filios cur demum humanum genus multiplicatum 248
Noe à propriis filiis derisus 243
Noe nõ fuit minimus ex prophetis 446
Nominum impositio 103
Nominum impositio assignatur primo homini 30
Nominum imponendorum error vnde 165
Nothis cur Dei interdicta ecclesia 296
Nouenarius numerus mortalibus familiarissimus 378
Nubis prodigium 438
Numerus quaternarius multis priuilegiis à natura honoratus 9
Numerus quaternarius omnium perfectissimus 8.9
Numerus quinquagenarius libertatis symbolum 134
Numerus quinquagenarius remissionem, libertatẽ, & restitutionem significat 147
Numerus senarius perfectissimus 2
Numerus senarius generationi conuenientissimus 2
Numeri septenarij vsus latissimus 19
ex Numeris propriis omnia constant 36
OBliuio quid 261
Obliuio memoriæ morbus 371
Obliuio non est passio voluntaria 372
Obstetrices Hebræorum 410
Oceani descriptio 26
Oceani tempestates 308
Oculi cæteros sensus antecellunt 310.322 vide visum
Oeconomiæ præcepta 458
Olympiaca certamina 180
Olympus mons 279
Operari terram quid 121
Ophiomachus tẽperantię symbolum 33
Ophiomachi animalis descritio ibidem
Opinionum inter se contrarietas & pugnantia 115
Oratio animæ vulneribus à Deo datum remedium 497

Oratio piorum per nubes cæli ad dei faciem penetrat 88
Orationis partes 385
Orationis apta structura 127. 128
Orationis dispositio atq; apparatus 127
Orationis pię efficacia 351.352
Oratoris boni officium 462
Ordo quid 5
Ordo rerum à Deo conditarũ aptissimarum ibid.
Ordinis commendatio 127
Osculandi consuetudo 420

PAtientia 371
Pæonia remedia 125
Palma virtutis testimoniũ 412
Palma victoriæ symbolum 65
Pandora 27
Panis cælestis 405.406
Panes propositionis 412
Paradisus cur cõtra orientem à Deo collatus 193
Paradisus pro virtute figuratè dicitur 42
Paradisi locus 193.286
Paradisi descriptio 31
Paradisi fluuij 45
Paradisi nomine quid in sacris intelligendum 31
Parentes nostri quinam sint, mysticè 145
Parentum erga liberos officia 212.214
Parẽtum primorum erga deũ magna ingratitudo 34
Pascere quid 138.140
Pascha Iudæorũ 379.380
Pascha Iudæorum quibus ritibus ac ceremoniis celebrata 123
Paschatis festum 339
Pascha animæ 379
Pastor bonus, pecuarius malus 168.169
Pastoris dignitas & excellentia 170.171
Pastores spirituales 170
Pastores populorum reges, & sapientes ibidem
Pastoralis vitæ laus 453
Pastoralis vita à Mose illustrata 121
Patris turpitudinem detegere in lege cur prohibitum 413
Pauper quis 171
Paupertas pœna peccati 16
Peacatum voluntatis & consilij, id est cognationis & facti 153
Peccati pœna 34.53.281.397
Peccati pœna etiã in filiis atq; nepotib⁹ manifestatur 245
Peccata voluntaria & non voluntaria diuersimodè à deo punita. 271
Peccatores, sacerdotes adeant, vt purificentur 135
Perfectio, non laborat, sed per exercitationem & laborem acquisita custodit 147
Pecora pascere quid denotet 138
Pectusculũ superpositionis 75
Pecuarij spiritales qui 170
Pecuarij & pastoris differentia 169
Pedes qui significent 151
Pedes hominis cur terram spectent ibidem

Perfid

Perfidiæ peſtis 456
Perſarum imperium olim amplisſimum 468
Perſarum regni felicitas vna die extincta 276
Peſtilentiæ morbus ex aërevitiato 249
Petulãtia ſaturitatis ꝓples 170
Phanuel 294
Pharao, diſsipator honeſtarũ opinionum 152
Pharao Moſen extinguere frustra conatus 407
Pharaonis dies natalis 236
Pharaonis mors lætitiam adfert Iſraëlitis 152
Phidiæ ſtatuarij opera elaboratiſsima 221
Philolai de deo opinio 20
Philoſophia quid 376
Philoſophia mater artium 384
Philoſophia eloquentiæ iungenda 143
Philoſophiæ variæ ſpecies 221
Philoſophiæ partes agro aſsimilantur 167
Philoſophiæ initia & neceſsitas 10
Philoſoph. vtilitas 15.376.385
Philoſophiæ ſcopus 258
Philoſophi officium 385
Philoſophorum friuolæ diſputationes 235
Philoſophorum quorundã inanis verboſitas 240
Philoſophantibus veritas potius quàm rerumpub. inſtituta ſequenda 138
Phinees ſacerdos ex zelo dei peccatorem occidit 93
Phiſon fl. 46.47
Phua obſtetrix 430
Phylarchæ 398
Phyſiologia 221
Pictura cur à Moſis repub. eiecta 254
Picturæ inuentio 509
Pietas quid ſit, quídq; conferat mortalibus 146
Pietas verus dei cultus 120
Pietas eſt pertinaci labori ſemper coniuncta 119
Pietas nimiis ceremoniis adulteratur 141
Pietatis veræ fructus 353
Pietatis commendatio 324
Pincernarum princeps cur ab Aegypti rege in gratiam receptus 471
Piſcium prima creatio 12
Pitho 493
Planetarum omnium curſus & operationes 440.441
Plantarum impuritas quomodo reſecanda 201.202
Pleiades ſtellæ 24
Pluuia quid figuratè ſignificet 39
Pœna inſipiẽtibus prodeſt 170
Pœnæ malorum 397
Pœnarum exactor, dei miniſter 135.136
Pœnitentia ſequitur mortem Pharaonis, id eſt, vitam malè actam 152
Pœnitentiæ gradus 306
Pœnitentiæ veræ præmia ibi.
Poëtica diuina 157
Ponderum ratio 434
Pontificis mitra 403

Pontif. summi virtutes 451
Pōtificis mortē præscribi profugis exilij terminū non est alienū à iure naturali 402
Populi in sacris literis significatio 15.16
Præceptum, interdictum & mandatum quomodo inter se differant 50
Prædicamentorū traditio 182
Præstigiatorū impostura 451
Precatio quid 266
Precatio magna quid ibid.
Precationis piæ efficacia 352
Preces solent bona petere 177
Prasini lapidis descriptio 49
Prasini lapidis copia 45
Primitiæ quę deo offerēdæ 125
Primitiæ deo consecrandę anima & corpus 131
Primitiæ in sacris eloquiis cur deo dedicatæ 428
de Primitiis sacrificia cur deo potissimùm offerenda 125
Primogenitum omne in Israël deo sacrum 133
Primogeniti Iacobi & Israëlis differunt ibidem
Primogenituræ prærogatiua 117
Primogenituræ ius 85
Principes ne eligatur equorū altor 174
Principia materialia nemo effugere potest 161
Prophetæ veri officium 445 446
Prophetarum dignitas 254
Propiciatorium 401
Protei Aegyptij fabula 215
Prouidentia dei mundus gubernatur tantùm 35
Prudentia reuerà mentis visus 310
Prudentia mentis sanitas 228
Prudētia artium omnium gubernatrix 382
Prudētia est murus ac vallum contra alia vitia 49
Prudentiæ nomine quid intelligendum 47.48
Prudentiæ duo genera 48
Prudentiæ officium 45.244
Prudentiæ commendatio 200
Prudentiæ cogitationes firmissima propugnacula ciuitatis humanæ 134
Prudens & prudenter agens quomodo differat 48
Ptolemæi Philadelphi laus ibidem
Ptolemæorum familia amplissima 468
Pudēda cur ventri natura subiecerit 170
Pueri nomē quàm latè in scritura accipiatur 240.242
Pueritia 22
Puerorum studia 167
Pugna contra vitiosas affectiones quomodo instituenda 166
Puncti definitio 384.385
Pupilla oculi oculus 12
Pupilli diuino mandato nō lædendi 388
Purificatio sacra 164
Puteus iuramenti 189.485
Puteorum in sacris significatio 414

Quere

Quercus procera in Sichē 366
Quaternarius numerus omnium perfectissimus 8.9
Quaternarius numerus totius cęli mundique generationi dedit initium 9
Quaternarius numerus in sacris literis sanctus & laudabilis habetur 305
Quaternarius numerus non tantùm apud philosophos, sed apud Mosen etiam maximè honoratur ibidem
Quaternarij numeri commendatio 202
Quiescere quid 36
Quinarius numerus sensui prius 204
Rachel sterilis 421
Rachel coti similis 370
Rachel vulgarium cōsuetudinum amatrix 217
Rachel irrationalis animæ symbolum 370
Ranarum Pharaonis mysteria 124.125
Ratio omnium affectionum gubernatrix 73.78
Ratio recta perennis virtutū fons 203
Ratio nobilissimum Dei domum 188
Ratio cupiditates sibi subiicere semper conatur 138
Ratio recta legis vicem obtinet 228
Ratio voluptatū illecebris in seruitutem agitur 34
Rationis in hoīe imperium 52
Rationis filiæ scientia atq; virtus 250
Rationis masculæ officia 217
Rationales naturas rebus præficere Deus cur voluerit 193
Regale sacerdotium 310
Rebecca 371
Rebecca patientiam significat 142
Rebeccæ, id est patientiæ virtus in monendo Iacob 144
Rebeccæ tolerantia 115
Rebeccæ typus 209.364
Reipublicæ cuiusdam in criminibus deferēdis laudata consuetudo 158
Reipublicæ gubernandæ præcepta 457
Reminiscentia 242.363.372
Reminiscētiæ donum amplissimum 68.69
Reminiscendi vis duplex 181. 182
Renes, adeps, & fibra iecoris Deo afferri iubemur 136
Regis & tyrāni differentia 66
Regesveri populi pastores 453
Reges cur pastores populorū vocantur 170
Regum officia 225
Reges quid 141
Regnum Dei à Sem auspicatum 247
Regnorum diuersorum mutationes 276.277
Regnorum mutationes vnde nascantur 468
Rethorica 111
Rethorica causidica seu mercenaria 167

Risus autor Deus 157
Ruben Iacobi filius 133
Ruben bonam indolem significat, primogenitus Iacobi. id est laboris 133
Rusticæ vitæ encomium 453
Ruma Nacoris pellex 372.373

Sabbatum cur quietis dies 307
Sabbati significatio 348
Sabbati institutio 18.38
Sacerdotis summi mitra 403
Sacerdotis summi vestitus 349
Sacerdotum dignitas 255
Sacerdotum in veteri lege officia 510
Sacerdotium Dei à Sem auspicatum 247
Sacerdotium regale 247
Sacrarum literatum commendatio 81.82
Sacrarum literarũ vtilitas 507
Sacrificium verum & Deo placitum 140 item adulterinum ibid.
Sacrificia omnia sobriè peragenda 227
Sacrificia Deo quæ gratissima 201
Sacrificia ex præda, aut inhonestè partis rebus, Deo non oferenda 201
in Sacrificiorum ordinatione tria spectantur 136
Sacrificantibus vini vsus in lege interdictus 228
à Sacris fiebat in omnibus actionibus apud veteres initium 208
Salis natura 513
Salpaad quinque filiæ 363
Salsuginis vallis 282
Samuel 514
Samuelis nomen vnde sumptũ 229.257
Samuelis regis à vino abstinẽtia 228.229
Sanguis carnis anima 150
Sãguis pro essẽtia animæ 150
Sanitas nullum alium habet autorem & conseruatorem nisi Deum 82
Sapientia quid 376
Sapientia nomen habet fœminium, naturam verò masculinam 395
Sapientia peculiare donum cœlitus hominibus demissum 407
Sapientia dei petra solida 156 variè fluit ibidem
Sapientia vera fallacis sophistices hostis 143.144
Sapiẽtia à Sophistica quid differat 96
Sapientia ante secula à Deo creata 214
Sapientia ars artium variatur diuersis materiis 221
Sapientia per quam mundus cõditus, mater est: sicut deus creator pater 146
Sapientia vera nõ habet æmulum, sicut nec Isaac 142
Sapientia tribus potissimùm rebus acquiritur 504
Sapientiæ studium quàm profundum 185
Sapientiæ diuinæ fontes 412
Sapientiæ officium. 52

Sapientiæ lumen solare simile 372
Sapientiæ præcepta diuinitus sunt hominibus infusa 127
Sapientiæ studiosi quomodo super vim terræ ascēdāt 155
Sapientiæ sufficit ea quæ post deū sequunt cognoscere 409
Sapientiæ initium non obliuisci sumptius 509
Sapientiæ veræ finis seipsum & omnem creaturam damnare stultitiæ 353
Sapientiæ veræ dona atq; præmia 350
Sapiens Deus insipientis est, & homo Dei 163
Sapiens stulti est redemptio & merces 134
Sapientis vita immortalis 145
Sapientis viri hæreditas 451
Sapientē eodē quo mundū honore Deus dignatus est 116
Sapientes soli veri reges & pastores populi 170
Sapor quatenus visibilis 342
Sarra marito famulam copulat 333
Sarræ risus 89.317
Sarræ ad maritum oratio 333
Sarræ mors 332.333
Sarra cur matrē nō habuisse dicatur cùm Isaacū ederet 217
Sarra muliebria non amplius habens, virilis est rationis typus 217
Sarra virtutem denotat, ex qua Abraham Isaac demisso cælitus semine procreat, felicitatis progeniem 147
Sarræ Abrahamo copulatæ allegoria 370
Satietas firmitatē procreat 155
Saturitas petulātiæ mater 170
Sciamachi 144
Scientia quid 383
Scientia filia rationis 382
Scientia animæ oculus 230
Sciētia obliuionē contēnit 148
Scientia ab arte quomodo differat 384
Scientia lumini solari similis 372
Scientia ignorantię contraria: eorúmq; pugna historia Iosephi clarè describitur 137
Scientiarum fœtus 384
Scientiarum fines inuestigare difficillimum 485.486
Scortationis pœna 495
Securitas amici 144
Sem vota facit Deo 246
Sem omnis virtutis atq; honestatis radix. 247
Semita quid 178
Senarius numerus generationi omnium aptissimus 2
Senectus bona bonæ tantū hominibus contingit 449
Senes reuerēter tractandi 126
Seniorum appellatio latè in scripturis vsurpatur 241
Sennaar 281
Sensus quid 267
Sensus masculi & fœminæ 132
Sensus fœminæ assimilatur 33
Sensus nomine terram à Mose significari 35
Sensus in homine matri similis 145

Sensus quatenus visibiles 342
Sensus obiecta infert intellectui 261
Sensus quinque animæ satellites 281
Sensus intellectui parētes, deo contumaces, nobisipsis asciendi 131
Sensuum quinq; rationes 321
Sensuum petulantia 169
Sensuum organa vitiorum ianuæ 165
Sensibus inhærentes, eorū serui fiunt 172
Separatio à confusione qui differat 302
Sepphora obstetrix 430
Septenarius numerus omniū pacatissimus 307
Septenarius numerus nec gignit vllum numerum nec à quodam gignitur 37.38
Septenarij numeri in rebus cælestibus atq; terrenis præsentia 22.23.24.25
Septenario numero quæ diuinitus agūtur salutariter mouentur omnia 37
Septimus dies qua ratione à Deo sanctificatus 38
Sermo oris & mentis 172
Sermo hominis donū amplissimum 451
Sermo mentis interpres 346
Sermo armatura & arx hominis 497
Sermo lætus, proprius & perspicuus, si cogitationibus recte & ordinatè cōsentiat 158
Sermo perfectus cogitationib. iungitur perfectissimis ibi.
Sermo mali hominis diuina nunquam potest interpretari ibidem
Sermo obstetrix mentis, cogitationes parturientis ibid.
Sermo præsentissimum doloris remedium 496.497
Sermonis obscuritas vnde nascatur 451
Sermones cupiditatum stimuli tollendi 138
Serpens suapte natura animal est letiferum 65
Serpens cur ad Adamū vocem humanā edidisse dicatur 33
Serpens Euæ deceptor voluptas 177
Serpens primus, cur supra pectus & ventrem ambulare à Deo in maledictionem iussus 75
Serpens cur à Deo maledictus 63
Serpens cur absq; defensione à Deo execratus 64
Serpens æreus in deserto fortitudo 178
Serpens in via, quid significet ibidem
Serpentis natura & proprietas 32.63
Serpentis primi dira execratio 71.344
Seruare in sacra scriptura qd significet 54
Serui boni descriptio 416
Seruos decet silentium 416
Setin 495
Sichem Emoris filius 366

Sidera non tantùm animalia dicuntur, sed mentes etiam purissimæ 500
Siderũ cursus atq; natura 490
Siderum influxus æternus 36
Silentij commẽdatio 286.416
Silere & loqui coniuncta sunt 153.154
Someonis typus 222
Sobrietatis præcepta 393
Sobrietatis commẽdatio 227
Sobriorum ebrietas 229
Societas maleficij causa nequa quam ineunda 213
Socratis philosophi dictũ 491
Sodomitarum iniquitates 282 319.320.406
Sodomitici agri fertilitas 330
Sol mũdi rex & gubernator 10
Solis cursus perpetuus 396
Solis in sacris literis variæ significationes 494
Solitariæ vitæ commendatio 314.430
Solonis de ætatũ omnium differentia carmen 21
Somnus quid 445
Somnia à Deo mittũtur hominibus 485. 06
Somniorũ interpretatio 465. 467
Sophistica veritatem expugnare conatur 137
Sophistæ Aegyptiorum 511
Sophistarum impostura 181
Sophistis eloquentia & sapientia resistendum 143
Spadonibus interdictum ne ingrediantur ecclesiam 237
Spectacula cur tãtopere amentur 169
Spes quid 305
Spes expectatio boni habendi 156. alimentum animarum virtutem amantium, & hostis pigritiæ ibidem
Spei autor ipsa natura 305
Spiritus imago Dei 150
Spiritus & flatus quomodo differant 41
Spiritus Dei quid 250
Spiritus Dei cur ab hominib⁹ interdum auferatur 251
Spiritus Dei varia nomina ib.
Spiritus pro aëre 250
Spuriis ecclesia Dei interdicta 296
Stellæ in quem vsum à Deo cõditæ 10.11
Stellæ vnde reuerà splendorẽ suum accipiant 6
Stirpium natura diuersa 188
Stirpium species in animaliũ vsum à Deo productæ 190
Studium certum vnusquisque sequi debet 139
Stultitia semper moritur, & tamen nunquam moritur. 165
Stuporis insidiatrix cæca ignorantia 211
Substantiæ diuisio 182
Suffitus sacrificiorum 438
Superbia spiritualis abominatur à domino 294
Superbiæ remedia 509.510
Sur fons 389
Sur munitio 414
Sur via ibidem
Sursum vocati in sacris qui dicantur 190.191

Sus cur inter animalia impura uenumeretur 183
Syria 372
Synonymia 207
Syriæ nomine quid in sacris intelligendum 56
Syriæ fames 315
Syrus 394

TAbernaculum Dei 381
Tabernaculum testimonij 60
Tabernaculum testimonij, extra castra 162. humanæ virtutis figura 163
Tabernaculi typus 227
Tabulæ legis duæ 434
Tantali supplicium 447
Temetum 207
Temperãtia vera & falsa 140
Temperantia omnibus hominibus à Deo præcepta 51
Temperantia via recta graditur 178
Temperãtiæ perpetuum cum voluptate bellum 33
Temperantiæ symbolum ibi,
Temperantiæ vocabulũ quàm latè accipiatur 301
Templa Dei 510
Temporis diuisio 11.12.120
Tempus quid 5
Temulentia bono viro fugienda 207.208
Temulentiæ nomine quid scriptura denoret 236
Tenebræ in creatione mundi qualẽ fuerint 6
Terra fœcũdissima rerum omnium mater 27.260 261
Terra mundi centrum 279
Terra in creatione rerum cur prior germinarit, cælum autem posteà sit ornatum stellis 8
Terra aquis purgari quomodo dicatur 164.
Terra qũo aperiat os suum 153
Terræ operarius ab agricola differt 105.166
Terræ filij 195
Terram operari quid 121
in Terram cõfugere quid 163
Testimonium quomodo dicẽdum 295
Tetrapharmacum 301.302
Thamar vidua 272
Thamar Iudæ sponsa 65
Thamar idẽ quod palma 272
Thamna cõcubina Eliphç 373
Tharra Chaldæa relicta cur Charras migrasse 489
Tharra in Charris mortuus 490
Tigris fluuius 45
Tigris flu. cur contra Assyrios fluere à Mose dicatur 40
Timor quid 305
Timor, futuri mali expectatio 156
Timor & spes res inter se infestissimæ. 305
Timiditati semper fortitudo aduersatur 49
Torques honoris gloriç atquè pœnç signum 470
Transitus festum 339
Tribus duodecim 412
Trist. prçsentis mali vsus 157
Turturis sacrificium 430
Typhi cultus 222

Tyrannus 171
Tyrannus à rege in quibus differat 66
Tyranni veri descriptio 299
VAcuum nullum in rerũ natura 189
Vasa sacrificij 166
Venefici Dei verbo operę repugnant 347
Venter voluptatũ omnium receptaculum 76
Verbum inuisibile, quo cuncta creata sunt, fuit vera Dei imago 5
Verbum Dei rori simile 80
Verbo Dei creatus mundus 4
Verbi Dei officium & vtilitas 507
Verbi Dei dignitas & antiquitas 82
Verbi Dei fructus & efficacia 81
Veritas, sacrificium Deo placitum 140
Veritatem nudam Dei cultores sectantur, reiectis coniecturis ac fabulis 117
Vestis in sacris literis multa significat 496.497
Vestem scindere sacerdotibus prohibitum 403
Vicissitudo est rerum in mundo omnium 277.469
Victima vera in Isaaco cernitur 232
Victimarũ sanguinis distributio à Mose facta 436
Victoria ex Iouis capitenata 20
Victoria præstantissima quæ sit 175.179
Viuendi vocabulũ quomodo in scriptura accipiatur 342
Viduæ diuino mandato nequaquam lædendæ 388
Vinum immodicè sumptum veneno comparatur 213
Vinum malas interdum affectiones temperat 109
Vinum non in eodem nũc quo olim est vsu 208
Vini vocabulum variè à Mose vsurpatum 210
Vini verus atq; legitimus vsus 208
Vini immodicè sumpti pernities 206
Vini vsus sacrificantibus in lege quatenꝰ interdictus 228
Vini vsus quibꝰ à Mose interdictus 210
Vir probus eloquiorum & testamenti Dei custos est, 148
Viri ciuilis officia 453
Virorum studia 167
Virilis ætas 22
Virtus quid 45
Virtus rationis filia 259
Virtus res ferotina 451
Virtus masculus animæ fœtus 131
Virtus res mitis atq; benigna 375
Virtus propter seipsam est colenda 80
Virtus immortalis est 149
Virtus absq; diuino fauore nõ est idonea ad aliquem iuuãdum 147
Virtus quævis pro dignitate tract

tractanda 140
Virtus nihil immanſuetum admittit 193
Virtus immãſuetæ vxori comparatur 118
Virtutis præmia 368
Virtutis natura 316.317
Virtutis officium 244
Virtutis encomium 451
Virtutis ſanctiſsima conſilia 316
Virtutis cultores diuerſi & quinam ex his cũ voluptariis cõtendere audeãt 143.144
Virtutis præcepta 392.393
Virtutis amicus cum Caimo bellum gerit 163
Virtutis ſectatorem quid deceat 499
Virtutis omnis initia ab Edẽ ſumuntur 45
Virtutis via ardua, ſed dulcis fructus 229
Virtutis ſtudioſus deliciis fruitur 156
Virtutis & voluptatis perpetua monomachia 470
Virtutis veri meditatores 141
Virtutis ſtudium qua ratione amplectendum 187
Virtuti in omnibus actionib⁹ obtemperandum 96.212
Virtutem in confuſanea vita inuenire poſsibile 408
Virtutem qui ſequuntur, à corporeis ad ſublimia ſe conferunt 141
Virtutes cibus animæ ſolidior 166
Virtutes ſtudia progenerare ſolent 155
Virtutes Deo, vitia nobis attribuenda 130
Virtutes cardinales quatuor paradiſi fluminibus comparantur 45
Virtutes quædam natura ita diſcretæ, vt communicari nequeant 130
Virtutes, exercit⁹ Dei ſunt 175
Virtutes oẽs cur habeant appellationes fœmininas 395
Virtutum ordo 46.47
Virtutum omnium inter ſe cõcentus 221.305
Virtutum actiones 125
Virtutum immortalitas 310
Virtutum diuerſarũ officia 45
Viſus nihil abſq; mente percipit 62
Viſus ad veritatis confirmationem magis idoneus quàm auditus 296
ex Viſu ſolo omnis philoſophia & ſapientia habet initium 323
Vita in Deo feliciſsima 145
Vita mali & ſapientis quãtum differant ibidem
Vitæ ciuilis inſtitutio 460
Vitæ tria genera 420
Vita hominis ſomnio ſimilis 499
Vitæ honeſtæ præcepta 392
Vitę immortalis definitio 396
Vitiũ, pfecta eſt corruptio 164
Vitium nunc in motu, nunc in ſtatu conſideratur 245
Vitium animæ morbus pernitioſiſsimus 244

Vitia vt tollas, horum recepta cula sensus castiga, aut etiã tolle 165
Vitia virtutes imitantia 140
Vitiorum innumerabilis multitudo vnde nata 281
Vituli ex auro conflati adoratio & typus 226
Volatilium prima creatio 13
Voluptas mentẽ subiugat 34
Voluptas nimia mentem corrumpit 178
Voluptas serpens fuit Euæ deceptor ibidem
Voluptatis carnalis & scientiæ contrarietas 273
Voluptatis via ea est, quæ omnibus est communis 178
Voluptatis assectarum in corpore defendendo argumenta 142
Voluptatis nũquam otiosæ natura 79
Voluptatis sedes & habitatio 72
Voluptatis proprium est decipere 63
Voluptas sensui inimica 83
Voluptatis detestatio 499
Voluptatum pœnæ 33.34
Votum quid 121.122
Vota per Sem facta 245
Vota absq; cunctatione domino reddenda 121
Vox quatenus visibilis 342
Vrbium condendarum ratio 2
Vrsa maior 23
Vrsa sidus cæleste ibidem
Vsura in populo Dei prohibita 495
Vulua quid significet mystice 130.131
Z Elpha 370
Zelphæ filij 270
Zodiacus 412
Zonæ cælestes 432

FINIS.

LVGDVNI,
Excudebat Nicolaus Petronillus.
1561

202